AGƱMƐ WAMBƗYA

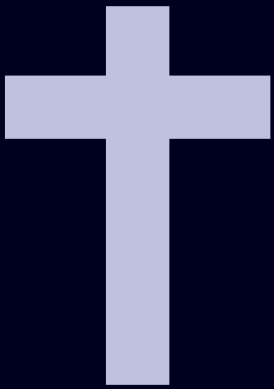

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

AGƱMƐ WAMBƗYA

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 May 2025 from source files dated 10 May 2025
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayɔ 1
Malɨkɔ 86
Luka 140
Yuani 228
Ligubo 289
Ɓalʉma 366
1Ɓakolito 401
2 Ɓakolito 435
Ɓagalatia 457
Ɓaɛfɛsɔ 469
Ɓafilipi 481
Ɓakɔlɔsaɨ 490
1 Tesalonika 498
2 Tesalonika 506
1 Timotio 511
2 Timotio 521
Tito 528
Ƒilimono 533
Ɓebelenia 536
Yakɔbɔ 562
1 Pɛtɛlɛ 571
2 Pɛtɛlɛ 581
1 Yuani 588
2 Yuani 597
3 Yuani 599
Yuda 601
Ɓonziki 604

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Matayɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Matayɔ okpikaga ndɨ mino nɨma. Matayɔ nɨnɔ Yeso amakaga ndɨ kaiko mʉɓɨɓya, a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza. A ndɨ ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Yeso ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kauyikoso ɓambanzʉ kaiko ɓakilisito. Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Matayɔ atʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ Yeso agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ na ɓɛyɔ ikaga ndɨ mino kaʉtɨwa ɓambanzʉ. Atʉmbʉlaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso okwa ndɨ mino na ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Matayɔ ukpikilya ndɨ ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka Ɓayuda kau-wonisilo ɓɛ ka lingʉnʉ Yeso nɨ Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka Moɓiso Motu. Masɨ nɨmɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ kambwa kodoku ka ɔɓɨlɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɨyɨ nɔ a ngama nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓamakaga ɓɛ Mika Daudi kyɛ Daudi a ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ luga ka ɓangama ɓa Ɓezaleli nɨɓɔ lɨvananza ko Kunzi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso uwonisila ndɨ mino Ɓezaleli Ɓʉngama ko Kunzi, ɓangama kaɓʉ aka ɓɨkpɛ ɓɔ ɓamʉya ndɨ. Nɨyɔ Yeso okwa ndɨ, ɓukpunya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉpakya kogulya ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Kinili, ɓomisikana kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yɨɓʉkʉta kakɨ *1:1–2:23*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-12*
Iɓatiso ka Yeso, na ɓɛyɔ abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:13–4:11*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12–18:35*
Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kakɨ ka Yelusalɛma *19:1–20:34*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *21:1–27:66*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *28:1-20*

Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)

1 Mina ka ɓatɨtakɨ Yeso-Kilisito nɨma: ɨyɨ ɓɨkpɛ opupa ndɨ
ka lɨvananza ka ngama Daudi. Na ɨyɨ ngama Daudi opupa
ndɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
2 Abalahamʉ aɓʉkʉta ndɨ Isaka,
Isaka aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yuda na ɓamamakɨ,
3 Yuda ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Tamali ɓaɓʉkʉta ndɨ Pelesi
na Zela,
Pelesi aɓʉkʉta ndɨ Esiloni,
Esiloni aɓʉkʉta ndɨ Lamʉ,
4 Lamʉ aɓʉkʉta ndɨ Aminadabʉ,
Aminadabʉ aɓʉkʉta ndɨ Nasoni,
Ɨyɨ Nasoni aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ,
5 Sɔlɔmɔnɔ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Laaba ɓaɓʉkʉta ndɨ
Bɔazɨ,
Bɔazɨ aɓʉkʉta ndɨ Obedi. Amakɨ Obedi ndɨ nɨ Luta,
Obedi aɓʉkʉta ndɨ Yɛsɛ,
6 Yɛsɛ aɓʉkʉta ndɨ ngama Daudi.

Ngama Daudi aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ na muka Ulia*. Ɨyɨ
Ulia a ndɨ nɨ okwini,
7 Sɔlɔmɔnɔ aɓʉkʉta ndɨ Leoboamʉ,
Leoboamʉ aɓʉkʉta ndɨ Abia,
Abia aɓʉkʉta ndɨ Asa,
8 Asa aɓʉkʉta ndɨ Yɔzɔfatɨ,
Yɔzɔfatɨ aɓʉkʉta ndɨ Yɔlamʉ,
Yɔlamʉ aɓʉkʉta ndɨ Uzia,
9 Uzia aɓʉkʉta ndɨ Yɔtamʉ,
Yɔtamʉ aɓʉkʉta ndɨ Ahazi,
Ahazi aɓʉkʉta ndɨ Izikia,
10 Izikia aɓʉkʉta ndɨ Manasɨ,
Manasɨ aɓʉkʉta ndɨ Amoni,
Amoni aɓʉkʉta ndɨ Yɔsɨa,
11 Yɔsɨa aɓʉkʉta ndɨ Yekonia na ɓamamakɨ. Ʉɓʉkʉtaga
ndɨ ngɨbingo nɨnɔ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda
na ɨɓʉ ka ɓusunzu ka Babiloni.
12 Kumbuso kauhokiso Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
Yekonia aɓʉkʉta ndɨ Salatieli,
Ɨyɨ Salatieli aɓʉkʉta ndɨ Zelubabeli,
13 Zelubabeli aɓʉkʉta ndɨ Abiudi,
Abiudi aɓʉkʉta ndɨ Eliakɨmʉ,
Eliakɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Azɔlɔ,
14 Azɔlɔ aɓʉkʉta ndɨ Zadoki,
Zadoki aɓʉkʉta ndɨ Akɨmʉ,
Akɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Eliudi,
15 Eliudi aɓʉkʉta ndɨ Ɨlɨyazalɨ,
Ɨlɨyazalɨ aɓʉkʉta ndɨ Matani,

---

* **1:6 1:6** *muka Ulia:* Ina ndɨ ɓɛ Betisɛba. **1:11 1:11** Wanda ka 2 Ɓangama 24:12-16.

Matani aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
16 Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ a ndɨ mbʉnya Malia.
Malia aɓʉkʉta kʉwa ndɨ Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ
Kilisito†.
17 Katʉkya ka Abalahamʉ kadwɛ ka ngama Daudi, a ndɨ
ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya ka Daudi
kadwɛ kʉ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
a ndɨ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya,
katʉkya wa ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni
kadwɛ ka liɓukuti ka Kilisito, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na
ɓayɨkwanganya ɓata gɔnɨ‡.

Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)

18 Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito a ndɨ ɓɛnɛ: Amakɨ ɓɛyɔ ka
Malia ɓa ndɨ kavanana na Yɛzɛfʉ. Luki limoti, kambwa ɨɓʉ
kavanana, Malia ava ndɨ mʉma ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Yɛzɛfʉ nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ, a ndɨ mʉtʉ wo
wongbingbili. Kɛgʉ ndɨ kapa ka pisiso suni ko misa ka
ɓambanzʉ. Kinili, a ndɨ kapa kaasa ɓɨwɛsɛɛ.
20 Tamanaga yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ kʉsɔ ka Yɛzɛfʉ aka, kanɨ
malaika ka Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki,
aɓɨkya ɓɛ: «Yɛzɛfʉ, mika ngama Daudi, wakoɓongonitɔgʉ
kava mukakʉ ɓɛyɔ ka Malia, kyɛ miki nɨnɔ a na ɨyɨ ka mʉma
a pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yeso§. A
ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓatʉ kakɨ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
22 Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ
Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
23 «Mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ
avatʉ ndɛkɛ mʉma,
aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi,
ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Imanueli.»
Isi yi ɓɛ: «Kunzi pa imoti na iɓusu».
24 Nɨyɔ Yɛzɛfʉ ozuzuko, agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika
ka Mombukwono-dosu akpamya ndɨ mino. Ava kʉwa ndɨ
mukakɨ ɓɛyɔ ka Malia.
25 Luki limoti, kasyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ kambwa Malia
kaɓʉkʉta. Yɛzɛfʉ alʉka ndɨ miki ɓɛ Yeso.

2

Ɓatʉ ɓa yimibo ɓodunuku kabibiso Yeso

† **1:16 1:16** «Masiya» ka Libelenia na «Kilisito» ka Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ Nɨnɔ Kunzi apʉnaga ‡ **1:17 1:17** Ka Ɓayuda, lɨvananza limoti agyaga ndɨ ɓyanga

§ **1:21 1:21** *Yeso:* Isi yo lino Yeso nɨ Mombukwono-dosu Muhukuso.

1 Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ ko mikya mugi nɨmɔ ina ɓɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ
ka iwili ya Yudɛa. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ nɔ a ndɨ ngama.
Kumbusa wa yɨɓʉkʉta ka Yeso, ɓatʉ ɓa yimibo ɓotukyoku
ndɨ misa ka ɨngɛngɛ, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma.
2 Ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Miki nɨnɔ iɓukuti kaiko ngama ka
Ɓayuda a yanɨ? Tini ɓi lɨngʉtʉ kakɨ ananzɛ misa ya ɨngɛngɛ,
kinili toduku kabibiso.»
3 Nɨyɔ ngama Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, ombomboya
kʉgbɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓasɨ.
4 Ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓasɨ. Umuusa ndɨ ɓɛ: «Ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ
ɓɛ ɓaɓʉkʉta ndɛkɛ Kilisito yanɨ?»
5 Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa. A
ɓɛyɔ, kyɛ mugyalandʉ okpikaga ndɨ ɓɛ:
6 ‹Ɨwɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa,
wakɛgʉ mugi ma payaya lugo wo giyo yakpʉkpʉ ya Yudɛa.
A ɓɛyɔ, ngama opupa ndɛkɛ kʉ kakʉ nɨnɔ ika ndɛkɛ
kaʉnanaga ɓatʉ kamɨ, ɓomikya Ɓezaleli ɓɛyɔ
muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ agyago mino.›»
7 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ ʉmaka ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo ka kpɔlɔ,
ʉɓɨkya ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ngbinga tino nɔ ɓɨna ndɨ mino
lɨngʉtʉ.
8 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
«Windoni kʉ ɓɛyɔ, muusogo ɓɨnza mongoni ko miki yi
nɨnɔ. Makamɨna, modoku kemibiso, iba nɨndɨtɔ gɔnɨ ɨmɨ
kabibiso.»
9 Nɨyɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka ka ngama, ɓaga ndɨ. Lɨngʉtʉ
li nɨlɔ ɓɨna ndɨ misa ya ɨngɛngɛ a ndɨ gɔnɨ ka isisilogo aka
kambwa kaɓʉ, amaga ndɨ tili na pa nɨyɔ miki a ndɨ mino.
10 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna lɨngʉtʉ, ɓotuma ndɨ na
magyagya ɓɨɗɛ.
11 Ɓingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ɓamɨna miki na amakɨ
ɓɛyɔ ka Malia. Ɓoɓuna ndɨ moli kabibiso yi. Kumbuso yi,
ɓakʉlaga ndɨ mukumba kaɓʉ, ɓapá apɛpɛ wa ɔlɔ, adʉdʉ
na malazi nɨnɔ ɓalɨkyaga ɓɛ manɛmanɛ. 12 Kʉwa wa, Kunzi
ʉɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ ɓakigonitɔgʉ ɓata pisi kʉ ka Ɛlɔdɨ.
Ɓɨga kʉwa ndɨ kʉ kaɓʉ ko pisi yagɔgɔ.

Yɛzɛfʉ na Malia ɓopikitini na Yeso ka Misili

13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓatʉkyo mino, malaika
ka Mombukwono-dosu apuponilyoku ndɨ Yɛzɛfʉ ko nziki,
aɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya, mʉva miki na amakɨ mapɨkɨta ka Misili,
mika kʉ kwa kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nʉɓɨkya ndɛkɛ
mino ambɛ wigoku. A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ apʉngatʉ kakɨsa miki
ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓamwɨ.»

2:6 2:6 Wanda ka Mika 5:1.

14 Yɛzɛfʉ atʉkya kʉwa ndɨ, ava miki ɨɓʉ na amakɨ,
ɓatʉkya ndɨ na gʉndʉ kaɨnda ka Misili.
15 Ɓika ndɨ kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ ngama Ɛlɔdɨ
okwa ndɨ mino. Nɨyɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna
nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
ɓɛ: «Namaka ndɨ mikamɨ ambɛ igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Ɛlɔdɨ akaulumwisisogo ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi

16 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ andʉnga ɓɛ ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓuni, lɨmbɛngɨ
akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ
ɓulumwisogi ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓasɨ ɓa ɓyanga ɓɨɓa ikanɨ
kusili yi ka Bɛtɛlɛhɛmʉ na ko giyo nɨyɔ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ
ɓi. Agya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa
yimibo ɓɨna ndɨ mina lɨngʉtʉ.
17 Nɨlɔ lasɨ, ɨtʉlyana ndɨ kowonisilo nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka
mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:
18 «Katʉkya ka Lama, ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti.
A lɨyʉ la mʉgamʉ mo kumbu na yigomisogo yidingi.
Lasɛlɛ nɔ akaʉgama ɓomikakɨ,
kɛgʉ gʉtʉgʉ kapa ɓɛ ɓatumisi lɨmbɛngɨ,
kyɛ ɓomikakɨ ɓolumwogini.»

Yɛzɛfʉ na lɨvananza kakɨ ɓotukyiniku ka Misili

19 Kumbusa wa kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ, malaika ka
Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ɓata Yɛzɛfʉ ko nziki
kʉ ka Misili.
20 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zuzuko, mʉva miki na amakɨ, mɨga
ka mugi ma Izaleli, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kamwɔ miki,
ɓolumwogini kʉwa.»
21 Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ ozuzuka ndɨ, ava miki na amakɨ ɓɨga
ka Izaleli.
22 Luki limoti, Yɛzɛfʉ ʉkana ndɨ ɓɛ Alikelaʉ nɨnɔ a ndɨ
mika ngama Ɛlɔdɨ nɔ a kʉwa nɨ ɨyɨ ngama ka iwili ya
Yudɛa. Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ aɓanga ndɨ kaɨnda kʉ ɓɛyɔ.
Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ɓata ndɨ ko nziki, Yɛzɛfʉ aga
kʉwa ndɨ ka iwili ya Galilaya.
23 Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɨ ka gʉɗʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Nazalɛtɨ.
Nɨmɔ masɨ, igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka
ɓogyalandʉ ɓɛ: «Ɓamakaga ndɛkɛ ɓɛ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»*

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

2:15 2:15 Wanda ka Ɔsɛya 11:1. **2:18 2:18** Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23 2:23** Ka ɓapa ɓayagɔgɔ ɓamakaga ɓɛ Mʉnazalɛtɨ. Matayɔ 22:11.

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuani-Mubatizaɨ opupana ndɨ ka ɨsa
ya Yudɛa, anakʉwa kʉʉ yo Mongoni Manza ɓɛ:
2 «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a
kʉwa ɓuwobi.»*
3 Mugyalandʉ Isaya anzɨna ndɨ ko bulya ka Yuani ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Muɓungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!
Munonilyoni ɓopisi ɓɨngbɨ-ngbɨngbɨ†!›»
4 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na
mʉkaɓa ma sibokuso sa nyama ka ɨɗʉkʉfɨsɔ. Ʉlyaga ndɨ
ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu.
5 Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka Yelusalɛma, ka
Yudɛa wasɨ na ko giyo yasɨ nɨyɔ ya mutili ma Yɔlɔdanɨ.
6 Ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso
ka Yɔlɔdanɨ.
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ndɨ Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpʉ
kadulyoku ɓituteee kyɛ uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu
lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta
mʉngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ.
9 Makitombyonitɔgʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!›
A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso
matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
10 Gbɔnɨ a sɛ kʉwa yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino
mi. Ɓagbɨtatʉ sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta ɓumo
yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.
11 Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo kowonisilo ɓɛ mayikosoni
ɔɓɨlɨ kunu. Luki limoti, nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a no
ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no
ɓuku. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kanyɔgɔ ɓɛkpakʉ kakɨ aka.
12 A na ɗunga mugwi kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ
mʉpʉnga, abiso ka basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya
ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»

Yuani aɓotisini Yeso
(Malikɔ 1:9-11; Luka 3:21-22)

13 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka Galilaya ɨnda ka Yɔlɔdanɨ,
asilya Yuani ɓɛ kyɛ aɓotisi.
14 Luki limoti, Yuani kɛgʉ ndɨ kapa kaɓotiso. Ɨyɨ aka ndɨ
na Yeso ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakwanana keɓotiso, woduku sɛ kʉwa
kʉ kamɨ lɨkɨ!»
15 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wasa, igyonosi ko
ngbingo yi nɨmʉ ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, okwononi tagyɨ masɨ
nɨmɔ Kunzi apaga ɓɛ tagyɨ.» Kʉwa wa, Yuani abaɨlya ndɨ.

---

* **3:2 3:2** Matayɔ alɨkyaga Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ
† **3:3 3:3** Isaya 40:3kaɓyɛnɛnɛ na Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki.

16 Nɨyɔ ɓaɓotisa Yeso, opupoku ndɨ ko liɓo. Ko ngbingo
yi nɨnɔ aka nɔ, lɨsyɛ oukwikono, ɨna Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨ
anosyoku abɛ likpondi, ika kʉgʉ kakɨ.
17 Lɨyʉ limoti otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ:
«Mikamɨ mʉpaka nɨmʉ, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Malɨkɔ 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨka ndɨ Yeso ka ɨsa ɓɛ kyɛ
mumuyoniso aɓɔɓɨ.
2 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, biti na
lɨsyɛ nɨ kalyalyagɨgʉ, ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Mumuyoniso akpuɗoku kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ, aɓɨkya ɓɛ:
«Wakika Miko Kunzi, kpamya matamʉ mi nɨma ɨitɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ:
‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka,
Luki limoti, a ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ opupaga ka
mʉnɔkʉ ko Kunzi.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndɨ na ɨyɨ ka gʉɗʉ wotu
ka Yelusalɛma aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi.
6 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya
wanʉ wadwɛ wasɨ, kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ
ɓɛ ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ,
kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikagatʉ gɔnɨ ɓɛ:
‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Kunzi Mombukwana-dakʉ.›»
8 Mumuyoniso ɨnda ndɨ ɓata na Yeso kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ
yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, awonisa ndɨ ɓʉngama ɓasɨ ɓa
ɔɓɨlɨ na ɨbɨba yi.
9 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ
kebibiso, nʉpá nɨmana masɨ.»
10 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ! Tʉkya! Kyɛ
ikpikaga ɓɛ:
‹Mubibisaga Mombukwana-dakʉ Kunzi aka,
wanalʉmbaga asɨ ko lino kakɨ aka.›»
11 Ka muliɓo, mumuyoniso asa ndɨ. Ɓamalaika ɓakpuɗoku
kʉwa ndɨ Yeso, ɓapʉnga kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Malɨkɔ 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ ɓagwini Yuani-Mubatizaɨ, atʉkya
ndɨ wa, ɨnda ndɨ ka Galilaya.

4:4 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3. **4:6 4:6** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:7 4:7** Wanda ka Yɨgɨlya 6:16. **4:10 4:10** Wanda ka Yɨgɨlya 6:13.

13 Kʉ ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ka Nazalɛtɨ, ɨnda kaika ka gʉɗʉ wa
Kapɛlɛnaumu, ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya
Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali.
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ
Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya
ɓɛ:
15 «Ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali,
a miso yo liɓo lidingi,
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
Ka Galilaya,
mugi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
16 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ko biti,
ɓinini ɓʉngbanganya,
nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakiɗukufo ɓiguɓu ka kululuko kwa kukwakʉ,
ɓʉngbanganya upupilyini!»
17 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso apʉnga
ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ɓɛ: «Yikosoni
mambɛngɨ, kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobi.»

Yeso umokini mbɛyɨ ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Malikɔ 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakpakyana ka mutili
ma ibombu ya Galilaya, ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ ɓosi ɓaɓa nɨɓɔ
ɓa ndɨ ɓomika-mʉlʉkʉ. A ndɨ nɨ Simoni nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ sɛ kʉwa mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa. Ɨɓʉ
ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ kolubo moyo.
19 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku! Namuitiso kʉwa ɓanyɔ-
ɓambanzʉ.»
20 Wa aka wa, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya.
21 Nɨyɔ Yeso isisilo kambwa yɨkɛɗɛ, ʉmɨna ndɨ ɓata
ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani.
Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi pa imoti na abaɓʉ ɓɛyɔ ka
Zɛbɛdayɔ, ɓanoɓungusyo moyo kaɓʉ. Yeso ʉmaka ndɨ.
22 Wa aka wa, ɓasa ndɨ ɨngbɔlɔ yidingi, ɓasa abaɓʉ, ɓaɓyɛ
ndɨ Yeso.

Yeso akaʉtɨwa ɓambanzʉ na anohukuso ɓokoloɓu
(Luka 6:17-19)

23 Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya Galilaya. Anatɨwa
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga
ɓambanzʉ Mongoni Manza ma ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Anohukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
24 Mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ko giyo yasɨ ya Sulia.
Mongoni mi nɨmɔ, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kadulyoku na
ɓatʉ ɓasɨ ɓa mobi ma ɓokoloɓu na ɓʉpɔ dididi. Luga kaɓʉ,
a ndɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨmʉkana kʉgbɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na

4:16 4:16 Wanda ka Isaya 8:23–9:1.

mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na lɨga na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓazɛgɛsɨ. Yeso uhukusa ndɨ ɓasɨ.
25 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓa kʉwa ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo. Ɓotukyogoku ndɨ ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ, ka Yelusalɛma, ka Yudɛa na kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.

5

Yeso akapá mʉtʉʉ nɨ a kʉgʉ wa ngʉpa
(Luka 6:20-23)

1 Nɨyɔ Yeso ʉmina ɓambaza ka ɓambanzʉ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ.
2 Apʉnga kʉwa ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
3 «Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na yangya ka mambɛngɨ,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
4 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakalya kumbu,
kyɛ Kunzi utumisatʉ ndɛkɛ mambɛngɨ.
5 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa ɓitombiii,
kyɛ ɓinisanatʉ ndɛkɛ na lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ.
6 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na nza na mʉsasa kagya lɨkpʉmʉka lɔ ngbingbili ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓikutagatʉ ndɛkɛ.
7 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉmɨnɨlyaga ɓɛngɛnɨ kumbu,
kyɛ Kunzi ʉmɨnyɨlya ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
8 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ manza,
kyɛ ɓamɨnatʉ ndɛkɛ Kunzi.
9 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakapá mazɨyɔ,
kyɛ ɓʉmaka ndɛkɛ ɓɛ ɓomiko-Kunzi.
10 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakaugyogyiso kyɛ ɓakagya nɨmɔ ok-wononi ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
11 Gwoni magyagya kika nɨ ɓakamʉtʉmbwa, ɓanamugyogyiso, ɓanamʉɓʉkʉlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ ko bulya kamɨ.
12 Gwoni magyagya kʉgbɛ, miko ka magyagya aka! Kyɛ minisono ndɛkɛ na mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓugyogyisa ndɨ mino ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kunu.»

Ɓaɓɨɓya ɓa abɛ liniko na ɓʉngbanganya ka ɔɓɨlɨ
(Malikɔ 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Iɓunu, ma liniko ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, liniko kanda-pamanaga, luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Kikigʉ ɓata na ɨzangɨya, luki limoti ɓomisya kʉwa kunzi, ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga.

14 Iɓunu, ma ɓʉngbanganya ka ɔɓili. Gʉɗʉ ninɔ ipiko kʉgʉ wa ngʉpa kakwananigʉ kaisʉma.
15 Ɓakatʉnagigʉ tala ɓɛ ɓagbukumisyi ɓata na mʉmbi. Luki limoti, ɓabisaga kʉgʉ, ka pa niyɔ ɓabisogo mino kyɛ uzigi ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka ndaɓʉ.
16 Okwononi ɓɛ ɓʉngbanganya kunu iki ɓɛyɔ ko misa ka ɓambanzʉ. Ɓika kaina yigya kunu yanza, ɓabibiso Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.»

Yeso akanzina ko bulya Mʉtʉʉ

17 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndi kolimogo Mʉtʉʉ ka Musa, ikani nimɔ iɓikya ndi na ɓogyalandʉ. A ɓɛyɔ, imi, nakodokugʉ kolimogo, luki limoti, nodoku kotulyasa masi.
18 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ngbingo yi ninɔ lisyɛ na ɔɓili a mbɛyi ɓata mino aka, kɛgʉ na ikya liɓiso gʉtʉgʉ limoti aka la Mʉtʉʉ nilɔ akwanana kolimiko, gʉtʉgʉ ikya lingbɛti li aka, kambwa ɓɛ makpʉmʉka mi nimɔ masi igyonosi.
19 Kinili, mʉtʉ wasi ninɔ oɓuno mʉtʉʉ gʉtʉgʉ nimɔ makɛɗɛ aka, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi ɓikpɛ nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Luki limoti, mʉtʉ ninɔ akagya mʉtʉʉ, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ibiba kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
20 Nakamʉɓikya ambɛ, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyɔ ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisila ɓa mʉtʉʉ. Kiki ɓɛyɔ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)

21 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ kamwɔ daki, ɓaga na iyi ka ngbanga.›
22 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, mʉmbanzʉ kika na lingangi na daki, okwononi ɓaga na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki ɓɛ: ‹Wa ngingi!›, okwononi ɓaga na iyi ka Basa-Yidingi. Katʉmbwa gɔni ɓɛ: ‹Wa mʉtʉ wa ibikyasʉ!›, okwononi ɓaɗikiti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
23 Kika nɛki ni wakainda kapá Kunzi apɛpɛ ka gbɔgbɔ, watamana ɓɛ makɛgʉ kaʉkanana na mamakʉ,
24 wasa mbɛyi apɛpɛ kakʉ kambwa wa gbɔgbɔ wa, waga kaʉkanana na iyi. Kumbuso yi, wodoku sɛ kʉwa kapá.

5:21 5:21 Wanda ko Pupo 20:13.

25 Hʉkanana ɓiɨgala-gala na mumuyoniso kakʉ niɨ ma
mbɛyiɨ na iyiɨ ko pisi aka kambwa kadwɛ ka zozi. Kiki ɓɛyɔ,
iyiɨ udwisatʉ ka zozi, zozi ukitisaga ka polisi, polisi ugwi.
26 A liɨngʉnʉ, nakaʉɓiɨkya ambɛ, wakopupigʉ kʉ ɓɛyɔ kaniɨ
wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasiɨ niɨɓɔ ika niɨ ɓukuni.»

Mʉtʉʉ ko bulya kasyɛ na muko ikaniɨ na mʉlʉkʉ wodi

27 «Mʉkanatʉ ndiɨ ɓɛyɔ iɨɓiɨkyo mino ɓɛ: ‹Wakosyonitɔgʉ
na muko ikaniɨ mbʉnya ɓɛngɛniɨ.›
28 Luki limoti, iɨmiɨ, nakamʉɓiɨkya ambɛ mʉmbanzʉ kanda
muko na mʉsasa, ika kaniɨ osyini na iyiɨ pisi ka liɨmbɛngiɨ kakiɨ.
29 Liso kakʉ la kumbanziɨkaniɨkɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ,
muko, wombimbo ɓyiɨ na iɨwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓiɨnza kombimbo
pa yimoti ya nzʉyiɨ kakʉ, niɨ ɓakombimbigʉ nzʉyiɨ kakʉ yasiɨ
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kumbanziɨkaniɨkɔ kumokyisiso ka
ɓʉnyɛ, kɔ, wombimbo ɓyiɨ na iɨwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓiɨnza
kombimbo pa yimoti ya nzʉyiɨ kakʉ, niɨ ɓakombimbigʉ
nzʉyiɨ kakʉ yasiɨ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:9; Maliɨkɔ 10:11-12; Luka 16:18)

31 «Iɨɓiɨkyatʉ ndiɨ gɔniɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kasikisa mukakiɨ,
apí balʉwa yi niɨnɔ asikisi na iyiɨ.›
32 Luki limoti, iɨmiɨ, nakamʉɓiɨkya ambɛ, mʉtʉ wasiɨ
kasikisa mukakiɨ, kiki niɨ agwini na mʉlʉkʉ aka, ahukwilyini
muko yi niɨnɔ pisi kasyɛ na mʉlʉkʉ wodi. Mʉtʉ wasiɨ kava
muko yi niɨnɔ, iyiɨ gɔniɨ ogyini ɓiɨlya.»

Mʉtʉʉ ko bulya silika

33 «Mʉkanatʉ ndiɨ gɔniɨ ɓɛyɔ ɓʉɓiɨkya ndiɨ mino
ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakakonitɔgʉ silika waɓɔngɔ kambwa
ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masiɨ niɨmɔ
makʉlya ndiɨ mina silika.›
34 Luki limoti, iɨmiɨ, nakamʉɓiɨkya ambɛ makakogonitɔgʉ.
Gʉtʉgʉ ko lino la kʉgʉ wa liɨsyɛ, kyɛ a kiti wa ɓʉngama ko
Kunzi.
35 Gʉtʉgʉ ko lino la ɔɓiɨli, kyɛ a ɓuliki niɨɓɔ Kunzi ibisago
mina magʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la gʉɗʉ wa Yelusalɛma aka, kyɛ
a gʉɗʉ ka Ngama mudingi.
36 Makakogonitɔgʉ silika ka ɓamʉ kunu, kyɛ makak-
wananiɨgʉ koɓuɓiso ikaniɨ kopiyasa litukatʉ gʉtʉgʉ limoti
aka la ɓamʉ kunu.
37 Makabaiɨlya liɨkpʉmʉka, ɓɛ ‹Iyo› iki kʉwa ɓɛyɔ aka
yɔ. Makanganya ɓɛ ‹Haaa›, manganya kʉwa liɨngʉnʉ aka.

5:27 5:27 Wanda ko Pupo 20:14. **5:31 5:31** Wanda ka Yiɨgiɨlya 24:1. **5:33 5:33** Wanda ka Ɓalawi 19:12; Liɨtatanga 30:3; Yiɨgiɨlya 23:22-24.

Kyɛ likpʉmʉka nilɔ ɓamatilaga ɓata kʉgʉ yi, apʉnyaga ka Mumuyoniso.»

Mʉtʉʉ ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

38 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Liso ko liso,
lanzʉ ka lanzʉ.›
39 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, makigisonitɔgʉ
ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Mʉmbanzʉ kʉɓita ka panga ya kum-
banzikaniko, wayikosilya gɔni niyɔ yagɔgɔ.
40 Mʉmbanzʉ kapa kaʉsʉngilya kyɛ avi simizi kakʉ,
wasilya gɔni koti kakʉ.
41 Mʉmbanzʉ kʉkpamya ka mapʉpʉ ɓɛ mʉbinikilya
likumbogi kabisilyoku ka kilomɛtɛlɛ yimoti, wabisilya kʉwa
ka kilomɛtɛlɛ yiɓa.
42 Mʉmbanzʉ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉnga
ɓɛ mukupisa luki, wakamongonyilyonitɔgʉ.»

Mʉtʉʉ kaʉpa ɓomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

43 «Mʉkanatʉ ndi ɓata ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Mʉpa
wai-dakʉ, wamʉya mumuyonisa kakʉ.›
44 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ huponi
ɓomuyoniso kunu. Hulumbilyoni niɓɔ ɓakamugyogyiso.
45 Kʉwa wa, mika ɓomiko Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ. A
ɓɛyɔ, iyi opupisaga mɔni ka ɓambanzʉ ɓanza na gʉtʉgʉ ka
niɓɔ ɓanyɛ aka. Olukusaga mbwayi ka ɓatʉ ɓongbingbili
na gʉtʉgʉ ka niɓɔ ɓakɛgʉ ɓongbingbili aka.
46 Kika ni mʉpaga niɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na
izangiya tino? Gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓʉpaga
ɓawai-daɓʉ ɓɛgɛyɔ!
47 Kika ni mumuusogo ɓomomonu aka, magyaga
likpʉmʉka limbanga tino kaʉkitaga ɓatʉ ɓagɔgɔ? A ɓɛyɔ,
gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, ɓagyaga iɓʉ ɓɛgɛyɔ!
48 Wikoni nɛki ɓanza, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Obonu ninɔ kʉgʉ
wa lisyɛ o mina wanza.»

6

Mʉtʉʉ ko bulya yibinika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya

1 «Wiɓuulyonito, makikonitɔgʉ kaipupisa ko misa ka
ɓambanzʉ ngbingo yi ninɔ mo mino kagya ɓʉnza. Kyɛ
makagya ɓɛyɔ, makinisonigʉ na izangiya kotukyoku ko
Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.

5:38 5:38 Wanda ko Pupo 21:24; Ɓalawi 24:20; Yigilya 19:21. **5:43 5:43** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

2 Kʉwa wa, ngɓingo yi nɨnɔ wasingyi mino mʉtʉ wa
yangya, wakibibonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɔ
ɓagyaga ɓɛyɔ ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba, ka ɓopisi
kyɛ ɓambanzʉ ɓiki kaʉbiba. A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, iɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
3 Luki limoti, ngɓingo yi nɨnɔ wo mino kapá mʉtʉ wa
yangya luki, kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kulekuke kibonitɔgʉ nɨyɔ
kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ akagya.
4 Okwononi yɨgya yi nɨyɔ iki ko dikiɗi. Na Abakʉ nɨnɔ
akaɨna gɔnɨ nɨlɔ wakagya ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.»

Mʉtʉʉ kʉgʉ wa malʉmba
(Luka 11:2-4)

5 «Ngɓingo yi nɨnɔ miko mino kalʉmba, makikonitɔgʉ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Iɓʉ ɓapaga kalʉmba
ɓomononini ɓigba ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba na ka
ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓaya ɓopisi. A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
iɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
6 Luki limoti, ɨwɛ, ngɓingo yi nɨnɔ wo mina kalʉmba,
wingyo ka ndaɓʉ ya kʉsɔ. Wɨdʉlaga mupumi, wakʉnga
Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dikiɗi. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna
nɨlɔ wakagya ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.
7 Ngɓingo yi nɨnɔ mo mina kalʉmba, makikonitɔgʉ
kaɨgɨlyaga lɨkpʉmʉka limoti ɓɨkyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓakagyo mino. A ɓɛyɔ,
mʉtamanagɨ kaɓʉ a ɓɛ Kunzi ʉmʉkana kyɛ ɓanzɨnaga
yakpʉ.
8 Makogyonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓʉ. Kyɛ kambwa
kakʉnga, Obonu akaiba mʉsasa kunu.»

Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 11:2-4)

9 «Iɓunu, makwanana nɛkɨ kaika kalʉmbaga ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ,
lino kakʉ a lotu.
10 Ɓʉngama kakʉ oduku,
sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi,
ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Tɨpánɔ masyɛ masɨ, malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
12 Tɨpɨlyanɔ luɓu kusu,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tʉpɨlyago mino ɓatʉ nɨɓɔ
ɓikaga no luɓu kusu.
13 Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ,
luki limoti, tiɓuulyogo ka mumuyoniso.
[Kyɛ ɓʉngama, ngu na ɨbɨba a ɓa kakʉ, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
Iyo a ɓɛyɔ.]›»

14 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, kika nɨ mʉpɨlyagatʉ
ɓomomonu ɓʉnyɛ kaɓʉ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
amʉpɨlyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu.
15 Luki limoti, makupilyogi ɓomomonu, Obonu
kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»

Mʉtʉʉ ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo

16 «Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kakya malɨlɨ ko ngbingo,
makikonitɔgʉ misa mundindilo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓondindilaga miso ɓɛyɔ kauwonisilo
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɛ ɓoginyini malɨlɨ ko ngbingo. A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
17 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kakya
malɨlɨ ko ngbingo, wɨsʉkʉsa misa ɓɨngɔ na wɨbʉma malazi
ɓipupupu ka mʉ.
18 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓakibigʉ ɓɛ wakakya malɨlɨ ko
ngbingo ko bulya kaɓʉ. Luki limoti, ko bulya ka Abakʉ nɨnɔ
a wa ka pa yo dikiɗi. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna nɨlɔ wakagya
ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.»

Yeso akanzɨna ka lɨngama la kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 12:33-34)

19 «Makikonitɔgʉ kapɨmbya lɨngama wa ka ɔɓɨlɨ wa.
Makagya ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓalyatʉ na nzʉma apʉta. Ɓatʉ
ɓo kuɓakʉ ɓakwanana gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ, ɓiɓo.
20 Luki limoti, pimbyogoni lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓakalyɨgʉ na nzʉma kapʉtɨgʉ. Ɓatʉ ɓo
kuɓakʉ ɓakakwananɨgʉ gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ na kaiɓo.
21 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumba kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ
kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Miso nɨ tala wa nzʉyɨ
(Luka 11:34-36)

22 «Miso a tala wa nzʉyɨ. Misa kakʉ kiki no koloɓu, nzʉyɨ
kakʉ yasɨ ika ka ɓʉngbanganya.
23 Luki limoti, miso kakʉ kidwonoso, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ika
ko biti. Kika nɛkɨ nɨ ɓʉngbanganya nɨɓɔ a kʉsɔ kakʉ a abɛ
biti, biti yi nɨyɔ ika kʉwa yopi kʉgbɛ.»

Kagugubyo Kunzi ikanɨ ɓuyi
(Luka 16:13)

24 «Mʉtʉ ɓemoti kakwananɨgʉ kaugugubya ɓangama
ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka
ɓemoti, amɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananɨgʉ kagugubya
ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)

25 «Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ
ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ ikanɨ luki
limwo, iki ka nzʉyɨ kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo. A ɓɛyɔ,
ɔɓɨlɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, na nzʉyɨ
kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu.
26 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ,
ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ ɓobisaga mina masɔlɔ.
Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu,
ma na ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!
27 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ,
kosisilo mina masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ?
28 Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaigbomisa ɓamʉ ko bulya
ɓotu? Wondoni mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni
ɓɛyɔ aɓakago mino: kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu.
29 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama
Sɔlɔmɔnɔ aka ka ɨbɨba kakɨ yasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko
kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma.
30 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ
a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. Ko bulya ɨkɨ
yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze,
sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!
31 Makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ɓɛ: ‹Talya sɛ ɨkɨ?
Tomwo ɨkɨ? Ikanɨ timokisyo ɨkɨ?›
32 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaa-
mama kakɨsa masɨ nɨmɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ibagatʉ
ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
33 Iɓunu, kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi na kaɓyɛ
ɓungbingbili nɨɓɔ apaga. Ɨyɨ, amʉmatɨlyatʉ makpʉmʉka
magɔgɔ masɨ kʉgʉ yi.
34 Kinili, makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ko bulya ɓʉgala.
Ɓʉgala ɨkɨsilya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Masyɛ masɨ a
na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kakɨ.»

7

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, iba Kunzi
kamukulyonitɔgʉ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi amʉkʉlya ndɛkɛ mʉkɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ mʉkʉlyago mina ɓɛngɛnɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyago
mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisilya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ.
3 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a
ko lisa ka mamakʉ, nɨ wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ
kakʉ?

4 Wakwanana kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Gya mbɛyɨ
nʉnyʉ okuku ko lisa kakʉ›, nɨ ka nɨlɔ kakʉ ka
mombukwana-dakɨ yi a na ingbi?
5 Mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ! Wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko lisa
kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya
kanyɔ okuku ko lisa ka mamakʉ.
6 Makumbimbilyonitɔgʉ ɓɛnva makpʉmʉka nɨmɔ ɓapága
Kunzi, kyɛ ɓakwanana kamuikyonilyo, ɓamʉkʉkaga.
Na makumbimbilyonitɔgʉ ɓangʉya makpʉmʉka
kunu ma lɨsɨka, kyɛ ɓakwanana koɓunaga na magʉ
ɓɨkpwɛkpwɛkpwɛ.»

Nɨnɔ akʉngaga, Kunzi apágatʉ
(Luka 11:9-13)

7 «Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisanatʉ nolu. Yiponi
holi, ɓamuhukwilyatʉ.
8 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ
akɨsaga, inisanagatʉ nolu. Na nɨnɔ ayipaga holi,
ɓahukwilyagatʉ mupumi.
9 Wanɨ nɔ luga kunu akwanana kapá mikakɨ lɨtalʉ nɨ
akungini mukati?
10 Ikanɨ kakʉnga musi, akwanana lɨkɨ kapá nzʉka?
11 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ yɔ, luki limoti, mibagatʉ
kaʉpá ɓomiki kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ
kʉgʉ wa lɨsyɛ akwanana kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga
makpʉmʉka manzanza kakɨtaga.
12 Masɨ nɨmɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, hugyilyoni ɓɛngɛnɨ
ɓɛgɛyɔ. Ikpikaga ɓɛyɔ ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ
ka ɓogyalandʉ.»

Mupumi makpwɔ
(Luka 13:24)

13 «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ,
mupumi ma kɨnda ka ɓʉnyɛ a makpʉ na pisi yi yahʉ. Na
ɓatʉ ɓudingi ɓaɓyɛgɛ kʉ ɓɛyɔ.
14 Luki limoti, mupumi ma kɨnda ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ a
makpwɔ, pisi yi a ɓɨmbɨtɨtɨ. Nɨɓɔ ɓakɨtaga kʉ, ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

15 «Wɨɓuulyonito na ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ.
Ɓamudulyogoku mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ, luki limoti, ka
mambɛngɨ kaɓʉ, ɓa ɓosukopi.
16 Mumibaga ndɛkɛ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Ɓakapwagɨgʉ
bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Ɓakapwagɨgʉ gɔnɨ
bumo yanza ka sɨbʉkʉsɔ so mowo.

17 Kinili, sɨbʉkʉsɔ sanza aɓʉkʉtaga bumo yanzanza, nɨsɔ
sanyɛ aɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ gɔnɨ.
18 Sɨbʉkʉsɔ sanza kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo
yanyɛnyɛ, na sɨbʉkʉsɔ sanyɛ kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta
bumo yanzanza.
19 Sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza,
ɓagbɨtatʉ, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.
20 A ɓɛyɔ, mumibaga ndɛkɛ ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ pisi ka
yɨgya kaɓʉ.»

Ɓaɓɨɓya ɓa lingʉnʉ
(Luka 13:25-27)

21 «Kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɛmakaga ɓɛ: ‹Mombukwono-
dosu, Mombukwono-dosu!› ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ ka ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, a nɨnɔ aka nɔ akagya
sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
22 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛɓɨkyatʉ
ndɛkɛ ɓɛ: ‹Heɓe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!
Takanzɨnagɨgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɓugyalandʉ ko lino kakʉ?
Tanokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, tagya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga mudingi?›
23 A ɓɛyɔ, nʉɓɨkya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, naka-
mumibagʉ ndɨ ɨmɨ gʉtʉgʉ iki yi aka. Tukyoni ɓuwobi na
ɨmɨ, iɓunu ɓagya-manyɛ!›»

Bɨbʉ kʉgʉ wa ɓandaɓʉ ɓayɨɓa
(Luka 6:47-49)

24 «A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ,
anagya ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ
wa yimibo nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨtalʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otu-
mogo, muvivi mapʉ okukwa ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Luki
limoti, koɗukanagʉ ndɨ kyɛ ɓakpɔ ndɨ muɓumbe mi kʉgʉ
wa lɨtalʉ.
26 Luki limoti, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ
nɨ kɛgʉ kagya ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ngingi. Kyɛ opika ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wo mbumi.
27 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otu-
mogo, muvivi mapʉ okukwa ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Kʉwa
wa, oɗukana ndɨ wasɨ ɓɨgbatata.»
28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambaza ka
ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ ka inguo ya mʉtʉʉ kakɨ.
29 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ no ngu nɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ nɨmɔ ka ɓowonisilo kaɓʉ ɓa mʉtʉʉ.

8

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Maɨikɔ 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mino ka ngʉpa, ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓyɛ ɓingbooo.
2 Kʉwa wa, keɓu-keɓu ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Oɓuna moli
kambwa kakɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu!
Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
3 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ!
Noboilyini, ngʉmana!» Wa aka wa, angʉmana ndɨ ɓɨngɔ.
4 Kumbuso yi, Yeso agbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wɨmɨnyatʉ,
wakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka! Luki
limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ
woukini ɓi.»

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda
(Luka 7:1-10)

5 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kogulya ka gʉɗʉ wa
Kapɛlɛnaumu, ngama ka ɓasʉda akpuɗoku ndɨ, ɨgama na
ɨyɨ,
6 aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mʉgya-
ligubo kamɨ a ɓikpwu ka ndaɓʉ, nzʉyɨ adikogini ɓɨdɛdɛ.»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakodoku kahukuso.»
8 Luki limoti, ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze,
Mombukwono-dosu! Nakokwononigʉ ɓɛ wingya ka ndaɓʉ
kamɨ. Luki limoti, ɓɨkyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-
ligubo kamɨ ahʉkatʉ.
9 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɨmɨ, na gɔnɨ kusili wa mʉtʉʉ ka
ɓangama. Natʉ gɔnɨ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓikaga kusili wa
mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga.
Nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku. Na nakaɓɨkya
mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
10 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
ombomboya kʉgbɛ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya
ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, luga ka Ɓezaleli ɓasɨ,
nakanaminigʉ ndɛkɛ mʉtʉ wa baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ
nɨmʉ!
11 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ ɓambanzʉ ɓudingi
ɓodokuto ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka Dumbe.
Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalya ndɛkɛ pa imoti na Abalahamʉ,
Isaka na Yakɔbɔ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ndɨ ɓɛ ɓingyi ka Ɓʉngama ɓi
nɨɓɔ, ɓumbimbo ndɛkɛ kunzi ko biti. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana
ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ.»

13 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ndɨ ngama ka ɓasʉda nɔ ɓɛ:
«Wɨga kʉ kakʉ! Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya
kakʉ a mino.» Na ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mʉgya-ligubo
kakɨ ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi
(Malikɔ 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ ka ndaɓʉ ka Pɛtɛlɛ. Kʉ
ɓɛyɔ, ogulya ndɨ, atakanya tɨtakɨ Pɛtɛlɛ muko yi wakanga
nɨ anɨmʉkana ɓʉdɨ.
15 Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓʉdɨ asyo. Kʉwa wa, mama
nɔ amaga ndɨ, apʉnga kagugubyo Yeso.
16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓambanzʉ
ɓudingi ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Yeso okpumya ndɨ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ na mʉnzɨna aka, uhukusa
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓokoloɓu.
17 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ
Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya
ɓɛ:
«Łyɨ, ava ndɨ ɓʉpɔ kusu,
abɨnɨka ɓuti ɓa ɓokoloɓu kusu.»

Ƀambanzʉ ɓakapa kaɓyɛ Yeso

18 Nɨyɔ Yeso amɨna ambaza ka ɓambanzʉ akungulini,
ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓazabɨ kʉsyakʉ wa ibombu.
19 Kʉwa wa, muwonisilo ɓemoti wa mʉtʉʉ akpuɗoku ndɨ
Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo! Łmɨ, nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ
wɨnda ndɛkɛ mino.»
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ƀanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu
ɓa na ɓandaɓʉ. Luki limoti, Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa
yakanga na yakimumbiso.» 21 Kumbuso yi, ɓemoti luga ka
ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨsɨlya
mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
22 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Łwɛ, iɓyeku! Hʉsa
ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ.»

Yeso opomilyini mbumbo yapʉ
(Malikɔ 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓaga ndɨ.
24 Ko ngbingo ɓemoti, mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo
kʉgʉ wa ibombu. Mʉɓaka a ndɨ ɓuwobi kotikyo ɨngbɔlɔ
yidingi. Luki limoti, Yeso a ndɨ nɨ ololini ɓɨpɛ.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓisisila ndɨ kazuzukiso, ɓaɓɨkya ɓɛ:
«Tihukusanɔ ɓaka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
kaɓanga? Eze, ma na baya yɨkɛɗɛ!» Kʉwa wa, amaga ndɨ,

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4.

apamɨlya mbumbo na liɓo la ibombu. Pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo.
27 Ɓalʉkʉ ɓɔ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓimuusa ɓɛ:
«Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ mbumbo yapʉ no liɓo
akamʉkana!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓaɓa
(Malikɔ 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ndɨ ka
Ɓagɛlasɨ*. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ ɓopupoku ndɨ ka ɓekunde, ɓasilya ndɨ Yeso. Ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya kʉgbɛ, gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka
kɨkpʉndagɨgʉ ndɨ kaɓyɛ ko pisi yi nɨyɔ.
29 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Miko-Kunzi,
nɨlɔ kusu na iɓunu opukogi ɓʉnɨ? Woduku katigyogyiso
kambwa ngbingo kaɨtʉlyana?»
30 Ka kpɔlɔ wa, ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ
kalyalya.
31 Kʉwa wa, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mɔ ɨtatanaga ndɨ na
Yeso ɓɛ: «Kika nɨ watikpumyini, tɨtɨkanɔ ɓaka ka ambaza
ka ɓangʉya nɨmʉna kʉ.»
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wogoni!» Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
mi nɨmɔ opupo kʉwa ndɨ, ogulyo ka ɓangʉya. Ko ngbingo
ɓemoti, ambaza wasɨ ka ɓangʉya yi nɨnɔ okpililoku ndɨ
katʉkya ka ngʉpa, ɨɗɨkɨta ka ibombu ɓikudumu, olumwaga
ndɨ.
33 Nɨyɔ ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ
mbangʉ ka gʉɗʉ, katʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ mɔ,
na nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ ɓɔ.
34 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓɨnda ndɨ kʉ Yeso a
ndɨ mino. Nɨyɔ ɓamɨna, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ opupi kʉ
kaɓʉ.

9

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Malikɔ 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, azaba ɓata ibombu,
aga ka Kapɛlɛnaumu ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ mino.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na zɛgɛsɨ wakanga ka kalagba.
Nɨyɔ Yeso ɨna baya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, aɓɨkya zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ:
«Mikamɨ! Wigwi lɨmbɛngɨ! Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
3 Kʉwa wa, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya
ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ akatʉmbwa Kunzi!»

---

* **8:28 8:28** *Gɛlasɨ:* A ndɨ gʉɗʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. A ndɨ ka ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓanda tɛkɛɓɛ miso ya Zebu na ya ibombu Gɛnɛzalɛtɨ ikanɨ ya Galilaya.

4 Luki limoti, Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na tamanaga yanyɛ ɓɛyɔ?
5 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ, kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana?›
6 Ɨmɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɨnza ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Wamaga! Wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ.»
7 Alʉkʉ nɔ amaga ndɨ, ɨga kʉ kakɨ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓabibiso Kunzi nɨnɔ ʉpá ɓambanzʉ inguo yo ngu yi nɨyɨ.

Yeso amokini Matayɔ
(Malikɔ 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakɨtaga, amɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Matayɔ wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matayɔ! Iɓyeku!» Matayɔ amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya.
10 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Matayɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓudingi na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ ɓodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓumuusa kʉwa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu.
13 Windoni mbɛyɨ katamanaga kʉgʉ wa isi ya mʉnzɨna mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, nakapa ambɛ huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu.› A ɓɛyɔ, nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Malikɔ 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa ɓɛ: «Iɓusu na Ɓafalisayɔ toginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoginyogigʉ ɨɓʉ mino?»
15 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono dumo wo vononi ɓakwanana kalya kumbu ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino pa imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ! Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmbo

mino mbʉnya muko luga kaɓʉ. Ka lisyɛ li nilɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ malili ko ngbingo.

16 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɗikogigʉ inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambiya anʉwatʉ inzanza, ngala ahʉmana ɓata kʉgbɛ.

17 Na ɓakaɓʉngwagigʉ gɔni vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayo bokuto ta ɓamanya ɓayigbangbalaga. Ɓakagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ ɓambikɛ, ɓambikɛ ʉlikaga, vinya agbɔ wasi. Luki limoti, ɓaɗukogo vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayambiya gɔni. Kʉwa wa, makpʉmʉka nimɔ masi iɓuulyogo ɓinza.»

Yeso ahukusini muko, abililiso mʉsika
(Malikɔ 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mino kanzina aka na ɓambanzʉ ɓi niɓɔ, ngama ɓemoti adulyoku ndi. Ngama yi ninɔ oɓuna ndi moli kambwa kaki, aɓikya ɓɛ: «Mikami mʉsika yi apʉnya kosisa limbɛngi mbiya wanʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, dokunɔ ɓaka, wabisilyo maɓɔkʉ kyɛ inisoni ɓata na ɔɓili.»

19 Kʉwa wa, Yeso amaga ndi, aɓyɛ ngama nɔ pa imoti na ɓaɓiɓya kaki.

20 Kʉ ɓɛyɔ, a ndi na muka ɓemoti ninɔ ɓangʉ apupaga ndi ka ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa. Muko yi ninɔ odoku ndi kumbuso ka Yeso, avila mʉ ma kutuko kaki.

21 A ɓɛyɔ, a ndi katamanaga ɓɛ: «Nakavila gʉtʉgʉ kutuko kaki aka, nahʉkatʉ.»

22 Niyɔ Yeso ikwɛ kumbuso, amina ndi muko yi ninɔ, aɓikya kʉwa ɓɛ: «Mikami, wigwi limbɛngi! Baya kakʉ uhukusini.» Wa aka wa, muko yi ninɔ ahʉka ndi.

23 Kumbuso yi, Yeso osila ndi ka ndaɓʉ ka ngama yi ninɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndi ɓambanzʉ ni ɓaninmbila mambʉ ma kukwakʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ni ɓanagama.

24 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Puponi wanʉ! Mʉsika yi nimʉ kɛgʉ mukwo! Luki limoti, a ka tɔtɔ!» Ngbingo yi ninɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatiba ndi ɓikyaaa.

25 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓopupa ndi. Kʉwa wa, Yeso ogulya ndi ka ndaɓʉ ya kʉsɔ, agwi mʉsika ninɔ ka kʉɓɔkʉkɔ. Wa aka wa, mʉsika nɔ amaga ndi.

26 Mongoni mi nimɔ aɗa ndi kʉgbɛ ka mugi masi.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa

27 Ngbingo yi ninɔ Yeso atʉkya ndi mino wa, ɓatʉ ɓo ɓokoloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa ɓapʉnga ndi kaɓyɛ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi kapamikanaga ɓɛ: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ingyo mina ka ndaɓʉ, ɓatʉ ɓa
ɓokoloɓu ya mamɔmɔ ɓi nɨɓɔ ɓakpuɗoku ndɨ. Umuusa
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Matʉ na baya ɓɛ nakwananatʉ kagya
lɨkpʉmʉko li nɨlɔ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-
dosu.»
29 Kʉwa wa, Yeso ʉvɨlaga ndɨ miso, ʉɓɨkya ɓɛ: «Igyonosi
na iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kunu o mino.»
30 Misa kaɓʉ oukwikana ndɨ. Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ:
«Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibonitɔgʉ.»
31 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓopupa ndɨ mina
wa, ɓapʉnga ndɨ kowowiso mongoni kʉgʉ ka Yeso ka mugi
mi nɨmɔ masɨ.

Yeso ahukusini ɓoɓo

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ mino,
ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓoɓo. Ɓoɓo yi nɨnɔ a ndɨ nɨ lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ andungulyogini.
33 Yeso okpumya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, ɓoɓo
apʉnga kanzɨna. Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓombombaya
ndɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa mugi masɨ ma Izaleli,
takaninigʉ ndɛkɛ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»
34 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama ka
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ apága ngu kokpumyo mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ!»

Yeso a no kumbu ka ɓambanzʉ

35 Yeso a ndɨ kolingyo ɓagʉɗʉ no giyo yasɨ, anatɨwa
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga
ɓambanzʉ Mongoni Manza ma Ɓʉngama. Anohukusa
ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
36 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨna ndɨ mina ɓambaza ka
ɓambanzʉ, ukwilya ndɨ kumbu. Ɓa ndɨ kaigyogyiso,
ɓupini ɓɨdapaɗa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
na muɓuɓulyo.
37 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Masɔlɔ a
mudingi, luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa ɓakɛɗɛ.
38 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, muɓikyoni nɛkɨ Mombukwona tiko ambɛ
utikiku ɓagya-ligubo ɓudingi kanyɔ masɔlɔ kakɨ.»

10

Yeso na ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)

1 Yeso ʉmaka ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. Ʉpá kʉwa
ndɨ ngu yikpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, yihukuso ɓokoloɓu
ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
2 Mino ka ɓatʉtʉmbwa ɓi ndɨ nɨma: mʉtʉ wa mambwa
nɨ Simoni (nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ) na mamakɨ

ɓɛyɔ ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ mika Zɛbɛdayɔ, na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani,
3 kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tʉma, Matayɔ nɨnɔ a ndɨ
ndɔmbɛ wa manzanza, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei,
4 Simoni nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓemoti ka lidʋ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ kakɨsa kʉlɨkanaga, sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba
ndɨ Yeso.

Yeso utikini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
ɓi nɨɓɔ, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Makindonitɔgʉ ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na makingyonitɔgʉ ka ɓagʉdʋ ka
Ɓasamalia.
6 Luki limoti, windoni ka Ɓezaleli aka. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓa
mʉdɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungogoni ndɨ.
7 Ko pisi, uɓikyogoni ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Ɓʉngama ɓa kʉgʉ
wa lɨsyɛ atikpudɨniku!›
8 Huhukusoni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu, mubililiso ɓamanda,
huhukusoni ɓakeɓu-keɓu, mokpumya mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ. Ɓamʉpá ndɨ payaya, iɓunu, hupóni nɛkɨ gɔnɨ
ɓɛngɛnɨ payaya aka.
9 Kʉsɔ wa fuku kunu makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɔlɔ aka, ikanɨ
ɓuyi, ikanɨ ɓangwɛyɨ ɓaya lɨgabʉ lapʉ.
10 Makuvonitɔgʉ ɓakʉgba ka lɨgʉndʉ, ikanɨ ɓotu ɓayɨɓa,
ikanɨ ɓɛkpakʉ, ikanɨ mʉdʉkpɔ. A ɓɛyɔ, mʉgya-ligubo
okwononi na malɨlɨ kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka gʉdʋ ikanɨ
ka mugi mimoti ɓɛnɛ, mukisoni mʉtʉ nɨnɔ akwanana
kamʉtɨlya. Wikoni kʉ kakɨ aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
mopupa ndɛkɛ mino.
12 Nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka ndaɓʉ, uusogoni ɓanʉ
ɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!›*
13 Kika nɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ ɓamutilyini, mazɨyɔ
mi nɨmɔ asɨkana wa. Luki limoti, kika nɨ ɓakamutilyigʉ,
midukulo kambwa na mazɨyɔ mi nɨmɔ.
14 Kika nɨ ɓakamutilyigʉ na ɓakamumukonigʉ ka ndaɓʉ
imoti ɓɛnɛ ikanɨ ka gʉdʋ, puponi wa, mɨbʉmaga liɓungu la
magʉ kunu.
15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga,
ɓatʉ ɓa gʉdʋ yi nɨnɔ ɓigyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga
ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ.»

Ɓaɓɨɓya ɓigyogyisatʉ ɓanʉ
(Malɨkɔ 13:9-13; Luka 21:12-17)

---

* **10:12 10:12** Yuuso ka Ɓayuda a ndɨ ɓɛyɔ

16 «Hukononi! Ɨmɨ, namutiki mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ
luga ka ɓosukopi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓakɨmɨnya abɛ
ɓanzʉka na ɓitombiii abɛ ɓonzuwo.
17 Wiɓuulyonito, kyɛ ɓambanzʉ ɓamulikisagatʉ ndɛkɛ
ko ɓongbongu, ɓamʉtɨna pimbo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya
malʉmba.
18 Ɓɨndagatʉ ndɛkɛ na iɓunu kambwa ka ɓangama ɓa
ɓewili na kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ.
Kʉwa wa, mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ kambwa kaɓʉ na
kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
19 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓamusilisaga ndɛkɛ mina
kambwa kaɓʉ, makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ɓɛ tanzɨna sɛ pɨyɛ
ɓʉ? Ikanɨ ɓɛ taɓɨkya sɛ pɨyɛ ɨkɨ? Iyo, ko ngbingo yi nɨnɔ aka
nɔ, Kunzi amʉpátʉ nɨlɔ maɓɨkya.
20 A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti,
Lɨmbɛngɨ ka Obonu lɔ anzɨnaga ndɛkɛ kʉsɔ kunu.
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ
ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki
ɓʉɨtɨlya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso.
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ.
Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo,
inisanatʉ na muhukuso.
23 Ɓakamʉgyagyaga ndɛkɛ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ,
mapɨkɨta ka nɨnɔ wagɔ. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
makamagʉ kolingyo giyo yasɨ ya Izaleli nɨ Mika-Mʉmbanzʉ
kanodukugʉ.
24 Miki wa ɨkɔlɔ kakɨtagɨgʉ muwonisilo kakɨ. Na musunzu
kakɨtagɨgʉ mombukwana-dakɨ.
25 Okwononi miki wa ɨkɔlɔ iki mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwon-
isilo kakɨ, ɓosunzu abɛ mombukwana-dakɨ. Kika mbɛyɨ nɨ
ɓamokini ngama wa lɨvananza ɓɛ Belizebuli, angɛnɛngɛnɛ
kʉwa ɓatʉ ɓa lɨvananza la ndaɓʉ kakɨ aka!»

Nɨnɔ okwononi kaɓanga
(Luka 12:2-9)

26 «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ,
masɨ nɨmɔ a makɨsʉma, inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, masɨ
nɨmɔ a ko dikidĩ, imibisikosatʉ ndɛkɛ.
27 Masɨ nɨmɔ nakamʉɓɨkya ko biti, ɓikyoni ka
ɓʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ ɓakamʉɓɨkya ka ɓepisi-pisi,
kuwoni ndɛkɛ ka ɓakugbondo.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakwanana kamwɔ nzʉyɨ
aka nɨ ɓakomwigʉ lɨmbɛngɨ. Luki limoti, muɓongoni Kunzi
nɨnɔ akwanana ɨyɨ kamwɔ nzʉyɨ na lɨmbɛngɨ pa imoti ko
ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
29-31 Ambɛ, ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ ɓaɓa ka
ambuma ɓemoti aka? Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓemoti

kaƀʉ kakwananiɣʉ kogwoku wasɨ nɨ Obonu kopaɣʉ. Makoƀongonitɔɣʉ, iƀunu, ma na ɨzangɨya kaʉkɨtaga ƀakyɔkyɔɗɔ ƀudingi! Gʉtʉɣʉ tukatʉ ta ƀamʉ kunu aka, Kunzi iba ɨsaƀʉ yi yasɨ.

32 Mʉtʉ wasɨ kɛƀɨnɨkyana kambwa ka ƀambanzʉ, ɨmɨ, naƀɨnɨkyana ndɛkɛ ƀɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
33 Luki limoti, mʉmbazʉ kɛmanganya ko misa ka ƀambanzʉ, ɨmɨ, namanganya ndɛkɛ ƀɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akaƀɨkya ƀɛ ƀambanzʉ ƀɨgbananagatʉ
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 «Makosimonitɔɣʉ ƀɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔƀɨlɨ. Nakodokuɣʉ kapá mazɨyɔ, luki limoti nodoku ndɨ kaudwonosa ƀambanzʉ luga kaƀʉ.
35 A ƀɛyɔ, nodoku ndɨ kagbonoso miki na abakɨ, kagbonosa mʉsɨka na amakɨ, kagbonosa muzyozyo na tɨtakɨ.
36 Ɓomuyonisa ka mʉmbanzʉ ƀopupaga ndɛkɛ ka ndaƀʉ kakɨ aka.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga abakɨ ikanɨ amakɨ kɛkɨtaga ɨmɨ, ɨyɨ, kokwononiɣʉ kɛƀɨƀya. Nɨnɔ apaga mikakɨ mʉlʉkʉ yi ikanɨ nɨnɔ mʉsɨka yi kɛkɨtaga ɨmɨ, kokwononiɣʉ gɔnɨ kɛƀɨƀya.
38 Mʉtʉ nɨnɔ kanobinikiɣʉ mʉsalaba kakɨ kɛƀɨƀya, kakwananiɣʉ kaika mʉƀɨƀya kamɨ.
39 A ƀɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔƀɨlɨ kakɨ, aƀungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ aƀunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ƀata na ɨyɨ.»

Ɓambanzʉ nɨƀɔ ƀakamʉtɨlya, ƀakɛtɨlya ɨmɨ ƀɨkpɛ
(Malikɔ 9:41)

40 «Kika nɨ mʉmbanzʉ amutilyini, etilyi ɨmɨ. Nɨnɔ etilyi, atilyi nɨnɔ etikoku ndɨ.
41 Kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini mugyalandʉ kyɛ a mugyalandʉ, ƀakalya ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ. Kika nɨ atilyini mʉmbanzʉ wongbingbili kambwa ko Kunzi, kyɛ a wongbingbili, ƀakalya ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili gɔnɨ.
42 A lɨngʉnʉ, nakamʉƀɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kapá gʉtʉɣʉ kɔpɔ wo lɨƀo ladɛ aka ka ƀemoti ka ƀomiki nɨƀana kyɛ ika kanɨ a mʉƀɨƀya kamɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya kakɨ.»

10:36 10:36 Wanda ka Mika 7:6.

11

1 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaʉpá ɓaɓɨɓya
kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa mʉtʉʉ, atʉkya ndɨ wa. Aga kʉwa ndɨ
ka ɓagʉɗʉ ɓa Galilaya kaʉtɨwa ɓambanzʉ na kaʉɓɨkyaga
Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ utikini ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yeso
(Luka 7:18-35)

2 Ngɓingo yi nɨnɔ Yuani-Mubatizaɨ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ,
ʉkana ndɨ mongoni ma mogubo nɨmɔ Kilisito a ndɨ kagya.
Kʉwa wa, ʉtɨka ɓaɓɨɓya kakɨ kamuusoku ɓɛ:
3 «Ambɛ, ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku, ikanɨ takwanana
kaɓʉnda wagɔgɔ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani
lɨkpʉmʉka nɨlɔ makaʉkana na nɨlɔ makaɨna:
5 ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa
mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini,
ɓaadʉka ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa
payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
6 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulyo ka Yuani-Mubatizaɨ
(Luka 7:18-35)

7 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓopupa ndɨ mino,
Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya
ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ
nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
8 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti
wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti nɨɓɔ ɓimokisyaga
ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ ɓikaga ka ɓandaɓʉ ka ɓangama.
9 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo,
nakamʉɓɨkya ambɛ akitogito mugyalandʉ.
10 A ɓɛyɔ, Yuani a nɨnɔ Moɓiso Motu ikpikaga kʉgʉ kakɨ
ɓɛ:
‹Ɨmɨ, natɨka ɓanʉ atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyaga pisi.›
11 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ
ɨɓʉkʉta na muko, nɨnɔ a mudingi kakɨtaga Yuani-Mubatizaɨ.
Luki limoti, nɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
12 Katʉkya ka masyɛ ka Yuani-Mubatizaɨ kadwɛ na lɨsyɛ li
nɨlɨ, ɓambanzʉ ɓakobumonisa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Na ɓatʉ ɓo gilito ɓakakɨsa kava ko ngu.
13 A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓasɨ na mʉtʉʉ ka Musa ɓanzɨna
ndɨ na ɓugyalandʉ kʉgʉ wa Ɓʉngama kadwɛ ko ngbingo
ka Yuani.

11:10 11:10 Wanda ka Malaki 3:1.

14 Na makapa kabaɨlya, Yuani nɨ mugyalandʉ ɨlɨya nɨnɔ
akwanana ndɨ kodoku.
15 Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!

16 Nakwanana pɨyɛ kaukingyasa ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na
ɓɛkɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga
ɓɛngɛnɨ ɓɛ:

17 ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ,
nɨ makoɓinigʉ!
Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma idumasʉ,
nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
18 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani odoku ndɨ, kalyalyagɨgʉ ndɨ ikanɨ
komwo luki. Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹A na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
19 Nɨyɔ kʉwa Mika-mʉmbanzʉ odoku, analyalya, anomwo,
ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi
nɨmʉna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ
ɓa manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!› Luki limoti, yimibo ko
Kunzi inisononi pisi ka mogubo nɨmɔ agyaga ndɨ.»

Yeso akanzɨna ko bulya ɓagʉɗʉ nɨɓɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana
(Luka 10:13-15)

20 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓa
ɓagʉɗʉ nɨɓɔ agya ndɨ mina makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga mudingi. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa
kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
21 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ
gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
igyonosa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba
katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ,
ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu,
ɓoikono.
22 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga,
yigyogyisa kunu ika ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa
Tilo na nɨɓɔ ɓa Sidɔna!
23 Sɛ kʉwa ɨɓunu ɓatʉ ɓa Kapɛlɛnaumu, makasɨma ɓɛ
Kunzi amuɗokisatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Mako-
tomononitɔgʉ gʉtʉgʉ iki yi ɨkɛɗɛ aka! Amusisa ndɛkɛ
kadwɛ ka ɓabɨlɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga
nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kakʉ, kigyonosa ndɨ ka Sɔdɔmʉ, iba
gʉɗʉ yi nɨnɔ atʉ mbɛyɨ ɓata aka kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
24 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga,
yigyogyisa ya Sɔdɔmʉ kikigʉ ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kakɨtaga
nɨyɔ kakʉ!»

Yeso akamibikoso Abakɨ
(Luka 10:21-22)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Baba ooo,
Mombukwana masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisiloni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ
ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili.
26 Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.
27 Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti
kamibigʉ Miki kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ
ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na
sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.
28 Doniku kʉ kamɨ! Iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma ɓakupo na
likumbogi liti, ɨmɨ, namumumbisatʉ.
29 Wikoni ɓakɨtʉlya kabɨnɨka likumbogi na kaɓyɛ mʉtʉʉ
kamɨ. A ɓɛyɔ, ɨmɨ, na wotombiii na na lɨmbɛngɨ la kisiso.
Namuyukumisatʉ.
30 Likumbogi kamɨ a lanza na ɓuti ɓi a ɓipoli.»

12

Yeso nɨ Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso
(Malɨkɔ 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka
ɓotiko ɓaya nganʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓɨmʉkana ndɨ nza, ɓapʉnga kʉwa kakɔgɔ ɓɛkaza ɓaya
nganʉ, ɓanalya.
2 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Wɨna!
Ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓapakya kagya ka
Lɨsyɛ la kimumbiso!»
3 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, makonotongu-
logigʉ ndɨ iɓunu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ,
ngbingo yi nɨnɔ ɓɨmʉkana ndɨ mino nza pa imoti na ɓawai-
dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi pa imoti na ɓawai-dakɨ,
ɓalya ndɨ mukati nɨnɔ ɓa ndɨ nɨ ɓapíni Kunzi. Wɨna sɛ,
mʉtʉʉ kakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓalyagɨ kiki nɨ ɓokumu aka.
5 Ambɛ, makanotongulogigʉ ndɨ gɔnɨ ka mʉtʉʉ ka Musa?
Masyɛ ma kimumbiso, ɓokumu nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓakpakyanaga kunzi wa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ
ɓakikogigʉ kaiba ɓɛ ɓagyaga ɓʉnyɛ!
6 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, wanʉ atʉ na mbɔkʉ
wa ɨzangɨya kakɨtaga Ndaɓʉ ko Kunzi!
7 Iɓunu, makibo ɓi ka lɨngʉnʉ isi ya Moɓiso Motu mi
nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti,

huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu,› makakwananigʉ ɓi kaʉmakya ɓatʉ niɓɔ ɓakogyigʉ ɓʉnyɛ ka mʉkɔmbʉ.
8 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ nɔ a Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉmbanzʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Malɨkɔ 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
10 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo. Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ kʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ kapa kasʉngʉlya Yeso. Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ atɨkpamyagatʉ ɓɛ tahukusi mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɓemoti kunu a na kɔndɔlɔ ɓemoti aka, kɔndɔlɔ yi nɨnɔ ogwa ka lɨɓyɛ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, kanyʉgʉ ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ?
12 Ɛɛɛ! A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga kɔndɔlɔ! Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ akatɨkpamya ɓɛ tiki tanagyaga ɓʉnza ka Lɨsyɛ la kimumbiso.»
13 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ kwi nɨkwɔ ɨɨta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kwagɔgɔ.
14 Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ, ɓaga kagya dikiɗi kakɨsa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Yeso nɨ mʉgya-ligubo nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ

15 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓogoni kagyɨlya dikiɗi, opupa ndɨ wa. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓaɓɨɓya ndɨ. Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
16 Ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ mʉgɔngʉ kunzi.
17 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
18 «Muminoni mʉgya-ligubo kamɨ, nɨnɔ napʉnaga ndɨ,
a mikamɨ mʉpaka. Napaga kʉgbɛ.
Nobisa ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kakɨ.
Ʉɓɨkyaga ndɛkɛ mababa ka ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kamɨ longbingbili.
19 Kasaanɨgʉ ndɛkɛ na ɓambanzʉ ikanɨ kamakya ɨpʉmbʉ.
Na ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ko ɓopisi.
20 Koɓunigʉ ndɛkɛ lɨgʉgʉ nɨlɔ lɨyɨga,
kolimigʉ ndɛkɛ itambi nɨyɔ akoɗunguwo.
Agyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓungbingbili inisa ndɛkɛ mina ka ɓapa ɓayasɨ.

21 Mababa obisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ ko lino kakɨ.»

Ɓaɓikyini Yeso ɓɛ akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Malikɔ 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kʉwa wa, ɓadulyoku ndɨ Yeso na mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, no koloɓu ya mamɔmɔ, a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo. Yeso ahukusa ndɨ, apʉnga ndɨ kanzɨna na kaɨna.

23 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Mika ngama Daudi mʉ?»

24 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko ngu ka Belizebuli, ngama ka ɓomuyoniso!»

25 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kaɨgbanana luga yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓemoti ikanɨ ndaɓʉ yimoti ɓakɨgbanana, gʉɗʉ yi nɨnɔ ikanɨ ndaɓʉ yi nɨyɔ omisikanatʉ.

26 Kika nɨ Abɨlɨ akakpumya Abɨlɨ-dakɨ, akaibumoniso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ. Ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulaga kaamaga lɨkɨ?

27 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-donu bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi.

28 A ɓɛyɔ, ɨmɨ nakokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu.

29 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kogulya ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanakondigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, kika sɛ kʉwa nɨ akondini, akwanana kagya ɓɛyɔ!

30 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ. Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.

31 Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakwananatʉ kaʉpɨlya ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga Kunzi. Luki limoti, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kapɨlya mʉmbanzʉ nɨnɔ asiki Lɨmbɛngɨ-Lotu.

32 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga yanyɛnyɛ ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakapɨlyɨgʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ikanɨ ka nɨnɔ akodoku.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-45)

12:21 12:21 Wanda ka Isaya 42:1-4.

33 «Kika nɨ sɨbʉkʉsɔ a sanza, bumo yi ika yanza gɔnɨ. Kika
nɨ a sanyɛ, bumo yi ika ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, ɓibaga sɨbʉkʉsɔ ko
bumo yi.
34 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya
makpʉmʉka manzanza lɨkɨ, nɨ ma ɓanyɛ? A ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ
opupisaga nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ!
35 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ
opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza. Mʉtʉ wanyɛ opupisaga
makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ
lanyɛ.
36 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ
mʉkɔmbʉ, ɓambanzʉ ɓatʉmbʉlaga ndɛkɛ makpʉmʉka ma
payaya masɨ nɨmɔ opupaga ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ.
37 A ɓɛyɔ, muhukuso ikanɨ kukwakʉ kakʉ inisana ndɛkɛ
kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna kakʉ.»

Ɓambanzʉ ɓakakʉnga Yeso ɓɛ ʉgyɨlyɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
(Malɨkɔ 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Kʉwa wa, ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓafalisayɔ na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo!
Takapa ɓɛ tiwoniso likingyosi.»
39 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma
ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi! Makakʉnga
ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makɨnigʉ ndɛkɛ
ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
40 Ɓɛgɛyɔ, Yɔna agya ndɨ mino masyɛ masaa, biti na lɨsyɛ
ka mʉma ka musi mudingi, Mika-Mʉmbanzʉ agya ndɛkɛ ɨyɨ
masyɛ masaa ɓɛgɛyɔ, biti na lɨsyɛ ka mbʉkʉ.
41 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana
ndɛkɛ ka mʉɗɔngɔ ɓigwo kaʉsʉngʉlya ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li
nɨlɨ! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi
nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ
mudingi kakɨtaga Yɔna!
42 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku
ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma
yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ amaga ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ
ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ
mudingi kakɨtaga Sɔlɔmɔnɔ.»

Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ amigilyini mʉmbanzʉ
(Luka 11:24-26)

43 «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupa mʉmbanzʉ, aga kolingyo
ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa pa ya kimumbiso, luki limoti
nɨ kinigʉ,

12:40 12:40 Wanda ka Yɔna 2:1.

44 ilu aka ɓɛ: ‹Nakaiga ka ndaɓʉ kami, kʉ nopupiku ɓi
mino.› Niyɔ iga ɓata, atakanya ɓikpo, yikpaga ɓingɔ na
yiɓungusya ɓinza.
45 Aga kʉwa kava mambɛngi ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗiya
na ika nimɔ manyɛnyɛ kakitaga iyi, ɓogulyo, ɓilikisyo wa.
Ɔɓili ka mʉtʉ yi ninɔ ika kʉwa wanyɛ kakitaga wa a ndi
mino kambwa. Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓa
livananza lanyɛ li nili.»

Ɓa iki ɓɔ ɓa ɓamamaki Yeso?
(Malikɔ 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi ɓata mina kanzina
aka na ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ, amaki na ɓamamaki
ɓa ndi ɓakamagaga kunzi. Iɓʉ, ɓa ndi kapa kanzina na iyi.
47 Mʉtʉ ɓemoti aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wikwɛ! Amakʉ
na ɓamamakʉ ɓa ɓakamagaga kunzi. Ɓakapa kanzina na
iwɛ.»
48 Yeso asikisya ndi alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Mama ni wani?
Ɓomika-mama ni ɓa iki?»
49 Kumbuso yi, ʉwanya ndi ɓaɓiɓya kaki na kʉɓɔkʉkɔ,
aɓikya ɓɛ: «Huminoni! Mama na ɓomika-mama niɓa!
50 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasi ninɔ agyaga sipananisɔ ka Baba ninɔ
a kʉgʉ wa lisyɛ, iyi ni mama, mika-mama mʉlʉkʉ yi ikani
mʉsali kami.»

13

Lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malikɔ 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Ka lisyɛ li nilɔ, Yeso opupa ndi ka ndaɓʉ, ikoku ndi ka
kpɔlɔ wo liɓa lidingi.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ
ɓakungula ndi ɓikululu. Kinili, aɗaka ndi, ika ka ingbɔlɔ
yidingi. Ɓambaza ɓi niɓɔ ɓasikana ndi ɓakamanana kubi.
3 Kʉwa wa, Yeso ʉnzinilya ndi makpʉmʉka mudingi ɓindi
pisi ka mozuni. Iyi aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Lisyɛ limoti, alʉkʉ
ɓemoti inda ndi kakʉna mʉpʉnga.
4 Niyɔ a ndi kakʉna bɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko
pisi. Ɓombu ɓodoku ndi, ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi ka pa ya ngyengye niyɔ
kɛgʉ ndi na litɔmbʉ lakpʉ. Nimɔ, aɓaka ndi ɓigala-gala
litɔmbʉ kɛgʉ ndi lakpʉ wa.
6 Luki limoti, niyɔ mɔni osumbo, awisiya, ʉmilaga kyɛ lyo
yi kigwinanagʉ ndi ɓinza ka litɔmbʉ.
7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi ko kpokiki. Kpokiki aɓaka
ndi, akandaga ɓikpɛki-kpɛki ni kopingigʉ.

8 Luki limoti, nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ,
aɓʉkʉta ɓɨyʉyʉyʉ. Litino limoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo mɨya,
lagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na lagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»
9 Yeso opipila kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulya ɨkɨ yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino na mozuni?
(Malikɔ 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kaʉnzɨnɨlya ɓambanzʉ ɓi
nɨɓa na mozuni aka?»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗi
ɓaya Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, kɛgʉ ɓɛyɔ ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata,
ika kʉwa na imu makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ
no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi
kaika nolu.
13 Kinili, ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga na mozuni.
Gʉtʉgʉ ɓakika kaanda, ɓakɨnɨgʉ,
Gʉtʉgʉ ɓakika kaʉkana, ɓakʉkanɨ ɨkanɨ
ɓakotombisyigʉ.
14 Ɨtʉlyana kʉwa ndɨ kʉgʉ kaɓʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugya-
landʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
15 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana
a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso.
16 Luki limoti, ɨgyagya ku kunu, kyɛ misa kunu akaɨna na
motili kunu akaʉkana.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓogyalandʉ ɓakpʉ na
ɓatʉ ɓongbingbili ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti
ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana
makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malikɔ 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 «Hukononi nɛkɨ isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna.
19 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka kpɔlɔ wo pisi, a likingyosi
ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ko Kunzi,

13:15 13:15 Wanda ka Isaya 6:9-10.

luki limoti, nɨ koɓɨnɨkyonigʉ. Mumuyoniso odoku, anyɔgɔ masɨ nɨmɔ ɨkʉna ndɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ.

20 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓɨkwa, ogwi na magyagya.

21 Luki limoti, nɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kɛgʉ no lyo kʉsɔ kakɨ, ogwi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Nɨyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓatʉkya ɓɨkwa ka baya.

22 Masɔlɔ mi nɨmɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa ɔɓɨlɨ na mʉsasa ma lɨngama, akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kakɨ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ kopígʉ bumo.

23 Na nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ɨdɔɓɔ a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨnɨkyana. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓʉkʉta bumo ka ɔɓɨlɨ kakɨ. Mʉmbanzʉ ɓemoti ika no bumo mɨya, wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya, wagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»

Yeso akatwa lizuni kʉgʉ wa tɔnɨtɔ tanyɛ

24 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ nɨlɨ: «Tokingyoso Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ manza ko tiko kakɨ.

25 Biti yimoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ mina ka ɓatɔtɔ, mumuyoniso kakɨ odoku ndɨ ɓɨpɛlɛ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ ka mʉpʉnga, aga ndɨ ɨyɨ.

26 Nɨyɔ mʉpʉnga aɓaka, aɓʉkʉta, tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɔ inisana ndɨ gɔnɨ.

27 Ɓosunzu ka mombukwano tiko, ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wakakʉnagʉ mbɛyɨ ndɨ asɨ masɔlɔ manza aka ko tiko kakʉ? Tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɨ apʉnya kʉwa tu yanɨ?›

28 Usikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mumuyoniso nɔ ogyi ɓi ɓɛyɔ.› Ɓosunzu ɓamuusa ndɨ ɓɛ: ‹Wapatʉ ɓɛ taga kanyɔgɔ?›

29 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: ‹Kalɨ! Makɨnda kanyɔgɔ, yagɔgɔ manyɔgɔtʉ gɔnɨ mʉpʉnga nɨnɔ ko tiko.

30 Wosoni masɨ angatɨ pa imoti kadwɛ ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nɨnɔ, nʉɓɨkya ɓanʉ ɓagya-ligubo ɓɛ: Nyogoni mbɛyɨ tɔnɨtɔ tanyɛ, makandaga ka ɓegbi kyɛ ɓabʉsyɨ. Kumbuso yi, mamʉmʉla mʉpʉnga ka basa ya masɔlɔ kamɨ.›»

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo lɨkɛɗɛ
(Malɨkɔ 4:30-34; Luka 13:18-21)

31 Yeso ʉtwɨlya ndɨ ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ƀʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ a abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava
ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ.
32 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mina lɨkɛɗɛ yɔ kakɨtaga ƀumo
yagɔgɔ yasɨ, luki limoti, nɨyɔ aɓaka, opinga kʉwa kakɨtaga
malɨlɨ masɨ mo tiko. Ɨita sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku
ndɨ kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

33 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ƀʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga
mukati. Muko ɓemoti ava ndɨ, opula ka ɓambɨkɛ ɓayɨsaa
ɓaya fufu kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-
daɨ.»
34 Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ
makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ ka mozuni aka. Na kɛgʉ
ndɨ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉƀɨkyaga ndɨ nɨ kotwigʉ lizuni.
35 A ɓɛyɔ, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨƀɨkya ndɨ
pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Nanzɨnaga ndɛkɛ pisi ka mozuni.
Natʉmbʉlaga ndɛkɛ ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ
ɨsʉma ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔƀɨlɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ

36 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ,
ogulya ndɨ ka ndaɓʉ. Ƀaƀɨƀya kakɨ ɓodoku ndɨ kaƀɨkya
ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ nɨtɔ a ndɨ ko
tiko.»
37 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ akʉnaga masɔlɔ manza nɨ
Mika-Mʉmbanzʉ.
38 Tiko nɨ ɔƀɨlɨ. Masɔlɔ manza nɨ ɓambanzʉ nɨƀɔ ka
ɓʉngama ko Kunzi. Na tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ ɓambanzʉ nɨƀɔ
ɓʉkananaga na Mumuyoniso.
39 Alʉkʉ nɨnɔ odoku ndɨ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ mumuy-
oniso. Buulya masɔlɔ nɨ mulɨƀo ma ɔƀɨlɨ. Na ɓagya-ligubo
nɨ ɓamalaika.
40 Ƀɛyɔ ɓanyɔgɔ mino tɔnɨtɔ tanyɛ ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ika
ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mulɨƀo ma ɔƀɨlɨ.
41 Mika-Mʉmbanzʉ ʉtɨka ndɛkɛ ɓamalaika kakɨ,
kaʉtʉmba ka ɓʉngama kakɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨƀɔ ɓʉmakyaga
ɓɛngɛnɨ ka ɓʉnyɛ na ɓasɨ nɨƀɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ.
42 Ƀʉɗɨkɨta ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ,
ɓagamana ndɛkɛ na ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.

13:35 13:35 Wanda ka Mambʉ 78:2.

43 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓongbingbili ɓika ndɛkɛ
ɓiwenge-wenge abɛ mɔnɨ ka ɓʉngama ka Abaɓʉ. Nɨnɔ a
na motili, ʉkanɨtɔ!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la ɨzangɨya nɨlɔ ɨsʉma ndɨ

44 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ luki la
ɨzangɨya nɨlɔ ɨsʉma ndɨ ko tiko. Nɨyɔ mʉtʉ ɓemoti ɨna
ndɨ, asʉma ɓata. Ogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ, ɨnda kagaba
makpʉmʉka kakɨ masɨ ɓingbufu, oluwa tiko yi nɨyɔ.
45 Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓata mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ambula ɓemoti nɨnɔ akɨsaga ndɨ koluwo sanga yanzanza.
46 Ngbingo yi nɨnɔ ɨna ndɨ mino mʉsanga ma lɨgabʉ lapʉ
kʉgbɛ, ɨnda ndɨ kagaba makpʉmʉka kakɨ masɨ, odoku ndɨ
koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ɓanyɔ ɓosi

47 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓata mʉɗɔngɔnɨ abɛ
moyo nɨmɔ ɓoɗinga ndɨ ko liɓa lidingi. Moyo mi nɨmɔ ugwi
mobi ma ɓosi masɨ.
48 Nɨyɔ otiwo, ɓoɗuɗula kʉwa ndɨ kubi. Ɓanyɔ ɓosi
ɓikanana ndɨ kaʉmʉmʉla ɓosi ɓanzanza ka ɓɛngbɔlɔ. Luki
limoti, ɓumbimba ndɨ nɨɓɔ ɓanyɛnyɛ.
49 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.
Ɓamalaika ɓodoku ndɛkɛ kaʉgbanana ɓatʉ ɓanyɛ na nɨɓɔ
ɓongbingbili.
50 Nɨɓɔ ɓanyɛ, ɓʉɗɨkɨtaga ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ
ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

Mʉtʉʉ mambɨya na nɨmɔ mandɛlɨ

51 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ambɛ,
mukonito ɓɨnza makpʉmʉka masɨ nɨmɔ namuɓikyi?» Ɨɓʉ
aka ndɨ ɓɛ: «Iyo.»
52 Kumbuso yi, uɓikyoku ndɨ ɓɛ: «Kinili, muwonisilo
wa mʉtʉʉ wasɨ nɨnɔ ɓawonisilo lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ mombukwana ndaɓʉ.
Mombukwana ndaɓʉ yi nɨnɔ anyɔgɔ ka lɨngama kakɨ
makpʉmʉka mambɨya na nɨmɔ mandɛlɨ.»

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Malɨkɔ 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ katwaga mozuni mi nɨmɔ, atʉkya
ndɨ wa.
54 Aga ndɨ ka Nazalɛtɨ kʉ opinga ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ,
apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ, ɓanimuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ
apá yimibo no ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
ɓɛnɛ?

55 Ambɛ, kɛgʉ mbɛyɨ mika mʉsɛmala mʉ? Kɛgʉ amakɨ
nɨ Malia? Kɛgʉ mbɛyɨ ɓamamakɨ nɨ Yakɔbɔ, Yɛzɛfʉ, Simoni
na Yuda?
56 Takikogigʉ mbɛyɨ na ɓasalɨ kakɨ ɓasɨ pa imoti wanʉ?
Wanɨ nɔ apá kʉwa yimibo no ngu nɨyɔ?»
57 Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ a na ɨbɨba
pa yasɨ, luki limoti, kɛgʉ nolu ka mugi nɨmɔ ɨɓʉkʉto mino
ikanɨ ka lɨvananza kakɨ.»
58 Kinili, Yeso kagyagʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga mudingi kʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ
kaɓɨnɨkyana.

14

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Malɨkɔ 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ ngama mudingi wa iwili ya
Galilaya, ʉkana ndɨ mongoni ka Yeso.
2 Ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ
Yuani-Mubatizaɨ! Opupiniku ka ɓabɨlɨ! Kinili, a kʉwa no
ngu kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.»
3 A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ a ndɨ nɨ agwisisini Yuani, akondisiso,
ɓaɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ. Ɛlɔdɨ agya ndɨ ɓɛyɔ, ko bulya ka muka
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Elodia. Ɨyɨ Elodia a ndɨ muka
mamakɨ Yuani nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Filipi.
4 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɨngbanganya ɓɛ:
«Kakwananigʉ kava Elodia.»
5 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ a ndɨ kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti,
a ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨnaga ndɨ
Yuani ɓɛ a mugyalandʉ.
6 Wɨna sɛ, a ndɨ lɨsyɛ lo dumo mutomosya yɨɓʉkʉta ka
ngama Ɛlɔdɨ. Mika Elodia nɨnɔ mʉsɨka yi oɓɨna ndɨ kambwa
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ wa. Miki nɔ akɔ ndɨ Ɛlɔdɨ
lɨmbɛngɨ ɓɨkya,
7 kinili, Ɛlɔdɨ apá ndɨ agʉmɛ pisi ka silika ɓɛ: «Nʉpátʉ
luki lasɨ nɨlɔ wɛkʉnga.»
8 Kʉwa wa, mʉsɨka nɔ ɨnda ndɨ kamuusa amakɨ. Nɨyɔ
amakɨ atɨwa, ɨnda kʉwa kaɓɨkya Ɛlɔdɨ ɓɛ: «Ipóku, wa aka
wanʉ, mʉ ka Yuani-Mubatizaɨ ka papɨ.»
9 Ngama alya ndɨ kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kak-
wananagʉ ndɨ ɓata kakya ko bulya silika nɨnɔ akɔ ndɨ
kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ko dumo wa.
10 Atɨka ndɨ kakoku Yuani-Mubatizaɨ mʉ kʉ ka ndaɓʉ ya
bɔlɔkɔ.
11 Kʉwa wa, ɓodoku nomu ka papɨ, ɓapá ndɨ mʉsɨka yi
nɨnɔ. Ɨyɨ, amɨndɨlya ndɨ na imu amakɨ.

12 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ka Yuani ɓodoku ndɨ kava manda
kakɨ, ɓaga kolumbo. Ɓɨnda kʉwa ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso
mongoni mi nɨmɔ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ,
atʉkya ndɨ wa mʉkaka ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɨnda ndɨ ɓɨkɛɗɛ
ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Luki limoti, wa
ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatʉkya ndɨ ka ɓagʉɗʉ na
magʉ, ɓɨnda kaɓyɛ.

14 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mina ka ɨngbɔlɔ, ʉmɨna
ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ, ukwilya kumbu. Luga kaɓʉ,
uhukusa ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu.

15 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓaɓiɓya ɓakpuɗoku ndɨ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Wanʉ a ɨsa, na ngbingo okitogini. Yɛkɨ a ɓɛyɔ,
ʉkpamya ɓambanzʉ nɨɓa ɓaga ko giyo kailuulyo luki lɨlya.»

16 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ
ɓaga kʉ. Hupóno nɨ iɓunu aka ɓamombukwono-donu ɓi
malɨlɨ.»

17 Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ, iɓusu ta na mukati
kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa.»

18 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ipóniku wanʉ.»

19 Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kaikonono ka
tɔnɨtɔ. Ava ndɨ mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ,
atʉmba miso kʉgʉ wa lɨsyɛ, abibisa Kunzi. Oɓunanaga ndɨ
mukati mi nɨmɔ, ʉpága ɓaɓiɓya kakɨ. Ɨɓʉ, ɓʉgbananɨlyaga
ndɨ ɓambanzʉ.

20 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ na ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ
asɨkana ndɨ, otumo mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.

21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ
kuɓukumuti nɨ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Malikɔ 6:45-52; Yuani 6:15-21)

22 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓaɓiɓya kakɨ ɓɛ
ɓaɗakɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, ʉtakanyɨ kʉsyakʉ wa ibombu. Ko
ngbingo yi nɨnɔ, ɨyɨ asɨkana ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

23 Nɨyɔ ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ, aɗaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka
ngʉpa kalʉmba. Nɨyɔ biti osyo, Yeso a ɓata ndɨ kʉ kwa
kʉ mʉkaka.

24 Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ nɨ itundulini ka lɨmbɛngɨ lo
liɓo. Mʉɓaka a ndɨ koyungo ɓiyongo-yongo. Na muvivi a
ndɨ kakpɨngbaga.

25 Ko mbolugo, Yeso ɨnda ndɨ misa kʉ ɓaɓiɓya kakɨ ɓa ndɨ
mino nɨ anakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa.

26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamɨna ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo
ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ!»
Ɓapʉnga ndɨ kakʉgwaga na kʉɓangakʉ.
27 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Wigwini mambɛngɨ, ɨmɨ nɔ! Makoɓongonitɔgʉ.»
28 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kiko
lɨngʉnʉ ɓɛ ɨwɛ nɔ, ɨkpamya nɨndɨ kʉ wo mino nɨ
nanakpakyana gɔnɨ kʉgʉ wo liɓo.»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Dokunɔ.»
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ osya ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga ndɨ kak-
pakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa kaɨnda misa kʉ Yeso a ndɨ
mino.
30 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɨno mino muvivi mapʉ,
aɓanga, apʉnga ndɨ kolindo. Apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Hiii
Mombukwono-dosu, ihukusanɔ ɓaka!»
31 Wa aka wa, Yeso ananɨlya ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, agwi. Kʉwa
wa, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Eze, wa mʉtʉ wa baya yɨkɛɗɛ! Ko
bulya ɨkɨ yɔ wo ɓi mino na ɓotumo?»
32 Nɨyɔ ɓaɗaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka ɨngbɔlɔ, muvivi mi
nɨmɔ osya ndɨ.
33 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ ɓoɓuna ndɨ
moli kambwa ka Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, wa Miko
Kunzi!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka Gɛnɛzalɛtɨ
(Malɨkɔ 6:53-56)

34 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ, ɓosila kʉwa ndɨ
ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ.
35 Ɓatʉ ɓa kʉ ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ Yeso. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ
kowowisa mongoni kakɨ ka iwili yasɨ, ɓanadulyoku na ɓatʉ
ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
36 Ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓi nɨɓɔ, ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ
ɓavɨlɨnɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kakɨ aka. Ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

15

Lutono kʉgʉ wa yɨgya ka ɓatɨtɛ
(Malɨkɔ 7:1-13)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma. Ngbingo yi nɨnɔ ɓasilya ndɨ
mina Yeso, ɓamuusa ɓɛ:
2 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoɓuno mina yɨgya ka
ɓotitosu? A ɓɛyɔ, ɓakisʉkʉsagɨgʉ maɓɔkʉ nɨ ɓakalyalya!»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, ko bulya ɨkɨ yɔ
mo mino koɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka
ɓotitonu?

4 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na
amakʉ.› Omotiloku ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kagbusyo abakɨ ikanɨ
amakɨ, okwononi ɓamwɨ.›
5 Luki limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ akwanana
kaɓɨkya abakɨ ikanɨ amakɨ ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi
nolu kausingyo, nopí kʉwa ka apɛpɛ ko Kunzi.›
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ kakwananɨgʉ ɓata kaɓanga abakɨ ikanɨ
amakɨ. Iɓunu makolimogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko bulya
yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu.
7 Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa
lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu, ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mina ɓɛ:
8 ‹Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
9 Malʉmba nɨmɔ ɓɛgyɨlyaga a payaya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ akaɓyɛnɛnɛ na ɓopisi nɨɓayɔ
ɓibisilyogo aka.›»

Luki nɨlɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 7:14-23)

10 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi, motombisya ɓɨnza lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ.
11 Luki nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ kapágɨgʉ
ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨlɔ opupogo lɔ apága ɓʉnyɛ.»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa
ɓɛ: «Wibito ɓi ɓɛ mʉnzɨna kakʉ utulito ɓi Ɓafalisayɔ?»
13 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Luki lasɨ nɨlɔ aɓakaga nɨ Baba
nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kokunigʉ, ɓomukatʉ.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, husoni! Ɓa ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ
nɨɓɔ ɓakaukpokyonisa ɓadaɓʉ! Mʉtʉ wo koloɓu ya
mamɔmɔ kika kakpokyonisa dakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓogwatʉ
ka lɨɓyɛ.»
15 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni li nɨlɨ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ na gʉtʉgʉ iɓunu aka,
makakwananɨgʉ kayibo isi yi?
17 Ambɛ, makibogɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ luki lasɨ nɨlɔ ingyaga ka
mʉnɔkʉ, osyaga ka mʉma, kumbuso yi, opupo, ɨnda ka
lɨmbɨ?
18 Luki limoti, lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ka
mʉmbanzʉ, atʉkyaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ. Na ilu lɔ apága
mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.
19 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupogo ka lɨmbɛngɨ ka
mʉmbanzʉ, lɨmwɔmwɔ, kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya
ɓɛngɛnɨ, ɓʉɗanda, kuɓakʉ, mʉtamanagɨ mʉɓɨkya ɓɔngɔ na
ɓanvɛnvɛ.

20 Nɨmana masɨ mɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, kalyalya nɨ wakisukusigʉ maɓɔkʉ kakwananɨgʉ kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.»

Waɓakanana aɓinikyonini Yeso
(Malikɔ 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ misa ya iwili ya Tilo na nɨyɔ ya Sidɔna.
22 Kʉ ɓɛyɔ, Waɓakanana ɓemoti asilya ndɨ. Muko yi nɨnɔ akʉkwaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu! Mikamɨ mʉsɨka yi akaigyogyisa kʉgbɛ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!»
23 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Mʉkpamya nɛkɨ muko yi nɨmʉ aga, kyɛ akatigbomisa ɓamʉ aka na mʉpamʉ.»
24 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓetikoku ndɨ ka Ɓezaleli aka, nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.»
25 Luki limoti, muko yi nɨnɔ odoku ndɨ koɓuna moli kambwa kakɨ, ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyanɔ ɓaka!»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ ka ɓomiki, kaumbimbilya ɓɛnva.»
27 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu. Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalilɨ nɨmɔ anyʉkaga ka mɨza ka mombukwana-daɓʉ.»
28 Kʉwa wa, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, baya kakʉ a yidingi! Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ o mino.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mɨkakɨ mʉsɨka yi ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu

29 Kʉmbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ kʉ, ɨnda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko.
30 Kʉwa wa, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓadulyogoku ndɨ na ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, ɓazɛgɛsɨ, ɓoɓoɓo na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ, ɓubisaga ndɨ kambwa ka Yeso na ɨyɨ anuhukuso.
31 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza wa ɓɨdɛ kaʉmɨna ɓaɓoɓo kanzɨna, ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ kananɨkana, ɓazɛgɛsɨ kakpakyana na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ kaɨna. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya
(Malikɔ 8:1-10)

32 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Nakaʉmɨnyɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ
na masyɛ masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki lɨlya. Nakɛgʉ kapa
kaʉsa ɓɛ ɓaga nɨ ɓanɨmʉkana ɓanza. Ɓakaga ɓɛyɔ, yagɔgɔ
nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi.»
33 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wanʉ ka ɨsa, tin-
isonoku na malɨlɨ yanɨ nɨmɔ akwanana ɓɛ ambaza mudingi
ka ɓambanzʉ ɓɛnɛ ikuti?»
34 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta na mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi
ɓakɛɗɛ aka.»
35 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi
wasɨ.
36 Ava ndɨ mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓi nɨɓɔ.
Kumbuso kabibiso Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ,
ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ ɓambanzʉ.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉlaga ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ
asɨkana ndɨ, otuma ndɨ mʉmbɨ maɗɨya na ɨka.
38 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ
ɓakwanganya nɨ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.
39 Kumbuso Yeso kaʉpá ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ lɨgʉndʉ, aɗaka
ka ɨngbɔlɔ, aga ndɨ ka iwili ya Magadani.

16

Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Malɨkɔ 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kaɓɔɓɔ.
Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ ʉwanyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ.
2 Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɨnaga
ɓɛ ɓɛkʉɓa a ɓɨngbʉ, maɓɨkyaga ɓɛ lɨsyɛ asyɛtʉ lanza na
ɓʉgala.
3 Na ɓʉsɔɓɨ, ɓɛkʉɓa kopiyo, maɓɨkya ɓɛ mbwayɨ alʉkatʉ.
Iɓunu, makwananatʉ kaiba mokingyosi dididi ma ɓɛkʉɓa.
Luki limoti, makakwananɨgʉ kaiba mokingyosi mo ngbingo
yi nɨmʉ.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ
ko misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi.
Makɨnɨgʉ likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ
Yɔna.» Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ, ɨmagalya ɨyɨ.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ

5 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓazaba ndɨ mina liɓo
lidingi, ɓaɓʉsala ndɨ kava mukati.

6 Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka
Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati na
yɨgya ka Ɓasadukayɔ.»
7 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Akaɓɨkya
ɓɛyɔ kyɛ takavigʉ ɓi mukati.»
8 Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Eze,
ma ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kanzɨna
luga kunu ɓɛ makɛgʉ na mukati?
9 Makonotombisyigʉ ndɛkɛ? Makɛgʉ mbɛyɨ katamana
ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti ɓikutaga ndɨ mino
mukati kuɓukumuti? Mamʉmʉla ndɨ mʉmbɨ mɨnga ka
nɨmɔ asɨkana ndɨ?
10 Ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya nɨɓɔ ɓikutaga ndɨ
mukati maɗɨya na ɨka, na mʉmbɨ mɨnga mɔ mamʉmʉla
ndɨ?
11 Ɨkɨ kʉwa makɛgʉ ɓi kotombisyo ɓɛ nakɛgʉ ɓi
kamʉnzɨnɨlya ko bulya mukati ngbingo yi nɨnɔ no ɓi
mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Wikoni nɨ maniɓuulyo na yɨgya
ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨyɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ
ofulisogo mukati?»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓiba ndɨ ɓɛ kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ ɓiki
kaiɓuulya na sɨbʉkʉsɔ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨsɔ
ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyi
na mʉtɨwɨ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨnda ndɨ mina misa ya mugi ma
Kaizalɨa-Filipi, umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ
ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ?»
14 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ
Yuani-Mubatizaɨ. Ɓagɔgɔ ɓɛ ɨyɨ nɨ Ɨlɨya. Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨyɨ
nɨ Yelemia, ikanɨ ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
15 Yeso umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, makaɓɨkya
ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
16 Simoni Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa Kilisito! Wa
Miko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ!»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Simoni mika Yɔna, wa mʉtʉ wa
mazɨyɔ! A ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ utumbulyogi. Luki
limoti, Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
18 Ɨmɨ, nakaʉɓɨkya ambɛ ɨwɛ nɨ Pɛtɛlɛ*. Na kʉgʉ wa lɨtalʉ
li nɨlɨ, nopika ɓanʉ mino kanisa kamɨ. Na ngu ya kukwakʉ
kikigʉ ndɛkɛ kʉgʉ yi.
19 Nʉpá ndɛkɛ lifungula la ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Lasɨ nɨlɔ wakandaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ
kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ nɨlɔ wakʉlaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ,
ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.»

---

* **16:18 16:18** *Pɛtɛlɛ:* Isi yo lino li nɨlɔ nɨ lɨtalʉ.

20 Kʉwa wa, Yeso ʉgbityaga ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ
ɓakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ ɓɛ iyi ni Kilisito.

Yeso oɓikyini ɓɛ okwatʉ na opupo ka mbʉkʉ
(Malikɔ 8:31–9:1; Luka 9:22-27)

21 Katʉkya ko ngbingo yi ninɔ, Yeso apʉnga ndi
kaʉɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓingbanganya ɓɛ okwononi indi ka
Yelusalɛma. Na kʉ ɓɛyɔ, igyogyisatʉ kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ.
Ɓamwisisatʉ, kumbusa wa masyɛ masaa opupo ka mbʉkʉ.

22 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndi ɓikɛɗɛ, apʉnga kayoyiso,
anaɓikya ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kunzi ʉkpingbilyitɔ
ɓaka nilɔ! Haaa, nilɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ na iwɛ gʉtʉgʉ iki
yi aka!»

23 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, aɓikya Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Abili mʉ! Kitaga kumbuso kami! Wakakisa kegwisiso!
Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ niyɔ ko Kunzi, luki limoti, a abɛ
niyɔ ka ɓambanzʉ.»

24 Kumbuso yi, Yeso ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki
ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓiɓya, okwononi imʉyi iyi
mombukwana-daki yi ɓikpɛ, abinika mʉsalaba kaki,
apʉnga kɛɓiɓya.

25 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓili kaki,
aɓungusatʉ. Luki limoti, ninɔ aɓunguso ko bulya kami,
inisanatʉ ɓata na iyi.

26 A izangiya tino mʉmbanzʉ kainisana na lingama lasi la
ɔɓili ni aputini ɔɓili kaki? Ikí yɔ akwanana ɓata kapá kyɛ
ahukusi ɔɓili kaki?

27 Mika-Mʉmbanzʉ odokuto ka ibiba ka Abaki pa imoti
na ɓamalaika kaki. Akalya mʉmbanzʉ yikaka-yikaka
kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki.

28 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ: ‹Ɓambanzʉ ɓemoti-
ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kani ni ɓakaminigʉ
Mika-Mʉmbanzʉ kodoku ka ɓʉngama kaki.›»

17

Miso ka Yeso igomosyonini
(Malikɔ 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Kumbusa wa masyɛ maɗiya, Yeso ava ndi Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ
na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Aɗaka ndi na iɓʉ ɓasi ɓikɛɗɛ
ka ngʉpa yikʉngʉ kʉgbɛ.

2 Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndi kambwa kaɓʉ,
apʉnga kanzɛ abɛ mɔni. Ɓotu kaki oɓuɓa ndi ɓitu kʉgbɛ
abɛ libu.

3 Ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi niɓɔ ɓamina ndi Musa na Iliya
ɓigbututu ni ɓananzina na Yeso.

4 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-
dosu! A ɓɨnza iɓusu kaiko wanʉ. Wakapa, nopiki wanʉ
ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka
Ɨlɨya.»
5 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna
aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndɨ. Kʉsɔ yi kʉ, lɨyʉ
opuponoku ndɨ ɓɛ: «Nɨmʉna, a Mikamɨ mʉpaka! Nobisa
lɨmbɛngɨ kʉgʉ kakɨ! Mumukononi ɨyɨ!»
6 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
Ɓogwaga ndɨ mokpukpu wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Luki limoti, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉvɨlaga, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Womogoni, makoɓongonitɔgʉ!»
8 Nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓamɨna kʉwa ndɨ Yeso aka mʉkaka.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, ʉgbɨtyaga ndɨ
ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbulyogonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ kwa kʉ Mika-
mʉmbanzʉ opupa ɓanʉ mina ka mbʉkʉ.»

Yuuso kʉgʉ wa doku ka Ɨlɨya

10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mina ɓɛ
okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, okwononi Ɨlɨya igiku
mbɛyɨ, oɓungusyaga makpʉmʉka masɨ.
12 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ.
Luki limoti, ɓambanzʉ ɓakamibagʉ ndɨ, ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ
aka yɔ ɓa ndɨ mina kapa. Gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka,
ɓagyogyiso ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»
13 Ɓaɓɨɓya ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya kʉgʉ
ka Yuani-Mubatizaɨ.

Yeso ahukusini miki wa lɨga
(Malɨkɔ 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ ɓuwobi na
pa nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ mino, mʉtʉ ɓemoti
akpuɗoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ.
15 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu!
Mukwilyanɔ ɓaka mikamɨ kumbu. A na koloɓu ya lɨga,
akaigyogyisa kʉgbɛ. Ogwaga kʉwa ɓongbinga ɓasɨ ko ɓuku
ikanɨ ko liɓo.
16 Nindito ɓi na ɨyɨ ka ɓaɓɨɓya kakʉ. Luki limoti,
ɓakokwononigʉ ɓi kahukuso.»
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ
mi nɨma makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ
kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana
kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ
kʉnʉ!»

18 Nɨyɔ ɓapá ndɨ miki, Yeso apamɨlya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ opupa ndɨ, wa aka
wa miki nɔ aʉka ndɨ.
19 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓa kʉwa
asɨ ɨɓʉ aka, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu
takokwononigʉ ɓi mina kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li
nɨlɔ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A kyɛ baya kunu a yɨkɛɗɛ. A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ
a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi
kaɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨ ɓɛ: ‹Tʉkya wanʉ, waga kʉ›, agatʉ ɓi.
Kikigʉ ɓi no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kakwananɨgʉ ɓi ku
kunu.» [
21 *]

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ, opupoku ka mbʉkʉ
(Malikɔ 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina pa imoti na ɓaɓɨɓya
kakɨ ka iwili ya Galilaya, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Basʉtatʉ ɓanʉ
Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ,
23 ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka
mbʉkʉ.» Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalya ndɨ kumbu
kʉgbɛ.

Kakalya manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

24 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ mino
ka Kapɛlɛnaumu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓolipisaga ndɨ manzanza wa
ndaɓʉ ya malʉmba ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓamuusa ɓɛ:
«Muwonisilo kunu kakalyagɨgʉ ɨyɨ manzanza ma ndaɓʉ ya
malʉmba?»
25 Pɛtɛlɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, akalyagatʉ.»
Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ ingya ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso
apʉnga ndɨ nɨ ɨyɨ kanzɨna. Amuusa ndɨ ɓɛ: «Simoni!
Wakaɨna ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ
nɨmʉ ɓikogo mino kolipiso manzanza, ɓulipisogo ɓatʉ ɓa
lɨvananza kaɓʉ ikanɨ ɓobiko?»
26 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Bulipisogo ɓobiko aka.»
Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, lɨvananza la ɓʉngama
kakalyagɨgʉ ilu manzanza.
27 Luki limoti, takɛgʉ kapa kaugwisiso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Kinili,
wɨnda ka ibombu, waɗɨkɨta kʉngakʉ. Musi nɨnɔ wanyɔ wa
mambwa, wahukwa mʉnɔkʉ, kʉsɔ yi, watakanya ambuma
wa lɨfalanga. Wava ambuma yi nɨnɔ, wakalya ko bulya
manzanza kusu na ɨwɛ.»

---

* **17:21 17:21** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ kʉsɔ wa Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki. **17:24 17:24** Wanda ko Pupo 30:11-16.

18

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ?
(Malɨkɔ 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku
ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Kʉsɔ wa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ,
wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ?»
2 Yeso amaka kʉwa ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ.
3 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika
nɨ mokoyikonigʉ, mika mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ,
makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
4 Kika nɨ mʉmbanzʉ isisini, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki
mʉkɛɗɛ yi nɨmʉ, ɨyɨ nɔ ika ɓanʉ mudingi ka Ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ.
5 Na kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini miki mʉkɛɗɛ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi ɨmɨ ɓɨkpɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 9:42-48; Luka 17:1-2)

6 «Luki limoti, mʉmbanzʉ kagwisisa ɓemoti ka ɓomiki
nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla lɨtalʉ
lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo lidingi ɓikudumu.
7 Kumbu ka ɔɓɨlɨ! Ɓopisi kogwa ka ɓʉnyɛ a ɓayakpʉ!
A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ ɓopisi ɓa kugwakʉ ikitɔ. Luki limoti,
kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!
8 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kakʉ umokyini ka
ɓʉnyɛ, kɔ, wombimba ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ
walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kumoti kakɨtaga wa
wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ!
A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ no lisa limoti
kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi,
ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lizuni ka kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ
(Luka 15:3-7)

10 «Wiminyonito, makaminonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ka
ɓomiki ɓi nɨɓa payaya! A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
ɓamalaika kaɓʉ nɨɓɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓa masyɛ masɨ ɓuwobi
na Baba. [
11 Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukuso nɨɓɔ
ɓoɓungaga ndɨ.]
12 Makaɨna ɓʉ? Kika nɨ mʉmbanzʉ a mbɛyɨ na ɓakɔndɔlɔ
mɨya, ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo. Ambɛ, kʉsɨgʉ mbɛyɨ
ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka ngʉpa, aga kakɨsa nɨnɔ
ɓemoti kika kanɨ oɓungogini?

13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ amɨno
mino, ogwa magyagya kʉgbɛ, kakɨtaga ɓɛyɔ ikago mino
na magyagya ka nɨɓɔ ɓakɔndɔlɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na
kʉɓɔmʉ, nɨɓɔ ɓakoɓungagagʉ ndɨ.
14 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ka-
pagɨgʉ ɓɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɓomiki nɨɓana oɓungogi.»

Kapá mʉmbanzʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ mʉtʉʉ

15 «Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, wɨnda kamɨna, miko
iɓunu na ɨyɨ aka. Na kika nɨ umukonini, mɨgɨlya kʉwa ɓata
yʉkanana.
16 Luki limoti, kika nɨ kumukonigʉ, mʉva mʉtʉ wagɔgɔ
ɓemoti ikanɨ ɓatʉ ɓaɓa, kyɛ ‹lɨkpʉmʉka imibisikosi lɨngʉnʉ
kambwa ka ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.›
17 Kika nɨ okyini kaʉmʉkana, wɨnda katʉmbʉlaga ka
kanisa. Kakya gɔnɨ kahʉkana kanisa, wava abɛ mʉtʉ
nɨnɔ kamibigʉ Kunzi na mʉgya manyɛ abɛ ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza.
18 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, masɨ nɨmɔ makandaga
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ. Na
masɨ nɨmɔ makʉlaga ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ
wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.
19 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ ɓatʉ ɓaɓa luga
kunu ka ɔɓɨlɨ ɓukononini kakʉnga lasɨ, Baba nɨnɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ ʉpátʉ luki li nɨlɔ.
20 A ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓomumukoni
mino ko lino kamɨ, ɨmɨ, na wa luga kaɓʉ.»

Bɨbʉ ka mʉgya-ligubo nɨnɔ akya ndɨ kapɨlya

21 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akpʉɗa ndɨ Yeso, amuusa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, kika nɨ mika-mama egyilyini ɓʉnyɛ,
nakwanana kapɨlya kadwɛ nganga yɨnga? Kadwɛ nganga
maɗɨya na ɨka?»
22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ asɨ
kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka aka. Luki limoti, nganga
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nganga maɗɨya na ɨka.
23 Kinili, likingyosi la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngama ɓemoti, nɨnɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓosunzu
kakɨ ɓaɓɨkyɨ ɨsaɓʉ ya ɓoluɓu kaɓʉ.
24 Ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino kaumuusogo,
ɓadulyoku ndɨ na ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no luɓu wo ɓuyi ɓakpʉ
kʉgbɛ.
25 Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ kɛgʉ ndɨ no pisi yɨkalya luɓu yi
nɨnɔ. Mombukwana-dakɨ akpamya ndɨ ɓɛ ɓagabɨ, pa imoti
na mukakɨ, ɓomikakɨ na makpʉmʉka kakɨ masɨ, kadwɛ kʉ
kwa kʉ igiso mino luɓu kakɨ.

18:16 18:16 Wanda ka Yigɨlya 19:15.

26 Musunzu yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka
mombukwana-dakɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ
luɓu kakʉ wasɨ.›
27 Mombukwana-dakɨ akwilya ndɨ kumbu. Asa luɓu yi
nɨnɔ, akpamya ndɨ ɓɛ aga.

28 Ngbingo yi nɨnɔ opupa ndɨ mino, ɓabangana na
dakɨ mʉgya-ligubo. Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no
luɓu kakɨ mʉkɛɗɛ wa ɓambuma mɨya. Kʉwa wa, agwi
ndɨ, ambɨmbɨta ko singasʉ ɓɨmbɨtɨtɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨkalya
makpʉmʉka kamɨ!›
29 Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa
kakɨ. Aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ makpʉmʉka
kakʉ.›
30 Luki limoti, akya ndɨ. Aga kamokyisiso dakɨ nɨnɔ ka
ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, kadwɛ ko ngbingo nɨnɔ akalya ndɛkɛ mino
luɓu yi nɨnɔ.
31 Ngbingo yi nɨnɔ ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo ɓɨna ndɨ
mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ kʉgbɛ, ɓaga katʉmbʉlyaga
mombukwana-daɓʉ masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ.
32 Kʉwa wa, mombukwana-daɓʉ amaka ndɨ mʉgya-
ligubo yi nɨnɔ, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ!
Ngbingo yi nɨnɔ wɨtatanaga ndɨ mino na ɨmɨ ɓɛ nʉpɨlyɨ luɓu
kakʉ, nʉpɨlyatʉ ndɨ ka masɨ.
33 Ɨwɛ, wakakwananɨgʉ ɓi kapɨlya dakʉ mʉgya-ligubo,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ nʉpɨlya ndɨ mino?›
34 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga kʉwa ndɨ mombukwana-dakɨ
ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Asʉta ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ ɓagyagyɨ kadwɛ kʉ kwa
kʉ akalya ndɛkɛ mino makpʉmʉka kakɨ masɨ.»

35 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ
amʉgya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ, kika nɨ ɓemoti kunu kɛgʉ kapɨlya
mamakɨ na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ.»

19

Mʉtʉʉ ka Yeso ko bulya yiɓuna ndʉwa
(Malikɔ 10:1-12)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kaɓɨkyaga
makpʉmʉka mi nɨmɔ, atʉkya ka Galilaya, ɨnda kʉwa ndɨ
ka Yudɛa kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
2 Ɓambaza ɓudingi ka ɓambanzʉ ɓaɓyɛ ndɨ. Kʉ ɓɛyɔ,
uhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu.
3 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ
kaɓɔɓɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ
mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ ko bulya ɓʉnyɛ ɓasɨ?»

4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makanotongulogigʉ ndɛkɛ
iɓunu ɓɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ‹Kunzi agya ndɨ mʉlʉkʉ
na muko?›
5 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ
abakɨ na amakɨ. Ɓavanana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨɨta
kʉwa nzʉyɨ yimoti.›
6 Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyɨ
yimoti. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ
Kunzi omotoni.»
7 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ Musa
akpamya ndɨ ɓɛ mʉlʉkʉ akwanana kapá mukakɨ balʉwa
muɓuna ndʉwa kambwa kasikiso?»
8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Musa amʉkpamya ndɨ kausikiso
ɓoko kunu ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu. Luki
limoti, ka mʉpʉnganagɨ kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ.
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ asikisini
mukakɨ, kiki nɨ agwini na mʉlʉkʉ aka, ava wagɔgɔ, mʉlʉkʉ
yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»
10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ
mʉtʉʉ a ɓɛyɔ kʉgʉ ka mʉlʉkʉ na mukakɨ, kɛgʉ nɛkɨ ɓɨnza
kavanana!»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakakwananɨgʉ
kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨma. Kiki nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga
ndɨ.
12 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti
ɓakavananagɨgʉ, kyɛ ɓɨɓʉkʉta gɔngʉ ɓɨbɔbɔbɔ. Ɓagɔgɔ
kyɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓʉgya ndɨ ɓɛ ɓakoɓukutonitɔgʉ ɨɓʉ. Na
ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ kavanana ko bulya ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Nɨnɔ akwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨma
ʉkana.»

Yeso uɗukilyini ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Malikɔ 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki
ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ, ʉlʉmbɨlya. Luki limoti, ɓaɓɨɓya
ɓʉnyakɨlya ndɨ.
14 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ.»
15 Kʉwa wa, Yeso ubisilya ndɨ ɓomiki ɓi nɨɓɔ maɓɔkʉ.
Kumbuso yi, atʉkya ndɨ wa.

Mʉwanza ɓemoti wa lɨngama ɓakanzɨna na Yeso
(Malikɔ 10:17-31; Luka 18:18-30)

19:4 19:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27. **19:5 19:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

16 Kʉwa wa, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndɨ Yeso, amuusa
ɓɛ: «Muwonisilo, ɓʉnza tino ɓɔ nakwanana kagya, kyɛ
ninisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
17 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kemuusa
kʉgʉ wa ɓʉnza? A ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti aka nɔ a wanza!
Wakapa kogulya ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓyɛgɛ mʉtʉʉ.»
18 Mʉwanza nɔ amuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino?»
Yeso asikisya ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ,
wakogyonitɔ ɓɨlya, wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ
mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka.
19 Mʉɓanga abakʉ na amakʉ, wapa mamakʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ wɨpago mino ɨwɛ mombukwana-dakʉ.»
20 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nagyaga mʉtʉʉ mi nɨmɔ
masɨ. Ɨkɨ ɓata yɔ etigolyi?»
21 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wakapa kaika mʉtʉ wanza,
waga, wagaba makpʉmʉka nɨmɔ wa nomu masɨ. Ɓuyi ɓi
ʉgbananilyaga ɓatʉ ɓa yangya. Kʉwa wa, winisana ndɛkɛ
na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
22 Nɨyɔ alʉkʉ nɔ ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ wa nɨ analya
kumbu kyɛ a ndɨ na lɨngama lidingi.
23 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹A yapʉpʉ ka mʉtʉ wa mukumbo
kogulya ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!›
24 Nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: ‹A yapʉpʉ ka ngamia
kakɨtanaga ka ngala ya mʉsaɗa. Luki limoti, a ɓata yapʉpʉ
kʉgbɛ mʉtʉ wa lɨngama kogulya ka ɓʉngama ko Kunzi!›»
25 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ mina ɓɛyɔ,
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓimuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ
kʉwa nɔ akwanana kainisana na muhukuso?»
26 Yeso ʉnda ndɨ ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Luki nɨlɔ
ɓambanzʉ ɓakakwananɨgʉ kagya gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi
agyatʉ ɨyɨ.»
27 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ,
tapʉnga kaʉɓɨɓya. Tinisana kʉwa ndɛkɛ iɓusu na ɨkɨ?»
28 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
iɓunu nɨɓɔ mɛɓɨɓya ambɛ: ka ɔɓɨlɨ wambɨya, wa Mika-
mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino ka ɓuliki kakɨ ɓa ɨbɨba, iɓunu
mika ndɛkɛ gɔnɨ ɓakikonono ka moliki tɛkɛɓɛ na maɓa
kosombisa mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka Ɓɛzaleli.
29 Mʉmbanzʉ wasɨ kasa ndɨ ɓandaɓʉ kakɨ, ʉsa
ɓamamakɨ, asa abakɨ, ikanɨ amakɨ, ʉsa ɓomikakɨ ikanɨ
ɓotiko kakɨ ko bulya kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na masɨ
nɨmɔ nganga mɨya imoti kakɨtaga. Inisana gɔnɨ na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

19:19 19:19 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

30 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi niɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ
kumbuso, na niɓɔ ɓudingi ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ
kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mʉkalya ka ɓagya-ligubo

1 «Takwanana kokingyasa Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ
na mombukwono tiko nɨnɔ opupa ndɨ kunzi na ɓʉsɔɓɨ
ɓiɓo. Opupa ndɨ ɓɛyɔ, kaʉkɨsa ɓagya-ligubo ɓo tiko kakɨ
ya muzabibu.
2 Ʊkanana ndɨ na ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ akalyaga
ɓanʉ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti ka lisyɛ.
Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ko tiko kakɨ.
3 Nɨyɔ ɨtʉlyana saa tatʉ, opupo ɓata ndɨ kunzi. Ʊmɨna
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana payaya aka ka pa yangba.
4 Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko
tiko kamɨ. Napá ɓanʉ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka mʉkalya
nɨmɔ okwononi.›
5 Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.
Mombukwono tiko opupa ɓata ndɨ kunzi na mʉsɨkatʉ,
kumbuso yi na saa tisa, anagya asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka.
6 Ɓuwobi kadwɛ ɓʉgɔgɔ, opupa ɓata ndɨ kunzi. Ʊmɨna
ɓata ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana ka pa yangba wa. Umuusa
ndɨ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ molipyogi mino ɓakamanana aka
ɓɛnɛ?›
7 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ atiwonyi
pa ya ligubo.› Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu
kagya ligubo ko tika kamɨ ya muzabibu.›
8 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, mombukwono tiko yi nɨyɔ aɓɨkya ndɨ
kapita kakɨ ɓɛ: ‹Hʉmaka ɓagya-ligubo, wapá mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka mʉkalya kakɨ. Wapʉnga na nɨnɔ osiliku ka
muliɓo, wopipilo na nɨnɔ wa mambwa.›
9 Ɓagya-ligubo niɓɔ ɓapʉnga ndɨ ligubo na ɓʉgɔgɔ,
ɓodoku ndɨ. Ɓapá mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma
ɓemoti.
10 Niɓɔ ɓodoku ndɨ ka ligubo na ɓʉsɔɓɨ, ɓisisiloku ndɨ.
Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓʉpátʉ ɓuyi kakɨtaga. Luki limoti, ɓapá
gɔnɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti aka.
11 Nɨyɔ ɓavago mina mʉkalya kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ
kanzɨnzɨnya mombukwono tiko.
12 Ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓatʉ niɓɔ ɓosiliku ka muliɓo ɓogyi
ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu niɓɔ
tolipyogi nɨ mɔnɨ anatɨlya ka ligubo lapʉ kʉgbɛ.›
13 Luki limoti, mombukwono tiko yi nɨyɔ asikisya ndɨ
ɓemoti ka ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ: ‹Yɛ wai, nakuɓiɓigʉ

ɨmɨ! A ɓɛyɔ, tukononi ɓi ambɛ nika kaʉkalya na ambuma ɓemoti ka lɨsyɛ!
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, va mʉkalya kakʉ, watʉkya ko misa kamɨ. Ɨmɨ nɔ noboilyi kakalya mʉtʉ wa muliɓo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ.
15 Ambɛ, nakokwononigʉ kagya na mukumbo kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nopo mino? Ikanɨ wa na ɨmɨ no miso mopi kyɛ na na yɨgya yanza?›»
16 Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakumbuso ɓika ndɛkɛ ɓamambwa, na nɨɓɔ ɓamambwa ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓakumbuso.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa ɓɛ okwatʉ, opupa ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 10:32-34; Luka 18:31-34)
17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨtɛ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɨkɛɗɛ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
18 «Hukononi! Mbɨya wanʉ, takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ ɓamwɨ.
19 Kumbuso yi, ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɨɓʉ, ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓatɨna pimbo, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba. Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓakakɨsa ɓʉngama
(Malɨkɔ 10:35-45)
20 Kʉwa wa, muka Zɛbɛdayɔ pa imoti na ɓomikakɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. Ɨyɨ mama nɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso kakʉnga luki limoti.
21 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɨkɨ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wika ɓanʉ mino ka Ɓʉngama kakʉ, hʉɓɨkyanɔ ɓaka ikanɨ ɓomikamɨ ɓaɓa ɓi nɨɓana ɓikatʉ ɓemoti ka kumbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.»
22 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.»
23 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ. Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikisa mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ wa kulekuke kamɨ, kɛgʉ liguba kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ Baba uɓungusilyaga ndɨ.»
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na yɨgya ka ɓomika Zɛbɛdayɔ.
25 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ

yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ.
26 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Nɨnɔ akapa kaika mʉtʉ mudingi luga kunu, okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
27 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.
28 Kinili, gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubya ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓaɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
(Malɨkɔ 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mina katʉkya ka gʉɗʉ wa Yeliko, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaʉɓɨɓya ɓingbooo.
30 Na ka kpɔlɔ wo pisi, ɓatʉ ɓaɓa ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓa ndɨ ɓakikaga wa. Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛ Yeso nɔ akakɨtaga, ɓakʉgwaga ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
31 Nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ ʉkana mino ɓɛyɔ, ʉnyakɨlya ndɨ ɓɨnyaka-nyaka ɓɛ ɓadakɨ. Luki limoti, ɓapamɨkanaga ɓata ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
32 Yeso amaga ndɨ, ʉmaka, umuusa ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
33 Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takapa ɓɛ miso atihukwikoni.»
34 Yeso ukwilya ndɨ kumbu, ʉvɨlaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndɨ. Kʉwa wa, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalɛma
(Malɨkɔ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ mina ɓuwobi kadwɛ ka Yelusalɛma, ɓosila ndɨ ka Bɛtɛfagɨ, misa ya Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa,
2 ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmɔ a kambwa kunu ma, matakanya omoyi wa punda ɓemoti no mikakɨ ɓʉkandɨla. Hukulogoni, modoku na ɨɓʉ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuuso lɨkpʉmʉka ko bulya ɓapunda ɓi nɨɓɔ, masikisya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.› Wa aka wa, mʉtʉ yi nɨnɔ amʉsɨlyatʉ.»

4 Niɩlɔ igyonosa ndɩ ɓɛyɔ, kyɛ ɩtʉlyanɩ mʉnzɩna nɩmɔ
ɩɓɩkya ndɩ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
5 «Huɓikyoni ɓatʉ ɓa Siona ɓɛ:
‹Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
mutumo na yisiso, kʉgʉ wa omoyi wa punda,
na kʉgʉ wa mʉwanza wa mikya punda, mika omoyi wa
punda.›»
6 Ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓaga ndɩ, ɓagya ɓɛyɔ aka yɔ Yeso
ʉkpamya ndɩ mino.
7 Ɓodoku ndɩ na omoyi wa punda nɩnɔ no mikakɩ.
Ɓumolosaga ndɩ na ɓotu, Yeso ika ndɩ kʉgʉ yi.
8 Ɓambanzʉ ɓudingi ka ambaza ɓa ndɩ koolosaga ɓotu
kaɓʉ ko pisi. Ɓagɔgɔ ɓa ndɩ kakɔgɔ mangʉ ma masɩsɩ,
ɓanolosaga ɓɛgɛyɔ.
9 Ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndɩ kakpakyana kambwa na kum-
buso ka Yeso ɓa ndɩ kapamɩkanaga, ɓanaɓɩkya ɓɛ:
«Ɩbɩba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi aɗukilyi nɩnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu
ɓʉɓʉnga!
Ɩbɩba ko Kunzi kʉgʉ kʉgbɛ!»
10 Nɩyɔ Yeso ingya kʉwa ndɩ mino ka Yelusalɛma, gʉɗʉ
wasɩ ogulya ndɩ ka ɓukpwuku-kpwuku ɓudingi. Ɓambanzʉ
ɓapʉnga ndɩ kaimuuso ɓɛ: «Wanɩ pɩyɛ mʉ?»
11 Ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndɩ ka ɓambaza ɓosikisya ndɩ ɓɛ:
«Yeso nɔ. A mugyalandʉ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɩ, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malikɔ 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

12 Yeso ogulya ndɩ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, ukpumya
ndɩ ɓatʉ ɓasɩ niɓɔ ɓa ndɩ kaɩgagaɓya, na niɓɔ ɓa ndɩ
koluwo. Ugbukumisaga ndɩ ɓamɩza ka ɓogomosyana ɓuyi.
Umisya ɓokiti ka niɓɔ ɓa ndɩ kaʉgaba ɓonzuwo.
13 Ʉɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ: ‹Baliɩkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ
kamɩ ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini
kʉwa pa ya kɩsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
14 Kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓatʉ ɓo koloɓu ɓaya mamɔmɔ
na ɓatʉ ɓa mʉdilɩ ɓasilyoku ndɩ Yeso. Ɩyɩ, uhukusa ndɩ.
15 Ngbingo yi nɩnɔ Yeso agya ndɩ mina ɓɛyɔ, ɓokumu-
kumu, na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɩna ndɩ lɩkpʉmʉka
lɩmbanga li nɩlɔ. Ɓʉkana ndɩ gɔnɩ ɓɛyɔ ɓomiki ɓa ndɩ mino
kapamɩkanaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛ: «Ɩbɩba ko Mika
ngama Daudi!»

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9.
21:9 21:9 Wanda ka Mambʉ 118:25-26.
21:13 21:13 Wanda ka Isaya 56:7.
21:13 21:13 Wanda ka Yelemia 7:11.

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ utulisa ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ mambɛngɨ kʉgbɛ.
16 Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Watʉ kaʉkana
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓomiki nɨɓana ɓakaɓɨkya?»
Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo. Ambɛ makanotongulogigʉ
mbɛyɨ ndɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Pisi ka nɔkʉ ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ na ka nɨɓɔ ɓawɛsɛ,
ɓɨmbɨlaga ɨbɨba kakʉ.› »
17 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndɨ. Opupa ka Yelusalɛma, ɨnda
ndɨ kasyɛ ka Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ kapágɨgʉ ndɨ bumo
(Malɨkɔ 11:12-14, 20-24)

18 Na ɓʉsɔɓɨ ɓa ɓʉgala ɓi, ko ngbingo nɨnɔ Yeso a ndɨ
mino kaigoku ka Yelusalɛma, ɨmʉkana ndɨ nza.
19 Ka kpɔlɔ wo pisi, ɨna ndɨ sɨbʉkʉsɔ simoti, akpʉɗa. Luki
limoti, atakanya ndɨ asɨ mapakʉ aka nɨ kɛgʉ no bumo kʉgʉ
yi. Kʉwa wa, agbanga ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ ɓɛ: «Katʉkya
na lɨsyɛ li nɨlɨ, wakaɓʉkʉtɨgʉ ndɛkɛ ɓata bumo kadwɛ ka
mulɨɓo!» Wa aka wa, sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ okwa ndɨ.
20 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɨna ndɨ mina ɓɛyɔ,
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Igyonosi
pɨyɛ ɓʉnɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ kokwo ko ngbinga ɓemoti aka
ɓɛnɛ?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, kika nɨ ma na baya, nɨ makɛgʉ na ɓotumo, ɨɓunu
makwanano ɓi kagya aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nogyi mina
ka sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ. Luki limoti, gʉtʉgʉ ngʉpa yi nɨyɨ,
maɓɨkyatʉ ɓɨ ɓɛ: ‹Mukuko, wɨɗɨkitoku ko lɨɓa lɨdingi.› Ko
ngbingo ɓemoti aka igyonoso ɓi ɓɛyɔ.
22 Kika nɨ ma na baya, yasɨ nɨyɔ makʉnga, Kunzi
amʉpátʉ.»

Wanɨ nɔ apá Yeso ngu?
(Malɨkɔ 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi
nɨnɔ a ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓokumu-kumu
na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ:
«Masɨ nɨmana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wanɨ
nɔ ʉpá ndɨ ngu yi nɨyɔ?»
24 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɨmɨ, nakamumuusa
lɨkpʉmʉka limoti aka. Makesikisyo, namʉtʉmbʉlyaga
kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wanɨ.
25 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ɨɓatiso ka Yuani apʉnya yanɨ? Kʉgʉ wa
lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»

21:16 21:16 Wanda ka Mambʉ 8:3.

Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisya ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?›
26 Takosikisya amɓɛ ka ɓambanzʉ, taɓangatʉ ɓi ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓa. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.»
27 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Ɨyɨ aka gɔnɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ɨkanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Lizuni ka ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa

28 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Iɓunu makaɨna ɓʉnɨ ko bulya lizuni li nɨlɨ? A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɓomiki ɓaɓa. Alʉkʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mikakɨ wa mambwa ɓɛ: ‹Mikamɨ! Na lɨsyɛ li nɨlɨ waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.›
29 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Nakopagʉ!› Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndɨ tamanaga kakɨ, ɨnda ndɨ kagya ligubo.
30 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ mikakɨ wagɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino nɨnɔ wa mambwa. Ɨyɨ, asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Iyo ba, nagatʉ!› Luki limoti, nɨ kogagʉ.
31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Luga ka ɓomiki ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ agya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ abaɓʉ a ndɨ mino kapa?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ wa mambwa.»
Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓaɗanda ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ kambwa kunu ka Ɓʉngama ko Kunzi.
32 A ɓɛyɔ, Yuani odoku ndɨ ku kunu kamʉwanya pisi ya ɓungbingbili, iɓunu makabaɨlyagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓandɔmbɛ na ɓaɗanda, ɓabaɨlyatʉ ndɨ. Gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ mɨna ndɨ mino makpʉmʉka mi nɨmɔ, makopupagʉ ndɨ ka ɓʉnyɛ kunu ɓɛ mabaɨlyɨ.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Malɨkɔ 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Hukononi lizuni lagɔgɔ. A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ tiko ya muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lɨʉta bumo yi, opika ndɨ na mʉnala manda ko bulya ka ɓoɓuɓulyo. Kumbuso yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ, akpakyana ndɨ.
34 Nɨyɔ ngbinga mubuulya masɔlɔ ɨtʉlyana ndɨ, ʉtɨka ɓagya-ligubo kakɨ kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
35 Luki limoti, ɓadɨma-ɓotiko ɓi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ. Ɓalya ndɨ ɓemoti na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ. Ɓamwɔ

wagɔgɔ, ɓayipaga ndɨ wagɔgɔ ɓata na matamʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓadikisa ndɨ mino.
36 Kʉwa wa, ʉtika ɓata ndɨ ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ. Ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓudingi kaʉkɨtaga nɨɓɔ a ndɨ nɨ utikini kambwa. Luki limoti, ɓadɨma-ɓotiko ɓʉgyagya ndɨ ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉgya ndɨ mino nɨɓɔ ɓa mambwa.
37 Ka muliɓo, atika ndɨ mikakɨ ɓɨkpɛ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
38 Luki limoti, nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku, ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Donuku, tamwini, iɓusu kʉwa ɓɔ totigoli na lisimo kakɨ.›
39 Kʉwa wa, ɓagwi ndɨ, ɓambimba kunzi wo tiko, ɓamwɔ kʉ ɓɛyɔ.»
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mombukwono tiko igoku ndɛkɛ mino, ʉgya ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉ?»
41 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga nɨ kɛgʉ no nzonzi, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ nɨɓɔ ɓiko ɓanapága masɔlɔ ko ngbingo nɨnɔ okwononi.»
42 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Makanotongu-logigʉ mbɛyɨ ndɨ ka Moɓiso Motu kʉ ikpikaga mino ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓakya ndɨ,
ilu lɔ ɨɨta kʉwa la angba.
Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ.
Ku kusu, a lɨkpʉmʉka lɨmbanga.›
43 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: ɓamʉkʉpyatʉ iɓunu ɓʉngama ko Kunzi, ɓʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kaɓʉkʉta bumo yi. [
44 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉtɨkana ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ.]»
45 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉkana bɛyɔ, ɓiba ndɨ ɓɛ a ndɨ kaɓɨkya ko bulya kaɓʉ.
46 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ pisi kagwi, luki limoti, ɓaɓanga ɓambaza ka ɓambanzʉ kyɛ ɓambaza ɓi nɨɓɔ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yeso a mugyalandʉ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi
(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓata ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ na mozuni, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:

21:42 21:42 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

2 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ ngama
ɓemoti ninɔ alyisisya ndi mikaki mʉlʉkʉ yi dumo mudingi
mʉvanana.
3 Ngama yi ninɔ ʉtika ndi ɓagya-ligubo kaki kaumokoku
ɓatʉ niɓɔ ɓutikisya ndi ko dumo. Luki limoti, ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓakya ndi kodoku.
4 Kʉwa wa, ʉtika ndi ɓata ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ, ʉɓikya
ɓɛ: ‹Windoni kaʉɓikya ɓatʉ niɓɔ nutikisyi ɓi ɓɛ: Mbiya
wanʉ, malili a kʉwa muɓyo! Numwisisini ɓi ɓangɔmbɛ na
ɓanyama kami ɓagɔgɔ ɓanvʉɗʉ-nvʉɗʉ. Masi a makitʉlya,
doniku ko dumo wo vononi!›
5 Luki limoti, yaliky a yi niyɔ kudwisagʉ ndi pɔ gʉtʉgʉ
limbɛngi aka. Ɓemoti imagalya ndi iyi ko tiko kaki na
wagɔgɔ inda ndi kagaba makpʉmʉka kaki.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓugwi ndi ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ɓʉlya ndi
ɓisʉsʉsʉ, ɓʉmwɔgɔ.
7 Limbɛngi akandikanaga ndi ngama yi ninɔ ɓisʉlʉ-sʉlʉ.
Ʉtika kʉwa ndi ɓasʉda kaki kaulumwisogo ɓatʉ ɓanyɛ ɓi
niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndi ɓagya-ligubo kaki na kabʉsya gʉɗʉ yi
ninɔ.
8 Kumbuso yi, ʉɓikya ndi ɓagya-ligubo kaki ɓɛ: ‹Malili
mo dumo oɓyini ɓi. Luki limoti, ɓatʉ niɓɔ nutikisyi ɓi
ɓakokwononigʉ kodoku.
9 Yɛki a ɓɛyɔ, syoni mʉ ma sɛngi. Huɓikyoni ɓatʉ ɓasi
niɓɔ mabangana na iɓʉ ɓɛ ɓoduku ko dumo wo vononi.›
10 Ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓosya ndi pisi. Ɓʉmʉmʉla ɓatʉ
ɓasi niɓɔ ɓa ndi kabangana na iɓʉ iki ɓatʉ ɓanyɛ ikani
ɓanza. Ɓodoku kʉwa ndi na iɓʉ, ndaɓʉ yo dumo otuma
ndi ɓiɗɛ.
11 Niyɔ ngama yi ninɔ ogulya ndi ka ndaɓʉ kyɛ ʉmini
ɓobiko, amina ndi mʉtʉ ɓemoti ninɔ kimokisyagʉ ndi ɓotu
ɓayo dumo.
12 Amuusa ndi ɓɛ: ‹Yɛ wai! A ɓʉni wingyiku mino kʉnʉ,
ni wakimokisyigʉ ɓotu ɓayo dumo?› Luki limoti, alʉkʉ nɔ
adaka ndi iyi ɓiwo.
13 Kʉwa wa, ngama yi ninɔ ʉɓikya ndi ɓagya-ligubo
kaki ɓɛ: ‹Mukondoni alʉkʉ yi nimʉ magʉ na maɓɔkʉ,
mambimba kunzi ko biti! Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ kaigomisogo
na kailya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ.›»
14 Kumbuso yi, Yeso omosisyoku ɓɛ: «Ɓatʉ niɓɔ
ɓʉmakaga ɓa ɓakpʉ, luki limoti niɓɔ ɓʉpʉnaga ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓafalisayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulya yikalya manzanza
(Malikɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɓafalisayɔ ɓaga ndi kagyilya Yeso dikiɗi, ɓaliki ndi ɓɛ
igwinoni pisi ka mʉnzina kaki.

16 Kʉwa wa, ɓatikilyoku ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ
pa imoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamuusa
ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takaiba ɓɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ,
wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apago mino ɓɛ
ɔɓɨlɨ kusu iki. Wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka, kyɛ wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba
kaɓʉ.
17 Tɨɓɨkya nɛkɨ mʉtamanagɨ kakʉ: Ambɛ, takwananatʉ
kakalya ikanɨ takokolyonitɔgʉ manzanza ka Ngama
Kaizalɨ?»
18 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ yanyɛ. Usik-
isya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina
kakɨsa kɛɓɔ?
19 Iwonyoni ɓuyi nɨɓɔ makalyaga na iɓu manzanza.»
Ɓapá kʉwa ndɨ ambuma ɓemoti.
20 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino li nɨlɨ, a la ka
wanɨ?»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mupóni nɛkɨ Kaizalɨ
makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko
Kunzi.»
22 Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ,
ɓasa ndɨ wa, ɓaga.

Ɓasadukayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbʉkʉ
(Malikɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. (Ɨɓʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopu-
pogigʉ ka ɓambʉkʉ.) Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:
24 «Muwonisilo! Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kika nɨ
mʉmbanzʉ okwini, asa mukakɨ nɨ koɓukuti na ɨyɨ, ak-
wanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtilyagɨ
yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
25 Wɨna sɛ, luga kusu a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya
na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko,
luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. Asɨlya kʉwa ndɨ
syononoga kakɨ woko yi nɨnɔ.
26 Syononoga kakɨ yi nɨnɔ okwa ndɨ gɔnɨ. Igyonosa ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa, kadwɛ
ka nɨnɔ wa maɗɨya na ɨka.
27 Kumbuso ɨɓʉ ɓasɨ kolumwogo, muko yi nɨnɔ ʉɓyɛ
kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
28 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ
muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka
ɓavatʉ ndɨ!»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ
kotombisyo Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi.

30 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino
ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko
kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!
31 Ko bulyo yipupa ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ
mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.›
Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ, Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki
limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ!»
33 Ɓambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtɨwɨ mi
nɨmɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Mʉtʉʉ nɨmɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya
(Malikɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana ndɨ mina ɓɛ Yeso
udokisini Ɓasadukayɔ, Ɓafalisayɔ ɓi nɨɓɔ ɓamʉmʉkana
kʉwa ndɨ pa imoti.
35 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ibaga ndɨ mʉtʉʉ kʉgbɛ, akpuɗoku
ndɨ Yeso kakɨsa kaɓɔɓɔ, amuusa ɓɛ:
36 «Muwonisilo! Kʉsɔ wa mʉtʉʉ masɨ, mʉtʉʉ tina mɔ
okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya kʉgbɛ?»
37 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «‹Mʉpa Mombukwana-dakʉ
Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na
yimibo kakʉ yasɨ.›
38 Mʉtʉʉ ma ɨzangɨya kʉgbɛ na ma mambwa nɨmɔ.
39 Mʉtʉʉ ma mɨɓa a mʉɗɔngɔnɨ: ‹Mʉpa mamakʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino ɨwɛ mombukwana-dakʉ yi.›

40 Mʉtʉʉ mɨɓa mi nɨmɔ a madʉlʉ ma masɨ nɨmɔ ikpikaga
ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Kilisito nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Malikɔ 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ mina ɓʉmʉmʉkana,
Yeso umuusa ndɨ ɓɛ:
42 «Mʉtamanagɨ kunu a ɓʉnɨ kʉgʉ ka Kilisito? Opupa ndɨ
ka lɨvananza ka wanɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A miko-mika
ngama Daudi.»
43 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ko ngu ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu, Daudi akwanana ndɨ lɨkɨ kamaka Kilisito ɓɛ
Mombukwono-dosu? A ɓɛyɔ, Daudi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
44 ‹Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Da wiki ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili kakʉ.›

22:32 22:32 Wanda ko Pupo 3:6. **22:37 22:37** Wanda ka Yigilya 6:5. **22:39 22:39** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **22:44 22:44** Wanda ka Mambʉ 110:1.

45 Kika nɛkɨ nɨ Daudi akamaka Kilisito ɓɛ
Mombukwono-dosu, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-
mikakɨ?»
46 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana
ndɨ kasikisya Yeso lɨkpʉmʉka. Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, kɛgʉ
na mʉtʉ nɨnɔ ɨkpʉnda ndɨ ɓata ɓɛ amuusogi makpʉmʉka.

23

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
(Malɨkɔ 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

1 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ na
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Ligubo ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ nɨ
kaʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ Mʉtʉʉ ka Musa.
3 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, humukononi, managya masɨ nɨmɔ ɓika
kamʉtʉmbʉlyaga.
Luki limoti, makoɓyenitɔgʉ yɨgya kaɓʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ
nɨmɔ ɓamʉpága, kɛgʉ imu mɔ ɓagyaga.
4 Ɓʉkandɨlyaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi, yapʉpʉ
kabɨnɨka, ɓubinikisa ka mambɨga. Luki limoti, ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓakavɨlɨgʉ pɔ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ
aka kaubinikiso.
5 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓakagya, ikaga ko bulya kaiwon-
isa aka kambwa ka ɓambanzʉ. Ɓɨkpɨkɨlaga ɓapanga ɓaya
ɓotu ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka makamba. Kʉgʉ yi, ɓokpikaga
ndɨ mina gɛlɛ-gɛlɛ yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi.
Ɓopundisaga ndɨ gɔnɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ ɓayɨndanda
na malɛndɛ*.
6 Ko dumo, ɓapaga kaikonono ka ɓapa ɓaya ɨbɨba. Ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kaɓʉ, ɓikononogo ka moliki ma
kambwa.
7 Ɨɓʉ ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa
ɓaya musilyoni, ɓanʉmaka ɓɛ: ‹Muwonisilo!›.
8 Luki limoti, iɓunu makoboilyonitɔgʉ lino la ‹Muwon-
isilo!›. A ɓɛyɔ, Muwonisilo kunu a ɓemoti aka. Na iɓunu
ɓasɨ ma luki-limoti.
9 Makamokogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka
ɔɓɨlɨ ɓɛ ‹Baba!›. A ɓɛyɔ, Obonu a ɓemoti aka nɨnɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ.
10 Makoboilyonitɔgʉ ɓɛ ɓamʉmakagɨ ɓɛ ‹Ngama!›. A
ɓɛyɔ, Ngama kunu a ɓemoti aka nɨ Kilisito.
11 Mʉmbanzʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ luga kunu, akwanana ɓɛ iki
mʉgya-ligubo kunu.

---

* **23:5 23:5** *malɛndɛ:* Ɓayuda ɓopundisaga ndɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ, kowonisilo likingyosi ɓɛ Kunzi ʉpʉnogoni ndɨ.

12 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Luki limoti,
nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.
13 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma
ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Makaʉdʉlyaga ɓambanzʉ pisi yigulyo
ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Iɓunu ɓamombukwono-
donu ɓi makɛgʉ kogulya kʉ ɓɛgɛyɔ na manʉkpɨngba gɔnɨ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapa ɓɛ ɓogulyi.
[
14 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ!
Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Mʉkʉpyaga ɓowoko mukumba
kaɓʉ masɨ, magyaga malʉmba mandandanda ka yiwoniso
kambwa ka ɓambanzʉ. Kinili, ɓamusombisa ndɛkɛ yapʉ
kʉgbɛ.]
15 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma
ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Molingyogo giyo kʉgbɛ, manakpakyana
ko moɓo mudingi-dingi, kakɨsa pisi tino yɔ makwanano
mino kayikoso ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ ɨɨtɨ
mʉɓɨɓya kunu. Kamʉbaɨlya, maɗɨkitisa kʉwa ko ɓuku ɓa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nganga yɨɓa kamʉkɨtaga iɓunu!
16 Kumbu kunu, iɓunu ɓatʉ ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ nɨɓɔ
mukpokyonisogo ɓodonu! Maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ kakɔ
silika ko lino la Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka.
Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la ɔlɔ nɨnɔ ikaga ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mina silika.
17 Ma ɓongingi na ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a
na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga? Ɔlɔ ikanɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ
aɓuɓisaga ɔlɔ yi nɨnɔ ɓitu?
18 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la
gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo mino apɛpɛ, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka.
Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la apɛpɛ nɨnɔ a kʉgʉ wa
gbɔgbɔ, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mino silika.›
19 Ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga? Apɛpɛ ikanɨ gbɔgbɔ yi nɨnɔ aɓuɓisaga apɛpɛ
ɓitu?
20 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la gbɔgbɔ
nɨnɔ ɓapágo mina apɛpɛ, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino la
masɨ nɨmɔ a kʉgʉ yi.
21 Na gɔnɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lina la Ndaɓʉ ko
Kunzi, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino ko Kunzi nɨnɔ ikaga
kʉsɔ yi.
22 Na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la kʉgʉ wa
lɨsyɛ, akakɔ ko lino lo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Kunzi
nɨnɔ ikaga kʉgʉ yi.
23 Kumbu kunu iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na
Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! A ɓɛyɔ, mapága
Kunzi zaka wa makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, mɨnaga

payaya makpʉmʉka mi nɨmɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ ka Mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mʉtʉ walɨngʉnʉ. Makwanano ɓi kagya nɨmɔ nɨ makinigʉ magɔgɔ payaya.

24 Iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpokyonisaga ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Mʉtʉmbaga ɓoɓingi ɓakɛkɛkɛ ko liɓo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abɛ ngamia!

25 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Masʉkʉsaga kɔpɔ na sanɨ kunzi yi aka. Luki limoti, kʉsɔ yi ika mutumo na makpʉmʉka mo kuɓakʉ na tamanaga yanyɛ.

26 Mufalisayɔ! Wa mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ! Sʉkʉsa mbɛyɨ kɔpɔ kʉsɔ yi, kʉwa wa kunzi yi ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ ɓɨngɔ!

27 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ma mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ ɓogboɗyaga na mʉkpʉndʉ ɓitu, aninisana ɓayanza kunzi yi. Luki limoti nɨ a ɓayitumo no kuwo ya ɓamanda na pɔpɔtʉ dididi kʉsɔ yi ɓɨɗɛ.

28 Iɓunu ma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ko misa ka ɓambanzʉ, minisanaga abɛ makika ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, ma ɓutumo kʉsɔ kunu na kʉɓɔɓɔkʉ na yɨgya yanyɛ.

29 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi, manoɓungusya ɓɨnza, ɓɨngɔ nɨɓayɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ.

30 Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹Takika ndɨ gɔnɨ ko ngbingo ka ɓotitosu, takʉkananɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ ko dikiɗi yiɗukusaga ɓangʉ ka ɓogyalandʉ.›

31 Iɓunu, miyipaga gɔnɨ kubatʉ ɓɛ ma ɓomiko-mika ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandʉ.

32 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓotitonu ɓapʉnga ndɨ, iɓunu, wi-sisiloni kʉwa nolu na kodwisa ka muliɓo!

33 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Pisi tina yɔ makwanana ndɛkɛ mina kanyɨka yigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?

34 Kinili, ɨmɨ, namʉtɨkɨlyatʉ ɓogyalandʉ, ɓatʉ ɓa yimibo na ɓowonisilo. Mʉmwɔgɔ ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ, mʉbangɨlaga ɓagɔgɔ kʉgʉ wa salaba, mʉtɨna ɓagɔgɔ ɓata pimbo ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kunu na mukpumyo ka ɓagʉɗʉ ɓemoti-ɓemoti.

35 Ɛɛɛ, iɓunu kʉwa ndɛkɛ ɓɔ mɨɓʉnya lɨnʉnʉ ko bulya ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ payaya ka ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ koɗukusaga ɓangʉ ka Abeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wongbingbili kadwɛ ka nɨyɔ ka Zakalia nɨnɔ a ndɨ mika Balakia. Ɨyɨ Zakalia, mamwɔ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi luga wa pa yotu kʉgbɛ na gbɔgbɔ.

36 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ: ɓatu ɓa livananza la
lisyɛ li nili, ɓiɓunya ndɛkɛ linunu ko bulya makpumuka
nimɔ masi.»

Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalɛma
(Luka 13:34-35)

37 «Eeeze iɓunu ɓatu ɓa Yelusalɛma, ɓatu ɓa Yelusalɛma,
iɓunu makaumwisiso na matamu ɓogyalandu niɓɔ Kunzi
utikoku! Nganga yinga yɔ napa ndi mino kaumumula ɓatu
kaku mudɔngɔni ɓɛyɔ kɔku umumulago mino ɓomikaki ka
ɓɛpapandulu, luki limoti, iɓunu makapagu ndi!

38 Wiboni sɛ ɓinza ambɛ ndaɓu kunu otigala ndɛkɛ
ngundu.

39 Nakamuɓikya ambɛ, katukya mbiya wanu,
makɛminigu ɓata kadwɛ ku kwa ku maɓikya ndɛkɛ mino
ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mutu yi ninɔ akodoku ɓuɓunga ko
lino ka Mombukwono-dosu!› »

24

Yeso akaɓikya ɓɛ ɓapanzatu ɓanu Ndaɓu ko Kunzi
(Malikɔ 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaaga ni opupini ka
Ndaɓu ko Kunzi, ɓaɓiɓya kaki ɓakpuɗoku ndi. Ɓamonisilo
kuwa ɓɛyɔ Ndaɓu ko Kunzi ipika ndi mino.

2 Luki limoti, Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Matu kaina masi nima?
A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ka masi nimɔ makaina
wanu, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndɛkɛ wanu kugu
wa lagɔgɔ, apanzikana ndɛkɛ masi.»

Mokingyosi nimɔ igyonosa ndɛkɛ ka muliɓo ma ɔɓili
(Malikɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

3 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina wakika ka Ngupa ya
Mizeituni, ɓaɓiɓya kaki ɓakpuɗoku ndi ɓikɛɗɛ, ɓamuusa
ɓɛ: «Tiɓikya mbɛyi, likpumuka li nilɔ igyonosa ndɛkɛ
ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ yigoku
kaku na muliɓo ma ɔɓili?»

4 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu
ɓemoti aka kamuɓonitɔgu!

5 Ɓambanzu ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kami,
ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Imi ni Kilisito!› Ɓuɓungusaga ndɛkɛ
ɓambanzu ɓudingi!

6 Mukanatu ndɛkɛ ɓomongoni ɓa munga na ɓakuambɛ
ɓi. Gutugu ɓɛyɔ, makoɓongonitɔgu. A ɓɛyɔ, masi nimɔ
igyonosatu, luki limoti kikigu mbɛyi muliɓo ma ɔɓili.

23:39 23:39 Wanda ka Mambu 118:26.

7 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza
lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama
ɓagɔgɔ. Ayʉndɨ na ɓazigizo ɓika ndɛkɛ ka ɓapa dididi.
8 Luki limoti, nɨyɔ yasɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
mʉpʉnganagɨ ma mʉzʉzʉla ma liɓukuti aka.
9 Kʉwa wa, ɓamʉgaba ndɛkɛ kayigyogyiso, ɓamʉmwɔgɔ.
Ɓamʉmʉya ko giyo yasɨ ko bulya lino kamɨ.
10 Ko ngɓingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ndɛkɛ ka
baya kaɓʉ. Ɓagabanaga ndɛkɛ na ɓamʉyana luga kaɓʉ.
11 Ɓogyalandʉ ɓudingi ɓa ɓɔngɔ ɓopuponokuto ndɛkɛ,
ɓuɓungusaga ɓambanzʉ ɓudingi.
12 Ɓʉnyɛ ika kʉwa ndɛkɛ ɓakpʉ kʉgbɛ, sɨpananɨsɔ ka
ɓambanzʉ ɓudingi adɨkaga.
13 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka
muliɓo, inisanatʉ na muhukuso.
14 Ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ Mongoni Manza ma Ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, iba ɓʉdɛmʉ inisoni ka mababa
masɨ. Kʉwa wa, muliɓo ma ɔɓɨlɨ odoku.»

Yigyogyiso obeɗulini
(Malikɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 «Ko ngɓingo yi nɨnɔ, mamɨnatʉ ndɛkɛ alʉkʉ nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›, ɓamomosini ka Pa
yo Tu. A mʉtʉ yi nɨnɔ mugyalandʉ Danyɛlɛ anzɨna ndɨ ko
bulya kakɨ. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ,
ʉkanɨtɔ isi yi.)
16 Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ
mbangʉ miso ya ɓangʉpa.
17 Mʉmbanzʉ kiko kugbondo, kosyigʉ ndɛkɛ ɓata kava
luki ka ndaɓʉ.
18 Mʉmbanzʉ kika ko tiko, kɨgɨgʉ ndɛkɛ ɓata kava kutuko.
19 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika
ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu!
20 Lumboni ambɛ mbangʉ kunu kikonitɔgʉ ko ngɓinga
wa ndɔɓɔ ikanɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
21 A ɓɛyɔ, ka masyɛ mi nɨmɔ, yigyogyisa ika ndɛkɛ yakpʉ
kʉgbɛ nɨyɔ kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ
ma ɔɓɨlɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso yi
nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
22 Kunzi kokundumosi ndɨ masyɛ mi, iba kɛgʉ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki
limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ʉpʉnaga ndɨ.
23 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a
wanʉ!› Ikanɨ ‹A kʉ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.

24:15 24:15 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

24 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi
makpʉkpʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakisa
kauɓungusaga gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndi.
25 Ɛɛɛ, hukononi! Ɨmi, namutukusyogini motili kambwa
aka.
26 Kika ni mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisto
a ka isa!›, makindonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ. Ikani kamʉɓikya ɓɛ:
‹Winoni! A ka ndaɓʉ ya kʉsɔ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
27 A ɓɛyɔ, doku ko Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni
abɛ ngbangbata kanginana, ozigo ɔɓili wasi katʉkya ka
ingɛngɛ adwɛ ka dumbe.
28 Pa yasi niyɔ manda ika ndɛkɛ mino, ɓombu niɓɔ
ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkana wa gɔ wa.»

Doku ko Mika-Mʉmbanzʉ
(Maliko 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 «Ngbinga mʉkɛɗɛ kumbusa wa masyɛ ma yigyogyiso
yi niyɔ,
‹Mɔni olimika ndɛkɛ ɓipi.
Timba kanzigʉ ndɛkɛ ɓata.
Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nimɔ kʉgʉ wa lisyɛ izʉkʉla ndɛkɛ
ɓingbwuku-ngbwuku.›
30 Kʉwa wa, likingyosi ko Mika-Mʉmbanzʉ inisanatʉ
ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ. Mababa masi ka ɓambanzʉ niɓɔ kusili
wa mɔni igomisagatʉ ndɛkɛ. Ɓamina kʉwa ndɛkɛ Mika-
Mʉmbanzʉ ni anodoku ka ɓɛkʉɓa no ngu na ibiba yakpʉ.
31 Ɓofya ndɛkɛ siɓa niyɔ apága liyʉ lapʉ. Mika-
Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika kaki ka mondu masi
makwanganya ma ɔɓili, kaʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasi niɓɔ
ʉpʉnaga ndi ka ɓanakpangbala ɓasi ɓa ɔɓili.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya siɓʉkʉsɔ nisɔ aɓʉkʉtaga
(Maliko 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 «Hukononi mʉtiwi nimɔ siɓʉkʉsɔ akapá. Ngbingo
yi ninɔ mapakʉ ma siɓʉkʉsɔ obuukonogo mino, magɔgɔ
apʉnga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasʉ a kʉwa ɓuwobi
koɓuniko.
33 Mʉɗɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ
mina makpʉmʉka mi nimɔ masi, wiboni ambɛ doku ko
Mika-Mʉmbanzʉ a kʉwa ɓuwobi, a ka mupumi.
34 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓatʉ ɓa livananza li
nili ɓakolumwogigʉ ɓasi ni makpʉmʉka mi nimɔ masi
kanigyonosigʉ.

24:29 24:29 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4.

35 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti
lɨkpʉmʉka kamɨ kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yɨkaka aka nɔ akaibo ngbingo wa muliɓo
(Malɨkɔ 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ lɨsyɛ ikanɨ
ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino,
iki ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ Miki. Luki limoti, Baba
mʉkaka aka nɔ akaibo.
37 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka
Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ
odoku ndɛkɛ mino.
38 A ɓɛyɔ, kambwa wo tumo yidingi, ɓambanzʉ ɓikaga
ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana, ɓanʉgaba ɓomikaɓʉ
ka ɓovononi kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ mino ka
ɨngbɔlɔ.
39 Ɓakatamanagɨgʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka,
kadwɛ kʉ kwa kʉ tumo yidingi odoku ndɨ mino kaulumwis-
aga ɓasɨ ɓɨgbatata.
Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-
mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.
40 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ko tiko,
ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
41 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga, ɓava ndɛkɛ
ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
42 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓuɓisi, kyɛ makibigʉ lɨsyɛ nɨlɔ
Mombukwono-donu igoku ndɛkɛ mino.
43 Wiboni ɓɨnza ambɛ, mombukwana ndaɓʉ kibaga ndɨ
ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odoku mino, iba ikaga
ɓongbinga ɓasɨ wakɨtʉlya kyɛ ɓakoɓunonitɔgʉ ndaɓʉ kakɨ.
44 Kinili, wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ
odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ makikigʉ mino na
mʉtamanagɨ.»

Lizuni ka mʉgya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

45 «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na
wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo
lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ
okwononi mino.
46 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ
kigoku, atakanya iɗukufini ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
47 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mombukwana-dakɨ
abisa ngama kaanda mukumba kakɨ masɨ.
48 Luki limoti, kika mʉgya-ligubo wanyɛ nɨnɔ ɨɓɨkyaga ɓɛ:
‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ.›

49 Apʉnga kʉwa kaʉbʉma ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo,
kalyalya na komwo pa imoti na ɓadangbala.
50 Mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko
ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino kaibo.
51 Akpumyo, agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa
ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓa kʉɓɔbɔkʉ, ambimbo ka pa nɨyɔ
ɓagamanaga mino, ɓanɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

25

Bɨbʉ ka ɓasɨka tɛkɛɓɛ

1 «Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓokingyasa ndɛkɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ
wa lɨsyɛ na ɓasɨka tɛkɛɓɛ. Ɨɓʉ, ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ, ɓaga
katɨlya mombukwono dumo wa ndʉwa.
2 Luga kaɓʉ, kuɓukumuti ɓa ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo. Na
kuɓukumuti ɓagɔgɔ ɓatʉ ɓʉzɨnga.
3 Nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ aka, nɨ ɓakovigʉ
molingo magɔgɔ mʉmatɨla kʉsɔ yi.
4 Luki limoti, nɨɓɔ ɓakimibo, ɓʉva ndɨ ɓatala na molingo
magɔgɔ ka ɓasupa.
5 Nɨyɔ mombukwono dumo wa ndʉwa olipya nɨ kan-
odukugʉ, ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kazɨnga ɓatɔtɔ,
ɓalalana ndɨ.
6 Lugo wo biti, lɨyʉ limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Winoni!
Mombukwana dumo wa ndʉwa a ko pisi! Gyoni, togoni
katɨlya!›
7 Kʉwa wa, ɓoko ɓasɨ ɓozuzuka ndɨ, ɓʉtʉnaga ɓatala
kaɓʉ.
8 Ɓasɨka ɓʉzɨnga ɓʉɓɨkya ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo ɓɛ: ‹Tipóni
gɔnɨ mino ɨkya molingo, kyɛ ɓatala kusu ɓanolimiko.›
9 Luki limoti, ɓusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ! Molingo mi nɨma
a makɛɗɛ, kakwananɨgʉ katɨtʉlyana ɓasɨ! Windoni koluwo
mokunu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagabaga.›
10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ndɨ mino, mombukwono dumo
wo vononi osiloku. Ɓawai daɓʉ kuɓukumuti nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓakɨtʉlya, ɓingya ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yo dumo.
Kumbuso yi, ɓadʉla ndɨ mupumi.
11 Kʉwa wa, nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓigoku ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Hiii
Mombukwono-dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyanɔ
ɓaka mupumi!›
12 Luki limoti, osikisya ndɨ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, nakamumibigʉ!›»
13 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wikogoni nɛkɨ ɓuɓisi! Kyɛ
makibigʉ lɨsyɛ ɨkanɨ ngbingo.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ɓuyi
(Luka 19:11-27)

14 «Ƀokingyasa ndɛkɛ Ƀʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ na
mʉtʉ ɓemoti ninɔ a ndi na ligʉndʉ. Kambwa katʉkya,
ʉmaka ndi ɓagya-ligubo kaki, ʉgbananilyaga makpʉmʉka
kaki.
15 Kaɓyɛnɛnɛ no ngu ka mʉmbanzʉ yikaka-yikaka,
apá ndi mʉgya-ligubo ɓemoti ɓambuma kuɓukumuti. *
Wagɔgɔ, apá ndi ɓambuma ɓaɓa. Na wagɔgɔ ɓata, apá
ambuma ɓemoti. Kumbuso yi, aga ndi iyi.
16 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ɓambuma kuɓukumuti, aga
ndi na iɓu koyikosogo, inisana ndi ɓata na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi
kuɓukumuti.
17 Ninɔ ɓapá ndi ɓambuma ɓaɓa, aga ndi iyi koyikosogo
ɓɛgɛyɔ, inisana ndi na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi ɓaɓa gɔni.
18 Luki limoti, ninɔ ɓapá ndi ambuma ɓemoti, inda ndi
kakpɔ liɓyɛ, olumbo, asʉma ndi.
19 Niyɔ masyɛ akitaga mudingi, mombukwana-daɓʉ igoku
ndi. Ƀɓikya kʉwa ndi ɓagya-ligubo kaki ɓi niɓɔ ɓɛ
ɓatʉmbʉlyagi isaɓʉ ya makpʉmʉka kaki.
20 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ɓambuma kuɓukumuti,
odoku, apá ɓagɔgɔ kuɓukumuti kʉgʉ yi. Aɓikya ndi ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndi na ɓambuma kuɓukumuti.
Wina! Ninisana ndi ɓata na ɓagɔgɔ kuɓukumuti gɔni.›
21 Mombukwana-daki aɓikya ndi ɓɛ: ‹A ɓinza! Wa
mʉgya-ligubo wanza. Wo ɓi na ɓungbingbili ko luki likɛdɛ,
nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyaga makpʉmʉka mudingi.
Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
22 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ɓambuma ɓaɓa, odoku ndi
gɔni iyi, aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndi na
ɓambuma ɓaɓa aka. Wina! Ninisana ndi ɓata na ɓambuma
ɓagɔgɔ ɓaɓa kʉgʉ yi.›
23 Mombukwana-daki aɓikya ndi ɓɛ: ‹A ɓinza, wa mʉgya-
ligubo wanza na walingʉnʉ! Wo ɓi mʉtʉ walingʉnʉ
koɓuulyogo luki likɛɗɛ, nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyogo
makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-
dakʉ!›
24 Kʉwa wa, mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ambuma
ɓemoti, odoku, aɓikya ndi ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu,
nibagatʉ ambɛ wa mʉɗiya. Wobuulyaga kʉ wakakʉnagigʉ
mino, wanyɔgɔ masɔlɔ kʉ wakokunigʉ mino.
25 Kinili, naɓangatʉ ndi, naga kasʉma ambuma kakʉ ka
litɔmbʉ. Wina! Va ambuma kakʉ nimʉ.›
26 Mombukwana-daki asikisya ndi ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo
wanyɛ, mʉfɔlɔɓɔndɔ! Wibagatʉ ndi ɓɛ nobuulyaga kʉ
nakakʉnagigʉ mino, namʉmʉla masɔlɔ nimɔ nakokunigʉ.

---

* **25:15 25:15** Ambuma ɓemoti wo ɓuyi ɓi niɓɔ uluwaga ndi ɓangɔmbɛ kuɓukumuti.

27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Wakwanana ndɨ kobisa ɓuyi kamɨ ka baki,
iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku nɨ itundini.
28 Mukupyoni nɛkɨ ambuma yi nɨnɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ
a ndɨ noɓu tɛkɛɓɛ.
29 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika
kʉwa na imu makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no
luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika
nolu.
30 Mʉgya-ligubo yi nɨmʉ kɛgʉ na ɨzangɨya, muɗikitoni
kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kaɨlya manzʉ.›»

Ɓɛyɔ Mika-Mʉmbanzʉ akɔ ndɛkɛ mino mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ

31 «Ngbingo yi nɨnɔ Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mina
ka ɨbɨba kakɨ, pa imoti na ɓamalaika ɓasɨ, ika ndɛkɛ ko kiti
kakɨ wa ɓʉngama, ka ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.
32 Ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ ɓamʉmʉkana ndɛkɛ kambwa
kakɨ. Ʊgbanana ndɛkɛ ɓambanzʉ dididi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
muɓuɓulyo ʉgbananaga mino ɓamɛmɨ na ɓakɔndɔlɔ.
33 Ubisa ndɛkɛ ɓakɔndɔlɔ ka nakpangbala wa kum-
banzɨkanɨkɔ kakɨ, ubisa ɓamɛmɨ ka kulekuke.
34 Nɨɓɔ ɓa ka kumbanzɨkanɨkɔ, ngama ʉɓɨkya kʉwa
ndɛkɛ ɓɛ: ‹Doniku, iɓunu nɨɓɔ Baba amuɗukulyoni ndɨ
ɓʉɓʉnga. Voni lisimo la ɓʉngama nɨlɔ ɓamuɓungusilyaga
ndɨ katʉkya ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
35 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, mɛpátʉ ndɨ malɨlɨ. Na
ndɨ na mʉsasa, mɛpá liɓo limwo. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ
mino mubiko, mɛtɨlyatʉ ndɨ.
36 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ndumbu, mɛpátʉ ndɨ ɓotu.
Na ndɨ no koloɓu, modokutɔ ndɨ kɛnda. Ko ngbingo yi nɨnɔ
na ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, modokutɔ ndɨ kɛnda.›
37 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓongbingbili ɓamuusa ndɛkɛ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu, ngbinga tino nɔ tʉmɨna ndɨ mina na
nza, tʉpá malɨlɨ? Ikanɨ na mʉsasa, tʉpá liɓo limwo?
38 Ngbinga tina nɔ wa ndɨ mino mubiko, tʉtɨlya? Ikanɨ wa
ndɨ ndumbu, tʉpá ɓotu?
39 Na ngbinga tina nɔ tʉmɨna ndɨ mino no koloɓu, ikanɨ
ka bɔlɔkɔ taga kaʉnda?›
40 Kʉwa wa, ngama usikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ magyɨlya ndɨ ɓemoti luga ka
ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ɓi nɨɓa ɨkanɨ ɓemoti luga ka ɓomika-
mama, mɛgyɨlya ndɨ ɨmɨ ɓɨkpɛ.›
41 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɛkɛ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka kulekuke
kakɨ ɓɛ: ‹Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu migbongisisoni!
Windoni ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓuku ɓi nɨɓɔ
iɓungusyaga ndɨ ko bulya ka mumuyoniso na ɓamalaika
kakɨ!

42 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, makɛpágʉ ndɨ malɨlɨ.
Na ndɨ na mʉsasa, makɛpágʉ ndɨ lɨɓo limwo.
43 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina mubiko, makɛtɨlyagʉ ndɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina ndumbu, makɛpágʉ ndɨ ɓotu.
Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina no koloɓu ikanɨ ka bɔlɔkɔ,
makodokugʉ ndɨ kɛnda.›
44 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
ngbinga tina nɔ wa ndɨ mina kaɨmʉkana nza, ikanɨ mʉsasa,
ikanɨ wa ndɨ mubiko, ikanɨ wa ndɨ ndumbu, ikanɨ no
koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ nɨ takusingyigʉ?›
45 Ngama usikisya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ makagyɨlyagʉ ndɨ ɓemoti luga
ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ bi nɨɓa, makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɨmɨ.›
46 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ wa, ɓaga kaigyogyiso ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, nɨɓɔ ɓongbingbili, ɓogulyo
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

26

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisiso Yeso
(Malɨkɔ 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kapá mʉtɨwɨ mi
nɨmɔ masɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Makaiba ɓɛ yɨnga wa Pasɨka ika ɓanʉ kumbusa wa
masyɛ maɓa. Ɓasʉtatʉ Mika-Mʉmbanzʉ kyɛ ɓabangɨlagɨ
ka mʉsalaba.»
3 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka
Ɓayuda ɓamʉmʉkana ndɨ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ
ka Kayafa.
4 Ɓagya ndɨ dikiɗi kagwisiso Yeso ɓɨpɛlɛ na kamwisiso.
5 Luki limoti, ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko
ngbinga wa yɨnga, kyɛ ɓambanzʉ ɓakovikimonogoni.»

Muka ɓemoti akpozyini Yeso na malazi ka mʉ
(Malɨkɔ 14:3-9; Yuani 12:1-8)

6 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina ka Betania, ogulya ndɨ
ka ndaɓʉ ka Simoni nɨnɔ a ndɨ keɓu-keɓu.
7 Muko ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Muko yi nɨnɔ a ndɨ na
malazi ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ ko supa nɨnɔ ɓagya ndɨ na
lɨtalʉ la alibati. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalyalya,
muko yi nɨnɔ akpazyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ ka mʉ.
8 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ʉtʉla. Ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ akapʉta mino malazi ɓɛyɔ?
9 Ɓakwanano ɓi kagaba ka lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ na kaʉpá
ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!»

10 Yeso andʉnga ndɨ yɨkpʉkpʉmʉkya kaɓʉ, umuusa kʉwa
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨkpʉkpʉmʉkya kʉgʉ ka
muko yi nɨmʉ? Nɨlɔ egyilyi, a yanza!
11 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ
masɨ. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu
aka.
12 Ngbingo yi nɨnɔ ekpozyi mino na malazi nɨma ka nzʉyɨ,
akeɓungusyogo ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumba ɓanʉ mino.
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓapa ɓayasɨ kʉ
ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni Manza mi nɨma ka ɔɓɨlɨ
wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi,
ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda Isikalioti oɓingisyini kagaba Yeso
(Malɨkɔ 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ ka ɓokumu-kumu.
15 Umuusa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉgabɨlya, mɛpá ɨkɨ?» Kʉwa
wa, ɓapá ɓambuma ɓayo ɓuyi ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
16 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuda apʉnga kʉwa ndɨ
kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Malɨkɔ 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Ɓakolito 11:23-25)

17 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu,
ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wakapa
ɓɛ tuɓungusilyogiku malɨlɨ ma Pasɨka yanɨ?»
18 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, * ka alʉkʉ ɓemoti
ɓɛnɛ. Maɓikyoku ɓɛ: Muwonisilo akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbingo
kamɨ a kʉwa ɓuwobi. Nakalya Pasɨka kʉ kakʉ pa imoti na
ɓaɓɨɓya kamɨ.›»
19 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉkpamya ndɨ
mino, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
20 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso ika ndɨ kalyalya pa imoti na
ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
21 Ngbingo nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, aɓɨkya ɓɛ: «A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo
yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Ɨmɨ?»
23 Yeso osikisya ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akamakyaga kʉɓɔkʉkɔ
ka sanɨ pa imoti na ɨmɨ nɔ ɛgaba ɓanʉ.
24 Mika-mʉmbanzʉ akokwa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga
ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki limoti, kumbu yidingi ka

---

* **26:18 26:18** Gʉɗʉ yi nɨnɔ nɨ Yelusalɛma.

mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba yi! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ nɨ kɨɓukutigʉ!»
25 Kʉwa wa, Yuda nɨnɔ a ndɨ kagaba, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! Ɨmɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓikyi nɨ ɨwɛ!»
26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava ndɨ mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Voni, malya, a nzʉyɨ kamɨ.»
27 Kʉwa wa, ava ndɨ kɔpɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, ʉpá. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mwoni iɓunu ɓasɨ!
28 A ɓɛyɔ, nɨyɨna a ɓangʉ kamɨ. Ɓangʉ ya agʉmɛ ko Kunzi. Oɗukonaga ndɛkɛ ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi na ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ.
29 Nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu, kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya pa imoti na iɓunu ɓasɨ ka ɓʉngama ka Baba.»
30 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso oɓikyini ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Malɨkɔ 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

31 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «No biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, iɓunu ɓasɨ mɛmanganyatʉ. A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ.
Na ambaza kaɓʉ omisikana ɓingbwi.›
32 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
33 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakuginyo, luki limoti, ɨmɨ nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
35 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti, nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ko tiko ya Gɛtɛsɛmanɨ
(Malɨkɔ 14:32-42; Luka 2:39-46)

36 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Gɛtɛsɛmanɨ. Ngbingo yi nɨnɔ ɓadwɛ ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wikonononi wanʉ ko ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino kaɨnda kalʉmba kʉ.»

† **26:30 26:30** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **26:31 26:31** Wanda ka Zakalia 13:7.

37 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ na Pɛtɛlɛ na ɓomika Zɛbɛdayɔ
ɓaɓa. Yeso apʉnga ndɨ kalya kumbu, otuma na kʉɓangakʉ
ɓɨɗɛ.
38 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ
ɓuwobi kokwo. Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka pa imoti
na ɨmɨ.»
39 Kumbuso yi, isisila ndɨ kambwa yɨkɛɗɛ, ogwo
mokpukpu. Apʉnga kalʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika nɨ
akwananatʉ, ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ!
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, kikonitɔgʉ sɨpananɨsɔ kamɨ. Luki limoti, iki
nɨsɔ kakʉ aka.»
40 Kumbuso yi, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mina ɓaɓɨɓya
kakɨ, ʉtakanya kʉwa ndɨ ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Wakokwononigʉ kaika muɓisi pa imoti na ɨmɨ gʉtʉgʉ ka
saa-imoti aka?
41 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogulyonitɔgʉ ka
kʉɓɔɓɔkʉ! Lɨmbɛngɨ a na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti,
nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
42 Yeso ʉkɨɗa ndɨ ka nganga ya yɨɓa, alʉmba ɓɛ: «Ba-
booo! Kika nɨ kokwononigʉ ɓi ɓɛ kɔpɔ wa yigyogyiso yi
nɨmʉ akɨɗɨ nɨ nakamwɨgʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi nɛkɨ!»
43 Ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ɓuwobi na ɓaɓɨɓya
kakɨ, ʉtakanya ɓata ɓʉlalana aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ
ubeɗulini.
44 Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ ɓata, ɨnda kalʉmba ka nganga
ya yɨsaa. Malʉmba mi a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ma
mambwa aka.
45 Kumbuso yi, igoku ndɨ kʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Ambɛ, ma asɨ ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ngbingo
itulyonini! Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka
ɓatʉ ɓanyɛ.
46 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba,
osiliniku!»

Ɓagwini Yeso
(Malɨkɔ 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

47 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mina kanzɨna aka
nɔ, ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa
na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka
Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
48 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini Yeso, a ndɨ nɨ uɓikyini
kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ
napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini!»
49 Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amuusa ɓɛ:
«Muwonisilo! wanodokuuu!» Apututa kʉwa.

50 Ɨyɨ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wai! Gyanɔ nɨlɔ woduku kagya.»
Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ, ɓagwi.

51 Ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipa
mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.

52 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigisa dʉkpa kakʉ ka
pa yi! A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abʉmanaga na dʉkpa, okwa
ndɛkɛ dʉkpa gɔnɨ.

53 Ambɛ, wakɛgʉ kaiba ɓɛ nakwanana kakʉnga Baba
kesingyo? Wa aka wa, etikilyoku kakɨtaga ɓambaza tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa ka ɓamalaika.‡

54 Luki limoti, kutikoku ɓamalaika ɓɛyɔ, Moɓiso Motu
akwanana kaɨtʉlyana lɨkɨ? A ɓɛyɔ, Moɓiso mi nɨmɔ
akaɓɨkya ɓɛ masɨ okwononi kaigyonasa ɓɛyɔ aka yɔ.»

55 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓambaza nɔ ɓɛ: «Moduku
kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo
kuɓakʉ? Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ wakiko
ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ nanapá mʉtʉʉ, makegwigʉ ndɨ.

56 Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonosa kyɛ ɨtʉlyanɨ ɓɛyɔ
ɓogyalandʉ ɓokpikaga ndɨ mino.»

Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka ɓangama ka Ɓayuda
(Malɨkɔ 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

57 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso, ɓaga na ɨyɨ ka Kayafa
nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.

58 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ
ka ndaɓʉ ko kumu-kumu. Ogulya ndɨ ka pa yangba, ikoku
pa imoti na ɓazamʉ kaɨna ɓɛyɔ isilyoku mino.

59 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-
Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no
pisi kamwisiso Yeso.

60 Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓudingi
ɓodogoku ndɨ mino kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ.

Ka muliɓo, ɓatʉ ɓaɓa ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:

61 «Mʉtʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Nakwanana kapanza
Ndaɓʉ ko Kunzi, kopika ɓata kumbusa wa masyɛ masaa.›»

62 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ, amuusa Yeso ɓɛ:
«Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga
nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»

63 Luki limoti, Yeso adaka ndɨ ɓiwo.

‡ **26:53 26:53** Ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa a ndɨ banda ɓasʉda mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na ɨka na ɓaɓa.

Kumu-kumu aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, tɨɓɨkya pisi ka silika, ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi?»
64 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakɨ woɓikyini! Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ katʉkya mbɨya wanʉ, mamɨnatʉ Mika-mʉmbanzʉ wakiko ka kum-banzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Na mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
65 Kʉwa wa, kumu-kumu yi nɨnɔ ɨnʉaga ndɨ ɓotu. Aɓɨkya ɓɛ: «Atumbwini Kunzi! Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ. Mapʉnya kaʉkana ɓɛyɔ atumbwi mino.
66 Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi ɓamwɨ!»
67 Kʉwa wa, ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso, ɓayipaga ɓangwasɨ. Ɓagɔgɔ ɓayipaga ndɨ ɓangwasɨ,
68 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kilisito! Ndʉnga pisi ka ɓugyalandʉ! Tɨɓɨkya, wanɨ nɔ uipi?»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Malɨkɔ 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

69 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ ɨyɨ wakiko kunzi ka pa yangba. Kʉwa wa, mʉgya-ligubo ɓemoti mʉsɨka yi akpuɗoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, watʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Galilaya.»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakibigʉ nɨlɔ wakapa kaɓɨkya.»
71 Kumbuso yi, isisila ndɨ miso ya mupumi ma pa yangba. Mʉgya-ligubo mʉsɨka yi wagɔgɔ amɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
72 Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ, akɔ silika ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamibigʉ mʉtʉ yi nɨmʉ!»
73 Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ. Gʉtʉgʉ mʉnzɨna kakʉ aka akowonisilo ɓɨnza ɓɛ wa Mugalilaya!»
74 Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika, aɓɨkya ɓɛ: «Nigyogyisi! Kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ. Nakamibigʉ alʉkʉ yi nɨmʉ!» Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.
75 Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

27

Ɓogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

1 Niyɔ lisyɛ asyɛ, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓolikilya ndi dikidi kakisa kamwisiso Yeso.
2 Kumbuso kakondisiso, ɓaga na iyi, ɓamomosa ndi ɓigbʉ
kambwa ka ngama Pilatʉ ninɔ andaga ndi iwili ya Lʉma.

Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)

3 Niyɔ Yuda ninɔ agaba ndi Yeso ʉkana ɓɛ ɓomosini
mʉtʉʉ kamwɔ Yeso, apʉnga ndi kalya kumbu kʉgbɛ.
Umigisya kʉwa ndi ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
4 Ʉɓikya ndi ɓɛ: «Nogyi ɓi ɓʉnyɛ koɗukusaga ɓangʉ ka
mʉmbanzʉ yi ninɔ kɛgʉ ɓi na ɓʉnyɛ.»
Luki limoti, iɓʉ ɓasikisya ndi ɓɛ: «Katindigʉ iɓusu. Undi
iwɛ aka.»
5 Yuda ombimba ndi ɓuyi ɓi niɓɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
Kumbuso yi, atʉkya ndi, aga kaibongiso.
6 Ɓokumu-kumu ɓapʉnaga ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu
katikpamyagʉ ɓɛ tobisogi inguo yo ɓuyi ɓi niɓa ka kpokoyo
ya ndaɓʉ ya malʉmba. A ɓɛyɔ, a mʉkalya ma ɓangʉ.»
7 Kumbuso wa yʉkanana, ɓoluwa ndi no ɓuyi ɓi niɓɔ
tiko ka maɓɔkʉ ka alʉkʉ ɓemoti ninɔ alʉkaga ndi ɓambikɛ.
Ɓoluwa ndi tiko yi niyɔ ko bulya yilumbo mino ɓobiko.
8 Kinili, kadwɛ na lisyɛ li nili, tiko yi niyɔ ɓalikyaga ɓɛ
«Tiko ya Ɓangu».
9 Kʉwa wa, itʉlyana nilɔ iɓikya ndi pisi ka mugyalandʉ
Yelemia ɓɛ: «Ɓava ndi ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
Ligabʉ li nilɔ Ɓezaleli ɓobisa ndi ko bulya kaki.
10 Ɓoluwa ndi no ɓuyi ɓi niɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka mʉlʉka
ɓambikɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Mombukwono-dosu ɛɓikya ndi
mino.»

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Malikɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29–19:16)

11 Ɓinda kʉwa ndi na Yeso kambwa ka ngama wa iwili
ɓɛyɔ ka Pilatʉ. Iyi Pilatʉ amuusa ndi ɓɛ: «Iwɛ ni ngama ka
Ɓayuda?» Yeso asikisya ɓɛ: «Iwɛ nɔ woɓikyi.»
12 Kumbuso yi, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓasʉngʉlya ndi. Luki limoti, ni kosikisyigʉ.
13 Kʉwa wa, Pilatʉ amuusa ndi ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ
kaʉkana ɓangbanga ɓasi niɓana ɓakaʉpílyaga ɓa?»
14 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndi ka likpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka. Likpʉmʉka li nilɔ ambanga ndi ngama mudingi
kʉgbɛ.

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

Pilatʉ okpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Malikɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

15 Ka yɨnga ya Pasɨka, ngama mudingi akʉlaga ndɨ mʉtʉ
wa bɔlɔkɔ ɓemoti nɨmɔ ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndɨ.
Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ambaza apaga ndɨ.
16 Ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ na mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti
wakimibisikoso kʉgbɛ. Lino kakɨ ndɨ nɨ Balaba.
17 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ
ɓamʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Wanɨ nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ
luga ka Balaba ɨɓʉ na Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»
18 Uusa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓasʉta ndɨ Yeso ko
bulya imi aka.
19 Ngbingo nɨnɔ Pilatʉ a mbɛyɨ ndɨ mino wakiko aka
kasombiso Yeso, mukakɨ atikilyoku ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi
nɨnɔ kɛgʉ na ɓʉnyɛ, wakimokyonitɔgʉ ka lɨkpʉmʉka kakɨ!
A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ, nigyogyisi kʉgbɛ ko nziki ko bulya
kakɨ.»
20 Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka
Ɓayuda ɓʉtɨwa ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓakʉlagɨ Balaba, ɓamwɔ
Yeso.
21 Ngama umuusa ndɨ ɓɛ: «Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi
nɨɓa, wanɨ nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ:
«Balaba.»
22 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Nagya kʉwa ɨkɨ na Yeso
nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?» Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓasikisya ndɨ
ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»
23 Pilatʉ ɨgɨlya ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ ɓɔ agya ndɨ?» Luki
limoti, ɓidukulaga ndɨ asɨ kapamɨkanaga aka na lɨyʉ lapʉ
ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»
24 Ngbingo yi nɨnɔ Pilatʉ ɨna ndɨ mino ɓɛ kakwananɨgʉ
kagya ɓata luki na ɨpʉmbʉ akaisisilogo aka, atɨka ndɨ ɓɛ
ɓoviku lɨɓo, ɨsʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa kaɓʉ ɓasɨ. Aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Ɓangu ka mʉtʉ yi nɨmʉ koɗukogonitɔgʉ ko lina
kamɨ. A kʉwa lɨkpʉmʉka kunu aka!»
25 Ɓatʉ ɓasɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kakɨ aɗʉkagɨ ka
mʉ kusu na ka ɓomikusu!»
26 Kʉwa wa, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa ndɨ Yeso
pimbo. Kumbuso yi, ʉpá ndɨ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Malikɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)

27 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓaga ndɨ na Yeso ka ndaɓʉ ka ngama
wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓasʉda ɓasɨ, ɓakungulo
Yeso ɓikululu.
28 Ɓanyɔgɔ ndɨ ɓotu, ɓamokisya kanzʉ wangbʉ.
29 Ɓoɓungusyaga ndɨ ɓiwilili muligi nɨmɔ a ndɨ no
mowo, ɓamokisya ka mʉ. Ɓagwisiso lɨgʉgʉ ka kʉɓɔkʉkɔ

kwa kumbanzɨkanɨkɔ. Kumbuso yi, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ katɨba, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito!»
30 Ɓaɓakyaga ndɨ na ɓotikito. Ɓava kʉwa ndɨ lɨgʉgʉ li nɨlɔ ɓanatɨnaga nolu ka mʉ.
31 Kumbuso katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ. Ɓamokisyo ɓata ɓotu kakɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ kabangɨlaga ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓopupa ndɨ mina wa, ɓabangana na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ, ina ndɨ ɓɛ Simoni. Ɓabinikisa ndɨ na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta (isi yi nɨ: Pa ya Mukuwa ma mʉ),
34 ɓapá ndɨ Yeso vinya mʉmatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ akɨngɨla ndɨ mino, akya komwo.
35 Kʉwa wa, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga ɓotu kakɨ.
36 Kumbuso yi, ɓikanana ndɨ wa kaɓuulyogo.
37 Na kʉgʉ wa mʉ kakɨ, ɓokpika ndɨ isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓasʉngʉlya ndɨ mina ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ nɨ Yeso, ngama ka Ɓayuda.»
38 A ndɨ na ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ gɔnɨ ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka nakpangbala wa kʉmbanzɨkanɨkɔ, na wagɔgɔ ka kulekuke.
39 Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨtaga wa, ɓa ndɨ katʉmbwa Yeso, ɓanagbɨtya ɓamʉ,
40 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wa ndɨ kapa kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopika yagɔgɔ ka masyɛ masaa. Wihukusa nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi, kika nɨ wa Miko Kunzi, syoku ka mʉsalaba!»
41 Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
42 «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananɨgʉ kaihukuso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ! A ngama ka Ɓezaleli. Osyikunɔ ka mʉsalaba, iɓusu, taɓɨnɨkyana kʉwa gɔnɨ!
43 A ɓɛyɔ, ɨgʉmya ndɨ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Miko Kunzi. Kika nɨ Kunzi apagatʉ, ahukusi nɛkɨ mbɨya wanʉ!»
44 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓo kuɓakʉ aka nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓa ndɨ katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

27:35 27:35 Wanda ka Mambʉ 22:19.

45 Katʉkya ndɨ ka saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka
ɓasaa ɓayɨsaa.
46 Nɨyɔ saa tisa a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, Yeso
igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Eli, Eli, lama sabakatani?»
Isi nɨ: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi mino?»

47 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa
ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Akamaka ɨlɨya.»
48 Wa aka wa, ɓemoti kaɓʉ apɨkɨta ndɨ, ovoku luki limoti
ɓɨfʉɓʉ-fʉɓʉ, olubo ko vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso
yi, abanga kʉwa ndɨ ka lɨgʉgʉ, apá Yeso ɓɛ omwi.
49 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wosoni! Tinini
mbɛyɨ ikanɨ ɨlɨya odokuto kahukuso!»
50 Luki limoti, Yeso igomisa ɓata ndɨ na lɨyʉ lapʉ. Osisa
lɨmbɛngɨ.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kutuko nɨkwɔ ikaga
ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉika ndɨ luga katʉkya kʉgʉ
kadwɛ kusili. Mugi ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbuku-ngbuku, matamʉ
makpʉkpʉ alɨkanaga ndɨ ɓɨkpakpakpa.
52 Gʉtʉgʉ ɓambʉkʉ aka oukwikana ndɨ na ɓatʉ ɓudingi
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ ɓaɓɨnikyonini Kunzi, ɓabɨlɨla ndɨ.
53 Ɓopupoku kʉwa ka ɓambʉkʉ. Kumbuso gɔnɨ Yeso
kopupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓingya ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wotu.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓupuponilya ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi.
54 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ
ɓa ndɨ na ɨɓʉ kaɓuulyaga Yeso ɓamɨna azigizo na masɨ nɨmɔ
akɨtanaga ndɨ wa, ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a ndɨ asɨ Miko
Kunzi aka!»
55 Wa gɔ wa, a ndɨ na ɓoko ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna
ka ɓʉɓyɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ. Ɓotukyoku ndɨ pa imoti na
Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo.
56 Luga kaɓʉ, a mbɛyɨ ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala,
Malia nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yɛzɛfʉ sɛ kʉwa
amakɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ.

Ɓanalumbo Yeso
(Malikɔ 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

57 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ɨtʉlyana, alʉkʉ ɓemoti wa lɨngama, mʉtʉ
wa Alimatia nɨnɔ ina ɓɛ Yɛzɛfʉ, a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ mʉɓɨɓya ka
Yeso, osiloku ndɨ.
58 Ɨnda kʉwa ndɨ ka ngama mudingi wa iwili ɓɛyɔ ka
Pilatʉ, akʉnga ɓɛ ɓapí nzʉyɨ ka Yeso. Pilatʉ akpamya ndɨ
ɓɛ ɓapí.

27:46 27:46 Wanda ka Mambʉ 22:1.

59 Yɛzɛfʉ ɨnda ndɨ kava. Akandaga na kutuko kwambɨya,
60 amongosa ndɨ ka mbʉkʉ yambɨya nɨyɔ ɨkpʉlya ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla ndɨ mupumi mi na lɨtalʉ lidingi,
aga ndɨ.
61 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Malia Magadala na Malia nɨnɔ
wagɔgɔ ɓa ndɨ wa, ɓakikonono kambwa wa mbʉkʉ.

Ɓasʉda ɓakoɓuulya mbʉkʉ

62 Ɓʉgala ɓi, akaɨɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a kambwa wa nɨlɔ
la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓokumu-kumu na
Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ ka Pilatʉ.
63 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Totomonini
ɓata ɓɛyɔ mʉtʉ waɓɔngɔ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ mino ngbingo
yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino muɓisi aka ɓɛ: ‹Kumbusa wa
masyɛ masaa, nopupatʉ ka mbʉkʉ.›
64 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pá nɛkɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓoɓuulyogi mbʉkʉ
kadwɛ kʉ kwa kʉ masyɛ masaa ɨtʉlyano mino. Ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓakodonikuto kaɓiɓo, ɓaga kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ:
‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.› Mʉnzɨma ma mɨɓa mi nɨma
ika ɓanʉ manyɛ kakɨtaga nɨmɔ ma mambwa.»
65 Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Matʉ na ɓasʉda nɨɓɔ
ɓokwononi koɓuulya mbʉkʉ. Wogoni, ɓoɓuulyogi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mini mino ɓɨnza.»
66 Ɓaga kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓadʉla ndɨ miso ma mbʉkʉ
na lɨtalʉ ɓingbufu, ɓubisa ndɨ ɓasʉda wa koɓuulyo.

28

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Nɨyɔ Lɨsyɛ la kimumbiso akɨtaga ndɨ, kʉwa na ɓʉgala
ɓi ka lɨsyɛ la mambwa la pɔsɔ* ko mbolugo, Malia nɨnɔ a
ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala pa imoti na Malia wagɔgɔ,
ɓaga ndɨ kaanda mbʉkʉ.
2 Ko ngbingo ɓemoti, azigizo wapʉ apʉnga ndɨ. Malaika
ka Mombukwono-dosu, osyoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ, ɨnda ndɨ katɛ ka kpɔlɔ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ
mbʉkʉ, ika ndɨ kʉgʉ yi.
3 A ndɨ kanzɛ kʉgbɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata
kangɨnana, ɓotu kakɨ a ndɨ ɓitu abɛ libu.
4 Ɓoɓuɓulya nɨɓɔ ɓa ndɨ koɓuulyaga mbʉkʉ ɓapʉnga
ndɨ kagʉgʉma ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ, kadwɛ kʉ
kwa kʉ ɓɨɨta ndɨ mina abɛ ɓamanda.
5 Luki limoti, malaika nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɛ:
«Makoɓongonitɔgʉ. Nakaiba ambɛ makakɨsa Yeso, nɨnɔ

---

* **28:1 28:1** *lisyɛ la mambwa la pɔsɔ:* Ilu lɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ lɨsyɛ la Mungu.

ɓabongilogi ɓi ka mʉsalaba. 6 Kɛgʉ ɓata wanʉ! A bɛyɔ,
opupini ɓi ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya ndʉkʉ mino.
Doniku, winoni kʉ o bi mino mumongoso.
7 Windoni ɓigala kaʉɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: ‹Opupini ɓi
luga ka ɓamanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku
ɓanʉ kʉ ɓɛyɔ.› Nilɔ no ɓi ambɛ namʉɓikyi nilɔ.»
8 Ɓoko ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓatʉkya ndi ɓigala-gala ka mbʉkʉ
ɓotumini na kʉɓangakʉ ɓiɗɛ na magyagya mudingi gɔni.
Ɓinda ndi mbangʉ kaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓiɓya ka Yeso mon-
goni mi nimɔ.
9 Ko ngbingo ɓemoti, Yeso ɓikpɛ abangana ndi na ɓoko ɓi
niɓɔ, umuuso. Ɓakpuɗoku ndi, ɓavilaga magʉ na ɓabibiso.
10 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ! Win-
doni kaʉɓikyaga ɓomika-mama ɓɛ ɓaga ka Galilaya.
Ɓeminoku kʉ ɓɛyɔ.»

Ɓoɓuɓulyo ɓa mbʉkʉ ɓogoni kapága mongoni

11 Ngbingo yi ninɔ ɓoko ɓi niɓɔ ɓa mbɛyi ndi mino ko
pisi aka, ɓoɓuɓulyo ɓemoti-ɓemoti ɓa mbʉkʉ ɓatʉkya ndi,
ɓaga ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtʉmbʉlyaga ndi ɓokumu-kumu
lasi nilɔ akitanaga ndi.
12 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓi niɓɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓagya ndi dikiɗi. Ɓʉkanana ndi kaʉpá
ɓasʉda ɓi niɓɔ ɓuyi ɓudingi ɓipɛlɛ.
13 Ɓʉɓikya ndi ɓɛ: «Ɓikyoni ambɛ: ‹Ɓaɓiɓya kaki ɓoduku
ɓi no biti kaiɓo manda kaki ko ngbingo yi ninɔ to ɓi mino
ka ɓatɔtɔ.›
14 Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili,
iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tatʉmbʉlyaga mongoni
mi nimɔ. Tagya yasi ambɛ iɓunu makogulyonitɔgʉ ka
ɓukpwuku-kpwuku.»
15 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓi niɓɔ ɓava ndi ɓuyi na ɓagya
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓʉkpamya ndi mino. Mongoni mi nimɔ
itʉlyana ndi luga ka Ɓayuda kadwɛ na lisyɛ li nili.

Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kaki
(Malikɔ 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓaga ndi
ka Galilaya, ka ngʉpa niyɔ Yeso ʉwanyaga ndi.
17 Ngbingo yi ninɔ ɓamina ndi mino, ɓabibiso. Luki
limoti, ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓa ndi na ɓotumo.
18 Kumbuso yi, Yeso ukpuɗoku ndi, ʉɓikya ɓɛ: «Ɓɛpóni
ndi ngu yasi ya kʉgʉ wa lisyɛ na kʉnʉ ka ɔɓili.
19 Yɛki a ɓɛyɔ, windoni ka ɓɛvananza ɓayasi, huyikosoni
ɓiki ɓaɓiɓya kami. Huɓotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na
ka Limbɛngi-Lotu.

20 Huwonisiloni kaɓyɛ masɨ nɨmɔ namɨɓɨkyaga ndɨ.
Wiboni ɓɨnza ambɛ na pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓasɨ
kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.»

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Maliɩkɔ
okpikaga ndɩ mino
Lɩkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɩmɔ Maliɩkɔ okpika ndɩ nɩma. Maliɩkɔ kɛgʉ ɩyɩ atʉtʉmbwa ka Yeso, luki limoti ɓakpakyanatʉ ndɩ pa imoti na Pɔlɔ, ɓagya gɔnɩ ndɩ ligubo lo Mongoni Manza ɩɓʉ na Pɛtɛlɛ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɩmɔ okpiko ka kitaɓʉ yi nɩyɩ, a nɩmɔ ʉkana ndɩ na Pɛtɛlɛ nɩ anʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɔɓɩlɩ ka Yeso-Kilisito ka lɩtɔmbʉ li nɩlɩ. Ukpikilya ndɩ ɓatʉ ɓi nɩɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, kauwonisilo ka lɩngʉnʉ ɓɛ Yeso a Mika Kunzi.

Kʉsɔ wa Moɓiso, Kunzi aɓɩkya ndɩ ɓɛ atikokuto ndɛkɛ mʉtʉ ɓemoti kauhukuso ɓatʉ ɓa Izaleli nɩɓɔ ɓa ɓatʉ kakɩ. Yeso osiloku ndɩ ka lɩtɔmbʉ li nɩlɩ nɩ Ɓalʉma ɓogoni ndɩ kava lɩtɔmbʉ la mugi ma Izaleli, ɓika ndɩ kʉ ɓɛyɔ. Ɓezaleli ɓʉmʉkanaga kʉwa ndɩ ɩɓʉ aka.

Ɓezaleli ɓikaga ndɩ katamana ɓɛ Kilisito nɩnɔ Kunzi awanyaga ndɩ katikoku, uhukusagatʉ ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma. Luki limoti, kɛgʉ ko bulya muhukuso mi nɩmɔ, mɔ Yeso odoku mino. Uhukusaga ndɩ asɩ ɓatʉ ɓi nɩɓɔ aka ɓɔ ɓasa ndɩ Mumuyoniso, ɓasa ɓʉnyɛ, ɓapʉnga kamʉkana asɩ ɩyɩ aka.

Maliɩkɔ atʉmbʉlaga ndɩ ka kɩtaɓʉ yi nɩyɩ, nɩyɔ Yeso agya ndɩ ka lɩtɔmbʉ, ɓɛyɔ ʉpá mino ɓambanzʉ mʉtʉʉ, atʉmbʉlaga gɔnɩ kʉ kwa kʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɩ kaɓɩkyaga Mongoni Manza no ngu yasɩ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɩ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga mbanga mudingi nɩmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ. Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso a mino Miko Kunzi yɔ, kɩbɩnɩkagʉ ndɩ. Moɓiso akaɓɩkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mika-Mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɩ ɓɛ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɩ kaugugubya ɓambanzʉ, na kapá ɔɓɩlɩ kakɩ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.» (Maliɩkɔ 10:45)

Ɓangama ka Ɓayuda ɓamʉyatʉ ndɩ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɩ mino. Mʉtʉ wasɩ nɩnɔ aɓyɛgɛ Yeso, okwoni, ibi ɓɛ ɓagyogyisatʉ, luki limoti, muliɓo kakɩ ika na ɩzangɩya.

Yɩgbananaga ya kɩtaɓʉ yi nɩyɩ:

Yuani-Mubatizaɩ akaɓɩkyaga Mongoni Manza *1:1-8*

Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Mumuyoniso a ndɩ mino kakɩsa kaɓɔɓɔ *1:9-13*

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *1:14–9:50*

Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalɛma *10:1-52*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso na kukwakʉ kakɨ *11:1–15:47*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *16:1-8*
Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *16:9-20*

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 Mʉpʉnganagɨ ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko
Kunzi nɨma.
2 Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya, ikpikaga ɓɛ:
«Ɨmɨ Kunzi, nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyo pisi.
3 Mʉmbanzʉ ɓemoti akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!›»
4 Yuani-Mubatizaɨ opuponoku ndɨ ka ɨsa, anʉkʉwa
ɓambanzʉ ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi
amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.»
5 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Yudɛa na ɓa gʉɗʉ wa Yelusalɛma
ɓasilyogoku ndɨ Yuani-Mubatizaɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ
ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ*.
6 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na
mʉkaɓa ma sibokuso sa nyama ka ɨɗʉkʉfɨsɔ. Ʉlyaga ndɨ
ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu.
7 Akʉwaga ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbusa kamɨ,
a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kodidiko, na
kakʉlaga ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ.
8 Ɨmɨ, namuɓotisaga ɓi ko liɓo, luki limoti, ɨyɨ,
amuɓotisaga ɓanʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yuani akaɓotiso Yeso
(Matayɔ 3:13; Luka 3:21-22)

9 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Yeso otukyoku ndɨ ka Nazalɛtɨ, ka
iwili ya Galilaya adwɛ ka Yɔlɔdanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani aɓotisa
ndɨ.
10 Nɨyɔ aka yɔ Yeso opupoku ko liɓo, ɨna ndɨ lɨsyɛ
koukwikono, Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi.
11 Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ,
wa mikamɨ mʉpaka, nogwaga na ɨwɛ magyagya kʉgbɛ.»

Abɨlɨ akaɓɔɓɔ Yeso ka ɨsa
(Matayɔ 4:1-11; Luka 4:1-13)

12 Kumbuso yi, Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya ndɨ Yeso kaaga ka
ɨsa.

---

* **1:5 1:5** *Yɔlɔdani:* A liɓo lidingi ka mugi ma Palesitina.

13 Kʉ ɓɛyɔ, agya ndɨ masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨ abɨlɨ anaɓɔɓɔ. Ikaga ndɨ pa imoti na ɓanyama ɓo tutu, ɓamalaika ɓanagugubyo.

Yeso akaʉmaka ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Matayɔ 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Nɨyɔ ɓagwi Yuani-Mubatizaɨ, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi.
15 Aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini. Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi. Yikosoni mambɛngɨ, maɓɨnɨkyana Mongoni Manza!»
16 Yeso a ndɨ kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ-ɓosi ɓaɓa, Simoni ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨ ɓanolubo moyo.
17 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku. Namuitisa kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ[†].»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya.
19 Nɨyɔ Yeso idukula ndɨ ɓata mina yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, ʉmɨna ndɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ, Yakɔbɔ ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi[‡] kaɓʉ nɨ ɓanoɓungusyogo moyo.
20 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉmaka ndɨ. Ɓasa ndɨ abaɓʉ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓagya-ligubo kakɨ, ɓaga ndɨ ɨɓʉ kaɓɨɓya Yeso.

Yeso anyuni mʉtʉ ɓemoti lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Luka 4:31-37)

21 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓogulya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu. Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, Yeso ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga kapá mʉtʉʉ.
22 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana ɓɔ kʉgbɛ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapá mʉtʉʉ no ngu nɨ kɛgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ kaɓʉ.
23 Kʉ kwa kʉ, ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ, alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Alʉkʉ yi nɨnɔ apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
24 «Hu! Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku katilumwisogo? Nakaumiba ɓɨnza! Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku!»
25 Yeso apamɨlyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa ka alʉkʉ yi nɨmʉ!»

---

† **1:17 1:17** *ɓanyɔ-ɓambanzʉ:* Ɓika kaʉkisa na kaʉnyɔgɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. ‡ **1:19 1:19** *ɨngbɔlɔ:* Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ikaga ndɨ yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya bato.

26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ ayunga ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɨnyɛ,
opupa ndɨ ɓindeɗe nɨ apamɨkana ɓiliya-liya.
27 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ombombo,
ɓapʉnga ndɨ kauusana ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ pɨyɛ lɨ? A
mʉtʉʉ mambɨya, mutumo no ngu. Akapamɨlyaga gʉtʉgʉ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka, anamʉkana!»
28 Ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndɨ
ka iwili ya Galilaya yasɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Kʉwa wa, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda. Ɓa ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani, ɓingya ndɨ ka
Simoni na ka Andɨlɨa.
30 Kʉ ɓɛyɔ, tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ wakanga,
anɨmʉkana ɓʉdɨ. Nɨyɔ aka yɔ Yeso osila wa, ɓatʉmbʉlyaga
ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
31 Yeso akpʉɗa, agwi kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, muko yi nɨnɔ
ahʉka ndɨ. Kumbuso yi, apʉnga ndɨ kaugugubyo.
32 Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɔnɨ ogwo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa ndɨ na
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.
33 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana ko misa
ma mupumi ma ndaɓʉ wa.
34 Yeso uhukusa ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaigyogyiso na ɓokoloɓu dididi, okpumya ndɨ gɔnɨ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mudingi. Apakya ndɨ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ kanzɨna, kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɨmɔ a ndɨ
kamiba ɓɨnza.

Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)

35 Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndɨ, opupa kunzi. Ɨnda kʉwa
ndɨ kunzi wa gʉɗʉ ka pa yi nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino.
Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kalʉmba.
36 Simoni na ɓawai-dakɨ ɓɨnda ndɨ kakɨsa.
37 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasɨ ɓakaʉkɨsa yi.»
38 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Togoni ka ɓapa
ɓayagɔgɔ, ko giyo nɨyɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ. Kʉ ɓɛyɔ,
nakwanana gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, nɨlɔ
nodulyoku ndɨ yɨpɛpɛ nɨlɔ.»
39 Kʉwa wa, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ, anaɓɨkyaga
Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda,
anokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Lɨsyɛ limoti, keɓu-keɓu ɓemoti asilyoku ndɨ Yeso, ogwo
no moli kambwa kakɨ, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Kikiliki,
wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
41 Yeso akwilya ndɨ kumbu, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla,
aɓɨkya ɓɛ: «Noboilyini, ngʉmana!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, keɓu-keɓu asya ndɨ,
angʉmana ɓɨngɔ.
43 Wa aka wa, Yeso anzɨnɨlya ndɨ na ɗɨya, kumbuso yi,
apupisa ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ:
44 «Wɨmɨnyatʉ! Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ.
Luki limoti, wɨnda kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapá
apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyago mino, ɨba
mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»
45 Luki limoti, nɨyɔ aka yɔ alʉkʉ nɔ aga, apʉnga ndɨ
kopoɓo na kowowiso lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Kinili, Yeso
kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya ko misa ka ɓambanzʉ
ka gʉɗʉ. Ikaga kʉwa ndɨ kunzi aka, ka ɓapa nɨɓayɔ
ɓambanzʉ ɓakikogigʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, ɓambanzʉ
ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ.

2

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Matayɔ 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Yeso igoku ndɨ ka
Kapɛlɛnaumu. Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ ɓɛ a ka ndaɓʉ.
2 Ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ kʉ ɓudingi, kadwɛ kʉ kwa kʉ
mikya pa kotigalagʉ ɓata ndɨ mino, iki gʉtʉgʉ ya kunzi
aka ikanɨ ko misa ma mupumi. Yeso a ndɨ kaʉɓɨkyaga
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓakwanganya ɓadulyoku ndɨ Yeso na
zɛgɛsɨ mʉbɨnɨka.
4 Luki limoti, ɓakakwananagʉ ndɨ kasiliso kambwa ka
Yeso ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓoukwilya kʉwa ndɨ
ngala kugbondo tili na pa nɨyɔ Yeso a ndɨ mino. Kumbuso yi,
ɓasisa kʉwa ndɨ zɛgɛsɨ nɔ kʉgʉ wa kalagba nɨyɔ a ndɨ mino
wakanga pisi ka ngala yi nɨyɔ. 5 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ
ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ, nupilyini ɓʉnyɛ
kakʉ.»
6 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓakikonono wa, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ:
7 «Ko bulya ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉna o mino kanzɨna ɓɛyɔ?
Akatʉmbwa Kunzi! Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki
Kunzi aka yɨkaka?»

8 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ Yeso andʉnga ndɨ tamanaga
kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na inguo ya
tamanaga yi nɨyɔ?
9 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya zɛgɛsɨ ɓɛ: ‹Nupilyini
ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wava kalagba
kakʉ, wakpakyana?›
10 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ a
no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ
nɔ ɓɛ:
11 «Nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga
kʉ kakʉ!»
12 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨvanga ko misa ka ɓatʉ
ɓasɨ wa, ava kalagba kakɨ, ɨga. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨdɛ,
ɓapʉnga ndɨ kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takaninigʉ
ndɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Kʉwa wa, Yeso ɨga ɓata ndɨ ka mutili ma ibombu yidingi
ya Galilaya. Ambaza ka ɓambanzʉ wasɨ asingyoku ndɨ,
apʉnga kaʉpá mʉtɨwɨ.
14 Wa a ndɨ mina kakɨtaga wa, amɨna Lawi, mika Alʉfayɔ,
wakika ka bilo yilipiso manzanza. Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Iɓyeku!» Lawi amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya.
15 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Lawi. Ɓa ndɨ
pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpʉ
na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ndɨ abɛ ɓagya-
manyɛ. A ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikaga
ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.
16 Nɨyɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na
Ɓafalisayɔ ɓamɨna ndɨ mino Yeso kalyalya pa imoti na
ɓandɔmbɛ na ɓagya-manyɛ, ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ o mina kalyalya pa imoti na
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
17 Nɨyɔ Yeso ʉmʉkana ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ
ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ
ɓa ɓokoloɓu. Nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki
limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Koginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Matayɔ 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Lɨsyɛ limoti, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ na Ɓafalisayɔ
ɓa ndɨ koginya malɨlɨ ko ngbingo. Kʉwa wa, ɓambanzʉ
ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya ka
Yuani na nɨɓɔ ka Ɓafalisayɔ aka ɓɔ ɓoginyaga ɨɓʉ malɨlɨ ko
ngbingo, nɨ nɨɓɔ kakʉ ɓakɛgʉ sɛ ɨɓʉ koginyo?»

19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mom-
bukwono dumo wo vononi ɓakwananatʉ koginya malɨlɨ
ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino pa imoti na mbʉnya muko?
Kigyonosigʉ! Ngbingo yi nɨnɔ mbʉnya muko o mino pa
imoti na ɨɓʉ aka, ɓakakwananigʉ koginyo malɨlɨ.
20 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino
mbʉnya muko luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ kʉwa
ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.
21 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɗikogigʉ ɨnzanza na
panga ya kutuko kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya yi
nɨyɔ anʉwatʉ ɨnzanza, ngala ahʉmana ɓata kʉgbɛ.
22 Na ɓata, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓʉngwagigʉ
vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto ta ɓamanya
ɓayɨgbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ
ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga, vinya agbɔ wasɨ. Kinili, ok-
wononi kaɓʉngwa vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya
gɔnɨ.»

Yeso nɨ ngama wa Lɨsyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)

23 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso limoti ɓɛnɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga
ka ɓotiko ɓaya nganʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓapʉnga ndɨ katɨnaga
ɓɛkaza ɓi na lɨgʉndʉ.
24 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya nɨlɔ ɓapakya ka Lɨsyɛ
la kimumbiso?»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makonotongulogigʉ ndɨ ɨɓunu
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ wa a ndɨ mina na
yangya pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ, na ɓɨmʉkana
ndɨ nza?
26 Ogulya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, alya mukati nɨmɔ
ɓapága ndɨ Kunzi, ʉpága ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali.
Luki limoti, mʉtʉʉ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓokumu aka ɓɔ
ɓakwanana ndɨ kalya mukati mi nɨmɔ.»
27 Yeso opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Kunzi agya ndɨ Lɨsyɛ la
kimumbiso ko bulya ka ɓambanzʉ, luki limoti, kʉgyagʉ ndɨ
ɓambanzʉ ko bulya Lɨsyɛ la kimumbiso.
28 Kinili, Mika-mʉmbanzʉ a gɔnɨ ngama gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso aka.»

3

Yeso ahukusini mʉtʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Kʉwa wa, Yeso ogulya ɓata ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda. Alʉkʉ ɓemoti a ndɨ kʉ ɓɛyɔ na kʉɓɔkʉkɔ kukwo.

2 Batu nibo ba ndi ku bɛyɔ, bapunga ndi kanda Yeso
binghangbangba, ikani ahukusatu mutu yi nino ka Lisyɛ la
kimumbiso. A bɛyɔ, ba ndi kakisa bɛ bamina na ibɔ no pisi
tino, kyɛ basungilyi.
3 Yeso abikya kuwa ndi mutu yi nino bɛ: «Wamaga luga
ka bambanzu basi kuu.»
4 Kuwa wa, Yeso umuusa ndi bɛ: «Mutuu atibikya piyɛ bɛ
okwononi kagya buni ka Lisyɛ la kimumbiso? Okwononi
kagya likpumuka lanza, ikani kagya nilɔ lanyɛ? Kahukuso
ɔbili ka mumbanzu, ikani kamwɔ?» Luki limoti, badakyana
ndi biwo.
5 Yeso unda ndi ibu basi binghangbangba, kani
anuminyilya kumbu ko bulya mu mapu kabu. Abikya kuwa
ndi aluku nɔ bɛ: «Nana kubɔkukɔ.» Anana ndi, kubɔkukɔ
ahuka bɛyɔ aka yɔ ikaga ndi mino
6 Niyɔ aka yɔ Ɓafalisayɔ bopupa ndi ka ndabu ya
malumba, bamumukana ko dikiɗi bigala na batu ba liɗu
ka ngama Ɛlɔdi * kakisa pisi tina yɔ bamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka bambanzu asilyini Yeso

7 Kumbuso yi, Yeso bakiɗa ndi na babibya kaki misa
ya mutili ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka
bambanzu anabibya bingbooo. Ɓatu bi nibɔ botukyoku ndi
ka Galilaya, ka Yudɛa,
8 ka Yelusalɛma, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyɔ
kusyaku wa Yɔlɔdani na ka bewili nibayɔ buwobi-buwobi
na guɗu wa Tilo na Sidɔna. Ambaza yi nino asilyoku ndi
Yeso, kyɛ ukana ndi mongoni ma masi nimɔ a ndi kagya.
9 Niyɔ ina bɛyɔ, ubikya kuwa ndi babibya kaki bɛ
babungusyilyogi ingbɔlɔ, kyɛ ambaza kamotosyonitɔgu.
10 Yɛki a ndi kauhukuso bambanzu bakpu, batu basi ba
bokolobu ba ndi kaiɗuso bɛ bavili.
11 Niyɔ batu ba mambɛngi ma bunyɛ bamina ndi Yeso,
bogwaga ndi kambwa kaki, banapamikanaga bɛ: «Iwɛ ni
miko Kunzi!»
12 Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi bikpɔkpɔkpɔ bɛ
bakanyonitɔgu mugɔngu kunzi.

Yeso akaupunaga batutumbwa tɛkɛbɛ na baba
(Matayɔ 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Kuwa wa, Yeso aɗaka ndi ka ngupa, umakaga batu bi
nibɔ a ndi na nza yi kabu, bakpuɗoku ndi.
14 Upunaga ndi tɛkɛbɛ na baba luga kabu, ululka kuwa
ndi bɛ batutumbwa. Agya ndi bɛyɔ kyɛ bikogi pa imoti na
ibu, iki kautikaga kabikyaga Mongoni Manza,
15 upá ndi gɔni ngu yikpumyo mambɛngi ma bunyɛ.

* **3:6 3:6** *Ɛlɔdi:* A Ɛlɔdi yi nino bamakaga ndi bɛ Atipasi.

16 Mino ka ɓatʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi niɓɔ nima: Simoni,
niɔ Yeso alʉka ndi gɔni ɓɛ Pɛtɛlɛ,
17 Yakɔbɔ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓa
ndi ɓomika Zɛbɛdayɔ: Yeso ʉlʉka ndi ɓɛ Boanɛligɛ, isi yi ni
«Ɓomika ngbangbata»†.
18 Andilia, Filipi, Batulumei, Matayɔ, Tʉma, Yakɔbɔ mika
Alʉfayɔ, Tadei, Simoni niɔ akisaga ndi kʉlikanaga ya
livananza kaki,
19 sɛ kʉwa Yuda Isikalioti, niɔ agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka mʉsɛngi. Ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ omumukonoku ndi ɓata. Yeso na
ɓaɓiɓya kaki ɓakɛgʉ ɓata ndi no ngbingo gʉtʉgʉ niɔ
mʉlyalya aka.
21 Niyɔ ɓava-kʉkaki ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓotukyoku ndi, ɓinda
kava. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Mʉ kaki kɛgʉ ɓata tili!»

Yeso akausikisya ɓatʉ niɓɔ ɓapîlyogi ɓangbanga
(Matayɔ 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lisyɛ limoti, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ niɓɔ ɓodoku ndi
kotukyoku ka Yelusalɛma, ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Yeso a na Abili
kʉsɔ kaki niɔ ina ɓɛ Belizebuli. Abili yi niɔ a ngama
wa mambɛngi ma ɓʉnyɛ. Iyi nɔ akapá ngu yikpumyo
mambɛngi ma ɓʉnyɛ!»
23 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndi, ʉtʉlya mozuni mi nima:
«Igyonosa liki Abili kayikpumyo iyi mombukwana-daki yi?
24 Livananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana
luga yi, iba ɓʉngama ɓi niɓɔ osyini.
25 Ɓatʉ ɓa livananza limoti ɓakapʉnga kaʉlanana luga
kaɓʉ, iba livananza li nilɔ oponzikonini.
26 Kika nɛki ni Abili akabʉmana na iyi mombukwana-daki
yi ɓikpɛ, kigbananaga, ngu kaki kakwananigʉ kaidukulogo.
Luki limoti, iko muliɓo mi.
27 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kaingyo ka
ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lingama kaki ni kanagwigʉ
mbɛyi, akanda.
28 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ: Kunzi ʉpilyatʉ ndɛkɛ
ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni masi nimɔ ɓasikaga.
29 Luki limoti, mʉmbanzʉ kasikaga Limbɛngi-Lotu, kikigʉ
ndɛkɛ na mʉpilya gʉtʉgʉ ikii aka, kyɛ ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ ika wa
aka wa kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
30 Yeso a ndi kaʉnzinilya ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɛyɔ, kyɛ
ɓaɓikya ndi ɓɛ: «A na limbɛngi la ɓʉnyɛ.»

---

† **3:17 3:17** *Ɓomika ngbangbata:* Yeso alʉka ndi Yakɔbɔ na Yuani ɓɛyɔ ko bulya ɗiya.

Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Kuwa wa, amaki na ɓamamaki Yeso ɓodoku ndi.
Ɓamaga ndi kunzi, ɓatika mutu ɓemoti kamaka.
32 Ambaza ka ɓambanzu a ndi wakiko, akungulini Yeso
ɓikululu, ɓaɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Amaku na ɓamamaku ɓa
kunzi ku, ɓakauki sa.»
33 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Mama ni wani? Ɓomika-mama
ni ɓa iki?»
34 Kumbuso yi, unda ndi ɓatu niɓo ɓa ndi ni ɓakungulini
wa ɓizumuuu, aɓikya ndi ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama,
niɓa.
35 A ɓɛyo, ɓomika-mama na mama, ni mutu wasi nino
agyaga sipananiso ko Kunzi.»

4

Yeso akatwa lizuni ka muku kuna
(Matayo 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yeso apunga ɓata ndi kapá mutiwi ni a ka kpolo-
kpolo wa ibombu ya Galilaya. Ambaza mudingi kugbɛ ka
ɓambanzu asingyoku ndi. Kuwa wa, aɗaka ndi ka ingbolo
yidingi, iko. Ingbolo yi a ndi ka limbɛngi lo liɓo, na
ɓambanzu ɓa ndi kubi, ɓuwobi no liɓo.
2 Yeso apunga ndi kauwonisilo makpumuka makpu pisi
ka mozuni. Kuso wa mutiwi kaki, a ndi kauɓikya ɓɛ:
3 «Hukononi! Mutu ɓemoti inda ndi kakuna* mupunga
ko tiko.
4 Niyo a ndi kakuna ɓɛyo, bumo yi yagogo anyukaga ko
pisi. Ɓombu ɓodoku ndi, ɓalya.
5 Masolo magogo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo
kɛgu ndi na litombu lakpu. Nimo aɓaka ndi ɓigala-gala kyɛ
litombu kɛgu ndi lakpu wa.
6 Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kyɛ lyo
yi kigwinanagu ndi ɓinza ka litombu.
7 Masolo magogo anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki
aɓaka ndi, akandaga ɓikpɛki-kpɛki ni koɓukutigu.
8 Luki limoti, magogo anyukaga ndi ka litombu la doɓo.
Aɓaka, opingo, aɓukuta ndi ɓɛkaza ɓiyuyuyu. Ikaza
imoti-imoti aɓukutaga ndi bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, yagogo
ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na yagogo ɓata miya.»
9 Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Mutu yi nino a na
motili ma kukana, ukanito!»

Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Luka 8:9-10)

---

* **4:3 4:3** *kakuna:* Ka Izaleli ɓomisyaga ndi iɓu masolo mumisyo.

10 Niyɔ Yeso itɛ ndi mina ɓyi na ambaza, ɓatu niɓɔ ɓa ndi
na iɓu pa imoti na ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓapunga
ndi kamuusogo ko bulya mozuni.
11 Usikisya ndi ɓɛ: «Kunzi amumibisatu iɓunu ɓodikiɗi
ɓaya Ɓungama kaki. Luki limoti, ɓatu ɓagɔgɔ ɓukanaga
iɓu pisi ka mozuni.
12 Kuwa wa gɔ wa,
‹Ɓakwanana kaanda ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgu kaina.
Ɓakwanana kaukana ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgu kotombisyo.
Ɓakotombisyaga ndi,
ɓakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi upilya ɓunyɛ.›»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayɔ 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Kumbuso yi, Yeso uɓikya ɓata ɓatu niɓɔ ɓa ndi wa ɓɛ:
«Makɛgu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa
kotombisyo ɓesi ɓaya mozuni magɔgɔ liki?
14 Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi.
15 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa abɛ kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ku
Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Ɓukanagatu, luki
limoti Abili odoku ɓigala, anyɔ Likpumuka li nilɔ ikuni kusɔ
kaɓu.
16 Ɓagɔgɔ ɓa abɛ pa ya ngyengye niyɔ kɛgu ndi na litɔmbu
lakpu. Niyɔ ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓogwi na
magyagya ɓigala-gala.
17 Luki limoti, Likpumuka li nilɔ kikogigu no lyo kusɔ
kaɓu, ɓogwigo ko ngbinga mukɛɗɛ aka. Niyɔ ɓukpɛki-kpɛki
na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi,
ɓatukya ɓikwa ka baya.
18 Ɓagɔgɔ ɓata ɓa abɛ pa yo kpokiki ku ɓakuna ndi mino
masɔlɔ magɔgɔ. Ɓukanagatu Likpumuka ko Kunzi,
19 luki limoti, ɓukpɛki-kpɛki ɓa ɔɓili, musasa ma lingama
na musasa magɔgɔ dididi akandaga Likpumuka li nilɔ kusɔ
kaɓu ɓikpɛki-kpɛki ni kopígu bumo.
20 Ka muliɓo, ɓatu ɓagɔgɔ ɓa abɛ litɔmbu la dɔɓɔ ku
masɔlɔ magɔgɔ anyukaga ndi mino. Ɓukanaga Likpumuka
ko Kunzi, ɓabailya, aɓukuta bumo. Ɓatu ɓa baya ɓi ɓemoti-
ɓemoti ɓaɓukutaga bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ
maɗiya, ɓagɔgɔ ɓata miya.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)

4:12 4:12 Wanda ka Isaya 6:9-10.

21 Kuwa wa, Yeso ubikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakatunagigu tala
kyɛ ɓagbukumisyi na muмbi ikani ɓabisi kusyokoto. Luki
limoti, ɓabisaga kugu, ka pa niyɔ ɓabisogo mino.
22 A ɓɛyɔ, lasi nilɔ a lakisuma imibisikosatu ndɛkɛ, na lasi
nilɔ a ko dikiɗi ipupisa ɓingbanganya.
23 Mutu kika na motili ma kukana, ukaniɔ!»
24 Yeso ubikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ na
likpumuka nilɔ makaukana lɔ! Muɗɔngɔni ɓɛyɔ mugyaga
mino ɓɛngɛni, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu muɗɔngɔni
ɓɛgɛyɔ, na ɓamumatilya ɓata kakitaga.
25 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ a no luki, ɓamatilyatu ɓata. Luki
limoti, mutu yi ninɔ kɛgu no luki ɓakupya gutugu luki
likɛɗɛ aka nilɔ akwanano ɓi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyɔ iɓakilyaga ni iyu aka

26 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Bungama ko Kunzi a
muɗɔngɔni abɛ mutu ninɔ akuna ndi masɔlɔ ko tiko kaki.
27 Alalaga ndi ɓipɛ no biti, anozuzuka masyɛ masi. Ko
ngbingo yi ninɔ, tiko anaɓaka, malili anopingo ni aluku nɔ
kɛgu kaiba ɓɛ akaɓaka liki.
28 Litɔmbu yikaka aka lɔ oɓokisaga malili, apungaga
mbɛyi mapaku mi, kumbuso yi ikaza, ka muliɓo bumo
yingata kugu wa ikaza.
29 Ngbingo yi ninɔ muпunga atana mino, apunga kabuu-
lyo kyɛ iko ni ngbingo mubuulyo itulyonini.»

Yeso akatwa lizuni la libumo likɛɗɛ
(Matayɔ 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Kumbuso yi, Yeso oɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Takwanana
kokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piyɛ na
lizuni tino?
31 A abɛ libumo likɛɗɛ nilɔ ɓakunaga, ikaga likɛɗɛ kugbɛ
kakitaga bumo yasi ya ɔɓili.
32 Luki limoti, opingo kuwa, iita sibukusɔ sidingi kakitaga
bukutɔ tasi to tiko. Aɓaka tabi yakpukpu, ɓombu ɓagya
ɓandaɓu kaɓu kugu yi, ɓiko kaigbuka ka kululuko kwi.»
33 Yeso utiwaga ndi ɓambanzu pisi ka mozuni dididi ɓɛyɔ
ka nima. Utiwaga ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓakwananiɔ kotombisyo.
34 Unziniilyaga ndi pisi ka mozuni aka. Luki limoti,
niyɔ ɓikaga ndi asi na ɓaɓiɓya kaki aka, utumbulyaga ndi
makpumuka masi.

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Na ɓugɔgɔ ɓa lisyɛ li nilɔ aka lɔ, Yeso uɓikya ɓaɓiɓya
kaki ɓɛ: «Tozobini kusyaku.»

36 Ɓasa kuwa ndi ambaza ka ɓambanzu, ɓaɓiɓya ɓaga
ndi pa imoti na Yeso ka ingbolo yidingi niyo a ndi mino.
Ɓengbolo ɓayidingi-dingi ɓayagogo atu ndi goni ɓuwobi na
iɓu wa.
37 Mbumbo yapu kugbe odoku ndi ɓigbututu, muɓaka
apunga kokotukosaga liɓo ka ingbolo yi niyo, ingbolo
apunga ndi komwaga liɓo.
38 Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbolo,
mulala ɓipe, mu ka apiɓu. Ɓaɓiɓya kaki ɓabanda ndi,
ɓaɓikya ɓe: «Muwonisilo, tanolumwogo, nilo kegu gutugu
iwe kaudwiso limbengi aka?»
39 Niyo Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, aɓikya liɓo
ɓe: «Daka! Pila ɓipisiii!» Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi,
pa aka ndi lingunu ɓiwo.
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓe: «Ko bulya iki yo mo
mino kaɓanga? Makegu neki mbeyi na baya kadwe moni
na ɓuɓwanu?»
41 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓaɓanga ndi kugbe. Ɓapunga ndi
kauusono ɓe: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Gutugu
mbumbo aka no liɓo akamukana!»

5

Yeso ahukusini mutu wa limbengi la ɓunye
(Matayo 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓadwe ndi kusyaku
wagogo wa ibombu ya Galilaya, ku ka Ɓagelasi.
2 Niyo Yeso osya ndi ka ingbolo, wa aka wa, mutu ɓemoti
nino a ndi na limbengi la ɓunye, opupoku ndi ka ɓekunde,
asilya ndi.
3 Ikaga kuwa ndi iyi ka ɓekunde aka. Gutugu mutu
ɓemoti aka kakwananagigu ndi ɓata kagwi, ikani kamakya
ka kpukpu.
4 A ɓeyo, magu kaki ikaga ndi ɓongbinga ɓasi ka kpukpu,
maɓoku muku na selegeni ɓingbufu. Luki limoti, itinaga
ndi ɓaselegeni ɓi niɓo ɓitututu, ulaga kpukpu yi niyo
yasi. Kikogigu ndi na mutu ɓemoti nino akwananaga ndi
kagwigo.
5 Ɓongbingo ɓasi, biti na lisye, ikaga ndi kaamama
ɓigbagbagba ka ɓekunde na ka ɓangupa, anapamikanaga,
aniko ɓapwayi na matamu.
6 Niyo aminoku Yeso asi ɓyi aka, opikitoku, ogwo na moli
ɓikpwu kambwa kaki,
7 apamikana ɓe: «Yeso, Miko-Kunzi nino Kugu-Kugbe,
nilo kusu na iɓunu opukogi ɓuni? Kikiliki ko lino ko Kunzi,
wakegyogyisonitogu ɓaka!»

8 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ oɓikyini ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, pupo ka alʉkʉ yi nɨmʉ!»
9 Kʉwa wa, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wina ɓʉ?» Asikisya ɓɛ:
«Nina ɓɛ ‹Ndube›, kyɛ ta ɓudingi.»
10 Ɨtatanaga ndɨ na Yeso kʉgbɛ ɓɛ kokpumyonitɔgʉ ɓaka
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ kunzi wa mugi mi nɨmɔ.
11 Ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa
wa.
12 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ:
«Tɨtɨkanɔ ɓaka kʉsɔ ka ɓangʉya ɓi nɨɓa, tɨsɨlya pisi kogulya
kʉsɔ kaɓʉ.»
13 Yeso asɨlya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ pisi, opupa kʉwa
ndɨ, ogulya ka ɓangʉya. Kʉsɔ wa ambaza, ɓangʉya ɓa ndɨ
banda ɓɛlɔfʉ ɓaɓa. Ɓongbutukana kʉwa ndɨ ko dida wa
ngʉpa kadwɛ ko liɓo lidingi, ɓolumwogo.
14 Ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓaga ndɨ mbangʉ kapága
mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na ko giyo. Ɓambanzʉ ɓodoku
ndɨ kaɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.
15 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na Yeso, ɓamɨna ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ
a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ mukuliko, nɨ imokisyini
kutuko, mʉpɨla ɓɨnza ɓipiii. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓanga ndɨ
kʉgbɛ.
16 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku
ɓatʉ ɓagɔgɔ: iki nɨlɔ asilya ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ, na iki nɨlɔ usilya ndɨ ɓangʉya.
17 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɨtatanaga na Yeso ɓɛ opupinɔ
ɓaka ka lɨtɔmbʉ kaɓʉ.
18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɗaka ka ɨngbɔlɔ,
mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga na
Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
19 Yeso akya, luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ,
ka lɨvananza kakʉ, utumbulyogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
Mombukwono-dosu ugyilyi, na ɓɛyɔ ukwilyi mino kumbu.»
20 Alʉkʉ yi nɨnɔ ɨmagalya ndɨ, apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ
Yeso agyɨlya ndɨ ka ɨwili ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ. Nɔkʉ ʉdika
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨdɛ.

Yeso ahukusini muka ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo
(Mataɣɔ 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nɨyɔ Yeso azaba ɓata ndɨ ka ɨngbɔlɔ kʉsyakʉ wa
Galilaya, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ amʉmʉkana ndɨ
ɓuwobi na ɨyɨ wa. A ndɨ wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa
ibombu wa.
22 Ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ Yailo, osiloku ndɨ gɔnɨ wa. Nɨyɔ amɨna Yeso, ogwo
kambwa kakɨ,

23 itatanaga ndi na iyi kugbɛ, anaɓikya ɓɛ: «Mikami
musika yi a ɓuwobi kosisa limbɛngi. Kikiliki, dokunɔ ɓaka
kabisilya maɓɔku, kyɛ ahuki, isisilaga na ɔɓili.»
24 Kuwa wa, Yeso ɓaga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi
kaɓiɓya ɓingbooo, amotosya ɓikpwɔ.
25 Kusɔ wa ambaza wa, a ndi na muko ɓemoti ninɔ ɓangu
apupaga ndi katukya ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa.
26 A ndi ni igyogyisini kugbɛ ka maɓɔku ka ɓamunganga.
Ama ndi mukumbo kaki masi ɓingbufu ka bukutɔ, luki
limoti ɓangu idukulogo kopupo aka.
27 Niyɔ muko nɔ ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka
ambaza, kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki.
28 A ɓɛyɔ, a ndi katamanaga ɓɛ: «Nakavila gutugu kutuko
kaki aka, nahukatu.»
29 Niyɔ aka yɔ avila kutuko ka Yeso, ɓangu asa ndi kapupo
wa aka wa, imukana ndi ɓinza.
30 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso imukana ndi ɓɛ ngu
apupini mino. Oyikana kuwa ndi ka ambaza ka ɓambanzu,
uusa ɓɛ: «Wani piyɛ nɔ ovili kutuko kami?»
31 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Wakɛgu mbɛyi kaina
ɓɛyɔ ambaza umotosi mino ɓikpwɔ ɓɛnɛ? Wa piyɛ ɓata
kauuso liki ɓɛ: ‹Wani nɔ evili?›»
32 Luki limoti, Yeso ikwɛ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ kaki kyɛ amini
mutu yi ninɔ agya ndi ɓɛyɔ.
33 Niyɔ muko yi ninɔ iba likpumuka nilɔ asilya ndi,
apunga ndi kagugama na kuɓangaku. Odoku kuwa ndi
kogwa kambwa ka Yeso, atumbulyaga likpumuka lasi ka
ɓungbingbili.
34 Yeso aɓikya ɓɛ: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga
na maziyɔ, woukini.»
35 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mino kanzina aka
nɔ, ɓambanzu ɓotukyoku ndi ku ka ngama wa ndaɓu
ya malumba ka Ɓayuda, ɓaɓikya ɓɛ: «Mikaku osisini
limbɛngi. Wa sɛ piyɛ ɓata kadomiso Muwonisilo ko bulya
iki?»
36 Luki limoti, Yeso kobisagu ndi limbɛngi ka likpumuka
li nilɔ, aɓikya ngama nɔ ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgu! Wika na
ɓaya aka!»
37 Yeso kapagu ndi kainda na ɓatu ɓagɔgɔ kiki asi Pɛtɛlɛ
aka, Yakɔbɔ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani.
38 Ɓosila kuwa ndi ka ndaɓu ka ngama Yailo. Ku ɓɛyɔ,
Yeso atakanya ndi ipumbu, ɓambanzu ɓanagamana na
ɓanakugwaga.
39 Ingya ndi, uɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kapá
ipumbu na kagamana ɓɛnɛ? Miki kɛgu mukwo, luki limoti,
a ka tɔtɔ.»

40 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa.

Luki limoti, Yeso upupisisa ndɨ ɓasɨ kunzi. Ava ndɨ abakɨ miki, amakɨ sɛ kʉwa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ogulya kʉ miki a ndɨ mino.
41 Agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Talita kumu» isi yi ɓɛ: «Mikya ɓasɨka, nakaʉɓɨkya ambɛ, zuzuko!» 42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miki nɔ amaga ndɨ, apʉnga kakpakyana. A ndɨ na ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ kaɨna lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
43 Luki limoti, Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ.» Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓɛ: «Mupóni luki lɨlya.»

6

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ɨnda ndɨ kʉ opinga ndɨ mino, pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
2 Nɨyɔ Lɨsyɛ la kimumbiso ɨtʉlyana, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ ɓatʉ ɓudingi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana wa. Ɓapʉnga ndɨ kauusono ɓɛ: «Wanɨ nɔ awonisila masɨ mi nɨma? Yimibo tina yɔ ɓapá ndɨ ɓɛnɛ? Apʉnya no ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga ɓɛnɛ yanɨ?
3 Kɛgʉ mbɛyɨ mutwo maɓaʉ mʉ? Mika Malia? Mamakɨ Yakɔbɔ, Yɔsɛ, Yuda na Simoni? Takikogigʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ wanʉ?» Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
4 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ ikaga na ɨbɨba ka ɓapa ɓayasɨ, luki limoti, kikogigʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ, luga wa lɨvananza kakɨ na ka ndaɓʉ kakɨ.»
5 Yeso kakwananagʉ ndɨ ɓata kagya lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti aka kʉ ɓɛyɔ. Luki limoti, ubisilya ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓemoti-ɓemoti aka maɓɔkʉ, ɓahʉka ndɨ.
6 A ndɨ kombomboyo kyɛ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi anapá mʉtʉʉ.
7 Kʉwa wa, ʉmaka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga ndɨ kaʉtɨka ɓaɓa-ɓaɓa nɨ upíni ngu yikpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.

8 Ʊgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Makigwinonogonitɔgʉ no luki ko
pisi kiki asɨ mʉdʉkpɔ aka. Makavonitɔgʉ mukati, kʉgba,
gʉtʉgʉ ɓuyi aka ko fuku kunu.
9 Wimokisyoni ɓɛkpakʉ, luki limoti, makimokisyonitɔgʉ
ɓasimizi ɓaɓa.»
10 Yeso uɓikyoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɓakamʉtɨlya ɓanʉ ka
ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ, wikoni wa aka wa, kadwɛ kʉ kwa kʉ
mopupo mino.
11 Puponi ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓakamʉtɨlyɨgʉ ɓanʉ mino na
kʉ ɓakya ɓanʉ mino kamʉmʉkana. Mɨbʉmaga liɓungu la
magʉ kunu* kauwonisilo ɓɛ ɓamukyini.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ kauɓikyogoku
ɓambanzʉ ɓɛ okwononi ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ ko Kunzi.
13 Ɓokpumya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ makpʉ,
ɓugboɗyaga ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi molingo,
ɓanahʉka.

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Mataɣɔ 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ngama mudingi ɓɛyɔ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ ʉkana ndɨ
mongoni ka Yeso, kyɛ lino kakɨ a ndɨ na ɨbɨba pa yasɨ. Ɓatʉ
ɓemoti-ɓemoti ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ nɔ
opupiku ka ɓabɨlɨ! Kinili, a kʉwa no ngu kagya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga.»
15 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɨlɨya nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «A
mugyalandʉ ɓemoti abɛ ɓemoti ka ɓogyalandʉ ɓandɛlɨ.»
16 Luki limoti, nɨyɔ Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ Yuani nɨnɔ nakusisa ndɨ mʉ nɔ opupiku ɓata
ka ɓabɨlɨ!»
17 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Ɛlɔdɨ nɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓagwi Yuani,
ɓamakya ka bɔlɔkɔ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ kyɛ
Ɛlɔdɨ ava ndɨ Elodia. Elodia a ndɨ muko mamakɨ nɨnɔ miki
yi ɓɛyɔ ka Filipi.
18 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɛ kokwononigʉ kava
muzyakɨ.
19 Nɨyɔ Elodia ɨna ɓɛyɔ, abisa ndɨ Yuani no yoko, a ndɨ
kapa kamwisiso. Luki limoti, kɛgʉ ndɨ wakinisono no pisi
yi,
20 kyɛ Ɛlɔdɨ aɓangagatʉ ndɨ Yuani. Ibagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ
a mʉtʉ wongbingbili na wotu, na ikaga ndɨ kaɓuulyogo.
Ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɔdɨ amʉkanaga ndɨ mino, tamanaga kakɨ
amisikanaga ndɨ ɓingbwi, luki limoti apaga ndɨ kamʉkana
aka.

---

* **6:11 6:11** Kaibʉmaga liɓungu la magʉ: Yɨgya yi nɨyɔ owonisilaga ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓa mugi ɓakutilyigʉ ɓaɓɨɓɨkya ɓa Mongoni Manza. Wanda gɔnɨ kʉsɔ Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

21 Lisyɛ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso
Yuani. A ndi lisyɛ lo dumo yitomosyo yiɓukuta ka ngama
Ɛlɔdi. Iyi Ɛlɔdi alyisa ndi dumo, umaka kuwa ɓangama
kaki niɓɔ ɓagyaga ndi na iɓu ligubo, ɓangama ka ɓasuda
na ɓambanzu ɓudingi-dingi ɓa Galilaya.
22 Mika Elodia ninɔ musika yi ingya ndi ka ndaɓu, apunga
koɓino. Moɓino kaki aɓosila ndi ngama Ɛlɔdi na ɓatu ɓasi
niɓɔ umaka ndi ko dumo. Ngama aɓikya kuwa ndi musika
nɔ ɓɛ: «Ikunga luki lasi nilɔ wakapa, nupátu.»
23 Kumbuso yi, akulya ndi silika ɓɛ: «Nupátu luki lasi nilɔ
wɛkunga, gutugu kika kagbanana ɓungama kami lugo aka.»
24 Kuwa wa, musika yi ninɔ opupa ndi, inda kamuusa
aki ɓɛ: «Nakungi luki tino?»

Amaki asikisya ndi ɓɛ: «Kunga mu ka Yuani-Mubatizai.»

25 Musika nɔ iga ndi ɓigala-gala ku ka ngama, aɓikyoku
ɓɛ: «Nakapa ambɛ ipá mbiya-mbiya wanu mu ka Yuani-
Mubatizai ka papi.»
26 Ngama alya ndi kumbu kugbɛ. Luki limoti, kak-
wananagu ndi ɓata kakya ko bulya silika ninɔ akɔ ndi
kambwa ka ɓatu niɓɔ umaka ndi ko dumo.
27 Atika kuwa ndi ɓigala-gala suda kaki ɓemoti ninɔ
aɓuulyaga ndi, akpamya ɓɛ akuku Yuani-Mubatizai mu.
Aluku nɔ inda ndi ka bɔlɔkɔ, akoku ndi mu.
28 Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka papi, apá musika yi
ninɔ. Musika yi ninɔ apóku ndi amaki.
29 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ka Yuani ɓukana ndi mino
mongoni mi nimɔ ɓɛyɔ, ɓobinikoku ndi manda kaki,
ɓolumba ndi.

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

30 Niyɔ ɓatutumbwa ɓigononoku ndi ɓuwobi na Yeso,
ɓatumbulyaga ndi makpumuka masi nimɔ ɓagya ndi, na
mutiwi masi nimɔ ɓapá ndi.
31 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Togoni mbɛyi iɓusu aka ɓikɛɗɛ
ka pa niyɔ mumbanzu kɛgu mino, mimumbisoku.» Aɓikya
ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzu ɓudingi kugbɛ ɓasilyogoku ndi,
ɓanaga. Ɓaɓiɓya ɓakɛgu ndi gutugu no ngbingo mulyalya
aka.
32 Ɓakiɗa kuwa ndi asi iɓu aka ka ingbɔlɔ ɓapunga
kainda ka pa niyɔ mumbanzu kɛgu ndi mino.
33 Luki limoti, ɓatu ɓudingi ɓumina ndi ni ɓanaga,
ɓumibo. Kuwa wa, ɓambanzu ɓa guɗu ɓasi ɓatiniika ndi
na mbangu, ɓaɗikya ndi ni iɓu kadwɛ kambwa ka Yeso na
ɓaɓiɓya kaki ka pa niyɔ ɓa ndi mino kainda.

34 Niyɔ Yeso osya ka ingbɔlɔ, amina ndi ambaza mudingi,
alya kumbu kugbɛ kyɛ a ndi abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓakɛgu
na muɓuɓulyo. Apunga ndi kaupá mutuu kugu wa
makpumuka mudingi.
35 Yɛki ngbingo a kuwa ndi ni okitogini, ɓaɓiɓya
ɓakpuɗoku ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Wanu a isa, na ngbingo
okitogini gɔni,
36 hukpamya ɓatu ɓi niɓa, ɓaga ko giyo niyɔ a ka
ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ wanu na ka sɛngi niyina ɓuwobi-ɓuwobi
wanu kailuulyo luki lilya.»
37 Yeso usikisya kuwa ndi ɓɛ: «Hupóno ni iɓunu aka
malili.»
Luki limoti, ɓamuusa ndi ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuluulyiku
mukati ma ɓambuma miya yiɓa† todoku kaupá?»
38 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga? Windoni
mbɛyi kaina.»
Niyɔ ɓondoku, ɓasikisya ɓɛ: «Ta na mukati kuɓukumuti
na ɓosi ɓaɓa aka.»
39 Kuwa wa, Yeso ukpamya ndi ɓɛ ɓulikisi ɓambanzu ɓasi
ka magbuta ka tɔnito.
40 Ɓikanana ndi ka magbuta ma miya-yimoti-yimoti, na
magɔgɔ ma ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti kuɓukumuti.
41 Yeso ava ndi mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ,
ikwɛ kugu wa lisyɛ, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo
mukati, upága ɓaɓiɓya kaki pa imoti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ
ɓɛ ɓulupyagi kuwa.
42 Iɓu ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutaga ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
43 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ɓamumula ndi ɓodongbu ɓaya
mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi. Otuma ndi mumbi tɛkɛɓɛ
na miɓa.
44 Luga ka ɓatu ɓasi niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓaluku ɓa ndi
ɛlɔfu kuɓukumuti.

Yeso akakpakyana kugu wo liɓo

45 Kumbusa yikɛɗɛ, Yeso ukpamya ndi ɓaɓiɓya kaki
kaɗaka ka ingbɔlɔ kyɛ ɓazabi mbɛyi iɓu kambwa kusyaku
wa ibombu, miso ka guɗu wa Bɛtɛsaida. Iyi, asikana ndi
kapá ambaza ka ɓambanzu ligundu.
46 Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa.
47 Niyɔ ɓugɔgɔ ogwo, ingbɔlɔ yidingi a kuwa ndi ka
limbɛngi lo liɓo. Yeso a ndi iyi mukaka aka kubi.
48 Ina ndi ɓɛ ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi na ɓukpɛki-kpɛki kawɔ
ingbɔlɔ kyɛ avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kuwa ɓuwobi
lisyɛ katinikaga, ɓamina ndi Yeso ninɔ odoku nɔ misa ya

† **6:37 6:37** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndi mukalya ma lisyɛ limoti ka mugya-ligubo. Wanda gɔni ka Matayɔ 20:2.

kʉ ɓa ndɨ mino. A ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo, anapa kaʉkɨtaga.
49 Nɨyɔ ɓamɨna ɓɛyɔ, ɓakʉgwaga ndɨ kyɛ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ abɨlɨ.
50 A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ ndɨ, ɓotuma ndɨ na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wikoni na lɨlʉkʉ! Ɨmɨ nɔ, makoɓongonitɔgʉ!»
51 Kumbuso yi, aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɨɓʉ, avivi adakɨlya ndɨ. Ɓaɓɨɓya ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ,
52 kyɛ ɓakotombisyagʉ ndɨ isi ya lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ agya ndɨ kʉgʉ wa mukati. A ɓɛyɔ, mambɛngɨ kaɓʉ a ndɨ ɓɨdɨsɨlɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ

53 Ngbingo yi nɨnɔ ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ, ɓafʉma ɨngbɔlɔ.
54 Nɨyɔ aka yɔ ɓosya ka ɨngbɔlɔ, ɓambanzʉ ɓamiba ndɨ Yeso.
55 Ɓapʉnga ndɨ kolingyo iwili yi nɨyɔ yasɨ. Ɓanadulyoku Yeso na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kʉgʉ wa ɓakalagba ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓʉkanaga ndɨ mino ɓɛ a kʉ.
56 Ɓapa ɓayasɨ kʉ Yeso ɨndaga ndɨ mino, iki ka sɛngɨ, ka ɓagʉɗʉ ikanɨ ka ɓasɔkɔ, ɓambanzʉ ɓabisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kunzi. Ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓavɨlɨnɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kakɨ aka. Na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

7

Yeso akanzɨna ko bulya yɨgya ka ɓatɨtɛ ndɨ
(Matayɔ 15:1-9)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma, ɓamʉmʉkana ɓuwobi na Yeso.
2 Ɓʉmɨna kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓemoti-ɓemoti nɨ ɓanalyalya na maɓɔkʉ ma mokoku, isi yi ɓɛ nɨ ɓakisukusigʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ya kanisa kaɓʉ.
3 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ na Ɓayuda ɓasɨ ɓaɓangagatʉ ndɨ yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ nɨyɔ akʉngaga ndɨ ɓɛ ɓɨsʉkʉsɨ maɓɔkʉ ɓɨnza* kambwa kalyalya.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓigononogoku ndɨ mino ka sɔkɔ, ɓakalyalyagɨgʉ ndɨ nɨ ɓakisukusigʉ maɓɔkʉ. Ɓobibisagatʉ ndɨ gɔnɨ yɨgya yagɔgɔ dididi nɨyɔ ka ɓatɨtaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaʉsʉkʉsa ɓakɔpɔ, ɓambɨkɛ na ɓasani ɓa ɓangwɛyɨ.

---

* **7:3 7:3** Kaisʉkʉsa maɓɔkʉ: Kambwa kalyalya Ɓayuda ɓɨsʉkʉsaga ndɨ ɨɓʉ maɓɔkʉ kadwɛ ka mongusu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ.

5 Kuwa wa, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓamuusa
ndi Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya kaku ɓakaɓyɛgigu
mino iɓu yigya ka ɓotitosu? Wina mbɛyi, ɓakalyalya na
maɓɔku ma mokoku aka!»
6 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓugyalandu ka Isaya a ndi ɓa
lingunu kugu kunu. Ma ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku, muɗɔngɔni
ɓɛyɔ okpikaga ndi mino ɓɛ:
‹Ɓatu ɓi niɓa ɓaɓikyaga ɓɛ ɓɛɓangagatu,
luki limoti, ɓɛminaga payaya.
7 Malumba nimɔ ɓagyaga a ma payaya,
a ɓɛyɔ, mutuu kaɓu,
ikaga asi yigya ka ɓambanzu aka›
8 Makaasa mutuu ko Kunzi, manigumya ka yigya ka
ɓambanzu.»
9 Yeso uɓikya ɓata ɓɛ: «Masaga mutuu ko Kunzi ko bulya
yiɓuulyogo yigya kunu aka.
10 A ɓɛyɔ, Musa aɓikya ndi ɓɛ: ‹Muɓanga abaku na
amaku.› Omotiloku ɓɛ: ‹Mumbanzu kagbusya abaki ikani
amaki, okwononi ɓamwi.›
11 Luki limoti, iɓunu maɓikyaga ɓɛ: Mumbanzu kaɓikya
abaki ikani amaki ɓɛ: ‹Luki nilɔ nakwanano ɓi nolu
kausingyo a kɔlɔbani.› Isi yi ɓɛ ‹apɛpɛ ko Kunzi›,
12 kaɓikya ɓɛyɔ, makakpamya mutu yi ninɔ ɓɛ
kobinikonitɔgu ɓuti ka abaki ikani amaki.
13 Kinili, molimogo likpumuka ko Kunzi pisi kapánana
yigya ka ɓotitonu. Managya gɔni makpumuka magɔgɔ
dididi abɛ nimɔ.»

Luki nilɔ aputaga mumbanzu
(Matayɔ 15:10-20)

14 Kuwa wa, Yeso alikya ɓata ndi ambaza ka ɓambanzu,
uɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓasi, imukononi, motombisyo ɓinza
likpumuka li nili:
15 Kɛgu na likpumuka la kunzi nilɔ kingyo kusɔ ka
mumbanzu, akwanana kaputa. Luki limoti, nilɔ akwanana
kaputa mumbanzu, a luki li nilɔ opupogo ka limbɛngi kaki.
[
16 Ninɔ apa kaukana, ukana.]»
17 Ngbingo yi ninɔ Yeso atukya ndi mino ɓuwobi na
ambaza ka ɓambanzu, ingya ka ndaɓu. Ɓaɓiɓya kaki
ɓamuusa kuwa ndi isi ya lizuni li nilɔ.
18 Uɓikya ndi ɓɛ: «Gutugu iɓunu aka, makɛgu nɛki na
yimibo? Makɛgu kotombisyo ɓɛ luki lasi la kunzi kingyo
kusɔ ka mumbanzu akwananatu kaputa?
19 Makpumuka mi nimɔ kingyogigu ka limbɛngi ka
mumbanzu, luki limoti, ka muma. Kumbuso yi, opupo, inda

7:7 7:6-7 Wanda ka Isaya 29:13.

ka limbi.» (Pisi ka munzina mi nimo, Yeso a ndi kowonisilo ɓɛ ɓakwanana kalya malili masi.)
20 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Likpumuka nilo opupaga
ka limbɛngi ka mumbanzu lo apuɓtaga.
21 A ɓɛyo, tamanaga yanyɛ opupaga ka limbɛngi ka
mumbanzu. Akpamya kuwa kagya ɓuɗanda, kaiɓo, kamwo
muɓmbanzu,
22 kasyɛ na muko ikani na muluku wodi, kaika na
ligbugbu, kaika muɗiya, kaika na ɓokoli, kagya ɓilya
ikani ɓuɗanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya ɓɛngɛni,
kaibinika na kaika na ɓungingi.
23 Makpumuka manyɛnyɛ mi nimo masi opupogo kuso ka
muɓmbanzu, apuɓta.»

Waɓasulia aɓinikyonini Yeso
(Matayo 15:21-28)

24 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo.
Ku ɓɛyo, ingya ndi ɓipɛlɛ ka ndaɓu yimoti ɓɛnɛ. Kɛgu ndi
kapa ɓɛ ɓibito ɓɛ a ku ɓɛyo, luki limoti, ɓambanzu ɓiba ndi
aka.
25 Muka ɓemoti nino mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na
limbɛngi la ɓunyɛ, ukana ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko
yi nino akpuɗoku ndi ɓigala-gala, ogwo kambwa kaki.
26 Kɛgu ndi iyi Waɓayuda. Iɓukuta ndi ka Foinikia ka
iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na Yeso ɓɛ opupisi limbɛngi la
ɓunyɛ nilo a ndi kuso ko mikaki.
27 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Husa mbɛyi ɓomiki ɓikutogi. A
ɓɛyo, kɛgu ɓinza kava malili kaɓu, kaumbimbilyo ɓɛnva.»
28 Muko yi nino asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a
ɓɛyo! Luki limoti, gutugu ɓɛnva aka ɓalyagatu gɔni kumbo
ya ɓamalili niyo unyukilyaga ɓomiki ka miza.»
29 Yeso aɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Ko bulyo munzina mi nimo
wosikisyi mo, wiga ku kaku, limbɛngi la ɓunyɛ apupini
mikaku.»
30 Niyo muko yi nino iga ndi ku kaki, atakanya mikaki
wakanga ni limbɛngi la ɓunyɛ nilo apupini.

Yeso ahukusini aduka nino a ndi gɔni ɓoɓo

31 Kumbuso yi, Yeso atukya ɓata ndi ka iwili ya Tilo,
akitaga ka Sidona, akitanaga ka Ɓaguɗu-Tɛkɛɓɛ, igoku
kuwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya.
32 Ku ɓɛyo, ɓadulyoku ndi na aduka ɓemoti nino a ndi
gɔni na ɓukpɛki-kpɛki ɓunzina. Ɓitatanaga ndi na iyi ɓɛ
abisilyi maɓoku kyɛ ahuki.
33 Yeso itɛ ndi na iyi katukya ka ambaza, amakya ndi
ɓakpɛngbɛ ka motili, iɓakya maɓoku na ɓotikito, avila ndi
lisasu ka ɓoɓo yi nino.

34 Kumbuso yi, Yeso ikwɛ ndi kugu wa lisyɛ, osiso
muyukumi, aɓikyoku aluku nɔ ɓɛ: «Ɛfata» isi yi ɓɛ:
«Hukwikono!»
35 Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasu apolimono,
apunga ndi kanzina ɓingbanganya.
36 Yeso ugbityaga ndi ɓambanzu ɓɛ
ɓakatumbulyogonitɔgu mumbanzu. Luki limoti, ngbingo yi
ninɔ Yeso ugbityaga ndi mino ɓɛyɔ, ɓowowisa kuwa ɓata
ndi mongoni mi nimɔ kugbɛ.
37 Ɓambanzu ɓombombaya ndi ɓata kugbɛ, ɓaɓikya ɓɛ:
«Masi nimɔ akagya a manza kugbɛ! Akauhukwo ɓaaduka
motili, anunziniso ɓoɓoɓo!»

8

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu yikwanganya
(Matayɔ 15:32-39)

1 Lisyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka ɓambanzu
amumukana ndi ɓata ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓatu ɓi niɓɔ
ɓakɛgu ndi no luki nilɔ ɓakwanana ndi kalya. Yeso umaka
kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki, uɓikya ɓɛ:
2 «Nakauminilya ɓatu ɓi niɓana kumbu. Ta kuwa na iɓu
na masyɛ masaa, ɓakɛgu ɓata no luki lilya.
3 Nakumigiso ka ɓakukaɓu na ɓanza, nzuyi udikagatu ko
pisi, kyɛ ɓagɔgɔ luga kaɓu ɓotukyiku ɓi ɓyiɓyi ɓyi.»
4 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ta wanu ka isa,
takwanana kainisa na malili nimɔ ɓikutaga na imu yani?»
5 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga?» Iɓu aka
ndi na iyi ɓɛ: «Maɗiya na ika.»
6 Yeso ukpamya kuwa ndi ɓambanzu ɓɛ ɓikononi wasi.
Kumbusa kava mukati maɗiya na ika mi nimɔ, abibisa ndi
Kunzi, oɓunonogo, upága ɓaɓiɓya kaki, ɓugbananilyaga
kuwa ndi ɓambanzu. Ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ.
7 Ɓatu ndi gɔni mino na ɓomikya ɓosi ɓakɛɗɛ. Yeso
abibisa ndi Kunzi ko bulya ɓosi ɓi niɓɔ, uɓikya ndi ɓaɓiɓya
kaki ɓɛ ɓulupyagi gɔni.
8 Ɓambanzu ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutogo ɓikpɛkɛɗɛ-
kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ɓamumula ndi ɓodongbu
ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi, ɓotumisa mumbi
maɗiya na ika.
9 Wina sɛ, ɓambanzu niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓa ndi banda
ɛlɔfu yikwanganya. Kumbuso yi, Yeso upá ndi ligundu
kaiganana ka ɓakukaɓu.
10 Kolipyagu ɓata, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaɗaka ndi ka
ingbɔlɔ yidingi, ɓaga ka iwili ya Dalamanuta.

Ɓafalisayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Matayɔ 16:1-4)

11 Ɓafalisayɔ ɓasilyoku ndɨ Yeso, ɓapʉnga ndɨ na ɨɓʉ
ɓoɗongoso kakɨsa kaɓɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨ likingyosi kotukyoku
kʉgʉ wa lisyɛ.
12 Yeso alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka lɨmbɛngɨ, oɓikyoku ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓa lisyɛ li nɨlɨ ɓo mino kakʉnga
likingyosi? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ
gʉtʉgʉ limoti aka!»
13 Kumbuso yi, ʉsa ndɨ, aɗaka ndɨ ɓata ka ɨngbɔlɔ, ɓazaba
kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na nɨyɔ ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 16:5-12)

14 Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓoɓusolini kava mukati. Ɓa ndɨ
nomu mumoti aka ka ɨngbɔlɔ.
15 Yeso ʉpá mʉtʉʉ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka
Ɓafalisayɔ na yɨgya ka Ɛlɔdɨ. A ɓɛyɔ, yɨgya kaɓʉ a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ kyɛ ɓakɛgʉ
ndɨ na mukati.
17 Yeso ʉndʉnga ndɨ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
mo mino kaidomiso na tamanaga ɓɛ makɛgʉ na mukati?
Makɛgʉ mbɛyɨ kotombisya lɨkpʉmʉka? Makanibigʉ mbɛyɨ
lɨkpʉmʉka? Mambɛngɨ kunu a nɛkɨ ɓɨdɨsɨlɨ aka?
18 Ma no miso, makɛgʉ kaɨna? Ma na motili, makɛgʉ
kaʉkana? Makɛgʉ katamana,
19 ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mino mukati
kuɓukumuti, nulyolyisa ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti? Mo-
tumisaga ndɨ mbɨyɔ yɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana
ndɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Tɛkɛɓɛ na mɨɓa.»
20 Yeso uusoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ
noɓunanaga ndɨ mina mukati maɗɨya na ɨka, nulyolyisa
ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya, motumisa ndɨ mʉmbɨ mɨnga
na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ:
«Maɗɨya na ɨka.»
21 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makonotombisyigʉ aka?»

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ

22 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Bɛtɛsaida. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓadulyoku ndɨ na mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ, ɓɨtatanaga
na ɨyɨ ɓɛ avɨlɨ.
23 Kʉwa wa, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨnda na ɨyɨ kunzi
wa mugi. Kʉ ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ na ɓotikito ko miso, abisilya
maɓɔkʉ, amuusa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna luki?»

8:15 8:15 Wanda ka Luka 12:1.

24 Alukʉ nɔ ikwɛ ndi, aɓikya ɓɛ: «Nakaʉmina
ɓambanzʉ, nakaʉmina mʉɗɔngɔni abɛ bʉkʉtɔ, luki limoti
ɓakakpakyana.»
25 Yeso igilya ndi ɓata kabisilyo maɓɔkʉ ko miso, alukʉ
nɔ ina ndi ɓingbanganya. Ahʉka ndi, apʉnga kotombisya
makpʉmʉka dididi.
26 Yeso apá ndi ligʉndʉ kaiga kʉ kaki, aɓikya ɓɛ:
«Wakigonitɔgʉ ɓata pisi ka mugi mi nimɔ.»

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓingbanganya ɓɛ Yeso ni Kilisito
(Matayɔ 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaga ndi miso ya sɛngi
niyɔ ikaga ndi ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi,
umuuso ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa piyɛ kaɓikya ɓɛ
imi ni wani?»
28 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓikyaga ɓɛ
iwɛ ni Yuani-Mubatizai, ɓagɔgɔ ɓɛ iwɛ ni mugyalandʉ Ɩliya,
ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ wa ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
29 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, maɓikyaga
ɓɛ imi ni wani?» Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Ɩwɛ ni Kilisito.»
30 Yeso ʉgbityaga kʉwa ndi ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ
mʉmbanzʉ likpʉmʉka li nilɔ.

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo kukwakʉ no pupo kaki ka mbʉkʉ
(Matayɔ 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndi kaʉpá ɓaɓiɓya kaki
mʉtʉʉ ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ.
Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ ɓakyatʉ ndɛkɛ. Ɓamwisiso, luki limoti, kumbusa
wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»
32 Yeso ʉɓikyaga ndi likpʉmʉka li nilɔ ɓingbanganya.
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndi ɓikɛɗɛ, apʉnga kayoyiso.
33 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, ʉnda ɓaɓiɓya kaki
ɓizumuuu, ayoyiso Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abili mʉ! Kitaga kumbusa
kami! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ niyɔ ko Kunzi, luki limoti,
a abɛ niyɔ ka ɓambanzʉ.»

Mʉmbanzʉ akwanana kaɓiɓya Yeso liki?
(Matayɔ 16:24-28; Luka 9:23-27)

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka ɓambanzʉ
pa imoti na ɓaɓiɓya kaki, ʉɓikya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa
kɛɓiɓya, okwononi imʉyi iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ,
abinika mʉsalaba kaki, apʉnga kɛɓiɓya.
35 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓili kaki,
aputikosatʉ ɔɓili yi ninɔ. Luki limoti, ninɔ aputikosa

ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi ko bulya Mongoni
Manza, aɓuulyagatʉ.
36 A na ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama
lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana kapá
ɓata kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
37 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ mʉmbanzʉ ak-
wanana kakalya ko bulya yihukuso ɔɓɨlɨ kakɨ.
38 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko
bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, ko misa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ,
nɨɓɔ ɓa abɛ ɓaɗanda, ɓanyɛ na ɓakamibigʉ gɔnɨ Kunzi.
Ɨmɨ, Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ gɔnɨ suni ɓɛgɛyɔ wa
odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba ka Abakɨ pa imoti na ɓamalaika
ɓotu.»

9

1 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ,
ɓakokwigʉ kanɨ ɓakaninigʉ Ɓʉngama ko Kunzi kodoku
no ngu.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayɔ 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Kumbusa wa masyɛ maɗɨya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ
na Yuani, ɓaga ndɨ na ɨɓʉ aka ɓɨkɛɗɛ kʉgʉ wa ngʉpa
yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndɨ
kambwa kaɓʉ.
3 Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓiwenge-wenge kʉgbɛ. Kɛgʉ
na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka lɨtɔmbʉ lasɨ nɨnɔ
akwanana koɓuɓiso ɓotu ɓɛyɔ.
4 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ Ɨlɨya na
Musa ɓigbututu nɨ ɓananzɨna na Yeso.
5 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu
kaiko wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa: nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ
ka Musa na nɨyɔ ka Ɨlɨya.»
6 A ɓɛyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɨkya
ɓʉ. Ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ ɓaɓa ɓa ndɨ nɨ ɓotumini na
ombombo ɓɨɗɛ.
7 Ɨkʉɓa odoku ndɨ, utikyo ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko. Lɨyʉ
kotukyoku ka ɨkʉɓa imoti ɓɛnɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikamɨ
mʉpaka nɨmʉ. Mumukononi ɨyɨ aka!»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛkwɛ ndɨ, luki
limoti nɨ ɓakaminigʉ ɓata mʉmbanzʉ. A kʉwa ndɨ asɨ Yeso
aka mʉkaka pa imoti na ɨɓʉ.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, Yeso ʉgbɨtyaga
ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbulyogonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ kwa kʉ Mika-
mʉmbanzʉ opupo ɓanʉ mino ka mbʉkʉ.»

10 Ɨɓʉ ɓoɓuulya ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ka mambɛngɨ aka.
Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ kauusono ɓɛ: «Ɨsɨ yi zuzuko ka
kukwakʉ nɨ ɨkɨ?»
11 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ko bulya
ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: ‹Okwononi
Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?›»
12 Yeso usikisyoku ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Ɨlɨya igiku mbɛyɨ,
oɓungusyaga makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, ko bulya ɨkɨ
yɔ ikpikaga gɔnɨ mino ko Moɓiso Motu ɓɛ okwononi Mika-
mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓamɨna payaya?
13 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ,
ɓambanzʉ ɓagya ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ.»

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓosila
ndɨ ɓuwobi na ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ, ɓamɨna ambaza mudingi
ka ɓambanzʉ ukungulini ɓikululu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka ɓoɗongoso.
15 Nɨyɔ aka yɔ ɓambanzʉ ɓamɨna Yeso, ɓombombaya ndɨ
kʉgbɛ, ɓɨnda mbangʉ kamuuso.
16 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso
kʉgʉ wa lɨkpʉmʉka tino?»
17 Mʉtʉ ɓemoti luga wa ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Mu-
wonisilo, nudulyiku no mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨnɔ a na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ aitisoni ɓoɓo.
18 Ayungogo pa yasɨ, anabʉmya ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, ofu
anatumo ka mʉnɔkʉ ɓɨɗɛ, anɨlya manzʉ, ʉmɨlaga ɓikokolo-
kokolo. Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyinɔ
ɓaka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti ʉgyagya.»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ
mi nɨma makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ
kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana
kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ.»
20 Ɓadulyoku ndɨ na ɨyɨ. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
li nɨlɔ amɨna Yeso, ayunga ndɨ miki nɔ no ngu, ogwo
ɓɨngɔmʉ, okpungbukonogo ɓikpungbulu-kpungbulu kanɨ
ofu anapupo ka mʉnɔkʉ.
21 Yeso amuusa ndɨ abakɨ miki yi nɨnɔ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ apʉnga ndɨ na ɨyɨ ngbingo tino?» Asikisya ɓɛ: «Katʉkya
ndɨ ka limiki kakɨ aka.
22 Ngbingo wagɔgɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɨ agwisisogo
ko ɓuku ikanɨ ko liɓo kakɨsa kamwɔ. Luki limoti, kika nɨ
wakwananatʉ kagya luki, kikiliki, tisingyanɔ ɓaka!»

23 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ woɓikyi mina ɓɛ:
‹Kika ni wakwananatu kagya luki?› Kunzi akwanana kagya
makpumuka masi ka mutu ninɔ a na baya ku kaki.»
24 Wa aka wa, abaki miki nɔ aɓikya ndi na liyu lapu ɓɛ:
«Noɓinikyonini! Isingyanɔ ɓaka kyɛ baya kami a yikɛɗɛ!»
25 Niyɔ Yeso ina ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzu
okomumukonoku aka, apamilya kuwa ndi limbɛngi la
ɓunyɛ li nilɔ, aɓikya ɓɛ: «Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ aitisogo
ɓoɓo ikani aduka, pupo kusɔ ka ɓomikya-ɓaluku yi nimu,
wakamigilyonitɔgu ndɛkɛ ɓata!»
26 Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ apamikana ndi, ayungo ɓata
miki nɔ no ngu kugbɛ, apupo kuwa ndi. Miki aka ndi
ɓikpɔngbɔmu. Ɓambanzu ɓudingi aka ndi ɓɛ: «okwini.»
27 Luki limoti, Yeso agwi ndi kuɓɔkukɔ, amomoso, miki
aka ndi ɓigba.
28 Niyɔ Yeso ingyo ka ndaɓu, ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa
ndi ni ɓitini na iɓu ɓikɛɗɛ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ iɓusu
takokwononigu ɓi kokpumyo limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ?»
29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓakwanana kokpumyo inguo ya
limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku
(Matayɔ 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓatukya ndi wa, ɓakitanaga ka
iwili ya Galilaya. Kɛgu ndi kapa ɓɛ mumbanzu ibito pa niyɔ
a ndi mino.
31 A ɓɛyɔ, a ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓɛ: «Ɓasutatu
ɓanu Mika-mumbanzu ka maɓɔku ka ɓambanzu. Ɓamwɔ,
masyɛ masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka
mbuku.»
32 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓakɛgu ndi kotombisyo isi ya
munzina mi nimɔ, ɓanaɓanga kamuuso.

Wani nɔ a mutu wa ibiba luga ka ɓaɓiɓya?
(Matayɔ 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila kuwa ndi ka Kapɛlɛnaumu.
Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino ka ndaɓu, Yeso umuusa ndi ɓɛ:
«Mo ɓi kagya ɓoɗongoso kugu wo luki tino ko pisi?»
34 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓadakyana ndi ɓiwo. A ɓɛyɔ, ɓa
ndi kagya ɓoɗongoso ko pisi kakisa kaiba ɓɛ wani nɔ a mutu
wa ibiba kugbɛ.
35 Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa, uɓikya ɓɛ: «Mutu kapa kaika wa mambwa, okwononi
iki mutu wa muliɓo ka ɓatu ɓasi, ika gɔni mugya-ligubo
kaɓu.»

36 Kumbuso yi, ava ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ. Nɨyɔ
adungo, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
37 «Mʉtʉ nɨnɔ atɨlya miki abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi
ɨmɨ ɓɨkpɛ. Na nɨnɔ akɛtɨlya, ketilyigʉ ɨmɨ aka, luki limoti,
atilyi nɨnɔ etikoku ndɨ.»

Nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kusu a wai-dosu
(Luka 9:49-50)

38 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,
tamini ɓi mʉtʉ ɓemoti kokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko
lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ kusu.»
39 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ,
kyɛ kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kagya
lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko lino kamɨ, kumbuso yi ɛnzɨnɨlya
yanyɛnyɛ.
40 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kusu, a wai-
dosu.
41 Na mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉpá ndɛkɛ gʉtʉgʉ kɔpɔ yo liɓo
aka kyɛ ma ɓatʉ ka Kilisito, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya kakɨ.»

Angɛ, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ
(Matayɔ 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamokyisiso ɓemoti
ka ɓomiki nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla
lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko liɓa lidingi ɓikudumu.
43 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓɨnza
kʉgbɛ ɨwɛ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ kumuti
kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi,
wɨnda kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ko ɓuku nɨɓɔ
kolimikigʉ ndɛkɛ.
44 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ,
ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.]
45 Kika nɨ kʉgʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓɨnza kʉ kakʉ
kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉgʉkɔ kumuti kakɨtaga wa
wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
46 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ,
ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.]
47 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko. A ɓɨnza kʉ kakʉ
kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi no liso limoti kakɨtaga wa
wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku
ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Kʉ ɓɛyɔ, ‹a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ,
ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.›

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24.

49 A ɓɛyɔ, ɓakongogo ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko ɓuku
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoɓungusyogo mino malɨlɨ na liniko*.
50 Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga,
luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Wikoni na
liniko kʉsɔ kunu, mika na mazɨyɔ luga kunu.»

10

Yeso akapá mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:1-12; Luka 16:18)

1 Nɨyɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, aga ka iwili ya Yudɛa,
azaba ndɨ kʉsyakʉ wagɔgɔ wa Yɔlɔdanɨ. Ɓambaza ka
ɓambanzʉ ɓamʉmʉkana ɓata ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, apʉnga
kaʉpá mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ agyaga ndɨ mino.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ kaɓɔɓɔ na
mʉnzɨna, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ
mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ?»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino sɛ mbɛyɨ mɔ Musa
amʉpá ndɨ?»
4 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Musa atɨpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ mʉlʉkʉ
akpikogi balʉwa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo sɛ
kʉwa.»
5 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Amukpikilya ndɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ
ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu.
6 Luki limoti, katʉkya ndɨ ka mʉpʉnganagɨ, ngbingo yi
nɨnɔ Kunzi a ndɨ mino kagya ɔɓɨlɨ, agya ndɨ mʉlʉkʉ na
muko.
7 ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ, ɓika kʉwa
pa imoti na mukakɨ,
8 ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨita nzʉyɨ yimoti.› Kʉwa wa, ɓakikigʉ
ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyɨ imoti aka.
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ Kunzi
omotoni.»
10 Nɨyɔ ɓogulya ka ndaɓʉ, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ɓata ndɨ Yeso
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
11 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kasikisa mukakɨ,
ava wagɔgɔ, iba ogyini ɓɨlya.
12 Muka wasɨ katʉkya mbʉnyakɨ, avyɛ, iba ogyini gɔnɨ
ɓɨlya.»

Yeso akauɗukilyo ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Matayɔ 19:13-15; Luka 18:15-17)

---

* **9:49 9:49** *liniko:* A likingyosi la apɛpɛ nɨnɔ ɓapága ndɨ Kunzi nɨ ɓagyini na liniko. Wanda gɔnɨ ka Ɓalawi 2:13. **10:6 10:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27; 5:2. **10:8 10:8** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

13 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ. Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓʉnyakɨlya ndɨ.
14 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ.
15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kabaɨlyagɨgʉ Ɓʉngama ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ, kakwananɨgʉ ndɛkɛ kogulya mino.»
16 Kumbuso yi, udungaga ndɨ ɓomiki ɓɔ, ubisilya maɓɔkʉ, uɗukilya ɓʉɓʉnga.

Yeso na mʉtʉ wa lɨngama
(Mataɣɔ 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Nɨyɔ Yeso atʉkɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndɨ mbangʉ, ogwa na moli kambwa kakɨ, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
18 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki nɨ Kunzi aka mʉkaka.
19 Wibagatʉ mʉtʉʉ nɨma: ‹Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakogyonitɔ ɓɨlya, wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, wakagyilyonitɔgʉ mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
20 Alʉkʉ yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nagyaga mʉtʉʉ mi nɨmɔ masɨ katʉkya ndɨ ka limiki kamɨ.»
21 Yeso anda ndɨ ɓizumuuu, na sɨpananɨsɔ sasɨ aɓɨkya ɓɛ: «Uɓwi luki limoti aka: waga, wagaba makpʉmʉka kakʉ masɨ. Ʊgbananɨlyaga ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi. Kʉwa wa, winisana ndɛkɛ na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kumbuso yi doku, weɓyoku.»
22 Luki limoti, wa alʉkʉ nɔ ʉkana mino ɓɛyɔ, alya ndɨ kumbu, aga nɨ ongbutini ɓikpu kyɛ a ndɨ na lɨngama lidingi.
23 Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakungulini ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!»
24 Ɓaɓɨɓya ɓombombaya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino mʉnzɨna mi nɨmɔ. Luki limoti, Yeso uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Ɓomikamɨ, a yapʉpʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!
25 A yapʉpʉ ka ngamia kakɨtanaga ka ngala ya mʉsaɗa. Luki limoti, a ɓata yapʉpʉ kʉgbɛ ka mʉtʉ wa lɨngama kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

10:19 10:19 Wanda ko Pupo 20:12-16; Yɨgɨlya 5:16-20.

26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓombomboyo ɓata ndɨ
kʉgbɛ, ɓanuusana ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisa
na muhukuso?»
27 Yeso ʉnda ndɨ ɓizumuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Luki nɨlɔ
ɓambanzʉ ɓakakwananɨgʉ kagya gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi
agyatʉ ɨyɨ, kyɛ kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya
Kunzi.»
28 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ,
tapʉnga kaʉɓɨɓya.»
29 Yeso asikisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
mʉmbanzʉ kasa ndaɓʉ kakɨ, ʉsa ɓamamakɨ, ʉsa ɓasalɨ
kakɨ, asa amakɨ ikanɨ abakɨ, ʉsa ɓomikakɨ ikanɨ ɓotiko kakɨ
ko bulya kamɨ, na ko bulya Mongoni Manza,
30 katʉkya mbɨya wanʉ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisana na
ɓandaɓʉ, ɓamamakɨ, ɓasalɨ, ɓamakɨ, ɓomiki na ɓotiko
kakɨtaga nganga mɨya imoti, pa imoti na igyogyiso gɔnɨ. Na
ka masyɛ nɨmɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.
31 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ
kumbuso, na nɨɓɔ ɓudingi ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ
kambwa.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa bulya kukwakʉ kakɨ
(Matayɔ 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko
pisi kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨyɨ, a ndɨ kakpakyana kambwa
kaɓʉ. Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kombomboyo, na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaʉɓɨɓya ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ. Yeso akɨɗa ndɨ ka kpɔlɔ na
ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga kaʉtʉmbʉlyaga nɨlɔ asilyo
ɓanʉ.
33 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-mʉmbanzʉ ka ɓokumu-kumu na ka
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ ɓamwɨ, ɓasʉta
ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
34 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓaɓakyaga na
ɓotikito, ɓatɨna pimbo, ɓamwɔ. Luki limoti, kumbusa wa
masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Yakɔbɔ na Yuani ɓokungini ɓʉngama
(Matayɔ 20:20-28)

35 Kumbuso yi, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na
Yuani, ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, to
ɓi kapa ambɛ tɨgyɨlya nɨlɔ takaʉkʉnga.»
36 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
37 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Takapa ambɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
wika ɓanʉ mino ka ɨbɨba kakʉ, tilikiso ɓuwobi na ɨwɛ, mʉtʉ
ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.»

38 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ
makɛkʉnga. Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso
nɨnɔ namwo ɓanʉ? Ikanɨ kogwo inguo ya iɓatiso* nɨyɔ,
ɨmɨ, nogwa ɓanʉ?»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.» Yeso ʉɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ,
mogwa inguo ya iɓatiso yi nɨyɔ, ɨmɨ, nogwo.
40 Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikiso mʉmbanzʉ ka
kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka kulekuke kamɨ, kɛgʉ ligubo kamɨ.
Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓungusilyaga ndɨ.»
41 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana mino ɓɛyɔ,
mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani.
42 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ
ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ
ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ.
43 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Ɓemoti kunu
kapa kaiko mʉtʉ wa ɨbɨba, okwononi iki mʉgya-ligubo
kunu.
44 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, ok-
wononi iki musunzu ka ɓatʉ ɓasɨ.
45 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki
kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubyo ɓambanzʉ,
kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka
ɓʉnyɛ.»

Yeso ahukusini Balatimayɔ
(Matayɔ 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Yeliko.
Wa ɓa ndɨ mino kʉwa kopupa ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pa imoti
na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu
ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo pisi, anɨkʉkʉngya.
Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Balatimayɔ, mika Tɨmayɔ.
47 Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso wa Nazalɛtɨ nɔ, apʉnga ndɨ
kapamɨkanaga ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ
ɓaka kumbu!»
48 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓanyakɨlyaga ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki
limoti, apamɨkanaga kʉwa ɓata ndɨ kʉgbɛ ɓɛ: «Mika ngama
Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
49 Yeso amaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mumokoni.» Ɓamaka
kʉwa ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wika kʉwa na lɨlʉkʉ aka! Wamaga,
akaʉmaka!»
50 Kʉwa wa, ambimba ndɨ koti kakɨ, atʉkya ɓɨɗafa, aga
kʉ Yeso a ndɨ mino.

---

* **10:38 10:38** *inguo ya iɓatiso:* Ko pisi ya likingyosi li nɨlɨ, Yeso akanzɨna kʉgʉ wa yigyogyiso na kukwakʉ kakɨ.

51 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» Ɨyɨ aka
na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
52 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Waga, baya kakʉ uhukusini.»
Alʉkʉ nɔ apʉnga ɓata ndɨ kaɨna wa ka wa, apʉnga kʉwa
kaɓɨɓya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka
Yelusalɛma, misa yo giyo ya Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi na
Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa
kambwa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ,
2 ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana a kambwa
kunu ma. Nɨyɔ aka yɔ mosilo, matakanya mikya
punda mʉkandɨla wa, nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
kagya bɛyɔ?› Musikisyoni ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no
nzoyi yi, luki limoti, kolipyigʉ na ɨyɨ, amigisokuto.›»
4 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya mikya
punda mʉkandɨla kunzi, ɓuwobi na mupumi ma ndaɓʉ ka
kpɔlɔ wo pisi. Ɓakʉla ndɨ.
5 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ndɨ ɓɛ:
«Ɨkɨ yɔ makagya yɔ? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?»
6 Ɓusikisya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino.
Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉsa ndɨ kaaga na ɨyɨ.
7 Ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ, ɓolosogo ɓotu
kaɓʉ kʉgʉ yi, ika mino.
8 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ koolosogo ɓotu kaɓʉ ko pisi,
ɓagɔgɔ ɓanolosogo mangʉ ma masɨsɨ nɨmɔ ɓakɔgɔ ndɨ ka
ɓotiko.
9 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka
Yeso ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
«Kunzi avɨ ɨbɨba!
Kunzi aɗukulyi ɓʉɓʉnga nɨnɔ akodoku ko lino ka
Mombukwono-dosu!
10 Kunzi oɗuki ɓʉɓʉnga ka ɓʉngama nɨɓɔ akodoku,
ɓʉngama ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi!
Kunzi nɨnɔ kʉgʉ kʉgbɛ avɨ ɨbɨba!»
11 Yeso osila kʉwa ndɨ ka Yelusalɛma, ogulyo ka Ndaɓʉ
ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, oyikanaga ndɨ, ɨna makpʉmʉka masɨ,
opupo. A kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, aga pa imoti na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa miso ya Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ
(Matayɔ 21:18-19)

12 Ɓʉgala ɓi, wa ɓa ndɨ mino katʉkya ka Betania, Yeso
ɨmʉkana ndɨ nza.
13 Ɨna ndɨ ɓyɨ sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ opiyoni mapakʉ ɓipi.
Aga ndɨ kaanda anasɨma ɓɛ akwananatʉ kaɨna bumo kʉgʉ
yi. Luki limoti, nɨyɔ osila kʉwa ndɨ ɓuwobi nosu, atakanya
asɨ mapakʉ aka. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ko ngbingo wo bumo yi.
14 Kʉwa wa, Yeso agbanga ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ ɓɛ:
«Katʉkya na lɨsyɛ li nɨlɨ, mʉmbanzʉ kalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata
bumo kakʉ!» Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

15 Kumbuso yi, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma. Nɨyɔ Yeso ogulyo
ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga ndɨ kaukpumya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ kagaba na nɨɓɔ ɓa ndɨ koluwo kʉ ɓɛyɔ. Utindikaga ndɨ
ɓamɨza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kogomosyono ɓuyi, na ɓokiti
ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba ɓonzuwo.
16 Ʊpakya ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓa likumbogi kakɨtanaga nolu ka
pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi.
17 Kumbuso yi, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Kunzi aɓɨkya ndɨ
ɓɨngbanganya ka Moɓiso kakɨ ɓɛ:
‹Ɓalɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba ka
ɓɛvananza ɓayasɨ.›
Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo
kuɓakʉ!»
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kakɨsa
ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ
mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ kaʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ.
19 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓopupa ndɨ ka
Yelusalɛma.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ Yeso agbanga ndɨ
(Matayɔ 21:20-22)

20 Ɓʉgalo ɓi na ɓʉsɔɓɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ɓata ndɨ mino
kakɨtaga ko pisi yi nɨyɔ, ɓɨna ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ kʉwa
sikwo kadwɛ kʉ kwa kʉ ko lyo.
21 Pɛtɛlɛ atamana nɨlɔ okitogi ɓi, aɓɨkya Yeso ɓɛ: «Mu-
wonisilo, wɨna sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ wogbongi ɓi kʉ okwi mino.»
22 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Muboilyoni
Kunzi.
23 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya
ngʉpa yi nɨyɨna ɓɛ: ‹Mukuko, widɨkitoku ko lɨɓo lidingi›, nɨ

11:17 11:17 Wanda ka Isaya 56:7; Yelemia 7:11.

kɛgʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ, kika na baya ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosatʉ, Kunzi agyɨlyatʉ.
24 Kinili, nakamʉɓɨkya ambɛ, luki lasɨ nɨlɔ makʉngaga,
wikoni na baya ɓɛ minisonini nolu. Kunzi amʉpátʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ momogi mino kalʉmba, makika na
lɨkpʉmʉka na mʉmbanzʉ, mapɨlya, kyɛ Obonu nɨnɔ kʉgʉ
wa lɨsyɛ amʉpɨlyɨtɔ gɔnɨ ɓʉnyɛ kunu. [
26 Luki limoti, makupilyogi ɓɛngɛnɨ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yanɨ?
(Matayɔ 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓigoku ɓata ndɨ ka Yelusalɛma.
Wa a ndɨ mino kakpakyana ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓakpuɗoku ndɨ,
28 ɓamuusa ɓɛ: «Wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no
ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu kagya yi?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamumuuso lɨkpʉmʉka
limoti aka. Isikisyoni, namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya
no ngu ka wanɨ.
30 Iɓatiso ka Yuani apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka
ɓambanzʉ? Isikisyoni.»
31 Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisyo ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ,»
atimuusatʉ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ko bulya ɨkɨ yɔ
makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?»
32 Takosikisya ɓɛ: «ka ɓambanzʉ», (Ba ndɨ kaɓanga
ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ
ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ walɨngʉnʉ.)
33 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Yeso aka
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ
ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

12

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Matayɔ 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnzɨnɨlya pisi ka
mozuni. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko ya
muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ lɨɓyɛ lɨʉta bumo yi, opika
ndɨ mʉnala ko bulya ka ɓoɓuɓulyo ɓo tiko. Kumbuso
yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ,
akpakyana ndɨ.

2 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-
ligubo kakɨ ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓɛ
ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
3 Luki limoti, ɓagwi ndɨ mʉgya-ligubo nɔ, ɓalya na bʉma
ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
4 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo
wagɔgɔ. Ɓayipaga ndɨ ka mʉ, ɓaɓuɓiso ɓitu na mosikoni.
5 Atikoku ɓata wagɔ, ɓamwɔ. Utikoku kʉwa ndɨ
ɓagɔgɔ ɓakpʉ, ɓagya-ligubo ɓɔ ɓʉbʉma ndɨ ɓemoti-ɓemoti,
ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ.
6 Mombukwono tiko asɨkana kʉwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti
aka: mʉtʉ yi ndɨ nɨ mikakɨ nɨnɔ mʉpaka. Ka muliɓo, atɨka
ndɨ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
7 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨkyana ndɨ luga
kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Doniku,
tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu!›
8 Ɓagwi ndɨ miki nɔ, ɓamwɔ, ɓombimba manda kakɨ
kunzi wo tiko.»
9 Yeso uusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko agya kʉwa
ɓanʉ ɓʉ? Odoku ɓanʉ, ulumwisaga ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ,
ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.
10 Makanotongulogigʉ nɨlɔ ɓokpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
ilu kʉwa lɔ ɨɨta ndɨ lɨtalʉ la ɨzangɨya ka muɓumbe.
11 Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ,
a lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko miso kusu!›»
12 Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɨsa ndɨ pisi kagwi Yeso. Luki
limoti, ɓaɓanga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓa ndɨ nɨ ɓibini
ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko bulya kaɓʉ. Ɓasa ndɨ, ɓaga.

Yuuso ko bulya yɨkalya manzanza
(Matayɔ 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Ɓatikilyoku ndɨ Yeso Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti na ɓatʉ
ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ kaɓɔɓɔ na
mʉnzɨna.
14 Ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Tibagatʉ
ambɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ, wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ
kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ. Luki limoti, wowonisilogo na
ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apaga mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki.
Tɨɓɨkya nɛkɨ ambɛ, takwananatʉ kakalya manzanza ka
Kaizalɨ, Ngama mudingi wa Ɓalʉma? Takalyɨtɔ ikanɨ
takokolyonitɔ?»

12:11 12:11 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

15 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ ya kʉɓɔɓɔkʉ,
usikisya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kɛɓɔ? Ipóniku
ambuma ɓemoti, namɨnɨ.»
16 Ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti. Yeso umuusa ndɨ ɓɛ:
«Mulundu no lino ka wanɨ lɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka
Ngama Kaizalɨ.»
17 Yeso aka kʉwa ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mupóni nɛkɨ Kaizalɨ
makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko
Kunzi.» Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ
kʉgbɛ.

Ɓasadukayɔ ɓamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbʉkʉ (Matayɔ 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓasadukayɔ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga
ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka mbʉkʉ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
19 «Muwonisilo! Musa atɨɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mamakɨ
mʉmbanzʉ kokwo, asa mukakɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ, ak-
wanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtilyagɨ
yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
20 A ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa
ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa
ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
21 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, okwa ndɨ nɨ
koɓukutigʉ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka
mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa,
22 na kaɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka. Ɓolumwaga ndɨ nɨ
ɓakoɓukutigʉ na ɨyɨ. Kumbuso yi, muko yi nɨnɔ okwa kʉwa
ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
23 Ka lɨsyɛ lipupo ka ɓambʉkʉ, wa ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoga
ndɨ ɓopupo mino, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muko wanɨ luga
kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
24 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kinili maɓuɓungogo, kyɛ
makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino
ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvigʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko
kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
26 Ko bulya yipupo ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ
mbɛyɨ ndɨ ka kɨtaɓʉ ka Musa nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓuwobi
na gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana? Aɓɨkya ndɨ Musa ɓɛ:
‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka
Yakɔbɔ›»

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6.

27 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda,
luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi. Iɓunu, ma
ɓuɓungaga lɨngʉnʉ.»

Mʉtʉʉ mudingi kʉgbɛ
(Matayɔ 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Muwonisilo wa mʉtʉʉ ɓemoti a ndɨ wa ngbingo yi nɨnɔ
Yeso ɓa ndɨ mino ka ɓoɗongoso na Ɓasadukayɔ. Muwon-
isilo nɔ ɨna ndɨ ɓɛ Yeso usikisya ndɨ yanza. Akpuɗoku kʉwa
ndɨ, amuusa ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino mɔ a mudingi kʉgbɛ kakɨtaga
magɔ masɨ?»

29 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ nɨmɔ a mudingi kʉgbɛ
kakɨtaga magɔ masɨ nɨma: ‹Ʉkana, Izaleli! Mombukwono-
dosu Kunzi kusu nɨ Mombukwono-dosu yɨkaka aka.

30 Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ,
na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na yimibo kakʉ yasɨ, no ngu
kakʉ yasɨ.›

31 Mʉtʉʉ ma yɨɓa nɨma: ‹Mʉpa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
wɨpago mino ɨwɛ mombukwana-dakʉ.› Kɛgʉ na mʉtʉʉ
magɔgɔ nɨmɔ okitogi nɨmana mɨɓa ma na ɨzangɨya.»

32 Kʉwa wa muwonisilo wa mʉtʉʉ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «A
ɓɨnza, Muwonisilo! Woɓikyi ka lɨngʉnʉ ɓɛ Mombukwono-
dosu a Kunzi ɓemoti aka na kɛgʉ no Kunzi wagɔgɔ kiki asɨ
ɨyɨ aka.

33 Mʉmbanzʉ akwanana kapa Kunzi na lɨmbɛngɨ kakɨ
lasɨ, na yimibo kakɨ yasɨ, no ngu kakɨ yasɨ na kapa ɓɛngɛnɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨpaga mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Nɨyɔ
a na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga gʉtʉgʉ ɓanyama ɓasɨ nɨɓɔ
tabʉsyɨlyaga Kunzi ikanɨ ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ tapága.»

34 Nɨyɔ Yeso ɨna ndɨ ɓɛ asikisyi na yimibo, aɓɨkya
ɓɛ: «Wakɛgʉ ɓyɨ na Ɓʉngama ko Kunzi.» Kumbuso
yi, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata
kamuuso lɨkpʉmʉka.

Kilisito ɨɓʉ na Ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, uusa ndɨ ɓɛ: «Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakwanana
pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama Daudi?

36 Daudi ɓɨkpɛ, nɨ a mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ
ɓɛ:
Doku kaiko ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ

12:30 12:30 Wanda ka Yigɨlya 6:4-5. **12:31 12:31** Wanda ka Ɓalawi 19:18.
12:33 12:33 Wanda ka Ɔsɛya 6:6.

kusili wa ɓakagba kakʉ.›
37 Daudi ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi amakaga Kilisito ɓɛ
‹Mombukwono-dosu.› Igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ Kilisito iki
miko-mikakɨ?»
Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ kamʉkana Yeso na
magyagya.

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Kʉsɔ wa mʉtʉʉ kakɨ, Yeso ʉɓɨkyaga ndɨ ɓambanzʉ
ɓɛ: «Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga
kakpakyana nɨ ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ, ɓiki kau-
muuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
39 Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya
ɓodumo.
40 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ
na malʉmba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza.
Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

Yeso akabɨba apɛpɛ ko woko
(Luka 21:1-4)

41 Kʉwa wa, Yeso ika ndɨ ka kpɔlɔ wa mʉmbɨ ma apɛpɛ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi. A ndɨ kaɨna ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ
mino kaɗɨkɨta ɓuyi ka mʉmbɨ. Ɓatʉ ɓa lɨngama ɓakpʉ ɓa
ndɨ kaɗɨkɨta ɓuyi ɓudingi.
42 Woko muko yi ɓemoti wa yangya odoku ndɨ gɔnɨ ɨyɨ
kaɗɨkɨta ɨkya ɓambuma maɓa nɨɓɔ kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya
kʉgbɛ.
43 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, woko wa yangya yi nɨmʉna
nɔ opí ɨyɨ yidingi ka mʉmbɨ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
44 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí ɓuyi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ ɓata
ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti, ɨyɨ, ka yangya kakɨ, opí
masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

13

Yeso oɓikyini ɓɛ ɓapanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kopupo ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo,
wɨna! Matamʉ tino mana manzanza ma! Ɓandaɓʉ tino
ɓayɨna ɓayidingi-dingi ɓa!»

12:36 12:36 Wanda ka Mambʉ 110:1.

2 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna ɓandaɓʉ ɓayidingi-
dingi ɓi nɨɓa-yɨna? Lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ
ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»

Yigyogyiso nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yeso a ndɨ wakika ka Ngʉpa ya Mizeituni kambwa wa
Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ, Yuani na Andɨlɨa
ɓamuusa ndɨ ɓɨkɛɗɛ ɓɛ:
4 «Tɨɓɨkya mbɛyɨ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ
ngbinga tino? Luki tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ
makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ odoku ndɛkɛ mino?»
5 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ.
6 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya›. Ɓʉɓɔgɔ ndɛkɛ ɓambanzʉ
ɓudingi.
7 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa
mʉnga na ɓakʉambɛ ɓi, makoɓongonitɔgʉ. Masɨ nɨmɔ
igyonosatʉ, luki limoti, kikigʉ mbɛyɨ mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ.
8 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza
lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama
ɓagɔgɔ. Ka ɓapa dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigizo na ayʉndɨ
wapʉ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mʉpʉnganagɨ ma mʉzʉzʉla ma lɨɓukuti aka.
9 Luki limoti, ɨɓunu, wɨɓuulyonito! Ɓamulikisatʉ ndɛkɛ
ka ɓongbongu, ɓamʉbʉma ɓɨɓɛtɛlɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya
malʉmba ka Ɓayuda. Ɓamusombisa ndɛkɛ kambwa ka
ɓangama ɓa ɓewili na ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ.
Mika kʉwa ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ kambwa kaɓʉ.
10 A ɓɛyɔ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ ɓaɓɨkyagɨ Mongoni Manza
ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamugwi ndɛkɛ mino, ɓɨnda na
ɨɓunu kamusombiso, makombomboyonitɔgʉ kambwa ɓɛ
toɓikyoku ɓʉnɨ. Luki limoti, ɓikyoni nɨlɔ aka lɔ amupupo
ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɨɓunu ɓɔ manzɨna
ndɛkɛ, luki limoti a Lɨmbɛngɨ-Lotu.
12 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ
ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki
ɓʉɨtɨlya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso.
13 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ,
luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka mulɨɓo,
inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi
(Matayɔ 24:15-28; Luka 21:20-24)

14 «Mamɨnatʉ ndɛkɛ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta
mʉmbanga›, ɓamomosini ka pa nɨyɔ kokwononigʉ ɓɛ iki
mino. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ʉkanɨtɔ
isi yi ɓɨnza.) Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya
Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya ɓangʉpa.
15 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kakwananɨgʉ ɓata
kosyo kovoku luki ka ndaɓʉ.
16 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko, kakwananɨgʉ ndɛkɛ
ɓata kaɨga kʉ kakɨ kava kutuko.
17 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika
ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu.
18 Lumboni ambɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosonitɔgʉ ko
ngbingo wa ndɔɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, masyɛ mi nɨmɔ ika ndɛkɛ masyɛ makigyo-
gyisa yakpʉ kʉgbɛ nɨyɔ kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ, wa Kunzi agya ndɨ mino masɨ kadwɛ
na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ kigyonosigʉ
ndɛkɛ ɓata.
20 Mombukwono-dosu kokundumosi ndɨ masyɛ mi nɨmɔ,
iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ ahʉka
ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatʉ
nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.
21 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a
wanʉ!› Ikanɨ ‹A kʉ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
22 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi
na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakɨsa kauɓungusogo
gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
23 Ɛɛɛ iɓunu, wiminyonito nɛkɨ! Ɨmɨ, namutukusyi motili
kambwa aka ka masɨ nɨmɔ.»

Mika-mʉmbanzʉ akaigoku
(Mataɔ 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 «Luki limoti, ka masyɛ mi nɨmɔ, kumbusa wa igyogyiso
yi nɨyɔ, mɔnɨ olimika ndɛkɛ ɓipi. Tɨmba kanzɨgʉ ndɛkɛ
ɓata.
25 Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɨzʉkʉla ndɛkɛ
ɓingbwuku-ngbwuku.
26 Ɓamɨna kʉwa ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka
ɓɛkʉɓa, mutumo no ngu yidingi na ɨbɨba.
27 Ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika ka mondu masɨ makwanganya
ma ɔɓɨlɨ katʉkya ka mutili mumoti kadwɛ ka magɔgɔ
kaʉmʉmʉla ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.»

13:14 13:14 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11. **13:25 13:25** Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26 13:26** Wanda ka Danyɛlɛ 7:13.

Yeso akatwa lizuni la sibukuso
(Matayo 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 «Hukononi muti wi nimo sibukuso akapá. Ngbingo
yi nino mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo
apunga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasu a kuwa ɓuwobi
koɓuniko.
29 Muɗongoni goni, ngbingo yi nino iɓunu mina ndɛkɛ
mino makpumuka mi nimo kaigyonoso, wiboni ambɛ doku
ko Mika-mumbanzu a kuwa ɓuwobi, a ka mupumi.
30 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓatu ɓa livananza li
nili ɓakolumwogigu ɓasi ni makpumuka mi nimo masi
kanigyonosigu.
31 Lisyɛ na litombu olimikatu ndɛkɛ, luki limoti
likpumuka kami kolimikigu ndɛkɛ lu.»

Kunzi yikaka aka no akaibo ngbinga wa muliɓo
(Matayo 24:36-44)

32 «Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kibigu lisyɛ ikani
ngbingo yi nino makpumuka mi nimo igyonosa ndɛkɛ mino,
iki ɓamalaika ɓa kugu wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti, Baba
muka aka no akaiba.
33 Wiminyonito! Wikogoni ɓuɓisi, kyɛ makibigu ɓɛ ika
ndɛkɛ ko ngbinga tino.
34 Ika ndɛkɛ muɗongoni abɛ aluku ɓemoti nino atukyilya
ndi ligundu. Asa ndi ndaɓu kaki, usilya ɓagya-ligubo
koɓuulyogo. Apá ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya ligubo,
akpamya ndi zamu ɓɛ iki wakitulya koɓuulyaga mupumi.
35 Yɛki a ɓɛyo, wikoni nɛki ɓuɓisi, kyɛ makibigu ngbinga
tino no mombukwana ndaɓu igoku ndɛkɛ mino: yagogo
ika ndɛkɛ na ɓugogo ikani ka gundu, yagogo ka koku wa
mambwa ikani na ɓusoɓi.
36 Kigoku ɓigbututu, kokwononigu ɓɛ amutakanyi ka
ɓatotɔ ɓingbwungono.
37 Nilina nakamuɓikya li, nakauɓikya ɓambanzu ɓasi:
‹Wikogoni ɓuɓisi!›»

14

Ɓangama ɓakagyilya Yeso dikiɗi
(Matayo 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 A ndi ni otigolini masyɛ maɓa kadwɛ ka yinga wa Pasika
nino ɓalyaga ndi mino Mukati wokofulu. Ɓokumu-kumu
na ɓowonisilo ɓa muturu ɓa ndi kakisa pisi niyo ɓagwisiso
mina Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso.
2 A ɓɛyo, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Takagwinitogu ko ngbingo
wa yinga, kyɛ ɓambanzu ɓakovikimonogoni.»

Muko ɓemoti aɗukini Yeso na malazi ka mu
(Matayɔ 26:6-13; Yuani 12:1-8)

3 Yeso a kuwa ndi ka Betania, ka ndaɓu ka Simoni nino
a ndi keɓu-keɓu. Ngbingo yi nino ɓa ndi mino kalyalya ka
miza, muko ɓemoti ogulyoku ndi. Muko yi nino a ndi na
malazi mutumo ɓiɗɛ ko mukɛu nimɔ ɓagya ndi ka litalu la
alibati. Malazi nimɔ a ndi ma ligabu lapu kugbɛ. Ulandi
ndi mukɛu mi nimɔ, aɗuka ndi na imu Yeso ka mu.
4 Mambɛngi utula ndi ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa
ndi wa, ɓaɓikya ndi luga kaɓu ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ akaputa
mino malazi ɓɛnɛ?
5 Ɓakwanana gutugu ɓi kagaba ka ɓambuma kakitaga
miya yisaa, ɓugbananilyaga ɓatu ɓa yangya ɓuyi ɓi!»
Ɓanyakilya ndi muko yi nino ɓinyaka-nyaka.
6 Luki limoti, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Musoni. Ko bulya iki
yɔ mo mino kanyakilya? Egyilyi likpumuka lanza.
7 A ɓɛyɔ, mikaga ndɛkɛ na ɓatu ɓa yangya masyɛ masi.
Makwanana kaugyilya ɓunza ɓongbinga ɓasi niɓɔ mopo
mino. Luki limoti, imi, takikigu ɓanu pa imoti na iɓunu
masyɛ masi.
8 Muko yi nimu, ogyi nilɔ okwononi ɓi kagya. Eɗuki na
malazi ka nzuyi, keɓungusyogo ko bulya lisyɛ nilɔ ɓelumbo
ɓanu mino.
9 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓapa ɓayasi ku
ɓaɓikyaga ndɛkɛ mino Mongoni Manza ka ɔɓili
wasi, ɓatamanaga ndɛkɛ nilɔ muko yi nimuna ogyi,
ɓanatumbulaga yi.»

Yuda awakitulya kagaba Yeso
(Matayɔ 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Kuwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatutumbwa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, inda ndi ka ɓokumu-kumu kyɛ ugabilyi
Yeso.
11 Niyɔ ɓukana ɓɛyɔ, ɓogwa ndi magyagya, ɓawanyaga
ɓuyi. Yuda apunga kuwa kakisa pisi kaugabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na ɓaɓiɓya kaki
(Matayɔ 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

12 Ka lisyɛ la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu,
lisyɛ nilɔ ɓusasaga ndi mino ɓakɔndɔlɔ ɓa Pasika, ɓaɓiɓya
ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tindi kauɓungusilyogo
malili ma Pasika yani?»
13 Yeso utika kuwa ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓiɓya
kaki, uɓikya ɓɛ: «Windoni ka guɗu, aluku ɓemoti nino ika
na mbikɛ yɔ liɓo yibinika amutilyatu. Muɓyeni.

14 Pa nɨyɔ ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana
ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akauuso ɓɛ: ndaɓʉ tino yɔ alya
mino malɨlɨ ma Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
15 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya
kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza, ɓɨngɔ. Matiɓungusilyaga
kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓaga ndɨ, ɓosila ka gʉɗʉ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ
Yeso a ndɨ mino nɨ uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma
Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
17 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso odoku na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa.
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mina kalyalya, Yeso aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ ɓemoti luga
kunu, nɨnɔ takalyalya na ɨyɨ pa imoti, akɛgaba.»
19 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo
yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Ɨmɨ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓemoti luga kunu, nɨnɔ ta na
ɨyɨ kalyalya ka sanɨ ɓemoti.
21 Mɨka-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨkpɨkaga
ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ
yi nɨnɔ akagaba! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza nɨ kɨɓukutigʉ!»

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Ɓakolito 11:23-25)

22 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava mukati.
Kumbuso kabibisa Kunzi, oɓunanaga ndɨ, ʉpága ɓaɓɨɓya
kakɨ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Voni, lyoni nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ.»
23 Ava kʉwa ndɨ kɔpɔ wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi,
ʉpága, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamwa ndɨ.
24 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kamɨ nɨyɨ, ɓangʉ
yi nɨyɔ akotulyasa agʉmɛ ko Kunzi. Ɓangʉ yi nɨyɔ
akoɗukonogo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi.
25 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata
vinya wa muzabibu kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino
nɨnɔ wambɨya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibiso Kunzi. * Kumbuso
yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

27 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Iɓunu
ɓasɨ mɛsatʉ ɓanʉ mʉkaka. A ɓɛyɔ, ɓatangʉlaga ko Moɓiso
ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ,

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26 14:26** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136.

ɓakɔndɔlɔ ɓazanzʉkana ɓingbwi.›
28 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ,
metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
29 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakʉsa, ɨmɨ,
nakʉsɨgʉ gʉtʉgʉ ikii aka!»
30 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, no
biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa kɔkʉ kaalɨka nganga yɨɓa, wika
nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
31 Luki limoti, Pɛtɛlɛ ɨgɨlyaga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti, nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!»
Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ka Gɛtɛsɛmanɨ
(Matayɔ 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka pa
nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Gɛtɛsɛmanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Wikonononi wanʉ, ngbingo yi nɨnɔ no mina kaɨnda
kalʉmba.»
33 Ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani ɓaga na ɨɓʉ. Yeso
apʉnga ndɨ kalya kumbu, otumo na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ.
34 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo.
Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka!»
35 Isisila ndɨ yɨkɛɗɛ kambwa, ogwo mokpukpu, alʉmba ɓɛ
kakwanana, Kunzi ekiɗisilyi ɓyɨ ngbingo wa kigyogyiso yi
nɨmʉ.
36 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Aba,† Babooo, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ʉkɨtaga ɨwɛ. Ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ.
Wakogyonito nɨlɔ ɨmɨ nakapa, luki limoti, gya nɨlɔ aka lɔ
ɨwɛ wakapa.»
37 Kʉwa wa, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mino ɓaɓɨɓya
ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ʉtakanya ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Simoni, wa ka tɔtɔ? Wakokwononigʉ kaika muɓisi gʉtʉgʉ
ka saa-imoti aka?
38 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogwonitɔgʉ ka
kʉɓɔɓɔkʉ. Lɨmbɛngɨ a na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti,
nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
39 Yeso akɨɗa ɓata ndɨ, alʉmba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ alʉmba
ndɨ nɨmɔ ka mambwa.
40 Nɨyɔ ɨgɨlya ɓata kaɨnda kʉ ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino,
ʉtakanya ɓata ɓʉlalaga aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini.
Ɓakɛgʉ ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya Yeso ɓʉ.
41 Yeso ʉsa ndɨ ɓata ka nganga ya yɨsaa. Nɨyɔ igoku,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ma mbɛyɨ asɨ ka ɓatɔtɔ aka na

14:27 14:27 Wanda ka Zakalia 13:7. † **14:36 14:36** *Aba:* Ka Lɨlamɛɛ, lino li nɨlɔ owonisilaga abakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɨkpɛ ikanɨ nɨnɔ ɓakanzɨna ko bulya kakɨ.

kaimumbiso? Ama kʉwa ɓʉɓwa! Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ.
42 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

43 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
44 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini, maga na ɨyɨ nɨ manaɓuulyo ɓɨnza.»
45 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ, Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amaka ɓɛ: «Muwonisilo!» Apututa kʉwa.
46 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ wa Yeso a ndɨ mino, ɓagwi.
47 Luki limoti, ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.
48 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
49 Nikaga ndɨ masyɛ masɨ luga kunu kapá mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ. Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonoso kyɛ Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.»
50 Ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa kʉwa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.
51 Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɨkwɛmbɛ ya kɨkandɨla, a ndɨ kaɓɨɓya Yeso. Ɓakɨngɨla ndɨ kagwi,
52 luki limoti, ʉʉkaga, asa ndɨ ɨkwɛmbɛ, apɨkɨta ndumbu.

Ɓanaga kasombiso Yeso
(Matayɔ 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

53 Ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ko kumu-kumu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓasɨ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ.
54 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu. Ika ndɨ pa imoti na ɓazamʉ, apʉnga kaʉta ɓuku.
55 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ.
56 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɓʉkʉlyaga Yeso ɓɔngɔ. Luki limoti, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.

57 Ɓemoti-ɓemoti ɓamagaga ndɨ kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ:
58 «Iɓusu, tamʉkanatʉ ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ anaɓɨkya
ɓɛ: ‹Napanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ipika ndɨ na
ɓambanzʉ yɨ. Kumbusa wa masyɛ masaa, nopika ɓanʉ nɨyɔ
kipikigʉ na ɓambanzʉ.›»
59 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.
60 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ luga ka ɓambanzʉ,
amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ
ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
61 Yeso adaka ndɨ ɓiwo nɨ kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka. Kumu-kumu amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ
Kilisito, Miko Kunzi nɨnɔ tabibisogo?»
62 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo! Mamɨnatʉ ndɛkɛ Mika-
mʉmbanzʉ wakiko misa ka kumbanzɨkanikɔ ko Kunzi nɨnɔ
wo Ngu. Mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa ɓaya
kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
63 Kʉwa wa, kumu-kumu ɨnʉaga ndɨ ɓotu, aɓɨkya ɓɛ:
«Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ.
64 Mukonini na motili kunu aka ɓɛyɔ atumbwi mino
Kunzi. Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɨɓʉ ɓasɨ ɓakɔ ndɨ ɓɛ okwononi
ɓamwɨ.
65 Ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito
ko miso. Ɓakandɨla ndɨ miso, ɓapʉnga kayipaga makɔfɨ,
ɓanamuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ uipi? Tɨɓɨkya pisi ka
ɓugyalandʉ!» Ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ɓagwi ndɨ,
ɓaɓɨtaga.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

66 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino ka pa yangba
aka wa, mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi ko kumu-kumu
odoku ndɨ.
67 Nɨyɔ amɨna nɨ anʉta ɓuku, anda ɓizumuuu, aɓɨkya
ɓɛ: «Ɨwɛ, mikagatʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso, mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ.»
68 Luki limoti, anganya ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ, nakɛgʉ
kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya lɔ. Nakɛgʉ gʉtʉgʉ kotombisyo yi»
Kumbuso yi, opupa ndɨ misa ya mupumi ma pa yangba.
[Kʉwa wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.]
69 Nɨyɔ mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ amɨna ndɨ ɓata kʉ,
ɨgɨlya kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a
ɓemoti kaɓʉ!»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ asɨ ɓɨɗaka-ɗaka.
Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓaɓɨkya ɓata ɓɛ: «A
ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ, kyɛ ɨwɛ wa Mʉgalilaya gɔnɨ.»

71 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ akɔ ndi silika ɓɛ: «Kunzi egyogyisi
kika ni nakaɓikya ɓɔngɔ! Nakamibigu aluku yi nimuna
makaɓikya mu!»
72 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, kɔku alika ndi ka nganga
ya yiɓa. Pɛtɛlɛ atamana munzina nimɔ Yeso aɓikya ndi
ɓɛ: «Kambwa kɔku kaalika nganga yiɓa, wika ni wemon-
gonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, apunga ndi muɡamu.

15

Ɓa kuwa na Yeso kambwa ka Pilatu
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Na ɓusɔɓi ɓiɓo, ɓokumu-kumu pa imoti na ɓambɔku-
mbɔku, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓambɔku ɓasi niɓɔ ɓa
Basa-Yidingi ɓolikilya ndi dikiɗi kakisa kamwisisa Yeso.
Niyɔ ɓakondisiso, ɓaga na iyi, ɓasa ndi ka maɓɔku ka
ngama Pilatu ninɔ andaga ndi iwili ya Luma.
2 Pilatu amuusa ndi ɓɛ: «Iwɛ ni ngama ka Ɓayuda?»
Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Iwɛ mombukwana-daku nɔ
woɓikyi ɓɛyɔ.»
3 Ɓokumu-kumu ɓasunguɩya ndi ka ɓopisi dididi.
4 Pilatu amuusa ndi ɓata ɓɛ: «Wakɛgu guɩugu kosikisya
likpumuka limoti aka? Wakɛgu kauɩkana ɓɛyɔ ɓo mino
kauɩsunguɩya ɓɛnɛ?»
5 Luki limoti, Yeso kosikisyagu ndi likpumuka.
Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

Ɓokpomyini ɓɛ ɓamwi Yeso
(Matayɔ 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

6 Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akuɩaga ndi mutu
wa bɔlɔkɔ ɓemoti. Ikaga ndi mutu yi ninɔ ambaza ka
ɓambanzu atwaga ndi.
7 Ku ka bɔlɔkɔ ku, a ndi na aluku ɓemoti ninɔ ina ndi
ɓɛ Balaba pa imoti na ɓaluku ɓi niɓɔ ɓugwi ndi, kyɛ
ɓamwɔ ndi aluku ɓemoti ɓɛnɛ ngbingo yi ninɔ ɓambanzu
ɓavikimanaga ndi mino.
8 Ambaza ka ɓambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apunga
kuwa ndi kakunga ɓɛ ugyilyi muɗɔngɔni ɓɛyɔ ugyilyaga
ndi mino ka ɓundɛli.
9 Kuwa wa, Pilatu umuusa ndi ɓɛ: «Makapa ɓɛ
namukuɩyi ngama ka Ɓayuda?»
10 A ɓɛyɔ, Pilatu a ndi kaiba ɓɛ ɓokumu-kumu ɓasuta ndi
Yeso ko bulya imi aka.
11 Luki limoti, ɓokumu-kumu ɓa ndi kapipya ambaza ka
ɓambanzu kaɓikya Pilatu ɓɛ ukuɩyi nɔ iɓu Balaba aka.
12 Pilatu umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Ma nɛki kapa ɓɛ nagyi iki
na aluku yi nimu mamakaga ɓɛ ngama ka Ɓayuda mu?»

13 Ɓapamɨkanaga ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
14 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ mbɛyɨ ɓɔ ogyi ɓi?» Luki limoti, ɓidukulaga ndɨ ɓata kapamɨkanaga pʉlʉ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
15 Kaungongoliso mambɛngɨ, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa kʉwa ndɨ Yeso pimbo, ʉpá ɓɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Matayɔ 27:27-31; Yuani 19:2-3)

16 Ɓasʉda ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ka pa yangba ka ɨmbaa ka ngama wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmaka ndɨ ɓasʉda ɓasɨ.
17 Ɓamokisya ndɨ kanzʉ wangbʉ, ɓalʉka ndɨ muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo ɓiwilili, ɓamokisya ka mʉ abɛ sɨkpakpasʉ ka ɓangama.
18 Kumbuso yi, ɓamuusaga ndɨ ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito ba!»
19 Ɓakilyaga ndɨ na lɨgʉgʉ ka mʉ ɓingwengwengwe, ɓanaɓakya na ɓotikito. Ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa kakɨ, ɓanodidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ.
20 Nɨyɔ ɓama katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ yi nɨnɔ, ɓamokisya ɓata ɓotu kakɨ.

Ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ kunzi kabangɨlaga ka mʉsalaba.
21 Nɨyɔ ɓa ndɨ kopupoku kʉ, ɓamɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni, a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ. Ɨyɨ Simoni a ndɨ abakɨ Alesandulia ɨɓʉ na Lufu. Oɓyeku ndɨ wa nɨ anigoku ko tiko. Ɓasʉda ɓabinikisa ndɨ na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.
22 Ɓaga ndɨ na Yeso ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta, isi yi nɨ: «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ.»
23 Ɓapá ndɨ vinya wa muzabibu mʉmatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya kamwo.
24 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga ɓotu kakɨ kakɨsa ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ava ɨkɨ.
25 A ndɨ saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino ka mʉsalaba.
26 Ɓokpika ndɨ kʉgʉ wo mikya lɨɓaʉ moɓiso nɨmɔ a ndɨ katʉmbʉlaga isi ya kukwakʉ kakɨ ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda.»
27 Ɓʉbangɨlaga ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.

15:21 15:21 Wanda ka Ɓalʉma 16:13. **15:24 15:24** Wanda ka Mambʉ 22:19.

28 [Nɨlɔ otulyoso Moɓiso Motu nɨmɔ ikpikaga ndɨ ɓɛ:
«Ɓamatana ndɨ na ɓagya-manyɛ.»]
29 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨtaga wa, ɓa ndɨ katʉmbwa
Yeso, ɓanagbɨtya ɓamʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wa ndɨ kapa
kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masyɛ masaa,
30 wihukuso nɛkɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, syoku ka
mʉsalaba!»
31 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ gɔnɨ
luga kaɓʉ katɨba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓɨkyana ɓɛ: «Uhukusa ndɨ
ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananɨgʉ kaihukuso ɨyɨ mombukwana-
dakɨ yi ɓɨkpɛ!
32 Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikunɔ mbɨya wanʉ ka
mʉsalaba, takɨna ɓɛyɔ, taɓɨnɨkyana kʉwa!» Gʉtʉgʉ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɨɓʉ, ɓa ndɨ katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

33 A ndɨ saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka ɓasaa
ɓayɨsaa.
34 Na saa tisa, Yeso apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Eloi, Eloi, lama
sabakatani?» Isi yi ɓɛ: «Hiii Kunzi kamɨ! Hiii Kunzi kamɨ!
Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi mino?»
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa
ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hukononi, aka-
maka Ɨlɨya.»
36 Ɓemoti kaɓʉ ɨnda ndɨ mbangʉ, oluboku luki limoti
lafʉɓʉ-fʉɓʉ ko vinya nɨnɔ wonzuwo-nzuwo. Kumbuso
yi, amakyana ndɨ ka lɨgʉgʉ, ananɨlya Yeso ɓɛ omwi,
anaɓɨkya ɓɛ: «Ɓundoni! Tɨnɨ ikanɨ Ɨlɨya odokuto kasisa ka
mʉsalaba!»
37 Luki limoti, Yeso apamɨkana ndɨ ɓata, osiso kʉwa
lɨmbɛngɨ.
38 Kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu
na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉɨka ndɨ luga
katʉkya kʉgʉ kadwɛ kusili.
39 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma nɨnɔ a ndɨ wakamaga
kambwa ka Yeso wa, ɨna mina ɓɛyɔ osisa ndɨ mino lɨmbɛngɨ,
ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a ndɨ asɨ Miko
Kunzi aka!»
40 Ɓoko ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kʉ gɔ kʉ, ɓanɨna ɓyɨ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala, Malia
amakɨ Yakɔbɔ nɨnɔ miki yi na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yɔsɛ, sɛ
kʉwa Salʉmɛ.
41 Ɓoko ɓi nɨɓa ɓa ndɨ kaɓɨɓya Yeso, ɓanasingyo ka
mogubo ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ka Galilaya. Atʉ

15:28 15:28 Wanda ka Isaya 53:12. **15:34 15:34** Wanda ka Mambʉ 22:2.

ndi gɔni na ɓoko ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi kaɓiɓya kadwɛ ku kwa ku ka Yelusalɛma.

Ɓalumbini Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

42 A kuwa ndi ɓugɔgɔ. Lisyɛ li nilɔ, a ndi lisyɛ nilɔ ɓiɓungusyaga ndi mino ka yinga. Ikaga ndi lisyɛ nilɔ a kambwa wa Lisyɛ la kimumbiso.
43 Yɛzɛfu, mutu wa gudu wa Alimatia, a ndi mutu wa ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndi. Ikaga ndi kaɓundaga Ɓungama ko Kunzi. Aga kuwa ndi ni kɛgu na kuɓangaku ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatu kakunga manda ka Yeso.
44 Luki limoti, Pilatu ombombaya ndi kaukana ɓɛ Yeso okwini ɓi. Amaka kuwa ndi ngama ka ɓasuda ka Ɓaluma, amuusa ɓɛ: «Okwini ɓi ndɛli?»
45 Niyɔ ukana mutumbulagi ka ngama ka ɓasuda yi ninɔ, Pilatu akpamya kuwa ndi Yɛzɛfu kava manda ka Yeso.
46 Yɛzɛfu oluwa ndi kutuko kwanza, asisa ndi ka musalaba, otikyaga na kutuko kwi nikwɔ, amongosa ka mbuku niyɔ ɓakpɔ ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalu lidingi ɓingbufu.
47 Malia Magadala na Malia ninɔ amaki Yɔsɛ ɓa ndi wa kaina pa niyɔ ɓa ndi mino kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbuku
(Matayɔ 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Kumbusa wa Lisyɛ la kimumbiso, Malia Magadala, Malia ninɔ amaki Yakɔbɔ na Salumɛ ɓoluwa ndi malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso.
2 Ka lisyɛ la Mungu na ɓusɔɓi ɓiɓo, ngbingo yi ninɔ mangbamu ma mɔni opupogoku mino, ɓaga ndi ka mbuku.
3 Ɓa ndi kauusana ɓɛ: «Wani sɛ kuwa nɔ atitindikilya litalu nilɔ ɓotikyi ɓi nolu mupumi ma mbuku?»
4 Luki limoti, niyɔ ɓikwɛ, ɓina ndi litalu nilɔ lidingi lɔ kani ɓotini ka kpɔlɔ.
5 Kuwa wa, ɓogulya ndi ka mbuku, ɓamina muwanza ɓemoti wakimokisya kanzu wotu, ikini miso ya kumbanzikaniko. Kuɓangaku utuma ndi ɓamama ɓi niɓɔ ɓiɗɛ.
6 Luki limoti, uɓikya ndi ɓɛ: «Makoɓongonitɔgu. Makakisa Yeso ninɔ mutu wa Nazalɛti, ninɔ ɓabongilogi bi ka musalaba. Opupini ɓi ka mbuku, kɛgu ɓata wanu. Winoni pa niyɔ ɓabisi ɓi mino.
7 Mbiya wanu, huɓikyoniku ɓaɓiɓya kaki, gutugu Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: ‹Ogoni iyi kambwa, matokonyoku ka Galilaya.

Maminoku ɓanu ku ɓɛyɔ, muɗɔngɔni ɓɛyɔ amuɓikya ndi mino.›»
8 Ɓopupa kuwa ndi, ɓaga mbangu ɓyi na mbuku, kyɛ nzuyi a ndi kauɓtwa ɓikyakyakya, ɓanombomboyo. Ɓakatumbulyagagu ndi muɓmbanzu gutugu ɓemoti aka likpumuka li nilɔ, kyɛ ɓa ndi na kuɓangaku.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[
9 Kumbuso Yeso kopupo ka mbuku ko mbolugo, ka lisyɛ la Mungu, apuponilya mbɛyi ndi Malia Magadala ninɔ anyɔ ndi mambɛngi ma ɓunyɛ maɗiya na ika.
10 Aga ndi kaupága ɓatu niɓɔ ɓikaga ndi pa imoti na Yeso mongoni mi nimɔ. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓa mbɛyi ndi asi ka idumasu aka, ɓanagamana.
11 Luki limoti, niyɔ ɓukana ɓɛyɔ Malia uɓikya mino ɓɛ Yeso a muɓisi, aminito, kani ɓakaɓinikyonigu.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya ɓaɓa
(Luka 24:13-35)

12 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa luga kaɓu ni igomosyonini. Ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ ɓa ndi kainda ka mugi mumoti ɓɛnɛ.
13 Ɓigoku ndi kaupága ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ mongoni mi nimɔ. Luki limoti, ɓakuɓinikyanagu ndi iɓu ɓɛgɛyɔ.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti
(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

14 Yeso upuponilya ndi ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti wa ɓa ndi mino kalyalya. Uyoyisa ndi kyɛ ɓakɛgu ndi na baya na kyɛ ɓa ndi na ɓotumo ka mambɛngi, kyɛ ɓakɛgu ndi kauɓinikyana ɓatu niɓɔ ɓamina ndi kani opupini ka mbuku.
15 Kumbuso yi, uɓikya ndi ɓɛ: «Windoni ka ɔɓili wasi, muɓikyogoku ɓatu ɓasi Mongoni Manza.
16 Ninɔ aɓinikyana ndɛkɛ Mongoni Manza mi nimɔ na ɓaɓotiso, inisanatu ndɛkɛ na muhukuso. Luki limoti, ninɔ kaɓinikyanigu ndɛkɛ Mongoni Manza mi nimɔ, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mungimbɔ.
17 Ɓumibaga ndɛkɛ ɓasi niɓɔ ɓaɓinikyana ka yigya yimbanga-mbanga yi niyi: ko lino kami, ɓokpumyaga ndɛkɛ mambɛngi ma ɓunyɛ, ɓanzinaga ndɛkɛ masasu mambiya,
18 ɓugwiga ndɛkɛ ɓanzuka na maɓɔku ikani komwo sumu, kani luki kugyigu. Ɓubisilyaga ndɛkɛ ɓatu ɓa ɓokoloɓu maɓɔku, ɓatu ɓi niɓɔ ɓahuka.»

Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

19 Nɨyɔ Mombukwono-dosu Yeso ʉɓɨkya ɓɛyɔ, Kunzi
aɗokisa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ikoku ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ.
20 Ɓaɓɨɓya ɓaga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka
ɓapa ɓayasɨ. Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka
mogubo mi nɨmɔ masɨ. Lɨngʉnʉ la Mongoni Manza nɨmɔ
ɓapága ndɨ, a ndɨ kainisono pisi ka mokingyosi mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ ɓa ndɨ kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Luka
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpikaga ndɨ mino nɨma. Luka kɛgʉ ndɨ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ na Yeso, anumuusa ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Yeso a ndɨ mino kadwɛ kʉ kwa kʉ iba ndɨ mino ɓɨnza. Kumbuso yi, akpikilya kʉwa ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tiofilo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Luka a ndɨ mʉnganga, ɓakpakyanaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ na atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Pɔlɔ. Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓokpikaga ndɨ Moɓiso, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ kɛgʉ ndɨ Muyuda. Luki limoti, atʉmbʉlaga yɨgya ka Ɓayuda ɓɛ kyɛ ɓawai-dakɨ ɓibitɔ ɓɨnza ɓɛ Yeso nɨ wanɨ.

Luka aɓɨkya ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓʉndaga ngama nɨnɔ uhukusogo. A Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓaɓɨkya ndɨ ka Moɓiso ɓɛ Kunzi atikoku ndɛkɛ. Kunzi a ndɨ kaiba ɓɛ Muhukuso kiki, iɓusu ɓasɨ tika ɓatʉ ɓuɓungogo. Atikoku ndɨ mukpekpe mɔ Mikakɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Miki yi nɨ Yeso-Kilisito.

Luka atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ mino ɓambanzʉ, atʉmbʉlaga bulyo ya kukwakʉ na pupa ka Yeso mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Luka okpikatʉ gɔnɨ kɨtaɓʉ ya yɨɓa: kɨtaɓʉ yi nɨ «Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa». Atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa katʉkya wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓɛyɔ Mongoni Manza ɨtʉlyana ndɨ mino ɓapa ɓayasɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ Luka okpikaga ndɨ mino kɨtaɓʉ yi nɨyɨ *1:1-4*

Ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ na Yeso ɓɨɓʉkʉta ndɨ mino *1:5–2:52*

Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-20*

Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:21–4:13*

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:14–9:50*

Yeso opupini ka Galilaya, ɨnda ka Yelusalɛma *9:51–19:27*

Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kɯnɯ ka ɔɓili, yisasambya na kukwakɯ kaki *19:28–23:56*
Yeso opupini ka mbɯkɯ *24:1-12*
Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya kaki, Kunzi aɗokiso kɯgɯ wa lisyɛ *24:13-53*

Likpɯmɯka la mambwa

1 Ambɔkɯ Tiofilo, mɯtɯ wa ibiba kɯgbɛ, ɓambanzɯ ɓudingi ɓokingiloni kokpiko mongoni ma likpɯmɯka nilɔ igyonosa ndi luga kusu.
2 Mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓatɯ niɓɔ ɓina ndi no miso ka mambwa ɓatitɯmbɯlyaga ndi mino, na ɓiita kɯwa ndi ɓaɓiɓikya ɓa likpɯmɯka ko Kunzi.
3 Kinili, kumbuso mɯkpima, imi, nini imi ɓinza gɔni kaukpikilyo ka ɓungbingbili, iwɛ Tiofilo, likpɯmɯka lasi nilɔ igyonosa ndi katɯkya ka mambwa,
4 iba wibatɯ lingɯnɯ la mɯtiwi nimɔ ɓɯpá ndi.

Malaika opîni mongoni ma yiɓɯkɯta ka Yuani-Mubatizai

5 Ko ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi Mbɔkɯ a ndi mino ngama wa iwili ka Ɓayuda, a ndi no kumu ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya ɓukumu ka Abia. Mukaki ɓɛyɔ ka Ɛlisabɛti a ndi ka livananza ka Aluni ninɔ a ndi kumu mudingi.
6 Iɓɯ ɓasi ɓaɓa ɓa ndi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Ɓagyaga ndi mɯtɯɯ ka Mombukwono-dosu ni ɓakɛgɯ na daki yi.
7 Luki limoti, ɓakɛgɯ ndi no miki kyɛ Ɛlisabɛti a ndi ndɯya. Iɓɯ ɓasi ɓaɓa ɓa kɯwa ndi ɓambɔkɯ-mbɔkɯ kɯgbɛ.
8 Lisyɛ limoti, Zakalia a kɯwa ndi kagya ligubo kaki la ɓukumu kambwa ko Kunzi kyɛ mɯ ma ligubo a kɯwa ndi ka ligbɯta kaki.
9 Kaɓyɛnɛnɛ na mɯtiwi ma ligubo li nilɔ, liɓɛsɛ awanya kɯwa ndi iyi kogulya ka pa Yotu Kɯgbɛ ka ndaɓɯ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adɯdɯ.*
10 Ko ngbingo yi ninɔ Zakalia a ndi mino kasumbo adɯdɯ nɔ, ambaza ka ɓambanzɯ niɓɔ ɓa ndi kunzi, ɓa ndi kalɯmba.
11 Kɯwa wa, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga ɓigba ka kɯmbanzikaniko kwa gbɔgbɔ niyɔ a ndi mino kasumbo adɯdɯ yɔ.
12 Ngbingo yi ninɔ Zakalia amina mino ɓɛyɔ, ombomboyo, ogwa kɯɓangakɯ kɯgbɛ.

---

* **1:9 1:9** Ɓokumu ɓasumbaga ndi adɯdɯ abɛ malɯmba kaɓɯ kambwa ko Kunzi.

13 Luki limoti, malaika aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zakalia,
wakoɓongonitɔgʉ, kyɛ Kunzi ukonini malʉmba kakʉ.
Mukakʉ ɓɛyɔ ka Ɛlisabɛtɨ ʉɓʉkʉtɨlya ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi,
walʉka ɓɛ Yuani.
14 Ɨwɛ wogwa ɓanʉ ɨgyagya kʉgbɛ na ɓambanzʉ ɓudingi
ɓogwa ɓanʉ magyagya ko bulya liɓukuti kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ mʉtʉ mudingi kambwa ka
Mombukwono-dosu. Ɨyɨ kamwigʉ ndɛkɛ vinya gʉtʉgʉ
makana magɔgɔ nɨmɔ mapʉ aka. Ika ndɛkɛ mutumo na
Lɨmbɛngɨ-Lotu katʉkya ka mʉma ka amakɨ.
16 Uyikosa ndɛkɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓudingi kamɨgɨlya
Mombukwana-daɓʉ Kunzi.
17 Odoku ndɛkɛ kambwa ko Kunzi abɛ atʉtʉmbwa pa
imoti na lɨmbɛngɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ Ɨliya,
kaigiso mambɛngɨ ka ɓaba-ɓomiki ka ɓomikaɓʉ. Uyikosa
ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ kodoku ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ kaiko ɓakɨtʉlya
kagya mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»
18 Luki limoti, Zakalia aɓɨkya malaika ɓɛ: «Luki tino lɔ
emibiso ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lɨngʉnʉ? Kyɛ ɨmɨ na kʉwa
mbɔkʉ-mbɔkʉ, muka kamɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ gɔnɨ.»
19 Malaika amigisya ɓɛ «Ɨmɨ nɨ Gabilieli, nikaga ɓuwobi
no Kunzi ɓongbinga ɓasɨ kagugubyo. Ɨyɨ nɔ etikiku
kaʉɓɨkya na kaʉpá mongoni manza mi nɨma.
20 Yɛkɨ ɨwɛ wakoɓinikyonigʉ mʉnzɨna kamɨ nɨmɔ igy-
onosa ɓanʉ ko ngbingo yi, ɛɛɛ wɨna sɛ, wɨɨta kʉwa ɓoɓo,
wakakwananɨgʉ ɓata kanzɨna kadwɛ ndɛkɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonoso mino.»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kunzi kaɓʉnda
Zakalia. Nɨyɔ olipya kʉwa ɓɨndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ,
lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ.
22 Wa opupoku mino kakwananagʉ ndɨ ɓata kanzɨna
na ɨɓʉ. Kinili ɓambanzʉ ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ a abɛ inini
lɨkpʉmʉka lɨmbanga kʉ ka ndaɓʉ kʉ. A kʉwa ndɨ
kaʉwanyaga ɓapa na maɓɔkʉ kyɛ a kʉwa ndɨ ɓoɓo.
23 Nɨyɔ Zakalia ama ngbingo wa ligubo kakɨ ɓɛyɔ, ɨga kʉ
kakɨ.
24 Kʉwa kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, mukakɨ ɓɛyɔ ka
Ɛlisabɛtɨ ava mʉma. Katʉkyagʉ ndɨ kʉ kakɨ ka ɓatɨmba
kuɓukumuti. A ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
25 «Wɨna lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi
ogyi ɓi ko bulya kamɨ, kɛtʉmba suni ya ɓʉndʉya ko misa
ka ɓambanzʉ.»

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yeso

26 Nɨyɔ mʉma ka Ɛlisabɛtɨ ɨtʉlyana ɓatɨmba maɗɨya,
Kunzi atikoku malaika Gabilieli ka gʉɗʉ ɓemoti wa Galilaya
nɨnɔ ina ɓɛ Nazalɛtɨ.

27 Atikoku ndɨ ka mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kavanana
na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ ka lɨvananza ka
ngama Daudi. Mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia.
28 Malaika apuponilya Malia kʉ a ndɨ mino, aɓɨkya ɓɛ:
«Gwanɔ magyagya Malia, Mombukwono-dosu uɗukilyini
ɓʉɓʉnga. Ɨyɨ a pa imoti na ɨwɛ.»
29 Nɨyɔ Malia ʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ombomboya
kʉgbɛ, imuusa ɓɛ: «Inguo ya yuuso tino sɛ yɨna?»
30 Malaika aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, Malia, kyɛ
winisonini na ɓʉɓʉnga ko Kunzi.
31 Wava ɓanʉ mʉma, waɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi, walʉka
ɓanʉ ɓɛ Yeso.†
32 Ɨyɨ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Mika
Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Mombukwono-dosu Kunzi apá
ndɛkɛ ɓʉngama ka tɨtakɨ ɓɛyɔ ka Daudi,
33 ika ndɛkɛ ngama kʉgʉ ka Ɓezaleli ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
ɓʉngama kakɨ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
34 Kumbuso yi, Malia amuusa malaika ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ lɨkɨ kyɛ ɨmɨ sanibigʉ lɨkpʉmʉka
ka ɓalʉkʉ?»
35 Malaika amigisyoku ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu lɔ usilyoku
ɓanʉ, ngu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ utikya ɓanʉ abɛ
kululuko. Kinili miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ ika ndɛkɛ
mʉtʉ Wotu, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Miko Kunzi.
36 Wɨkwɛ sɛ, Ɛlɨsabɛtɨ nɨnɔ a ndɨ ndʉya ka lɨvananza kakʉ
a kʉwa ɨyɨ na mʉma ma ɓatɨmba maɗɨya. Aɓʉkʉta ɓanʉ
miki mʉlʉkʉ yi, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a kʉwa mino mbɔkʉ-mbɔkʉ
yɔ.
37 Kyɛ kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lapʉpʉ kʉgbɛ ko Kunzi.»
38 Malia asikisya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ musunzu ka
Mombukwono-dosu. Yasɨ igyonosi kʉgʉ kamɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ weɓikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndɨ.

Malia ogoni kanda Ɛlɨsabɛtɨ

39 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, Malia ava ndɨ lɨgʉndʉ
kaaga ɓɨgala-gala kʉ ka mugi mimoti ka iwili ya ɓangʉpa
ɓaya Yudɛa.
40 Nɨyɔ adwɛ kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Zakalia,
amuusa mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɨsabɛtɨ ʉkana mino yuuso ka
Malia, miki aɗwo ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma. Ɛlɨsabɛtɨ otuma
na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
42 Kʉwa wa apamɨkana ɓɛ: «Kunzi uɗukilyini ɓʉɓʉnga
kahʉkɨtaga ɓoko ɓasɨ na gɔnɨ miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ,
ɓʉɓʉnga kakɨ a kʉwa kʉgʉ kakɨ gɔnɨ!

† **1:31 1:31** Lino li nɨlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ Muhukuso.

43 Ngasa yɨmbanga tino sɛ ɨna amakɨ Mombukwana-damɨ
edulyiku mina ɓɛnɛ?
44 Kyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nukoni mino yuuso kakʉ, miki
oɗwa na magyagya ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma kamɨ.
45 Ɨgyagya yidingi kʉ kakʉ kyɛ woɓinikyonini ɓɛ
lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi ʉɓɨkya ndʉkʉ
ɨgyonosatʉ.»

Malia akatʉmbʉlaga ɓʉnza ko Kunzi

46 Kʉwa wa Malia aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ kamɨ akobibiso ɓudingi ka Mombukwono-dosu
Kunzi,
47 na mutumo na ɨgyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kamɨ,
48 kyɛ umokini ɓazwa kakɨ ɓo kumbu kʉgʉ ka musunzu
kakɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa payaya.
Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓɛmaka kʉwa ɓɛ
mʉtʉ wa ɓʉɓʉnga,
49 kyɛ Kunzi Mombukwono Ngu egyilini lɨkpʉmʉka
lɨmbanga.
Lino kakɨ nɨ Kunzi Wotu.
50 Owonisilaga kumbu kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ
nɨɓayɔ ɓaɓangaga.
51 Ogyini makpʉmʉka makpʉkpʉ no ngu ya kʉɓɔkʉkɔ kakɨ:
ukpumya ɓatʉ ɓa yɨbɨba,
52 usisa ɓangama ka moliki ma ɓʉngama
luki limoti uɗokisa ɓatʉ ɓa payaya kʉgʉ.
53 Ʉpá ɓatʉ ɓanza makpʉmʉka manzanza,
luki limoti umigisa ɓatʉ ɓa mukumbo maɓɔkʉ papuyi.
54 Usingyoku ɓosunzu kakɨ ɓɛyɔ ka lɨvananza la Izaleli.
Ɨyɨ kaɓʉsalagʉ kaukwilya kumbu,
55 kʉgʉ ka Abalahamʉ na ɓɛvananza kakɨ ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉpá ndɨ mino ɓotitosu agʉmɛ.»
56 Malia asyɛsyɛ ndɨ kʉ ka Ɛlɨsabɛtɨ ɓuwobi kadwɛ
ɓatɨmba ɓasaa. Kumbuso yi, ɨga ndɨ kʉ kakɨ.

Yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

57 Nɨyɔ ngbingo wa lɨɓukuti ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana, aɓʉkʉta
miki mʉlʉkʉ yi.
58 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓɛvananza ɓʉkana ndɨ ɓɛ Kunzi
Mombukwono-dosu awonisilyini ɓʉnza. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓogwa
ndɨ magyagya pa imoti na ɨyɨ.
59 Nɨyɔ miki otulyasa masyɛ ɓʉgɨna, ɓodoku kʉwa ndɨ
kakɔ. Ɓa ndɨ kapa kalʉka na ɨyɨ abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia.
60 Luki limoti amakɨ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɓɛyɔ, ɓalʉka
ɓɛ Yuani.»

61 Ɨɓʉ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza
kakʉ nɨnɔ ina ɓɛyɔ!»
62 Kʉwa wa ɓamuusa ndɨ abakɨ nɨ ɓananzɨna liɓoɓo ɓɛ
ɓibi, ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa kalʉka mikakɨ.
63 Zakalia akʉnga ndɨ lɨɓaʉ nɨlɔ ɓokpikaga mino, kum-
buso yi okpika ndɨ ɓɛ: «Lino kakɨ ɓɨkpɛ nɨ Yuani.»
Ɓombombaya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ.
64 Na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, mʉnɔkʉ ahukwikana
ndɨ, apʉnga kʉwa ndɨ ɓata kanzɨna, apʉnga ndɨ ka-
pamɨkanaga kanɨ anobibisa Kunzi.
65 Kʉwa wa, ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mugi
ɓogulya ndɨ ka kʉɓangakʉ, na kʉ ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya
Yudɛa, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatʉmbʉla kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
aka lɔ.
66 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkanaga ndɨ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ,
ɓapʉngaga ndɨ katamana ko bulya yi, ɓanimuusa ɓɛ miki
yi nɨmʉna ika sɛ pɨyɛ ndɛkɛ ɓʉnɨ? Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka
Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Zakalia akatʉmbʉlaga makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi

67 Abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
apʉnga ndɨ kanzɨna abɛ mugyalandʉ, anaɓɨkya ɓɛ:
68 «Mombukwono-dosu Kunzi ka Ɓezaleli avɨ ɨbɨba,
kyɛ ohukusogini lɨvananza kakɨ, ʉkʉlaga ka ɓusunzu.
69 Atitikilyiniku Muhukuso nɨnɔ wongu,
ka lɨvananza ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Daudi.
70 A ɓɛgɛyɔ atʉmbʉlaga ndɨ mino ndɛlɨ kʉgbɛ ka mʉnɔkʉ
ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓɨkpɛ:
71 Apá ndɨ agʉmɛ ɓɛ atɨkʉlaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka
ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨsaga katɨgya ɓʉnyɛ.
72 Ɓɛgɛyɔ, ʉmɨnɨlya ndɨ ɓotitosu kumbu,
atamana ndɨ agʉmɛ kakɨ wotu ko Kunzi.
73 Kyɛ Kunzi apá ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ agʉmɛ wotu
kakɨ,
74 katɨkʉlaga ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na katɨsa kagugubyo kʉwa nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
75 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓotu na ɓongbingbili ko misa kakɨ
ka masyɛ masɨ ma ɔɓɨlɨ kusu.
76 Na ɨwɛ mikamɨ, ɓʉlʉka ndɛkɛ ɓɛ mugyalandʉ ko Kunzi
nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ,
kyɛ wodoku ndɛkɛ koɓungusyaga pisi ka Mombukwono-
dosu kambwa,
77 na kowonisilo lɨvananza kakɨ ɓɛ uhukusaga ndɛkɛ pisi
kaʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.

78 Kunzi nɨnɔ kusu a na lɨmbɛngɨ lanza kʉgbɛ no kumbu:
atitikilyoku ndɛkɛ lɨmɔmɔ kotukyoku kʉgʉ abɛ mangbamʉ
ma mɔnɨ,
79 kauzigo nɨɓɔ ɓa ko biti na kʉsɔ wa kʉɓangakʉ kwa
kukwakʉ,
katiwonisilo kaɓyɛ pisi ya mazɨyɔ.»
80 Miki a kʉwa ndɨ kopingo nɨ lɨmbɛngɨ anatumo. Ikaga
ndɨ ɨyɨ ka ɨsa aka, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ imibisikosa ndɨ
mino ɓɨngbanganya ka ɓomikya Ɓezaleli.

2

Yɨɓʉkʉta ka Yeso
(Matayɔ 1:18-25)

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ngama mudingi wa Lʉma ɓɛyɔ ka
Ogisiti apá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓʉtangɨ ɓambanzʉ kakɨ ɓasɨ.
2 Lɨtatanga nɨlɔ la mambwa lɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo yi
nɨnɔ Kilinio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Sulia.
3 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨndaga ndɨ ka yikpikisiso, mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka ka mugi mi nɨmɔ ɨɓʉkʉta mino.
4 Yɛzɛfʉ atʉkya ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, kʉ ka
iwili ya Galilaya, kaɨnda ka gʉɗʉ wa Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi ma
kɨɓʉkʉta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudɛa. Ɨnda ndɨ kʉ
ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Daudi,
5 kayikpikisiso ɨɓʉ na Malia nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ.
Malia a sɛ kʉwa ndɨ wa na mʉma.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kʉ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, masyɛ
kakɨ ma lɨɓukuti ɨtʉlyana.
7 Aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi, pʉta kakɨ. Atikyogo
na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, amongosa ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama
ɓalyalyaga ndɨ mino, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ na pa ka
ndaɓʉ ka ɓobiko.

Malaika upupilyini ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama

8 Ka iwili yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓasyɛgɛ
ndɨ kunzi ko tutu, kauɓuulyogo ɓanyama kaɓʉ.
9 Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ɨbɨba
ya mangbamʉ ka Mombukwono-dosu ukungulo. Ɓaɓanga
ndɨ kʉgbɛ.
10 Luki limoti, malaika ʉɓɨkya ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ,
kyɛ noduku kamʉpá mongoni manza nɨmɔ mʉpá ɨgyagya
yidingi ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Muhukuso iɓukutini ko bulya kunu kʉ
ka mugi ka Daudi, ɨyɨ nɨ Masiya, Mombukwono-dosu.
12 Mamiba miki yi nɨnɔ ka makpʉmʉka mi nɨma:
Matakanya miki wawɛsɛ mutikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ,
mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga mino.»

13 Ambaza ka ɓamalaika osyoku ɓigbututu katʉkya kʉgʉ
wa lisyɛ, pa imoti na malaika wagɔgɔ, ɓapʉnga kabibiso
Kunzi, ɓanaɓikya ɓɛ:
14 «Ibiba ko Kunzi kʉgʉ wa lisyɛ kʉgbɛ, na maziyɔ kʉnʉ
ka litɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ʉpaga!»

Ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓogoni ka Bɛtɛlɛhɛmʉ

15 Ngbingo yi ninɔ ɓamalaika ɓatʉkya mino kaiga kʉgʉ
wa lisyɛ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓaɓikyana luga kaɓʉ ɓɛ:
«Togoni nɛki ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, tiniku nilɔ opupi kʉ, nilɔ
Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»
16 Ɓinda ndi ɓigala-gala, ɓatakanya Malia na Yɛzɛfʉ, sɛ
kʉwa miki wawɛsɛ mumongoso ka kpokoyo ninɔ ɓanyama
ɓalyalyaga ndi mino.
17 Niyɔ ɓamina, ɓatʉmbʉlaga nilɔ malaika ʉɓikya ndi ko
bulya ko miki wawɛsɛ yi ninɔ.
18 Likpʉmʉka ʉmbanga ndi ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉkana ndi
mongoni mi nimɔ.
19 Luki limoti, Malia a ndi koɓuulyogo likpʉmʉka nilɔ lasi,
obiso mino limbɛngi.
20 Kumbuso yi, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓiga ndi ni
ɓanabibisa Kunzi, ɓanambimbilya ka masi nimɔ ɓʉkana
ndi na nimɔ ɓina ndi, kyɛ masi igyonosa ndi mʉɗɔngɔni
ɓɛyɔ aka yɔ malaika ʉɓikya ndi mino.

Ɓalukini miki

21 Niyɔ masyɛ ɓʉgina itʉlyana wa miki iɓʉkʉta mino,
adwɛ ko ngbingo kaki mʉkɔ, ɓalʉka ɓɛ Yeso, lino li nilɔ
malaika atwa ndi kambwa amaki kava mʉma.

Ɓogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

22 Kʉwa wa masyɛ ma kiɓuɓiso kaɓʉ itʉlyana mino,
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa, Yɛzɛfʉ na Malia ɓaga ndi
no miki ka Yelusalɛma kabiso ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-
dosu,
23 kyɛ, ikpika ndi ka Mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu ɓɛ:
«Okwononi kapá abɛ apɛpɛ ka Mombukwono-dosu miki
mʉlʉkʉ yi wasi, ninɔ pʉto yi.»
24 Ɓinda ndi ka Yelusalɛma kapá gɔni apɛpɛ ɓɛgɛyɔ
mʉtʉʉ mi nimɔ iɓikya ndi mino: «Ɓonzuwo ɓaɓa gʉtʉgʉ
ɓomikya ɓamokpondi ɓaɓa aka.»
25 Wina sɛ wa, alʉkʉ ɓemoti a ndi ka Yelusalɛma kʉ ina
ndi ɓɛ Simioni. A ndi mʉtʉ wongbingbili na mʉtʉ mʉɓanga
Kunzi kʉgbɛ. Ikaga ndi kaɓʉnda mʉtʉ yi ninɔ akwanana
ndi kohukusa livananza la Izaleli. Limbɛngi-Lotu a ndi kʉgʉ
kaki.
26 Limbɛngi li nilɔ awonisila ndi ɓɛ kokwigʉ ni
kanaminigʉ Kilisito ninɔ Mombukwono-dosu atikoku.

27 Akpamya ndɨ kogulya ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo
yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓɨnda mino no mikaɓʉ ɓɛyɔ ka
Yeso, kabiso ka maɓɔkʉ ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ
aɓɨkyaga ndɨ mino,
28 Simioni adungo, abibisa Kunzi, aɓɨkya ɓɛ:
29 «Mbɨya wanʉ, Eeeze Mombukwono-dosu, hutulyosini
ɓagʉmɛ kakʉ:
Wakwanana kʉwa kasa musunzu kakʉ kokwo ka mazɨyɔ,
30 kyɛ ninini muhukuso kakʉ no misa kamɨ,
31 muhukuso mi nɨmɔ woɓungusyaga ndɨ ko misa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ:
32 A lɨmɔmɔ li nɨlɔ uziga ɓanʉ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ nɨɓɔ
ɓakumibigʉ
na nɨlɔ apá ɓanʉ ɨbɨba ka Izaleli, lɨvananza kakʉ.»
33 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Simioni a ndɨ kaɓɨkya ko bulya ka
Yeso, ʉmbanga ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ.
34 Simioni akʉnga Kunzi ɓɛ uɗukilyi ɓʉɓʉnga, aɓɨkya
Malia amakɨ Yeso ɓɛ: «Kunzi atikoku ndɨ miki yi nɨmʉna ko
bulya yi nɨyɔ ɓɛ ugwisisi ikanɨ umomosi ɓatʉ ɓudingi luga
ko ɓomikya Ɓezaleli. Ika ɓanʉ likingyosi ɓɛ Kunzi akagya
ligubo kakɨ nɨ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya,
35 na ɓata opupisa ɓanʉ mʉtamanagɨ masɨ nɨmɔ ɨsʉma
ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓudingi. Sɛ kʉwa ɨwɛ, Malia,
wigomisaga ndɛkɛ ko bulya ko miki yi nɨmʉ abɛ ɓakutumo
dʉkpa.»

Ana, mugyalandʉ muko yi akanzɨna ko bulya ka Yeso

36 Mugyalandʉ ɓemoti muko yi ina ndɨ ɓɛ Ana, ikaga ndɨ
gɔnɨ ɨyɨ ka Yelusalɛma. A ndɨ mika Fanueli, ka lɨvananza ka
Aseli. A kʉwa ndɨ mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ. Ɓagya ndɨ ɓyanga
maɗɨya na ɨka na mbʉnyakɨ nɨnɔ ava ndɨ nɨ a mbɛyɨ mʉsɨka
aka.
37 Kumbuso yi, ika kʉwa ndɨ woko aka, na kʉ odwisa
ndɨ mino ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓʉgɨna na ɓɨkwanganya.
Katʉkyagɨgʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti agyɨlyaga
ndɨ Kunzi ligubo biti na lɨsyɛ: Avaga ndɨ ngbingo ko ginyo
malɨlɨ na kalʉmba.
38 Odoku ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, apʉnga kabibiso
Kunzi. Ʊtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓʉnda
ɓɛ pisi tino yɔ Kunzi ʉkʉlaga mino ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ka
ɓusunzu.

Ɓaɓʉkʉta ka Yeso ɓigini na Yeso ka Nazalɛtɨ

39 Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓama mino kagya masɨ
nɨmɔ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi akʉngaga ndɨ,
ɓɨga na Yeso ka Galilaya, ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ.

40 Miki apʉnga ndɨ kopingo na kopingogo. A ndɨ mutumo
na yimibo na ɓʉɓʉnga ko Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Yeso otigolini ka Yelusalɛma

41 Ɓyanga ɓayasɨ, abakɨ na amakɨ Yeso ɓaɗakaga ndɨ ka
Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka.
42 Wa Yeso otulyoso mino ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, ɓaɗaka
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
43 Ngbingo yi nɨnɔ yɨnga osyo mino, ɓɨga, luki limoti miki
Yeso asɨkana kʉ ka Yelusalɛma nɨ abakɨ na amakɨ ɓakibigʉ.
44 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akakpakyana ka ambaza ka
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨganana. Nɨyɔ ɓagya lɨsyɛ limoti
ka lɨgʉndʉ nɨ ɓakɛgʉ kamɨna, ɓapʉnga kʉwa ndɨ kakɨsa
luga ka ɓɛvananza kaɓʉ na ɓawai-daɓʉ.
45 Luki limoti, ɓakamɨnagʉ ndɨ. Kinili ɓɨga ɓata ndɨ kakɨsa
kʉ kwa kʉ ka Yelusalɛma.
46 Kumbusa wa masyɛ masaa, ɓatokonyoku ka Ndaɓʉ ko
Kunzi: A ndɨ mukuliko pa imoti na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ,
anʉmʉkana na anumuuso makpʉmʉka magɔgɔ.
47 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana,
kaɨna yimibo kakɨ na sikisyo kakɨ ka makpʉmʉka nɨmɔ ɓa
ndɨ kamuusogo mɔ.
48 Ngbingo yi nɨnɔ abakɨ na amakɨ ɓamɨna mino,
lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ, na kʉ amakɨ amuusi ɓɛ:
«Mikamɨ, ɨkɨ pɨyɛ yɔ watigyi ɓi mino ɓɛyɔ? Tomomini iɓusu
na abakʉ ɓɨgbagbagba kaʉkɨsa.»
49 Umigisya ɓɛ: «Mo ɓi kɛkɨsa ko bulya ɨkɨ? Makɛgʉ kaiba
ɓɛ okwononi ɓɛ niki ka ndaɓʉ ka Baba?»
50 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a
ndɨ kaʉɓɨkya lɔ.
51 Kʉwa wa Yeso ɨga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka Nazalɛtɨ.
Agyaga ndɨ mʉtʉʉ kaɓʉ masɨ. Amakɨ oɓuulyaga ndɨ
lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ ka lɨmbɛngɨ.
52 Yeso a ndɨ kopingo kanɨ yimibo kakɨ anisisilo kambwa,
anaɓosilo Kunzi na ɓambanzʉ.

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 A ndɨ syangasʉ sa tɛkɛɓɛ na kuɓukumuti sa ɓʉngama
ka Tibelio, ngama mudingi wa Lʉma. Ko ngbingo yi nɨnɔ,
Potio Pilatʉ andaga ndɨ iwili ya Yudɛa, Ɛlɔdɨ a ndɨ ngama wa
Galilaya. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi a ndɨ gɔnɨ ngama wa iwili
ya Itulia na Talakoniti ɓɛgɛyɔ Lisania a ndɨ mino ngama wa
Abɨlɛnɛ.

2 Ana na Kayafa ɓa ndɨ ɓokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi
asilya ndɨ Yuani, mika Zakalia ka ɨsa.
3 Kumbuso yi, Yuani ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya mutili
mo liɓo ma Yɔlɔdanɨ, anakʉwa ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ,
miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.»
4 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ikpika ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka
mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!
5 Tikyoni mombuɗu masɨ,
gbotomosogoni ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓokpumo ɓayasɨ
mʉɗɔngɔnɨ,
nononi ɓopisi ɓaɨyɨgaga,
mosulyo nɨɓayɔ ɓaya maɓyɛ.
6 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ndɛkɛ muhukuso ko Kunzi.»
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ɓambanzʉ ɓudingi ɓanadulyoku ɓɛ
uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa!
Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ
akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ,
mosoni kaɓɨkya kʉsɔ kunu ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A
ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso matamʉ
mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
9 Gbɔnɨ a mbɨya wanʉ yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka
motino mi: ɓagbɨtatʉ bʉkʉtɔ tasɨ nɨtɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo
yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.»
10 Ɓambanzʉ ɓudingi kʉsɔ wa ambaza ɓamuusaga ndɨ
Yuani ɓɛ: «Okwononi sɛ kʉwa bɛ tagyɨ ɓʉnɨ?»
11 Usikisyaga ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na ɓasimizi ɓaɓa,
apá mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɨyɨ ɓemoti, na nɨnɔ a na malɨlɨ,
agyɨ ɓɛgɛyɔ.»
12 Ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓodoku ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ
kayiɓotisiso, ɓamuusa Yuani ɓɛ: «Muwonisilo, okwononi
ɓɛ iɓusu tagyɨ ɓʉnɨ?»
13 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makokungonitɔgʉ ɓuyi kakɨtaga nɨɓɔ
mʉtʉʉ ka ɓangama aɓɨkya.»
14 Ɓasʉda ɓamuusa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓusu,
takwanana kagya ɓʉnɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makukupyo-
gonitɔgʉ ɓambanzʉ ɓuyi no ɓou gʉtʉgʉ kaʉɓʉkʉlyaga
lɨkpʉmʉka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mʉkalya
kunu aka.»
15 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉndɨla, na mʉsasa.
Ɓimuusaga ndɨ ɓɛ kɛgʉ sɛ ɓanʉ Yuani nɨ Kilisito?
16 Yuani usikisya ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko
liɓo, luki limoti nɨnɔ akodoku a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ,

nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku.

17 A na ɗunga mugwi, wakɨtʉlya kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka ɓasa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»

18 Kʉwa wa, Yuani ʉpaga ndɨ mʉtʉʉ mɔgɔgɔ na ɓopisi dididi na kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza.

19 Luki limoti, Yuani a ndɨ kayoyiso Ɛlɔdɨ ngama wa Galilaya kyɛ ava ndɨ Elodia, muko mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi. Na kyɛ agya ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka manyɛnyɛ makpʉ.

20 Kumbuso yi, Ɛlɔdɨ agya ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ kʉgbɛ kagwisisa Yuani.

Yuani aɓotisini Yeso
(Matayɔ 3:13-17; Malɨkɔ 1:9-11)

21 Kumbuso kauɓotiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, Yuani aɓotisa ndɨ gɔnɨ Yeso. Ko ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalʉmba wa, lɨsyɛ ohukwikono,

22 Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi. Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ nobiso mino lɨmbɛngɨ.»

Puponogo ka Yeso
(Matayɔ 1:1-17)

23 Yeso a ndɨ na ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ko ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino ligubo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓapandaga ndɨ ɓɛ a mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eli.

24 Eli nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi. Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Yanaɨ, Yanaɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ.

25 Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Amosi, Amosi nɨnɔ a ndɨ mika Naʉmʉ, Naʉmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Esili, Esili nɨnɔ a ndɨ mika Nagai.

26 Nagai nɨnɔ a ndɨ mika Matɨ, Matɨ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Simeini, Simeini nɨnɔ a ndɨ mika Yoseki, Yoseki nɨnɔ a ndɨ mika Yoda.

27 Yoda nɨnɔ a ndɨ mika Yuanani, Yuanani nɨnɔ a ndɨ mika Lɛsa, Lɛsa nɨnɔ a ndɨ mika Zelubabeli, Zelubabeli nɨnɔ a ndɨ mika Salatieli, Salatieli nɨnɔ a ndɨ mika Neli.

28 Neli nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Adi, Adi nɨnɔ a ndɨ mika Kɔsamʉ, Kɔsamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Ɛlɛmadamʉ, Ɛlɛmadamʉ nɨnɔ mika Ɛlɨ.

29 Ɛlɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yeso, Yeso nɨnɔ a ndɨ mika Eliezeli, Eliezeli nɨnɔ a ndɨ mika Yɔlamʉ, Yɔlamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi.

30 Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Simioni, Simioni nɨnɔ a ndɨ mika
Yuda, Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika
Yɔnamʉ, Yɔnamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eliakɨmʉ.
31 Eliakɨmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Mɨlɨa, Mɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mika
Mɨna, Mɨna nɨnɔ a ndɨ mika Matata, Matata nɨnɔ a ndɨ mika
Natanɨ, Natanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Daudi.
32 Daudi nɨnɔ a ndɨ mika Yɛsɛ, Yɛsɛ nɨnɔ a ndɨ mika
Obedi, Obedi nɨnɔ a ndɨ mika Bɔazɨ, Bɔazɨ nɨnɔ a ndɨ mika
Sɔlɔmɔnɔ, Sɔlɔmɔnɔ nɨnɔ a ndɨ mɨka Nasoni.
33 Nasoni nɨnɔ a ndɨ mika Aminadabʉ, Aminadabʉ nɨnɔ
a ndɨ mika Adimi, Adimi nɨnɔ a ndɨ mika Alini, Alini nɨnɔ a
ndɨ mɨka Esiloni, Esilomi nɨnɔ a ndɨ mika Pelesi, Pelesi nɨnɔ
a ndɨ mika Yuda.
34 Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yakɔbɔ, Yakɔbɔ nɨnɔ a ndɨ mɨka
Isaka, Isaka nɨnɔ a ndɨ mika Abalahamʉ, Abalahamʉ nɨnɔ
a ndɨ mika Tela, Tela nɨnɔ a ndɨ mika Naholi.
35 Naholi nɨnɔ a ndɨ mika Selugi, Selugi nɨnɔ a ndɨ mika
Leu, Leu nɨnɔ a ndɨ mika Pelegi, Pelegi nɨnɔ a ndɨ mika
Ɨbɛlɛ, Ɨbɛlɛ nɨnɔ a ndɨ mika Sala.
36 Sala nɨnɔ a ndɨ mika Kenanɨ, Kenanɨ nɨnɔ a ndɨ mika
Alifakisadi, Alifakisadi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛmʉ, Sɛmʉ nɨnɔ a
ndɨ mika Nʉa, Nʉa nɨnɔ a ndɨ mika Lameki.
37 Lameki nɨnɔ a ndɨ mika Metusɛla, Metusɛla nɨnɔ a ndɨ
mika Ɨnʉka, Ɨnʉka nɨnɔ a ndɨ mika Yaledi, Yaledi nɨnɔ a ndɨ
mika Maleleli, Maleleli nɨnɔ a ndɨ mika Kainana.
38 Kainana nɨnɔ a ndɨ mika Enosi, Enosi nɨnɔ a ndɨ mika
Sɛtɨ, Sɛtɨ nɨnɔ a ndɨ mika Adamʉ, Adamʉ nɨnɔ a ndɨ miko
Kunzi.

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Matayɔ 4:1-11; Malɨkɔ 1:12-13)

1 Yeso igoku kʉwa ka mutili ma Yɔlɔdanɨ, mutumo na
Lɨmbɛngɨ-Lotu. Lɨmbɛngɨ lɨ nɨlɔ a ndɨ kakpokyoniso kʉ ka
ɨsa.
2 Kʉ ɓɛyɔ, mumuyoniso a ndɨ kaɓɔɓɔ ka masyɛ ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya. Kalyalyagɨgʉ ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ. Nɨyɔ
masyɛ mi nɨmɔ ɨtʉlyana, ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Kʉwa wa, mumuyoniso aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi,
kpamya lɨtalʉ li nɨlɨ ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɔɓɨlɨ ka
mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso ɨnda ndɨ na ɨyɨ ka pa yɨkʉngʉ
kʉgbɛ, amanya ko ngbinga ɓemoti, moliki ma ɓʉngama
masɨ ma ɔɓɨlɨ.

4:4 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3.

6-7 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso,
nʉpátʉ ɓʉngama na ɨbɨba yasɨ nɨyɨ wakaɨna yɨ, kyɛ ɓɛpá
ndɨ ɨmɨ. Nakwanana gɔnɨ kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ napa kapá.»
8 Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
‹Mubibiso Mombukwana-dakʉ Kunzi, waɓanga asɨ ɨyɨ aka
mʉkaka.›»
9 Mumuyoniso aga ndɨ ɓata na ɨyɨ ka Yelusalɛma, aɗokisa
kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko
Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, 10 kyɛ ikpikaga
ɓɛ: ‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ ɓɛ ɓuɓuulyogi,›
11 ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ, ‹kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka
lɨtalʉ.›»
12 Luki limoti, Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi
akaɓɨkya ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Mombukwana-dakʉ
Kunzi.›»
13 Nɨyɔ mumuyoniso ama kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso ka ɓopisi
dididi, asa ndɨ mbɛyɨ.

Yeso opungini ligubo kakɨ ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malɨkɔ 1:14-15)

14 Katʉkya kʉwa ndɨ wa, Yeso ɨga ndɨ ka Galilaya mutumo
ɓɨɗɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ
ka ɨwili yi nɨyɔ yasɨ.
15 Atɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda na
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabɨba.

Ɓambanzʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kabaɨlya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malɨkɔ 6:1-6)

16 Yeso ɨnda ndɨ ka Nazalɛtɨ, kʉ opinga ndɨ mino.
Lɨsyɛ la kimumbiso, ingya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agyaga ndɨ mino. Amaga ndɨ
katangʉlaga Moɓiso.
17 Ɓapá kɨtaɓʉ nɨyɔ mugyalandʉ Isaya okpika ndɨ.
Akʉlana*, ɨna ndɨ pa nɨyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
18 «Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a pa imoti na ɨmɨ,
kyɛ egboɗya ndɨ molingo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓayangya
Mongoni Manza.
Etikoku kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa ligbito ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
nɨɓɔ ɓa na ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɛ miso ʉkʉlɨkanatʉ
ɓata,
nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
19 kaɓɨkya bulyo syangasʉ si nɨsɔ Mombukwono-dosu
uwonisila ndɛkɛ mino ɓambanzʉ ɓʉnza kakɨ.»

4:8 4:8 Wanda ka Yigilya 6:13.
4:12 4:12 Wanda ka Yigilya 6:16.
4:11 4:11 Wanda ka Mambʉ 91:11-12.
* **4:17 4:17** *Akʉlana:* Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓoɗukufaga ndɨ kɨtaɓʉ abɛ kʉlʉgbʉ.
4:19 4:19 Wanda ka Isaya 61:1-2.

20 Kumbuso yi Yeso oɗukufa kɨtaɓʉ, amigisya ndɨ mʉgya-
ligubo. Ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓa kʉwa ndɨ kanda
asa ɨyɨ aka ɓɨngbangbangba.
21 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ,
Moɓiso mi nɨma itulyonini kʉgʉ kunu nɨɓɔ makɛmʉkana.»
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibisa Yeso, nɔkʉ ʉdɨka ndɨ
ɓɨdɛ ko bulya mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ a ndɨ
kopupa ka mʉnɔkʉ kakɨ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ
asɨ mika Yɛzɛfʉ aka mʉ!»
23 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨngʉnʉ aka makwanana ɓanʉ
kɛtʉlya ligbitoku li nɨlɨ: ‹Mʉnganga, wihukusanɔ nɨ ɨwɛ
mombukwana-dakɨ yi.› Mɛɓɨkyatʉ ɓanʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Tʉkana
ndɨ masɨ nɨmɔ wagya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, gya kʉwa
ɓɛgɛyɔ wa kʉnʉ wa.›»
24 Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
mugyalandʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kɛgʉ na ɨbɨba ka mugi mi
nɨnɔ iɓukuti mino.
25 Na ɓata, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ aka ambɛ ko
ngbingo ka mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓowoko ɓoko ɓi ɓa ndɨ ɓakpʉ
ka Izaleli. Ko ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ kalʉkagɨgʉ ndɨ ka
ɓyanga ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya. Kʉwa wa mufefenge ma
nza ɨtʉlyana ndɨ ka mugi masɨ.
26 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Kunzi katɨkagʉ ndɨ Ɨlɨya ka ɓemoti luga
kaɓʉ kiki asɨ ko woko ɓemoti muko yi aka nɨnɔ ikaga ndɨ
ka Zalɛpɛta ka iwili ya Sidɔna.
27 Na gɔnɨ, ɓakeɓu-keɓu ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ ka Izaleli
ko ngbingo ka mugyalandʉ Elisa. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ ɓemoti
kaɓʉ aka luga kaɓʉ kahʉkagʉ ndɨ kiki asɨ Namani aka nɨnɔ
mʉtʉ wa iwili ya Sulia.»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, mambɛngɨ
ʉkandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ.
29 Ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓatindikaga ndɨ Yeso kunzi wa
gʉɗʉ, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ ɓopika ndɨ mino
gʉɗʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kapa katindikoku kʉnʉ wasɨ.
30 Luki limoti, akɨtaga ndɨ luga kaɓʉ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ya
kakɨ.

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 1:21-28)

31 Yeso osya ndɨ kʉwa ka Kapɛlɛnaumu, gʉɗʉ wa iwili ya
Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso.
32 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbangaga ndɨ ɓambanzʉ kʉgbɛ kyɛ
atɨwaga ndɨ no ngu.
33 Kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, alʉkʉ ɓemoti
a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Apʉnga ndɨ kakʉgwaga:

34 «Hu! Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi
ɓʉnɨ? Woduku ɓi katimosisyo? Nakaumiba ɓɨnza ambɛ ɨwɛ
nɨ wanɨ. Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu ko Kunzi.»
35 Yeso apamyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ:
«Daka! Pupa ka alʉkʉ yi nɨmʉ!» Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ
abʉmya ndɨ alʉkʉ nɔ wasɨ ɓɨngɔmʉ kambwa ka ɓambanzʉ
ɓasɨ, opupa ndɨ nɨ kagyogyisigʉ
36 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ,
ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ: «Inguo ya mʉnzɨna
tina pɨyɛ ma? Akapa mʉtʉʉ ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ɓou
no ngu, anopupo!»
37 Mongoni ka Yeso ɨtʉlyana ndɨ pa yasɨ ka iwili yi nɨyɔ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Malɨkɔ 1:29-34)

38 Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aga
kʉ ka Simoni. Tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ kayɨmʉkana
ɓʉdɨ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ ahukusi.
39 Yeso akpʉɗa ndɨ, adidikyo. Apamya ndɨ koloɓu, koloɓu
osyo. Wa aka wa, ahʉka ndɨ, apʉnga ndɨ kahugugubyo.
40 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ odidiko mino, ɓadulyoku ndɨ na
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu dididi. Ubisilyaga ndɨ
maɓɔkʉ yɨkaka-yɨkaka, anuhukuso.
41 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi,
anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɨwɛ, nɨ Miko Kunzi!» Luki limoti
Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ na ɗɨya, anʉpakya kanzɨna kyɛ ɓa ndɨ
kamibo ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.
42 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, Yeso opupa ndɨ kaɨnda ka pa nɨyɔ
mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Ambaza ka ɓambanzʉ apʉnga
ndɨ kakɨsa, nɨyɔ ɓamɨna, ɓa ndɨ kapa kakpɨngba ɓɛ ku-
sonitɔgʉ ɓata.
43 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Okwononi gɔnɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ ɓagɔgɔ,
kyɛ Kunzi etikoku ndɨ ko bulya yi nɨyɔ.»
44 Idukulaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda.

5

Yeso umokini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa
(Matayɔ 4:18-22; Malɨkɔ 1:16-20)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ
wa ibombu ya Gɛnɛzalɛtɨ.* Ambaza ka ɓambanzʉ
otundukonoku ndɨ kahʉkana Mongoni Manza ko Kunzi,
ɓamotosyo ɓɨkpwɔ.

---

* **5:1 5:1** Ɓalɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ ibombu ya Galilaya.

2 Ɨna ndɨ mangbɔlɔ maɓa ɓuwobi na kubi. Ɓogwi ɓosi ɓɔ
ɓafʉma ndɨ, ɓosya kasʉkʉsa moyo kaɓʉ.
3 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ imoti, nɨyɔ ka Simoni, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ osisili mbɛyɨ mino ɓyɨ na kubi. Ika kʉwa ndɨ ka
ɨngbɔlɔ, apʉnga kapá mʉtɨwɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Sisilo
ɨngbɔlɔ ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.»
5 Simoni amigisya ɓɛ: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo,
luki limoti takogwigʉ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Yɛkɨ ɨwɛ
kʉwa nɔ wekpomyi, nɨgɨlyatʉ ɓata kolubo.»
6 Ɓoluba kʉwa ndɨ, ɓugwi ɓosi ɓudingi kʉgbɛ, moyo kaɓʉ
apʉnga ndɨ katɨnɨkaga.
7 Ɓʉmaka ndɨ na maɓɔkʉ ɓawai-daɓʉ nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ
ka ɨngbɔlɔ yagɔgɔ ɓɛ ɓusingyiku kanyɔ moyo. Ɓodoku ndɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ pa imoti, ɓotumisa ndɨ mangbɔlɔ masɨ maɓa na
ɓosi, apʉnga ndɨ komwaga liɓo.
8 Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ɨna ɓɛyɔ, ogwa no moli kambwa ka
Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tʉkya ɓuwobi na
ɨmɨ kyɛ na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ!»
9 Kyɛ kʉɓangakʉ agya ndɨ kʉgbɛ, kaʉmɨna ɓosi ɓudingi
nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓɔ.
10 Gʉtʉgʉ Yakɔbɔ na Yuani ɓomika Zɛbɛdayɔ aka, ɓawai-
dakɨ Simoni, ɓaɓanga ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, Yeso
aɓɨkya ndɨ Simoni ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, katʉkya mbɨya
wanʉ, wakikigʉ ɓata mʉnyɔ ɓosi, luki limoti wika kʉwa
mʉnyɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
11 Ɓafʉma ndɨ mangbɔlɔ, ɓasa masɨ, ɓapʉnga kaɓɨɓyo yi.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Malɨkɔ 1:40-45)

12 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ,
mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ keɓu-keɓu a ndɨ nɨ amoni nzʉyɨ yasɨ
ɓɨtɨta, asilyoku ndɨ. Nɨyɔ amɨna Yeso, ogwa mokpukpu
kambwa kakɨ, ɨgama na ɨyɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu!
Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
13 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ: «Noponi,
ngʉmana!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, alʉkʉ nɔ angʉmana
ndɨ ɓɨngɔ.
14 Kʉwa wa Yeso agbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ: «Wakatum-
bulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda kayiwonisyo
ko kumu, kumbuso yi, wapá apɛpɛ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa
aɓɨkyo mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»
15 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mongoni ka Yeso a kʉwa ndɨ asɨ kaɗa aka
kʉgbɛ. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkanaga
ndɨ kamʉkana, anohukuso ɓokoloɓu kaɓʉ.

16 Luki limoti Yeso atʉkyaga ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kaɓʉ, ɨnda ka
ɨsa kalʉmba.

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Matayɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

17 A kʉwa ndɨ lisyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapa mʉtɨwɨ.
Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa Mʉtʉʉ ka Musa ɓa ndɨ
ɓukuliko wa gɔ wa, ɓodoku ndɨ katʉkya ko giyo yasɨ ya
Galilaya, ya Yudɛa na ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma. Ngu ka
Mombukwono-dosu yɔ apága ndɨ ɓututungyo kohukuso
ɓokoloɓu.

18 Wɨna sɛ ɓambanzʉ ɓosiloku ndɨ, nɨ ɓabinikini zɛgɛsɨ
ɓemoti kʉgʉ wa kalagba. Ɓa ndɨ kakɨsa pisi kaguliso ka
ndaɓʉ nɨyɔ Yeso a ndɨ mino, na kabiso kambwa kakɨ.

19 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓagulisa pisi yanɨ
ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ na
ɨyɨ kugbondo, ɓatʉmba ndɨ mino mapala koukulya ngala,
ɓasisa kʉwa ndɨ na kalagba kakɨ luga ka ɓambanzʉ,
kambwa ka Yeso.

20 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ:
«Yɛ wai, nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»

21 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ
kaimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉna akatʉmbwa Kunzi mʉ?
Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»

22 Yeso andʉnga ndɨ mʉtamanagɨ kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ mo mino na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ?

23 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ
kakʉ!›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana!›

24 Luki limoti, nakapa kamumibiso ambɛ Mika-
mʉmbanzʉ a no ngu yasɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kapɨlya ɓʉnyɛ.»
Kʉwa wa aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ
wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»

25 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ amaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ,
abɨnɨka kalagba nɨyɔ a ndɨ mino wakanga, aga kʉ kakɨ nɨ
anabibiso Kunzi.

26 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓasɨ ba
ndɨ kabibiso Kunzi nɨ kʉɓangakʉ utumini ka mambɛngɨ
ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tinini lɨkpʉmʉka lɨmbanga na lɨsyɛ
li nɨlɨ.»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

27 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso opupa ndɨ, amɨna ndɔmbɛ wa
manzanza ɓemoti, ina ndɨ ɓɛ Lawi, wakiko ka bilo kakɨ.
Yeso aka na ɨyɨ aka ɓɛ: «Iɓyeku!»

28 Lawi amaga, asa ndɨ makpʉmʉka masɨ, apʉnga
kaɓɨɓya.

29 Kʉwa wa, Lawi alyisisya ndɨ Yeso dumo mudingi kʉ
kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ndɨ
kalyalya pa imoti na ɨɓʉ.
30 Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ
na ɨɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ka kpɔlɔ, ɓanumuusa
ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makalyalya na komwo
pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
31 Yeso umigisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ
mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓɔ
ɓakɨsaga.
32 Nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti nɨɓɔ
ɓanyɛ, iba kyɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ.»

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo wa malʉmba
(Matayɔ 9:14-17; Malɨkɔ 2:18-22)

33 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓaɓɨɓya ka Yuani
na nɨɓɔ kusu ɓoginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo ɓɨgala-gala,
ɓalʉmbagatʉ gɔnɨ. Luki limoti nɨɓɔ kakʉ, ɓikaga ɨɓʉ asɨ
kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nɨnɔ.»
34 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ makwanana
kaʉgbʉma ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓumoki ko dumo wo vononi ɓɛ
ɓakolyolyonitɔgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino pa imoti na
mbʉnya muko? Kigyonosigʉ!
35 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino
mbʉnya muko luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ
malɨlɨ ko ngbingo.»
36 Yeso utulyoku gɔnɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kanʉagɨgʉ panga ya kutuko kwambɨya koɗiko
noyu ɨnzanza, kagya ɓɛyɔ, kutuko nɨkwɔ kwa mbɨya kwɔ
anʉɨka kyɛ panga yi nɨyɔ yambɨya yɔ kakwananɨgʉ na
ɨnzanza.
37 Sɛ kʉwa gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kaɓʉngwagɨgʉ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto ta
ɓanyama ɓayɨgbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukis-
agatʉ ɓambɨkɛ, vinya agbɔ wasɨ.
38 Kinili, okwononi kaɗuko vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ
ɓayambɨya gɔnɨ.
39 Na gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ
kapa kamwo vinya wambɨya nɨ amwini sɛ nɨnɔ mʉkpaga.
Kyɛ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nɨnɔ mʉkpaga a wanza kʉgbɛ.›»

6

Yeso akaɓɨkya lɨkpʉmʉka ko bulyo ya Lɨsyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-8; Malɨkɔ 2:23-28)

1 Lɨsyɛ la kimumbiso limoti, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa
ndɨ kakɨtaga pisi ka ɓotiko ɓaya nganɥ. Ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓanatɨnaga ɓɛkazo ɓi, ɓanatubo na maɓɔkɥ, ɓanalya.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ makagya nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la
kimumbiso?»
3 Yeso umigisya ɓɛ: «Makatangɥlagagɥ ndɨ lɨkpɥmɥka
nɨlɔ ngama Daudi agya ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino na
ɓanza ɨɓɥ na ɓawai-dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓɥ ko Kunzi, ava mukati nɨmɔ ɓapága
ndɨ Kunzi. Alya, ɥpá gɔnɨ ndɨ ɓawai-dakɨ, gɥtɥgɥ ɓɛyɔ
ɓokumu ɓalyaga ndɨ mino nɨ ɨɓɥ aka mukati mi nɨmɔ.»
5 Yeso ɥɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mika-mɥmbanzɥ nɔ a
mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mɥtɥ ɓemoti wa kɥɓɔkɥkɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Malɨkɔ 3:1-6)

6 A ndɨ ɓata Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, Yeso ogulya
ka ndaɓɥ ya malɥmba ka Ɓayuda, apɥnga ndɨ kapá
mɥtɨwɨ. Kɥ ɓɛyɔ, mɥtɥ ɓemoti a ndɨ na kɥɓɔkɥkɔ kwa
kɥmbanzɨkanɨkɔ kukwo.
7 Ɓowonisilo ɓa mɥtɥɥ na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kanda Yeso
ɓɨngbangbangba, ɓɛ ikanɨ ahukusatɥ mɥmbanzɥ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓamɨna na ɨɓɔ no
pisi tino, kyɛ ɓasɥngɥlyɨ.
8 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓɥ. Aɓɨkya
kɥwa alɥkɥ nɔ a ndɨ kɥɓɔkɥkɔ kukwa nɔ ɓɛ: «Wamaga,
wodoku wa luga ka ɓambanzɥ wa.» Amaga ndɨ, isisilo luga
kaɓɥ.
9 Kumbuso yi, Yeso ɥɓɨkya ɓɛ: «Nakamumuusa ambɛ:
Luki tina pɨyɛ lɔ okwononi kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso?
Kagya lɨkpɥmɥka lanza ka Lɨsyɛ la kimumbiso ikanɨgɥ
kagya lɨkpɥmɥka lanyɛ? Kahukuso ɔɓɨlɨ ka mɥmbanzɥ
ikanɨ kapɥta?»
10 Yeso ɥnda ɨɓɥ ɓasɨ ɓizumuuu, kumbuso yi, aɓɨkya
kɥwa alɥkɥ nɔ ɓɛ: «Nana kɥɓɔkɥkɔ.» Anana ndɨ,
kɥɓɔkɥkɔ ahɥka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndɨ mino.
11 Luki limoti, mambɛngɨ ɥkandɨkanaga ndɨ ɓowonisilo
ɓa mɥtɥɥ na Ɓafalisayɔ ɓɨsɥlɥ-sɥlɥ, ɓapɥnga ndɨ kaimuusa
luga kaɓɥ ɓɛ ɓakwanana kagya Yeso ɓɥnɨ.

Yeso upunogini ɓatɥtɥmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:1-4; Malɨkɔ 3:13-19)

12 Ka masyɛ mi ndɨ nɨmɔ, Yeso aga kalɥmba ka ngɥpa,
asɨlya ndɨ asɨ malɥmba aka.
13 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɥmaka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɥpɥnaga tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa luga kaɓɥ nɨɓɔ ɥlɥka kɥwa ndɨ ɓɛ ɓatɥtɥmbwa.

14 A ndɨ nɨ: Simoni (nɨnɔ Yeso alʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ),
mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ, Yuani, Filipi, Batulumei,
15 Matayɔ, Tʉma, Yakɔbɔ yi nɨnɔ mika Alʉfayɔ, Simoni*
nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ,
16 Yuda mika Yakɔbɔ sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba
ndɨ Yeso.

Yeso akatɨwa nɨ anohukuso ɓokoloɓu
(Matayɔ 4:23-25)

17 Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosyoku ndɨ ka ngʉpa,
ɓamaga ndɨ ka pa yanza ɓɨkpa. Wa ɓɛyɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓagɔgɔ ɓudingi ɓa ndɨ wa. Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ
a ndɨ wa gɔ wa: ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ katʉkya iwili
yasɨ ya Yudɛa, ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma, ka mutili ma Tilo sɛ
kʉwa Sidɔna.
18 Ɓodoku ndɨ kamʉkana na ɓɛ Yeso uhukusi. Gʉtʉgʉ
nɨɓɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ kaugyogyiso, ɓahʉka ndɨ.
19 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakɨsaga ndɨ kavɨla, kyɛ a ndɨ no ngu
kʉsɔ kakɨ nɨyɔ uhukusaga ndɨ na iyu ɨɓʉ ɓasɨ.

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulyo ɨgyagya no kumbu
(Matayɔ 5:1-12)

20 Kʉwa wa Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu aɓɨkya
ɓɛ:
«Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na yangya,
kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓo kunu!
21 Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na nza mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ mikutatʉ ndɛkɛ!
Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma kagama mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ matɨbatʉ ndɛkɛ!
22 Gwoni magyagya kika kanɨ ɓambanzʉ ɓakamʉmʉya,
ɓanamʉkya, ɓanamʉtʉmbwa, ɓanamʉbɨnɨkya
makpʉmʉka manyɛnyɛ ɓitititi, ko bulya ko Mika-
mʉmbanzʉ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, gwoni magyagya, mobumbukaga ɓɨtɨta-
tɨta, kyɛ minisona ndɛkɛ na mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ.
A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ
mino ɓogyalandʉ.
24 Luki limoti, kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na mukumbo,
kyɛ ɨgyagya kunu kʉwa yu nɨyɔ aka yɔ mo mino yɔ!
25 Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma ɓakikutogo mbɨya yi
wanʉ,
kyɛ mɨmʉkanatʉ ndɛkɛ nza!
Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ makatɨba mbɨya wanʉ,
kyɛ malyatʉ ndɛkɛ kumbu, migomisogo!

---

* **6:15 6:15** Ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Zɨlɔtɨ.

26 Kumbu kunu kika nɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakamʉbɨba, kyɛ a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓʉgyaga ndɨ mino ɓogyalandʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.»

Huponi ɓomuyoniso kunu
(Matayɔ 5:38-48; 7:12)

27 «Luki limoti, nakamʉɓɨkya iɓunu nɨɓɔ makɛmʉkana
ambɛ: Huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza nɨɓɔ
ɓakamʉmʉya.
28 Wolikyoni ɓʉɓʉnga ko Kunzi ka nɨɓɔ ɓakamugbusyo,
mʉkʉngʉlya nɨɓɔ ɓakamugyogyiso.
29 Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga, wayikosilya gɔnɨ nɨyɔ
yagɔgɔ. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya koti kakʉ, wasɨlya gɔnɨ simizi.
30 Mʉmbanzʉ wasɨ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ
kʉkʉpya luki, wakaɓikyonitɔgʉ ɓɛ umigisilyi.
31 Nɨlɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, ugyilyoni ɓɛngɛnɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
32 Kika nɨ mʉpaga nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na
ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓapananaga luga kaɓʉ
aka gɔnɨ.
33 Kika nɨ magyaga ɓʉnza ka nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉgyɨlyaga
ɓʉnza, minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ aka
ɓagyaga ɓɛgɛyɔ.
34 Minisana na ɨzangɨya tino, kika nɨ mukupisaga iɓunu
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakwanana kamumigisilyo? Gʉtʉgʉ
ɓatʉ ɓanyɛ ɓokupisanaga luga kaɓʉ aka iba ɓigisyoni luki
li nɨlɔ aka lɔ!
35 Luki limoti, iɓunu huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni
ɓɨnza. Kupisoni nɨ makɛgʉ ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ
ɓamumigisyatʉ. Kʉwa wa, minisana ndɛkɛ na mʉkalya
mudingi, mika ndɛkɛ ɓomiko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. A
ɓɛyɔ, ɓʉnza kakɨ a ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka nɨɓɔ ɓakamigisyogigʉ
ɨbɨba na ka ɓatʉ ɓanyɛ.
36 Wikoni na mambɛngɨ mo kumbu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Obonu o mino na lɨmbɛngɨ lo kumbu.»

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Matayɔ 5:38-48; 7:12)

37 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, Kunzi
kamʉkʉlyɨgʉ ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ, makubisonitɔgʉ
ɓɛngɛnɨ na mʉkɔmbʉ, Kunzi kamubisigʉ ndɛkɛ na
mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ, hupilyoni ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpɨlya
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.
38 Hupóponi ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpápa ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.
Amuɗukilyaga ndɛkɛ ka mbɨyɔ kunu ɨsangɨ ya mʉpʉnga
nɨyɔ yanza, mʉpɨpa, mʉkpɨndɨla ɓɨnza ɓɨmvɨ, mutumo na
mʉkala, onogwanana ɓɨgbɨya-gbɨya. A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ

ɓɛyɔ mʉgyaga mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.»

39 Kʉwa wa Yeso ʉtʉlya ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ akwananatʉ kakpokyonisa dakɨ? Gʉtʉgʉ iki yi aka! Kagya ɓɛyɔ, ɓogwa iɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka liɓyɛ.

40 Mʉɓiɓya gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kakɨtaga muwonisilo kakɨ, luki limoti mʉɓiɓya wasɨ nɨnɔ ɓawonisilaga ɓɨnza, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ.

41 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ, nɨ wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?

42 Wakwanana pɨyɛ kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Ya, gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko liso›, ɨwɛ nɨnɔ wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɨna ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ? Ɨwɛ mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ mʉna, wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Mataɣɔ 7:16-20; 12:33-35)

43 «Sɨbʉkʉsɔ sanza kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanyɛ, na gɔnɨ sɨbʉkʉsɔ sanyɛ kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza.

44 A ɓɛyɔ, ɓibaga bʉkʉtɔ tasɨ ko bumo yi aka. Ɓakapwagɨgʉ manga kʉgʉ wa sɨbʉkʉsɔ so mowo, na ɓakapwagɨgʉ mbʉnyɛ kʉgʉ wa muligi mo mowo.

45 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza. Mʉtʉ wanyɛ agyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ. Kyɛ mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ opupisaga makpʉmʉka nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ kakɨ.»

Ɓibʉ ka ɓopipiko ɓaɓa
(Mataɣɔ 7:24-27)

46 «Ko bulya ɨkɨ yɔ mɛmakaga mino ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu› nɨ makɛgʉ kagya nɨlɔ nakamʉɓɨkya?

47-48 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨɓyaga, anʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kopika ndaɓʉ. Akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lodu, obisa muɓumbe kʉgʉ wa lɨtalʉ. Ngbingo yi nɨnɔ tumo odoku mino, liɓo oɓuna ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ, luki limoti nɨ koɗukonigʉ, kyɛ ndaɓʉ ipika ndɨ yanza.

49 Luki limoti, mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ no mino kaɓɨkya, a abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kʉgʉ wa lɨtɔmbʉ

aka nɨ kokpugʉ muɓumbe. Ngbingo yi nɨnɔ liɓo okikoku mino ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ndaɓʉ yi nɨyɔ, oɗukana ndɨ ɓɨgalagala, yasɨ ɓɨgbatata.»

7

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda wa Lʉma
(Matayɔ 8:5-13)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ na ilu ka ambaza nɨnɔ a ndɨ na ɨyɨ mukungulo nɔ, ogulya kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ɓemoti ka ɓasʉda wa Lʉma a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ apaga ndɨ kʉgbɛ. Mʉgya ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
3 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ ʉkana mongoni ka Yeso, atɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti-ɓemoti ka Ɓayuda ɓɛ ɓamokilyiku, oduku kahukuso mʉgya-ligubo kakɨ.
4 Nɨyɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓɨtatanaga na ɨyɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ nɨnɔ okwononi ɓɛ mʉgyɨlya ɓɛyɔ o mino kaʉɓɨkya,
5 kyɛ apagatʉ mugi kusu, ɨyɨ aka gɔnɨ nɔ atipikisilyo ndaɓʉ kusu ya malʉmba.»
6 Kʉwa wa, Yeso aga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. A kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ aka ka mʉsɛngɨ, kanɨ ngama yi nɨnɔ anatikilyoku ɓawai-dakɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Kokwononigʉ ɓɛ wingyoku kʉnʉ ka ndaɓʉ kamɨ.
7 Kinili nimini ɓi gɔnɨ ɨmɨ ambɛ sokwononigʉ kaɨnda kʉ kakʉ. Luki limoti, ɓikyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ akwanana kahʉka.
8 Ɨmɨ, na kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama kamɨ, na gɔnɨ na na ɓasʉda kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga, nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku, nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
9 Nɨyɔ Yeso ʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ngama ka ɓasʉda a ndɨ kanzɨna mɔ, lɨkpʉmʉka ambanga. Oyikana ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ kaɓɨɓya nɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: Nakaninigʉ ndɛkɛ baya yidingi abɛ nɨyɨ lugo ko ɓomikya Ɓezaleli!»
10 Nɨyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓosilo, ɓatakanya ndɨ mʉgya-ligubo nɨ oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

11 Ɓʉgala ɓi, Yeso ɨnda kʉwa ndɨ ka mugi mimoti nɨmɔ
ina ndɨ ɓɛ Naini, ɓaɓɨɓya kakɨ na ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
12 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka mupumi ma gʉɗʉ
yi nɨnɔ, abangana ndɨ na ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnda kolumbo
manda ka mʉwanza ɓemoti. Ɨɓʉkʉta ndɨ ɨyɨ mʉkaka aka
ka amakɨ, nɨnɔ a kʉwa ndɨ gɔnɨ woko. Ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ pa imoti no woko yi nɨnɔ.
13 Nɨyɔ Mombukwono-dosu amɨna muko yi nɨnɔ, akwilya
kumbu, aɓɨkya ɓɛ: «Wasa mʉgamʉ.»
14 Kumbuso yi, isisila ndɨ, avɨla sanda, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
na iyu yɨbɨnɨka ɓamaga. Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Mikya-
ɓawanzaaa, nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga!»
15 Wa aka wa, mikya ɓalʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ manda nɔ iko,
apʉnga ndɨ kanzɨna. Kumbuso yi, Yeso apá ndɨ amakɨ.
16 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓongisa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga
ndɨ kabibisa Kunzi ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mugyalandʉ ɓemoti
mudingi opupiniku luga kusu!» na gɔnɨ: «Kunzi os-
ingyiniku lɨvananza kakɨ!»
17 Na mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ,
ɨtʉlyana kʉwa ndɨ ka iwili yasɨ ya Yudɛa no giyo yasɨ nɨyɔ
ɓuwobi-ɓuwobi wa.

Yeso nɨ Masiya nɨnɔ a ɓanʉ kodoku
(Matayɔ 11:2-19)

18 Ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓapága ndɨ Yuani mon-
goni masɨ. Kʉwa wa, Yuani ʉmaka ndɨ ɓaɓa luga kaɓʉ,
19 ʉtɨka ndɨ kʉ ka Mombukwono-dosu kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ
nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku, ɨkanɨgʉ takwanana kaɓʉnda
wagɔgɔ?»
20 Nɨyɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ atitikiku kaumuusa ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku ɨkanɨgʉ takwanana kaɓʉnda
wagɔgɔ?›»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndɨ ɓatʉ
ɓudingi ɓa ɓokoloɓu dididi, nɨɓɔ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukusa ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ
ɓa ndɨ no koloɓu ya mamɔmɔ.
22 Kumbuso yi, Yeso usikisya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «Windoni
katʉmbʉlyaga Yuani nɨlɔ mini na nɨlɔ mukoni: ɓatʉ ɓa
ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtɨngbɨ
ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka
ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya
ɓakaʉkana Mongoni Manza.
23 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka Yuani-Mubatizaɨ

24 Niɨyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ Yuani utikoku ɓaga ndɨ, Yeso apʉnga
ndɨ kanzɨniɨlya ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani,
anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ kʉ ka ɨsa? Liɨgʉgʉ niɨlɔ a
ndɨ kodimbo na muvivi? Kaliɨ!
25 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti
wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti, niɓɔ ɓimokisyaga
ɓotu ɓaya liɨgabʉ lapʉ, ɓika na ɔɓɨliɨ wanza, ɓikaga ka
ɓandaɓʉ ka ɓangama.
26 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo,
nakamʉɓɨkya ambɛ akitogito mugyalandʉ.
27 Kyɛ ikpika ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kyɛ uɓungusyili pisi.›»
28 Nakamʉɓɨkya ambɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ niɨnɔ
ɨɓʉkʉta na muko, niɨnɔ a mudingi kakɨtaga Yuani. Luki
limoti niɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ko Kunzi a
mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
29 Niɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ na gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa man-
zanza aka ɓamʉkana ndɨ, ɓiba ɓɛ Kunzi a ngbingbili, Yuani
uɓotisa ndɨ.
30 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li niɨlɔ Kunzi a ndɨ kapa
kʉgʉ kaɓʉ, ɓamʉya ndɨ ɓɛ Yuani uɓotisi.»
31 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nakwanana pɨyɛ kaukingyoso
ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li niɨlɨ na ɓɛkɨ? Ɓa mʉɗɔngɔniɨ abɛ ɓa waniɨ?
32 Ɓa mʉɗɔngɔniɨ abɛ ɓomiki ɓi niɓɔ ɓa ɓakikaga ka
pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga ɓɛngɛniɨ ɓɛ: ‹Tamungbotilyi ɓi
ɓyɛmbɨ niɨ makoɓinigʉ! Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma
idumasʉ niɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
33 A ɓɛyɔ, niɨyɔ Yuani-Mubatizaɨ odoku ndɨ, kalyagɨgʉ ndɨ
mukati, kamwogigʉ ndɨ gɔniɨ vinya, iɓunu aka ɓɛ: ‹A na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
34 Mika-mʉmbanzʉ odoku kʉwa ndɨ, analyalya, anomwo,
iɓunu aka ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi niɨmʉna,
akalyalya na kamwo vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!›
35 Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ
ɓabaɨlya.»

Yeso ogulyini ka ndaɓʉ ka Simoni

36 Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ Yeso kalyalya ɨɓʉ na ɨyɨ
kʉ kakɨ. Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka alʉkʉ yi niɨnɔ, iko, ɓapʉnga
kalyalya.
37 Muka ɓemoti wa yɨgya yanyɛ, ikaga ndɨ ka gʉɗʉ yi niɨnɔ.
Niɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso akalyalya kʉ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku

ndɨ na mʉkɛʉ mimoti nɨmɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la alibati,* otumini na malazi ɓɨɗɛ.
38 Amaga ndɨ kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magʉ kakɨ. A ndɨ kagama, anuɗukusogo ɓomomiso-miso ka magʉ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kʉwa ndɨ no tukatʉ kakɨ, anopututo magʉ, akpazya ndɨ na malazi.
39 Nɨyɔ Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndɨ Yeso ɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ kʉsɔ kakɨ ɓɛ: «Kiko ɓi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a mugyalandʉ walɨngʉnʉ, akwanano ɓi kaiba ɓɛ muko yi nɨnɔ akavɨvɨla nɔ a na yɨgya yanyɛ.»
40 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya Mufalisayɔ nɔ ɓɛ: «Simoni, na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya.» Simoni asikisya ɓɛ: «Muwonisilo, ɓɨkyanɔ.»
41 Yeso aɓikyoku ɓɛ: «Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓa ndɨ no luɓu ka mʉtʉ ɓemoti. Ɓemoti a ndɨ no luɓu wa ɓambuma ɓamɨya kuɓukumuti na wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
42 Yɛkɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓakɛgʉ ndɨ no ɓuyi kakalya luɓu yi nɨnɔ, ʉpɨlya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa. Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ ɨka na sɨpananɨsɔ kʉgbɛ na alʉkʉ yi nɨnɔ?»
43 Simoni asikisya ɓɛ: «Nakaɨna abɛ nɨnɔ apɨlya ndɨ nɨ a na ɓuyi ɓudingi kʉgbɛ.» Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»
44 Kumbuso, oyikana ndɨ kʉ ka muko yi nɨnɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Watʉ kamɨna muko yi nɨmʉ? Wa nogulyiku mino kʉ kakʉ wanʉ, wakepigʉ lɨɓo la magʉ, luki limoti muko yi nɨmʉna esukusi magʉ no ɓomomiso-miso, ɛkpaga no tukatʉ kakɨ.
45 Waketitilyigʉ ɓi kepututo, luki limoti muko yi nɨmʉ kupigʉ kepututo magʉ katʉkya wa aka wa nogulyiku mino wanʉ.
46 Weketikiligʉ molingo ka mʉ, luki limoti ɨyɨ etikilito magʉ na malazi.
47 Kinili nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ owonisili, akaibisiso ɓɛ ɓapilyini ɓʉnyɛ ɓudingi nɨɓɔ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ Kunzi apɨlyaga ɓʉnyɛ ɓakɛɗɛ, owonisilaga sɨpananɨsɔ sɨkɛɗɛ gɔnɨ.»
48 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya kʉwa muko yi nɔ ɓɛ: «Ɓupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
49 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a mbɛyɨ wanɨ, kaɨkpʉnda kapɨlya ɓʉnyɛ?»
50 Luki limoti Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛ: «Baya kakʉ uhukusini, waga na mazɨyɔ.»

---

* **7:37 7:37** *alibati:* Ɓʉsɔlɔ ɓa tʉkʉtɔ totu nɨtɔ ɓalʉkaga ndɨ notu makpʉmʉka dididi abɛ: ɓambikɛ, mawɛngʉ, ɓosupa.

8

Ɓoko niɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ pa imoti na Yeso

1 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ma Ɓʉngama ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ no giyo dididi. Ɓaɓɨɓya
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
2 Ɓoko ɓemoti-ɓemoti niɓɔ Yeso ʉnyɔ ndɨ mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ, uhukuso ɓokoloɓu, ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ: a
ndɨ nɨ Malia Magadala, nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ maɗɨya na ɨka,
3 Yuana, muka Suza nɨnɔ a ndɨ zamʉ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ, na
ɓagɔgɔ ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓapága ndɨ ɓuyi kaɓʉ kabɨnɨka
ɓuti ka Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

Yeso akatwa lizuni la lɨkʉna
(Mataɣɔ 13:1-9; Malɨkɔ 4:1-9)

4 Ɓambanzʉ ɓasingyoku ndɨ Yeso kotukyoku ka ɓagʉɗʉ
dididi. Nɨyɔ ambaza mudingi a ndɨ kamʉmʉkana ɓɛyɔ,
ʉtʉlya kʉwa lizuni li nɨlɨ:
5 «Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna masɔlɔ kakɨ. Nɨyɔ a ndɨ
kakʉna ɓɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓambanzʉ
ɓaɗɨtaga ndɨ, ɓombu ɓalya.
6 Nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtalʉ. Nɨyɔ aɓaka, ʉmɨlaga
kyɛ lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ no liɓo.
7 Yagɔgɔ anyʉka ndɨ ko kpokiki. Nɨyɔ apʉnga kaɓaka,
kpokiki aɓaka ndɨ gɔnɨ iyu, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.
8 Luki limoti nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtɔmbʉ la
dɔɓɔ. Aɓaka ndɨ, aɓʉkʉta ɓɛkaza ɓɨyʉyʉyʉ. Ɨkaza imoti-
imoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo yakpʉ kʉgbɛ.» Nɨyɔ Yeso ama
kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, apamɨkana ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulyo tino yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino pisi ka mozuni
(Mataɣɔ 13:10-17; Malɨkɔ 4:10-12)

9 Kʉwa wa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ Yeso isi ya lizuni li
nɨlɔ.
10 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗɨ
ɓaya Ɓʉngama kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga
ɨɓʉ pisi ka mozuni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka
moɓiso ɓɛ:
‹Ɓika kaanda nɨ ɓakɛgʉ kaɨna,
ɓanʉkana nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo.›»

Yeso akaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓɨɓya lizuni la lɨkʉna
(Mataɣɔ 13:18-23; Malɨkɔ 4:13-20)

11 «Mʉtʉmbʉlagɨ ma lizuni nɨma: masɔlɔ a likingyosi la
lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ pisi kʉ masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga
ndɨ mino. Ɓʉkanagatʉ, luki limoti mumuyoniso odoku,
anyɔ lɨkpʉmʉka ka mambɛngɨ kaɓʉ. Ʉkpɨngba kabaɨlya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ na kainisono na muhukuso.
13 Masɔlɔ nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtalʉ, a nɨɓɔ ɓʉkanaga
lɨkpʉmʉka, ɓogwi na ɨgyagya. Luki limoti ɓa abɛ sɨbʉkʉsɔ
nɨsɔ kɛgʉ no lyo, ɓaɓɨnɨkyanaga ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
Ko ngbinga wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓatʉkya ka baya.
14 Nɨmɔ ogwa ndɨ ko kpokiki, a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi
nɨnɔ ɓo mino kaidukulogo ka baya, mʉtamanagɨ mudingi,
mʉsasa ma mukumbo na ma lɨtɔmbʉ ʉkanda ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.
Ka muliɓo mi nɨ ɓakopígʉ masɔlɔ mʉngata.
15 Nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ a likingyosi ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨmbɛngɨ lanza,
ɓanagya yi. Ɓoɓuulyogo, aɓʉkʉta masɔlɔ, ɓakoyikonogigʉ
ka baya gʉtʉgʉ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Malikɔ 4:21-25)

16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka nɨnɔ atʉnaga tala agbukumisya ɓata na mʉmbɨ
ikanɨ abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kʉgʉ, ka
pa nɨyɔ ɓabisogo mino iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kogulya ɓɨnɨ
ɓʉngbanganya.
17 Kʉwa wa gɔ wa, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka
nɨlɔ la kɨsʉma nɨ kimibisikosigʉ, ɨpupisa ka pa yangba.
18 Ɛɛɛ, wiminyonito ɓɛyɔ mo mino kaʉkana yɔ! A ɓɛyɔ,
mʉtʉ yi nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ
yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ nɨlɔ akasɨma ɓɛ a
nolu.»

Livananza la lingʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Malikɔ 3:31-35)

19 Amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ kanda, luki
limoti ɓakakwananagʉ ndɨ kasilyo ko bulya ambaza ka
ɓambanzʉ.
20 Ɓaɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓakaʉkɨsa
kunzi kʉ, ɓakapa kaʉmɨna.»
21 Luki limoti Yeso usikisya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mama
na ɓomika-mama nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko
Kunzi, ɓanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Malikɔ 4:35-41)

22 Lɨsyɛ limoti Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na
ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Tozobini kʉsyakʉ wa ibombu.»
Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.

23 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kazaba nɔ, Yeso alala
ndɨ ɓɨpɛ. Mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo ko ngbinga
ɓemoti aka, ɨngbɔlɔ apʉnga komwaga liɓo. Ɓa kʉwa ndɨ
ka mʉkpanga ma kukwakʉ.
24 Ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ kagbugbutiso, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Muwon-
isilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»
Nɨyɔ Yeso ogbugbutoku, apamɨlya mbumbo na mʉɓaka,
mbumbo asa ndɨ kovivo, pa aka ndɨ ɓiwo.
25 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Baya kunu a yanɨ?»
Luki limoti ɓaɓanga ndɨ, ɓombomboyo, ɓanuusana ɓɛ:
«Inguo ya mumbanzʉ tino pɨyɛ mʉ? Akapá mʉtʉʉ gʉtʉgʉ
ko mbumbo no liɓo, masɨ anamʉkana!»

Yeso anyuni mʉlʉkʉ ɓemoti mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Malɨkɔ 5:1-20)

26 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ kʉsyakʉ, ka iwili ya
Ɓagɛlasɨ, tili na iwili ya Galilaya.
27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kosya ka ɨngbɔlɔ,
mʉlʉkʉ ɓemoti wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, odoku ndɨ kambwa kakɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Mututu kɛgʉ
ɓuwobi, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ asɨ ndumbu aka. Kasyɛgɨgʉ ɓata
ndɨ ka ndaɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka
ɓambʉkʉ aka.
28 Nɨyɔ amɨna Yeso ɓɛyɔ, apamɨkana, ogwa kambwa kakɨ,
apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ
kusu na ɨwɛ opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki, wakegyogyisonito
ɓaka!»
29 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ka
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ opupi kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ
nɨ andungulyogini nganga ɓɨkyɔ. Gʉtʉgʉ ɓakakanda ndɨ
maɓɔkʉ na magʉ na ɓaselegeni ɓɛ kyɛ kokyogonito, ɨtɨnaga
ndɨ asɨ ɓɨtututu. Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la ɓʉnyɛ lɔ akpamyaga ndɨ
kaɨnda kʉ ka ɨsa.
30 Yeso amuusa ɓɛ: «Wina ɓʉ?»
Asikisya ɓɛ: «Nina bɛ ‹Ndube›» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ nɨ amingyini mudingi.
31 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ
kukpomyonitɔgʉ ɓaka kogwa ka liɓyɛ lo ɓuku.
32 Wɨna sɛ ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka
ngʉpa wa. Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ
ʉsɨlyɨ pisi kogulya ka ɓangʉya ɓi niɓɔ. Abaɨlya.
33 Kʉwa wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ opupa ndɨ kʉsɔ ka alʉkʉ
nɔ, ogulya ndɨ kʉsɔ wa ɓangʉya. Ambaza ka ɓangʉya wasɨ
osya ndɨ ko dido wa ngʉpa kadwɛ ka ibombu, ɓolinda ndɨ.
34 Ngbingo yi nɨnɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓangʉya ɓɨna ndɨ mino
lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɓɨga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ
ka gʉɗʉ na ka ɓogiyo.

35 Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa
ndɨ lɔ. Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Yeso, ɓatakanya kʉwa ndɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ apupa ndɨ nɔ mukuliko
ɓuwobi na Yeso, kanɨ imokisyini kutuko, mʉpɨla ɓɨnza
ɓipisiii. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
36 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛyɔ alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ mino.
37 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Gɛlasɨ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso
ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kaɓanga kʉgbɛ. Yeso aɗaka
ndɨ ka ɨngbɔlɔ, atʉkyɨlya lɨgʉndʉ.
38 Mʉtʉ yi nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ
ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
Luki limoti, kanɨ Yeso kopagʉ. Aɓɨkya ɓɛ:
39 «Wɨga kʉ kakʉ, wotumbulogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
Kunzi ugyilyi.»
Aga ndɨ, oɓikyogoku ka gʉɗʉ wasɨ nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ.

Yeso ahukusini muko ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo muko yi

(Mataɣɔ 9:18-26; Malɨkɔ 5:21-43)

40 Nɨyɔ Yeso ɨga ɓata kʉsyakʉ wa ibombu, ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ atɨlya ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ
kaɓʉnda.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo odoku ndɨ, ogwa
kambwa ka Yeso, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ adwɨnɔ ɓaka kʉ kakɨ,
42 kyɛ mikakɨ ɓemoti aka muko yi, wa ɓyanga banda
tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, a ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kaaga kʉ, ambaza
amotosya ndɨ ɓɨkpwɔ.
43 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ
apupaga ndɨ kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. A ndɨ nɨ omoni
mukumbo kakɨ masɨ kaʉkalyaga ɓamʉnganga, luki limoti
kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso.
44 Muko yi nɨnɔ akpuɗoku ndɨ Yeso ya kumbuso, avɨla mʉ
ma kutuko kakɨ. Wa aka wa, ɓangʉ asa ndɨ kapupo. 45 Yeso
aka ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ nɔ evili?»
Ɓatʉ ɓasɨ ɓanganya ndɨ, Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: «Muwonisilo,
wakɛgʉ mbɛyɨ kaɨna ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓukunguli mino yɨ,
ɓumotosya ɓɛnɛ?»
46 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Iyo, mʉmbanzʉ ɓemoti
evilito, kyɛ nimukonito ngu kepupo.»
47 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨna ɓɛ ɓandungini, odoku gʉgʉma
na kʉɓangakʉ, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ wa, atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya tino yɔ avɨla
ndɨ mino Yeso na ɓɛyɔ ahʉka ndɨ mino ko ngbinga ɓemoti.

48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikya ɓoko mʉna, baya akaʉ
uhukusini. Waga na mazɨyɔ.»
49 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna nɔ, mʉtʉ
ɓemoti otukyoku ndɨ ka Yailo, ngama wa ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨkya ɓɛ: «Mikakʉ osisini lɨmbɛngɨ.
Wasa ɓata kadomiso Muwonisilo.»
50 Nɨyɔ Yeso ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ ɓɛyɔ, aɓɨkya
Yailo ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na baya aka, mikakʉ
ahʉkatʉ.»
51 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso adwɛ mino ka ndaɓʉ ka Yailo,
kapagʉ ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ kogulya pa imoti na ɨyɨ ka ndaɓʉ,
kiki asɨ nɨ Pɛtɛlɛ aka, Yuani, Yakɔbɔ, abakɨ na amakɨ miki.
52 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kagama na kaɨgama ko bulya ko miki
yi nɨnɔ okwa ndɨ nɔ. Luki limoti Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wosoni
kagama, miki kɛgʉ mukwo, luki limoti a ka tɔtɔ.»
53 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa, kyɛ ɓa ndɨ kaiba ɓɛ
miki a manda.
54 Luki limoti Yeso agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ
ɓɛ: «Miki aaa, wamaga!»
55 Ozuzukoku, amaga ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. Yeso
aka ndɨ ɓɛ ɓapí malɨlɨ.
56 Abakɨ na amakɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ kaɨna
lɨkpʉmʉka nɨlɔ lɨmbanga lɔ, luki limoti Yeso ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ
ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

9

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:5-15; Malɨkɔ 6:7-13)

1 Kʉwa wa, Yeso ʉmʉmʉla ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
ʉpá ngu na ɓʉngama kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ
na kohukuso ɓokoloɓu.
2 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama
ko Kunzi na kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ luki limoti
aka abɛ mʉdʉkpɔ, kʉgba, mukati gʉtʉgʉ ɓuyi aka, na
makuvonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa-ɓaɓa.
4 Pa yasɨ kʉ ɓamʉtɨlya ɓanʉ mino, wikoni iɓunu asɨ ka
ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa
ɓanʉ mino ka mugi mi nɨmɔ.
5 Pa yasɨ kʉ ɓambanzʉ ɓakamʉtɨlyɨ ɓanʉ mino, puponi ka
mugi kaɓʉ, mɨbʉmaga liɓungu la ɓakagba kunu, kaumibisa
ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
6 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ, ɓolingya giyo yasɨ.
Ɓanaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ, ɓanuhukuso
ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.

Ɛlɔdɨ Atipasɨ a ndɨ kakɨsa kamiba Yeso
(Mataɣɔ 14:1-12; Malɨkɔ 6:14-29)

7 Wa Ɛlɔdɨ nɨnɔ a ndɨ ngama wa Galilaya ʉkana mino
lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ kaigyonosa lɔ, amama ɓɨgbagba
nɨ kɛgʉ ɓata kaiba ɓɛ agya ɓʉnɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa
ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ opupiniku ka ɓabɨlɨ!»
8 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ ɨlɨya ipupisiniku
ɓata!»
Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ wandɛlɨ
ɓemoti opupiniku ka ɓabɨlɨ!»
9 Luki limoti, Ɛlɔdɨ aɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nakusisoni ndɨ Yuani
mʉ. Wanɨ sɛ kʉwa ɓata mʉna nakaʉkana makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga kʉgʉ kakɨ mʉ?» A ndɨ kakɨsa kamɨna
Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
(Mataɣɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Yuani 6:1-14)

10 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Yeso
masɨ nɨmɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini. Ɨnda ndɨ na ɨɓʉ ka pa nɨyɔ
mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino, ɓuwobi na gʉɗʉ ɓemoti nɨnɔ
ina ɓɛ Bɛtɛsaida.
11 Luki limoti, nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɛyɔ,
ɓaga ndɨ kaʉkɨsa. Nɨyɔ ɓadwɛ, Yeso ʉtɨlya, ʉnzɨnɨlya kʉgʉ
wa Ɓʉngama ko Kunzi, uhukusa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaigyogyiso
na ɓokoloɓu.
12 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ apʉnga mino kogwo,
ɓatʉtʉmbwa ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Hʉɓɨkya
nɛkɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓaga kakɨsa pa ya ɓusisini no
luki lɨlya ka sɛngɨ na ka ɓandaɓʉ nɨɓaɨna ɓuwobi-ɓuwobi
wanʉ, kyɛ ta wanʉ ka ɨsa.»
13 Luki limoti ʉɓɨkya ɓɛ: «Hupóno malɨlɨ asɨ nɨ ɨɓunu aka
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.»
Ɓasikisya ɓɛ: «Ta ɨɓusu asɨ na mukati kuɓukumuti aka
na ɓosi ɓaɓa. Wakapa ɓɛ tɨndɨ koluwo malɨlɨ ko bulya ka
ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ?»
14 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ wa banda ɓɛlɔfʉ
kuɓukumuti.
Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Hulikisoni nɛkɨ ka
magbʉta. Lɨgbʉta limoti-limoti ika na ɓambanzʉ banda
ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.»
15 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓulikisa ndɨ ɓasɨ.
16 Yeso ava mukati nɨmɔ kuɓukumuti mɔ na ɓosi ɓaɓa,
ɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, amigisya Kunzi ɨbɨba. Kumbuso
yi agbananaga, ʉpá ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓalʉpyɨ ka ambaza ka
ɓambanzʉ.
17 Ɓasɨ ɓalyalya, ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
Ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla kʉwa nɨmɔ otigala ndɨ mɔ, ogwa ndɨ
mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Masiya
(Matayɔ 16:13-19; Malɨkɔ 8:27-29)

18 Lɨsyɛ limoti Yeso akɨɗa ndɨ kalʉmba, ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ. Umuusa ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ
kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
19 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ
ɨwɛ nɨ Yuani-Mubatizaɨ, ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɨlɨya,
ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɓemoti wandɛlɨ nɨnɔ
opupiku ɓi ka ɓabɨlɨ.»
20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa
ɨɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»

Pɛtɛlɛ amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Masiya nɨnɔ ko Kunzi.»

21 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonito mʉmbanzʉ.
22 Omotiloku ndɨ ɓata ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-
mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda,
ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓambimbo,
ɓamwisiso. Luki limoti, ka lɨsyɛ la masaa kumbusa wa
kukwakʉ kakɨ, opupoku ka mbʉkʉ.»
23 Kumbuso yi ʉɓɨkya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa
kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abɨnɨka
mʉsalaba kakɨ masyɛ masɨ, anɛɓɨɓya.
24 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ
kusili wa mɔnɨ, aɓungusatʉ, luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ
aɓungusa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kamɨ, ahukusatʉ ndɛkɛ.
25 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ
la ɔɓɨlɨ, nɨ aɓungusini ikanɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ ɓɨkpɛ?
26 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko
bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ
ɨyɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ na ka
ɨbɨba ka Baba pa imoti na ɓamalaika ɓotu.
27 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, a
lɨngʉnʉ: ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓana ɓa wanʉ,
ɓakokwigʉ ndɛkɛ kanɨ ɓakinigʉ Ɓʉngama ko Kunzi.»

Miso ka Yeso ɨgomosyonini
(Matayɔ 17:1-8; Malɨkɔ 9:2-8)

28 Ɓuwobi kadwɛ pɔsɔ imoti kumbusa wa mʉnzɨna mi
nɨmɔ, Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa pa imoti na Pɛtɛlɛ, Yuani na
Yakɔbɔ kalʉmba.
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kalʉmba nɔ, misa kakɨ
ɨgomosyana ndɨ, ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu abɛ ngbangbata
kangɨnana.
30 Ɓambanzʉ ɓaɓa ɓopupana ndɨ ɓigbututu kanzɨna na
Yeso: a ndɨ nɨ Musa na mugyalandʉ ɨlɨya.

31 Ɨbɨba ko Kunzi ukungula ndɨ ɓikululu. Ɓa ndɨ kanzɨna
na Yeso kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ nɨkwɔ igyonosa ndɛkɛ ka
Yelusalɛma.
32 Pɛtɛlɛ na ɓawai-dakɨ ɓa ndɨ ɓuɗukono ka ɓatɔtɔ
ɓingbwungono. Nɨyɔ ɓozuzukoku, ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso
pa imoti na ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ ɓɔ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kaasanana
na Yeso, Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza
iɓusu kaika wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ,
nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka ɨliya.» A ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba
ɓɛ akaɓɨkya ɓʉ.
34 Nɨyɔ a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, lindindi odoku ndɨ ɓɨkwa,
utikya ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko. Ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ
wa lindindi utikya ndɨ mino ɓɛyɔ.
35 Lɨyʉ otukyoku ka lindindi kʉ ɓɛ: «Nɨmʉna a Mikamɨ
mʉpaka nɨnɔ napʉnaga ndɨ. Mumukononi ɨyɨ!»
36 Kumbusa wa lɨyʉ nɨlɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛ ndɨ, ɓamɨna
kʉwa Yeso aka mʉkaka. Ɓadakyana ndɨ ɓiwo, kanɨ
ɓakatumbulyogigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨna ndɨ lɔ.

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-18; Malɨkɔ 9:14-27)

37 Ɓʉgala ɓi, Yeso na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓosya ndɨ ka ngʉpa,
ambaza mudingi ka ɓambanzʉ akpuɗoku ndɨ.
38 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti kʉsɔ wa ambaza wa apʉnga
kapamɨkanaga, ɓɛ: «Muwonisilo, kikiliki, nakaʉkʉnga
ambɛ ɨndɨlyanɔ ɓaka mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨmʉ, a ɨyɨ yɨkaka
aka kʉ kamɨ!
39 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti akagyogyiso, ko ngbinga
ɓemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka mʉnɔkʉ
ɓɨɗɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ asaga kanɨ agyogyisini.
40 Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyi
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti ʉgyagya.»
41 Yeso usikisya ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi
nɨma, makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika
pa imoti ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ kunu
ɓongbinga ɓɨnga? Doku no mikakʉ kʉnʉ!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ miki a kʉwa ndɨ mina kaisisilo
ɓuwobi na Yeso, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya wasɨ
ɓɨngɔmʉ, anzimba ndɨ no ngu. Luki limoti, Yeso apamɨlya
ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, miki ahʉka, amigisya abakɨ.
43 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨdɛ kaɨna ngu yidingi
ko Kunzi.

Yeso igilyini kaɓɨkya ɓɛ okwatʉ ɓanʉ
(Matayɔ 17:22-23; Malɨkɔ 9:30-32)

Ɓambanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɓa ndɨ kombomboya ka masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ. Ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
44 «Hukononi ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya: ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ.»
45 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ. Isi a ndɨ na ɨɓʉ yakɨsʉma kyɛ ɓakibonitɔgʉ. Ɓa ndɨ gɔnɨ kaɓanga kamuusa bulyo yi.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ?
(Matayɔ 18:1-5; Malɨkɔ 9:33-37)
46 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ.
47 Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Kʉwa wa ava ndɨ miki ɓemoti abiso ɓuwobi na ɨyɨ,
48 ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ abibisa miki ɓɛyɔ ka nɨmʉna ko bulya kamɨ, ebibisi ɨmɨ ɓɨkpɛ, na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akebibiso, akabibiso gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ. Kyɛ mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akainisono abɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ luga kunu ɓasɨ, ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba.»

Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ a wai-dakʉ
(Malɨkɔ 9:38-40)
49 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ ɓemoti kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ kusu.»
50 Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ, a wai-dakʉ.»

Yeso akakɨtaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Ɓayuda
51 Nɨyɔ masyɛ ka Yeso obimono kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, otiwolya ndɨ lɨgʉndʉ kaɗaka ka Yelusalɛma.
52 Ʉtɨka ndɨ ɓatʉ ɓemoti ɓɛnɛ kambwa. Ɓɨnda ndɨ, ɓingyo ka mugi mimoti ka Ɓasamalia kaɓungusilyo pa ya ɓusisini.
53 Luki limoti, ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓakya ndɨ katɨlya kyɛ a ndɨ ɨyɨ kaɨnda misa ka Yelusalɛma.
54 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani ɓɨna mino ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wopatʉ ɓɛ takʉngɨ ɓuku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ na kaulumwisogo?»
55 Yeso oyikana ndɨ misa kʉ ɓa ndɨ mino, uyoyiso.
56 Kumbuso yi, ɓɨnda kʉwa ndɨ ka mugi magɔgɔ.

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakapa kaɓɨɓya Yeso
(Matayɔ 8:19-22)
57 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi, alʉkʉ ɓemoti aɓɨkya ɓɛ: «Nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»

58 Yeso aƀɨkya ƀɛ: «Ɓanzɨyɔ ƀa na maƀaga, ƀombu ƀa na
ƀandaƀʉ, luki limoti Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga
na yakimumbiso.»
59 Aƀɨkya ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ ƀɛ: «Iƀyeku.» Luki limoti,
alʉkʉ nɔ aƀɨkya ƀɛ: «Muwonisilo, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo
kaɨnda kalumba baba.»
60 Yeso amigisya ndɨ ƀɛ: «Hʉsa ƀamanda, ƀolumbi
ƀamanda kaƀʉ, ɨwɛ, wɨnda kaƀɨkyaga mongoni ma
Ɓʉngama ko Kunzi.»
61 Alʉkʉ wagɔgɔ aƀɨkya ƀata ƀɛ: «Muwonisilo, nʉƀɨƀyatʉ
ndɛkɛ, luki limoti ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo naga kaɨnanana na
lɨvananza kamɨ.»
62 Yeso aƀɨkya ƀɨngbanganya ƀɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ
apʉngaga kɛƀɨƀya, ɨkwɛ ƀata kumbuso, kakwananɨgʉ ka
Ɓʉngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini ƀaƀɨƀya ƀagɔgɔ ƀatɛkɛƀɛ maɗɨya na ɨka na ƀaƀa

1 Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ʉpʉnaga ƀambanzʉ
ƀagɔgɔ ƀatɛkɛƀɛ maɗɨya na ɨka na ƀaƀa, ʉtɨka ndɨ ƀaƀa-
ƀaƀa kambwa ka ƀagʉɗʉ ƀasɨ no giyo yasɨ nɨyɔ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ a ndɨ mino kaɨnda.
2 Kambwa wa lɨgʉndʉ kaƀʉ, ʉƀɨkya ƀɛ: «Masɔlɔ a
mudingi, luki limoti ƀagya-ligubo ƀa ƀakɛɗɛ. Muƀikyoni
nɛkɨ mombukwono tiko ambɛ utikiku ƀagya-ligubo kanyɔ
masɔlɔ kakɨ.
3 Wogoni! Namutiki abɛ ƀomikya ƀakɔndɔlɔ lugo ko
ƀosukopi.
4 Makovonitɔgʉ ƀuyi, kʉgba, gʉtʉgʉ ƀɛkpakʉ aka, maka-
muusonito mʉmbanzʉ ko pisi.
5 Ka ndaƀʉ yasɨ nɨyɔ mogulyaga ƀanʉ mino, ƀikyogoni
ƀanʉ amƀɛ: ‹Mazɨyɔ iki ka ndaƀʉ yi nɨyɨ.›
6 Kika nɨ mʉtʉ wa mazɨyɔ a ka ndaƀʉ yi nɨyɔ, mazɨyɔ
kunu ika kʉgʉ kakɨ. Kiki, mazɨyɔ mi nɨmɔ amumigilyoku.
7 Wikoni ka ndaƀʉ yi nɨyɔ aka yɔ, manalya na komwo
nɨmɔ ƀika kamʉpá kyɛ mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya
kakɨ. Makikonitɔgʉ kaamama ka ƀandaƀʉ gbalɨ.
8 Makogulyaga ƀanʉ ka gʉɗʉ ƀemoti ƀɛnɛ, ƀatʉ ƀi
ƀamʉtilya, lyoni nɨmɔ ƀika kamʉpá,
9 muhukuso ƀatʉ ƀa ƀokoloƀu nɨƀɔ ƀika kʉ, mʉƀɨkya ƀɛ:
‹Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ƀuwobi.›
10 Luki limoti, makogulya ƀanʉ ka gʉɗʉ ƀemoti nɨ
ƀakamutilyigʉ, puponi wa, momisikana ka gʉɗʉ yi nɨnɔ,
manaƀɨkya ƀɛ:

11 ‹Tibumini liɓungu* la gʉɗʉ kunu, gʉtʉgʉ nɨlɔ a
ka ɓakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni ɓɨnza ambɛ
Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
12 Nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, Kunzi
ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ kʉgbɛ kaʉkɨtaga nɨɓɔ
ɓa Sɔdɔmʉ.»

Ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓamʉya kabaɨlya
(Mataɣɔ 11:20-24)

13 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ
gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
igyonasa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba
ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ ndɛlɨ, ɓimokisya ɓotu
ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoyikono.
14 Kinili, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓamugyogyisa ndɛkɛ
kʉgbɛ kakɨtaga Tilo na Sidɔna.
15 Sɛ ɨwɛ Kapɛlɛnaumu, wakasɨma ɓɛ waɗakatʉ ɓanʉ
kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Usisa ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ.»
16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ
kamʉmʉkana, emukoni ɨmɨ, mʉmbanzʉ kamʉmʉya, emuyi
ɨmɨ, mʉmbanzʉ kɛmʉya, amuyi nɨnɔ etikoku.» Kumbuso yi
ɓaga ndɨ.

Igoku ka ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka
na ɓaɓa ɓigononoku mino, ɓa kʉwa ndɨ nɨ ɓotumini
na magyagya ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka o ɓi katɨmʉkana ngbingo
yi nɨnɔ to ɓi mino kaʉpamyaga ko lino kakʉ!»
18 Yeso usikisya ɓɛ: «Namɨna ndɨ Abɨlɨ kogwoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana.
19 Hukononi: namʉpá ndɨ ngu kaʉɗɨtaga ɓanzʉka,
ɓanakwaa-gbanɨ, no ngu yasɨ ka Mumuyoniso, luki gʉtʉgʉ
limoti aka kamʉgyɨgʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ.
20 Luki limoti, makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kyɛ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ akamʉmʉkana, gwoni magyagya
mudingi kʉgbɛ kyɛ Kunzi okpikoni ndɨ mino kunu kʉgʉ wa
lɨsyɛ.»

Yeso akamibisiso Abakɨ ka ɓaɓɨɓya kakɨ
(Mataɣɔ 11:25-27; 13:16-17)

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, Yeso otuma na magyagya
ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, Mom-
bukwana masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka

---

* **10:11 10:11** Kaɨbʉma liɓungu: Yɨgya nɨyɔ owonisilaga ndɨ ka Ɓayuda yɨgbanana ka ɓaɓɨɓya na gʉɗʉ yi nɨnɔ. **10:12 10:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:16; 19:29.

lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisilo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.»

22 «Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Miki nɨ wanɨ kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.»

23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndɨ misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Magyagya iɓunu kaɨna nɨlɨna makaɨna lɨ!

24 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ɓogyalandʉ na ɓangama ɓakpʉ ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kʉwa wa, muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa ɓemoti amaga ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»

26 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓokpika sɛ mbɛyɨ ka Mʉtʉʉ ɓʉnɨ? Ʉkanaga ɓʉnɨ kʉsɔ yi wa watangʉlaga mino?»

27 Alʉkʉ nɔ amigisya ɓɛ: «Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ, no ngu kakʉ yasɨ, na yimibo kakʉ yasɨ.» Na: «Wapa wai-dakʉ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino.»

28 Yeso amigisya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ɓɨnza. Gya nɛkɨ ɓɛyɔ winisana na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

29 Yɛkɨ muwonisilo wa mʉtʉʉ a ndɨ kapa kowonisilo ɓungbingbili kakɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wai sɛ kʉwa nɨ wanɨ?»

30 Yeso amigisya na mʉtʉmbʉlagɨ ɓɛ: «A ndɨ lɨsyɛ limoti, mʉtʉ ɓemoti otukyoku ka Yelusalɛma kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwɛ ko pisi, abangana na ɓonzikaɓʉ, ɓagwi, ɓabʉma, ɓakʉpya makpʉmʉka masɨ, ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo.

31 Kumbuso yi, kumu-kumu ɓemoti a ndɨ kosyoku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ amɨna mʉtʉ yi nɨnɔ, ɨkɨta ka kpɔlɔ, akpangba, aga yakakɨ.

32 Kagya yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, Mulawi odoku wa gɔ wa. Nɨyɔ amɨna alʉkʉ nɔ, ɨkɨta gɔnɨ ka kpɔlɔ, akpangba, aga.

33 Luki limoti, Musamalia ɓemoti nɨnɔ otukyoku ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, oɓyeku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ odweku wa, amɨna, akwilya kumbu.

10:27 10:27 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **10:27 10:27** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

34 Akpuɗoku, asʉkʉsa ɓapwayɨ na vinya, ogboɗya na
molingo, akanda. Kumbuso yi abɨnika kʉgʉ wa punda kakɨ,
aga na ɨyɨ ka ndaɓʉ ka ɓobiko† ɓɛ ɓatʉkɨ.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ kʉwa, Musamalia anyɔ ɓuyi ɓambuma
ɓaɓa‡ apá mombukwana ndaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉtʉka alʉkʉ
yi nɨmʉna ɓɨnza, nakalya ɓanʉ masɨ nɨmɔ wagyɨlya ko
ngbingo wa kigoku.›»
36 Ka muliɓo, Yeso amuusa kʉwa ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓasaa ɓɔ akaʉmɨnɨkyana abɛ kika ndɨ wai-dakɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ ɓonzikaɓʉ ɓabʉma ndɨ nɔ?»
37 Muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa asikisya ɓɛ: «Nɨnɔ
akwilya ndɨ kumbu.»
Yeso opipiloku kʉwa na ɨyɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wɨnda, ɨwɛ
wogyoku ɓɛgɛyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata ɨɓʉ na Malia

38 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ka
lɨgʉndʉ, adwɛ ndɨ ka mugi mimoti kʉ muko nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Malata atɨlya ndɨ mino kʉ kakɨ.
39 A ndɨ na mamakɨ ɓemoti mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Malia nɨnɔ a ndɨ wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu,
anʉkana mʉtɨwɨ kakɨ.
40 Luki limoti, Malata a ndɨ kaɗanga ɓɨɗanga-ɗanga na
mogubo. Odoku ka kpɔlɔ ka Yeso ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna mbɛyɨ ɓɛyɔ Malia
esi mino mʉkaka na mogubo masɨ ɓɛnɛ! Ɨɓɨkyɨlya nɛkɨ
yakakɨ ambɛ esingyiku.»
41 Mombukwono-dosu asikisya ɓɛ: «Malata, Malata,
wakombomboyo na kahiyungo ko bulya makpʉmʉka
ɓinzenge-nzenge,
42 wɨna sɛ, luki limoti aka lɔ a la ɨzangɨya. Malia opuni
ɓi nɨlɔ a lanza kʉgbɛ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakʉpyɨgʉ ndɛkɛ.»

11

Yeso akauwonisilo ɓaɓɨɓya kakɨ kalʉmba
(Matayɔ 6:9-13; 7:7-11)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kalʉmba ka pa imoti ɓɛnɛ.
Nɨyɔ ama kalʉmba, mʉɓɨɓya kakɨ ɓemoti amuusa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, tiwonisila gɔnɨ iɓusu kalʉmba ɓɛyɔ
Yuani-Mubatizaɨ uwonisila ndɨ mino ɓaɓɨɓya kakɨ.»
2 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mo
mino kalʉmba, ɓikyogoni ɓɛ:

† **10:34 10:34** Ka ɓagʉɗʉ ɓakpʉkpʉ, ɓopika ɓandaɓʉ ko bulya ɓobiko. Ɓakalyaga mino ɓuyi masyɛ masɨ ka malɨlɨ na mosisini. ‡ **10:35 10:35** Ɓuyi ɓakpʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makuta maɓa ma ɔlɔ.

‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
lino kakʉ a lotu.
Ɓʉngama kakʉ oduku!
3 Tɨpáganɔ masyɛ masɨ malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
4 Watɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu,
ɓɛgɛyɔ iɓusu tʉpɨlyaga mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatɨgyɨlyaga ɓʉnyɛ.
Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ.›»

Kungoni, Kunzi amʉpátʉ

5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kika mbɛyɨ nɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na mamakɨ, ɨnda kʉ kakɨ na gʉndʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Yaya, ɨpá mino malɨlɨ,
6 kyɛ wai ɓemoti esilyiniku, nakɛgʉ gʉtʉgʉ na malɨlɨ kapá mbɨya wanʉ.›
7 Kika nɨ mamakʉ usikisyiniku kʉ ka ndaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨsa kedomiso! Tidulogini iɓusu na ɓomikamɨ, tangaga, nakakwananɨgʉ katʉkya kaʉpá malɨlɨ.›»
8 Yeso omotiloku ɓɛ: «Ɛɛɛ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mamakʉ otukyokuto kaʉpá malɨlɨ! Gʉtʉgʉ kotukyi kyɛ a wai-dakʉ, otukyokuto ʉpá kyɛ ika kanɨ wakungini na lɨmbɛngɨ lɨnda.
9 Kinili, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ: Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisonisatʉ nolu. Yiponi holi, ɓamuukulyatʉ mupumi.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ nolu. Na nɨnɔ ayipogo holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
11 Abakɨ miki tino nɔ luga kunu, mikakɨ kakʉnga musi, akwanana kʉwa kapá nzʉka!
12 Ikanɨgʉ kakʉnga lakɨ, apá kʉwa nakwaa-gbanɨ?
13 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ, luki limoti mibagatʉ kaʉpá ɓomiki kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ a wanza, kinili a lɨngʉnʉ ɓɛ ʉtɨkɨlyatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉngaga Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso a no ngu kakɨtaga Abɨlɨ
(Matayɔ 12:22-30; Malɨkɔ 3:22-27)

14 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kokpumya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kʉsɔ ka alʉkʉ ɓemoti. Lɨmbɛngɨ lɨ nɨlɔ a kʉwa ndɨ nɨ aitisini ɓoɓo. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ apupa ndɨ ɓɛyɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Kʉwa wa, ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

15 Luki limoti ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
«Akopkumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli*,
nɨnɔ a ngama wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ!»
16 Ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, ɓanaɓɨkya ɓɛ agyɨ lik-
ingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
17 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana lugo yi,
iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓandaɓʉ ɓoyi oɗukana ɓayasɨ
ɓɨgbatata.
18 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na mombukwana-dakɨ
yi, ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulogo kaamaga
lɨkɨ? Kyɛ makabɨkya bɛ nokpumyaga mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
no ngu ka Belizebuli.
19 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu
ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu
ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ bi ɓɔ mika
ndɛkɛ ɓazozi.
20 Luki limoti, ɨmɨ, nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no
ngu ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi
odunuku luga kunu!
21 Ngbingo yi nɨnɔ tutungyo ikaga mino na makpʉmʉka
ma lʉnga masɨ, oɓuulyogo ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza. Lɨngama kakɨ
lasɨ ikaga ka mazɨyɔ gɔnɨ.
22 Luki limoti, tutungyo wongu kakɨtaga ɨyɨ kodoku,
andʉngʉlyaga, akʉpya makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ
ɨtambyago bi nomu, alʉpyaga masɨ nɨmɔ ika nɨ akupyini.
23 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ,
nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
24 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupo mʉmbanzʉ, aga kolingyo
ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa pa ya kimumbiso, luki limoti
nɨ kinigʉ. Kʉwa wa ilu aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ,
kʉ nopupiku ɓi mino.›
25 Nɨyɔ ɨga ɓata, atakanya yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya
ɓɨnza.
26 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya
na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa.
Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ kakɨtaga wa a ndɨ
mino kambwa.»

Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi!

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛyɔ, muko
ɓemoti ka ambaza apamɨkana ɓɛ: «Ɨgyagya yidingi ka
muko yi nɨnɔ wasyɛ ndɨ ka mʉma kakɨ, ulunguso!»

---

* **11:15 11:15** *Belizebuli:* Bamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Abɨlɨ.

28 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya yɨpɛpɛ ɓi ambɛ: ‹Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya!›»

Yeso akausikisyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko bulya likingyosi nɨlɔ ɓakʉnga ndɨ
(Mataɣɔ 12:38-42)

29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kobwo, Yeso, idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓa ɓanyɛ. Iɓunu, makakʉnga likingyosi no ɓou, luki limoti makɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.

30 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yɔna a ndɨ likingyosi ka ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino likingyosi kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ.

31 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ, amaga ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Sɔlɔmɔnɔ.»

32 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ɓigwo kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ka mʉɗɔngɔ kaʉsʉngʉlya! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!

Tala wa nzʉyɨ
(Mataɣɔ 5:15; 6:22-23)

33 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka katʉnagɨgʉ tala asʉma ikanɨ agbukumisya ɓata na mʉmbɨ. Luki limoti, abisaga kʉgʉ iba ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika kogulya ka ndaɓʉ ɓɨnɨ ɓʉngbanganya.

34 Miso kakʉ nɨ tala wa nzʉyɨ kakʉ. Ngbingo yi nɨnɔ miso kakʉ kɛgʉ mino no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a ka ɓʉngbanganya. Luki limoti, kika no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a gɔnɨ ko biti.

35 Ɛɛɛ, wɨmɨnya sɛ! Ɓʉngbanganya kakʉ kikonitɔgʉ ɓimbusu-mbusu abɛ biti.

36 Nzʉyɨ kakʉ yasɨ kika ɓɨngbanganya, nɨ kɛgʉ na ɓumbusu-mbusu, ika yasɨ ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala kuzigo na ɓʉngbanganya kakɨ.»

Yeso akauyoyo Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Mataɣɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

37 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ. Ogulya ndɨ, iko, apʉnga kalyalya.

38 Nɨyɔ Mufalisayɔ nɔ amɨna Yeso kalyalya nɨ kisukusigʉ
maɓɔkʉ,† lɨkpʉmʉka ambanga.
39 Mombukwono-dosu aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓunu
Ɓafalisayɔ, masʉkʉsa kɔpɔ na sanɨ asɨ kunzi aka. Luki
limoti, kʉsɔ kunu mikaga ɓutumo no kuɓakʉ na ɗiya ɓɨɗɛ!
40 Makibigʉ luki! Makasɨma ɓɛ Kunzi nɨnɔ agya
makpʉmʉka ma kunzi kibigʉ gɔnɨ nɨmɔ ma kʉsɔ?
41 Hupóni ɓatʉ ɓayangya nɨmɔ ma na imu, iba masɨ iki
kʉwa ɓɨngɔ ko bulya kunu.
42 Kumbu kunu iɓunu Ɓafalisayɔ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi
zaka wa makpʉmʉka masɨ, luki limoti makaɓʉsala kaiko
ɓingbingbili na ɓambanzʉ na kapa Kunzi. Makwanano ɓi
kagya ɓɛyɔ, nɨ makosigʉ magɔgɔ.
43 Kumbu kunu Ɓafalisayɔ! Iɓunu mapaga kaiko ka
moliki ma kambwa ka ɓandaɓʉ kunu ɓaya malʉmba.
Mapaga gɔnɨ ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kamumuuso na ɨbɨba ka
ɓapa ɓaya musilyoni.
44 Kumbu kunu! Ma abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ kim-
ibisikonogigʉ, ɓambanzʉ ɓanakpakyana kʉgʉ yi‡ nɨ ɓakɛgʉ
kaibo.»
45 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, nɨyɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ,
wakatɨtʉmbwa na iɓusu gɔnɨ!»
46 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kumbu kunu gɔnɨ, iɓunu
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ! Mubinikisaga ɓambanzʉ mokum-
bogi mutititi kabɨnɨka, nɨmɔ iɓunu makavɨligʉ gʉtʉgʉ na
kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
47 Kumbu kunu! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko
Kunzi nɨɓɔ ɓotitonu ɓulumwisaga ndɨ.
48 Kʉwa ɓɛgɛyɔ makowonisila ɓɛ maɓɨnɨkyanatʉ ndɨ
gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓotitonu ɓagya ndɨ lɔ. Ɨɓʉ
ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandʉ, iɓunu makopika kʉwa
ɓambʉkʉ kaɓʉ!
49 Kinili Kunzi aɓɨkya ndɨ ka yimibo kakɨ ɓɛ: ‹Nʉtɨkɨlyatʉ
ɓogyalandʉ na ɓatʉtʉmbwa. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓemoti-
ɓemoti luga kaɓʉ, ɓugyogyisa ɓagɔgɔ.›
50 Katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ,
ɓulumwisogoni ɓogyalandʉ ɓudingi, na iɓunu ɓatʉ ɓa
lɨsyɛ li nɨlɨna ɓɔ ɓamugyogyisa ndɛkɛ.
51 Ɓamwɔ mbɛyɨ ndɨ Abeli, ka muliɓo, ɓamwɔ ndɨ
Zakalia, ka pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi, luga wa gbɔgbɔ

† **11:38 11:38** Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓandɛlɨ ɓɨnaga ndɨ ɓɛ a na ɨzangɨya yidingi kayɨsʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa mʉlyalya. Malɨkɔ 7:3-4. Luki limoti, Yeso amʉyatʉ ndɨ ɨyɨ (Matayɔ 15:2) na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakagyagɨgʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ (Matayɔ 15:20; Malɨkɔ 7:2-5). ‡ **11:44 11:44** Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Ɓayuda, kakpakyana kʉgʉ wa mbʉkʉ, apága ndɨ ɓʉnyɛ kambwa ko Kunzi.

niyɔ ɓapága ndi mino ɓapɛpɛ na pa yotu kugbɛ. Iyo, nakamuɓikya ambɛ ɓugyogyisa ndɛkɛ ɓatu ɓa lisyɛ li nili ko bulya makpumuka nimɔ masi.

52 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mutuu! Mudulyogoni ɓɛngɛni pisi ya kiba likpumuka ko Kunzi ɓikpwɔkpwɔkpwɔ. Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makɛgu iɓunu kogulyo, manukpingba gɔni niɓɔ ɓakapa kogulyo.»

53 Niyɔ Yeso opupa ka ndaɓu yi niyɔ, ɓowonisilo ɓa mutuu na Ɓafalisayɔ ɓanyɔ ndi zigo. Ɓapunga ndi kakpima ɓuwobi-ɓuwobi ka ɓopisi ɓaya makpumuka dididi.

54 Ka lingunu, ɓa ndi kalikaga ɓɛkyɛ akwanana ndi kasakaga ka munzina kaki.

12

Takikonitɔgu ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku
(Matayɔ 10:26-27)

1 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓambaza ɓakpukpu kugbɛ ka ɓambanzu ɓamumukana ndi ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓotoni ɓikpwɔ, ɓanaɗitana magu ɓinvinvinvi. Yeso apunga mbɛyi kauɓikya ɓaɓiɓya kaki aka ɓɛ: «Wiminyonito na kuɓɔɓɔku ka Ɓafalisayɔ nikwɔ a abɛ sibukusɔ nisɔ ofulisaga mukati.

2 Masi nimɔ a makisuma inisanatu ka ɓungbanganya, na nimɔ a ko dikiɗi, imibisikosatu ndɛkɛ.

3 Kinili masi nimɔ makaɓikya ko biti, ɓambanzu ɓukana ndɛkɛ ka ɓungbanganya. Masi nimɔ makaɓikya na ɓepisi-pisi ni midulogini ka ndaɓu, ɓakuwa ndɛkɛ ka ɓakugbondo.»

Muɓongoni Kunzi aka yikaka
(Matayɔ 10:28-31)

4 «Nakamuɓikya iɓunu ɓawai ambɛ: makuɓongonitɔgu ɓatu niɓɔ ɓamwɔgɔ nzuyi, luki limoti, ni kumbuso yi, ɓakakwananigu kagya luki lagɔgɔ kugu yi.

5 Luki limoti, nakamuɓikya ambɛ wani nɔ mokwononi kaɓanga: muɓongoni Kunzi ninɔ, kumbusa wa kukwaku, a no ngu kamuɗikita ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Iyo, nakamuɓikya ambɛ iyi nɔ mokwononi kaɓanga yi!

6 Ɓakugabagigu mbɛyi ɓakyɔkyɔɗɔ kuɓukumuti ka ɓambuma ɓaɓa? Luki limoti, Kunzi kaɓusaligu gutugu ɓemoti aka luga kaɓu.

7 Gutugu tukatu ta ɓamu kunu aka tasi, atitanga. Makoɓongonitɔgu nɛki! iɓunu ma na izangiya kugbɛ kauki taga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi.»

11:51 11:51 Wanda ka Mupunganagi 4:8.

Lɨmbɛngɨ-Lotu akauwonisilo ɓaɓɨɓya ɓɛyɔ okwononi mino kanzɨna
(Matayɔ 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana
ko misa ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ aɓɨnɨkyana ndɛkɛ
ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi,
9 luki limoti mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛmanganya ko misa ka
ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ amanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ
ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi.
10 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-
mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti nɨnɔ atʉmbwa
Lɨmbɛngɨ-Lotu, kinisigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.
11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ɓanʉ mino na iɓunu ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ka ɓangama na ɓatʉ ɓakpʉkpʉ,
makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛyɔ mosomboku mino ikanɨ
ɓɛyɔ moɓikyoku mino.
12 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu amuwonisilatʉ nɨlɔ moɓikyoku
ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mʉtʉ wa mukumbo mudingi nɨnɔ kɛgʉ na yimibo

13 Kʉwa wa mʉtʉ ɓemoti ka ambaza aɓɨkya ndɨ Yeso
ɓɛ: «Muwonisilo,* ɨɓɨkyɨlyanɔ ɓaka mika mama ambɛ
tagbananɨ na ɨyɨ mukumbo nɨmɔ baba atɨsɨlya ndɨ.»
14 Luki limoti Yeso asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, wanɨ nɔ
ebisi zozi kunu ikanɨ mʉtʉ mʉgbananaga lɨngama kunu na
mamakʉ?»
15 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Wiminyonito na mʉsasa ma
mukumbo, kyɛ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ ko bulya ɓudingi
ɓa mukumbo kakɨ, gʉtʉgʉ nɨ a na lɨngama lidingi aka.»
16 Kumbuso yi, Yeso atwa kʉwa lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ wa
mukumbo ɓemoti a ndɨ na ɓotiko nɨɓayɔ apá ndɨ masɔlɔ
makpʉ.
17 Apʉnga ndɨ katamanaga, animuusa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa
ɓʉnɨ? Nakɛgʉ na pa nɨyɔ nobisa mino masɔlɔ kamɨ.›
18 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Okwononi napanzɨ ɓabasa ɓaya masɔlɔ
kamɨ, nopika nɨɓayɔ ɓayakpʉkpʉ kʉgbɛ, kʉsɔ yi nobiso
ɓanʉ mino masɔlɔ na mukumbo kamɨ masɨ.
19 Kumbuso yi, naɓɨkya kʉwa lɨmbɛngɨ kamɨ ɓɛ: Na kʉwa
na mukumbo mudingi ka ɓyanga ɓakpʉ, noyukumatʉ kʉwa
mbɛyɨ, nika kʉwa asɨ kalyalya aka, komwo na kazananɨlya
ɔɓɨlɨ.›
20 Luki limoti Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨwɛ ngingi mʉna!
Wakokwo no biti yi nɨyɨna aka yɨ. Wasɨlya kʉwa wanɨ
mukumbo mi nɨmana wapɨmbya ɓɨkyɔkyɔkyɔ mana?›»

---

* **12:13 12:13** Muwonisilo: Ɓamakagatʉ gɔnɨ Yeso ɓɛyɔ, ikanɨ Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

21 Yeso omotiloku ɓɛ: «A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka nɨɓɔ
ɓɨmʉmʉlyaga mukumbo, luki limoti kanɨ ɓakɛgʉ nomu kʉ
ko Kunzi.»

Kunzi apága masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 6:25-34)

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kinili
nakamʉɓɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya
ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ, iki ko bulya nzʉyɨ kunu ikanɨ
ko luki la kimokisyo.

23 A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, nzʉyɨ
a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu.

24 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ,
ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ ɓobisaga mino masɔlɔ,
luki limoti Kunzi ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu ma na
ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!

25 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ,
kosisilo mino masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ?

26 Kika nɛkɨ ɓɛ makakwananɨgʉ kagya luki lɨkɛɗɛ abɛ
nɨlɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ makaigbomisa ɓamʉ ka makpʉmʉka
magɔgɔ?

27 Wondoni mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni
ɓɛyɔ aɓakaga mino: kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu.
Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ
aka ka lɨngama kakɨ lasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza
gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma.

28 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ
a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ko bulya ɨkɨ
yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze,
sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!

29 Sɛ kʉwa iɓunu, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛ talya ɨkɨ,
ikanɨ ɓɛ tomwo ɨkɨ. Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka nɨlɔ.

30 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaa-
mama kakɨsa masɨ mi nɨmɔ. Luki limoti, Obonu ibagatʉ ɓɛ
ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.

31 Luki limoti kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi, kumbuso
yi amʉpá kʉwa gɔnɨ magɔgɔ kʉgʉ yi.

32 Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ambaza mʉkɛɗɛ aaa! Baba
ɨna ndɨ ɓɨnza kamʉpá Ɓʉngama kakɨ!

33 Goboni mukumbo kunu, mʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi
ɓi. Ika abɛ makɨgyɨlya iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ligi
yɨsʉma ɓuyi nɨyɔ ɓuyi koɓungigʉ mino. Bisoni lɨngama
kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ mino. Mʉtʉ
wo kuɓakʉ kakpʉɗɨgʉ, mʉkɛkɛɗʉ kalyɨgʉ ɓɛgɛyɔ.

34 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumbo kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ
kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaɓʉnda Mika-mʉmbanzʉ

35 «Wikoni ɓakɨtʉlya kagya ligubo, mikondini ɗʉkʉfɨtɔ
ɓingbufu, ɓatala kunu ɓʉtʉna ɓingbiii!
36 Wikoni abɛ ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓikaga kaɓʉnda
mombukwana-daɓʉ nɨ anigoku ko dumo. Ngbingo yi nɨnɔ
osiloku mino, koyipa holi ɓahukulya mupumi ɓɨgala-gala.
37 Magyagya ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ, kika nɨ mombukwana-
daɓʉ iginiku, ʉtakanya ɓuɓisi! A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso ɓagya-ligubo
kakɨ ka mɨza, ʉlʉpyaga malɨlɨ.
38 Kagyɨgʉ luki kika nɨ iginiku na gʉndʉ gʉtʉgʉ ko
mboluga aka, ʉtakanya ɓuɓisi, ɓika na magyagya!
39 Wiboni gɔnɨ ɓɨnza ɓɛ mombukwana ndaɓʉ kibogigʉ
ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Kibaga
ndɨ, iba kasagɨgʉ mʉtʉ wo kuɓakʉ kogulya kʉ kakɨ.
40 Wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku
ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Ɓaɓɨɓya ɓokwononi kaiko abɛ ɓagya-ligubo ɓanza na ɓa kimibo
(Matayɔ 24:45-51)

41 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, lizuni li nɨlɨna wakaɓɨkya lɨ a ko bulya kusu aka ikanɨ
ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ?»
42 Mombukwono-dosu asikisya ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa
nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ
mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-
ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi mino.
43 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ
kigoku, atakanya iɗukufini ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
44 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya, a lɨngʉnʉ:
mombukwana-dakɨ abisa ngama kaanda mukumbo kakɨ
masɨ.
45 Luki limoti, kika nɨ mʉgya-ligubo nɔ oɓikyini ɓɛ:
‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ!› apʉnga
kaʉbʉma ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi, kalyalya,
komwo na kadamʉwa,
46 kʉwa wa mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka
lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino kaibo, akpumyo,†
agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓungbingbili.
47 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ibaga nɨlɔ mombukwana-damɨ
apaga, nɨ kɛgʉ wakɨtʉlya kagya ɓɛyɔ, alya pimbo yidingi
kʉgbɛ.

---

† **12:46 12:46** Takwanana gɔnɨ koyikasa ɓɛ: Agyogyiso ɓanʉ mʉgya-ligubo yɨtʉla kʉgbɛ.

48 Luki limoti, nɨnɔ kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-damɨ
apaga, anagya makpʉmʉka nɨmɔ okwononi ɓɛ ɓagyogyisi
mino, alya pimbo yɨkɛɗɛ. Nɨnɔ ɓapá mudingi, ɓakʉnga
ndɛkɛ kaigiso mudingi gɔnɨ. Kasɨlya mʉmbanzʉ kaanda
makpʉmʉka mudingi, akʉnga kʉwa ndɛkɛ ɓata mudingi
kakɨtaga.»

Ɓambanzʉ ɓakaɨgbananaga ko bulya mʉtɨwɨ ka Yeso
(Mataɔ 10:34-36)

49 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Nodoku ndɨ kaɗɨkɨta ɓuku ka ɔɓɨlɨ,
no ɓi kapa kʉgbɛ ambɛ ogbundikoninɔ gʉtʉgʉ ɓi!
50 Na na iɓatiso nɨyɔ okwononi ɓɛ nogwi. Lɨmbɛngɨ kamɨ
a kʉgʉ ɓɨɗa kadwɛ kʉ kwa kʉ igyonoso mino!
51 Makasɨma ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ?
Nakamʉɓɨkya ambɛ: kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti ɓambanzʉ
ɓɨgbananagatʉ ko bulya kamɨ.
52 Katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, lɨvananza limoti la
ɓambanzʉ kuɓukumuti ɨgbananagatʉ ɓanʉ ko bulya
mʉtɨwɨ kamɨ, ɓasaa ɓuyikonilya ɓaɓa na ɓaɓa ɓuyikonilya
ɓasaa.
53 Abakɨ miki ɓɨgbanana ndɛkɛ no mikakɨ, miki
ɓɨgbanana na abakɨ. Amakɨ miki ɓɨgbanana no mikakɨ
mʉsɨka yi, miki nɨnɔ mʉsɨka yi nɔ ɓɨgbanana na amakɨ,
tɨtakɨ miki ɓɨgbanana na muzyakɨ, muzyozyo ɓɨgbanana na
tɨtakɨ.»

Wiboni nɨlɔ akakɨtaga mbɨya wanʉ
(Mataɔ 16:2-3)

54 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ: «Ng-
bingo yi nɨnɔ mɨnaga mino ɓɛkʉɓa ɓayo mbwayɨ miso
ka dumbe, maɓɨkyaga ɓɨgala-gala ɓɛ: ‹Mbwayɨ alʉkatʉ›,
igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
55 Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino muvivi anovivo katʉkya
miso ka zebu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹ɓʉzʉ ikatʉ kʉgbɛ›, igyonosa
ɓɛyɔ aka yɔ.
56 Iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓana! Ma ɓakɨtʉlya kaiba
isi ya makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ akainisoniso kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ na kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ
mino kaiba isi ya makpʉmʉka nɨmɔ akaigyonosa mbɨya
wanʉ?»

Okwononi kaʉkanana na mumuyoniso kakʉ
(Mataɔ 5:25-26)

57 «Ko bulya ɨkɨ yɔ makakɔgɨgʉ iɓunu ɓamombukwana-
donu lɨkpʉmʉka kunu na ɓungbingbili ko pisi ya yɨgya
kunu?
58 Makika kaɨnda kambwa ka ɓazozi na mumuyoniso
kakʉ, gya ngu kaʉkanana na ɨyɨ nɨ ma mbɛyɨ ko pisi

aka. Wakagya ɓɛyɔ, iba waukogini mumuyoniso kakʉ ɓɛ kudwisonitɔgʉ kambwa ka zozi, zozi ukitisaga ka maɓɔkʉ ka polisi, polisi ugwi.

59 Nakaʉɓɨkya bɛyɔ ambɛ ɓakugwi, wakopupikugʉ kʉ ɓɛyɔ kanɨ wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasɨ nɨɓɔ ika nɨ ɓukuni.»

13

Kayikoso ɔɓɨlɨ kunu ikanɨ kolumwogo

1 Ko ngbingo yi ndɨ nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso, ɓɛyɔ Pilatʉ ulumwisaga ndɨ mino Ɓagalilaya ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kapá Kunzi ɓapɛpɛ. Na ɓangʉ kaɓʉ amatɨkana ndɨ na nɨyɔ ka ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá ka apɛpɛ.

2 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓulumwisaga ndɨ Ɓagalilaya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓagɔgɔ ɓasɨ?

3 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.

4 Ikanɨ makasɨma ɓɛ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna ɓi nɨɓɔ mʉnala ma Siloamu ʉgbɨgbɨla ndɨ, ulumwisogo, ɓɔ ɓa ndɨ ɓagya-manyɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma?

5 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.»

Yeso akatwa lizuni la ɓʉgɔ nɨɓɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ

6 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ ɓemoti a ndɨ na ɓʉgɔ nɨɓɔ akʉna ndɨ ko tiko kakɨ. Odogoku ndɨ kaanda bumo yi, luki limoti nɨ kinigʉ.

7 Aɓɨkya kʉwa zamʉ wo tiko ɓɛ: ‹Wɨna mbɛyɨ! A kʉwa ɓyanga ɓɨsaa wa nodogoku mino kaanda magɔ kusili wa ɓʉgɔ ɓi nɨɓa nɨ nakɛgʉ katakanya yi. Gbɨta! Ko bulya ɨkɨ yɔ o mino kohuma pa payaya?›

8 Luki limoti zamʉ nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwonodosu, wasa mbɛyɨ ɓata ka syangasʉ si nɨsɨ. Nakpɔ mbɛyɨ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi, noɗuka na lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ.

9 Takagya ɓɛyɔ, akwanananatʉ yagɔgɔ kaɓʉkʉta ka syangasʉ sa kumbuso! Koɓukuti sɛ kʉwa, wogbitisiso!›»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lɨsyɛ la kimumbiso

10 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka ndaɓʉ imoti ya malʉmba ka Ɓayuda.

11 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti

a ndɨ nɨ andungulyogini, aɗukufo mʉgɔngʉ ɓiguɓu nɨ kɛgʉ wa akwanana ndɨ mino gʉtʉgʉ kananɨkana aka.
12 Nɨyɔ Yeso amɨna ɓɛyɔ, amaka, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, koloɓu kakʉ osyini.»
13 Abisilya ndɨ maɓɔkʉ, wa aka wa ananɨkana, apʉnga ndɨ kabibiso Kunzi.
14 Luki limoti, nɨyɔ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba yi nɨyɔ ɨna ɓɛ Yeso ahukusini mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Ɨyɨ aka na ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana wa ɓɛ: «Masyɛ ma ligubo a maɗɨya, dogoniku kayihukuso ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ nɨ kɛgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso!»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓɛ: «Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu kakʉlagɨgʉ ngɔmbɛ ikanɨ punda kakɨ ka pa ɨlyalya, atundulo komwa liɓo?
16 Na muko yi nɨmʉ, miko mika Abalahamʉ nɨnɔ abɨlɨ akandaga ndɨ ka ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna, kokwononigʉ ɓi ɓɛ ɓakʉlagɨ ka ligbito kakɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaʉɓɨkya ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨmʉkana ndɨ suni. Luki limoti ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ ogwa ndɨ magyagya kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ a ndɨ kagya mɔ.

Ɓokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ?
(Matayɔ 13:31-32; Malɨkɔ 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔnɨ na ɨkɨ? Nokingyasa pɨyɛ na ɨkɨ?
19 A abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ. Nɨyɔ aɓaka, ɨita kʉwa ndɨ sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ yi.»
20 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ?
21 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muka ɓemoti ava ndɨ, opula na fufu wakpʉ kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-daɨ!»

Wanɨ nɔ ogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi?
(Matayɔ 7:13-14, 21-23)

22 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ misa ka Yelusalɛma, anolingyo ɓagʉɗʉ no giyo dididi, anapá mʉtʉʉ.
23 Mʉtʉ ɓemoti amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɓambanzʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓinisonisa ndɛkɛ na muhukuso?»
Yeso usikisya ɓɛ:
24 «Gyoni ngu yasɨ kogulya ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɨngɨla ndɛkɛ kogulya mino, luki limoti ɓakakwananɨgʉ.

25 Ngbingo yi nɨnɔ mombukwana ndaɓʉ amaga ndɛkɛ
mino, adʉlaga mupumi, iɓunu, mika ndɛkɛ kunzi, mapʉnga
koyipa holi manaɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ti-
hukulyanɔ ɓaka mupumi.› Ɨyɨ amusikisya ndɛkɛ ɓɛ:
‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya mino!›
26 Iɓunu aka ndɛkɛ ɓɛ: ‹Talyalyaga ndɨ, tanomwo pa imoti
na iɓunu, ɨwɛ gɔnɨ nɔ watɨpága ndɨ mʉtɨwɨ ka ɓapa yangba
ɓaya ɓagʉɗʉ kusu.›
27 Luki limoti, ɨgɨlya ndɛkɛ ɓata kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Nakibigʉ
kʉ mapʉnya mino. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓasɨ ma
ɓagya-manyɛ!›
28 Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ wa mamɨna
ndɛkɛ mino Abalahamʉ, Isaka, Yakɔbɔ na ɓogyalandʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ka Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti ɓamumbimba ndɛkɛ
iɓunu kunzi!
29 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodogoku ndɛkɛ katʉkya ka
ɨngɛngɛ na ka dumbe, ka zɨɓɔ na zebu, ɓika ndɛkɛ ɓakikogo
kalyalya ka ɓʉngama ko Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓa kumbuso, ɓika ndɛkɛ kambwa, na nɨɓɔ
ɓa kambwa ɓika kʉwa ndɛkɛ kumbuso.»

Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓakɛgʉ kamʉkana Yeso (Matayɔ 23:37-39)

31 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya wanʉ, waga ka
pa yagɔgɔ, kyɛ ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ akapa kaumwisiso.»
32 Yeso umigisya ɓɛ: «Windoni kaɓɨkya nzɨyɔ nɨnɔ amɓɛ:
‹Na lɨsyɛ li nɨlɨna nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ,
kohukuso ɓokoloɓu, na ɓʉgala nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, nama ligubo kamɨ.›
33 Luki limoti, ʉɓɨkya ɓɛ: okwononi ɓɛ nidukulogi na
lɨgʉndʉ kamɨ na lɨsyɛ li nɨlɨ, na ɓʉgala, na lɨsyɛ nɨlɔ
lagɔgɔ, kyɛ kokwononigʉ ɓɛ ɓamwɨ mugyalandʉ kunzi wa
Yelusalɛma.
34 Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma,
makahulumwisogo ɓogyalandʉ, manʉbʉma na matamʉ
nɨɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yɨnga yɔ napa ndɨ mino
kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kɔkʉ ʉmʉmʉlaga
mino ɓomikakɨ ka ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti, iɓunu maka-
pagʉ ndɨ!
35 Ɛɛɛ winoni sɛ, ndaɓʉ kunu otigala ngundu.
Nakamʉɓɨkya ambɛ: makɛmɨnɨgʉ ɓata kadwɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi
nɨnɔ akodoku ɓʉɓʉnga ko lina ka Mombukwono-dosu!›»

14

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ka Lɨsyɛ la kimumbiso

1 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka ngama ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨnɔ amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kanda Yeso ɓizumuuu.
2 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti wo koloɓu ya ngunde a ndɨ wakamaga wa.
3 Kʉwa wa, Yeso umuuso ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu apagatʉ ikanɨ amʉyatʉ kahukuso mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
4 Luki limoti ɓadakyana ndɨ ɓiwo. Kʉwa wa Yeso avɨla ndɨ alʉkʉ nɔ, ahukuso, apá lɨgʉndʉ.
5 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga kunu, mikakɨ ikanɨ ngɔmbɛ kakɨ kogwa ka lɨɓyɛ, kakwananɨgʉ kanyɔ gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka?»
6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ kaigisyo.

Kunzi ʉbɨnɨkaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓisisogo

7 Yɛkɨ Yeso ɨnaga ndɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ka malɨlɨ ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka, ʉtʉlya ndɨ lizuni li nɨlɨ:
8 «Mʉmbanzʉ kʉmaka ko dumo wo vononi, wakikonitɔgʉ ka ɓuliki ɓa kambwa. Kyɛ yagɔgɔ ɓamokito gɔnɨ mʉtʉ wa ɨbɨba kaʉkɨtaga ɨwɛ,
9 iba mʉtʉ yi nɨnɔ amumoki iɓunu ɓasɨ ɓaɓa, kodonukuto kaʉɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉsɨlya mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ ɓuliki ɓi nɨɓa.› Wɨnda kʉwa kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso mutumo no suni ɓɨɗɛ.
10 Luki limoti, ɓakʉmaka ko dumo, wɨnda kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso, iba ngbingo yi nɨnɔ mombukwono dumo odoku mino, ʉɓɨkyɨ nɨ ɨyɨ ɓɛ: ‹Waiaaa, da wiki kʉnʉ kambwa.› Wika kʉwa na ɨbɨba kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mika na ɨɓʉ kalyalya.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.»
12 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya mʉtʉ yi nɨnɔ amaka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wo mino kaʉmaka ɓambanzʉ kalyalya kʉ kakʉ na ɓʉsɔɓɨ ikanɨ gʉtʉgʉ na ɓʉgɔgɔ aka, wakumokonitɔgʉ ɓawai-dakʉ, ɓamamakʉ, lɨvananza kakʉ, gʉtʉgʉ ɓapɨmbanɨ kakʉ aka nɨɓɔ ɓa mukumbo. Kyɛ ɨɓʉ ɓakwananatʉ gɔnɨ kaʉmaka ko ngbingo kaɓʉ, ika kʉwa abɛ ɓakumigisyo masɨ nɨmɔ upí ɓi.
13 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kalyisiso dumo, hʉmaka ɓokwino, ɓatʉ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mʉdɨlɨ na nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ.

14 Wakagya ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilyatʉ ɓʉɓʉnga kyɛ iɓʉ
ɓakakwananigʉ kaumigisyo. Kunzi ʉkalya ndɛkɛ gɔni ko
ngbingo yi ninɔ ɓatʉ ɓongbingbili ɓopupa ndɛkɛ mino ka
ɓambʉkʉ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉmakaga ko dumo
(Matayɔ 22:1-10)

15 Niyɔ ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti
luga ka niɓɔ ɓa ndi kalyalya pa imoti na Yeso aɓikya ɓɛ:
«Igyagya ka mʉtʉ yi ninɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo ninɔ wa
Ɓʉngama ko Kunzi!»

16 Yeso amigisya na lizuni li nili: «Mʉtʉ ɓemoti alyisisa
ndi dumo mudingi, ʉmaka ndi ɓambanzʉ ɓudingi.
17 Niyɔ ngbinga wa malili itʉlyana, atika mʉgya-ligubo
kaki kaʉɓikyaga ɓambanzʉ ɓasi niɓɔ ʉmaka ndi ɓɛ ɓoduku
kyɛ ngbingo wa malili itulyonini!
18 Luki limoti iɓʉ ɓasi, yikaka-yikaka ɓaɓikyaga ndi ɓɛ
ʉpilyi. Mʉtʉ wa mambwa aɓikya mʉgya-ligubo nɔ ɓɛ
aɓikyiku mombukwana-daki ɓɛ: ‹Noluwi ɓi tiko, okwononi
ɓɛ naga mbɛyi kainoku yi. Kikiliki, ipilyatʉ.›
19 Mʉtʉ wagɔgɔ aɓikya ɓɛ: ‹Nuluwi ɓi ɓangɔmbɛ tɛkɛɓɛ*
ko bulya ligubo likpɔ tiko, nakainda kaʉnda. Kikiliki,
ipilyatʉ ɓaka.›
20 Mʉtʉ wagɔgɔ ɓata ɓɛ: ‹Navi ɓi muko mbiya-mbiya
wanʉ, kinili nakɛgʉ imi kainda kʉ.›
21 Mʉgya-ligubo iga ndi ka mombukwana-daki, apága
mongoni mi nimɔ masi. Niyɔ ʉkana ɓɛyɔ, limbɛngi
akandikanaga ɓisʉlʉ-sʉlʉ, aɓikya mʉgya-ligubo kaki nɔ
ɓɛ: ‹Wogoni bigala ka mʉ ma sɛngi, ka ɓopisi ɓaya gʉɗʉ,
idulyoku wanʉ na ɓatʉ ɓa yangya, niɓɔ ɓa kigyagya, niɓɔ
ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ na niɓɔ ɓa mʉdili.›
22 Ngbingo yi ninɔ mʉgya-ligubo igoku mino, aɓikya ɓɛ:
‹Ngama, nogyi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ weɓikyi mino, luki
limoti pa atʉ aka mbɛyi ɓata.›
23 Kʉwa wa aɓikya ɓɛ: ‹Syo ka mʉ ma sɛngi na ka ɓapa
ɓayagɔgɔ kʉ wakwanana mino kaʉtakanya ɓambanzʉ.
Hʉɓikya ɓatʉ ɓasi niɓɔ wabangana na iɓʉ ambɛ ɓoduku,
iba dumo kami otumi.›
24 Nakamʉɓikya ambɛ: ‹luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmaka ndi
kambwa, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ alyalya
ndɛkɛ ko dumo kami!›»

---

* **14:19 14:19** Ɓʉkandilaga ndi ɓɛngbingili ka mʉ ɓaɓa-ɓaɓa. Ngbingo yi ninɔ ɓikaga ndi mino kakpakyana, ɓanoluto ɓagita niɓayɔ akpɔgɔ kʉwa ndi litɔmbʉ.

Ɓaɓiɓya ka Yeso ɓokwononi kaasa makpɯmɯka masi
(Mataɔ 10:37-38)

25 Kɯwa wa, ambaza mudingi ka ɓambanzɯ a ndi kaɓiɓya
Yeso. Oyikana ndi miso kɯ kaɓɯ, ɯɓikya ɓasi ɓɛ:
26 «Mɯmbanzɯ ika mɯɓiɓya kami iba ɛpaga kɯgbɛ
kakitaga abaki, amaki, mukaki, ɓomikaki, ɓamamaki,
gɯtɯgɯ kakitaga ɔɓili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi
ɓɛyɔ, kakwananigɯ kaika mɯɓiɓya kami.
27 Mɯtɯ yi ninɔ kɛgɯ kabiniika mɯsalaba kaki kɛɓiɓya,
kakwananigɯ kaiko mɯɓiɓya kami.
28 Wani mbɛyi nɔ luga kunu kapa kopika mɯnala,
kapɯngigɯ mbɛyi kaiko, imuusa ɓɛ ligubo li nilɔ alya ɓuyi
ɓinga. Kumbuso yi, anda ikani atɯ no ɓuyi ɓudingi niɓɔ
akwanana komosisyo noɓu ligubo li nilɔ.
29 Luki limoti, kakpɔ asi muɓumbe aka ni komagɯ, ɓatɯ
ɓasi niɓɔ ɓika kaina, ɓika katiba,
30 ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Yooo! mɯtɯ yi nimɯna aɓɯkɯlaga ndi
ɓɛ akopiko, luki limoti kani komagɯ!›
31 Mɯɗɔngɔni gɔni abɛ ngama ɓemoti mudingi kapa
kainda kabɯmana na ngama wagɔgɔ, apɯnga mbɛyi iko,
imuusa ɓɛ: ‹Na na ɓasɯda ɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ aka, nakwananatɯ
kakpumyo noɓu mumuyoniso kami ninɔ a iyi na iɓɯ ɓɛlɔfɯ
ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa?›
32 Kina ɓɛ kakwananigɯ kakpumyo, atikilya ɓambanzɯ ni
a mbɛyi asi ɓyi aka kakɯnga ɓɛ ɓɯkanani ka maziyɔ.»
33 Kɯwa wa Yeso opipiloku ɓɛ: «Gɯtɯgɯ mɯtɯ ɓemoti aka
luga kunu, kakwananigɯ kaiko mɯɓiɓya kami kani kosigɯ
masi nimɔ a nomu.»

Liniko la ndapulu kɛgɯ na izangiya
(Mataɔ 5:13; Malikɔ 9:50)

34 «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapa-
managa, luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo?
35 Kikigɯ ɓata na izangiya gɯtɯgɯ ko pisi imoti aka, luki
limoti ɓombimbo kɯwa limbimbo. Mɯtɯ yi ninɔ a na motili
ma kɯkana, ɯkaniɔ!»

15

Kɔndɔlɔ ninɔ oɓungaga ndi inisini
(Mataɔ 5:13; Malikɔ 9:50)

1 Lisyɛ limoti, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓa
yigya-yanyɛ ɓasi ɓakpuɗoku ndi Yeso kamɯkana.
2 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ ɓapɯnga
ndi kainzinzinya, ɓanaɓikya ɓɛ: «Alɯkɯ yi nimɯna
akaɯtilya na kalyalya na ɓatɯ ɓa yigya-yanyɛ!»
3 Yeso utulyoku kɯwa ndi lizuni li nili:

4 «Mʉtʉ ɓemoti luga kunu kika na ɓakɔndɔlɔ miya,
ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo, kakwananigʉ kaʉsa niɓɔ
ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka isa, aga kakisa ninɔ ika
ni oɓungogini ɓi kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?
5 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ogwa magyagya. Abinika
ka mambiga.
6 Kumbuso yi iga kʉ kaki, ʉmaka ɓawai-daki na
ɓapimbani kaki, ʉɓikya ɓɛ: ‹Doniku kogwa magyagya pa
imoti na imi kyɛ naminini kɔndɔlɔ kami ninɔ oɓungaga
ndi!›
7 Nakamʉɓikya ambɛ a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, igyagya ikaga
yidingi kʉgʉ wa lisyɛ wa mʉtʉ wanyɛ oyikasaga mino
ɔɓili kaki kakitaga niyɔ ɓambanzʉ ɓongbingbili ɓatɛkɛɓɛ
kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na mʉsasa koyikoso ɔɓili
kaɓʉ.»

Lifalanga nilɔ oɓunga ndi inisini

8 Yeso aɓikya kʉwa wa ɓɛ: «Kika ni muko ɓemoti a na
ɓambuma tɛkɛɓɛ, ɓemoti yi oɓungo, kakwananigʉ katʉna
tala, akpaga ndaɓʉ, akisa ɓiwɛsɛɛɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ
aminoku mino?
9 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ʉmaka ɓawai-daki na
ɓapimbani kaki ʉɓikya ɓɛ: ‹Da mogwini igyagya pa imoti
na imi kyɛ naminini ambuma yi ninɔ eɓungi ɓi!›
10 Nakamʉɓikya ambɛ a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ: Kunzi na
ɓamalaika kaki ɓogwaga magyagya mudingi ko bulya ka
mʉtʉ wanyɛ ɓemoti ninɔ oyikasaga ɔɓili kaki.»

Miki ninɔ oɓungaga ndi iginiku ka abaki

11 Yeso idukulaga ndi kaɓikya ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti a ndi no
ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa.
12 Mupipilo aɓikya abaki ɓɛ: ‹Baba, ipóku imi mukumbo
ma lisimo li la kami.› Kʉwa wa ʉgbananilyaga ndi
ɓomikaki mukumbo.
13 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, mupipilo amʉmʉla ndi
nimɔ kaki, aga ndi no ɓuyi ɓi ka mugi mimoti ma ɓyi. Kʉ
ɓɛyɔ, apʉta ndi ɓuyi kaki ɓasi, anakpakyana gbali.
14 Niyɔ ama kapʉta ɓuyi ɓasi, ayʉndi mudingi ogulya ndi
ka mugi mi nimɔ, apʉnga ndi ka yangya ka makpʉmʉka
masi.
15 Ogulya ndi ligubo ka mʉtʉ ɓemoti wa mugi mi nimɔ.
Alʉkʉ yi ninɔ atika ndi ko tutu kauɓuulyogo ɓangʉya kaki.
16 Ikagatʉ ndi gɔni na mʉsasa kalya malili nimɔ ɓangʉya
ɓalyaga ndi mɔ, luki limoti kɛgʉ gʉtʉgʉ ndi na mʉtʉ ɓemoti
aka ninɔ akwanana ndi kapá.
17 Kʉwa wa apʉnga ndi koyikosogo limbɛngi. Iyi aka ɓɛ:
‹Bagya ligubo niɓɔ ka baba ɓalyalyaga ɓinza, na ɓa na

malɨlɨ mudingi kakɨtaga! Wɨna sɛ, na kʉwa ɨmɨ kokwa na
nza kʉnʉ!
18 Natʉkyatʉ, nɨga ka baba, naɓikyoku ambɛ: Ba, nogyoni
ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ.
19 Nakokwononigʉ ɓata ambɛ ɨmaka ɓɛ mikakʉ. Ɨva
gʉtʉgʉ kʉwa asɨ abɛ mʉgya-ligubo kakʉ.›
20 Kʉwa wa, ava ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ ka abakɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ ɓyɨ aka, abakɨ
amɨna, amibo, akwilya kumbu kʉgbɛ. Aga ndɨ mbangʉ
katɨlya, apututo ɓipututu. 21 Kʉwa wa miki aka na ɨyɨ ɓɛ:
‹Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ,
nakokwononigʉ ɓata ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ mikakʉ.›
22 Lukɨ limoti, abakɨ ʉɓɨkya ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Doniku
na kutuko nɨkwɔ kwanza kʉgbɛ, mamokisya mikamɨ.
Mumokyoni pɛtɛ ka kpɛngbɛ, mamokisyogo ɓɛkpakʉ.
23 Doniku na ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ, mamwɔ.
Tolyolyini, togwa magyagya.
24 A ɓɛyɔ, mikamɨ nɨnɔ a ndɨ nɨ okwini, a ɓata mbɨya-
mbɨya wanʉ muɓisi. A ndɨ nɨ oɓungogini, inisonini ɓata!›
Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ dumo.
25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, pʉta a ndɨ ɨyɨ ko tiko. Nɨyɔ a kʉwa
ndɨ kaigoku, adwɛ ɓuwobi na mʉsɛngɨ, ʉkana kʉwa ɓyɛmbɨ
nɨɓɔ ogwanana ɓɔ.
26 Amaka ɓemoti ka ɓagya-ligubo, amuusa ɓɛ lɨkpʉmʉka
tino lɔ a kʉnʉ?
27 Asikisya ɓɛ: ‹Mamakʉ iginiku, kinili abakʉ amwilyini
ngɔmbɛ yi nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ kyɛ mikakɨ igiku
wapʉpʉ.›
28 Kʉwa wa pʉta angbʉta ndɨ, akya kogulya ka ndaɓʉ.
Abakɨ opupoku ndɨ kaɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ ogulyinɔ ɓaka,
29 luki limoti miki asikisya ndɨ abakɨ ɓɛ: ‹Hʉkana! Ɨmɨ
nikaga kaugugubyo ka ɓyanga ɓudingi, nakoɓunagʉ mʉtʉʉ
kakʉ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Luki limoti wakɛpágʉ ɨmɨ
mikya mɛmɨ ambɛ togwi na ɨyɨ magyagya na ɓawai-damɨ.
30 Luki limoti yɛkɨ mikakʉ nɨnɔ apʉta ndɨ ɓuyi kakʉ na
ɓaɗanda igiku ɨyɨ, wamwɨlya ɨwɛ ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-
nvʉɗʉ!›
31 Abakɨ asikisya ɓɛ: ‹Mikamɨ, ɨwɛ wikaga pa imoti na ɨmɨ
masyɛ masɨ. Mukumbo kamɨ masɨ a makakʉ.
32 Luki limoti okwononi mbɛyɨ ɓi kalyisa dumo aka na
kogwa magyagya, kyɛ mamakʉ yi nɨmʉna wakamɨna mʉ,
a kʉwa ndɨ nɨ okwini, luki limoti iginiku muɓisi. A ndɨ nɨ
oɓungogini, luki limoti inisini ɓata!›»

16

Mʉgya-ligubo wa ɓokoli

1 Yeso ʉbiɨbiɨlya ndiɨ ɓaɓiɨɓya kakiɨ biɨbʉ yi niɨyiɨ: «Mʉtʉ wa
mukumbo ɓemoti a ndiɨ na mʉgya-ligubo niɨnɔ a ndiɨ kapita
wa mukumbo kakiɨ. Ɓambanzʉ ɓodogoku ndiɨ kaɓiɨkya ɓɛ:
‹Kapita kakʉ akapʉta mukumbo kakʉ payaya.›
2 Kʉwa wa mombukwana mukumbo amaka ndiɨ mʉgya-
ligubo yi niɨnɔ aɓiɨkya ɓɛ: ‹Nakaʉkana mongoni manyɛnyɛ
kʉgbɛ kʉgʉ kakʉ na nakaiɨna ambɛ a ɓɛyɔ. Iɨtangiɨlya nɛkiɨ
makpʉmʉka kamiɨ masiɨ kyɛ wakikigʉ ɓata kapita kamiɨ.›
3 Kapita yi niɨnɔ imuusa ɓɛ: ‹Ngama kamiɨ kɛgʉ ɓata kapa
ɓɛ nikito kapita kakiɨ. Nagya sɛ kʉwa ɓʉniɨ? Nakɛgʉ no ngu
yiɨdiɨma ɓotiko. A gɔniɨ suni ka mʉtʉ ɓɛyɔ no mino yiɨ kaiko
kaiɨkʉkʉngya.
4 Iyaaa! nibini ɓɛyɔ nagya mino iba ngbingo yi niɨnɔ
ɓekpumya ɓanʉ mino ka ligubo, ɓambanzʉ ɓɛtiɨlyiɨtɔ ka ɓa
kʉ kaɓʉ.›
5 Kʉwa wa apʉnga ndiɨ kaʉmakaga ɓatʉ ɓasiɨ yiɨkaka-
yiɨkaka niɨɓɔ ɓa ndiɨ na ɓoluɓu ka mombukwana-dakiɨ.
Amuusa ndiɨ mʉtʉ wa mambwa ɓɛ: ‹Luki tino lɔ okwononi
ɓɛ mumigisyo mombukwana-damiɨ?›
6 Asikisya ɓɛ: ‹Ɓangbɔngbɔlɔ ɓa molingo miɨya.› Kapita
aɓiɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ wa ɓoluɓu niɨmʉ, wika ɓiɨgala,
wokpika ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.›
7 Kumbuso yi aɓiɨkya wagɔgɔ ɓɛ: ‹Sɛ kʉwa iɨwɛ, wa na
luɓu wa iɨnga?› Asikisya ɓɛ: ‹Ɓasaki ɓaya nganʉ miɨya.›
Kapita aɓiɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ niɨmʉ, kpiko ɓatɛkɛɓɛ
ɓʉgiɨna.›
8 Kʉwa wa mombukwana mukumbo abiɨba ndiɨ luga ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ kapita yi niɨnɔ wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo
kakiɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓiɨliɨ yi niɨmʉ ɓa na ɓokoli kʉgbɛ luga kaɓʉ
kaʉkitaga niɨɓɔ ɓa ka ɓʉngbanganya.»
9 Nakamʉɓiɨkya ambɛ husingyoni ɓambanzʉ no ɓuyi
kunu kʉnʉ ka ɔɓiɨliɨ. Ngbingo yi niɨnɔ ɓuyi osyo mino,
ɓamʉtiɨlya ka mugi ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Mʉmbanzʉ kika na ɓungbingbili ka makpʉmʉka
makɛkɛkɛ, ika na ɓungbingbili gɔniɨ ka niɨmɔ makpʉkpʉkpʉ.
Mʉmbanzʉ kika na ɓokoli ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika
na ɓokɔli gɔniɨ na kʉɓɔɓɔkʉ ka niɨmɔ makpʉkpʉkpʉ.
11 Kika nɛkiɨ niɨ makɛgʉ na ɓungbingbili ko bulya
mukumbo ma payaya niɨmɔ kʉnʉ ka ɔɓiɨliɨ, waniɨ nɔ amʉpá
ndɛkɛ iɨzangiɨya ya liɨngʉnʉ?
12 Makiki na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ka mʉtʉ
wagɔgɔ, waniɨ nɔ amʉpá niɨmɔ kunu?
13 «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti niɨnɔ akwanana kaugugubyo
ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikaniɨ
iɨgʉmya ka ɓemoti, amiɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananiɨgʉ
kagugubyo ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Yeso akaʉƀiƙyaga ƀambanzʉ makpʉmʉka dididi
(Matayɔ 11:12-13; 5:31-32; Maɩƙɔ 10:11-12)

14 Niyɔ Ɓafalisayɔ ƀa ndɩ kaʉƙana mʉnzɩna mi nɩmɔ ƀɛyɔ, ƀatɩba ndɩ Yeso ƀiƙyaaa, kyɛ ƀapagatʉ ndɩ ɩƀʉ ƀuyi.
15 Yeso ʉƀiƙya ndɩ ƀɛ: «Mɩgyaga ko misa ka ƀambanzʉ abɛ ƀatʉ ƀongbingbili, luki limoti Kunzi ibatʉ mambɛngɩ kunu masɩ. Kyɛ luki nɩlɔ inisaga na ɩbɩba ko misa ka ƀambanzʉ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.
16 Kadwɛ ko ngbingo ka Yuani-Mubatizaɩ, a ndɩ ngbingo wa Mʉtʉʉ ka Musa na ƀogyalandʉ. Katʉƙya ndɩ ko ngbingo yi nɩnɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi iƀikyogoni ndɩ, na mʉtʉ wasɩ ƀemoti-ƀemoti akagya kɛƙɛlɛ kogulya mino.
17 A yapʉpʉ lɩsyɛ na ɔƀɩlɩ kolimiko, luki limoti a yapʉpʉ kʉgbɛ mikya liƀiso gʉtʉgʉ mʉkɛɗɛ aka wa Mʉtʉʉ kolimiko.
18 Mʉtʉ wasɩ nɩnɔ asikisaga mukakɩ, ava wagɔgɔ, ikaga abɛ kasyɛ na muko ikanɩ mbʉnya ƀɛngɛnɩ, na mʉtʉ nɩnɔ avaga muko nɩ mbʉnyakɩ asikisini, mʉtʉ yi nɩnɔ ogyini ƀɩlya.»

Yeso akabɩba bɩbʉ ka mʉtʉ wa mukumbo na Lazalɔ

19 «A ndɩ na mʉtʉ wa mukumbo ƀemoti nɩnɔ imokisyaga ndɩ ƀotu ƀayanzanza na ƀaya lɩgabʉ lapʉ. Masyɛ masɩ ikaga ndɩ kogwa magyagya, analyalya ƀɩnza.
20 A ndɩ gɔnɩ na mʉtʉ wa yangya ƀemoti nɩnɔ ina ndɩ ƀɛ Lazalɔ, a ndɩ na ƀapwayɩ nzʉyɩ yasɩ. Ikaga ndɩ ɩyɩ wakanga ka kpɔlɔ wa mupumi ma ndaƀʉ ka mʉtʉ wa mukumbo yi nɩnɔ.
21 Lazalɔ ikagatʉ ndɩ na mʉsasa kalya makɔmbɔ nɩmɔ anyʉƙaga ndɩ ka mɩza ka alʉƙʉ nɩnɔ. Luki limoti ƀɛnva kʉwa ƀɔ ƀodogoku ndɩ kaɗyo ƀapwayɩ.
22 Lɩsyɛ limoti, mʉtʉ wa yangya nɩnɔ okwa ndɩ, ƀamalaika ƀaga ndɩ na ɩyɩ ƀuwobi na Abalahamʉ ka Paladiso. Kumbuso yi, mʉtʉ wa mukumbo okwa ndɩ gɔnɩ, ƀalumbo.
23 Ka ƀabɩlɩ kʉ a ndɩ kalya kumbu kʉgbɛ. Kʉwa wa, ɩkwɛ kʉgʉ, amɩna Abalahamʉ ƀyɩ, sɛ kʉwa Lazalɔ ka kpɔlɔ kakɩ.
24 Apamɩkana ƀɛ: ‹Baba Abalahamʉ, ɩmɩnɩlyanɔ ƀaka kumbu, mʉtɩkanɔ ƀaka Lazalɔ kalubo kpɛngbɛ ko liƀo, edudulisi lɩsasʉ, kyɛ nakaigyogyisa kʉgbɛ ko ƀuku ƀi nɩƀa.›
25 Luki limoti, Abalahamʉ aƀɩƙya ndɩ ƀɛ: ‹Mikamɩ, tamana mbɛyɩ ambɛ winisana ndɩ na lɩngama lidingi ka ɔƀɩlɩ kakʉ nɩ Lazalɔ a sɛ ndɩ ɩyɩ kalya kumbu yidingi. Mbɩya wanʉ, a kʉwa ɩyɩ kogwa magyagya kʉnʉ, wa kʉwa ɩwɛ kaigyogyiso.
26 Na gɔnɩ, lɩƀyɛ lodu a luga kusu na iƀunu. Kʉwa wa gɔ wa, nɩƀɔ ƀika kapa katʉƙya kʉnʉ kaɩnda kʉ mo mino

kʉ ɓakakwananɨgʉ. Na nɨɓɔ ɓika kapa katʉkya kʉ kodoku kʉnʉ, ɓakakwananɨgʉ kazaba ɓɛgɛyɔ.›

27 Mʉtʉ wa mukumbo aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Kikiliki baba, ɨtɨkɨlyanɔ ɓaka Lazalɔ kʉ ka lɨvananza kamɨ,

28 kyɛ na na ɓomika mama kuɓukumuti. Ɨndɨ kaʉɓɨkya kambwa aka iba ɓakodonikutɔgʉ ɓata ɨɓʉ kʉnʉ ka pa ya kigyogyiso yi nɨyɨ.›

29 Luki limoti, Abalahamʉ amigisya ɓɛ: ‹Ɓamamakʉ ɓa no moɓiso ma mʉtʉʉ ka Musa na ɓogyalandʉ, ɓʉmʉkanɨ asɨ ɨɓʉ aka!›

30 Mʉtʉ wa mukumbo nɔ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, kɛgʉ nɨlɔ okwononi nɨlɔ aka lɔ. Luki limoti, kika nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ ɨnda kʉ ɓo mino, ɓoyikosatʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ.›

31 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓakopo kahʉkana mʉtʉʉ ka Musa na kahʉmʉkana ɓogyalandʉ, ɓakabaɨlyɨgʉ kika gʉtʉgʉ nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ aka.›»

17

Kaugwisiso na kaʉpɨlya ɓɛngɛnɨ
(Matayɔ 18:6-7, 21-22; Malɨkɔ 9:42)

1 Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓopisi ɓayɨgya ɓʉnyɛ kɛgʉ na nyɨka, luki limoti kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!

2 Akwanano ɓi ɓɛ ɓakpɨkɨlɨ lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko liɓo lidingi, iba kulutonito ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ katʉkya ko pisi ya ɓungbingbili.

3 Wiminyonito ɓɨnza:

Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, muyoyisatʉ. Kʉkʉnga mʉpɨlya, wapɨlya.

4 Kika nɨ ugyilyini ɓʉnyɛ nganga maɗɨya na ɨka ka lɨsyɛ limoti, odoku kaʉkʉnga mʉpɨlya nganga maɗɨya na ɨka gɔnɨ, wapɨlya.»

Baya akwanana kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

5 Ɓatʉtʉmbwa ɓaɓɨkya ndɨ Mombukwono-dosu ɓɛ: «Tɨmatɨlya baya kusu.»

6 Mombukwono-dosu igisya ɓɛ: «Makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨna ɓɛ: ‹Mukuko, wikunoku ka lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi,› Amʉmʉkanatʉ ɓi.»

Ɓagya-ligubo ɓakwanana kagya ɨkɨ?

7 «Tovini mbɛyɨ abɛ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na mʉgya-ligubo ɓemoti nɨnɔ akpɔgɔ ɓotiko ikanɨ uɓuulyaga ɓambaza

ka ɓanyama. Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igogoku mino
ko tiko, akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Doku ɓɨkwa kalyalya?›
8 Kalɨ, luki limoti aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmbambɨlya malɨlɨ, kum-
buso yi wigomosyana ɓotu, wodoku kegugubyo ko ngbingo
yi nɨnɔ niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi
wakwanana kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kalyalya na komwo.›
9 Abibisa mʉgya-ligubo kakɨ kyɛ ika nɨ ogyini nɨlɔ ak-
pamyi?
10 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ: ngbingo yi nɨnɔ mogyini
mino masɨ nɨmɔ Kunzi akamʉkpamya, ɓikyoni ambɛ: ‹Ta
ɓagya-ligubo ɓapayaya aka, togyi ligubo nɨlɔ aka lɔ kusu.›»

Yeso uhukusini ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ

11 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɨnda misa ka
Yelusalɛma, aɓyɛ ka mʉlɨlɨ ma iwili ya Samalia na Galilaya.
12 Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosila ka mugi mimoti ɓɛnɛ,
ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ ɓyɨ na
ɨyɨ,
13 ɓapʉnga kapamɨkanaga ɓɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa,
kikiliki tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
14 Yeso ʉmɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓokumu ɓo
mino ɓamʉkpɨmɨ nzʉyɨ.*»
Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda aka nɔ, ɓahʉka.
15 Nɨyɔ ɓemoti luga kaɓʉ ɨna ɓɛ oukini, igoku ndɨ ka Yeso
anabibiso Kunzi na lɨyʉ lapʉ.
16 Ogwa ndɨ mokpukpu kambwa kakɨ, amigisya ɨbɨba. A
ndɨ Musamalia.
17 Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Kɛgʉ ɓambanzʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓɔ
ɓongumoni? Nɨɓɔ ɓagɔgɔ kʉɓɔmʉ ɓa kʉwa yanɨ?
18 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ igiku kamigisilyo
Kunzi ɨbɨba, kiki asɨ mʉɓyɨ yi aka nɨmʉ.»
19 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, waga. Baya
kakʉ uhukusini.»

Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu
(Matayɔ 24:23-28, 37-41)

20 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi
odoku pɨyɛ ndɛkɛ ngbingo tino?»
Umigisya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ kodoku abɛ luki
la kimibisikono.
21 Ɓakaɓɨkyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Winoni, iɓu nɨɓa!› ikanɨ ‹Iɓu
nɨɓɔ kʉʉ!› Kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu.»

Lɨsyɛ nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino

---

* **17:14 17:14** Ɓokumu ɓɔ ɓakpɨmaga ndɨ, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓingbanganya ɓɛ mʉmbanzʉ oukini.

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓiɨkya ɓaɓiɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ngɓingo
wagɔ odokuto ndɛkɛ nɨnɔ miko mina na mʉsasa kamɨna
Mika-mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ko ngɓinga mʉkɛɗɛ aka, luki
limoti nɨ makaminigʉ.
23 Ɓamʉɓiɨkyaga ndɛkɛ ɓɛ: ‹A kʉʉ!› ikanɨ ‹A wanʉ!›, luki
limoti makindonitɔgʉ kʉ, makogonitɔgʉ mbangʉ kʉ ɓɛyɔ.
24 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ
mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngɓangɓata kangɨnana.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ngɓangɓata angɨnanaga mino katʉkya
ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ na kadwɛ ka magɔgɔ, ɓambanzʉ ɓamɨna
ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ nɨlɔ opuponoku
ndɛkɛ mino.
25 Luki limoti okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi
mbɛyɨ kʉgbɛ, ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨna ɓambimbo.
26 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngɓingo ka
Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngɓingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ
odoku ndɛkɛ mino.
27 Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo,
ɓanavanana kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ mino ka
ɨngbɔlɔ. Tumo odoku kʉwa ndɨ ɓɨyakpa, ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓolumwaga ndɨ.
28 A ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko
ngɓingo ka Lɔtɨ. Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo,
ɓanaluwo na ɓanagaba makpʉmʉka, ɓanadɨma ɓotiko na
ɓanopiko ɓandaɓʉ.
29 Luki limoti lɨsyɛ li nɨlɔ Lɔtɨ opupa ndɨ mino ka Sɔdɔmʉ,
Kunzi olukusa ndɨ ɓuku na libu longiɗo-ngiɗo katʉkya kʉgʉ
wa lɨsyɛ abɛ mbwayɨ, ulumwisaga ndɨ ɓasɨ.
30 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-
mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.

31 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kug-
bondo, kingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka ndaɓʉ kakɨsa mukumbo
kakɨ. Mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko
kakwananɨgʉ ndɛkɛ ɓata kaɨga kava luki kʉ kakɨ.
32 Eee, tomomoni sɛ nɨlɔ asilya ndɨ muka Lɔtɨ.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ akɨsaga kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ,
aɓungusatʉ ndɛkɛ, luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusatʉ
ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
34 Nakamʉɓiɨkya ambɛ no biti yi nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa
ɓikaga ndɛkɛ ka kanga imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ.
35 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga pa imoti:
ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.

17:32 17:32 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:26.

36 [Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kagya ligubo ko tiko:
ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.†]»
37 Ɓaɓiɓya ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ yanɨ?‡»
Yeso usikisya ɓɛ: «Kʉ manda ma nyama ikago mino,
ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkanaga wa gɔ wa.»

18

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulya malʉmba

1 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya kʉwa ndɨ ɓaɓiɓya lizuni nɨlɨ
kauwonisilo ɓɛ ɓakwanana kalʉmba masyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ
kadɨkaga.
2 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, a ndɨ na zozi
ɓemoti nɨnɔ kaɓangagɨgʉ ndɨ Kunzi, anʉmɨna ɓatʉ ɓasɨ
payaya aka.
3 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ gɔnɨ aka nɔ, a ndɨ na woko ɓemoti
muko yi nɨnɔ odogoku ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kaɓɨkya zozi nɔ
ɓɛ: ‹Tɨkʉlya ngbanga kusu na mumuyoniso kamɨ.›
4 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, zozi a ndɨ asɨ kakya aka.
Luki limoti ka muliɓo aɓɨkya kʉsɔ kakɨ ɓɛ: ‹A ɓɛyɔ,
nakaɓangagɨgʉ Kunzi, na nʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ payaya aka,
5 luki limoti, woko yi nɨmʉna edomisini. Kinili okwononi
ɓɛ nakʉlyɨ ngbanga kakɨ. Kumbuso yi kikigʉ ɓata kodoku
ɓongbinga ɓasɨ kegbomisa mʉ.›»
6 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓɛ:
«Hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɔ zozi wanyɛ nɔ
akaɓɨkya!
7 A ɓɛyɔ, Kunzi kakwananɨgʉ kaʉkʉlya ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ
ʉpʉnaga ndɨ ngbanga wanza, ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino
kaɨgama na ɨyɨ biti na lɨsyɛ? Kusingyigʉ ɓɨgala?
8 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ʉkʉlyatʉ ngbanga kaɓʉ ɓɨkwa.
Luki limoti wa Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino kʉnʉ
ka lɨtɔmbʉ ʉtakanyatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa baya?»

Malʉmba ka Mufalisayɔ na ndɔmbɛ wa manzanza

9 Yeso atwa ndɨ gɔnɨ lizuni nɨlɨna ko bulya ka ɓambanzʉ
ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓɨmɨnaga ndɨ ɓingbingbili ko misa ko
Kunzi na ɓanʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ asɨ payaya aka. Aɓɨkya ɓɛ:
10 «A ndɨ lɨsyɛ limoti, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓaɗaka ndɨ kalʉmba ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓemoti a ndɨ Mufalisayɔ, wagɔgɔ ndɔmbɛ
wa manzanza.
11 Mufalisayɔ, amaga, apʉnga kʉwa ndɨ kaɨlʉmbɨlya ɓɛ:
‹Kunzi o, nakaubibisa kyɛ na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ.

† **17:36 17:36** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ ka moɓiso dididi mandɛlɨ. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37 17:37** A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨna ndɛkɛ ɓɨngbanganya.

Ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikani ɓambʉnya ɓɛngɛni, na kɛgʉ imi abɛ ndɔmbɛ wa manzanza yi nimʉ.
12 Noginyagatʉ malili ko ngbingo nganga yiɓa ka pɔsɔ, napágatʉ liɗu limoti la tɛkɛɓɛ la mukumbo kami masi.›
13 Luki limoti, ndɔmbɛ amaga ndi iyi ɓyi, kakwanana gʉtʉgʉ ndi kaikwɛ kʉgʉ wa lisyɛ, luki limoti iyipa ndi ikubasʉ, aɓikya ɓɛ: ‹Kunzi o, ipilyanɔ ɓaka kyɛ na imi mʉtʉ wanyɛ.›»
14 Yeso omotiloku ɓɛ: «Nakamʉɓikya lingʉnʉ ambɛ, alʉkʉ nɔ iga ndi kʉ kaki ni Kunzi aitisini mʉtʉ wongbingbili kakitaga Mufalisayɔ. Ka lingʉnʉ, mʉtʉ wasi ninɔ ibinikaga, Kunzi asisagatʉ. Na ninɔ isisogo, Kunzi abinikagatʉ.»

Ɓʉngama ko Kunzi a ka ɓatʉ niɓɔ ɓigyaga abɛ ɓomiki
(Matayɔ 19:13-15; Malikɔ 10:13-16)

15 Ɓambanzʉ ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓawɛsɛ ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ. Niyɔ ɓaɓiɓya ɓina ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndi kaʉnyakilya ɓatʉ ɓi niɓɔ.
16 Luki limoti Yeso ʉmaka ɓɛ ɓakpuɗiku na ɓomiki, aɓikya ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓʉ.
17 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ninɔ kɛgʉ kaɓinikyana Ɓʉngama ko Kunzi mʉɗɔngɔni abɛ miki, kakwananigʉ ndɛkɛ kogulya mino.»

Mʉtʉ wa lingama lidingi
(Matayɔ 19:16-30; Malikɔ 10:17-31)

18 Ngama ɓemoti ka Ɓayuda amuusa ndi Yeso ɓɛ: «Mu-wonisilo wanza, nakwanana piyɛ kagya ɓʉni kainisono na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
19 Yeso aɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki ni Kunzi aka mʉkaka.
20 Wibagatʉ mʉtʉʉ: ‹wakogyonitɔ ɓilya, wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ likpʉmʉka, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
21 Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Nagyagatʉ mʉtʉʉ mi nimɔ masi katʉkya ndi ka limiki.»
22 Niyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, aɓikya ɓɛ: «Utigolyi ɓata luki limoti: Gaba mukumba kakʉ masi, hʉlʉpya ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi, wika kʉwa na lingama kʉgʉ wa lisyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
23 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ alʉkʉ nɔ ʉkana likpʉmʉka lɔ ɓɛyɔ, alya ndi kumbu, kyɛ a ndi na mukumbo makpʉ kʉgbɛ.

24 Niyɔ Yeso ɨna ɓɛ alʉkʉ nɔ a ndɨ no kumbu, oɓikyoku
ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ ɓa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama
ko Kunzi!
25 A ɓipoli kʉgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mʉsaɗa
kakɨtaga mʉtʉ wa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko
Kunzi.»
26 Ɓatʉ niɓɔ ɓamʉkana, ɓaɓikya ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ
akwanana kainisono na muhukuso?»
27 Yeso osikisya ɓɛ: «Kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti
aka nɨlɔ agyagya Kunzi.»
28 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ aɓikya ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ
nɨmɔ ta ndɨ nomu, tapʉnga kaʉɓiɓya.»
29 Yeso ʉɓikya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika
nɨ mʉmbanzʉ osini ndaɓʉ kakɨ, ikanɨ amakɨ, ɓamamakɨ,
ɓaɓʉkʉta kakɨ, ɓomikakɨ, ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi,
30 mʉtʉ yi nɨnɔ inisono na ɓʉngama ɓakpʉ ka masyɛ mi
nɨma, na ko ngbingo yi nɨnɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ ɓanʉ na opupoku ka mbʉkʉ
(Matayɔ 20:17-19; Malɨkɔ 10:32-34)

31 Yeso akɨɗa ndɨ na ɓaɓɨiɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓikya
ɓɛ: «Hukononi, takaɨnda ka Yelusalɛma, masɨ nɨmɔ
ɓogyalandʉ ɓokpika ndɨ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ
igyonosa ɓanʉ kʉ.
32 A ɓɛyɔ, ɓasʉta ɓanʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ niɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓamɨna payaya,
ɓatʉmbwa, ɓaɓakyɨlya ɓotikito.
33 Ɓatɨna pimbo, ka muliɓo mi ɓamwɔ. Kumbusa wa
masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»
34 Luki limoti ɓaɓiɓya ɓakotombisyagʉ ndɨ luki kyɛ isi ya
mʉnzɨna nɨmɔ a ndɨ na ɨɓʉ makɨsʉma. Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba
ɓɛ Yeso akapa kaɓikya lɨkpʉmʉka tino.

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ ka Yeliko
(Matayɔ 20:29-34; Malɨkɔ 10:46-52)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ
ka Yeliko, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko
ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi nɨ anɨkʉkʉngya.
36 Ʊkana ndɨ mungilito ma ambaza ka ɓambanzʉ nɨ
anakɨtaga, uusa ndɨ ɓɛ a pɨyɛ ɓʉnɨ.
37 Ɓaɓikya ndɨ ɓɛ Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɔ akakɨtaga.
38 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kapamɨkanaga, anaɓikya ɓɛ:
«Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
39 Ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ kambwa kakɨ ɓanyakɨlya ndɨ ɓɛ adakɨ.
Luki limoti idukulogo kapamɨkana kʉwa kʉgbɛ: «Mika
ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»

40 Yeso amaga, aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓoduku na ɨyɨ. Ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ yi akpuɗoku mino, Yeso amuusa ɓɛ:
41 «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
Asikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
42 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɨnza, miso ʉkʉlɨkanɨ! Baya kakʉ uhukusini.»
43 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso akʉlɨkana ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya Yeso nɨ anabibiso Kunzi. Nɨyɔ ambaza wasɨ ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, apʉnga ndɨ gɔnɨ kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayɔ

1 Nɨyɔ Yeso ogulya ndɨ ka Yeliko, akɨtanaga luga wa gʉɗʉ yi nɨnɔ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakayɔ. A ndɨ ngama ka ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na mʉtʉ wa lɨngama.
3 A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso, luki limoti yɛkɨ a ndɨ mukuɗu kakwananagʉ ndɨ kamɨna yi ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Aga kʉwa ndɨ mbangʉ kambwa, aɗaka ka sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛ kyɛ amɨnɨ Yeso nɨnɔ a ndɨ kokitogoku wa.
5 Nɨyɔ Yeso osila ka pa nɨyɔ, ɨkwɛ kʉgʉ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Zakayɔ syoku ɓɨgala! Kyɛ na mubiko kakʉ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
6 Zakayɔ osyoku ndɨ ɓɨgala, atɨlya ndɨ Yeso na magyagya.
7 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna oga kasyɛ ka mʉtʉ wanyɛ!»
8 Luki limoti Zakayɔ amaga ndɨ, aɓɨkya Mombukwono-dosu, ɓɛ: «Muwonisilo, hʉkana: nakagbanana mukumbo kamɨ lugo, nʉpá ɓatʉ ɓa yangya liɗu limoti, na nakavaga ndɨ ɓuyi ka mʉmbanzʉ ka ɓokoli, namigisya kʉwa nganga yɨkwanganya.»
9 Yeso aka ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ, muhukuso ogulyini ka ndaɓʉ yi nɨyɨ, kyɛ nɨmʉna a ɨyɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ gɔnɨ.
10 Ka lɨngʉnʉ, Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɨ kaʉkɨsa na kauhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓasaa
(Matayɔ 25:14-30)

11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, Yeso omotiloku lizuni limoti kyɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi obiko.

12 Oƀikyoku kɯwa ndɨ ƀɛ: «Mɯtɯ ƀemoti ka lɨvananza
la ƀɯngama aga ndɨ ka mugi ma ƀyɨ kolyoku ƀɯngama,
kumbuso yi, igoku kalya ƀɯngama kɯ kaƀɯ.
13 Kambwa wa lɨgɯndɯ, ɯmaka ndɨ ƀambanzɯ tɛkɛƀɛ luga
ka ƀagya-ligubo kakɨ, ɯpága ndɨ yɨkaka-yɨkaka likuta limoti
la ɔlɔ, ɯƀɨkya ƀɛ: ‹Tundisoni ɔlɔ nɨmɯ kadwɛ kɯ kwa kɯ
nigoku ndɛkɛ mino.›
14 Luki limoti ƀatɯ ƀa mugi kakɨ ƀakapagɨgɯ ndɨ. Ɓɯtɨka
kɯwa ndɨ ƀambanzɯ no mongoni kumbusa kakɨ kaƀikyoku
ƀɛ: ‹Takɛgɯ kabaɨlya ƀɛ alɯkɯ nɔ alyɨtɔ ƀɯngama ku kusu.›
15 Nɨyɔ ƀapá ƀɯngama, igoku. Utikisya ƀagya-ligubo nɨƀɔ
ɯpá ndɨ ɔlɔ ƀɛ ibi kɯwa ƀɛyɔ ƀatundisa ndɨ mino.
16 Nɨnɔ wa mambwa odoku ndɨ, aƀɨkya ƀɛ:
‹Mombukwono-dosu, kɯgɯ wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ
wɛpá ndɨ, ninisoni ƀata na makuta magɔgɔ tɛkɛƀɛ.›
17 Ngama aka ƀɛ: ‹A ƀɨnza! Wa mɯgya-ligubo wanza. Yɛkɨ
wo ƀi na ƀungbingbili ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ƀanɯ ngama
kaɯnda ƀagɯɗɯ tɛkɛƀɛ.›
18 Mɯgya-ligubo wa maƀa odoku ndɨ, aƀɨkya ƀɛ:
‹Mombukwono-dosu, kɯgɯ wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá
ndɨ, ninisoni ƀata na makuta magɔgɔ kuƀukumuti.›
19 Ngama aka ƀɛ: ‹Łwɛ, nubisini ngama kaɯnda ƀagɯɗɯ
kuƀukumuti.›
20 Mɯgya-ligubo wa masaa odoku, aƀɨkya ƀɛ: ‹Yɛ ba,
likuta la ɔlɔ kakɯ nɨlɔ wɛpá ndɨ nɨlɨ. Noƀuulyaga ndɨ ƀɨnza,
yɨkanda ƀingbufu na ɨnzanza ya kutuko.
21 A ƀɛyɔ, na ndɨ kaɯƀanga, kyɛ wa mɯtɯ mɯɗɨya.
Wapɯnaga makpɯmɯka nɨmɔ wakobisogigɯ, wanobuulya
masɔlɔ nɨmɔ wakakɯnagɨgɯ.›
22 Ngama aƀikyoku ƀɛ: ‹Wa mɯgya-ligubo wanyɛ!
Nakaɯkɯlya ngbanga kaƀyɛnɛnɛ na mɯnzɨna kakɯ.
Wibagatɯ ndɨ ƀɛ na mɯtɯ mɯɗɨya, ƀɛ napɯnaga
makpɯmɯka nɨmɔ nakobisogigɯ, nobuulyaga masɔlɔ nɨmɔ
nakakɯnagɨgɯ.
23 Yɛkɨ a ƀɛyɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ wakobisagɯ ndɨ mino ƀuyi
kamɨ ka baki? Iba wa nigiku mino, nonyuku nɨ itundini.›
24 Kumbuso yi ngama ɯƀɨkya ƀatɯ nɨƀɔ ƀa ndɨ wa ƀɛ:
‹Mukupyoni likuta la ɔlɔ li nɨlɔ, mapá mɯtɯ yi nɨnɔ a nomu
tɛkɛƀɛ.›
25 Ɓaƀɨkya ƀɛ: ‹Ngama, a kɯwa ɨyɨ na makuta tɛkɛƀɛ!›
26 Usikisya ƀɛ: ‹Nakamɯƀɨkya ambɛ, kika nɨ mɯmbanzɯ
a no luki ƀamatɨlyatɯ ƀata. Luki limoti, mɯtɯ yi nɨnɔ kɛgɯ
no luki ƀakɯpya gɯtɯgɯ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ƀi
kaiko nolu.
27 Doniku sɛ kɯwa na ƀomuyoniso kamɨ, nɨƀɔ ƀakɛgɯ ndɨ
kapa ƀɛ niki ngama kaƀɯ, mɯkɔ ƀingo kambwa kamɨ wa.›»

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Yuani 12:12-19)

28 Niyɔ Yeso ama ndi kaɓikya likpʉmʉka nilɔ, aga ka
Yelusalɛma. A ndi iyi kambwa ni ambaza anaɓiɓya
kumbuso.
29 Wa a kʉwa ndi mino ɓuwobi kadwɛ ka Bɛtɛfagi na
Betania, ɓuwobi na ngʉpa niyɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ Ngʉpa
ya Mizeituni, ʉtika ɓaɓiɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓiɓya kaki
kambwa.
30 Ʉɓikya ɓɛ: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma.
Ngbingo yi ninɔ mosilo mino kʉ, matakanya mikya punda
mʉkandila ninɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanoɗokigʉ
mino. Mukuloniku, modoku na iyi kʉnʉ.
31 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Makakʉla ko bulya iki?›
Maɓikya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.›»
32 Ɓaɓiɓya ɓaɓa niɓɔ ɓaga kʉwa ndi, ɓatakanya punda
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ʉɓikya ndi mino.
33 Wa ɓa ndi mino kakʉla mikya punda nɔ,
ɓamombukwana-daki ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ma
mino kakʉla?»
34 Ɓusikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»
35 Kumbuso yi ɓadulyoku ndi Yeso no mikya punda nɔ.
Ɓolosa ndi ɓotu kaɓʉ kʉgʉ wa nyama, ɓaɗokiso mino Yeso.
36 Ngbingo yi ninɔ a ndi mino kaisisilo miso ka
Yelusalɛma, ɓambanzʉ ɓolosaga ndi ɓotu kaɓʉ ko pisi.
37 Wa a kʉwa ndi mino ɓuwobi kosila ka mukpulu-kpulu
ma Ngʉpa ya Mizeituni, ambaza wasi ka ɓaɓiɓya otuma ndi
na magyagya ɓiɗɛ. Apʉnga ndi kabibisa Kunzi na liyʉ lapʉ
ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masi nimɔ ɓina
ndi mɔ.
38 Ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Kunzi aɗukulyi ngama ninɔ
akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga! Kunzi apí
maziyɔ kʉgʉ wa lisyɛ na avi ibiba kʉgʉ wa lisyɛ kʉgbɛ!»
39 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi
kʉsɔ wa ambaza ɓaɓikya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, hʉɓikya
ɓaɓiɓya kakʉ ambɛ ɓadaki.»
40 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Nakamʉɓikya ambɛ, ɓakadaka,
matamʉ kʉwa mɔ apamikanaga!»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzikana ɓanʉ mino

41 Ngbingo yi ninɔ Yeso a kʉwa ndi mino ɓuwobi na
Yelusalɛma, amina, apʉnga kagama.
42 Anaɓikya ɓɛ: «Heee ɓe, Yelusalɛma, kiko ɓi ni wa gɔni
iwɛ kaiba na lisyɛ nilina ɓɛ luki tino lɔ akwanano ɓi kaʉpá
maziyɔ! Luki limoti mbiya wanʉ, luki li nilɔ a lakisʉma ko
misa kakʉ, wakakwananigʉ kaina!

43 A ɓɛyɔ, lisyɛ limoti odokuto ndɛkɛ nilɔ ɓomuyoniso
kakʉ ɓukungula ndɛkɛ mino ɓikululu, ɓʉmbimbita mutili
masi ɓimbititi.
44 Ɓʉpanza ndɛkɛ ɓigbatata, ɓulumwisaga ɓatʉ kakʉ.
Ɓakasigʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ litalʉ limoti aka lakibiso kʉgʉ wa
lagɔgɔ, kyɛ wakibagʉ ndi ngbingo yi ninɔ Kunzi udulyoku
ndi mino isingo.»

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Malikɔ 11:15-19; Yuani 2:13-22)

45 Yeso ogulya kʉwa ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga
kaukpumyo ɓambula.
46 Ʉɓikya ɓɛ: «Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Ndaɓʉ kami
ika ndɛkɛ ndaɓʉ ya malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini
kʉwa pa ya kisʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
47 Masyɛ masi Yeso apága ndi mʉtiwi ka Ndaɓʉ ko
Kunzi. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓangama
ɓakisaga ndi ɓɛ ɓamwɔ sɛ piyɛ no pisi tino.
48 Luki limoti ɓakɛgʉ ndi kaiba ɓɛ ɓamwɔ liki, kyɛ
ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasi ɓamʉkanaga ndi na mʉsasa kʉgbɛ.

20

Wani nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
(Matayɔ 21:23-27; Malikɔ 11:27-33)

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kapá mʉtiwi na kaʉɓikyaga
ɓambanzʉ Mongoni Manza ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-
kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓopuponoku kʉwa ndi pa
imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
2 ɓamuusa ɓɛ: «Tiɓikya mbɛyi ambɛ wakagya
makpʉmʉka mi nimana no ngu tino? Wani nɔ ʉpá ndi
ngu yi niyɔ?»
3 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Na mbɛyi gɔni imi kamumuuso
likpʉmʉka limoti aka. Iɓikyoni ambɛ:
4 Iɓatiso ka Yuani apʉnya ndi kʉgʉ wa lisyɛ ikani ka
ɓambanzʉ?»
5 Luki limoti ɓapʉnga ndi kainzinzinya luga kaɓʉ,
ɓanaɓikya ɓɛ: «Takosikisya ɓɛ: ‹Apʉnya kʉgʉ wa lisyɛ›,
atimuusatʉ ɓɛ: ‹Ko bulya iki yɔ makaɓinikyanagʉ ndi
likpʉmʉka kaki?›
6 Luki limoti, takosikisya ambɛ: ‹Ka ɓambanzʉ›, ɓatʉ
ɓasi ɓatimakatʉ na matamʉ! Kyɛ ɓibagatʉ ɓɛ Yuani a ndi
mugyalandʉ.»
7 Kʉwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigʉ ambɛ
apʉnya yani.»

8 Yeso uɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka,
nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi
nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Mataɣɔ 21:33-46; Malikɔ 12:1-12)

9 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya ndɨ ɓambanzʉ lizuni li nɨlɨ:
«Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko ya muzabibu. Kʉwa wa
ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyogo tiko yi nɨyɔ. Aga
kʉwa ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kʉ osyosyoku ndɨ mino ɓinyeku-
nyeku.
10 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atikoku ndɨ
mʉgya-ligubo ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ. Luki
limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalya ndɨ alʉkʉ nɔ na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ,
ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
11 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo
wagɔgɔ, luki limoti ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓabʉma ndɨ ɨyɨ
ɓɛgɛyɔ, ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni, ɓamigisoku ndɨ gɔnɨ
maɓɔkʉ papuyi.
12 Atɨka ndɨ ɓata mʉgya-ligubo wa masaa. Ɓakɔgɔ ndɨ
ɓapwayɨ, ɓakpumyo.
13 Mombukwono tiko aɓɨkya kʉwa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa
ɓʉnɨ? Nakatɨka mikamɨ nɨnɔ mʉpaka. A abɛ ɓakwananatʉ
kaɓanga.›
14 Luki limoti nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna
kodoku, ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨyɨ nɔ mombukwana
lisimo li nɨlɨ. Tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu.›
15 Ɓapupisa kʉwa ndɨ no gilito kunzi wo tiko, ɓamwɔ.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa ɓɛ: «Ɛɛɛ, mombukwono tiko yi
nɨyɔ ʉgya sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉnɨ?
16 Odoku ndɛkɛ, ulumwisogo ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá
kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.»

Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya ɓɛ:
«Kɛgʉ ɓɛyɔ, kɨgyananɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
17 Luki limoti Yeso ʉnda ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Moɓiso
ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: ‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ,
ilu lɔ ɨita kʉwa lɨtalʉ lidingi la lindu.›
18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ oɓunikaga
ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya
ndɛkɛ, akpʉta ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ.»

Tupîni ɓangama makpʉmʉka kaɓʉ na tapá Kunzi ma
kakɨ gɔnɨ
(Mataɣɔ 22:15-22; Malikɔ 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na
ɓokumu-kumu ɓa ndɨ kakɨsa kagwɨ Yeso kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓibini
ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko bulya kaɓʉ aka. Luki limoti,
ɓʉɓanga ndɨ ɓambanzʉ.
20 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓyɛ Yeso no miso ɓɨkyɛkyɛkyɛ.
Ɓatɨkɨlya ɓatʉ ɓa ɓokoli nɨɓɔ ɓɨgyaga ndɨ abɛ ɓakiko
ɓongbingbili. Ɓa ndɨ kamuusogo kyɛ ɓa ndɨ kapa kagwi
na ɓʉnyɛ, ɓanakɨsa ɓɛɓɔ ka mʉnzɨna kakɨ. Ɓa kʉwa ndɨ
kakɨsa no pisi tino yo ɓasʉta mino ka maɓɔkʉ ka ngama
mudingi wa iwili.
21 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓɔ ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
«Muwonisilo, takaiba ambɛ nɨlɔ waɓɨkyaga, wanowonisilo
ikaga ngbingbili. Wakʉndagɨgʉ ɨwɛ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ
na ɨbɨba kaɓʉ, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka
ɓungbingbili.
22 Tɨɓɨkyanɔ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ ikanɨ apakyatʉ
koluo manzanza ka Kaizalɨ, Ngama mudingi ka Ɓalʉma?»
23 Luki limoti Yeso andʉnga ndɨ ɓokoli kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
24 «Iwonisiloni mbɛyɨ ambuma ɓemoti.» Kumbuso yi
umuusa ɓɛ: «Mulundu no lino ka wanɨ lɔ a kʉgʉ yi?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A ma ka Kaizalɨ ngama mudingi wa
Lʉma.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, mupóni
Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ kakɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ kakɨ
gɔnɨ.»
26 Ɓakamɨnagʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ka nɨmɔ aɓɨkya ndɨ kambwa
ka ɓambanzʉ. Luki limoti, mʉnzɨna mi nɨmɔ usikisya ndɨ
mɔ udikisa mʉnɔkʉ ɓɨdɛ, ɓadakyana ndɨ ɓiwo.

Yeso akanzɨna ko bulya bɨlɨla ka ɓamanda
(Mataɣɔ 22:23-33; Malɨkɔ 12:18-27)

27 Kʉwa wa Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ
Yeso, (Ɓasadukayɔ ɓa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ
ɓɛ ɓopupagatʉ ka mbʉkʉ kumbusa wa kukwakʉ) ɓamuusa
ndɨ Yeso ɓɛ:
28 «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ
kavanana, okwo, asa mukakɨ nɨ kɛgʉ na ɓomiki, okwononi
ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ mamakɨ
ɓomiki.›
29 Wɨna sɛ, a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ
ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti,
okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
30 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, kumbuso yi
okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
31 Kʉwa wa igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ
wa masaa na kaɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓokwa ndɨ
nɨ ɓakaɓukutigʉ miki gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

32 Ka muliɓo, muko yi nɨnɔ okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
33 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ
muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka
ɓavatʉ ndɨ!»
34 Yeso ukikisya ɓɛ: «Ɓalʉkʉ na ɓoko ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓakavanana.
35 Luki limoti, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉmɨna ɓɛ
ɓakwananatʉ kaika ka ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku, na kopupa ka
ɓambʉkʉ, ɓakavananɨgʉ ndɛkɛ.
36 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kolumwogo, kyɛ ɔɓɨlɨ
kaɓʉ ika ndɛkɛ kʉwa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika. Ɓa
ɓomika Kunzi, kyɛ ika kanɨ ɓopuponi ndɨ ka mbʉkʉ.
37 Gʉtʉgʉ Musa uwonisila ndɨ kambwa aka ɓɛ ɓamanda
abɨlɨlatʉ ndɛkɛ. Kʉsɔ wa moɓiso nɨmɔ atʉmbʉlaga
lɨkpʉmʉka la gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana nɨ kɛgʉ
kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu ɓɛ: ‹Kunzi ka
Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ.›»
38 Yeso omotiloku ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda,
luki limoti a Kunzi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ
ɓʉsɨmaga ɓɛ ɓokwoni ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa na ɔɓɨlɨ ko bulya
kakɨ.»
39 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ
Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, wosikisyiku ɓɨnza.»
40 A ɓɛyɔ, ɓakɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuusogo
makpʉmʉka magɔgɔ.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Masiya nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Malɨkɔ 12:35-37)

41 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakwanana
pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama Daudi?
42 Kyɛ ngama Daudi mombukwana-dakɨ yi akaɓɨkya
ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ: ‹Mombukwono-
dosu Kunzi aɓɨkya Mombukwana-damɨ ɓɛ: Da wiki ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
43 na kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nubiso mino ɓomuyoniso
kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.›
44 A ɓɛyɔ, Daudi amakaga Masiya ɓɛ ‹Mombukwono-
dosu›, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-mikakɨ?»

Makikonitɔgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

45 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa ka
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana wa ɓɛ:
46 «Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kak-
pakyana nɨ ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ. Ɓapaga
kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ

ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
47 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

21

Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malɨkɔ 12:41-44)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɨkwɛ ka kpɔlɔ kakɨ, ʉmɨna ɓatʉ ɓo ɓuyi nɨ ɓanaɗɨkɨta apɛpɛ kaɓʉ ka mʉmbɨ.
2 Amɨna ndɨ gɔnɨ woko muko yi nɨnɔ wa yangya nɨ anaɗɨkɨta ɨkya mafalanga maɓa.
3 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ woko wa yangya yi nɨmʉna nɔ opí ɨyɨ yidingi kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
4 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí nɨyɔ kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti, woko yi nɨmʉna, ka yangya kakɨ, opí ɨyɨ masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Kumbu nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:1-2; Malɨkɔ 13:1-2)

5 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a yanza kʉgbɛ na matamʉ mi manzanza, na makpʉmʉka manzanza nɨmɔ ɓambanzʉ ɓapá ndɨ apɛpɛ yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
6 «Lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ ka masɨ nɨmɔ makaɨna ma, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»
7 Kumbuso yi ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbinga yi nɨnɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino?»
8 Yeso usikisya ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ. Ɓatʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya› na ‹Ngbingo yi nɨnɔ itulyonini.› Luki limoti, makuɓiɓyonitɔgʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga, makombomboyonitɔgʉ. Okwononi ɓɛ nɨlɔ igyonosito ndɛkɛ mbɛyɨ, luki limoti kɛgʉ ɓɛ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ika ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ.»

10 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Lɨvananza limoti abʉmana
ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlanana ndɛkɛ
na ɓʉngama ɓagɔgɔ.
11 Ka ɓewili dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigiso ɓapʉ, ayʉndɨ na
ɓokoloɓu ɓayanyɛnyɛ uhuma ndɛkɛ ɓambanzʉ, ika ndɛkɛ
gɔnɨ na makpʉmʉka muɓongiso na mʉmbanga-mbanga
kainisono kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, kambwa wa nɨmɔ masɨ kaigyonoso,
ɓamugwito ndɛkɛ, ɓamugyogyiso. Ɓamulikisa ndɛkɛ ko ng-
bongu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ɓamʉmakya
ka bɔlɔkɔ. Ɓaga ndɛkɛ na iɓunu kamusombiso kambwa ka
ɓangama ɓakpʉkpʉ na ɓangama ɓa ɓewili kyɛ ko bulya
lino kamɨ.
13 Yigyogyiso yi nɨyɔ ika kʉwa ndɛkɛ kunu pisi ya
kʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni kamɨ.
14 Wikoni ɓakɨtʉlya kanɨ makɛgʉ kombomboyo kakɨsa ɓɛ
maɓɨkya ɓʉnɨ nɨ ɓamulikisini ko ngbongu.
15 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ namuwonisilo mʉnzɨna
mi nɨmɔ na yimibo nɨyɔ ɓomuyoniso kunu ɓakakwananɨgʉ
mino kobiso ɗongoso na iɓunu, gʉtʉgʉ kamusikisya
lɨkpʉmʉka aka.
16 Gʉtʉgʉ ɓobonu aka na ɓomonu, ɓomomonu, ɓonguwo
kunu na ɓawai-donu ɓamʉgabatʉ ndɛkɛ. Ɓulumwisaga
ndɛkɛ ɓatʉ ɓudingi luga kunu.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya kamɨ.
18 Luki limoti iɓunu mika ndɛkɛ ka mazɨyɔ aka nɨ gʉtʉgʉ
litukatʉ aka kamunyukigʉ.
19 Pisi ka lɨmbɛngɨ lɨnda, mohukusagatʉ mambɛngɨ
kunu.»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ndɛkɛ mino
(Matayɔ 24:15-21; Malɨkɔ 13:14-19)

20 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mamɨna
ndɛkɛ mino Yelusalɛma nɨ ɓasʉda ɓakungulini ɓikululu,
miba ndɛkɛ ɓɛ panzɨkana kakɨ a kʉwa ɓuwobi.
21 Kʉwa wa nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa
ndɛkɛ mbangʉ misa ya ɓangʉpa. Nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka
Yelusalɛma ɓakɨɗa ndɛkɛ ɓɨkɛɗɛ, na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka
sɛngɨ ɓakogʉlyɨgʉ ndɛkɛ ɓata ka gʉɗʉ.
22 Kyɛ ka masyɛ mi nɨmɔ Kunzi ogyogyisa ndɛkɛ lɨvananza
kakɨ, iba masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso igyonosi.
23 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika
ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu. Kumbu
yidingi ika ndɛkɛ ka mugi mi nɨmɔ na ngbʉta ko Kunzi
inisana ndɛkɛ ka ɓatʉ ɓi.

24 Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa, ɓaga ndɛkɛ
na ɓagɔgɔ ɓɛdʉnga ka ligbito pa yasɨ ka ɓogiyo ɓayasɨ.
Na ɓɛvananza nɨɓayɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓaɗɨtaga ndɛkɛ
Yelusalɛma kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo kaɓʉ osyo mino.»

Mika-mʉmbanzʉ igokuto ndɛkɛ
(Matayɔ 24:29-31; Malɨkɔ 13:24-27)

25 Kʉwa wa, Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga inisana ndɛkɛ ka mɔnɨ, tɨmba na ka
mangʉtʉ. Mbumbo ya moɓo makpʉkpʉ na mʉɓaka apá
ndɛkɛ mʉʉngwa mudingi, na ɓɛvananza aɓanga ndɛkɛ
kʉgbɛ.
26 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓahʉmwana ndɛkɛ na
kʉɓangakʉ katamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ osiloku ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ
wasɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mongu masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
abɛ mɔnɨ, tɨmba na mangʉtʉ atʉkya ndɛkɛ ka ɓapa kaɓʉ.
27 Kʉwa wa ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka
ɨkʉɓa, no ngu pa imoti na ɨbɨba yidingi.
28 Ko ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ apʉnga ndɛkɛ
mino kaigyonoso, womogoni, mananɨkana, mɨka ɓakɨtʉlya
kyɛ Kunzi ɨka kʉwa ndɛkɛ ɓuwobi kamʉkʉlaga.»

Yeso akokingyoso Ɓʉngama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayɨ
(Matayɔ 24:32-35; Malɨkɔ 13:28-31)

29 Kumbuso yi Yeso ʉpá ndɨ likingyosi li nɨlɨ: «Wondoni
mbɛyɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ na bʉkʉtɔ tagɔgɔ tasɨ.
30 Kapʉnga kaɓaka mapakʉ mambɨya, iba syangasʉ a
kʉwa ɓuwobi koɓuniko.
31 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ makɨna kʉwa ndɛkɛ makpʉmʉka
mi nɨmɔ kaigyonoso, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ Ɓʉngama ko
Kunzi a ɓuwobi.
32 A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza nɨlɨ
ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ makpʉmʉka nɨmɔ masɨ kanigy-
onosigʉ.
33 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti
lɨkpʉmʉka kamɨ kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Yeso odoku ndɛkɛ ɓigbututu

34 Yeso omotiloku ɓɛ: «Wiminyonito!
Makiɗondomosonitɔgʉ ko bulya malɨlɨ na lɨbʉma,
makidomisonitɔgʉ ko bulya ɔɓɨlɨ. Kanɨ kɛgʉ ɓɛ lɨsyɛ
nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu kanɨ makɛgʉ na tamanago
yi.
35 Lɨsyɛ nɨlɔ usilya ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ ɓigbututu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓosi ɓigwinonogo mino ka kuyakʉ.

36 Makololonitɔgʉ, lumboni ɓongbinga ɓasɨ. Iba miki
ndɛkɛ no ngu yɨpɨlya masɨ nɨmɔ ika kodoku, makwanana
kaamaga kambwa ko Mika-mʉmbanzʉ.»
37 Na lɨsyɛ, Yeso olipyaga ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, luki limoti opupaga ndɨ kaɨnda kasyɛ ka Ngʉpa ya
Mizeituni.
38 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓopupyaga ndɨ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ
ko Kunzi kamʉkana.

22

Yuda akakɨsa kagwisiso Yeso
(Matayɔ 26:1-5; Malɨkɔ 14:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Yɨnga nɨnɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati wokofulu, nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
2 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ kakɨsa
pisi kamwɔ Yeso ɓɨpɛlɛ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ.
3 Kʉwa wa, Abɨlɨ ogulya ndɨ kʉsɔ ka Yuda Isikalioti,
ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
4 Aga ndɨ kaʉkanana na ɓokumu-kumu na ɓangama ka
ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya kʉgabɨlya Yeso.
5 Ɓogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ ko bulya yi, ɓʉkanana ndɨ
kapá ɓuyi.
6 Yuda aɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ, apʉnga kakɨsa pisi
kaʉgabɨlya Yeso ɓɨpɛlɛ.

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓaɓa kaamba malɨlɨ ma Pasɨka
(Matayɔ 26:17-25; Malɨkɔ 14:12-21; Yuani 13:21-30)

7 Ka yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati nɨ ɓakagyɨgʉ na
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ mino
ɓomikya ɓakɔndɔlɔ ko bulya malɨlɨ ma Pasɨka ɨtʉlyana ndɨ.
8 Kʉwa wa Yeso atɨka ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Wogoni katiɓungusilyogo malɨlɨ ma Pasɨka.»
9 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa sɛ ɓɛ toɓungusyogiku yanɨ?»
10 Yeso usikisya ɓɛ: «Hukononi, nɨyɔ mogulya ka gʉɗʉ,
mabangana na alʉkʉ ɓemoti obinikini mbɨkɛ yo liɓo.
Wogoni pa imoti na ɨɓʉ kadwɛ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ogulyoku
mino,
11 mamuusɔ mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akau-
muusa ɓɛ ndaɓʉ tino yɔ alya mina Pasɨka pa imoti na
ɓaɓɨɓya kakɨ?›
12 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya
kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza. Moɓungusyaga kʉwa pa
ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
13 Ɓaga ndɨ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ
uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Malikɔ 14:22-26; 1 Ɓakolito 11:23-25)

14 Niyɔ ngbinga mʉlyalya itʉlyana, Yeso apʉnga ndi kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa.
15 Kumbuso yi iyi aka na iɓʉ ɓɛ: «Na ndi na mʉsasa kʉgbɛ kalya Pasika yi nimʉ ma pa imoti na iɓunu kambwa wa kigyogyiso.
16 Kyɛ nakamʉɓikya ɓingbanganya ambɛ nakalyigʉ ndɛkɛ ɓata Pasika kadwɛ kʉ kwa kʉ igyonosa ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
17 Kʉwa wa ɓapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ibiba, kumbuso yi aɓikya ɓɛ: «Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nimʉ, mamwo luga kunu ɓasi.
18 A ɓɛyɔ, nakamʉɓikya ambɛ, katʉkya mbiya-mbiya wanʉ, nakomwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu kadwɛ ko ngbingo yi ninɔ Ɓʉngama ko Kunzi odoku ndɛkɛ mino.»
19 Kʉwa wa ava ndi mukati, niyɔ amigisya Kunzi ibiba, oɓunonogo, ʉlʉpyaga, ʉɓikya ɓɛ: «Nzʉyi kami niyi ipi ko bulya kunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
20 Kumbuso wa malili, Yeso ʉpá kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, ʉɓikya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nimʉna a agʉmɛ wambiya ko Kunzi pisi ka ɓangʉ kami niyɔ oɗukogi ko bulya kunu.
21 Luki limoti hukononi! Mʉtʉ yi ninɔ akegaba ka ɓomuyoniso akalyalya pa imoti na imi.
22 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Kunzi oɓungusyaga ndi mino, luki limoti kumbu yidingi ka mʉtʉ yi ninɔ akagabo yi!»
23 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndi kauusono luga kaɓʉ ɓɛ wani sɛ nɔ akwanana kagya inguo ya likpʉmʉka li nilɔ.

Wani nɔ a mʉtʉ wa ibiba luga ka ɓaɓiɓya?

24 Kumbuso yi ɓaɓiɓya ɓapʉnga ndi kolutono ɓanimuuso ɓɛ wani nɔ mʉtʉ wa ibiba kʉgbɛ luga kaɓʉ.
25 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓayɔ ɔɓili yi nimʉ ɓatiwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ na niɓɔ ɓa no ngu kʉgʉ kaɓʉ ɓapaga ɓɛ ɓʉmaki ɓɛ: ‹Ɓagya-manza.›
26 Iɓunu makogyonitɔgʉ abɛ iɓʉ! Luki limoti mʉtʉ yi ninɔ a abɛ pʉta luga kunu okwononi kaiko abɛ miki. Na mʉtʉ yi ninɔ a abɛ ngama okwononi kaiko abɛ mʉgya-ligubo.
27 Mʉtʉ tino piyɛ nɔ a na iɓiba kʉgbɛ? A mʉtʉ yi ninɔ ikaga wakiko kalyalya, ikani ninɔ ikaga kagya ligubo la malili? A mʉtʉ yi ninɔ ikaga wakiko. Iyo, a ɓɛyɔ, luki limoti imi na luga kunu abɛ mʉgya-ligubo.

28 Iɓunu mikaga ndɨ pa imoti na ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ wa
ɓikaga ndɨ mino kegyogyiso.
29 Na ɨmɨ kamʉpá Ɓʉngama ɓɛgɛyɔ baba ɛpá ndɨ minɔ
ɨmɨ.
30 Kʉwa ɓɛgɛyɔ malyalya ndɛkɛ, momwo pa imoti na ɨmɨ
ka Ɓʉngama kamɨ, mikanana ndɛkɛ ka moliki ma ɓʉngama
kosombiso mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka Ɓezaleli.»

Yeso akaɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malɨkɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

31 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Hʉkana ɓɨnza,
Simoni: Ɓahukulyi Abɨlɨ pisi ɓɛ amʉpɨpɨ ɓasɨ ɓɛyɔ ɓapɨpaga
mino mʉpʉnga.
32 Luki limoti ɨmɨ nulumbilyito ɓi ambɛ baya kakʉ
kodikogonitɔgʉ, ɨwɛ, wakemigilyoku ɓanʉ ɓata, utumisa
ɓamamakʉ mambɛngɨ.»
33 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, na wakɨtʉlya
kaɨnda ka ligbito, gʉtʉgʉ ka kukwakʉ aka pa imoti na ɨwɛ.»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, nakaʉɓɨkya
ɓɨngbanganya ambɛ no biti ya lisyɛ li nɨlɨ, kɔkʉ kalɨkagʉ nɨ
wakanemongonyigʉ nganga yɨsaa.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaʉlanana

35 Kʉwa wa Yeso umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Ngbingo
yi nɨnɔ namʉtɨka ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza
nɨ makigwinonogigʉ no luki abɛ ɓuyi, kʉgba, ɓɛkpakʉ,
mazangatʉ ndɨ luki?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Haaa, takazan-
gagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka.»
36 Ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Luki limoti mbɨya wanʉ, mʉtʉ nɨnɔ a
no ɓuyi okwononi kʉwa kava. A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ nɨnɔ
a na kʉgba. Na nɨnɔ kɛgʉ na dʉkpa ya lʉnga, okwononi
kagaba koti kakɨ, oluwa imoti.
37 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ okwononi
igyonosi kʉgʉ ka ɨmɨ nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso
ɓɛ: ‹Ɓamatana ndɨ pa imoti na ɓagya-manyɛ.› Iyo
nakamʉɓɨkya ambɛ nɨlɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ika kʉwa
kaigyonoso.»
38 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna
ɓadʉkpa ɓayɨɓa nɨɓa yɨ.» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ama ɓʉɓwa.»

Yeso ogoni kalʉmba ka Ngʉpa ya Mizeituni
(Matayɔ 26:36-46; Malɨkɔ 14:32-42)

39 Kʉwa wa Yeso opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, aga ka Ngʉpa
ya Mizeituni ɓɛyɔ aka yɔ agyaga ndɨ mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓaɓyɛ ndɨ.
40 Nɨyɔ ɓadwɛ ka pa yi nɨyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lumboni
kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

41 Kumbuso yi idukula ndɨ ɓyɨ na ɨɓʉ, oɓuno moli, alʉmba,
42 ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, wakapa, wekiɗisya ɓaka kɔpɔ yi nɨmʉ. Luki limoti, sɨpananɨsɔ kakʉ sɔ igyonosi nɨ kɛgʉ nɨsɔ kamɨ.»
43 [Kʉwa wa malaika ɓemoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ apuponilyoku, atumisa ndɨ lɨmbɛngɨ.
44 Yeso a ndɨ ko kumbu yidingi, idukulaga kʉwa ndɨ kalʉmba na kɛkɛlɛ. Ɓungu apʉnga ndɨ kaɗʉka wasɨ abɛ ɓɛgbɛtɛtɨyɛ ɓa ya ɓangʉ.]
45 Kumbuso wa malʉmba, igoku kʉnʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino. Ʉtakanya ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono ko bulya kumbu.
46 Umuusa ɓɛ: «Heɓeee, ma kʉwa ka ɓatɔtɔ? Zuzukoni, malʉmba kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

Ɓangama ka Ɓayuda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

47 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ kanzɨna aka ɓɛyɔ, ambaza ka ɓambanzʉ opuponoku. Yuda, nɨnɔ a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɔ a ndɨ kaukpokyonisoku. Akpuɗoku ndɨ Yeso kapututo.
48 Luki limoti, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yuda, wakapututa Mika-mʉmbanzʉ kowonisilo ɓɛ wagobini?»
49 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna nɨlɔ a ndɨ kapa kaigyonoso lɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tʉlananɨtɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓa na ɓadʉkpa kusu?»
50 Ɓemoti luga kaɓʉ ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndɨ kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ.
51 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Wosoni, ama ɓʉɓwa.» Avɨla ndɨ kutiliko ka alʉkʉ nɔ, ahukuso.
52 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kagwi ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
53 Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ. Luki limoti ngbingo a kʉwa no kunu iɓunu pa imoti na ngama wo biti.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:57-58, 69-75; Malɨkɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

54 Kʉwa wa ɓagwi ndɨ Yeso. Ɓaga na ɨyɨ, ɓamingyisa ndɨ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu. Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya nɨ a ɓyɨ.
55 Ɓagbʉnda ndɨ ɓuku ka pa yangba, ɓikanana ndɨ wa, Pɛtɛlɛ odoku ndɨ gɔnɨ kaiko luga kaɓʉ.

56 Mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi amɨna ndɨ wakiko ka
kpɔlɔ wo ɓuku, anda ɓizumuuu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi
nɨmʉna a tʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»
57 Luki limoti Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Eze,
nakamibigʉ ɨmɨ.»
58 Kagya ɓata yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ amɨna ndɨ,
aɓɨkya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨwɛ aka, wa ɓemoti kaɓʉ gɔnɨ.» Luki
limoti Pɛtɛlɛ asikisya alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Wai aaa, nakɛgʉ ɨmɨ
ɓemoti kaɓʉ.»
59 Kagya ɓata abɛ saa imoti ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ otiwolya
ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨmʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ, kyɛ a
Mʉgalilaya.»
60 Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, nakɛgʉ kaiba
ambɛ wakapa kaɓɨkya ɓʉnɨ.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a
ndɨ mino kanzɨna nɔ, kɔkʉ alɨka.
61 Mombukwono-dosu oyikana ndɨ, anda Pɛtɛlɛ
ɓɨngbangbangba. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ atamana lɨkpʉmʉka
nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ
kaalɨka na lɨsyɛ li nɨlɨ, wika nɨ wemongonyini nganga
yɨsaa.»
62 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu
kʉgbɛ.

Ɓakatʉmbwa na kabʉma Yeso
(Matayɔ 26:67-68; Malɨkɔ 14:65)

63 Ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyaga Yeso ɓa ndɨ katɨba na
kabʉma.
64 Ɓakanda ndɨ miso na kutuko, ɓanamuusa ɓɛ: «Tɨtʉlya,
wanɨ nɔ uipi!»
65 Ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni.

Ɓogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Yuani 18:19-24)

66 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-
kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ. Ɓaga ndɨ
na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi,
67 ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ nɨ Kilisito, tɨɓɨkya.» Luki
limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya, makɛbaɨlyɨgʉ,
68 na nakamumuuso lɨkpʉmʉka, makesikisyigʉ.
69 Luki limoti katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, Mika-
mʉmbanzʉ ika ɓanʉ wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi
nɨnɔ a nɔ ngu.»
70 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa nɛkɨ
Miko Kunzi?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Moɓikyini nɨ iɓunu, Ɨmɨ nɨ
ɨyɨ.»

71 Ɓaɓɨkyana kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ! Timukyonili nɨ iɓusu aka nɨlɔ opupisi ka mʉnɔkʉ kakɨ.»

23

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasɨ atʉkya, ɓaga ndɨ na Yeso kʉ ka Pilatʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kasʉngʉlya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tatakanya ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ anʉpʉta ɓatʉ kusu ɓamʉ. Anʉɓɨkya ɓɛ ɓakuluwonito ɓamanzanza ka ngama mudingi wa Lʉma. Anɨbɨba ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya, ngama.»
3 Pilatʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa ngama ka Ɓayuda?» Yeso amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ.»
4 Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ɓokumu-kumu na ambaza nɨnɔ amʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kaɨna lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓabisi mino alʉkʉ yi nɨmʉ na mʉkɔmbʉ.»
5 Luki limoti ɓatʉ nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ Yeso ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɨngbanganya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Kʉsɔ wa mu-wonisili kakɨ, alʉkʉ yi nɨmʉna akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. Apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ mi nɨmɔ katʉkya ka Galilaya aka, kumbuso yi akɨtanaga ka mugi masɨ ka Ɓayuda, na mbɨya yi nɨmʉ, osiliniku wanʉ.»
6 Wa Pilatʉ ʉkana mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, uusa ɓɛ: «Mʉtʉ mʉna a Mʉgalilaya?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo ngama!»
7 Ngbingo yi nɨnɔ ʉkana mino ɓɛ Yeso otukyiku ka iwili nɨyɔ Ɛlɔdɨ Atipasɨ andaga ndɨ, atɨka ndɨ Yeso kʉ kakɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɨyɨ Ɛlɔdɨ a ndɨ gɔnɨ wa ka Yelusalɛma wa.

Ɓogoni na Yeso ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 27:11-26; Malɨkɔ 15:1-15; Yuani 18:39–19:16)

8 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ amɨna Yeso, ogwa magyagya kyɛ ʉkanagatʉ ndɨ nɨ ɓananzɨna ko bulya ka Yeso. Kinili katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ikaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamɨna yi. A ndɨ gɔnɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ aminɨnɔ gʉtʉgʉ nɨ anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.
9 Amuusaga ndɨ makpʉmʉka mudingi luki limoti nɨ Yeso kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
10 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ wa nɨ ɓanabɨnɨkɨlya Yeso makpʉmʉka ɓitititi.
11 Ɛlɔdɨ na ɓasʉda kakɨ ɓa ndɨ katɨba ɓikyekyekye, ɓanamɨna payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso ɓata kʉ ka Pilatʉ.

12 Lɨsyɛ nɨlɔ, Ɛlɔdɨ nɨnɔ ɓakoɓyogɨgʉ ndɨ na Pilatʉ, ɓɨɨta
kʉwa ndɨ ɓawai.

Pilatʉ oɓikyini ɓɛ okwononi Yeso okwi
(Matayɔ 27:15-26; Malɨkɔ 15:6-15; Yuani 18:39–19:16)

13 Pilatʉ ʉmʉmʉla ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka
Ɓayuda pa imoti na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ,
14 ʉɓɨkya ɓɛ: «Medulyiku ɓi na mʉtʉ mʉna manaɓɨkya
ɓɛ akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. A ɓɛyɔ, no ɓi
kamuusogo ko misa kunu makpʉmʉka masɨ nɨmɔ motum-
bulogi ko bulya kakɨ, luki limoti nakaminigʉ na lɨkpʉmʉka
lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka.
15 Ɛlɔdɨ kaminigʉ ɓi ɨyɨ na ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ, kyɛ amigisikuto
ɓi kʉnʉ. A nɛkɨ ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ mʉna kogyigʉ luki
lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ.
16 Kinili, ɨmɨ natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
17 [Ka ɓayɨnga ɓaya Pasɨka ɓayasɨ, Pilatʉ ʉkʉlyaga ndɨ
mʉtʉ wa ligbito ɓemoti.]
18 Luki limoti ɓagbʉngʉkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ
mʉtʉ yi nɨmʉ! Watikulyoku Balaba!»
19 Balaba nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka ɓɔlɔkɔ kyɛ ʉkpamya ndɨ
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, amwɔ ndɨ gɔnɨ mum-
banzʉ.
20 Yɛkɨ Pilatʉ a ndɨ kapa aka kakʉla Yeso, ɨgɨlya ɓata ndɨ
kaʉɓɨkya ɓɛyɔ.
21 Luki limoti ɓidukulaga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
22 Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino ɓɔ
ogyi ɓi? Nakaminigʉ ɨmɨ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti
aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ. Natinisisa pimbo aka,
kumbuso yi nasiso.»
23 Luki limoti ɓambanzʉ ɓotiwolya ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ
ɓabangɨlagɨnɔ Yeso ka mʉsalaba aka. Lɨmbɛngɨ akundu-
mono Pilatʉ,
24 abaɨlya ndɨ kaʉgyɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino
kapa.
25 Akʉla Balaba, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka ligbito kyɛ
ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na amwɔ ndɨ gɔnɨ
mʉmbanzʉ. Kʉwa wa, ʉpá ndɨ Yeso ɓɛ ɓagyɨ ɓɛyɔ ɓa mino
kapa.

Ɓanaga kamwɔ Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓa ndɨ mino kaaga na Yeso,
ɓabangana na Simoni nɨnɔ mʉtʉ wa Kulɛnɛ nɨ anigoku ko
tiko. Ɓabinikisa ndɨ mʉsalaba kumbuso ka Yeso no ɓou.

27 Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya. Ɓoko nɨɓɔ ɓa ndɨ luga
kaɓʉ ɓanagamana, na kalya kumbu ko bulya kakɨ.
28 Yeso oyikono, ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓoka ɓa Yelusalɛma,
makegomonitɔgʉ ɨmɨ! Luki limoti wigomoni iɓunu
ɓamombukwana-donu pa imoti na ɓomikunu!
29 Iyo, kyɛ ngbingo odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓaɓɨkya
ɓanʉ mino ɓɛ: ‹Ɨgyagya ka ɓandʉya, ko ɓoko ɓi nɨɓɔ
ɓakaɓʉkʉtagʉ na nɨɓɔ ɓakulungusagʉ ɓomiki!›
30 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ɓanʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Gwoni kʉgʉ
kusu› na kaɓɨkya ɓokpumo ɓɛ: ‹Titikyoni!›
31 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓakogyogyiso sɨbʉkʉsɔ siɓisi ɓɛyɔ,
angɛnɛngɛnɛ kʉwa nɨsɔ sikwo?»
32 Ɓagatʉ ndɨ gɔnɨ na ɓalʉkʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓagya-manyɛ
ɓi, kaʉmwɔ pa imoti na Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
«Ɨkpʉkpʉkʉsɔ sa Mʉ», ɓasʉda ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka
mʉsalaba, ɓʉbangɨlaga gɔnɨ ɓagya-manyɛ, ɓemoti ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.
34 Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, hʉpɨlyanɔ ɓaka kyɛ ɓakɛgʉ
kaiba nɨlɔ ɓakagya.» Ɓatwa kʉwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya
yɨgbananaga ɓotu kakɨ.
35 Ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakamanana wa ɓigwo, ɓanɨna
lɨkpʉmʉka nɨlɔ. Ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ katɨba
ɓɨkyaaa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
Ihukusinɔ kʉwa ɨyɨ mombukwana-dakɨ, kika nɨ ɨyɨ nɨ
Kilisito nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ.»
36 Ɓasʉda ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba, ɓisisiloku ɓuwobi na ɨyɨ,
ɓapá ndɨ vinya wozyo,
37 ɨɓʉ aka ɓɛ: «Kika nɨ wa ngama ka Ɓayuda, wihukuso
nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi!»
38 Ɓokpika ndɨ ka mʉsalaba kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ
ngama ka Ɓayuda.»
39 Ɓemoti luga ka ɓagya-manyɛ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka
mʉsalaba ɓɔ a ndɨ katʉmbwa Yeso, anaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyɨ ɨwɛ nɨ Masiya? Wihukusa nɛkɨ ɨwɛ mombukwana-
dakɨ, watihukusa kʉwa gɔnɨ iɓusu!»
40 Luki limoti nɨnɔ wagɔgɔ nɔ apamyaga, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉnaaa, wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓanga Kunzi aka, ɨwɛ nɨnɔ
wakaigyogyisa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ?
41 Iɓusu, ɓakatigyogyiso ka ɓungbingbili. Takainisana na
mʉkalya nɨmɔ okwononi na yɨgya yanyɛ kusu. Luki limoti,
ɨyɨ kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.»
42 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Yeso, wakeɓusolonitɔgʉ
ɓaka ngbingo yi nɨnɔ wodoku ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama
kakʉ.»

43 Yeso amigisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, na
lɨsyɛ li nɨlɨ takaiko pa imoti na ɨwɛ ka Paladiso.»

Yeso osisini lɨmbɛngɨ
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Yuani 19:28-30)

44 A ndɨ banda saa sita, biti ohuma ɔɓɨlɨ wasɨ kadwɛ ka
saa tisa.
45 Mɔnɨ olimika ndɨ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso
kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
anʉɨka ndɨ lugo.
46 Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Baba ooo, nigisini
lɨmbɛngɨ kamɨ ka maɓɔkʉ kakʉ.» Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, osisa
lɨmbɛngɨ.
47 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, abibisa
Kunzi, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ asɨ
mʉtʉ wongbingbili aka!»
48 Ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ nɨnɔ odoku ndɨ kaɨna
lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɨga kʉwa ndɨ nɨ otumini no kumbu ɓɨɗɛ.
49 Ɓawai-dakɨ Yeso ɓasɨ, gʉtʉgʉ ɓoko aka nɨɓɔ ɓodoku
ndɨ kabiso kotukyoku ka Galilaya, ɓamaga ndɨ ɓyɨ kaɨna
lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaigyonoso lɔ.

Yɛzɛfʉ akalumbo Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Yuani 19:38-42)

50-51 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alimatia,
ka iwili ya Yudɛa, ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ. A ndɨ ɓemoti ka
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓakɔgɔ ndɨ mʉkɔmbʉ ka ɓambanzʉ
ka Basa-Yidingi. A ndɨ mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lanza, ɔɓɨlɨ kakɨ
a ndɨ ɓingbingbili, aɓʉndaga ndɨ Ɓʉngama ko Kunzi. Luki
limoti, koɓingisyagʉ ndɨ ɨyɨ nɨlɔ ɓɛngɛnɨ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓikyini
na nɨlɔ ɓagya ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
52 Aga ndɨ ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso.
53 Kumbuso yi, atotisa ndɨ ka mʉsalaba, atikyogo na
kutuko kwa hʉɗʉ-hʉɗʉ, abisa ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ
ka lɨtalʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
54 A ndɨ lɨsyɛ la kuɓukumuti, nɨlɔ ɓambanzʉ
ɓiɓungusyaga ndɨ mino ko bulya Lɨsyɛ la kimumbiso.
55 Kʉwa wa ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na Yeso katʉkya ka
Galilaya, ɓaɓyɛ Yɛzɛfʉ. Ɓɨna mbʉkʉ na ɓɛyɔ ɓongosa ndɨ
mino manda ka Yeso.
56 Kumbuso yi, ɓɨganana ndɨ, ɓoɓungusyogo molingo na
malazi ko bulya manda. Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓolipyaga nɨ
ɓakogyigʉ ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa ikpika
ndɨ mino.

24

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-10; Malɨkɔ 16:1-8; Yuani 20:1-10)

1 Kʉwa ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, ɓoko ɓava malazi
dididi nɨmɔ ɓoɓungusyaga ndɨ, ɓaga ka mbʉkʉ.
2 Ɓatakanya lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ nɨ ɓotini
ka kpɔlɔ.
3 Ɓogulya ndɨ, luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda
ka Mombukwono-dosu Yeso.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kombomboya nɔ, ɓalʉkʉ
ɓaɓa ɓakimokisyo ɓotu ɓayawenge-wenge ɓupuponilya
ndɨ, ɓamaga ka kpɔlɔ kaɓʉ.
5 Nɨyɔ ɓoko ɓogwa kʉɓangakʉ bɛyɔ, ɓodidika ndɨ.
Ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ a muɓisi luga wa ɓamanda?
6 Kɛgʉ wanʉ, opupini ka mbʉkʉ. Tomononi lɨkpʉmʉka
nɨlɔ amʉɓɨkya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Galilaya
ɓɛ:
7 ‹Okwononi ɓɛ ɓasʉtɨ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka
ɓatʉ ɓanyɛ, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba, kumbusa wa masyɛ
masaa, opupa ka mbʉkʉ.›»
8 Ɓoko ɓatamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya
ndɨ lɔ.
9 Ɓatʉkya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaga kapága mongoni mi nɨmɔ
ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti na ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
10 A ndɨ wa nɨ Malia wa Magadala, Yuana na Malia amakɨ
Yakɔbɔ. Ɓoko ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨɓʉ
ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓatʉtʉmbwa mongoni nɨmɔ ɓɛgɛyɔ.
11 Luki limoti ɓatʉtʉmbwa ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓoko
ɓakagya ɓakpɨɓa, kanɨ ɓakoɓinikyonɨgʉ.
12 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, aga mbangʉ ka mbʉkʉ,
aɓɨmya, ɨna asɨ ɓapanga ɓaya ɓotu aka. Kumbuso yi ɨga kʉ
kakɨ, otumini na ombombo ɓɨɗɛ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ
igyonosa ndɨ lɔ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa ko pisi ya Emausi
(Malɨkɔ 16:12-13)

13 Ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya ka
Yeso ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi mimoti nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
Emausi. Mugi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilomɛtɛlɛ tɛkɛɓɛ na
imoti* kadwɛ ka Yelusalɛma.
14 Ɓa ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
igyonosa ndɨ lɔ.

---

* **24:13 24:13** Ɓuwobi abɛ lɨgʉndʉ la ɓasaa ɓaɓa.

15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna na kaɨnzɨnzɨnya
luga kaɓʉ ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-dakɨ yi ukpuɗoku ndɨ,
ɓɨsʉngya na ɨɓʉ.
16 Ɓaɓɨɓya ɓatʉ ndɨ kamɨna yi, luki limoti misa kaɓʉ a
ndɨ nɨ upiini ɓipi nɨ ɓakɛgʉ kamibo.
17 Yeso umuusa ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ mo mino
kaɨnzɨnzɨnya ko pisi ɓɛnɛ?» Ɓamaga kʉwa ndɨ, ɓotumini
no kumbu ɓɨɗɛ.
18 Ɓemoti luga kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ Kɔlɔpasɨ, asikisya
ɓɛ: «Ɨwɛ mʉkaka aka nɔ luga ka ɓatʉ ɓa Yelusalɛma
wakukonigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi kʉ ka masyɛ mi
nɨma?»
19 Kumbuso yi umuusa ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ?»
Ɓaɓɨɓya ɓasikisya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ asilyi ɓi Yeso
mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ a ndɨ mugyalandʉ wo ngu. Owon-
isila ndɨ ngu ya ɓugyalandʉ ko pisi ya yɨgya na mʉnzɨna
kakɨ kambwa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
20 Luki limoti ɓokumu-kumu na ɓangama kusu ɓasʉta
ndʉkʉ ka Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ, ɓabangɨlaga ndʉkʉ ka
mʉsalaba.
21 Iɓusu ta ndɨ kasɨma ambɛ ɨyɨ nɔ Kunzi atikoku
kaʉkʉlaga Ɓezaleli ka ɓubaya. Luki limoti, na lɨsyɛ li nɨlɨ a
kʉwa masyɛ masaa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi mino.
22 Luki limoti, ɓoko ɓemoti-ɓemoti ka mʉɗɔngɔ kusu
ɓatigugumisito nzʉyɨ kʉgbɛ. Ɓoga na lɨsyɛ li nɨlɨ ko
mbolugo ka mbʉkʉ,
23 luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda kakɨ. Ɓigoku
katɨtʉmbʉlyaga ɓɛ ɓamalaika ɓupupilyi, ɓʉtʉmbʉlyaga
ɓɨngbanganya ɓɛ a muɓisi.
24 Kʉwa wa ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kusu ɓɨnda
ka mbʉkʉ, ɓatakanya makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓoko ɓʉɓɨkya ndɨ mino, luki limoti kanɨ ɓakaminigʉ ɓata
Yeso.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓongingi aaa, ma ɓuti
ka baɨlya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ kaɓɨkyaga
ndɨ!
26 Kakwananɨgʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛ Masiya† igyogyisi ɓɛyɔ
kambwa kaingya ka ɨbɨba kakɨ?»
27 Kumbuso yi ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓokpikini
ko bulya kakɨ ka Moɓiso masɨ ko Kunzi. Apʉnga mbɛyɨ
ndɨ na kɨtaɓʉ ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka ɓakɨtaɓʉ
ɓayasɨ nɨɓayɔ ka ɓogyalandʉ.
28 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na mugi mi nɨmɔ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ
mino kaɨnda, Yeso agya ndɨ abɛ anʉsaga.

---

† **24:26 24:26** Ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Kilisito.

29 Luki limoti ɓotiwolya kaɓɨkya ɓɛ: «Tikini na iɓunu
wanʉ kyɛ a kʉwa ɓʉgɔgɔ, biti ika gɔnɨ kolipyo.» Ingya kʉwa
ndɨ ka ndaɓʉ, ika pa imoti na ɨɓʉ kʉ.
30 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi.
Kumbuso yi, oɓunonogo, ʉpá.
31 Kʉwa wa miso uukwikona ndɨ, ɓamibo, luki limoti ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ulimikya ndɨ pɛlɛ.
32 Ɓaɓɨkyana ndɨ ɓɛ: «Iyo, mambɛngɨ o ɓi na iɓusu
ɓɨsamʉ-samʉ ngbingo yi nɨnɔ o ɓi mino kanzɨna na iɓusu
ko pisi na katɨtʉmbʉlyaga Moɓiso ko Kunzi!»
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉkya, ɓɨga ndɨ ka
Yelusalɛma. Nɨyɔ ɓosila kʉ, ɓʉtakanya ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na
ɓemoti ɓʉmʉmʉkana pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya
Yeso.
34 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «A
lɨngʉnʉ, Mombukwono-dosu opupini ka mbʉkʉ, apuponi-
lyito Simoni!»
35 Kʉwa wa ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ
nɨlɔ igyonosa ndɨ nɨ ɓa ko pisi, na ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ mino
Yeso ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino koɓunonaga mukati.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 28:16-20; Malikɔ 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

36 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
mino kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-dakɨ yi opuponoku
ɓigbututu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!»
37 Ɓotuma ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ
ɓaminini abɨlɨ.
38 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makom-
bomboyo? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino na ɓotumo ka
mambɛngɨ?
39 Winoni magʉ na maɓɔkʉ kamɨ: Ɨmɨ aka nɔ ɓɨkpɛ!
Ivilogoni, mɛndaga, kyɛ abɨlɨ kɛgʉ na nzʉyɨ no kuwo
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mina kɛmɨna ɓɛnɛ.»
40 A ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ nɨ anʉwanya maɓɔkʉ na magʉ.
41 Ɓaɓɨɓya ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ, ɓombombaya
ndɨ kʉgbɛ, ɓakakwananagʉ ndɨ kabaɨlya ɓɛ Yeso nɔ
akanzɨna nɔ. Kʉwa wa umuusa ɓɛ: «Makɛgʉ no luki lɨlya
wanʉ?»
42 Ɓapá ndɨ dongbu ya musi mukongo.
43 Yeso ava ndɨ, alya ko misa ka ɓʉ.
44 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ
ndɨ mino luga kunu, namʉɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ambɛ:
‹Okwononi ɓɛ masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ka Mʉtʉʉ

ka Musa, ka moƀiso ka ƀogyalandʉ, ka Mambʉ ka Ɓayuda akwanana ndɨ ƀɛ igyonosi.›»
45 Kʉwa wa uhukwa ndɨ yimibo kyɛ ƀʉkanɨ nɨlɔ a ka Moƀiso.
46 Ʉƀɨkya ƀɛ: «Ikpika ka Moƀisa ƀɛ: ‹Masiya igyogyisatʉ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa.›
47 Okwononi kaʉƀɨkyaga ƀɛvananza ƀayasɨ Mongoni Manza ko lino kakɨ, kapʉnga ƀanʉ ka Yelusalɛma kyɛ ƀambanzʉ ƀoyikoni, ƀinisonisa na mʉpɨlya.
48 Iƀunu ƀɔ ma ƀadɛmʉ ƀa lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
49 Na ɨmɨ, mombukwana-dakɨ namʉtɨkɨlyatʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Baba amʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, wikoni ka Yelusalɛma aka kadwɛ ko ngƀingo yi nɨnɔ motumo mino no ngu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso oɗokini kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Malɨkɔ 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

50 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ na ƀaƀɨƀya kakɨ kunzi wa Yelusalɛma ƀuwobi na mugi mi nɨmɔ ina ndɨ ƀɛ Betania. Kʉ ƀɛyɔ, ubisilya maƀɔkʉ, uɗukilya ndɨ ƀʉƀʉnga.
51 Ko ngƀingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kauɗukilyo ƀʉƀʉnga nɔ, asanana na ɨƀʉ, aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
52 Kumbuso yi ƀabibisa kʉwa ndɨ, ƀɨganana ka Yelusalɛma kanɨ ƀotumini na magyagya ƀɨɗɛ.
53 Kʉ ƀɛyɔ, ƀikaga ndɨ ƀongbinga ƀasɨ ka Ndaƀʉ ko Kunzi, ƀanabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Yuani
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Yuani okpika ndɨ nɨma. Atʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ wanʉ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ, kukwakʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na nɨyɔ Matayɔ ikanɨ Malɨkɔ ikanɨ Luka okpika ndɨ. A ɓɛyɔ, Yuani akasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓibatʉ ɓakɨtaɓʉ nɨɓayɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓokpika ndɨ. Ɓibo gɔnɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Yeso atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi na nɨlɔ agya ndɨ. Katʉmbʉlagagʉ ɓata makpʉmʉka mi nɨmɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓatʉmbʉlaga ndɨ ɨɓʉ.

Ka mʉpʉnganagɨ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Yuani owonisila ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Mʉnzɨna ko Kunzi mɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaɨita mʉmbanzʉ. Yeso agya ndɨ makpʉmʉka mudingi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɓibi ɓɛ a Ngama nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ kambwa aka, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓambanzʉ.

Ko ngbingo ka Yeso, ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakɨgbananaga: ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyanatʉ Yeso kyɛ ɓoɓingisyatʉ ndɨ ɓɛ a Miko-Kunzi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamʉya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mumuyoniso, na okwononi ɓɛ ɓamwɨ. Yuani akaɓɨkya ɓɛ: «Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.» Yuani 20:31.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kobibiso Mʉnzɨna *1:1-18*

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:19-34*

Yeso akaʉpʉnaga ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa mambwa *1:35-51*

Yeso ogyini nganga maɗɨya na ɨka makpʉmʉka mi nɨmɔ akaʉmbaga ɓambanzʉ *2:1–12:50*

Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso, na kukwakʉ kakɨ *12:1–19:42*

Yeso opupini ka mbʉkʉ *20:1-10*

Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kakɨ *20:11–21:25*

Yeso-Kilisito nɨ Mʉnzɨna ko Kunzi

1 Ka mʉpʉnganagɨ, kambwa Kunzi kagya ɔɓɨlɨ, Mʉnzɨna
a kʉwa ndɨ wa. Mʉnzɨna a ndɨ pa imoti no Kunzi. Mʉnzɨna
a ndɨ Kunzi ɓɨkpɛ.
2 A ɓɛyɔ, Ɨyɨ a ndɨ pa imoti no Kunzi ka mʉpʉnganagɨ.
3 Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi ka mʉnzɨna aka,
kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kigyonosagʉ ndɨ pisi ka
mʉnzɨna.
4 Ɔɓɨlɨ opupa ndɨ ka Mʉnzɨna. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ʉpága
ɓambanzʉ ɓʉngbanganya.
5 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ anzɛgɛ ko biti, luki limoti biti
kahumagʉ ndɨ.
6 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ. Mʉtʉ yi
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuani*.
7 Odoku ndɨ abɛ dɛmʉ wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ kyɛ
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓʉngbanganya pisi ka mʉtʉʉ
kakɨ.
8 Ɨyɨ ɓɨkpɛ kɛgʉ ndɨ ɓʉngbanganya, luki limoti, odoku ndɨ
kaiko dɛmʉ wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ.
9 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ a nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ. Odoku ndɨ ka
ɔɓɨlɨ kauzigo ɓatʉ ɓasɨ.
10 Mʉnzɨna a ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ka
mʉnzɨna mi nɨmɔ, luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakamibagʉ
ndɨ.
11 Mʉnzɨna odoku ndɨ kʉ kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨ ɓava-
kʉkakɨ ɓakatilyigʉ.
12 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓatɨlyatʉ ndɨ,
ɓaɓɨnɨkyana. Nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ʉpá kʉwa ngu kaiko
ɓomiko Kunzi.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɨɓʉkʉtagʉ abɛ ɓomiko Kunzi pisi ka
ɓangʉ, ikanɨ ka nzʉyɨ, ɨkanɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓɨɓʉkʉtaga
mino, luki limoti ɓɨɓʉkʉta no Kunzi.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓa ndɨ kamaka ɓɛ Mʉnzɨna nɔ ɨɨta ndɨ
mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ odoku ndɨ kaiko luga kusu,
otumini na ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ ɓɨɗɛ. Tɨna ndɨ ɨbɨba kakɨ, ɨbɨba
yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti.
15 Yuani nɔ a dɛmʉ kakɨ, atʉɓɨlagatʉ ndɨ ɓɛ: «Na ndɨ
kanzɨna ko bulya kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino
ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a mʉtʉ mudingi
kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a
kʉwa ndɨ wa.›»
16 Ɨɓusu ɓasɨ tinisanatʉ ndɨ na ɨzɨyɔ kakɨ, totumaga ndɨ
ɓasɨ na ɓʉɓʉnga kakɨ ɓakpʉ kakɨtanaga.

---

* **1:6 1:6** Ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ.

17 A ɓɛyɔ, Kunzi apá ndɨ Mʉtʉʉ pisi ka Musa, luki limoti,
ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ odoku ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
18 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Luki
limoti, mʉtʉ yɨkaka nɨnɔ atimibisisa ndɨ Kunzi nɨ Mikakɨ wa
ɓemoti. Ɨyɨ miki yi nɨnɔ a Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ akatʉmbʉlaga nɨyɔ ɨna ndɨ no miso
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Mʉtʉmbʉlagɨ ka Yuani-Mubatizaɨ nɨma ngbingo yi
nɨnɔ Ɓayuda ɓatikilyoku ndɨ mino ɓokumu na Ɓalawi
kotukyoku ka Yelusalɛma kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?»
20 Yuani kanganyagʉ ndɨ, luki limoti, osikisya ndɨ
ɓɨngbanganya kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ
Kilisito.»
21 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ wanɨ? Ɨwɛ nɨ Ɨlɨya?» Yuani
usikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ ɨyɨ.» Ɓamuuso ɓata ndɨ
ɓɛ: «Wa mugyalandʉ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Kalɨ.»
22 Kʉwa wa, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ sɛ kʉwa nɨ wanɨ? Tɨɓɨkya
kyɛ okwononi tɨgɨ kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓatitikiku. Wa pɨyɛ
kaɓɨkya ɓʉ ko bulya kakʉ ɓɨkpɛ?»
23 Yuani usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,›»
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ mino.
24 Ɓafalisayɔ ɓatʉ ndɨ gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku
ndɨ ka Yuani.
25 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ wakɛgʉ Kilisito, ikanɨ
Ɨlɨya, ikanɨ mugyalandʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino koɓotiso?»
26 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso no liɓo. Luki
limoti, atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga kunu nɨnɔ makamibigʉ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ. Ɨmɨ, nakok-
wononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka.»
28 Masɨ nɨma akɨtanaga ndɨ ka Betania, kʉsyakʉ wa
Yɔlɔdanɨ, kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ mino.

Yeso nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi

29 Ɓʉgalo ɓi, Yuani amɨna ndɨ Yeso nɨ anodoku, aɓɨkya
ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ ka
ɓambanzʉ nɨmʉ.
30 Na ndɨ kanzɨna kʉgʉ kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ
mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ, a mʉtʉ
mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta
kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›
31 Ɨmɨ ɓɨkpɛ, nakamibogigʉ ndɨ. Luki limoti, nodoku ndɨ
koɓotiso no liɓo kyɛ namibisisi na ɓatʉ ɓasɨ ɓa Izaleli.»

32 Yuani ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɨna ndɨ ɓɛ: «Nɨna ndɨ
Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
likpondi. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ika ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kamibo. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ
etikoku ndɨ koɓotiso no liɓo, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Wɨnatʉ ndɛkɛ
Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku na kaiko kʉgʉ ka mʉmbanzʉ. Mʉtʉ
yi nɨnɔ nɔ oɓotisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu.›
34 Nɨnatʉ ndɨ masɨ mi nɨmɔ, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ
Miko Kunzi.»

Yeso upunogini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa

35 Na ɓʉgala ɓi, Yuani a mbɛyɨ ndɨ ɓata wa aka wa pa
imoti na ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ.
36 Nɨyɔ amɨna Yeso kakɨtaga, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mikya-
Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨmʉ.»
37 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya Yeso.
38 Yeso oyikana ndɨ, ʉmɨna nɨ ɓanaɓɨɓya, ɨyɨ aka ndɨ na
ɨɓʉ ɓɛ: «Makakɨsa ɨkɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Labi, isi yi nɨ
‹Muwonisilo›, wikaga yanɨ?»
39 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Doniku, mɨnatʉ.» Ɓodoku ndɨ, ɓaga
kaɨna pa nɨyɔ a ndɨ mino, ɓika ndɨ na ɨɓʉ na ɓʉgɔgɔ ɓi nɨɓɔ.
A ndɨ banda saa-kumi.
40 Andɨlɨa nɨnɔ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, a ndɨ ɓemoti ka
ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉnzɨna ka Yuani na kaɓɨɓya
Yeso.
41 Ɨnda mbɛyɨ ndɨ ka mamakɨ ɓɛyɔ ka Simoni, aɓɨkyoku
ɓɛ: «Taminini ɓi Masiya», isi yi nɨ «Kilisito».
42 Kumbuso yi, ɨnda kʉwa ndɨ na Simoni kʉ ka Yeso. Yeso
anda ndɨ Simoni ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Simoni,
mika Yuani. Ɓʉmakaga kʉwa ɓanʉ ɓɛ Kɛfa†». Isi yo lino li
nɨlɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ.

Yeso amokini Filipi ɨɓʉ na Natanaeli

43 Na ɓʉgala ɓagɔgɔ, Yeso a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda ka
Galilaya. Ɓabangana kʉwa ndɨ na Filipi, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ:
«Iɓyeku!»
44 Filipi a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida kʉ Andɨlɨa na
Pɛtɛlɛ ɓɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ mino.
45 Kumbuso yi, Filipi ɓabangana ndɨ na Natanaeli, aɓɨkya
ɓɛ: «Taminini ɓi mʉtʉ yi nɨnɔ Musa okpikaga ndɨ mongoni
kakɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ, na nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi
ɓokpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kakɨ. Ɨyɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ,
mika Yɛzɛfʉ.»
46 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Luki lanza akwananatʉ
gɔnɨ kopupo ka Nazalɛtɨ?» Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Dawɨnɨ
nɔ.»

† **1:42 1:42** *Kɛfa:* A lino la Lɨlamɛɛ.

47 Nɨyɔ Yeso amɨna Natanaeli nɨ anodoku, Yeso aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Muizaleli walɨngʉnʉ nɨmʉ. Kɛgʉ mʉtʉ wa ɓokoli.»
48 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Wemibi lɨkɨ?» Yeso asikisya
ndɨ ɓɛ: «Kambwa gʉtʉgʉ Filipi kaʉmaka, numinito ɓi. Wo
ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ.»
49 Natanaeli aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ɨwɛ nɨ
Miko Kunzi, ɨwɛ nɨ Ngama ka ɓomikya Ɓezaleli.»
50 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini kyɛ nuɓikyi
ɓɛ numinito ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ? Wɨnatʉ ɓanʉ ɓata
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgbɛ!»
51 Omotiloku ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, mɨnatʉ ndɛkɛ lɨsyɛ nɨ oukwikonini, ɓamalaika ko
Kunzi ɓanaɗaka, ɓonosyo kʉgʉ ko Mika-mʉmbanzʉ.»

2

Dumo wa ndʉwa ka Kana

1 Kumbusa wa masyɛ maɓa, dumo wa ndʉwa a ndɨ ka
Kana, kʉ ka Galilaya. Amakɨ Yeso a ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Ɓamaka ndɨ gɔnɨ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ko dumo yi nɨnɔ.
3 Nɨyɔ vinya osyo, amakɨ Yeso aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ:
«Ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ɓata na vinya.»
4 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, nɨlɔ kusu na
ɨwɛ ogwi ɓʉ? Ngbingo kamɨ kanitulyonigʉ mbɛyɨ.»
5 Amakɨ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Gyoni masɨ
nɨmɔ amʉɓɨkya.»
6 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na ɓambɨkɛ ɓayakpʉkpʉ maɗɨya nɨɓɔ
ɓagya ndɨ na matamʉ. Kʉsɔ yi, Ɓayuda ɓobisaga ndɨ
mino moɓo nɨmɔ ɓiɓuɓisaga ndɨ nomu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kaɓʉ. Mbɨkɛ yimoti akwanana ndɨ kaingyo ɓalitɛlɛ ɓayo
liɓo banda mɨya yimoti*.
7 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Tumisogoni ɓambɨkɛ
ɓi nɨɓa no moɓo.» Ɓotumisaga ndɨ ɓɨkyɛɛkyɛɛ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tugoni mino liɓo li nɨlɨ,
mapóku ngama wo dumo.» Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
9 Ngama wo dumo akɨngɨla ndɨ liɓo li nɨlɔ nɨ iitini kʉwa
vinya. Kɛgʉ ndɨ kaibo ɓɛ vinya yi nɨnɔ apʉnya yanɨ. Luki
limoti, ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓatʉga ndɨ liɓo, ɓatʉ ndɨ ɨɓʉ
kaiba. Ngama wo dumo amaka kʉwa alʉkʉ yi nɨnɔ agya
ndɨ ndʉwa,
10 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ waɓuulyogi
mino vinya wanza kadwɛ mɔnɨ ɓʉɓwanʉ? Ɓɛngɛnɨ
ɓasɨ ɓapʉngaga mbɛyɨ kapá nɨnɔ wanza. Kumbuso yi,
ɓakadamʉwa, ɓapá sɛ kʉwa zalamba.»

---

* **2:6 2:6** *ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti:* A mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓabido ɓakpʉkpʉ kuɓukumuti.

11 A lɨkpʉmʉka lɨmbanga la mambwa nɨlɔ Yeso agya ndɨ.
A ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya. Yeso owoniso ɨbɨba kakɨ,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, ɨɓʉ na amakɨ,
ɓamamakɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ masyɛ
makɛɗɛ aka.

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Mataɣɔ 21:12-13; Malɨkɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Nɨyɔ yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi,
Yeso aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma.
14 Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi
nɨ ɓanʉgaba ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ na ɓonzuwo. Ɓatʉ
ɓugomosyono ɓuyi ɓa ndɨ nɨ ɓikononini ka ɓamɨza kaɓʉ.
15 Yeso agya ndɨ mufimbo no ligi, apʉnga kaukpumyo
ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, pa imoti
na ɓakɔndɔlɔ na ɓangɔmbɛ kaɓʉ. Omisya ndɨ ɓuyi ka
ɓogomosyono ɓuyi, utindika ɓamɨza ɓitigbo-tigbo.
16 Ɨyɨ aka na ɓogobiso ɓonzuwo ɓɛ: «Tumboni masɨ nɨma
wanʉ, mokoitisonitɔgʉ ndaɓʉ ka Baba abɛ sɔkɔ!»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ ikpikaga
ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mombukwono-dosu, sɨpananɨsɔ kamɨ
ko bulya ndaɓʉ kakʉ ezungusini lɨmbɛngɨ ɓɨzʉʉʉ.»
18 Ɓayuda ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Likingyosi
lɨmbanga tino lɔ wakwanana katɨgyɨlya katimoniso ɓɛ wa
no ngu yɨgya ɓɛyɔ?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ponzoni Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ,
nɨgɨlyatʉ kopika ka masyɛ masaa.»
20 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓopika ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi
yi nɨyɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na maɗɨya, ɨwɛ,
wɨgɨlya kopika ka masyɛ masaa aka?»
21 Luki limoti, Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ Yeso a ndɨ kanzɨna
ko bulya yi nɨ nzʉyɨ kakɨ.
22 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Yeso opupoku ndɨ mino ka
mbʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ ɓɛ aɓɨkyatʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓaɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ Moɓiso na
mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ.

Yeso ibagatʉ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ

23 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Yelusalɛma ka
yɨnga ya Pasɨka, ɓambanzʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ kaɨna
mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ agyaga ndɨ.
24 Luki limoti, Yeso kɨtambyagɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ, kyɛ a ndɨ
kaumibo ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨnza.
25 Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka. A ɓɛyɔ, ɨyɨ mombukwana-dakɨ ibagatʉ
ndɨ nɨlɔ a ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

1 Luga ka Ɓafalisayɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Nikodimo. A ndɨ ɓemoti ka ngama ka Ɓayuda.
2 Lɨsyɛ limoti, asilyoku kʉwa ndɨ Yeso no biti, aɓɨkya
ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ Kunzi nɔ utikoku ndɨ
katiwonisilo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛyɔ wo mino kagya, kanɨ
Kunzi kɛgʉ pa imoti na ɨyɨ.»
3 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ nakaʉɓɨkya
ambɛ, mʉmbanzʉ kigilyi kaɨɓʉkʉta, kakwananɨgʉ kaɨna
Ɓʉngama ko Kunzi»
4 Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Igyonosa lɨkɨ mʉmbanzʉ
kayɨɓʉkʉta ɓata nɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ? Akwananatʉ
ɓata kogulya ka mʉma ka amakɨ, ɨgɨlya kaɨɓʉkʉta?»
5 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya
ambɛ, mʉmbanzʉ kiɓukuti ko liɓo na ka Lɨmbɛngɨ, kak-
wananɨgʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.
6 Nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na ɓomikya-ɓambanzʉ, a mʉmbanzʉ,
nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a lɨmbɛngɨ.
7 Wakombomboyonitɔgʉ ka nɨlɔ nuɓikyi ɓɛ: ‹Wokwononi
kaɨgɨlya kaɨɓʉkʉta.›
8 Ovivi ovivaga pa yasɨ kʉ apaga mino. Ʉkanagatʉ kukwo
yi, luki limoti, wakibogigʉ ɓɛ apʉnyaga yanɨ ikanɨ ɨndaga
yanɨ. Igyonosaga ɓɛgɛyɔ ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.»
9 Kʉwa wa, Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ
igyonosa lɨkɨ?»
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma
Izaleli ɓɛyɔ wo mino yɔ, wakibigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ?
11 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, iɓusu,
taɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ tibogo, ta ɓadɛmʉ ɓa nɨmɔ
tinoni. Luki limoti, iɓunu, makapagɨgʉ katiɓɨnɨkyana.
12 Makɛbaɨlyagɨgʉ gʉtʉgʉ iki yi aka ngbingo yi nɨnɔ
namʉnzɨnɨlyaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ.
Angɛnɛngɛnɛ kʉwa ka makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ aka?
13 Wɨna sɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
oɗokoni kʉgʉ wa lɨsyɛ, kiki asɨ Mika-Mʉmbanzʉ aka nɨnɔ
osyoku ndɨ ɨyɨ kʉ.
14 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Musa aɗokisa ndɨ mino nzʉka
wa ngwɛyɨ kʉgʉ wa mʉngbɨngɨlɨ kʉ ka ɨsa, okwononi ɓɛ
ɓaɗokisi Mika-Mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ,
15 iba mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana inisoni na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

3:14 3:14 Wanda ka Lɨtatanga 21:9.

16 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ ɔɓɨlɨ kʉgbɛ. Kinili, apá ndɨ
mino Mikakɨ wa ɓemoti, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana
koɓungogonitɔgʉ, luki limoti, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
17 Kunzi katikokugʉ ndɨ Mikakɨ kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɔɓɨlɨ.
Luki limoti, atikoku ndɨ kahukuso yi.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana, ɓakabisigʉ na mʉkɔmbʉ.
Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ, ɓabisoni na mʉkɔmbʉ,
kyɛ kaɓɨnɨkyanagʉ Miki wa ɓemoti ko Kunzi.
19 Winoni ɓɛyɔ Kunzi akɔgɔ mino mʉkɔmbʉ:
ɓʉngbanganya odonuku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓambanzʉ
ɓapaga ɨɓʉ biti aka kakɨtaga ɓʉngbanganya kyɛ yɨgya kaɓʉ
a yanyɛ.
20 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, amʉyaga ɓʉngbanganya
ɓafɛ. Mʉtʉ yi nɨnɔ, amʉyaga kakpʉɗa ɓʉngbanganya, kyɛ
yɨgya kakɨ yanyɛ kinisononi.
21 Luki limoti, nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ odogoku
ɨyɨ ka ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ inisoni ɓɨnza ɓɛ
akaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizaɨ ɨɓʉ na Yeso

22 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ ka iwili ya
Yudɛa. Ika ndɨ pa imoti na ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ ka masyɛ, anuɓotiso
ɓambanzʉ.
23 Yuani atʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kauɓotiso ɓambanzʉ ka Ainoni,
ɓuwobi na Salimu kyɛ liɓa a ndɨ lakpʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓambanzʉ
ɓadulyogoku ndɨ, anuɓotiso.
24 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓa mbɛyɨ ndɨ nɨ ɓakanamokyigʉ
Yuani ka ligbito.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti ka Yuani ɓapʉnga
ndɨ ɓoɗongoso na Muyuda ɓemoti kʉgʉ wa yɨgya kaɓʉ ko
bulya kiɓuɓiso.
26 Ɓɨnda ndɨ ka Yuani, ɓaɓikyoku ɓɛ: «Muwonisilo,
alʉkʉ yi nɨnɔ ma ndʉkʉ na ɨɓʉ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, nɨnɔ
watʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ, a kʉwa gɔnɨ koɓotiso.
Ɓatʉ ɓasɨ ɓakagbɔ kʉ o mino!»
27 Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ
akwanana kainisono no luki, kanɨ Kunzi kapágʉ ndɨ.
28 Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi mɛmʉkanatʉ ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ Kilisito, luki limoti, Kunzi etikoku
ndɨ kambwa kakɨ.›
29 Mombukwana muko nɔ ikaga mbʉnya muko. Luki
limoti, wai-dakɨ mbʉnya muko nɨnɔ a ka kpɔlɔ kakɨ,
anamʉkana, ogwaga magyagya kʉgbɛ ko bulya lɨyʉ ka
mbʉnya muko. Kinili, na na magyagya ɓɨsɨnɨ-sɨnɨ mbɨya
wanʉ.
30 Okwononi ɓɛ ɨbɨba kakɨ oɓoɓoyi, nɨyɔ kamɨ agbʉwa.»

Nɨnɔ akodoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

31 «Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
Nɨnɔ wa lɨtɔmbʉ a ɨyɨ mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ aka, anzɨnaga ko
bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ
wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
32 Atʉmbʉlaga makpʉmʉka nɨmɔ ɨna ndɨ na nɨmɔ
ʉkana ndɨ. Luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kaɓɨnɨkyanagɨgʉ nɨlɔ ikaga kaɓɨkya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ abaɨlyaga lɨkpʉmʉka kakɨ, oɓinikyononi
ɓɛ Kunzi nɨ lɨngʉnʉ.
34 Mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi atikoku, aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko
Kunzi, kyɛ Kunzi atumisogo na Lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɨɗɛ.
35 Baba apagatʉ Mikakɨ, asilyoni makpʉmʉka masɨ.
36 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana Miki, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Nɨnɔ akya kaɓɨnɨkyana, kinisonigʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ.
Luki limoti, ngbʉta ko Kunzi ika kʉgʉ kakɨ.»

4

Yeso akanzɨna na Waɓasamalia

1 Nɨyɔ Yeso iba ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓukonini ɓɛ ɨsaɓʉ ka
ɓaɓɨɓya kakɨ akobwa kʉgbɛ, na akauɓotisa ɓambanzʉ
kakɨtaga Yuani,
2 (a ɓɛyɔ, kɛgʉ Yeso mombukwana-dakɨ nɔ uɓotisaga ndɨ,
luki limoti, ɓaɓɨɓya kakɨ.)
3 Atʉkya ndɨ ka Yudɛa, ɨga ɓata ka Galilaya.
4 Kadwɛ kʉ ɓɛyɔ, akwanana ndɨ kakɨtaga pisi ka Samalia.
5 Adwɛ kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti wa Samalia, nɨnɔ ina
ɓɛ Sikali, ɓuwobi no tiko nɨyɔ Yakɔbɔ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ
ka Yɛzɛfʉ.
6 Lɨkɔ ka Yakɔbɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Yeso a ndɨ nɨ hupini na
lɨgʉndʉ ɓɨdapaɗa, ika kʉwa ndɨ ka kpɔlɔ wa lɨkɔ. A ndɨ
banda mɔnɨ ka mʉsɨkatʉ.
7 Waɓasamalia odoku ndɨ katʉga lɨɓo, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ
ma, imusanɔ ɓaka mino lɨɓo.»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ nɨ ɓogoni
koluwo malɨlɨ ka gʉɗʉ.
9 Waɓasamalia aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Eze! Muyuda ɓɛyɔ wo
mino yɨ, wakaɨkpʉnda kɛkʉnga ɨmɨ Waɓasamalia lɨɓo lɨkɨ?»
(A ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓakʉkananagɨgʉ ndɨ na Ɓasamalia.)
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wakamibo ɓi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi
apága, wiba ɓɛ wanɨ nɔ akaʉkʉnga lɨɓo, iba ɨwɛ nɔ wakungi
ɓi. Winisono ɓi no lɨɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ.»

11 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wakɛgʉ no luki lɨtʉga liɓo na lɨkɔ* a lodu kʉgbɛ. Wak-
wanana kʉwa kainisono no liɓo li nɨlɔ la ɔɓɨlɨ lɔ lɨkɨ?
12 Tɨtosu ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ nɔ atɨsɨlya ndɨ iɓusu lɨkɔ li nɨlɨ.
Ɨyɨ ɓɨkpɛ nɔ omwaga ndɨ, iki ɓomikakɨ gʉtʉgʉ ɓambaza
ka ɓanyama kakɨ aka. Wakaɨmɨna abɛ ɨwɛ nɔ wakitogi
Yakɔbɔ?»
13 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ komwo liɓo li nɨlɨ,
ɨmʉkanatʉ ɓanʉ ɓata mʉsasa.
14 Luki limoti, nɨnɔ omwo ndɛkɛ liɓo nɨlɔ ɨmɨ napá,
kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka. Liɓo li
nɨlɔ ɨɨta ndɛkɛ kʉsɔ kakɨ lɨkpakpa nɨlɔ ika kopupisa liɓo la
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
15 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ipóku
nɛkɨ liɓo li nɨlɔ, iba nakimukononitɔgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa.
Kʉwa wa gɔ wa, nakodukugʉ ndɛkɛ ɓata wanʉ katʉga
liɓo.»
16 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨnda kamokoku mbʉnyakʉ,
modoku na ɨyɨ wanʉ.»
17 Muka nɔ asikisya ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na mʉlʉkʉ.» Yeso
aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓikyi lɨngʉnʉ ɓɛ wakɛgʉ na mulʉkʉ,
18 kyɛ wa kʉwa na ɓovononi kuɓukumuti. Nɨnɔ ma na ɨyɨ
mbɨya wanʉ, kɛgʉ mbʉnyakʉ. Woɓikyi lɨngʉnʉ.»
19 Kʉwa wa, muka aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
nakaɨna abɛ wa mugyalandʉ.
20 Ɓotitosu ɓabibisaga ndɨ Kunzi kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ.
Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ pa nɨyɔ okwononi mino kabibisa
Kunzi nɨ Yelusalɛma aka.»
21 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ma, ɨɓɨnɨkyana nɔ. Ngbingo
odokuto nɨnɔ makɨndɨgʉ ndɛkɛ mino kabibiso Baba kʉgʉ
wa ngʉpa yi nɨyɨ ikanɨ ka Yelusalɛma.
22 Iɓunu Ɓasamalia, mabibisogo Kunzi nɨ makɛgʉ
kamibo. Iɓusu Ɓayuda, tabibisogo nɨ tanamibo, kyɛ
muhukuso akotukyoku ka Ɓayuda.
23 Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, nɨnɔ ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo mino Kunzi ka lɨngʉnʉ, ɓabibisogo
ndɛkɛ Baba ka Lɨmbɛngɨ na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Baba ʉkɨsaga
inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
24 Kunzi nɨ Lɨmbɛngɨ, na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo, ok-
wononi ɓɛ ɓabibisi ka Lɨmbɛngɨ na ka lɨngʉnʉ.»
25 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ɓɨnza ambɛ Masiya
akodoku (nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito). Wa odoku ndɛkɛ
mino, ɨyɨ, atɨtʉmbʉlyagatʉ masɨ.»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Kilisito, nɨnɔ
nakaʉnzɨnɨlya nɔ.»

---

* **4:11 4:11** *lɨkɔ:* Ɓakpɔgɔ ndɨ lɨkɔ kʉ lɨkpɔ.

27 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓigoku ndɨ.
Ɓa ndɨ kombomboyo kyɛ ɓamɨna ndɨ Yeso kanzɨna na muko.
Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kamuusagʉ ndɨ muko nɔ
ɓɛ: «Wakakɨsa ɨkɨ?» Ikanɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Wakanzɨna
na ɨyɨ ko bulya ɨkɨ?»
28 Muko nɔ asa kʉwa ndɨ mbɨkɛ wa, ɨga, utumbulyogoku
ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ:
29 «Donuku kamɨna! Alʉkʉ ɓemoti a kʉ, etumbulyogi
masɨ nɨmɔ nogyoni. Kɛgʉ sɛ ɓanʉ ɓi Kilisito nɨnɔ?»
30 Ɓatʉkya kʉwa ndɨ wa, ɓɨnda kamɨna Yeso.

31 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwon-
isilo, lyalya mbɛyɨ!»
32 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakalya malɨlɨ nɨmɔ
makɛgʉ ɨɓunu kaibo.»
33 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga kʉwa ndɨ kauusono ɓɛ: «Mʉtʉ
ɓemoti sɛ kʉwa nɔ oduku kapá malɨlɨ?»
34 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Malɨlɨ kamɨ nɨ kagya sɨpananɨsɔ
ka nɨnɔ etikoku ndɨ na kotulyosa ligubo nɨlɔ ɛpá ndɨ.
35 Makaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɨɓunu ɓamombukwono-donu ɓɛ:
‹Osikoni ɓatɨmba ɓakwanganya ngbinga mubuulyo masɔlɔ
ɨtʉlyana?› Luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ, wikweni,
winoni ɓotiko. Malɨlɨ ongotini, a kʉwa kakʉnga kobuulyo.
36 Mʉtʉ nɨnɔ akobuulyo inisonini ɨyɨ na mʉkalya kakɨ, a
kʉwa kamʉmʉla masɔlɔ ko bulya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Kʉwa wa, mʉkʉkʉna na mʉtʉ mubuulyo ɓogwa magyagya
ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa.
37 A ɓɛyɔ, a lɨngʉnʉ nɨlɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mʉtʉ ɓemoti nɔ
akʉnaga, wagɔgɔ obuulyo.›
38 Ɨmɨ, namʉtɨka ndɨ kobuulyo ko tiko nɨyɔ makagyagʉ ndɨ
mino ligubo. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ ɓɨkɔ ndɨ mino ɓungu ɓɨkya,
ɨɓunu modoku kobuulya masɔlɔ ma ligubo kaɓʉ aka.»

39 Ɓasamalia ɓakpʉ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ
Yeso, kyɛ muko yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Etumbulyogi masɨ
nɨmɔ nogyoni.»
40 Kinili, nɨyɔ Ɓasamalia ɓodoku ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ,
ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ kogonitɔgʉ mbɛyɨ. Agya ndɨ ɓata
wa masyɛ maɓa.
41 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi kʉgbɛ ɓabaɨlya ndɨ ko bulya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya.
42 Ɓaɓɨkyaga kʉwa ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Takoɓinikyonigʉ
ko bulya nɨlɔ aka lɔ watiɓikyi, luki limoti, kyɛ timukyonili
kʉwa nɨ ɨɓusu aka. Tibini lɨngʉnʉ ambɛ ɨyɨ nɔ a Muhukuso
wa ɔɓɨlɨ.»

Yeso akahukuso mika ngama ka ɓasʉda

43 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ maɓa ka mugi mi nɨmɔ, atʉkya
ndɨ wa, aga ka Galilaya.
44 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mugyalandʉ kɛgʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ.»
45 Nɨyɔ osila ka Galilaya, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓatɨlya ndɨ, kyɛ
ɓɨndatʉ ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka yɨnga wa Pasɨka ka Yelusalɛma, ɓɨna
ndɨ masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ kʉ.
46 Yeso ɨga kʉwa ndɨ ka Kana kʉ ka Galilaya, kʉ oyikosa
ndɨ mino liɓo kaɨɨta vinya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ngama ɓemoti
ka ɓasʉda nɨnɔ mikakɨ mʉlʉkʉ yi a ndɨ no koloɓu kʉ ka
Kapɛlɛnaumu.
47 Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso otukyiniku ɓi ka Yudɛa, a kʉwa
ka Galilaya, odoku ndɨ kamɨna. Ɨtatanaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ
ɓɛ ɨndɨ nɔ ɓaka ka Kapɛlɛnaumu kahukusilyo mikakɨ nɨnɔ
a ndɨ ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makini ndɛkɛ iɓunu mokingyosi
na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga aka, makaɓɨnɨkyanɨgʉ
ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.»
49 Ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
taganɔ ɓaka kʉ kamɨ kanɨ miki kanodokigʉ.»
50 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨga, miki oukini.»
Alʉkʉ nɔ ʉkana ndɨ nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ, ɨga.
51 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka,
ɓabangana na ɓagya-ligubo kakɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Miki
oukini.»
52 Kʉwa wa, umuusa ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi ngbinga tino?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi isyeiku ɓi, na saa-saɓa ya
mʉsɨkatʉ.»
53 Baba nɔ ibo kʉwa ndɨ ɓɛ o ɓi ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ
Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: «Miki oukini.» Kʉwa wa, ngama
nɔ na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.
54 Nɨlɔ a ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga la yɨɓa nɨlɔ Yeso agya
ndɨ. Agya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ka Galilaya
kotukyoku ka Yudɛa.

5

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ

1 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓa ndɨ no dumo ka Yelusalɛma, Yeso
aga ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ziwa ɓemoti ɓuwobi na mupumi ma
gʉɗʉ yi nɨnɔ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «mupumi ka Ɓakɔndɔlɔ».
Ziwa yi nɨnɔ a ndɨ na ɓangbangba kuɓukumuti ka ɓakpɔlɔ-
kpɔlɔ ɓi. Ɓamakaga ndɨ ziwa yi nɨnɔ ka Libelenia ɓɛ
«Bɛtɛsaida».
3 Kʉsɔ wa ɓangbangba ɓi nɨɓayɔ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
ɓudingi ɓikaga ndɨ ɓakanganana wa. Ikaga ndɨ na ɓatʉ ɓa

ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, niɓɔ ɓa diɨli na ɓazɛgɛsi. [Bikaga ndi kaɓʉnda ɓɛ liɓo obunzikoni,

4 a ɓɛyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndi ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti ka ziwa yi nɨnɔ kabunzo. Mʉtʉ wo koloɓu wa mambwa nɨnɔ osyaga ndi ko liɓo li nɨlɔ kani malaika obunzini, aʉkaga ndi lingʉnʉ.]

5 Luga kaɓʉ, a ndi na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndi no koloɓu ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na ɓʉgina.

6 Niyɔ Yeso amina wakanga, ʉkana ndi gɔni ɓɛ a ndi no koloɓu ka masyɛ mudingi, amuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Watʉ kapa kahʉka?»

7 Alʉkʉ nɔ asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakikogigʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ esiso ko liɓo ngbingo yi nɨnɔ ɓobunzaga mino. Niyɔ nakingilaga ambɛ nosyi kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ osyo kambwa kami.»

8 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Wamaga, va kalagba kakʉ na wakpakyana!»

9 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ ahʉka ndi. Ava kalagba kaki, apʉnga ndi kakpakyana.

Likpʉmʉka li nilɔ igyonosa ndi ka Lisyɛ la kimumbiso.

10 Ɓayuda ɓaɓikya kʉwa ndi mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉka ndi nɔ ɓɛ: «Lisyɛ li nili, a Lisyɛ la kimumbiso. Wakakwananigʉ kabinika kalagba kakʉ.»

11 Usikisya ndi ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ ehukusi nɔ eɓikyi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ, wakpakyana.›»

12 Ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Mʉtʉ tino nɔ uɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ, wakpakyana?›»

13 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndi nɔ kɛgʉ ndi kamibo Yeso. A ɓɛyɔ, Yeso a ndi ni olimikogini ka ambaza nɨnɔ a ndi wa.

14 Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mbiya wanʉ wohukini. Wakogyonitɔgʉ ɓata ɓʉnyɛ, kyɛ wigyogyisa kʉwa kakitaga ɓɛyɔ wo ɓi mino.»

15 Mʉtʉ yi nɨnɔ inda ndi kaʉɓikya Ɓayuda ɓɛ Yeso nɔ ahukusa ndi.

16 Kinili, ɓapʉnga ndi mino kakisa kagyogyiso Yeso, kyɛ ahukusa ndi mʉmbanzʉ ka Lisyɛ la kimumbiso.

17 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Baba agyaga ligubo ɓongbinga ɓasi, imi na gɔni mino aka ɓilubi.»

18 Niyɔ Ɓayuda ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ, ɓidukulaga kʉwa ndi ɓata kakisa Yeso ɓivaka-vaka kamwɔ. Ɓa ndi kagya ɓɛyɔ, kɛgʉ asi kyɛ Yeso inaga ndi Lisyɛ la kimumbiso payaya, luki limoti, kyɛ aɓikyaga ndi gɔni ɓɛ Kunzi ni abaki ɓikpɛ, na iyi mombukwana-daki a mʉɗɔngɔni no Kunzi.

Kunzi apá ndi Mikaki ngu yasi

19 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata Ɓayuda ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Miki kakwananɨgʉ kagya luki
na mʉtamanagɨ kakɨ, kiki nɨlɔ aka lɔ ɨnaga na Abakɨ. Nɨlɔ
Baba agyaga, Miki agya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
20 A ɓɛyɔ, Baba apagatʉ Miki, awonisilaga masɨ nɨmɔ
agyaga. Awonisila kʉwa ndɛkɛ ɓata makpʉmʉka mudingi-
dingi kʉgbɛ, kʉwa wa gɔ wa, nɔkʉ amʉdɨka ndɛkɛ ɓɨdɛ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ubililisogo mino ɓamanda, ʉpá
ɔɓɨlɨ, ka lɨngʉnʉ, Miki ʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɨyɨ ʉbaɨlyaga ɓɛgɛyɔ.
22 Na gɔnɨ, Baba kakɔgɨgʉ ngbanga ka mʉmbanzʉ, luki
limoti, apóni ndɨ Miki ngu yi nɨyɔ yasɨ,
23 kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓangɨ Miki mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓaɓangaga mino Baba. Mʉtʉ yi nɨnɔ kaɓangagɨgʉ Miki,
kaɓangagɨgʉ gɔnɨ Baba nɨnɔ atikoku.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ, na aɓɨnɨkyana nɨnɔ etikoku
ndɨ, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓakamakyɨgʉ ndɛkɛ
ka mʉngɨmbɔ, luki limoti, otukyoni ka kukwakʉ akɨtaga ka
ɔɓɨlɨ.
25 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo
akodoku, na a kʉwa gɔnɨ wakɨtʉlyana aka, nɨnɔ ɓamanda
ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Miko-Kunzi. Na nɨɓɔ ɓʉkana
ndɛkɛ, ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ wasɨ o mino ka maɓɔkʉ
ka Baba, apá gɔnɨ Miki, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ wasɨ a kʉwa gɔnɨ ka
maɓɔkʉ ko Miki.
27 Apá ndɨ Miki ngu yɨkɔ ɓangbanga, kyɛ a Mika-
mʉmbanzʉ.
28 Makombomboyonitɔgʉ, kyɛ ngbingo akodoku nɨnɔ
ɓamanda ɓayasɨ nɨɓayɔ a ka ɓambʉkʉ ɓʉkana ndɛkɛ mino
lɨyʉ ko Mika-mʉmbanzʉ,
29 ɓopupogoku. Nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnza, ɓopupoku
ndɛkɛ kainisoniso na ɔɓɨlɨ, luki limoti, nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ
ɓʉnyɛ, ɓopupoku ndɛkɛ kaingyo ka mʉngɨmbɔ.»
30 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Nakakwananɨgʉ kagya luki
gʉtʉgʉ limoti aka no ngu kamɨ. Nakɔgɔ ngbanga kaɓyɛnɛnɛ
na nɨlɔ baba ɛkpamyaga, na ngbanga kamɨ ikaga wongbing-
bili kyɛ nakakɨsagɨgʉ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti,
nɨsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku.»

Miko-Kunzi a na ɓadɛmʉ ɓudingi

31 Yeso omotiloku ndɨ kʉwa ɓɛ: «Nakika dɛmʉ kamɨ
mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ kɛgʉ ɓa lɨngʉnʉ.
32 Luki limoti, mʉtʉ wagɔ nɔ a dɛmʉ kamɨ, na nakaiba
ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ.
33 Iɓunu, mʉtɨkatʉ ndɨ ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yuani, na
ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ.

34 Ɨmɨ, nakɛgʉ na nza ya ɓʉdɛmʉ ka mʉmbanzʉ. Luki
limoti, nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ winisononi na muhukuso.
35 Yuani a ndɨ abɛ tala mʉtʉna na mʉnzɛ. Iɓunu,
mabaɨlya ndɨ kazananɨlyaga ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ ko
ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
36 Luki limoti, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓudingi kʉgbɛ kakɨtaga
nɨɓɔ ka Yuani. A ɓɛyɔ, mogubo nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ ɓɛ
nagyagɨ, imu mɔ nagyaga, na imu mɔ epupilyaga ɓʉdɛmʉ
na kowonisilo ɓɛ Baba nɔ etikoku ndɨ.
37 Na Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ.
Makanukonigʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ikanɨ kamɨna.
38 Makoɓuulyogigʉ lɨkpʉmʉka kakɨ ka mambɛngɨ kunu,
kyɛ makaɓɨnɨkyanagʉ mʉtʉ yi nɨnɔ atikoku ndɨ.
39 Mikaga ɓakiɗukufo ɓiguɓu katangʉlaga Moɓiso Motu,
kyɛ matamanaga ɓɛ makiko kagya ɓɛyɔ, makwanana
kainiso na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, dɛmʉ kamɨ
nɨ Moɓiso mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ.
40 Luki limoti, makya kodoku kʉ kamɨ kainiso na ɔɓɨlɨ.
41 Nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kotukyoku ka ɓambanzʉ,
42 luki limoti, nakamumibo: kʉsɔ kunu, makɛgʉ na
sɨpananɨsɔ ko Kunzi.
43 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ko lino ka Baba, luki limoti, maka-
pagɨgʉ kɛtɨlya. Mʉtʉ wagɔ kodoku ko lino kakɨ ɓɨkpɛ,
matɨlyatʉ ndɛkɛ.
44 Makwanana kaɓɨnɨkyana lɨkɨ? Iɓunu mapánanaga
ɨbɨba luga kunu aka nɨ makɛgʉ kakɨsa nɨyɔ otukyogoku ko
Kunzi yɨkaka.
45 Makotomononitɔgʉ ɓɛ ɨmɨ, namʉpílyagatʉ ndɛkɛ
ɓangbanga ka Baba. Musa nɨnɔ mobisa ndɨ baya kunu kʉgʉ
kakɨ, ɨyɨ nɔ amʉpílyaga ndɛkɛ.
46 A ɓɛyɔ, makaɓɨnɨkyana ndɨ Musa, iba meɓinikyononi
gɔnɨ, kyɛ ɨyɨ, okpikagatʉ ndɨ mongoni kʉgʉ kamɨ.
47 Luki limoti, kika nɨ makɛgʉ kaɓɨnɨkyana moɓiso kakɨ,
makwanana kʉwa kaɓɨnɨkyana mʉnzɨna kamɨ lɨkɨ?»

6

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Kumbuso yi, Yeso azaba ndɨ kʉsyakʉ wa ibombu ya
Galilaya nɨyɔ ɓalɨkyaga gɔnɨ ɓɛ Tibelia.
2 Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓɨɓya. A ɓɛyɔ,
ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ Yeso agyaga ndɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa
ɓokoloɓu.

3 Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa, ɓikanana ndɨ kʉ ɓɛyɔ pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ.
4 Wɨna sɛ, yɨnga ka Ɓayuda nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pasɨka a
kʉwa ndɨ ɓuwobi.
5 Yeso ɨkwɛ ndɨ, amɨna ambaza mudingi nɨ anadulyoku.
Aɓɨkya kʉwa ndɨ Filipi ɓɛ: «Taluwoku mukati yanɨ kauly-
oliso na ɨyɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa?»
6 Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Filipi aka. A ɓɛyɔ,
Yeso atʉ ndɨ kaiba kambwa aka ɓɛ agya ɓʉ.
7 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ takaluwo mukati ma
ɓambuma ɓamɨya ɓaɓa*, kɨtʉlyanigʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.»
8 Ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨnɔ a ndɨ
mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, aɓɨkya ɓɛ:
9 «Miki ɓemoti atʉ na mukati kuɓukumuti ma saili wanʉ†
pa imoti na ɓosi ɓaɓa. Luki limoti, malɨlɨ mi nɨmɔ kɛgʉ
gʉtʉgʉ luki aka ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛnɛ.»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hulikisoni ɓambanzʉ ɓasɨ.»
Tɔnɨtɔ a ndɨ tidingi wa ɓɨgbɛsɛɛɛ, ɓikonono kʉwa ndɨ.
Ɓalʉkʉ ɓa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
11 Yeso ava kʉwa ndɨ mukati, nɨyɔ abibiso Kunzi,
ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Agya ndɨ
na ɓosi ɓɛgɛyɔ, ʉpága mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
12 Nɨyɔ ɓikutaga ndɨ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mu-
muloni ɓodongbu nɨɓayɔ osikoni kyɛ koputikononitɔgʉ.»
13 Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa
na ɓodongbu ɓaya mukati kuɓukumuti ɓaya saili nɨɓayɔ
asɨkana ndɨ.
14 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ
Yeso agya ndɨ lɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Alʉkʉ
yi nɨmʉna a lɨngʉnʉ mugyalandʉ nɨnɔ a ndɨ kakwanana
kodoku ka ɔɓɨlɨ.»
15 Yeso andʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakodoku kagwi ka mapʉpʉ
ɓɛ kyɛ iki ngama, atʉkya ndɨ, aga ɓata mʉkaka ka ngʉpa.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Matayɔ 14:22-33; Malɨkɔ 6:45-52)

16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨnda ndɨ ka mutili
ma ibombu.
17 Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, ɓapʉnga kazaba, ɓaga
misa ka Kapɛlɛnaumu. Biti a ndɨ nɨ olipyini, Yeso kɛgʉ ndɨ
mudoku kaʉtakanya.
18 Ovivi a ndɨ wapʉ, mʉɓaka anokotukosa liɓo la ibombu
ɓɨgbɨya-gbɨya.

---

* **6:7 6:7** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndɨ mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔnɨ ka Matayɔ 20:2. † **6:9 6:9** *saili:* A bumo nɨyɔ inisaga abɛ gbagala.

19 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagya ɓakilɔmɛtɛlɛ banda kuɓukumuti
ikanɨ maɗɨya kʉgʉ wo liɓo, ɓamɨna ndɨ Yeso nɨ
anukpuɗoku. A ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa.
Ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ.
20 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ,
makoɓongonitɔgʉ.»
21 Ɓaɓɨɓya ɓa kʉwa ndɨ kapa ɓɛ ɓavɨ, luki limoti, ɨngbɔlɔ
ɨfʉma ndɨ ɓɨgala kubi ka pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda.

Ambaza ka ɓambanzʉ akakɨsa Yeso

22 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotigala ndɨ
kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu ɓatamana ndɨ ɓɛ ɨngbɔlɔ o ɓi
wa imoti aka. Yeso kaɗakagʉ ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ,
luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ asɨ ɨɓʉ aka.
23 Wɨna sɛ, mangbɔlɔ magɔgɔ otukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa
Tibelia. Mangbɔlɔ mi nɨmɔ a kʉwa ndɨ nɨ osilini ɓuwobi
na pa nɨyɔ ɓambanzʉ ɓalya ndɨ mino mukati, kumbuso
Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi.
24 Ambaza ka ɓambanzʉ ɨna ndɨ ɓɛ Yeso ikanɨ ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓakɛgʉ ɓata wa. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka mangbɔlɔ, ɓaga
kakɨsa ka Kapɛlɛnaumu.

Yeso nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

25 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ, ɓatokonyoku ndɨ Yeso
kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu, ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo,
wosiliku wanʉ ngbingo tino?»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, makɛgʉ kɛkɨsa asɨ kyɛ mini ɓi
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, luki limoti kyɛ malyi ɓi
mukati, mikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
27 Makogyonitɔgʉ ligubo ko bulya malɨlɨ nɨmɔ
apʉtɨkanaga. Luki limoti, gyoni ka nɨmɔ olipyogo, apá
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mika-mʉmbanzʉ amʉpátʉ ndɛkɛ
malɨlɨ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, Baba nɨnɔ a Kunzi ɓɨkpɛ owonisila
ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɨyɨ nɔ atikoku.»
28 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takwanana kagya ɓʉ kotu-
lyoso mogubo nɨmɔ Kunzi apaga?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ligubo nɨlɔ Kunzi akapa ɓɛ gyoni
nɨlɨ: iɓinikyononi ɨmɨ yi nɨnɔ ɓetikoku ndɨ.»
30 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka lɨmbanga tino lɔ
wakwanana katɨgyɨlya kyɛ tʉɓɨnɨkyanɨ? Wakagya luki tino?
31 Ɓotitosu ɓalyatʉ ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ mana
kʉ ka ɨsa. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka Moɓiso
Motu ɓɛ: ‹Kunzi ʉpá ndɨ mukati nɨmɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ.›»
32 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ Musa nɔ amʉpá ndɨ mukati nɨmɔ

otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, Baba nɔ apága mukati ma lɨngʉnʉ nɨmɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
33 A ɓɛyɔ, mukati ko Kunzi, a nɨmɔ osyogoku kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, apá ɔɓɨlɨ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨpága
masyɛ masɨ mukati mi nɨmɔ aka mɔ.»
35 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága
ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kodoku kʉ kamɨ, ɛɓɨnɨkyana, kɨmʉkanɨgʉ
ndɛkɛ ɓata nza na mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka.
36 Luki limoti, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ambɛ: wɨna sɛ, mɛmɨnatʉ
ndɨ kanɨ makoɓinikyonigʉ.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ baba ɛpá, odokuto kʉ kamɨ. Kedulyoku,
nakakpumyigʉ ndɛkɛ.
38 A ɓɛyɔ, nakotukyokugʉ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kagya
sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti nɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ.
39 Na sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ a ɓɛ
nakaɓungusogonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka nɨɓɔ epóku,
luki limoti nupupisatʉ ɓasɨ ka ɓambʉkʉ ka lɨsyɛ la mulɨɓo.
40 A ɓɛyɔ, sɨpananɨsɔ ka baba a ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amɨna
Miki, aɓɨnɨkyana, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɨmɨ,
napupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la mulɨɓo.»
41 Ɓayuda ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨnzɨnya Yeso kyɛ
aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨyɨ nɨ mukati nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
42 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Yeso mʉ? Mika
Yɛzɛfʉ? Takamibigʉ mbɛyɨ abakɨ na amakɨ? Akwanana
pɨyɛ kaɓɨkya ɓata lɨkɨ ɓɛ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ?»
43 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wosoni kaɨnzɨnzɨnya luga kunu.
44 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kodoku
kʉ kamɨ, kiki nɨ Baba nɨnɔ etikoku ndɨ aka nɔ alutiniku.
Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la
mulɨɓo.
45 Ɪkpikaga ka moɓiso ka ɓogyalandʉ ɓɛ: ‹Kunzi ʉtɨwa
ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ.› Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉkana Baba,
aɓyɛ mʉtʉʉ kakɨ, odokuto kʉ kamɨ.
46 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ aminoni Baba,
kiki nɨnɔ aka nɔ otukyoku ko Kunzi, ɨyɨ nɔ aminoni Baba.
47 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ
ɛɓɨnɨkyana, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ.
49 Ɓotitonu ɓalyatʉ ndɨ mana ka ɨsa, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
ɓolumwaga ndɨ.
50 Luki limoti, mukati mi nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨma.
Mʉtʉ yi nɨnɔ alya, kokwigʉ ndɛkɛ.
51 Ɨmɨ nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Mʉmbanzʉ kalya, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mukati mi nɨmɔ napá ndɛkɛ ambɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ nɨ nzʉyɨ kamɨ.»

52 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso luga kaɓʉ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akwanana pɨyɛ katɨpá nzʉyɨ
kakɨ ɓɛ talyɨ lɨkɨ?»

53 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, makolyi nzʉyɨ ko Mika-mʉmbanzʉ,
momwo ɓangʉ kakɨ, makikigʉ na ɔɓɨlɨ kʉsɔ kunu.

54 Mʉmbanzʉ kalya nzʉyɨ kamɨ, omwo ɓangʉ kamɨ, ika
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Napupisa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka
lɨsyɛ la muliɓo.

55 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kamɨ a malɨlɨ ma lɨngʉnʉ, ɓangʉ kamɨ a
luki limwo la lɨngʉnʉ.

56 Mʉtʉ nɨnɔ alyaga nzʉyɨ kamɨ, omwa ɓangʉ kamɨ, ikaga
kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.

57 Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a na ɔɓɨlɨ, ɨmɨ, na na ɔɓɨlɨ ko ngu
kakɨ. A ɓɛgɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ɛlya, inisa na ɔɓɨlɨ pisi kʉ
kamɨ.

58 Mukati mi nɨma otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kɛgʉ abɛ
nɨmɔ ɓotitonu ɓalya ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓokwaga ndɨ aka.
Luki limoti, nɨnɔ alya mukati mi nɨma, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.»

59 Yeso anzɨna ndɨ mʉnzɨna mi nɨmana ka Kapɛlɛnaumu
nɨ akapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

60 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna ka Yeso ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa
ɓaɓɨɓya kakɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mʉnzina mi nɨmana a
mʉmbanga kʉgbɛ, wanɨ nɔ akwanana kapa kaʉkana?»

61 Yeso andʉnga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakaɨnzɨnzɨnya ko
bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ. Kinili, umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ amutulisito mambɛngɨ?

62 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ika kʉwa lɨkɨ nɨ maminini Mika-
mʉmbanzʉ kaɗaka ɓata ka pa nɨyɔ a ndɨ mino kambwa?

63 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ apága ɔɓɨlɨ. Nzʉyɨ kakwananɨgʉ
kagya luki. Mʉnzɨna nɨmɔ namʉɓɨkya ndɨ mɔ a mutumo
no ngu ya lɨmbɛngɨ, na imu mɔ apága ɔɓɨlɨ.

64 Luki limoti, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu
ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana. A ɓɛyɔ, Yeso ibagatʉ ndɨ katʉkya ka
ɓʉndɛlɨ aka ɓɛ atʉ na nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ na nɨnɔ
agaba ndɛkɛ.»

65 Omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kinili, namuɓikyi ambɛ: ‹Kɛgʉ na
mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kodoku kʉ kamɨ kiki nɨ baba
aka nɔ ahukwilyini pisi.›»

66 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓasa ndɨ, ɓakakpakyanagɨgʉ ndɨ ɓata na ɨɓʉ.

67 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɛ:
«Yɛgʉ ɨɓunu, ma kʉwa gɔnɨ ɨɓunu kapa kɛsa?»
68 Simoni-Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
tɨnda ɓata ka wanɨ? Ɨwɛ wa na mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
69 Iɓusu, takaɓɨnɨkyana, takaiba ambɛ ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu
nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ.»
70 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ aka nɔ
namʉpʉnaga ndɨ ɨɓunu ɓasɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa? Luki limoti,
ɓemoti luga kunu a mumuyoniso!»
71 Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya ka Yuda nɨnɔ a ndɨ mika
Simoni Isikalioti. A ɓɛyɔ, Yuda nɔ a ndɨ kagaba, gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ a ndɨ mino ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa yɔ.

7

Ɓamamakɨ Yeso ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana

1 Kumbuso yi, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ. A ɓɛyɔ,
kɛgʉ ndɨ kapa kalingyo Yudɛa kyɛ ɓangama ka Ɓayuda ɓa
ndɨ kakɨsa kamwisiso.
2 Wɨna sɛ, yɨnga ɓemoti ka Ɓayuda nɨnɔ ɓamakaga ndɨ
ɓɛ yɨnga wa Ɓangbangba* a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
3 Ɓamamakɨ Yeso ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉkyɨlya ɨɓusu
wanʉ, waga ka Yudɛa iba ɓaɓɨɓya kakʉ nɨɓɔ kʉ ɓɨnɨtɔ gɔnɨ
ɨɓʉ nɨlɔ wika kagya.
4 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ agyaga
lɨkpʉmʉka ko dikidi, nɨ a sɛ kakɨsa kaimibisisoko
ɓɨngbanganya. Kika nɨ wakagya makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga, wiwonisa nɛkɨ ka ɓambanzʉ ɓasɨ.»
5 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓamamakɨ ɓɨkpɛ ɓakɛgʉ ndɨ
kaɓɨnɨkyana.
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ kamɨ wanza
kanitulyonigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, nɨnɔ kunu ikaga ɨyɨ asɨ
wanza aka ɓongbinga ɓasɨ.
7 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kamʉmʉya ɨɓunu. Luki
limoti, ɓɛmʉyatʉ ɨmɨ kyɛ na dɛmʉ kaʉɓɨkyaga yɨgya kaɓʉ
yanyɛ.
8 Windoni ɨɓunu ka yɨnga. Nakɛgʉ mino ɨmɨ kaɨnda kyɛ
ngbingo kamɨ kɛgʉ mbɛyɨ wakɨtʉlyana.»
9 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, asɨkana ndɨ ɨyɨ ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yɨnga

---

* **7:2 7:2** *yɨnga wa Ɓangbangba:* a ndɨ yɨnga ka Ɓayuda nɨnɔ agyaga ndɨ pɔsɔ ɓemoti, ɓalyaga ndɨ ka tɨmba wa kʉɓɔmʉ na nɨnɔ wa tɛkɛɓɛ kanɨ ɓomoni kanyɔ masɔlɔ. Ɓatamanaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya-Ɓezaleli ɓa ndɨ mino ka ɨsa. Ko ngbingo wa yɨnga yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkaga ndɨ ka ɓangbangba. Yelusalɛma a kʉwa ndɨ pa yidingi kʉ ɓalyaga ndɨ mino yɨnga yi nɨnɔ. Wanda kaƁalawi 23:34-36; Yɨgɨlya 16:13.

10 Nɨyɔ ɓamamakɨ ɓɨnda ndɨ ka yɨnga, Yeso ɨnda ndɨ gɔnɨ
ɨyɨ ɓɨpɛlɛ nɨ ɓambanzʉ ɓakibigʉ.
11 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kakɨsa
ɓɨvaka-vaka, ɓanuusogo ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?»
12 Kʉsɔ wa ambaza kʉ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kaɨnzɨnzɨnya
yakpʉ kʉgʉ ka Yeso. Ɓatʉ ɓagɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ
wanza.» Ɓatʉ ɓɔ ɓɛ: «Haaa, akauluta ɓambanzʉ ko pisi
yanyɛ.»
13 Luki limoti, kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ
lɨkpʉmʉka ɓɨngbanganya, kyɛ ɓʉɓangaga ndɨ ɓangama ka
Ɓayuda.
14 Ngbingo yi nɨnɔ dumo a kʉwa ndɨ mino ɓɨkɔkpwɔ, Yeso
aga ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kapá mʉtɨwɨ.
15 Ɓayuda ɓombombaya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna
apʉnya mbɛyɨ na yimibo yanɨ? Wɨna sɛ, kɨndagʉ gʉtʉgʉ ndɨ
ka ɨkɔlɔ ɓɛgɛyɔ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtɨwɨ nɨmɔ ɨmɨ napága,
kikogigʉ makamɨ, luki limoti, ikaga ma ko Kunzi nɨnɔ
etikoku ndɨ.
17 Mʉmbanzʉ kika wakɨtʉlya kagya nɨlɔ Kunzi apaga, iba
pisi ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɓɛ akotukyoku ka Baba ikanɨ kamɨ
ɓɨkpɛ.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga ko lina kakɨ ɓɨkpɛ, akɨsaga ɨbɨba
kakɨ aka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ akɨsaga
ɨbɨba ka nɨnɔ atikoku ndɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ nɨ kʉɓɔɓɔkʉ
kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
19 Musa kamʉpágʉ mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ? Luki limoti,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kemwisiso?»
20 Ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!
Wanɨ mbɛyɨ nɔ akakɨsa kaumwisiso?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nagya ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
limoti aka, amudikisa ndɨ iɓunu ɓasɨ nɔkʉ ɓɨdɛ.
22 Iɓunu mʉkɔgɔ ɓomiki gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso
aka kyɛ Musa amʉpá ndɨ mʉtʉʉ kagyaga ɓɛyɔ. Ka lɨngʉnʉ,
kodokugʉ ndɨ ka Musa, luki limoti, ka ɓotitonu.
23 Kika nɛkɨ nɨ ɓʉkɔgɔtʉ ɓomiki ka Lɨsyɛ la kimumbiso,
a ko bulya yiɓuulya mʉtʉʉ ka Musa. Ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa
yɔ mambɛngɨ o mino kamʉkandɨkana wa nauhukusi mino
mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?
24 Makokogonitɔgʉ mʉkɔmbʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ mɨnaga
no miso aka, luki limoti, kogoni ka ɓungbingbili.»

Yeso nɨ Masiya?

25 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ
mʉtʉ yi nɨnɔ ɓakakɨsa kamwisiso nɨmʉ?

26 Wɨna sɛ, akanzɨna ɓɨngbanganya kambwa ka
ɓambanzʉ na ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓukyo aka. Ɓangama
ɓibito nɛkɨ ɓi lɨngʉnʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya?
27 Takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨmʉna apʉnya yanɨ. Luki
limoti, ngbingo yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ndɛkɛ ɓɛ apʉnya
yanɨ.»
28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Matʉ kemibo
ɓɨnza na mibatʉ kʉ no mino kapʉnya? Nakodokugʉ ndɨ ko
ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨnɔ etikoku ndɨ aɓɨkyaga ɨyɨ
asɨ lɨngʉnʉ aka. Iɓunu, makamibigʉ.
29 Ɨmɨ, namibatʉ kyɛ notukyoku ndɨ kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ
etikoku.»
30 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓagwi Yeso lɨkɨ, luki limoti,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananagʉ ndɨ kagwi,
kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ wakɨtʉlyana.
31 Kʉsɔ wa ambaza, ɓambanzʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino, agyatʉ
ndɛkɛ gɔnɨ ɨyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ
kakɨtaga alʉkʉ yi nɨmʉ?»

Ɓafalisayɔ ɓutikini ɓazamʉ kagwi Yeso

32 Ɓafalisayɔ ɓʉmʉkana ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnzɨnzɨnya
ko bulya ka Yeso ka ambaza kʉ. Kʉwa wa, ɓokumu-kumu
na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓazamʉ kagwi.
33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Na mbɛyɨ
ɓata pa imoti na iɓunu ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kumbuso yi,
nɨgatʉ katakanya nɨnɔ etikoku ndɨ.
34 Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ.
Makakwananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.»
35 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda
yanɨ, nɨyɔ takakwananɨgʉ mino kamɨna? A sɛ kapa kaɨnda
ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa ɓumisikono luga ka Ɓagiliki na kaʉpá
Ɓagiliki mʉtɨwɨ kakɨ?
36 Atiɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki
limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makakwananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko
mino.› Isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ nɨ ɨkɨ?»

Liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ

37 Lɨsyɛ la muliɓo la yɨnga yi nɨnɔ a ndɨ lɨsyɛ lidingi kʉgbɛ.
Lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso amaga ndɨ ɓɨgba, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ kika na mʉsasa, oduku komwo liɓo kʉnʉ no
mino.

38 Ka mʉtʉ yi nɨnɔ, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso
Motu aɓɨkyaga mino ɓɛ: ‹Mambɛngɨ mo moɓo mudingi-
dingi nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ akɨka ndɛkɛ katʉkya ka lɨmbɛngɨ ka
mʉtʉ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana.›»
39 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi
nɨlɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓika ndɛkɛ nolu. A ɓɛyɔ,
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ lidoku, kyɛ Kunzi a ndɨ nɨ
kanapígʉ Yeso ɨbɨba.

Ɓambanzʉ ɓigbononogini ko bulya ka Yeso

40 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ luga wa ambaza ɓʉkana
mino mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ aka
Mugyalandʉ nɨnɔ ɓawanyaga ndɨ!»
41 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masiya nɔ!» Luki limoti,
ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Ambɛ, Masiya akwananatʉ kotukyoku ka
Galilaya?
42 Moɓiso Motu kaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ Masiya ɨɓʉkʉta
ndɛkɛ ka lɨvananza ka ngama Daudi na ka Bɛtɛlɛhɛmʉ,
mugi nɨmɔ Daudi a ndɨ mino?»
43 Kʉwa wa, ambaza ɨgbananaga ndɨ ko bulya ka Yeso.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kapa kagwi, luki limoti,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kavɨlagʉ ndɨ.

Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso

45 Kumbuso yi, ɓazamʉ nɨɓɔ ɓokumu-kumu na
Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ, ɓigoku. Ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓazamʉ
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makodukugʉ mino na Yeso?»
46 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨmbanga! Takanamukonigʉ
ndɛkɛ mʉmbanzʉ ananzɨna abɛ alʉkʉ yi nɨnɔ kʉ!»
47 Ɓafalisayɔ ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, mogulyini kʉwa
gɔnɨ ɨɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ kwi nɨkwɔ?
48 Atʉ mbɛyɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu
ka ɓangama ikanɨ ka Ɓafalisayɔ nɨnɔ aɓɨnɨkyana?
49 Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ka Musa.
Ɓovoni ndɨ ligbongoni.»
50 Nikodimo a ndɨ ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa.
Ɨyɨ nɔ odoku ndɨ kamɨna Yeso kambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
51 «Mʉtʉʉ kusu, akɔgɔtʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ nɨ
ɓakanomukonigʉ ikanɨ ɓakanibigʉ ɓɛ ogyi ɓi ɨkɨ?»
52 Luki limoti, ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Wa kʉwa ɨwɛ mʉtʉ
wa Galilaya gɔnɨ? Kpɨma mbɛyɨ Moɓiso Motu ɓɨnza ikanɨ
wɨnatʉ gʉtʉgʉ ɓɛ mugyalandʉ ɓemoti opupatʉ ndɛkɛ ka
Galilaya.»

Yeso na aɗanda ɓemoti

[
53 Kumbuso yi, ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨganana ndɨ ka ɓakʉkaɓʉ.

8

1 Luki limoti, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
2 Ɓʉgala ɓi na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ɨga ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko
Kunzi. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Iko, apʉnga ndɨ
kaʉpá mʉtɨwɨ.
3 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓodoku kʉwa ndɨ
wa na muko ɓemoti nɨnɔ ɓagwi ndɨ na mʉlʉkʉ. Ɓamomosa
ndɨ kambwa ka ɓambanzʉ ɓɨgbʉ,
4 ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, ɓagwi muko yi nɨmʉ na
mʉlʉkʉ mbɨya wa.
5 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, Musa atɨkpamya ndɨ
kaʉmwɔgɔ inguo ya ɓoko ɓi nɨɓa na matamʉ. Ɨwɛ, wa sɛ
kʉwa kaɓɨkya ɓʉ?»
6 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Yeso, kyɛ ɓa ndɨ
kakɨsa kasʉngʉlya. Luki limoti, Yeso odidika ndɨ, apʉnga
kokpiko na kpɛngbɛ ka lɨtɔmbʉ.
7 Nɨyɔ ɓisisilaga ndɨ mino kamuusogo, Yeso ananʉkana
ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ nɨnɔ kanogyigʉ ndɛkɛ ɨyɨ ɓʉnyɛ luga
kunu, apʉngɨ nɨ ɨyɨ kamaka lɨtalʉ la mambwa.»
8 Kumbuso yi, odidika ndɨ ɓata, apʉnga ɓata kokpiko ka
lɨtɔmbʉ.
9 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ
katʉkya yɨkaka-yɨkaka kaɨpʉnga na ɓambɔkʉ. Yeso otigolo
mʉkaka aka wa ɨɓʉ na muko yi nɨnɔ wa a mbɛyɨ ndɨ ɓata
mino wakamaga kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa.
10 Kʉwa wa, Yeso amaga ɓata ndɨ, amuuso muko nɔ ɓɛ:
«Yɛ ma, ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓa yanɨ? Kɛgʉ nɛkɨ na
mʉmbanzʉ nɨnɔ ubisi na mʉkɔmbʉ?»
11 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓemoti aka Mombukwono-
dosu.» Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, nakubisigʉ ɨmɨ na
mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ. Waganɔ, luki limoti, wakigilyonitɔgʉ
ɓata kagya ɓʉnyɛ.»]

Yeso nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ

12 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ
ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kɛɓɨɓya kakpakyanɨgʉ
ndɛkɛ ko biti, luki limoti, inisona ndɛkɛ na ɓʉngbanganya
ɓa ɔɓɨlɨ.»
13 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa dɛmʉ kakʉ
ka mombukwana-dakɨ yi. Ɓʉdɛmʉ kakʉ kɛgʉ nɛkɨ ɓa
lɨngʉnʉ.»
14 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ nakika dɛmʉ kamɨ
mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ, kyɛ
nakaiba ambɛ napʉnya yanɨ na nakaɨnda yanɨ. Luki limoti,
iɓunu, makɛgʉ kaiba ɓɛ napʉnya yanɨ ikanɨ nakaɨnda yanɨ.

15 Iɓunu, makɔgɔ likpɵmɵka kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ka
ɓambanzɵ. Luki limoti, ɨmɨ, nakakɔgigɵ likpɵmɵka ka
mɵmbanzɵ.
16 Na gɵtɵgɵ nakakɔ likpɵmɵka ka mɵmbanzɵ, ika ka
ɓungbingbili aka kyɛ nakɛgɵ mɵkaka. Luki limoti, ta pa
imoti na Baba nɨnɔ etikoku.
17 Wɨna sɛ, ka mɵtɵɵ kunu, ɓokpikatɵ ndɨ ɓɛ ɓɵdɛmɵ ka
ɓatɵ ɓaɓa ɓɔ ikaga ɓa lingɵnɵ.
18 Na dɛmɵ kamɨ mombukwana-dakɨ yi. Baba nɨnɔ
etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmɵ kamɨ.»
19 Ɓafalisayɔ ɓamuusa kɵwa ndɨ ɓɛ: «Abakɵ a sɛ
kɵwa yanɨ?» Yeso aka ndɨ na ɨɓɵ ɓɛ: «Makemibigɵ na
makamibigɵ Baba. Makemiba ndɨ, iba mamibatɵ gɔnɨ
Baba.»
20 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino
ka Ndaɓɵ ko Kunzi. A ndɨ ka kpɔlɔ wa kpokoyo nɨnɔ
ɓaɗɨkɨtaga mino apɛpɛ. Mɵmbanzɵ gɵtɵgɵ ɓemoti aka
kagwigɵ ndɨ kyɛ ngbingo kakɨ kɛgɵ ndɨ wakɨtɵlyana.

Yeso oɓikyini ɓɛ akaɨnda kɵ ka Baba

21 Yeso ɵɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nogoni ɨmɨ. Mɛkɨsatɵ
ɓanɵ, luki limoti, mokwo ndɛkɛ ka ɓɵnyɛ kunu. Makak-
wananɨgɵ kosila kɵ no mino kaɨnda.»
22 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓɵ ɓɛ: «A sɛ kɵwa kaɨnda
kaibongiso, kyɛ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Makakwananɨgɵ kosila kɵ no
mino kaɨnda?›»
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, ma ɓatɵ ɓa wasɨ wanɵ,
luki limoti, ɨmɨ, na mɵtɵ wa kɵgɵ. Iɓunu, ma ɓatɵ ɓa ɔɓɨlɨ
yi nɨmɵ, luki limoti, ɨmɨ, nakɛgɵ mɵtɵ wa ɔɓɨlɨ yi nɨmɵ.
24 Kinili, namuɓikyi ɓi ambɛ mokwaga ndɛkɛ ka ɓɵnyɛ
kunu. A ɓɛyɔ, makoɓinikyoni ɓɛ ɨmɨ nɨ, ‹Natɵ›, mokwaga
ndɛkɛ ka ɓɵnyɛ kunu aka.»
25 Ɓamuusa kɵwa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mbɛyɨ nɨ wanɨ ɓɨkpɛ?»
Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ nɨnɔ namɵɓɨkya ndɨ katɵkya
ka mɵpɵnganagɨ.
26 Na na makpɵmɵka makpɵ kamɵɓɨkya na kamubiso
mino na mɵngɨmbɔ. Luki limoti, naɓɨkyaga ka ɔɓɨlɨ nɨlɔ aka
lɔ nɵkana ndɨ na nɨnɔ etikoku ndɨ. Ɨyɨ, aɓɨkyaga lingɵnɵ.»
27 Ɓakɛgɵ ndɨ kaiba ɓɛ a ndɨ kaɵnzɨnɨlya ko bulya ka
Abakɨ.
28 Yeso ɵɓɨkya kɵwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ maɗokisa
ndɛkɛ mino Mika-mɵmbanzɵ, miba kɵwa ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ nɨ
‹Natɵ›. Miba ɓɛ nakagyagɨgɵ luki gɵtɵgɵ limoti aka ka
sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, naɓɨkyaga nɨlɔ aka lɔ Baba
ewonisila ndɨ.
29 Nɨnɔ etikoku ndɨ a pa imoti na ɨmɨ. Kɛsagɵ ndɨ mɵkaka,
kyɛ nagyaga ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ aka lɔ aɓosogo.»

30 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ,
ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

Kʉlɨkanaga ya lɨngʉnʉ

31 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ
ɓɛ: «Makiko kaɓyɛ mʉnzɨna kamɨ ɓɨnza, miko ka lɨngʉnʉ
ɓaɓɨɓya kamɨ.
32 Miba ndɛkɛ lɨngʉnʉ, na lɨngʉnʉ amʉkʉlaga.»
33 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta lɨvananza ka Abalahamʉ,
mʉmbanzʉ katibisagʉ iɓusu ɓusunzu gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti
aka. Wakatɨɓɨkya lɨkɨ ɓɛ takʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ?»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a
musunzu wa ɓʉnyɛ.
35 Musunzu kikogigʉ ɓongbinga ɓasɨ ka lɨvananza. Luki
limoti, miki ikaga ɨyɨ mino ka ɓongbinga ɓasɨ.
36 Kika nɛkɨ nɨ Miki amukulogini, mika kʉwa ndɛkɛ
ɓʉkʉlɨkanaga lɨngʉnʉ.
37 Nakaiba ambɛ ma lɨvananza ka Abalahamʉ. Luki
limoti, makakɨsa kemwisiso, kyɛ makɛgʉ kabaɨlya mʉnzɨna
kamɨ.
38 Ɨmɨ, nakaɓɨkya nɨlɔ nɨna ndɨ ka Baba. Iɓunu, makagya
nɨlɔ mʉkana ndɨ na obonu.»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Obosu nɨ Abalahamʉ.» Yeso aka
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makiko ɓi ka lɨngʉnʉ ɓomika Abalahamʉ,
makwanano ɓi kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Abalahamʉ agyaga
ndɨ mino.
40 Luki limoti, mbɨya wanʉ makakɨsa kemwisiso. Wɨna
sɛ, Abalahamʉ kagyagʉ ndɨ ɨyɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
Ɨmɨ namʉɓɨkyaga ndɨ lɨngʉnʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ kotukyoku
ko Kunzi.
41 Iɓunu, makagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ obonu wagɔgɔ
agyaga ndɨ mino.» Ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takɛgʉ ɓomiki
ɓa ɓʉɗanda. Obosu ɓemoti nɨ Kunzi aka.»
42 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi kiko ɓi Obonu, mak-
wananatʉ ɓi kɛpa. A ɓɛyɔ, ɨmɨ nopupa ndɨ ko Kunzi,
nodoku sɛ kʉwa. Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki
limoti, ɨyɨ nɔ etikoku ndɨ.
43 Ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kotombisyo lɨkpʉmʉka
nɨlɔ nakamʉɓɨkya? A kyɛ makakwananɨgʉ kaʉkana
mʉnzɨna kamɨ.
44 Obonu nɨ mumuyoniso, mapaga kagya nɨlɔ aka lɔ
aɓosilogo. Ɨyɨ, a ndɨ mʉmwɔ ɓambanzʉ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ. Gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka kanomogigʉ ndɛkɛ
ka lɨngʉnʉ, kyɛ lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ. Ngɓingo yi nɨnɔ
aɓʉkʉlaga mino ɓɔngɔ, anzɨnaga ɨyɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka,

kyɛ ikaga ɨyɨ ɓɛyɔ aka yɔ katʉkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. A ɓɛyɔ, a mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ na mombukwana kʉɓɔɓɔkʉ.
45 Luki limoti, ɨmɨ naɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kinili, makɛɓɨnɨkyanagɨgʉ.
46 Mʉtʉ tino luga kunu nɔ akwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ nagya ndɨ ɓʉnyɛ? Kika nɛkɨ nɨ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kɛɓɨnɨkyana?
47 Mʉtʉ ko Kunzi ʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kika nɨ iɓunu makʉkanagɨgʉ, a kyɛ makɛgʉ ɓatʉ ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamʉ

48 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Iɓusu, toɓikyito ɓi lɨngʉnʉ ambɛ wa Musamalia, na gɔnɨ ɓɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.»
49 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, luki limoti, naɓangagatʉ Baba. Iɓunu, makɛɓangagɨgʉ ɨmɨ.
50 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kamɨ, luki limoti, Kunzi nɔ ɛkɨsɨlyaga ɨmɨ. Ɨyɨ nɔ akɔgɔ mʉngɨmbɔ.
51 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwigʉ ndɛkɛ.»
52 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, tibini sɛ kʉwa lɨngʉnʉ ambɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Abalahamʉ okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwigʉ ndɛkɛ.›
53 Wa mʉtʉ wa ɨbɨba kakɨtaga obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Wa mbɛyɨ kaɨva abɛ wanɨ?»
54 Yeso osikisya ɓɛ: «Nakɨbɨba ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi, ɨbɨba yi nɨyɔ kikigʉ na ɨzangɨya. Baba yi nɨnɔ maɓɨkyaga ɓɛ Obonu, ɨyɨ nɔ ɛbɨbaga ɨmɨ.
55 Luki limoti, makamibigʉ. Ɨmɨ, namibatʉ ɨmɨ. Nakaɓɨkyo ɓi ambɛ nakamibigʉ, niko ɓi mʉtʉ waɓɔngɔ abɛ iɓunu. Luki limoti, namibatʉ na noɓuulyagatʉ mʉnzɨna kakɨ.
56 Obonu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ ogwaga ndɨ magyagya ka tamanaga kaɨna lɨsyɛ nɨlɔ nodoku ndɛkɛ mino. A lɨngʉnʉ, ɨnatʉ ndɨ, otumo na magyagya ɓɨɗɛ.»
57 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakanotulyosigʉ ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Wamɨna kʉwa ndɨ Abalahamʉ yi lɨkɨ?»
58 Yeso aka na ɨɓʉ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kambwa Abalahamʉ kaɨɓʉkʉta, ɨmɨ ‹natʉ.›»
59 Ɓapʉnaga kʉwa ndɨ matamʉ kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso ɨsʉma ndɨ, opupo ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kakpakyana ko pisi, amɨna alʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
2 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ko bulya
ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉ ɨɓʉkʉta ndɨ mino nɨ kɨnagɨgʉ? A ndɨ
ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ikanɨ nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ?»
3 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ikanɨ
nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ. Luki limoti, a ɓɛyɔ kyɛ ligubo ko
Kunzi inisoni pisi kʉ kakɨ.
4 Okwononi tagyɨ ligubo ka nɨnɔ etikoku ndɨ na lɨsyɛ. Biti
a kʉwa kolipyo, ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ
mino kagya ligubo.
5 Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino ka ɔɓɨlɨ, ɨmɨ nɨ
ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»
6 Nɨyɔ Yeso anzɨna ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ ɓotikito ka lɨtɔmbʉ,
opula kʉwa, agbodʒya noɓu alʉkʉ yi nɨnɔ ko miso.
7 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨnda kaɨsʉkʉsa miso ka ziwa wa
Siloamu.» Isi ya «Siloamu» nɨ «Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatiki». Alʉkʉ
nɔ aga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɨsʉkʉsa miso, igoku kʉwa nɨ anɨna
ɓɨngbanganya.
8 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨnaga ndɨ kambwa
kaɨkʉkʉngya, ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ nɨnɔ ikaga
ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya nɨmʉ?»
9 Ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, ɨyɨ aka nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata
ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɨyɨ, ɓaɓyɛnɛnɛ na ɨyɨ.» Luki limoti, alʉkʉ
nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ aka nɔ.»
10 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Miso uhukwikoni ɓi lɨkɨ?»
11 Osikisya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Yeso opuli
ɓi lɨtɔmbʉ, egbodʒyo nolu ko miso, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wɨnda
kaɨsʉkʉsa ka Siloamu.› Nago ɓi, nogyoku ɓɛyɔ aka yɔ,
napʉnga kaɨna.»
12 Ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» Usikisya
ɓɛ: «Sibigʉ.»

Ɓafalisayɔ ɓakakpɨma mʉtʉ nɨnɔ ɓahukusa ndɨ

13 Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kʉ ka
Ɓafalisayɔ.
14 Wɨkwɛ sɛ a ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso lɔ Yeso opula ndɨ
mino lɨtɔmbʉ, ahukusa alʉkʉ yi nɨnɔ.
15 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ gɔnɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ igyonosa
ndɨ lɨkɨ ɓɛ apʉngɨ kaɨna ɓɛyɔ? Uɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Egbodʒya ndɨ
lɨtɔmbʉ ko miso, nisukusoku, mbɨya wanʉ nakaɨna.»
16 Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ
mʉtʉ ko Kunzi, kyɛ kɛgʉ kaɓanga Lɨsyɛ la kimumbiso.»
Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wanyɛ

akwanana pɨyɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ lɨkɨ?» Ɓafalisayɔ ɓɨgbananaga ndɨ luga kaɓʉ.

17 Ɓamuusa ɓata ndɨ alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓʉ kʉgʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ uhukusi ɓi?» Osikisya ndɨ ɓɛ: «A mugyalandʉ.»

18 Luki limoti, ɓangama ka Ɓayuda ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ ɓɛ alʉkʉ nɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ, mbɨya wanʉ akaɨna ɓɨngbanganya. Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ,

19 ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a mikunu ɓɨkpɛ? Makaɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ ɨɓʉkʉta ndɨ kanɨ kɨnagɨgʉ? Ɨkɨ yɔ igyonosi kʉwa ɓɛ apʉngɨ kaɨna?»

20 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Takaiba ɓɛ a mikusu na ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.

21 Luki limoti, takɛgʉ kaiba ɓɛyɔ opungi mino kaɨna ɓɛnɛ. Takɛgʉ gɔnɨ kamibo mʉtʉ yi nɨnɔ ahukusi. Takibigʉ ɨɓusu. Mumuusogono ɨyɨ aka, a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ, akwanana kamʉtʉmbʉlyaga.»

22 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓangama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓukononini ɓɛ mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ Yeso nɨ Masiya, ɓakpumyo lɨngʉnʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.

23 Kinili, ɓaɓʉkʉta ko miki yi nɨnɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «A iti ya mʉmbanzʉ, mumuusogoni ɨyɨ aka.»

24 Ka nganga ya yɨɓa, Ɓafalisayɔ ɓamaka ndɨ ɓata alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya lɨngʉnʉ kambwa ko Kunzi. Ɨɓusu, takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a mʉtʉ wanyɛ.»

25 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakibigʉ ikanɨ a mʉtʉ wanyɛ. Luki limoti, nakaiba lɨkpʉmʉka limoti aka: nakɨnagɨgʉ ndɨ, mbɨya wanʉ na kʉwa kaɨna.»

26 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ugyi ɓi ɓʉ? Uhukusi ɓi lɨkɨ?»

27 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Namutumbulyogini ɓi, luki limoti, makɛgʉ kaʉkana. Ko bulya ɨkɨ makapa ɓɛ namʉtʉmbʉlyagɨ ɓata? Ma kʉwa gɔnɨ ɨɓunu kapa kaɨita ɓaɓɨɓya kakɨ?»

28 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ katʉmbwa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ ɨwɛ nɔ wa mʉɓɨɓya kakɨ! Luki limoti, ta ɨɓusu ɓaɓɨɓya ka Musa.

29 Ɨɓusu, tibagatʉ ɓɛ Kunzi akpʉmʉkaga ndɨ na Musa. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨmʉ, takibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ!»

30 Alʉkʉ nɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka lɨmbanga a kyɛ makibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ, luki limoti, ehukusini!

31 Takaiba ɓɛ Kunzi kʉmʉkanagɨgʉ ɓatʉ ɓanyɛ. Luki limoti, amʉkanaga mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓangaga, anagya sɨpananɨsɔ kakɨ.

32 Tanukonigʉ ndɛkɛ ɓɛ mʉmbanzʉ ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.

33 Alʉkʉ yi nɨmʉ kotukyiku ndɨ ko Kunzi, kakwananɨgʉ
ɓi kagya luki.»
34 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katʉkya wa aka wa ɓʉɓʉkʉta ndɨ
mino, wikaga ɨwɛ ka ɓʉnyɛ aka. Wakapa kʉwa katɨtɨwa?»
Kʉwa wa, ɓapupisa ndɨ kunzi wa ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉtʉ nɨnɔ misa akʉlɨkana ndɨ, aɓinikyonini Yeso

35 Yeso ʉkana ndɨ mongoni ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓakpumyini
alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ. Ɨnda kʉwa ndɨ katakanya,
amuusa ɓɛ: «Watʉ kaɓɨnɨkyana Mika-mʉmbanzʉ?»
36 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨɓɨkya
ɓɛ ɨyɨ nɨ wanɨ iba naɓɨnɨkyanɨ.»
37 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, waminini, ɨyɨ nɔ wakanzɨna
na ɨyɨ mbɨya wanʉ.»
38 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
noɓinikyonini.» Oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ.
39 Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka
ɔɓɨlɨ ko bulya mʉngɨmbɔ: okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
ɓaya mamɔmɔ ɓɨnɨ na nɨɓɔ ɓɨnaga ɓagʉna ɓokoloɓu ɓaya
mamɔmɔ.»
40 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ
ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ambɛ, ta kʉwa gɔnɨ ɨɓusu ɓʉgʉna koloɓu ya mamɔmɔ?»
41 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makiko ɓi no koloɓu ya
mamɔmɔ, makikigʉ ɓi na ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya wanʉ
makaɓɨkya ɓɛ: ‹Takaɨna.› Kinili, ma ka ɓʉnyɛ aka.»

10

Lizuni ka muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ

1 Yeso oɓikyoku ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kogulyi pisi ka mupumi
ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ, luki limoti aɗaka, ingya ka ngala,
a mʉtʉ wo kuɓakʉ na munzikaɓʉ.
2 Luki limoti, muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ nɔ ogulyaga ɨyɨ
pisi ka mupumi.
3 Zamʉ ahukwilyaga mupumi, ɓakɔndɔlɔ ɓʉkana lɨyʉ ka
muɓuɓulyo. Ɨyɨ, apʉnga kaʉmaka yɨkaka-yɨkaka no mino
kaɓʉ, upupisa kunzi.
4 Kupupiso ɓasɨ kunzi, akɨtaga kambwa kaɓʉ, apʉnga
kakpakyana. Ɓakɔndɔlɔ aka ɓingbooo kumbusa kakɨ kyɛ
ɓibatʉ lɨyʉ kakɨ.
5 Ɓakaɓɨɓyagɨgʉ mubiko. Luki limoti, ɓomisikono
ɓingbwi, kyɛ ɓakibigʉ lɨyʉ ka mubiko.»
6 Yeso ʉtwɨlya ndɨ lizuni li nɨlɨ, luki limoti, ɓambanzʉ
ɓakotombisyagʉ ndɨ.

Yeso nɨ muɓuɓulyo wanza

7 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨmɨ nɨ mupumi ma lindilo ka
ɓakɔndɔlɔ.
8 Ɓasɨ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kamɨ, ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ
na ɓonzikaɓʉ. Luki limoti, ɓakɔndɔlɔ ɓakʉmʉkanagʉ ndɨ.
9 Ɨmɨ nɨ mupumi. Mʉmbanzʉ kingyo pisi kʉ kamɨ
inisanatʉ na muhukuso. Akwananatʉ kaingyo, opupoku,
atakanya malɨlɨ aka.
10 Mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku ɨyɨ kaiɓo aka, kamwɔ na
kapʉta. Ɨmɨ, nodoku kyɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ, na
ɓiki na ɨyɨ wakpʉ kʉgbɛ.

11 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Muɓuɓulyo wanza apága
ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kakɨ.
12 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ ogugubyaga ɓuyi aka kɛgʉ
muɓuɓulyo, na gʉtʉgʉ ɓakɔndɔlɔ aka ɓakɛgʉ ɓakakɨ.
Kamɨna sukopi kodoku, ʉsa, apɨkɨta. Sukopi yi nɨnɔ
ubumbukya ɓakɔndɔlɔ, umisyo ɓingbwi.
13 A ɓɛyɔ, alʉkʉ yi nɨnɔ agyaga ligubo ko bulya ɓuyi aka,
kikogigʉ no kumbu ka ɓakɔndɔlɔ.
14 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Numibatʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ,
ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓemiba gɔnɨ,
15 mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba emibaga mino, namiba gɔnɨ
Baba. Ɨmɨ, nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
16 Natʉ ɓata na ɓakɔndɔlɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka
lindilo li nɨlɨ. Nokwononi gɔnɨ kaaga na ɨɓʉ, ɓʉkana lɨyʉ
kamɨ. Moɗu masɨ maɓa ɓodoku kʉwa ambaza ɓemoti na
muɓuɓulyo ɓemoti.

17 Baba ɛpaga kyɛ nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ, kumbuso yi,
ninisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
18 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kɛkʉpya ɔɓɨlɨ, luki
limoti, nakapá na lɨmbɛngɨ kamɨ. Na no ngu kapá, na no
ngu kainisono ɓata na ɨyɨ. Nɨyɔ akaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ
Baba ɛpá ndɨ.»

19 Ɓayuda ɓɨgbananaga ɓata ndɨ ka nganga ya yɨɓa ko
bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
20 Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A na lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ! A na ibikyasʉ! Ma mbɛyɨ kamʉkana ko bulya
ɨkɨ?»
21 Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨma kɛgʉ
mʉnzɨna ka mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ akwanana mbɛyɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya
mamɔmɔ lɨkɨ?»

Ɓayuda ɓakɛgʉ kapa Yeso

22 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓa ndɨ kalya dumo wakɨgɨlya
koukwo Ndaɓʉ ko Kunzi ka Yelusalɛma. A ndɨ ko ngbingo
wa ɓʉdɨ ɓapʉ.
23 Yeso a ndɨ kaɨnanaga magʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ka
Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pa ka Sɔlɔmɔnɔ.
24 Ɓayuda ɓakungula kʉwa ndɨ ɓikululu, ɓamuusa ndɨ ɓɛ:
«Wakatigbomisa ɓamʉ ɓɛnɛ kadwɛ ko ngbingo tino? Kika
nɨ ɨwɛ nɨ Masiya, tɨɓɨkya nɛkɨ ɓɨngbanganya.»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyoni ndɨ. Luki limoti,
makaɓɨnɨkyanagɨgʉ. Mogubo nɨmɔ nakagya ko lino ka Baba
imu mɔ akepupilyo ɓʉdɛmʉ.
26 Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ makɛgʉ
ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
27 Ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓʉkanagatʉ lɨyʉ kamɨ, numibagatʉ,
na ɓɛɓɨɓyagatʉ.
28 Ɨmɨ, nʉpága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakoɓungogigʉ
ndɛkɛ. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɛkʉpyɨgʉ ndɛkɛ ya
kaɓʉ.
29 Baba nɔ ɛpá ndɨ ya kaɓʉ, na ɨyɨ a no ngu kakɨtaga
makpʉmʉka masɨ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
nɨnɔ akwanana kakʉpya luki.
30 Wɨna sɛ, iɓusu na Baba ta luki limoti.»
31 Ɓayuda ɓɨgɨlya kʉwa ndɨ kava matamʉ ɓɛ ɓamakagɨ
nomu.
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Namuwonisila ndɨ mogubo
manzanza mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo
mi nɨmɔ, tino lɔ mo mino kapa kɛmaka na matamʉ?»
33 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ligubo lanza
lɔ to mino kapa kaʉmakaga na matamʉ, luki limoti, a
kyɛ wakatʉmbwa Kunzi. Ɨwɛ wa mikya-ɓambanzʉ aka na
wakapa kaɨgya abɛ Kunzi.»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ka mʉtʉʉ kunu ɓɛ
Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Iɓunu ma ɓokunzi.›
35 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kolimogo
Moɓiso. Luki limoti, Kunzi ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓokunzi ɓatʉ nɨɓɔ
ɓamʉkanaga ndɨ.
36 Baba ɛpʉnaga ndɨ ɨmɨ, etikoku ka ɔɓɨlɨ. Kinili,
naɓɨkyaga ɓɛ na Miko Kunzi. Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ
ɓɛ nakatʉmbwa Kunzi?
37 Kika nɨ nakɛgʉ kagya mogubo ka Baba,
makeɓinikyonito.
38 Luki limoti, nakagya, ɓinikyononi gʉtʉgʉ kʉwa
mogubo kamɨ aka, gʉtʉgʉ makɛɓinikyoni ɨmɨ. Wiboni,
motombisyo ɓɨnza ɓɛ Baba a kʉsɔ kamɨ, na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.»
39 Ɓakɨsa ɓata ndɨ kagwi, luki limoti, ʉʉkaga.

10:34 10:34 Wanda ka Mambʉ 82:6.

40 Yeso ɨga ndɨ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ kʉ Yuani oɓotisaga
ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ, ika ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
41 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓadulyoku ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Yuani kagyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti aka.
Luki limoti, lasɨ nɨlɔ atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya ka Yeso a ndɨ
lɨngʉnʉ.»
42 Na kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

11

Kukwakʉ ka Lazalɔ

1 A ndɨ na mʉtʉ wo koloɓu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ.
Ɨyɨ Lazalɔ ikaga ndɨ ka mugi ma Betania. Ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ
ka Malia na Malata ɓikaga ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 (A Malia yi nɨnɔ ogboɗya ndɨ magʉ ka Mombukwono-
dosu na malazi, akpaga no tukatʉ kakɨ. Mamakɨ ɓɛyɔ ka
Lazalɔ nɔ a ndɨ no koloɓu.)
3 Ɓasalɨ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓatɨkɨlya ndɨ Yeso mayʉ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wai-dakʉ akaɨmʉkana.»
4 Nɨyɔ Yeso ʉkana mino mongoni mi nɨmɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Kokwigʉ no koloɓu yi nɨyɔ. Luki limoti, isi yi nɨ kowonisilo
ɨbɨba ko Kunzi, kyɛ Mikakɨ avɨ ɨbɨba.»
5 Wɨna sɛ, Yeso apaga ndɨ Lazalɔ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ
ɓɛyɔ ka Malia na Malata.
6 Luki limoti, nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Lazalɔ a no koloɓu, agya
mbɛyɨ ɓata masyɛ maɓa ka pa nɨyɔ a ndɨ mino yɔ,
7 kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Tigini ɓata
ka Yudɛa.»
8 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, Ɓayuda ɓo ɓi
kakɨsa kaʉmwɔ na matamʉ mbɨya aka ɓi wanʉ. Wa ɓata
kapa kaɨga kʉ ɓɛyɔ?»
9 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ mbɛyɨ na ɓasaa tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa ka lɨsyɛ limoti? Kika nɨ mʉmbanzʉ akakpakyana na
lɨsyɛ kakwananɨgʉ kasakaga, kyɛ akaɨna ɓɨngbanganya.
10 Luki limoti, mʉmbanzʉ kakpakyana no biti, asakagatʉ
kyɛ kɛgʉ kaɨna ɓɨngbanganya.»
11 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ:
«Wai-dosu ɓɛyɔ ka Lazalɔ a ka tɔtɔ, luki limoti, nakaɨnda
kazuzukiso.»
12 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ
a ka tɔtɔ, ahʉkatʉ.»
13 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kaɓɨkya ɓɛ Lazalɔ okwini, luki limoti,
ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ ɨɓʉ kasɨma ɓɛ a kanzɨna ko bulya tɔtɔ aka.
14 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Lazalɔ
okwini ɓi.

15 Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kyɛ nakɛgʉ ɓi kʉ.
Na ɓɛyɔ, makwananatʉ kɛɓiniɨkyana. Luki limoti, togoni kʉ
kakiɨ.»
16 Kʉwa wa, Tʉma niɨnɔ ɓamakaga gɔniɨ ɓɛ «Muɓigi»
ʉɓiɨkya ndiɨ ɓaɓiɓya ɓadakiɨ ɓɛ: «Togoni nɛkiɨ kʉwa ɓasiɨ aka,
iba tolumwogi pa imoti na iɓʉ.»

Yeso a no ngu kapupiso mʉmbanzʉ ka mbʉkʉ

17 Niɨyɔ Yeso osila ndiɨ, atakanya Lazalɔ niɨ a kʉwa na
masyɛ makwanganya ka mbʉkʉ.
18 Betania a ɓuwobi na Yelusalɛma, banda ɓakilɔmɛtɛlɛ
ɓasaa aka.
19 Kinili, Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndiɨ niɨ ɓodunuku katakanya
Malia na Malata, kautumiso mambɛngiɨ ko bulya kukwakʉ
ka mamaɓʉ.
20 Ngbingo yi niɨnɔ Malata ʉkana mino ɓɛ Yeso akodoku,
iɨnda ndiɨ katiɨlya. Luki limoti, Malia asiɨkana ndiɨ iɨyiɨ wakiko
ka ndaɓʉ.
21 Malata aɓiɨkya ndiɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.
22 Luki limoti, mbiɨya wanʉ, nakaiba ambɛ masiɨ niɨmɔ
wakʉnga Kunzi, ʉpátʉ.»
23 Yeso aɓiɨkya ndiɨ ɓɛ: «Mamakʉ akopupa ka mbʉkʉ.»
24 Malata asikisya ndiɨ ɓɛ: «Nakaiba ambɛ opupokuto
ndɛkɛ ngbingo yi niɨnɔ ɓambanzʉ ɓopupa ndɛkɛ mino ka
liɨsyɛ la muliɓo.»
25 Yeso aka ndiɨ na iɨyiɨ ɓɛ: «Iɨmiɨ nɔ nupupisaga ɓambanzʉ
ka ɓambʉkʉ, iɨmiɨ niɨ ɔɓiɨli. Mʉtʉ yi niɨnɔ ɛɓiɨniɨkyana, ika
ndɛkɛ na ɔɓiɨli gʉtʉgʉ kokwo.
26 Mʉmbanzʉ wasiɨ niɨnɔ ikaga kʉsɔ kamiɨ, kɛɓiɨniɨkyana,
kokwigʉ ndɛkɛ. Watʉ kaɓiɨniɨkyana liɨkpʉmʉka li niɨlɔ?»
27 Asikisya ndiɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu,
nakaɓiɨniɨkyana ambɛ iɨwɛ niɨ Masiya, Miko Kunzi, niɨnɔ
akwanana ndiɨ kodoku ka ɔɓiɨli.»

Yeso akagama Lazalɔ

28 Niɨyɔ Malata aɓiɨkya ɓɛyɔ, aga ndiɨ. Kʉwa wa, amaka
Malia, aɓiɨkya na ɓepisi-pisi ɓɛ: «Muwonisilo a kʉ,
akaʉmaka.»
29 Niɨyɔ aka yɔ Malia ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndiɨ ɓiɨkwa, iɨnda
katakanya.
30 Wiɨna sɛ, Yeso a ndiɨ niɨ kanodwigʉ ka mʉsɛngiɨ. A mbɛyiɨ
ndiɨ ka pa niɨyɔ Malata iɨnda ndiɨ mino katiɨlya.
31 Ɓayuda niɨɓɔ ɓa ndiɨ katumisa Malia liɨmbɛngiɨ ka ndaɓʉ
kʉ, ɓamiɨna ndiɨ kaamaga ɓiɨkwa na kopupo. Ɓaɓyɛ, ɓa ndiɨ
kasiɨma ɓɛ akaiɨnda kagama ka mbʉkʉ.

32 Nɨyɔ Malia osila kʉ Yeso a ndɨ mino, amɨna, ogwa ka magʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.»
33 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso amɨna ndɨ mino kagama, ʉmɨna gɔnɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kagama, nzʉyɨ atwa ndɨ ɓɨkyakyakya, alya kumbu kʉgbɛ.
34 Uusa ndɨ ɓɛ: «Mabisiku ɓi yanɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, dawɨnɨnɔ.»
35 Yeso agama ndɨ.
36 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a ndɨ waidakɨ aka!»
37 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Sɨ ɨyɨ nɔ ahukusa ndɨ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Kakwananɨgʉ gɔnɨ ɓi kakpɨngbɨlya Lazalɔ kukwakʉ?»

Yeso apupisini Lazalɔ ka mbʉkʉ

38 Nzʉyɨ atwa ɓata ndɨ Yeso, aga ka mbʉkʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ, ɓotikya na lɨtalʉ lidingi ɓikpwu.
39 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tumboni lɨtalʉ!» Mamakɨ Lazalɔ ɓɛyɔ ka Malata aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a kʉwa kolumbo, kyɛ a kʉwa na masyɛ makwanganya wa ɓalumbi ɓi mino.»
40 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakuɓikyigʉ mbɛyɨ ɓi ambɛ wakaɓɨnɨkyana, wɨnatʉ ɨbɨba ko Kunzi?»
41 Ɓatʉmba kʉwa ndɨ lɨtalʉ. Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo, nakaubibiso kyɛ wemukonini.
42 Ɨmɨ, nibagatʉ ambɛ wɛmʉkanaga masyɛ masɨ. Luki limoti, noɓikyi ɓɛyɔ ko bulya ka ɓambanzʉ nɨɓana ɓekunguli ɓa, iba ɓaɓɨnɨkyanitɔ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.»
43 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Lazalɔ, pupoku!»
44 Opupoku kʉwa ndɨ, magʉ na maɓɔkʉ mʉkandaga na ɓapanga ɓaya ɓotu, miso mutikya na kutuko. Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mukulogoni, masa aga.»

Ɓangama ɓakagya dikidi kamwisiso Yeso

45 Ɓayuda ɓakpʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ ka Malia, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso kaɨna nɨlɔ agya ndɨ.
46 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ ka Ɓafalisayɔ na ɓʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ.
47 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Basa-Yidingi kaɓʉ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tagya sɛ ɓʉ? Alʉkʉ mʉna a kʉwa kagya mokingyosi makpʉ.
48 Takasɨlya ngbingo kagyaga aka ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanatʉ. Kumbuso yi, Ɓalʉma ɓodoku kʉwa ɓanʉ kapʉta Ndaɓʉ ko Kunzi na mugi kusu.»

49 Luki limoti, ɓemoti luga kaɓʉ, nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kayafa
na nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ, ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Iɓunu, makibigʉ luki!
50 Makibigʉ ambɛ a gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉmbanzʉ ɓemoti
kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi? Kigyonoso ɓɛyɔ,
lɨvananza lasɨ kolumwogigʉ.»
51 (Mʉnzɨna mi nɨmɔ kotukyokugʉ ndɨ kakɨ ka
mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, ɓɛyɔ a ndɨ mino kumu-
kumu ka syangasʉ nɨsɔ, a ndɨ kaɓɨkya na ɓugyalandʉ ɓɛ
Yeso akwanana ndɨ kokwo ko bulya lɨvananza ka Ɓayuda.
52 Na kukwakʉ kakɨ kɛgʉ asɨ ko bulya ka Ɓayuda aka.
Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kaʉmʉmʉla ka imoti, ɓomiko
Kunzi nɨɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓingbwi.)
53 Katʉkya kʉwa ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓangama ka
Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ kamwisiso Yeso.
54 Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya luga ka
Ɓayuda. Luki limoti, atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda ka iwili nɨyɔ
ɓuwobi na ɨsa, ka gʉɗʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Efulaimu. Ɓikaga
kʉwa ndɨ kʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
55 Yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
Ɓambanzʉ ɓudingi ɓatʉkya ndɨ ko giyo kaɓʉ, ɓaɗamba ka
Yelusalɛma kaɨɓuɓiso kambwa wa yɨnga ya Pasɨka.
56 Ɓa ndɨ kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka, ɓanimuuso luga kaɓʉ
kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ɓɛ: «Makaɨna ɓʉnɨ? Odokutɔ gɔnɨ
ka yɨnga ikanɨ kodukugʉ?»
57 Ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ nɨ ɓopíni mʉtʉʉ
ɓɛ mʉmbanzʉ kibo kʉ Yeso o mino, akwanana kaʉɓɨkya
kyɛ ɓɨndɨ kagwi.

12

Malia akagboɗyo Yeso na malazi ka magʉ
(Mataɣɔ 26:6-13; Malɨkɔ 14:3-9)

1 Masyɛ maɗɨya kambwa wa yɨnga ya Pasɨka, Yeso aga ndɨ
ka Betania, kʉ ka Lazalɔ nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambambambya ndɨ. Malata nɔ a ndɨ
kaugugubyo. Lazalɔ a ndɨ ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti
na Yeso ka mɨza.
3 Kʉwa wa, Malia ava ndɨ supa ya malazi matʉmbɛ-tʉmbɛ
na ma lɨgabʉ lapʉ. Agboɗyo kʉwa ndɨ na imu Yeso ka magʉ,
akpaga no tukatʉ kakɨ. Sʉ ya malazi ohuma ndɨ ndaɓʉ yasɨ.
4 Luki limoti Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso,
nɨnɔ agaba ɓanʉ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
5 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakogobigʉ mino malazi mi nɨma ka
ɓambuma ɓamɨya ɓasaa*, ɓʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi?»

* **12:5 12:5** *ɓambuma ɓamɨya ɓasaa:* Wanda gɔnɨ Yuani 6:7.

6 Kaƀɨkyagʉ ndɨ ƀɛyɔ kyɛ a ndɨ kaʉmɨnɨlya ƀatʉ ƀa
yangya kumbu, luki limoti, kyɛ a ndɨ mʉtʉ wo kuƀakʉ. Ɨyɨ
nɔ oƀuulyaga ndɨ mʉmbɨ ma apɛpɛ na iƀagatʉ ndɨ mino
ƀuyi ƀi.
7 Luki limoti, Yeso aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉsa! Ogyi ƀɛyɔ ko
bulya lɨsyɛ nɨlɔ ƀelumbo ndɛkɛ mino.
8 A ƀɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ƀatʉ ƀa yangya masyɛ
masɨ. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iƀunu
aka.»

Ɓangama ƀakagya dikiɗi kamwisisa Lazalɔ

9 Ambaza mudingi ka Ɓayuda iba ndɨ ƀɛ Yeso a ndɨ ka
Betania. Ɓɨnda kʉwa ndɨ kʉ, kɛgʉ asɨ ko bulya ka Yeso aka,
luki limoti, kyɛ ƀamɨnɨ gɔnɨ Lazalɔ nɨnɔ ɨyi Yeso apupisa ndɨ
ka mƀʉkʉ.
10 Kʉwa wa, ƀokumu-kumu ƀʉkanana ndɨ gɔnɨ ƀɛ
ƀamwisisi Lazalɔ,
11 kyɛ Ɓayuda ƀakpʉ ƀa ndɨ kopupo ka mʉɗɔngɔ kaƀʉ
ko bulya kakɨ, na kaƀɨnɨkyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malɨkɔ 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Na ƀʉgalo ƀi, ambaza wakpʉ nɨnɔ odoku ndɨ ka yɨnga
wa Pasɨka ʉkana ndɨ ƀɛ Yeso a gɔnɨ kodoku ka Yelusalɛma.
13 Ɓava ndɨ mangʉ, ƀaga katɨlya nɨ ƀanapamɨkanaga ƀɛ:
«Ɨƀɨƀa ko Kunzi!
Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ko lino ka
Mombukwono-dosu ƀʉƀʉnga!
Kunzi aɗukulyi ngama wa Izaleli ƀʉƀʉnga.»
14 Yeso inisana ndɨ no mikya punda, aɗaka kʉgʉ yi.
Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ƀɛ:
15 «Makoƀongonitɔgʉ, iƀunu ƀatʉ ƀa gʉɗʉ wa Siona!
Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kʉgʉ wa mikya punda.»
16 Ɓaƀɨƀya kakɨ ƀakotombisyagʉ mbɛyɨ ndɨ lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ƀɨkwa. Luki limoti, ngƀingo yi nɨnɔ Yeso ogulya ndɨ
mino ka ɨƀɨƀa, ƀatamana sɛ kʉwa ƀɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ƀambanzʉ ƀagyɨlya ndɨ ƀɛyɔ
aka yɔ.
17 Ɓambanzʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀa ndɨ pa imoti na Yeso ngƀingo
yi nɨnɔ apupisoku ndɨ mino Lazalɔ ka mƀʉkʉ, na azuzukiso
luga ka ƀamanda, ƀatʉmƀʉlaga ndɨ nɨlɔ ƀɨna ndɨ no miso.
18 Kinili, ambaza ka ƀambanzʉ odoku ndɨ katɨlya. A ndɨ
nɨ ukonini ƀɛ Yeso nɔ agya ndɨ likingyosi nɨlɔ.
19 Ɓafalisayɔ ƀaƀɨkyana kʉwa luga kaƀʉ ƀɛ: «Minini!
Makakwananɨgʉ ƀata kagya luki. Ɓambanzʉ ƀasɨ ƀa kʉwa
kumbuso kakɨ aka!»

Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓagiliki ɓakakɨsa Yeso

20 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabibiso Kunzi ngbinga
wa yɨnga, Ɓagiliki ɓemoti-ɓemoti ɓatʉ ndɨ gɔnɨ wa.
21 Ɓakpuɗoku ndɨ Filipi, nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa
Bɛtɛsaida ka iwili ya Galilaya, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ, to ɓi
kapa kamɨna Yeso.»
22 Filipi ɨnda ndɨ kaɓɨkya Andilɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨnda
kaɓɨkya Yeso.
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini nɨnɔ Mika-
mʉmbanzʉ ava mino ɨbɨba.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lɨsɔlɔ kogwi
ka lɨtɔmbʉ, okwo, ika ndɛkɛ asɨ ilu aka. Luki limoti, kokwo,
aɓʉkʉta kʉwa bumo yakpʉ.
25 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga ɔɓɨlɨ kakɨ aɓungusatʉ. Luki limoti,
nɨnɔ amʉyaga ɔɓɨlɨ kakɨ ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Mʉmbanzʉ kapa kegugubyo, ɛɓɨɓyɨ. Mʉgya-ligubo
kamɨ ika ndɛkɛ kʉ gɔ kʉ ɨmɨ niko mino. Mʉmbanzʉ kika
mʉgya-ligubo kamɨ, Baba abibisatʉ.»

Yeso akanzɨna ko bulya kukwakʉ kakɨ

27 «Mbɨya wanʉ, lɨmbɛngɨ egwini ɓʉpɔ. Naɓɨkya ɓʉ?
Naɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓɛ: Babooo, ihukusaganɔ ɓaka ko ngbingo
wa yigyogyiso yi nɨmʉ? Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ
nadulyoku ndɨ nɨmʉna aka mʉ.
28 Ba, bibisanɔ lino kakʉ!» Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Nobibisoni lino kamɨ, nɨgɨlyatʉ ndɛkɛ
ɓata kobibiso.»
29 Ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ wakamaga wa, ʉkana
ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Ngbangbata sɛ nɔ opomikoni!»
Ɓagɔgɔ ɓɛ: «Malaika nɔ anzinilyi!»
30 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lɨyʉ li nɨlɨ kopupigʉ
ko bulya kamɨ, luki limoti, ko bulya kunu.
31 Ngbingo itulyonini, Kunzi akapʉnga kakɔ mʉngɨmbɔ
ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mbɨya wanʉ, akakpumyo ngama wa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ.
32 Wa ɓeɗokisa ndɛkɛ mino kʉgʉ, nuluta ndɛkɛ
ɓambanzʉ ɓasɨ kʉ kamɨ.»
33 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓɛ inguo ya kukwakʉ
tina kwɔ okwa ndɛkɛ.
34 Ambaza ka ɓambanzʉ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tʉkana
ndɨ ka mʉtʉʉ ɓɛ Masiya ika ndɛkɛ ɨyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Wa kʉwa kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ: ‹Okwononi ɓɛ
ɓaɗokisi Mika-mʉmbanzʉ kʉgʉ.› Mika-mʉmbanzʉ yi nɨnɔ
nɨ wanɨ?»
35 Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya atʉ mbɛyɨ
ɓata luga kunu ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kpokyononi na lɨsyɛ,

kyɛ biti kamuhumonito. Mʉtʉ nɨnɔ akpakyanaga no biti, kibogigʉ ɓɛ akaaga yanɨ.
36 Ɓinikyononi nɛkɨ ɓʉngbanganya ngbingo yi nɨnɔ ma mbɛyɨ mino na ɨɓʉ aka, kyɛ mɨɨtɨ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.»
Kumbuso Yeso kaɓɨkya ɓɛyɔ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ, isumoku.

Ɓayuda ɓokyini kaɓɨnɨkyana Yeso

37 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso agya ndɨ mino mokingyosi mʉmbanga-mbanga ko misa ka ɓʉ ɓɛyɔ, ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ,
38 kʉwa wa gʉ wa, mʉnzɨna nɨmɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyana:
«Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ta ndɨ kaɓɨkyaga?
Mombukwono-dosu awonisila ndɨ wanɨ kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu kakɨ?»
39 Kinili, ɓakakwananɨgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana, kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
40 «Kunzi udulogoni ndɨ miso,
ʉdʉlaga yimibo.
Agya ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓakinogonitɔgʉ ɓata,
yimibo kaɓʉ kotombisyogonitɔgʉ ɓata luki.
Kinili, ɓakoyikosagʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kaɓʉ,
Iba nuhukusatʉ ndɨ!»
41 Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso kambwa, anzɨnagatʉ ndɨ ko bulya kakɨ.
42 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓudingi luga ka ɓangama ka Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyanatʉ ndɨ. Ɓakɛgʉ ndɨ kapa kaipupiso kyɛ Ɓafalisayɔ ɓakukpumyoni ka ndaɓʉ ya malʉmba kaɓʉ.
43 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapaga ndɨ ɨɓʉ ɨbɨba ka ɓambanzʉ kakɨtaga nɨyɔ odogoku ko Kunzi.

Ɓakɔ mʉngɨmbɔ pisi ka lɨkpʉmʉka ka Yeso

44 Kʉwa wa, Yeso apamɨkana ɓɛ: «Nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, kɛɓɨnɨkyanagʉ ɨmɨ aka, luki limoti, aɓɨnɨkyana gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
45 Nɨnɔ akɛmɨna, akamɨna gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
46 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ abɛ ɓʉngbanganya, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana kikonitɔgʉ ko biti.
47 Mʉmbanzʉ kʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kogyigʉ, nakakʉlyɨgʉ mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, nakodokugʉ ndɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, nodoku ndɨ kahukuso.
48 Mʉmbanzʉ kɛmʉya, akya kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kamɨ, a na zozi kakɨ. Mʉtɨwɨ nɨmɔ napága ndɨ mɔ abisa ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ka lɨsyɛ la muliɓo.

49 A ɓɛyɔ, nakanzɨnagɨgʉ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ. Baba nɨnɔ
etikoku ndɨ nɔ ɛkpamya ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɛ
nakwanana kaɓɨkya ɨkanɨ katɨwa ɓʉnɨ.
50 Nakaiba ɓɨnza ambɛ, mʉtʉʉ ka Baba apága ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kinili, nɨlɔ naɓɨkyaga, ikaga mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ aka yɔ Baba ɛkpamya ndɨ mino.»

13

Yeso akaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ

1 A ndɨ nɨ otigolini lɨsyɛ limoti kadwɛ ka Pasɨka. Yeso a
kʉwa ndɨ kaimibo ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini katʉkya ka
ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ na kaaga ka abakɨ. Ʉpaga ndɨ ɓava-kʉkakɨ
nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, idukulogo kaʉpa kadwɛ ka muliɓo.
2 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kalya malɨlɨ ma ɓʉgɔgɔ.
Mumuyoniso a ndɨ nɨ amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti
ɓɛ agabɨ Yeso.
3 Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ Abakɨ apá ndɨ ngu ka makpʉmʉka
masɨ, na gɔnɨ ɓɛ otukyoku ndɨ kʉ kakɨ ko Kunzi na a ndɨ
kaɨga kʉ gɔ kʉ.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino aka ka mɨza, amaga
ndɨ, ɨnyɔ kutuko kwa mbanzɨ, ava kutuko kumoti ɓɛnɛ,
ɨkpɨkɨla ka ɨɗʉkʉfisɔ.
5 Kumbuso yi, oɗuka ndɨ liɓo ka sani, apʉnga kaʉsʉkʉsa
ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ na kaʉkpaga na kutuko nɨkwɔ ɨkpɨkɨla
ndɨ ka ɨɗʉkʉfisɔ.
6 Nɨyɔ adwɛ ka Simoni Pɛtɛlɛ, ɨyɨ Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ɨwɛ kʉwa nɔ wakɛsʉkʉsa magʉ?»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ
wakibigʉ, luki limoti, wibatʉ ɓanʉ.»
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ kɛsʉkʉsa ɨmɨ magʉ?
Kɨgyananɨgʉ!» Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Nakusukusi
magʉ, takikigʉ ndɛkɛ ɓata pa imoti na ɨwɛ.»
9 Simoni Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓata ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, kiko nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, wakɛsukusonitɔgʉ asɨ magʉ aka.
Luki limoti, ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ maɓɔkʉ na mʉ!»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ isukusogi, kɛgʉ ɓata
na nza ya kɨsʉkʉsaga, akwanana kʉwa kaɨsʉkʉsa asɨ magʉ
aka. A ɓɛyɔ, iɓunu ma ɓɨngɔ, luki limoti kɛgʉ iɓunu ɓasɨ.»
11 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kamibo mʉtʉ nɨnɔ agaba ɓanʉ, kinili
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ makɛgʉ ɓɨngɔ.»
12 Nɨyɔ ʉma kaʉsʉkʉsa magʉ, imokisyo ɓata ndɨ kutuko
kakɨ kwa mbanzɨ, igoku ɓata kalyalya, umuusa ndɨ ɓɛ:
«Mibito isi ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ namugyilyi?
13 Iɓunu, mɛmakaga ɓɛ Muwonisilo, Mombukwono-dosu,
maɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kyɛ na ɓɛyɔ aka yɔ.

14 Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ, Muwonisilo na Mombukwono-donu,
namusukusini magʉ, iɓunu makwanana gɔnɨ kasʉkʉsana
magʉ luga kunu.
15 A ɓɛyɔ, ɨmɨ namupí likingyosi, kyɛ gyoni iɓunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ namugyilyi mino.
16 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, musunzu
kakwananɨgʉ kaiko ngama ka mombukwana-dakɨ, gʉtʉgʉ
atʉtʉmbwa aka kakwananɨgʉ kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ atiki.
17 Mbɨya wanʉ mibini lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, makagya ɓɛyɔ
namugyilyi mino, mika ndɛkɛ ɓatʉ ɓa magyagya.»
18 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, nakɛgʉ
kamʉɓɨkya iɓunu ɓasɨ. Ɨmɨ, nakaumibo ɓatʉ nɨɓɔ nupuno-
goni ndɨ. Luki limoti, okwononi itulyosi nɨlɔ ikpikaga ndɨ
ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ talyalyaga ndɨ na ɨyɨ,
eitilyini›.
19 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya yi nɨmʉ kambwa
ɓɛ igyonosi. Ngbingo yi nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino,
maɓɨnɨkyana ɓanʉ ɓɛ ‹ɨmɨ, natʉ›.
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ
katɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ natiki, etilyi ɨmɨ. Mʉmbanzʉ kɛtɨlya,
atilyi gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.»

Yeso oɓikyini ɓɛ Yuda agabatʉ
(Matayɔ 26:20-25; Malɨkɔ 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ alya
ndɨ kumbu, aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaandanana luga kaɓʉ, nɨ
ɓakɛgʉ kotombisyo ɓɛ akanzɨna ko bulya ka wanɨ.
23 Wa ɓa ndɨ mino kalyalya, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya kakɨ nɨnɔ
ɨyɨ Yeso apaga ndɨ, a ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ.
24 Simoni Pɛtɛlɛ anʉta ndɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓɛ kyɛ amuusi
Yeso ikanɨ a ndɨ kaɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ko bulya ka wanɨ.
25 Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɨgʉmya ndɨ ka Yeso, amuusa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wanɨ?»
26 Yeso asikisya ndɨ: «Nakolubo dongbu ya mukati mi
nɨma ko supu, mʉtʉ yi nɨnɔ napá, iba ɨyɨ nɨnɔ.» Yeso olubo
kʉwa ndɨ, apá Yuda Isikalioti mika Simoni.
27 Nɨyɔ aka yɔ Yuda ava, Abɨlɨ ingya ndɨ kʉsɔ kakɨ. Yeso
aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Nɨyɔ wakapa kagya, gya ɓɨgala-gala.»
28 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya
wa, kotombisyagʉ ndɨ isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
29 A ɓɛyɔ, yɛkɨ Yuda nɔ oɓuulyaga ndɨ ɓuyi, ɓatʉ ɓagɔgɔ
luga ka ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akaɓɨkya ɓɛ oluwi

13:18 13:18 Wanda ka Mambʉ 41:10.

malɨlɨ nɨmɔ ɓakwanana ndɨ kalya ka yɨnga, ikanɨ ɨndɨ kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya luki lɨkɛɗɛ.
30 Yuda ava kʉwa ndɨ dongbu ya mukati mi nɨmɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, opupa ndɨ. A kʉwa ndɨ nɨ biti olipyini.

Mʉtʉʉ mambɨya

31 Nɨyɔ Yuda opupo, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, Mika-Mʉmbanzʉ ovini ɨbɨba, Kunzi ovini gɔnɨ ɨbɨba pisi kʉ kakɨ.
32 Kika nɨ Kunzi ovini ɨbɨba pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi owonisilatʉ gɔnɨ ɨyɨ ɨbɨba ko Miki pisi kʉ kakɨ ɓɨkwa.
33 Ɓomikamɨ, nakɛgʉ ɓata na iɓunu ko ngbingo mʉnda. Mɛkɨsatʉ, luki limoti, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nʉɓɨkya ndɨ mino Ɓayuda, namuɓikyi kʉwa gɔnɨ iɓunu mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ: makakwananɨgʉ kaɨnda kʉ ɨmɨ no mino kaaga.
34 Nakamʉpá mʉtʉʉ mambɨya: ponononi luga kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ namʉpa ndɨ mino, ponononi iɓunu ɓɛgɛyɔ.
35 Kika nɨ ma na sɨpananɨsɔ luga kunu, ɓatʉ ɓasɨ ɓiba ndɛkɛ ɓɛ ma ɓaɓɨɓya kamɨ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malɨkɔ 14:27-31; Luka 22:31-34)

36 Simoni Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wa sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kʉ no mino kaɨnda, wakakwananɨgʉ kɛɓyɛ mbɨya wanʉ, luki limoti, wɛɓyɛtʉ ndɛkɛ kumbuso.»
37 Pɛtɛlɛ amuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko bulya ɨkɨ nakakwananɨgʉ kaʉɓyɛ mbɨya wanʉ? Na wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya kakʉ.»
38 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ aka wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kakʉ ko bulya kamɨ? A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»

14

Yeso nɨ pisi nɨyɔ ɨndaga kʉ ka Baba

1 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Makombomboy-onitɔgʉ. Muɓinikyononi Kunzi, mɛɓɨnɨkyana gɔnɨ ɨmɨ.
2 Ka ndaɓʉ ka Baba ɓapa a ɓayakpʉ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, nakak-wananigʉ ɓi kamʉɓɨkya ambɛ nogoni kamuɓungusilyogo yi.
3 Nakaaga kamuɓungusilyogo pa, nigokuto ɓata kamʉva, iba kʉ ɨmɨ niko mino, wikoni iɓunu kʉ gɔ kʉ.

4 Mibatʉ kʉ no mino kaɨnda, mibatʉ gɔnɨ pisi yi.»
5 Tʉma aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
takibigʉ kʉ wo mino kaɨnda. Tiba kʉwa pisi lɨkɨ?»
6 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ pisi, lɨngʉnʉ na ɔɓɨlɨ.
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨnda ka
Baba nɨ koɓyigʉ pisi kʉ kamɨ.
7 Makemibo ɓi ɓɨnza, mamibatʉ gɔnɨ ɓi Baba. Katʉkya
mbɨya wanʉ, mamibatʉ na maminoni.»

8 Filipi aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
tɨwanya kʉwa asɨ Baba aka, ama kʉwa gʉtʉgʉ ɓuɓwa.»
9 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Filipi, mututu kɛgʉ ɓuwobi
wa tiko mino na iɓunu, wakemibagʉ? Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛmɨna,
aminoni gɔnɨ Baba. Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kaɓɨkya ɓɛ:
‹Tɨwanya Baba?›
10 Wakɛgʉ kaɓɨnɨkyana ambɛ, ɨmɨ, na kʉsɔ ka Baba
na Baba kʉsɔ kamɨ? Mʉnzɨna masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga,
kopupogigʉ na ɨmɨ, luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉsɔ kamɨ nɔ
agyaga mogubo kakɨ.
11 Iɓinikyononi ngbingo yi nɨnɔ no mino kamʉɓɨkya ɓɛ:
Ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba na Baba a kʉsɔ kamɨ. Makoɓinikyoni
ɓɛyɔ, iɓinikyononi gʉtʉgʉ asɨ ko bulya mogubo kakɨ aka.
12 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ
eɓinikyononi, agya ndɛkɛ mogubo nɨmɔ nagyaga. Agyaga
ndɛkɛ gɔnɨ makpʉmʉka makpʉkpʉ kʉgbɛ, kyɛ ɨmɨ nakaaga
ka Baba.
13 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makʉnga ndɛkɛ ko lino kamɨ,
namʉgyɨlyatʉ ndɛkɛ iba Baba avɨ ɨbɨba pisi ko Miki.
14 Makakʉnga luki ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ.»

Yeso uwonyogini ɓaɓɨɓya Lɨmbɛngɨ-Lotu

15 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Makɛpa, magya mʉtʉʉ kamɨ.
16 Ɨmɨ, nakʉnga ɓanʉ Baba, amʉpí mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ ika
na iɓunu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kamʉtʉngbʉlaga:
17 mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓa
ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kabaɨlya, kyɛ ɓakamɨnagɨgʉ na
ɓakamibogigʉ. Luki limoti, iɓunu mamibatʉ kyɛ ikaga
ɓuwobi na iɓunu, na a ka mambɛngɨ kunu.
18 Nakamʉsɨgʉ ndɛkɛ ɓokwino, nigokuto ndɛkɛ ɓata
ɓuwobi na iɓunu.
19 Otigoli yɨkɛɗɛ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata,
luki limoti, iɓunu, mɛmɨnatʉ. Ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ, iɓunu mika
ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gɔnɨ.
20 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mibatʉ ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba,
iɓunu kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kunu.

21 Mʉtʉ yi nɨnɔ ibaga mʉtʉʉ kamɨ, agya, ɨyɨ nɔ ɛpaga.
Baba apa ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ɛpaga, ɨmɨ napa ndɛkɛ gɔnɨ,
nimibisisa kʉ kakɨ.»
22 Yuda yi nɨmʉ kɛgʉ ndɨ Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ko bulya ɨkɨ yɔ wiwoniso mino ku
kusu aka nɨ kɛgʉ ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kɛpa, agyatʉ nɨlɔ
niko kaɓɨkya. Baba apatʉ, iɓusu na Baba todoku ndɛkɛ kʉ
kakɨ, tiko kʉsɔ kakɨ.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛpagɨgʉ, kagyagigʉ nɨlɔ niko kaɓɨkya.
Mʉtʉʉ mi nɨmɔ makaʉkana kɛgʉ ma kamɨ, luki limoti a
nɨmɔ ka Baba nɨnɔ etikoku ndɨ.
25 Namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ na mbɛyɨ ɓata luga kunu aka.
26 Luki limoti, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ noɓikyi ɓi ambɛ odoku
ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ Baba atikoku
ko lino kamɨ. Ɨyɨ amuwonisila ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ,
amutomosya masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ.
27 Namusilyi mazɨyɔ, namʉpá mazɨyɔ kamɨ. Ɨmɨ,
nakamupígʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓapága mino.
Makombomboyonitɔgʉ ikanɨ kaɓanga.
28 Mukonito ɓi ɓɛyɔ namuɓikyi ɓi mino ɓɛ: ‹Nogoni,
luki limoti, nigokuto ndɛkɛ ɓuwobi na iɓunu.› Kiko ɓi nɨ
mɛpagatʉ, gwoni magyagya kyɛ nakaaga ka Baba. A ɓɛyɔ,
Baba a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ kɛkɨtaga ɨmɨ.
29 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya wanʉ kanɨ kani-
gyonosigʉ, kyɛ ngbingo yi nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino,
ɓinikyononito.
30 Nakɛgʉ ɓata na iɓunu na mʉnzɨna manda kyɛ ngama
wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a kʉwa kodoku. Ɨyɨ kakwananɨgʉ kagya
luki gʉtʉgʉ limoti aka,
31 luki limoti, okwononi ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓibi ɓɛ napagatʉ
Baba, na ɨmɨ nagyaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɛkpamya ndɨ mino.
Womogoni, totukyini wanʉ.»

15

Yeso nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ

1 «Ɨmɨ nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ, Baba nɔ a mombukwono
tiko.
2 Akɔgɔ tabɨ kamɨ yasɨ nɨyɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ. Oɓungusyogo
nɨyɔ aɓʉkʉtaga, kyɛ aɓʉkʉtɨ yakpʉ kakɨtaga.
3 Iɓunu, ma kʉwa ɓɨngɔ pisi ka mʉtɨwɨ nɨmɔ namʉpága
ndɨ.
4 Wikoni kʉsɔ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ no mino
kʉsɔ kunu. Mʉtabɨ mumoti kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo
yɨkaka nɨ kɛgʉ ka muzabibu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu
makakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo makiki kʉsɔ kamɨ.

5 Ɨmɨ nɨ muzabibu, iɓunu ma tabɨ. Nɨnɔ ikaga kʉsɔ kamɨ,
ɨmɨ kʉsɔ kakɨ, aɓʉkʉta bumo yakpʉ. A ɓɛyɔ, kiki na ɨmɨ,
makakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka. 6 Mʉmbanzʉ
kiki kʉsɔ kamɨ, ɓambimba kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtabɨ,
ʉmila. Bavaga tabɨ yi nɨyɔ ʉmilaga, ɓabʉsya ko ɓuku,
agbʉndɨkana.
7 Makiko kʉsɔ kamɨ na lɨkpʉmʉka kamɨ iko kʉsɔ kunu,
kungoni masɨ nɨmɔ makapa, minisanatʉ na imu.
8 Makaɓʉkʉta bumo yakpʉ, lino ka Baba avatʉ ɨbɨba,
kʉwa wa, mɨɨta ndɛkɛ ɓaɓɨɓya kamɨ ɓa lɨngʉnʉ.
9 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛpa mino, namupa ɨmɨ ɓɛgɛyɔ.
Wikoni ka sɨpananɨsɔ kamɨ.
10 Makagya mʉtʉʉ kamɨ, mika ndɛkɛ ka sɨpananɨsɔ kamɨ.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ, nagyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ka Baba,
nikaga ka sɨpananɨsɔ kakɨ.
11 Namʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kyɛ gwoni
magyagya abɛ ɨmɨ. Ɨgyagya kunu ika kʉwa yidingi
kakɨtaga.
12 Nakamʉpá mʉtʉʉ ambɛ ponononi luga kunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namʉpa ndɨ mino ɨmɨ.
13 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ sidingi
kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ kakɨ ka ɓawai-dakɨ.
14 Iɓunu, mika ɓawai kika nɨ makagya nɨlɔ ɨmɨ,
nakamʉkpamya kagya.
15 Nakamʉmakɨgʉ ɓata ɓɛ ɓosunzu, kyɛ musunzu ki-
bogigʉ nɨlɔ mombukwana-dakɨ agyaga. Nakamʉmaka
ambɛ ɓawai, kyɛ namumibisoni masɨ nɨmɔ nʉkana ndɨ na
Baba.
16 Kɛgʉ iɓunu ɓɔ mɛpʉnaga ndɨ, luki limoti, ɨmɨ nɔ
namʉpʉnaga. Namʉtɨka ambɛ windoni, ɓukutogoni bumo
na bumo nɨyɔ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo. Kʉwa wa, Baba
amʉpá masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
17 Ka muliɓo, mʉtʉʉ kamɨ nɨma: ponononi luga kunu.»

Ɔɓɨlɨ akamʉya Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ

18 «Kika nɨ ɔɓɨlɨ akamʉmʉya, wiboni ambɛ apʉnga ndɨ
kɛmʉya ɨmɨ kambwa kunu.
19 Makika ndɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ amʉpatʉ ɓi kyɛ miko
ɓi ɓatʉ kakɨ. Luki limoti, ɨmɨ, namupunogoni ndɨ katʉkya
luga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Iɓunu, makɛgʉ ɓata ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ,
kinili ɔɓɨlɨ akamʉmʉya.
20 Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ namʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Musunzu kɛgʉ na ɨbɨba kakɨtaga mombukwana-dakɨ.›
Kika nɨ ɓambanzʉ ɓegyogyisa ndɨ, ɓamugyogyiso ndɛkɛ
iɓunu ɓɛgɛyɔ. Na kika nɨ ɓagyatʉ ndɨ mʉtɨwɨ kamɨ, ɓagya
ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.

21 Luki limoti, ɓamʉgya ndɛkɛ nɨmɔ masɨ ko bulya kamɨ,
kyɛ ɓakamibigʉ nɨnɔ etikoku ndɨ.
22 Nakoduku ndɨ na nakunzinilyi ndɨ, iba ɓakɛgʉ na
ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓakɛgʉ ɓata no pisi ya kanganya
ɓʉnyɛ kaɓʉ.
23 Nɨnɔ akɛmʉya, akamʉya gɔnɨ Baba.
24 Nakogyi ndɨ luga kaɓʉ makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyagʉ ndɨ,
iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓɨnatʉ ndɨ, luki limoti,
ɓa asɨ katɨmʉya aka iɓusu na Baba.
25 Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ɓokpika ndɨ ka mʉtʉʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Bɛmʉya ndɨ payaya
aka.›
26 Namutikilyokuto ndɛkɛ kotukyoku ka Baba, mʉtʉ nɨnɔ
ikaga ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga. Mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ la
lɨngʉnʉ nɨlɔ akodoku ka Baba. Ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ dɛmʉ kamɨ.
27 Na iɓunu mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ gɔnɨ, kyɛ ma ndɨ
pa imoti na ɨmɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.»

16

1 «Namʉɓɨkya ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ kyɛ makotuky-
onitɔgʉ ka baya kunu.
2 Ɓamukpumyagatʉ ndɛkɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba.
Na ngbingo atʉ ndɛkɛ kodoku nɨnɔ ɓamʉmwɔgɔ ndɛkɛ
mino, ɓanasɨma ɓɛ ɓakapá Kunzi apɛpɛ.
3 Ɓagyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ kyɛ ɓakamibigʉ Baba, gʉtʉgʉ ɨmɨ
aka.
4 Luki limoti, namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ wa ngbingo yi nɨnɔ
ɨtʉlyana ndɛkɛ mino, matamana ɓɛ, ɨmɨ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ.»

Ligubo ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

«Nakamʉɓɨkyagʉ ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, kyɛ ta
ndɨ pa imoti na iɓunu.
5 Mbɨya wanʉ, nanɨga kʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku
ndɨ. Na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kemuuso ɓɛ:
‹Wakaɨnda yanɨ?›
6 Luki limoti, yɛkɨ namuɓikyi ɓɛyɔ, kumbu amutumini
kʉwa ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ.
7 Wɨna sɛ, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ. A ɨzangɨa kunu
ɓɛ ɨmɨ naga. A ɓɛyɔ, nakogo, nɨnɔ akwanana ndɛkɛ
kamʉtʉngbʉlaga kamudulyikugʉ ndɛkɛ ɓata. Luki limoti,
nakaga, namutikilyokuto ndɛkɛ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, uwonisila ndɛkɛ
ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ko bulya ɓʉnyɛ, bulyo
ɓungbingbili na bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi.
9 Ko bulyo ɓʉnyɛ, kyɛ ɓakapagʉ kaɓɨnɨkyana.

10 Ko bulyo ɓungbingbili, kyɛ nakaaga ka Baba na
makɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
11 Ko bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi, kyɛ ɓokoni ndɨ
mʉngɨmbɔ ka ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
12 Na ɓata na makpʉmʉka mudingi kamʉɓɨkya. Luki
limoti, makakwananɨgʉ kabɨnɨka ɓuti ɓi mbɨya wanʉ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ
minɔ, amukpokyonisaga ndɛkɛ ka lɨngʉnʉ aka. A ɓɛyɔ,
kanzɨnagɨgʉ ndɛkɛ ko lino kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, aɓɨkyaga
ndɛkɛ masɨ nɨmɔ ʉkanaga na amʉɓɨkyaga makpʉmʉka
nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.
14 Owonisaga ndɛkɛ ɨbɨba kamɨ kyɛ makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ
kamɨ.
15 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ka Baba a makamɨ gɔnɨ.
Kinili namuɓikyi ambɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Lɨmbɛngɨ
amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

16 «Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, kumbuso wo ng-
binga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata.»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaimuuso luga
kaɓʉ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ akatɨɓɨkya lɔ? Akatɨɓɨkya ɓɛ:
‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga
mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata›. Na ɓɛ: ‹Nakaɨnda ka Baba.›»
18 Ɓisisilaga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ:
‹Ngbinga mʉkɛɗɛ› isi yi nɨ ɨkɨ? Takɛgʉ kaiba ikanɨ akanzɨna
ko bulyo luki tino.»
19 Yeso iba ndɨ ɓɛ ɓa ndɨ kapa kamuuso lɨkpʉmʉka.
Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makaimuuso ko bulya lɨkpʉmʉka
nɨlɔ namuɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata,
na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata?›
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, iɓunu,
magamanatʉ ndɛkɛ, mogulya ko kumbu. Luki limoti, ɓatʉ
ɓa ɔɓɨlɨ ɓogwa ndɛkɛ ɨɓʉ magyagya. Iɓunu, mika ndɛkɛ ko
kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndɛkɛ magyagya.
21 Ngbingo nɨnɔ muko o mino kaɓʉkʉta, ikaga ko kumbu
kyɛ a ngbingo kakɨ wa yigyogyiso. Luki limoti, kaɓʉkʉta,
katamanɨgʉ ɓata yigyogyiso yi nɨyɔ. Ikaga kʉwa na
magyagya kyɛ oɓukutini.
22 Iɓunu gɔnɨ, ma ko kumbu mbɨya wanʉ. Luki
limoti, namʉmɨnatʉ ndɛkɛ ɓata nɨ mambɛngɨ amutu-
mini na magyagya ɓɨɗɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kamʉkʉpyɨgʉ ndɛkɛ magyagya mi nɨmɔ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makemuusigʉ ndɛkɛ ɓata lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka. A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya

ambɛ, Baba amʉpátʉ masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
24 Kadwɛ na lɨsyɛ nɨlɨ, makonokungigʉ luki ko lino kamɨ. Kungoni, minisanatʉ nolu iba ɨgyagya kunu iki kʉwa yidingi.»

Yeso adʼitogoni ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ

25 Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Namʉɓɨkyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndɛkɛ nɨnɔ nakamʉnzɨnɨlyɨgʉ ɓata mino ɓɛyɔ, luki limoti, namʉnzɨnɨlya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ko bulya ka Baba.
26 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makʉngaga ndɛkɛ Baba makpʉmʉka masɨ ko lino kamɨ. Nakɛgʉ kamʉɓɨkya ambɛ ɨmɨ nɔ namʉkʉngʉlyaga ndɛkɛ.
27 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Baba ɓɨkpɛ amʉpagatʉ, kyɛ iɓunu, mɛpagatʉ, maɓɨnɨkyana ɓɛ notukyoku ndɨ ko Kunzi.
28 Notukyoku ndɨ ka Baba, nodoku ka ɔɓɨlɨ. Mbɨya wanʉ, nakasa ɔɓɨlɨ, nɨga ka Baba.»
29 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Iyaaa, mbɨya wanʉ, wa kʉwa kanzɨna ɓɨngbanganya. Wakɛgʉ ɓata katwa mozuni.
30 Mbɨya wanʉ, takaiba ambɛ wibaga makpʉmʉka masɨ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya ɓɛ mʉmbanzʉ umuusito ɓata lɨkpʉmʉka. Kinili, takaɓɨnɨkyana ɓɛ wotukyoku ndɨ ko Kunzi.»
31 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Moɓinikyonini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ?
32 Ɛɛɛ, ngbingo a sɛ kodoku, itulyonini, nɨnɔ momisikana ndɛkɛ mino ɓingbwi, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmagalya ka nakpangbala kakɨ. Ngbingo nɨnɔ mɛsa ndɛkɛ mino mʉkaka ɓɨnvʉɓʉ. Luki limoti, nakɛgʉ mʉkaka kyɛ Baba a pa imoti na ɨmɨ.
33 Namʉɓɨkya ndɨ masɨ nɨmɔ kyɛ winisononi na mazɨyɔ kʉsɔ kamɨ. Migyogyisatʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, makoɓongonitɔgʉ. Ɨmɨ, nodʼitoni ndɨ masɨ ka ɔɓɨlɨ ɓɨnvɨ.»

17

Yeso akaʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya kakɨ

1 Nɨyɔ Yeso ama kanzɨna ɓɛyɔ, ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikakʉ, kyɛ ɨyɨ ubibisi gɔnɨ.
2 Wapóni ndɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓasɨ, kyɛ ʉpí ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ wapá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

3 Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ yi nɨ kaumibo ɨwɛ, Kunzi
ɓemoti, nɨnɔ walɨngʉnʉ na ɨmɨ Yeso-Kilisito nɨnɔ wetikoku
ndɨ.
4 Ɨmɨ, nubibisoni kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Nomoni ligubo nɨlɔ
wetikoku ndɨ kagya.
5 Babooo, mbɨya wanʉ, imigisyoku ɨbɨba ɓuwobi na
ɨwɛ, ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ nikaga ndɨ noyu kʉ kakʉ
kambwa wagyɨ ɔɓɨlɨ.

6 Numibisikosoni ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ,
wɛpá. Ɓa ndɨ ɓatʉ kakʉ, wepóku, ɓoɓuulyogo lɨkpʉmʉka
kakʉ.
7 Mbɨya yi nɨmʉ, ɓakaiba ɓɛ masɨ nɨmɔ wɛpá ndɨ, apʉnya
kʉ kakʉ.
8 Kyɛ nukitisyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ wɛɓɨkyaga
ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Ɓiba ndɨ ka lɨngʉnʉ ɓɛ nopunyoku kʉ
kakʉ na kaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.

9 Ɨmɨ, nakaʉkʉngɨlya. Nakɛgʉ kaʉkʉngɨlya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ,
luki limoti, nɨɓɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓa kʉwa ɓatʉ kakʉ.
10 Masɨ nɨmɔ na nomu a ma kakʉ na nɨmɔ kakʉ a ma
kamɨ, ɨbɨba kamɨ akainisoniso ko pisi kaɓʉ.
11 Nakɛgʉ ɓata ka ɔɓɨlɨ, luki limoti ɨɓʉ ɓa mbɛyɨ kʉ
kwa kʉ, wɨna sɛ, ɨmɨ nakaaga kʉ kakʉ. Baba Wotuooo,
huɓuulyogo ko ngu yo lino kakʉ. Lino nɨlɔ wɛpá ndɨ, kyɛ
ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu to mino na ɨwɛ.
12 Ngbingo yi nɨnɔ nikaga ndɨ mino pa imoti na
ɨɓʉ, nuɓuulyaga ndɨ ko ngu yo lino kakʉ nɨlɔ wɛpá
ndɨ. Nuɓuulyaga ndɨ ɓinza na gʉtʉgʉ ɓemoti luga kaɓʉ
koɓungagagʉ ndɨ, kiki nɨnɔ aka nɔ oɓungaga ndɨ kyɛ
Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.
13 Mbɨya wanʉ, nakaaga kʉ kakʉ. Nakaɓɨkya lɨkpʉmʉka
li nɨlɨ nɨ na mbɛyɨ ɓata ka ɔɓɨlɨ aka iba ɨgyagya kamɨ iki
ɓɨɗɛ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Ɨmɨ, nʉɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka kakʉ, na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓʉmʉya ndɨ ɓɨkanganga kyɛ ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ
takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
15 Nakɛgʉ kalʉmba ambɛ hʉtʉmba ka ɔɓɨlɨ, luki limoti,
huɓuulyogo ka mumuyoniso.
16 Ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
17 Huɓuɓisa ɓitu pisi ka lɨngʉnʉ, kyɛ mʉnzɨna kakʉ nɨ
lɨngʉnʉ.
18 Nakaʉtɨka ka ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛtikoku ndɨ gɔnɨ
mino ɨmɨ.
19 Nakaʉpá ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ apɛpɛ ko bulya kaɓʉ, kyɛ ɓɨpí
gɔnɨ ɨɓʉ na lɨngʉnʉ kʉ kakʉ.

20 Nakɛgʉ kahʉlʉmbilya ɓaɓiɓya ɓi niɓana aka ɓa, luki
limoti, nakaʉlʉmbilya gɔni ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ
mʉtʉʉ kaɓʉ, ɓɛɓinikyana.
21 Nakalʉmba kyɛ iɓʉ ɓasi ɓiki luki limoti, mʉɗɔngɔni
ɓɛyɔ iwɛ Baba wo mino kʉsɔ kami na imi kʉsɔ kakʉ. Iɓʉ
gɔni ɓiki luki limoti kyɛ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓaɓinikyani ɓɛ iwɛ
nɔ wetikoku ndi.
22 Imi, nupóni ndi ibiba niyɔ wɛpá ndi kyɛ ɓiki luki limoti
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ to mino na iwɛ.
23 Ɔɓili kami a kʉsɔ kaɓʉ na ninɔ kakʉ kʉsɔ kami, iba
ɓiki ka imoti na lingʉnʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓiba ɓɛ iwɛ
nɔ wetikoku, hʉpaga mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wɛpaga mino.
24 Babooo, ka ɓatʉ ɓi niɓɔ wɛpá ndi, nakapa ambɛ kʉ niko
mino, ɓiki iɓʉ kʉ gɔ kʉ, kyɛ ɓini ibiba niyɔ kami. Ibiba yi
niyɔ wɛpá ndi kyɛ wɛpatʉ ndi kambwa kagya ɔɓili.
25 Babooo, wa mʉtʉ wongbingbili. Ɓatʉ ɓa ɔɓili
ɓakumibigʉ, luki limoti, imi numibatʉ pa imoti na ɓaɓiɓya
ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana ɓɛ iwɛ nɔ wetikoku ndi.
26 Imi, numibisikosoni ko misa ka ɓʉ na nidukulagatʉ
kaumibisikoso, kyɛ sipananisɔ nisɔ wa nosu kʉgʉ kami iki
gɔni ka mambɛngi kaɓʉ, na imi niki gɔni ka mambɛngi
kaɓʉ.»

18

Ɓasʉda ɓagwini Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Malikɔ 14:43-53; Luka 22:47-53)

1 Niyɔ ama kanzina ɓɛyɔ, Yeso opupa ndi na ɓaɓiɓya kaki,
aga kʉsyakʉ wo liɓo nilɔ ina ɓɛ Kidoloni. Ɓogulya ndi ko
tiko yimoti niyɔ a ndi kʉ ɓɛyɔ.
2 Yuda, ninɔ agaba ndi, ibagatʉ ndi pa niyɔ kyɛ Yeso
ɓamʉmʉkanagatʉ ndi na ɓaɓiɓya kaki kʉ ɓigala-gala.
3 Iyi Yuda inda kʉwa ndi ko tiko kʉ. A ndi pa imoti na
ambaza ka ɓasʉda na ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi niɓɔ
ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓapá ndi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa
ndi na mamɔmɔ, ɓatala na makpʉmʉka ma ɓangʉ.
4 Yeso a ndi kaiba masi nimɔ a ndi kasilyo. Ukpuɗoku ndi,
umuusa ɓɛ: «Makakisa wani?»
5 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Yeso ninɔ mʉtʉ wa Nazalɛti.» Ʉɓikya
ɓɛ: «Imi nimʉ.»
Yuda ninɔ a ndi ni agobini, a ndi gɔni wakamaga pa imoti
na iɓʉ wa.
6 Niyɔ Yeso ʉɓikya kʉwa ɓɛ: «Imi nimʉ», ɓiga na libɔ
kumbuso, ɓogwaga wasi ɓingɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Igilya ɓata ndi kaumuusa ɓɛ: «Makakisa wani?» Iɓʉ
aka ɓɛ: «Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛti.»

8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyi ambɛ ɨmɨ nɨmʉ. Kika
nɛkɨ nɨ ɨmɨ nɔ makɛkɨsa, husoni ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaga.»
9 Anzɨna ndɨ ɓɛyɔ, kotulyoso mʉnzɨna nɨmɔ aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Babaooo, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɓungagagʉ ndɨ
luga ka ɓatʉ nɨɓɔ wɛpá ndɨ.»
10 Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ na dʉkpa, anyʉʉlya, ayipo mʉgya-
ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ
ɓɨkya. Lino ka mʉgya-ligubo nɔ ndɨ nɨ Malikusi.
11 Luki limoti, Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wigiso
dʉkpa ka sɨkpakasʉ si. Baba nɔ eɓungusyilyaga ndɨ
kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Ambɛ, wakapa ɓɛ nakam-
wonitɔgʉ?»

Ɓasʉda ɓanaga na Yeso ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana

12 Ambaza ka ɓasʉda na ngama kaɓʉ, sɛ kʉwa ɓazamʉ
ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓagwi kʉwa ndɨ Yeso,
ɓakanda.
13 Ɓaga mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ ka Ana. Ɨyɨ Ana, a ndɨ abakɨ
muka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ.
14 Kayafa nɔ ʉpá ndɨ ɓambɔkʉ ka ɓayuda mʉtʉʉ ɓɛ: «A
gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉtʉ ɓemoti kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-70; Malɨkɔ 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simoni Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya wagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓyɨɓya Yeso
kumbuso. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓibananagatʉ ndɨ no kumu-
kumu, kinili ɓogulya ndɨ pa imoti na Yeso ka pa yangba
ya ndaɓʉ ko kumu-kumu.
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asɨkana ndɨ ɨyɨ kʉnzi, ɓuwobi na
mupumi. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓibananaga ndɨ no kumu-kumu
nɔ opupoku ndɨ, ɓanzɨna na muko yi nɨnɔ a ndɨ zamʉ wa
mupumi, kumbuso yi, agulyiso Pɛtɛlɛ.
17 Muko yi nɨnɔ amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ
gɔnɨ ɨwɛ ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka alʉkʉ yi nɨmʉ?» Pɛtɛlɛ
asikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
18 Ɓʉdɨ a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ. Ɓagya-ligubo na ɓazamʉ
ɓa ndɨ nɨ ɓogbundini ɓuku, ɓamanana ka kpɔlɔ yi kaʉta.
Pɛtɛlɛ a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ wakamaga wa, anʉta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Kumu-kumu apʉnga ndɨ kamuusogo Yeso ko bulya
ɓaɓɨɓya kakɨ na ko bulya mʉtɨwɨ kakɨ.
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ
ɓasɨ ɓɨngbanganya. Masyɛ masɨ natɨwaga ndɨ ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓapa

ɓayasɨ nɨɓayɔ Ɓayuda ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. Nakaɓɨkyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka ko dikidi.
21 Wakemuusogo ko bulya ɨkɨ? Umuuso ɓatʉ nɨɓɔ ɓɛmʉkanaga ndɨ. Ɨɓʉ, ɓibatʉ ɓɨnza nɨlɔ naɓɨkyaga ndɨ.»
22 Nɨyɔ Yeso aɓɨkya ɓɛyɔ, zamʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ wa aɓɨta Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, kumu-kumu nɔ wakasikisya ɓɛyɔ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ noɓikyi ɓɨnyɛ, wonisila ɓʉnyɛ ɓi. Luki limoti, kika nɨ noɓikyi ɓɨnza, ko bulya ɨkɨ yɔ weipi mino?»
24 Kʉwa wa, Ana atɨka ndɨ Yeso kʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. Ɨyɨ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mʉkanda aka.

Pɛtɛlɛ amongonyini ɓata Yeso
(Matayɔ 26:71-75; Malɨkɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ wakamaga aka wa, anʉta ɓuku. Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakikogigʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉɓɨɓya kakɨ?» Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Kalɨ! Nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
26 Ɓemoti ka ɓagya-ligubo ko kumu-kumu, nɨnɔ a ndɨ mamakɨ alʉkʉ nɨnɔ Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ kutiliko, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ɨmɨ, nakamuminigʉ mbɛyɨ ɓi na ɨyɨ ko tiko?»
27 Pɛtɛlɛ ɨgɨlya ɓata ndɨ kaanganya. Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓatʉkya ndɨ na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka basa ka ngama mudingi. Luki limoti, ɓangama ka ɓayuda ɓakogulyagʉ ndɨ ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓa ndɨ kapa kaiko ɓakiɓuɓiso aka kyɛ ɓiki ɓakɨtʉlya kalya Pasɨka.
29 Kinili, ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ opupoku ndɨ kaʉtakanya, umuusa ɓɛ: «Magwi alʉkʉ yi nɨmʉna ko bulya ɨkɨ?»
30 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kiki ɓi mʉtʉ wanyɛ, iba takodukugʉ na ɨyɨ kʉ kakʉ.»
31 Pilatʉ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ ɓi, masombiso kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kunu.» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na luusa kamwɔ mʉmbanzʉ.»
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyanɨ, kowonisilo inguo ya kukwakʉ nɨkwɔ okwa ndɛkɛ.
33 Kʉwa wa, Pilatʉ ogulya ɓata ndɨ ka basa, amaka Yeso, amuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?»
34 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Upupi asɨ ɨwɛ aka ɓɨkpɛ, ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ ɓutumbulyogi?»

35 Pilatʉ asikisya ɓɛ: «Na sɛ ɨmɨ muyuda? Sɨ ɓava-kʉkakʉ
na ɓokumu-kumu ɓɔ ɓoduku na ɨwɛ. Wogyi ɓi ɨkɨ?»
36 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ. Kika ndɨ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, iba ɓatʉ kamɨ
ɓebumonilyito ɓi ɓɛ ɓakegobonitɔgʉ ka Ɓayuda. Luki
limoti, ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa wanʉ.»
37 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ ngama?» Yeso
asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛ na ngama. Ɨmɨ,
nɨɓʉkʉta ndɨ na nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kyɛ naɓɨkyagɨ
ɓɨngbanganya makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
akɨsaga makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ, ɛmʉkanagatʉ.»
38 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨngʉnʉ mbɛyɨ nɨ ɨkɨ?»

Pilatʉ okuni ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Matayɔ 27:15-31; Malɨkɔ 15:6-20; Luka 23:13-25)

Nɨyɔ Pilatʉ aɓɨkya ɓɛyɔ, opupa ɓata ndɨ kʉ Ɓayuda ɓa
ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakinigʉ ɨmɨ ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka
nɨyɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ alʉkʉ yi nɨmʉ.
39 Luki limoti, kaɨna ɓɛyɔ magyaga mino ka ɓʉndɛlɨ,
namʉkʉlyagatʉ mʉtʉ ɓemoti wa ligbito ka Pasɨka. Ma nɛkɨ
kapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka Ɓayuda?»
40 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ
alʉkʉ yi nɨmʉ! Takapa Balaba aka.» Wɨna sɛ, Balaba yi nɨnɔ
a ndɨ munzikaɓʉ.

19

1 Kʉwa wa, Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓaga na Yeso, ɓatiniku
pimbo.
2 Ɓasʉda ɓoipa ndɨ muligi mo mowo ɓiwilili abɛ
ɨkpakpasʉ, ɓamokisya ndɨ. Ɓamokisya gɔnɨ ndɨ kanzʉ
wangbʉ.
3 Ɓɨndaga ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓanatɨba ɓikyekyekye
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tumuusito, ngama ka Ɓayuda!»
Ɓanaɓɨtaga.
4 Pilatʉ opupoku ndɨ ɓata, ʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ:
«Hukononi, nakamunyulyoku kyɛ wiboni ambɛ,
nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ namakyɨ
mino ka mʉngɨmbɔ.»
5 Yeso opupoku kʉwa ndɨ, na ɨkpakpasʉ so mowo ka mʉ,
ɓamokisyini kanzʉ wangbʉ. Pilatʉ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ
kunu nɨmʉ.»
6 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na ɓazamʉ ɓamɨna, ɓagbʉngʉkana
ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga
ka mʉsalaba!» Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muvoni
ɨɓunu ɓamombukwana-donu, mabongilogoku. A ɓɛyɔ,
nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ nɨyɔ namakyɨ mino ka mʉngɨmbɔ.»

7 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu ta na mʉtʉʉ,
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, okwononi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ
okwi, kyɛ akaɨbɨba ɓɛ a Miko Kunzi.»
8 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, aɓanga ndɨ ɓata kʉgbɛ.
9 Ɨga ndɨ ka ndaɓʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wa mbɛyɨ mʉkɨ?»
Luki limoti, nɨ Yeso kasikisyigʉ.
10 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, wedokilyi ɨmɨ?
Wakɛgʉ mbɛyɨ kaiba ambɛ ɨmɨ nɔ nakwanana kaʉkʉlaga
ikanɨ kaʉbangɨlaga ka mʉsalaba?»
11 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓʉngama kakʉ kɛgʉ kʉgʉ kamɨ, kiki
asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi upóku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ egobi ɓi ka maɓɔkʉ kakʉ, obinikini
ɓʉnyɛ ɓudingi kakɨtaga nɨɓɔ kakʉ.»
12 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Pilatʉ apʉnga ndɨ kakɨsa
pisi kasiso Yeso. Luki limoti, Ɓayuda ɓapʉnga ɓata ndɨ
kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Wakasisa alʉkʉ yi nɨmʉ iba wakɛgʉ
wai-dakɨ Kaizalɨ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaidondiso ɓɛ a ngama,
a mumuyoniso ka Kaizalɨ.»
13 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, apupisisa ndɨ Yeso. Ika
ndɨ ko kiti nɨnɔ ʉkɔgɔ ndɨ mino ɓangbanga, ka pa nɨyɔ
ɓoɗukya ndɨ na matamʉ. Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia
ɓɛ «Gabata.»
14 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka yɨnga wa
Pasɨka, banda sa-sita. Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda ɓɛ:
«Ngama kunu nɨmʉ!»
15 Luki limoti, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ! Mʉmwɔ!
Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!» Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ:
«Makapa ɓɛ nabangɨlagɨ ngama kunu ka mʉsalaba?»
Ɓokumu-kumu ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na ngama
wagɔgɔ, asɨ Kaizalɨ aka.»
16 Pilatʉ ʉpá kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka
mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakabangɨlaga Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɓasʉda ɓava kʉwa ndɨ Yeso.
17 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ yi nɔ abɨnɨka ndɨ mʉsalaba
kakɨ, opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ. Ɨnda kʉwa ndɨ miso ya pa
nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ» isi yi na Libelenia
ɓɛ «Gɔlɔgɔta.»
18 Kʉ ɓɛyɔ, ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba na ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓaɓa, nɔ kʉ, nɔ kʉ.
19 Pilatʉ okpika ndɨ ko mikya-lɨɓaʉ, ɓabanga ka mʉsalaba.
A ndɨ yikpiko ɓɛ: «Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, Ngama ka
Ɓayuda.» 20 Ɓayuda ɓudingi ɓatangʉlaga ndɨ moɓiso mi

nɨmɔ, kyɛ pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso a ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ. A ndɨ yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki.
21 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ka Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ Pilatʉ ɓɛ: «Wokokpikoni ɓɛ: ‹Ngama ka Ɓayuda,› luki limoti kpiko ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: Ɨmɨ nɨ Ngama ka Ɓayuda!›»
22 Luki limoti, Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨyɔ nokpiki, ikpikini.»
23 Nɨyɔ ɓasʉda ɓama kabangɨlaga Yeso, ɓava ndɨ ɓotu kakɨ, ɓagbananaga ka ɓapanga ɓayɨkwanganya. Sʉda ɓemoti-ɓemoti ava ndɨ panga yi yimoti. Ɓava ndɨ gɔnɨ kanzʉ kakɨ nɨnɔ ɨtɨla ndɨ nɨ kɛgʉ na ɓapanga, katʉkya kʉgʉ adwɛ kusili, a ndɨ kutuko kumuti aka.
24 Ɓasʉda ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Takayiɓogonitɔgʉ kanzʉ yi nɨmʉ, totwini mino lɨɓɛsɛ, iba tɨnɨ ɓɛ wanɨ nɔ asumbo.» Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ Moɓiso Motu nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓagbananaga ndɨ ɓotu kamɨ,
ɓatwa lɨɓɛsɛ ko bulya kanzʉ kamɨ.»
Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ.
25 Amakɨ Yeso, mamakɨ-amakɨ nɨnɔ muko yi, Malia nɨnɔ a ndɨ muko Kɨlɨɔpasɨ sɛ kʉwa Malia mʉtʉ wa Magadala ɓa ndɨ ɓakamaga ɓuwobi na mʉsalaba ka Yeso.
26 Nɨyɔ Yeso amɨna ndɨ amakɨ pa imoti na mʉɓɨɓya yi nɨnɔ apága ndɨ kʉgbɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mama, mikakʉ nɨmʉ.»
27 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ mʉɓɨɓya nɔ ɓɛ: «Amakʉ kʉwa nɨmʉ.» Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉɓɨɓya nɔ aga ndɨ na Malia kʉ kakɨ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Kumbuso yi, Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ masɨ itulyonini. Kotulyasa nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso Motu, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaɨmʉkana mʉsasa mo lɨɓo.»
29 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na mbɨkɛ yimoti yitumo na vinya wozyo ɓɨɗɛ. Kʉwa wa, ɓasʉda ɓava ndɨ luki limoti la fʉɓʉ-fʉɓʉ, ɓoluba ndɨ ka vinya yi nɨnɔ, ɓakpɨkɨla ndɨ ka mʉ ma mikya mʉngbɨngɨlɨ ma sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɨsɔpɔ, ɓokpuɗisa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka Yeso.
30 Nɨyɔ Yeso amya vinya wozyo yi nɨnɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masɨ itulyonini.» Abʉmya kʉwa ndɨ mʉ, osisa lɨmbɛngɨ.

Sʉda ɓemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzɨ

31 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Kinili, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓamanda ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ iki ka mʉsalaba aka kyɛ

Lɨsyɛ la kimumbiso li nɨlɔ, a ndɨ lidingi. Ɓakʉnga kʉwa ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓuɓunogi magʉ kyɛ ɓutotisogi.
32 Ɓasʉda ɓodoku kʉwa ndɨ koɓunaga magʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɓa Yeso ka mʉsalaba. Ɓapʉnga ndɨ na mʉtʉ wa mambwa sɛ kʉwa nɨnɔ wagɔ.
33 Nɨyɔ ɓosilo ka Yeso, ɓɨna ndɨ ɓɛ okwini, kinili, ɓakaɓunagʉ ndɨ ɓata magʉ.
34 Luki limoti, sʉda ɓemoti atuma ndɨ na syogbu ka mbanzɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, liɓo na ɓangʉ opupa ndɨ.
35 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɔ akatʉmbʉlaga yi. Mʉtʉmbʉlagɨ kakɨ a ma lɨngʉnʉ. Ɨyɨ akaiba ɓɛ akaɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya kyɛ iɓunu ɓinikyononito gɔnɨ.
36 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mukuwo kakɨ mumuti aka koɓunikigʉ ndɛkɛ.»
37 Moɓiso magɔgɔ Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Ɓandaga ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatuma ndɨ na syogbu.»

Ɓanaga kalumba Yeso
(Mataɣɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ mʉtʉ wa Alimatia, ɨnda ndɨ kakʉnga Pilatʉ manda ka Yeso. Pilatʉ abaɨlya ndɨ. Yɛzɛfʉ ikaga ndɨ mʉɓɨɓya ka Yeso ko dikiɗi kyɛ a ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda, ovoku kʉwa ndɨ manda ka Yeso.
39 Nikodimo nɨnɔ ɨnda ndɨ ka Yeso lɨsyɛ limoti no biti, odoku ndɨ na malazi nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ manɛmanɛ mʉmatanaga no luki abɛ adʉdʉ. Malazi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
40 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓava ndɨ manda ka Yeso, ɓakandaga ndɨ na ɓabandi ɓi nɨɓayɔ ɓogboɗyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ mino kambwa kalumbo mʉmbanzʉ.
41 Tiko yimoti a ndɨ ka pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso ka mʉsalaba. Kʉsɔ wo tiko yi nɨyɔ, a ndɨ na mbʉkʉ yimoti yambɨya nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ.
42 Kaɨna ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso ka Ɓayuda, ɓalumba ndɨ Yeso wa kyɛ mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ ɓuwobi.

20

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 28:1-8; Malɨkɔ 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, Malia nɨnɔ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala ɨnda ndɨ ka mbʉkʉ. Nɨyɔ osila kʉ, ɨna ɓɛ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓadʉla ndɨ nolu mbʉkʉ, ɓa ndɨ nɨ ɓotumbini.

2 Aga ndɨ mbangʉ ka Simoni Pɛtɛlɛ na ka mʉɓɨɓya wagɔ
nɨnɔ Yeso apaga ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwono-
dosu ka mbʉkʉ, takibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
3 Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya nɨnɔ wagɔ nɔ ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓaga ndɨ mbangʉ. Luki limoti, mʉɓɨɓya
nɨnɔ wagɔ nɔ a ndɨ kapɨkɨta mbangʉ yapʉ kakɨtaga Pɛtɛlɛ,
adwɛ ndɨ ɨyɨ kambwa.
5 Odidika ndɨ, aɓɨmya, ɨna ɓotu ɓayiɗukusila ka kpɔlɔ,
luki limoti, nɨ kingyigʉ.
6 Kʉwa wa, Simoni Pɛtɛlɛ, nɨnɔ a ndɨ kaɓiɓyoku, osiloku.
Ogulya ndɨ ka mbʉkʉ, ɨna ɓabandɨ ɓayiɗukusilo wa,
7 ɨna gɔnɨ ndɨ panga ya kutuko nɨkwɔ ɓatikya ndɨ noku
Yeso mʉ. Panga ya kutuko yi nɨyɔ a ndɨ yiɗukufogo, yibisa
di ka pa yagɔgɔ nɨ kɛgʉ pa imoti na ɓabandɨ.
8 Kʉwa wa, mʉɓɨɓya wagɔgɔ nɨnɔ aɗɨkya ndɨ kosila ka
mbʉkʉ, ogulya gɔnɨ. Ɨna ndɨ, aɓɨnɨkyana.
9 A ɓɛyɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ
ɓakonotombisyigʉ isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ko
Moɓiso ɓɛ Yeso opupatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ.
10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɨganana ndɨ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Malɨkɔ 16:9-11)

11 Malia a ndɨ wakamaga kunzi, ka kpɔlɔ wa mbʉkʉ,
anagama. Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mina kagama aka
nɔ, odidika ndɨ kaɓɨmya mbʉkʉ,
12 ʉmɨna kʉwa ndɨ ɓamalaika ɓaɓa ɓimokisyogini ɓotu
ɓayotutu, ɓikogini ka pa nɨyɔ ɓongosa ndɨ mina manda ka
Yeso. Ɓemoti a ndɨ miso ya mʉ, wagɔ miso ya magʉ.
13 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ?» Usikisya
ndɨ ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwana-damɨ ka mbʉkʉ, nakibigʉ
ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
14 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, oyikana ndɨ, amɨna Yeso
wakamaga, luki limoti, nɨ kamibigʉ.
15 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ? Wakakɨsa
wanɨ?» Malia a ndɨ kasɨma ɓɛ zamʉ wo ɓotiko nɔ. Aɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ba, kika nɨ ɨwɛ nɔ wanyu ɓi, ɨwanya kʉ
wabisi ɓi mino, naviku.»
16 Yeso amaka ndɨ ɓɛ: «Malia!» Malia oyikana ndɨ, aɓɨkya
na Libelenia ɓɛ: «Labuni!» isi yi ɓɛ «Muwonisilo.»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakevilonitɔgʉ, kyɛ
nakanoɗokigʉ mbɛyɨ ka Baba. Luki limoti, wɨnda kaʉɓɨkya
ɓomika-mama ambɛ nakaɗaka ka Baba nɨnɔ a gɔnɨ Obonu,
ko Kunzi kamɨ nɨnɔ a gɔnɨ Kunzi kunu.»

18 Malia yi nɨnɔ wa Magadala nɔ ɨnda kʉwa ndɨ kaʉɓɨkya
ɓaɓɨɓya ɓɛ aminito Mombukwono-dosu, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ
aɓɨkya ndɨ mino.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 28:16-20; Malɨkɔ 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ɓʉgɔgɔ ɓa lɨsyɛ la Mungu li nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓa
ndɨ ɓʉmʉmʉkana. Ɓadʉlaga ndɨ pumi ya ndaɓʉ nɨyɔ ɓa
ndɨ mino ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda.
Yeso odoku ndɨ, amaga luga kaɓʉ ɓɨgba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ:
«Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!»
20 Kumbusa kaɓɨkya ɓɛyɔ, ʉwanya maɓɔkʉ na
mbanzɨ. Ɓaɓɨɓya ɓogwa kʉwa ndɨ magyagya kamɨna
Mombukwono-dosu.
21 Yeso ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa
imoti na iɓunu! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛtɨka ndɨ mino,
nakamʉtɨka ɨmɨ ɓɛgɛyɔ.»
22 Nɨyɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ, uusya ndɨ na ahʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ-Lotu iki kʉsɔ kunu.
23 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mʉpɨlyaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɓinisanaga
ndɛkɛ na mʉpɨlya. Ɓasɨ nɨɓɔ makʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ,
ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.»

Tʉma oɓinikyonini kʉwa ɓɛ Yeso opupini ka mbʉkʉ

24 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso upuponilya ndɨ mino,
Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi», ɓemoti ka
ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, kɛgʉ ndɨ ɨyɨ wa.
25 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Taminito sɛ
iɓusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tʉma usikisya
ndɨ ɓɛ: «Nakini ɓepukulu ɓayo sumani ka maɓɔkʉ kakɨ,
nakatuni kpɛngbɛ ka ɓepukulu ɓi nɨɓɔ, nakovili mbanzɨ
kakɨ, nakaɓɨnɨkyanɨgʉ pɔ.»
26 Kumbusa wa pɔsɔ ɓemoti, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ɓata
ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Tʉma a kʉwa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ pumi a ndɨ mino yɨdʉlaga aka yɔ, Yeso odoku
ndɨ, ɨyɨ aka luga kaɓʉ ɓɨgba, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa
imoti na iɓunu!»
27 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ Tʉma ɓɛ: «Mʉtʉna kpɛngbɛ
kakʉ wanʉ, wɨna maɓɔkʉ kamɨ. Makya kʉɓɔkʉkɔ wanʉ,
wɛvɨla mbanzɨ. Wakikonitɔgʉ ɓata na ɓotumo, luki limoti,
ɓɨnɨkyana kʉwa.»
28 Tʉma asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, Kunzi
kamɨ!»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini sɛ kʉwa
kyɛ weminini? Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga nɨ
ɓakinigʉ!»

Yuani akatʉmbʉlaga isi ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ

30 Yeso agyatʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga magɔ makpʉ ko misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kikpikagagʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ.

31 Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.

21

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya maɗɨya na ɨka

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ka kpɔlɔ wa ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndɨ ɓɛnɛ:

2 Lɨsyɛ limoti, Simoni Pɛtɛlɛ, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Muɓigi, Natanaeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kana ka iwili ya Galilaya, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓa ndɨ pa imoti.

3 Simoni Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakaaga ka ɓosi.» Ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓusu aka, taga na iɓunu.» Ɓaga kʉwa ndɨ, ɓaɗaka ka ɨngbɔlɔ. Luki limoti, biti yi nɨyɔ, ɓakanyɔgʉ ndɨ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

4 Nɨyɔ lɨsyɛ a ndɨ kosyoku, Yeso a ndɨ wakamaga kubi, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kamibo.

5 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓomikamɨ, mugwito ɓosi?» Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Haaa.»

6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Luboni moyo ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɨngbɔlɔ, mugwito ɓosi kʉ ɓɛyɔ.» Ɓoluba kʉwa ndɨ, moyo ʉgyagya kanyɔ kyɛ ɓosi ɓa ndɨ nɨ ɓoyumonini mino ɓɨyʉ.

7 Mʉɓɨɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Mombukwono-dosu aka mʉ!» Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ʉkana ɓɛyɔ, imokisya ndɨ kutuko kyɛ a ndɨ ndumbu, ɨyɨ aka ndɨ ko liɓo ɓikudumu.

8 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kodoku aka ɓɨwɛsɛɛ na ɨngbɔlɔ nɨ ɓananyɔ moyo nɨmɔ a ndɨ nɨ oyumonini na ɓosi mɔ. A ɓɛyɔ, ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɓyɨ na kubi, a kʉwa ndɨ abɛ mɛtɛlɛ mɨya imoti aka.

9 Nɨyɔ ɓɨfʉma, ɓatakanya ndɨ musi kʉgʉ wa makamʉ, na mukati.

10 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Doniku mino na ɓosi nɨɓɔ mapʉnya kaʉnyɔ.»

11 Simoni Pɛtɛlɛ aɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga koluta moyo nɨmɔ a ndɨ mʉyʉmana na ɓosi ɓakpʉkpʉ mɨya imoti ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti na ɓasaa. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓudingi yɔ, moyo katɨnɨkagagʉ ndɨ.

12 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Doniku kalyalya.» Gʉtʉgʉ mʉɓɨɓya ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ

ni wani?» Ba ndi kaiba ɓinza ɓɛ Mombukwono-dosu nɔ.
13 Yeso ukpuɗoku ndi, ava mukati, upága pa imoti na ɓosi.

14 A kuwa ndi nganga ya yisaa Yeso kaupuponilyo ɓaɓiɓya
kaki, katukya wa opupoku ndi mino ka mbuku.

Yeso akapá Pɛtɛlɛ ligubo

15 Niyɔ ɓama kalyalya, Yeso amuusa ndi Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Simoni, mika Yuani, wɛpagatu kauki taga ɓatu ɓi niɓa?»
Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatu
ɓinza ɓɛ nupagatu.» Yeso aka ndi na iyi ɓɛ: «Huɓuulyogo
ɓomikya ɓakɔndɔlɔ kami!»

16 Igyilya ɓata ndi kamuusa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani,
wɛpagatu?» Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-
dosu, wibatu ɓinza ɓɛ nupagatu.» Yeso aka ndi ɓata na iyi
ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kami!»

17 Kumbuso yi, Yeso amuusa ɓata ndi ka nganga ya
yisaa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani, wɛpagatu?» Pɛtɛlɛ
alya ndi kumbu kugbɛ ka yuuso ya yisaa yi niyɔ ɓɛ:
«Wɛpagatu?» Asikisya kuwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wibaga makpumuka masi, wibatu ɓɛ nupatu!» Yeso aɓikya
ndi ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kami!

18 A lingunu, a lingunu, nakauɓikya ambɛ, ngbingo
yi ninɔ wa ndi mino muwanza, wikpikilaga ndi iwɛ
mombukwana-daki yi mukaɓa, waga ku wapaga ndi mino.
Luki limoti, ngbingo yi ninɔ wadu ɓa ndɛkɛ mino, wananaga
ndɛkɛ maɓɔku, mutu wagɔgɔ ukpikila mukaɓa, aga na iwɛ
ku wakɛgu ɓi mino kapa.»

19 Ka munzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisila ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ
okwa mino, apá ibiba ko Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndi
na iyi ɓɛ: «Iɓyeku!»

Yeso akanzina ko bulya ka muɓiɓya ninɔ apaga ndi

20 Niyɔ Pɛtɛlɛ oyikono, amina ndi muɓiɓya ninɔ Yeso
apaga ndi ni anodoku. Muɓiɓya yi ninɔ nɔ amuusa ndi
Yeso na ɓepisi-pisi lisyɛ nilɔ ɓa ndi mina kalya Pasika ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wani nɔ akaugaba?»

21 Niyɔ Pɛtɛlɛ amina muɓiɓya yi ninɔ ɓɛyɔ, amuusa Yeso
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, yɛgu sɛ kuwa nimu, likpumuka
tino lɔ asilya ndɛkɛ?»

22 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Nakapa ambɛ kokwonito kadwɛ
ku kwa ku nigoku ndɛkɛ mino, la kaku mino ni iki? Iwɛ,
iɓyeku.»

23 Kinili, mongoni mi nimɔ aɗa kuwa luga ka ɓatu niɓɔ
ɓaɓinikyana ndi Yeso ɓɛ muɓiɓya yi ninɔ kokwigu ndɛkɛ
iyi. Wina sɛ, Yeso kaɓikyagu ndi ɓɛ kokwigu, luki limoti,

aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ɓɛ kokwonito kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ?»

24 Dɛmʉ wa makpʉmʉka mi nɨmɔ nɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ okpikaga. Takaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ a ɓalɨngʉnʉ.

25 Yeso agyatʉ ndɨ makpʉmʉka magɔgɔ mudingi. Nakaɨna abɛ ɓakokpikaga ndɨ masɨ, imoti-imoti, iba pa kikigʉ ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ nɨyɔ ɓakwanana kobiso mino ɓakɨtaɓʉ ɓi nɨɓayɔ.

Ligubo
ka ɓatʉtʉmbwa
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa a kɨtaɓʉ ya yɨɓa nɨyɔ Luka okpika ndɨ. Akatʉmbʉlaga mogubo dididi nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa ɓagya ndɨ. Nɨyɔ ya mambwa a «Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpika ndɨ mino.» Kʉsɔ yi, atʉmbʉlaga ndɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, anzɨna ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kukwakʉ ka Yeso, ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, na ɓɛyɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Ka Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa, akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ mino ɓatʉtʉmbwa, na ɓɛyɔ ɓakpakyanaga ndɨ mino ka ɓagʉɗʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso yasɨ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓabangana ndɨ na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓongbingo ɓagɔgɔ ɓɛ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a asɨ ko bulya kaɓʉ aka. Luka atʉmbʉlaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, ɓɛyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ mino kabɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.

Atʉmbʉlaga ligubo lidingi nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓɛyɔ ka Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Pɔlɔ ɓagya ndɨ. Pɛtɛlɛ nɔ ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓa Yelusalɛma Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓudingi kaɓʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino. Pɔlɔ apága ndɨ ɨyɨ Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ akatɨwonisilo ɓɛ tokwononi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yelusalɛma *1:1–8:3*
Masyɛ ma muliɓo ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ *1:1-11*
Ɓapunogini Matɨasɨ kaiko atʉtʉmbwa *1:12-26*
Doku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu *2:1-13*
Ɓatʉtʉmbwa ɓopupini ɓadɛmʉ ɓo Mongoni Manza ka Yelusalɛma *2:14–8:3*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓa Yudɛa na ka Samalia *8:4–12:25*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ *13:1–28:31*
Lɨgʉndʉ la mambwa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *13:1–14:28*
Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓʉndaga Pɔlɔ *15:1-35*
Lɨgʉndʉ la yɨɓa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *15:36–18:23*

Lɨgʉndʉ la yɨsaa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *18:24–21:16*
Ɓagwini Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ ka Yelusalɛma *21:17–23:22*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Kaizalɨa *23:23–26:32*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Lʉma *27:1–28:31*

Luka akatʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la kɨtaɓʉ kakɨ

1 Ambɔkʉ Tiofilo,
Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ kamɨ ya mambwa, natʉmbʉlaga ndɨ
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Yeso apʉnga ndɨ kagya na kowon-
isilo katʉkya ka ɓʉndɛlɨ,
2 kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Yeso a ndɨ nɨ upunogini ɓatʉtʉmbwa, kambwa
kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉpá mʉtʉʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Yeso uwonyogini ɓatʉtʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu

3 A ɓɛyɔ, kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, Yeso upuponilya ndɨ
ɓatʉtʉmbwa kauwonisilo ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi
ɓɛ opupiniku ɓi ka mbʉkʉ. Kʉsɔ wa masyɛ ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya, Yeso upuponilyaga ndɨ, anʉnzɨnɨlya ko bulya
Ɓʉngama ko Kunzi.
4 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya pa
imoti, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Makotukyonitɔgʉ ka Yelusalɛma
wa. Luki limoti, muɓundogoni apɛpɛ nɨnɔ aka nɔ Baba
amʉwanyaga ndɨ. Apɛpɛ yi nɨnɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ
namʉpá ndɨ mongoni mi.
5 A ɓɛyɔ, Yuani oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki limoti,
iɓunu, kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ɓamuɓotiso ɓanʉ na
Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso akaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ

6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa
imoti na Yeso, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wakaumigisilyo Ɓezaleli Ɓʉngama mbɨya wanʉ?»
7 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ bulyo kunu kaiba ngbingo
ikanɨ lɨsyɛ nɨlɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino. Baba
yɨkaka aka nɔ akaiba ko ngu kakɨ.
8 Luki limoti, motumo ɓanʉ no ngu ngbingo yi nɨnɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu amusilya mino. Miko ɓadɛmʉ kamɨ ka gʉɗʉ
yi nɨnɔ ina ɓɛ Yelusalɛma, ka iwili ya Yudɛa na Samalia wasɨ
na kadwɛ ka mondu ma ɔɓɨlɨ wasɨ.»
9 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ Yeso
kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨ ɓatʉtʉmbwa kakɨ ɓanamɨna. Kʉwa wa,
ɨkʉɓa aɗika ndɨ ɓiwaɗi nɨ ɓakaminigʉ ɓata.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓazwa kaɓʉ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino
ɓakɨtʉlya aka kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ Yeso a ndɨ mino kaaga,

ɓatʉ ɓaɓa ɓakimokisyogo ɓotu ɓitutu ɓupuponilyoku ndɨ ɓigbututu.
11 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓatʉtʉmbwa ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Galilaya,
ko bulya ɨkɨ yɔ momononi mino ɓigwo, mananda asɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ aka ɓɛyɔ? Yeso nɨnɔ Kunzi atumbi luga kunu
kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, igoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ
mamini mino kaaga yi.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓatʉkya ka ngʉpa nɨyɔ
ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni, ɓɨga ka Yelusalɛma.
Ngʉpa yi nɨyɔ kɛgʉ ndɨ ɓyɨ na gʉɗʉ, a ndɨ abɛ kilomɛtɛlɛ
imoti aka.
13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓosilo mino ka Yelusalɛma, ɓaɗaka ndɨ
ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. A ndɨ
nɨ Pɛtɛlɛ, Yuani, Yakɔbɔ, Andɨlɨa, Filipi, Tʉma, Batulumei,
Matayɔ, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Simoni nɨnɔ a ndɨ kakɨsa
ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ na Yuda mika Yakɔbɔ.
14 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ kalʉmba pa
imoti na mʉtamanagɨ mimoti. Ɓalʉmbaga ndɨ na ɓoko, na
Malia amakɨ Yeso, na ɓamamakɨ Yeso.

Ɓapunogini Matɨasɨ kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓambanzʉ abɛ mɨya na
ɓatɛkɛɓɛ-ɓaɓa nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ, ɓamʉmʉkana ndɨ. Pɛtɛlɛ
amaga ndɨ luga ka ɨɓʉ, ɨyɨ aka ɓɛ:
16 «Ɓomika-mamaaa, okwononi ɓi ɓɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ka Moɓiso. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ
anzɨna ndɨ kambwa kʉsɔ ka Daudi ko bulya ka Yuda. Ɨyɨ
Yuda nɔ ɨita ndɨ kʉwa ngama ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagwi ndɨ
Yeso.
17 Yuda a ndɨ ɓemoti kusu, ikaga ndɨ gɔnɨ na ligubo
mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
18 Oluwa ndɨ tiko no ɓuyi ɓi nɨɓɔ ɓakalya ndɨ na ɨɓʉ ko
bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ li nɨlɔ agya ndɨ lɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ogwoku
ndɨ na mʉ ɓɨpɛ, mʉma amalɨka, ɓasɔpʉ ɓayasɨ ayobuka ndɨ
ɓigbondo.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi
nɨmɔ. Kinili ɓalʉka ndɨ tiko yi nɨyɔ ka lɨsasʉ kaɓʉ ɓɛ:
‹Akɛlɨdamʉ›, isi yi nɨ: ‹Tiko ya Ɓangʉ›.
20 Wina sɛ, ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ:
‹Pa kakɨ iki ndɛkɛ ngundu,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikigʉ ndɛkɛ mino.›
Ikpiko gɔnɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wagɔgɔ nɔ avɨ ndɛkɛ pa ya ligubo kakɨ.›
21-22 Kinili, okwononi ɓɛ mʉtʉ ɓemoti ogulyi luga
kusu, kaiko dɛmʉ wo pupo ka Mombukwono-dosu Yeso
ka mbʉkʉ. Iki ɓemoti ka nɨɓɔ tikaga ndɨ na ɨɓʉ

ɓongbinga ɓasɨ, wa tolingyaga ndɨ mino giyo pa imoti na
Ɓamombukwono-dosu Yeso, katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ
Yuani aɓotisa ndɨ mino, na kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi
aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
23 Kʉwa wa, ɓumomosa ndɨ ɓatʉ ɓaɓa: A ndɨ nɨ Yɛzɛfʉ,
nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ Balisaba, ɓalʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yusuto
sɛ kʉwa Matɨasɨ.
24 Kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓalʉmba
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨnɔ wiba mambɛngɨ ka
ɓatʉ ɓasɨ, tiwonisilo nɨnɔ wapunogi luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi
nɨɓa,
25 iki atʉtʉmbwa ka Yeso, agyɨ ɓanʉ ligubo li nɨlɔ Yuda
osi ɓi ɨyɨ, ɨmagalya ka pa yi nɨyɔ kakɨ.»
26 Kʉwa wa, ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ. Lɨɓɛsɛ awanya Matɨasɨ
nɨnɔ ɓamakya ndɨ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na
ɓemoti.

2

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓaɓɨɓya

1 Nɨyɔ lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ ɨtʉlyana, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓa ndɨ
ɓʉmʉmʉkana pa imoti.
2 Ko ngbingo ɓemoti, mungbi oɓuka ndɨ katukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muvivi mapʉ, otumo ɓɨɗɛ ka
ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓakikonono.
3 Ɓɨna kʉwa ndɨ luki anipupisoku abɛ maɗaɗa mo ɓuku.
Ɨgbananaga ndɨ, ibisogo limoti-limoti kʉgʉ ka mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga
kanzɨna masasʉ magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ
a ndɨ mino kaʉkpamya.
5 Wɨna sɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ko giyo yasɨ ya
ɔɓɨlɨ, ɓikaga ndɨ ka Yelusalɛma wa. Ɓaɓangaga ndɨ Kunzi
kʉgbɛ.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino mungbi mi nimɔ,
ɓamʉmʉkana ambaza ɓemoti. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓanombomboya
kʉgbɛ, kyɛ mʉtʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ a ndɨ
kaʉmʉkana ɓaɓɨɓya nɨ ɓakanzɨna ka lɨsasʉ kakɨ ɓɨkpɛ.
7 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ kʉgbɛ, ɓotumo na om-
bombo ɓɨɗɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓakanzɨna ɓa,
ɓakɛgʉ mbɛyɨ ɓasɨ asɨ Ɓagalilaya aka?
8 Igyonoso kʉwa ɓʉnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu
ʉmʉkanɨ kanzɨna lɨsasʉ kakɨ la kɨɓʉkʉta?
9 Atʉ ndɨ na ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka mugi ma
Palatɨ, Medi, Elamu, Mezopotamia, Yudɛa, Kapadokia, Poto
na ka iwili ya Azia,

10 Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia nɨyɔ a
ɓuwobi na gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kuleni. Atʉ ndɨ na nɨɓɔ
ɓotukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Lʉma,
11 ka mugi ma Kɛlɛtɛ na nɨmɔ ma Alabia. Luga kaɓʉ,
atʉ ndɨ na Ɓayuda ɓɨkpɛ, na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ
ka Musa. Wɨna sɛ, ɨɓusu ɓasɨ takaʉmʉkana kanzɨna
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi ka masasʉ
kusu.»
12 Ɓombombaya ndɨ ɓasɨ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ.
Ɓuusono ɓɛ: «Isi ya lɨkpʉmʉka lɨna pɨyɛ nɨ ɨkɨ?»
13 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓapʉnga kaʉtɨba ɓaɓɨɓya,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nɨɓana ɓokwini lɨbʉma!»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kambwa wa ambaza ka ɓambanzʉ

14 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ pa imoti na ɓatʉtʉmbwa
tɛkɛɓɛ na ɓemoti, apʉnga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Iɓunu ɓomikya Ɓayuda, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga ka
Yelusalɛma, pongoni motili, mibo nɨlɨ, mʉkana ɓɨnza nɨlɔ
nakamʉɓɨkya.
15 Ɓatʉ nɨɓana ɓakɛgʉ na lɨbʉma ɓɛyɔ mo mino kaʉmɨna
yɨ, kyɛ mɔnɨ a mbɛyɨ ka saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ aka.
16 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Yueli aɓɨkya
ndɨ, a kʉwa kaigyonoso mbɨya wanʉ:
17 ‹Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: Ka masyɛ ma muliɓo,
nuɗukulya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ Lɨmbɛngɨ kamɨ,
ɓomikunu, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi ɓika ndɛkɛ ɓogyalandʉ,
ɓawanza na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kunu ɓalʉtaga ndɛkɛ ɓonziki.
18 Iyo, ka masyɛ mi nɨmɔ,
noɗuka ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ
kʉgʉ ka ɓagya-ligubo kamɨ ɓoko na ɓalʉkʉ ɓi,
ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓogyalandʉ.
19 Nagya ndɛkɛ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mokingyosi mʉpá ombombo ka ɔɓɨlɨ wa.
Mɨna ndɛkɛ ɓangʉ,
ɓuku na muki ɓindegbu-ndengbu.
20 Mɔnɨ opiya ndɛkɛ ɓipi,
tɨmba angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
Nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ kambwa wa lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino,
lɨsyɛ li nɨlɔ lidingi na la ɨbɨba.
21 Kʉwa wa, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨgama ndɛkɛ no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndɛkɛ na muhukuso.›
22 Iɓunu ɓomikya Ɓezaleli, hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka
nɨlɨna nakamʉɓɨkya lɨ: Kunzi amuwonisatʉ ndɨ ɓɛ Yeso
nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɨ wanɨ. Makaiba ɓɨnza ɓɛ Kunzi

agya ndɨ luga kunu, pisi ka Yeso, makpʉmʉka makpʉkpʉ, mʉmbanga-mbanga na mokingyosi mʉpá ombombo.
23 Ɓasʉta ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ kunu, Kunzi a ndɨ kaiba nɨlɔ kambwa aka, abaɨlya ɓɛ igyonosi ɓɛyɔ. Mamwɔ ndɨ pisi kabongisiso ka mʉsalaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi, akʉlaga ndɨ ka mʉzʉzʉla ma kukwakʉ pisi kapupiso ka mbʉkʉ, kyɛ kukwakʉ kakwananɨgʉ ndɨ kakʉkʉmɨlyaga.
25 A ɓɛyɔ, Daudi anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Namɨnaga ndɨ Mombukwono-dosu kambwa kamɨ ɓongbinga ɓasɨ,
a ɓuwobi na ɨmɨ kyɛ nakomomonitɔgʉ.
26 Kinili, lɨmbɛngɨ kamɨ a na mazɨyɔ,
mʉnɔkʉ kamɨ amutumo na magyagya ɓɨɗɛ,
gʉtʉgʉ nzʉyɨ kamɨ ika ndɛkɛ yakɨtʉlya ka mʉtamanagɨ,
27 a ɓɛyɔ, wakasɨgʉ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ kozingo ka ɓabɨlɨ,
wakasɨgʉ ndɛkɛ mʉgya-ligubo kakʉ Wotu kapɔ.
28 Wewonisila ndɨ ɓopisi ɓaya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
wetumisa ndɛkɛ na magyagya ɓɨɗɛ wa tiko mino na ɨwɛ.›
29 Ɓomika-mama, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi ɓɛ: okwoni ndɨ, ɓalumbo. Mbʉkʉ kakɨ a mbɛyɨ ɓata wa aka wa kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
30 Luki limoti, a ndɨ mugyalandʉ, iba ndɨ ɓɛ Kunzi akʉlya ndɨ silika ɓɛ amomosa ndɛkɛ miki ɓemoti luga wa lɨvananza kakɨ nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama ka pa kakɨ.
31 Daudi ɨna ndɨ kambwa aka ɓɛ Kilisito opupokuto ndɛkɛ ka mbʉkʉ ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Kunzi kasɨgʉ ndɛkɛ kozingo ka ɓabɨlɨ,
na nzʉyɨ kakɨ kapʉgʉ ndɛkɛ.›
32 Kunzi apupisatʉ ndɨ Yeso yi nɨnɔ nakanzɨna ko bulya kakɨ ka mbʉkʉ, iɓusu ɓasɨ ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
33 Kʉwa wa, Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ. Apá ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ awanyaga ndɨ mino. Yeso atitikilyoku ndɨ. A nɨlɔ makaɨna na kaʉkana mbɨya wanʉ.
34 A ɓɛyɔ, Daudi kaɗakagʉ ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
dawiki ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
35 kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.›

36 Kinili, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya Izaleli ɓokwononi kaiba
ɓɨnza ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi
aitisa ndɨ Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Ƀambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓaboilyini Kunzi

37 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ɓɛyɔ, ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ƀamuuso Pɛtɛlɛ na
ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ƀomika-mama, tagya nɨlɨna ɓʉ?»
38 Pɛtɛlɛ usikisya ɓɛ: «Ikosoni mambɛngɨ na mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka ogwo iɓatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi
amʉpɨlyatʉ ɓʉnyɛ kunu, amʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu.
39 A ɓɛyɔ, agʉmɛ ko Kunzi a ko bulya kunu na ɓomikunu.
A ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓyɨ, na ɓasɨ nɨɓɔ
Mombukwono-dosu Kunzi ʉmaka ndɛkɛ.»
40 Pɛtɛlɛ idukulogo ɓata ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka
magɔgɔ kaʉpá mʉsasa ka baya na kautumiso mambɛngɨ,
anaɓɨkya ɓɛ: «Puponi ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ
kyɛ ɓa ɓanyɛ, Kunzi amuusagatʉ.»
41 Ƀudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Pɛtɛlɛ,
ɓogwo iɓatiso. Lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓasaa
ɓabaɨlya ndɨ, ɓɨmatɨla ka liɗu ka ɓatʉ ɓa baya.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓa baya ikaga ndɨ ɓʉnɨ?

42 Ƀikaga ndɨ ɓakɨtʉlya ɓongbinga ɓasɨ kaʉkana mʉtɨwɨ
ka ɓatʉtʉmbwa, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ikaga ndɨ abɛ ɓomika-muko,
ɓanalyalya pa imoti na ɓanalʉmba pa imoti.
43 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ ikaga ndɨ na
kʉɓangakʉ, kyɛ Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga makpʉ pisi ka ɓatʉtʉmbwa.
44 Ƀikaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ luki limoti, ɓanobiso mukumbo
kaɓʉ pa imoti.
45 Ƀagabaga ndɨ lɨngama na mukumbo kaɓʉ,
ɓagbananaga ɓuyi ɓi luga kaɓʉ ɓasɨ kaƀyɛnɛnɛ na yangya
ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
46 Lɨmbɛngɨ limoti, ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanalyalya pa yimoti*. Ƀalyalyaga ndɨ na
magyagya, na mambɛngɨ makisiso ka ɓandaɓʉ kaɓʉ.
47 Ƀabibisaga ndɨ Kunzi, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓanʉpa. Masyɛ
masɨ Mombukwono-dosu ʉmatɨlaga ndɨ ka liɗu kaɓʉ,
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓinisanaga ndɨ na muhukuso.

3

Zɛgɛsɨ okpokyonini

---

* **2:46 2:46** *ɓanalyalya pa yimoti:* Akwananatʉ kaiko ka mɨza ka Mombuk-
wono-dosu, ikanɨ kalya kɔmɔnyɔ, ikanɨ kalya malɨlɨ aka ɓɨkpɛ.

1 Lɨsyɛ limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kaɗaka ka Ndaɓʉ ko
Kunzi ka malʉmba ma saa-tisa.
2 Ɓuwobi na mupumi mi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
«Mupumi Manza», mʉlʉkʉ ɓemoti ikaga ndɨ wa. Mʉlʉkʉ yi
nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ. Masyɛ masɨ ɓabinikogoku ndɨ wa,
kyɛ iki kaɨkʉkʉngya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
3 Nɨyɔ amɨna ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani nɨ ɓanogulyo kʉ, ʉkʉnga
ɓuyi.
4 Ɓanda ndɨ ɓɨngbangbangba, Pɛtɛlɛ aka na ɨyɨ ɓɛ:
«Tindoku!» 5 Alʉkʉ nɔ ʉnda ndɨ ɓizumuuu, kyɛ a ndɨ na
mʉtamanagɨ ɓɛ ɓakapá luki.
6 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ gʉtʉgʉ na
lɨfalanga aka ikanɨ ɔlɔ. Luki limoti, nakaʉpá tʉmatʉ nɨtɔ
na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ,
wamaga, wakpakyana!»
7 Kumbuso yi, Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ kamomoso. Wa aka wa, magʉ apingaga
ndɨ,
8 ɨyɨ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, ɓɨgba, apʉnga kakpakyana.
Ɓogulya ndɨ na Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, anobumbukogo nɨ
anabibiso Kunzi.
9 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓamɨna nɨ anakpakyana,
anabibiso Kunzi.
10 Nɨyɔ ɓibo ɓɛ ɨyɨ nɔ ikaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya ka
kpɔlɔ wa mupumi ma Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ
ɓɛ «Mupumi Manza», ɓaɓanga ndɨ, ɓapʉnga kombomboyo
ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ akɨtyanaga ndɨ lɔ.

Pɛtɛlɛ akanzɨna ka Ndaɓʉ ko Kunzi

11 Alʉkʉ nɔ kɛgʉ ndɨ ɓata kapa katʉkya ka kpɔlɔ ka Pɛtɛlɛ
na Yuani. Ɓatʉ ɓasɨ ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, ɓaga mbangʉ
kʉ ɓa ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Pa ya kɨgbʉka
ka ngama Sɔlɔmɔnɔ.»
12 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ ɨna ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ:
«Iɓunu Ɓezaleli, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kombomboyo
ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino katɨnda
ɓɨngbangbangba abɛ iɓusu ɓɔ takpokyonisi pisi ko ngu na
ɓungbingbili kusu kambwa ko Kunzi?
13 Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ, Kunzi
ka ɓotitosu, owonisi ɨbɨba ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Yeso.
Iɓunu masʉta ndɨ, mamanganya kambwa ka Pilatʉ nɨnɔ a
ndɨ wakɨtʉlya kakʉlaga.
14 A ndɨ Wotu na Wongbingbili, luki limoti, iɓunu maman-
ganya ndɨ, maɓɨkya Pilatʉ ɓɛ amʉkʉlyɨ mʉgya-manyɛ.
15 Wɨna sɛ, iɓunu mamwisisa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ atɨpága
ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ, luki limoti Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
Tɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ no miso.

16 Alʉkʉ yi nɨmʉna makamɨna mʉ, mamibagatʉ. Ohuki
pisi ka ƀaya yo lino ka Yeso, lino li nɨlɔ apingisogini. Baya
yɔ ahukusi lɨngʉnʉ ƀɛyɔ ma kʉwa mino kamɨna yɨ.
17 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakaiba ƀɨnza ambɛ
iƀunu na ƀangama kunu magya ndɨ Yeso ƀɛyɔ kyɛ makɛgʉ
ndɨ kaiba.
18 Luki limoti, Kunzi otulyosa ndɨ nɨlɔ aƀɨkya ndɨ ka
ƀʉndɛlɨ pisi ka ƀogyalandʉ ƀasɨ ƀɛ Masiya kakɨ igyogyisatʉ
ndɛkɛ.
19 Yikosoni nɛkɨ ɔƀɨlɨ kunu, mamigilyoku Kunzi kyɛ
olimogi ƀʉnyɛ kunu.
20 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ ngbingo
muyukumo, amʉtɨkɨlya Yeso, Masiya nɨnɔ amʉpʉnɨlyaga
ndɨ katʉkya ka ƀʉndɛlɨ.
21 Mbɨya wanʉ, okwononi ƀɛ Yeso iki mbɛyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ
aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino masɨ
ka ƀungbingbili. Katʉkya ka ƀʉndɛlɨ, Kunzi oƀikyoni ndɨ
nɨlɔ pisi ka ƀogyalandʉ kakɨ ƀotu.
22 A ƀɛyɔ, Musa aƀɨkya ndɨ ƀɛ: ‹Mombukwono-donu
Kunzi amʉtɨkɨlya ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, opupa ndɛkɛ
luga wa lɨvananza kunu. Ukonogoni ndɛkɛ masɨ nɨmɔ iko
kamʉƀɨkya.
23 Mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ndɛkɛ kamʉkana, ƀapupisa ndɛkɛ
ka lɨvananza ko Kunzi, ƀamwɔ.›
24 Katʉkya ko ngbingo ka Samueli, ƀogyalandʉ ƀasɨ na
nɨƀɔ ƀa ndɨ kumbuso kaƀʉ, ƀanzɨnagatʉ ndɨ ko bulya nɨlɔ
akaigyonoso ka masyɛ mi nɨma.
25 Iƀunu ma ka ɨkɔngɔ ka ƀogyalandʉ na nɨƀɔ ƀa agʉmɛ
nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na ƀotitonu, kaƀɨkya Abalahamʉ ƀɛ:
‹Ɓopiga ƀaya ɔƀɨlɨ ƀayasɨ inisana ndɛkɛ na ƀʉƀʉnga pisi
ka lɨvananza kakʉ.›
26 Kinili, Kunzi atikoku mbɛyɨ ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ ko
bulya kunu, kyɛ amuɗukilyi ƀʉƀʉnga, anyɔgɔ mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka luga kunu ka ƀʉnyɛ kakɨ.»

4

Pɛtɛlɛ na Yuani ƀa ko ngbongu ka Basa-Yidingi

1 Pɛtɛlɛ na Yuani ƀa ndɨ kanzɨna kambwa ka ƀambanzʉ.
Ko ngbingo yi nɨnɔ, ƀokumu, ngama ka ƀazamʉ ya Ndaƀʉ
ko Kunzi na Ɓasadukayɔ ƀopuponoku ndɨ ƀɨwɛɛɛ.
2 Mambɛngɨ a ndɨ kaʉtʉla kyɛ ƀatʉtʉmbwa ƀaƀa ƀi nɨƀɔ
ƀa ndɨ kaʉpá ƀambanzʉ mʉtʉʉ na kaʉƀɨkya ƀɛ yɛkɨ Yeso
opupa ndɨ ka mbʉkʉ, ƀatʉ nɨƀɔ ƀokwaga ndɨ, ƀopupa ndɛkɛ
ɨƀʉ ƀɛgɛyɔ.
3 Ɓugwi kʉwa ndɨ, yɛkɨ a kʉwa ndɨ ƀʉgɔgɔ, ƀʉmakya ka
bɔlɔkɔ kadwɛ na ƀʉgala ƀi.

4 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi luga ka niɓɔ ɓʉkana ndɨ
mʉtʉʉ, ɓabaɨlya ndɨ. Ɓa kʉwa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ
kuɓukumuti.
5 Ɓʉgala ɓi, ɓangama ka Ɓayuda, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Yelusalɛma.
6 Kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana a ndɨ wa gɔ wa, Kayafa, Yuani,
Alesandulia sɛ kʉwa ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨvananza ko kumu-kumu.
7 Ɓupupisoku ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani, ɓumomoso kambwa
kaɓʉ, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ko ngu ka wanɨ ikanɨ ko lino ka
wanɨ yɔ mogyi ɓi mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»

8 Kʉwa wa, yɛkɨ Pɛtɛlɛ a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-
Lotu ɓɨɗɛ, usikisya ɓɛ: «Iɓunu ɓangama, sɛ kʉwa iɓunu
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
9 na lɨsyɛ li nɨlɨ, kika nɨ iɓusu ta ko ngbongu, a ko bulya
ɓʉnza nɨɓɔ tagyilyi ɓi zɛgɛsɨ yi nɨmʉ na ɓɛyɔ ouki mino yi.
10 Iɓunu na ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ wibonito sɛ ɓɨnza
ambɛ kika nɨ alʉkʉ yi nɨmʉna omogi kambwa kunu mʉna
a wapʉpʉ, a ko lino ka Yeso-Kilisito mʉtʉ wa Nazalɛtɨ. Ɨyɨ
nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi apupisoku ka
mbʉkʉ.
11 Ɨyɨ nɨnɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ iɓunu, ɓopipiko, mombimba ndɨ
iitoni kʉwa lɨtalʉ la ɨzangɨya la muɓumbe.›
12 Muhukuso kɛgʉ ka mʉtʉ wagɔgɔ gʉtʉgʉ ɓemoti aka,
kyɛ kɛgʉ no lino gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ɓʉpá ɓambanzʉ
kʉnʉ kusili wa mɔnɨ ɓɛ kyɛ ʉpí muhukuso.»
13 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka Basa-Yidingi
ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, kaɨna ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ
mino kanzɨna nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓumibagatʉ ndɨ
ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa payaya na ɓakaɓyɛgʉ ndɨ ɨkɔlɔ. Ɓandʉnga
kʉwa ndɨ ɓɛ ɓikaga ndɨ pa imoti na Yeso.
14 Luki limoti, ɓatʉ ndɨ kamɨna alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ
wakamaga ɓuwobi na ɨɓʉ. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ.
15 Ɓʉkpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓopupi kunzi. Ɓapʉnga ndɨ
kanzɨna luga kaɓʉ,
16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tʉgya sɛ ɓatʉ nɨɓana ɓʉnɨ? A
ɓɨngbanganya ɓɛ ɓagyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga, ɓatʉ
ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓakaiba, kɛgʉ na yanganya.
17 Luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza ɓɛ mongoni mi nɨmɔ isisilogi
kawawa luga ka ɓambanzʉ. Tʉpakya nɛkɨ na ɗɨya ambɛ
ɓakanzinilyonitɔgʉ ɓata mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ko
lino ka Yeso.»
18 Kumbuso yi, ɓʉmaka ɓata ndɨ, ɓʉgbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ
ɓɛ ɓakonzinonitɔgʉ ɓata ikanɨ ɓakowonisilonitɔgʉ ko lino
ka Yeso.

19 Luki limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓusikisya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ
mbɛyɨ iɓunu aka, atʉ ngbingbili ko misa ko Kunzi
kamʉɓanga iɓunu nɨ takɛgʉ kaɓanga Ɨyɨ?
20 Kiko iɓusu aka, takakwananɨgʉ kaasa kanzɨna ko bulya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ tɨna ndɨ, tʉkana.»
21 Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉnyakɨlya ɓata ndɨ, ɓʉsa.
Ɓakɨnagʉ ndɨ pisi nɨyɔ ɓakwanana ndɨ mino kaugyogyiso
ko bulya ka ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibiso
Kunzi ka nɨlɔ akɨtaga ndɨ lɔ.
22 Alʉkʉ yi nɨnɔ inisana ndɨ na muhukuso mʉmbanga nɔ,
a ndɨ na ɓyanga kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

Malʉmba ka nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

23 Nɨyɔ ɓasisa Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ɓɨnda kʉwa ndɨ
kaʉtʉmbʉlyaga ɓawai-daɓʉ masɨ nɨmɔ ɓokumu-kumu na
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓʉɓɨkya ndɨ.
24 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalʉmba ndɨ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti
ɓɛ: «Ngamaaa, ɨwɛ nɔ wagya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo
makpʉkpʉ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
25 Pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, wanzinisa ndɨ titosu ɓɛyɔ ka
Daudi, mʉgya-ligubo kakʉ ɓɛ:
‹Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛvananza ɓo mino kavɨkɨmanaga?
Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓambanzʉ ɓo mino kagya ɓodikiɗi ɓaya
payaya?
26 Ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨmbamba ndɨ ka lʉnga,
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kagyogyiso Mombukwono-dosu
na kagyogyiso Masiya nɨnɔ apʉnaga ndɨ.›
27 Iyo, a ɓɛyɔ, ngama Ɛlɔdɨ ɨɓʉ na Pɔsɔ Pilatʉ
ɓamʉmʉkana ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, pa imoti na ɓɛvananza
ɓayagɔgɔ na ɓomikya-Ɓezaleli. Ɓamʉmʉkana ndɨ kagyo-
gyiso Yeso, mʉgya-ligubo kakʉ wotu, nɨnɔ wapʉnaga ndɨ
ɓɛ ɨkɨ Masiya.
28 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ kotulyoso nɨlɔ wosisilya ndɨ katʉkya ka
ɓʉndɛlɨ, ko ngu na ka sɨpananɨsɔ kakʉ.
29 Mombukwono-dosu, mbɨya wanʉ, wɨnanɔ ɓaka ɓɛyɔ
ɓo mino katigyogyiso yi. Ʊpá ɓosunzu kakʉ ngu kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka kakʉ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
30 Nonokunɔ kʉɓɔkʉkɔ kakʉ ɓambanzʉ ɓahʉkɨ, ɓɨnɨ
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi ko lino ka
mʉgya-ligubo kakʉ wotu ɓɛyɔ ka Yeso.»
31 Nɨyɔ ɓama kalʉmba ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino
ɓʉmʉmʉkana yɔ ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbwuku-ngbwuku. Ɨɓʉ
ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kaɓɨkyaga
Mongoni ko Kunzi nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

Yʉkanana ka ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

32 Ambaza ka ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓikaga ndɨ lɨmbɛngɨ
limoti na mʉtamanagɨ mumoti. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ
aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ mukumbo kakɨ a makakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti,
ɓobisaga ndɨ masɨ pa yimoti ko bulya kaɓʉ.
33 Ɓatʉtʉmbwa ɓatʉmbʉlaga ndɨ no ngu yasɨ mongoni
nɨmɔ Mombukwono-dosu Yeso opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ.
Kunzi uɗukilya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ɓudingi.
34 Mʉtʉ wa yangya kikogigʉ ndɨ luga kaɓʉ. A ɓɛyɔ, niɓɔ
ɓikaga ndɨ na ɓotiko ikanɨ ɓandaɓʉ ɓagabaga ndɨ, ɓodoku
no ɓuyi ɓi
35 ɓʉpá ɓatʉtʉmbwa. Ɨɓʉ ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ
kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
36 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ, ɓatʉtʉmbwa
ɓalʉka ndɨ ɓɛ Balanaba, isi yi ɓɛ «Nɨnɔ utumisaga ɓɛngɛnɨ
mambɛngɨ». Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ Mulawi, mʉtʉ wa uzu ya
Kipulo,
37 agaba ndɨ tiko kakɨ, aga ndɨ na ɓuyi ɓi, upóku
ɓatʉtʉmbwa.

5

Yɨgya yanyɛ ka Anania na Safila

1 Luki limoti, atʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Anania. Nɨyɔ ɓʉkanana na mukakɨ ɓɛyɔ ka Safila, ɓagaba
ndɨ gɔnɨ tiko kaɓʉ.
2 Ɓʉkanana ndɨ na mukakɨ, asʉma ndɨ ɓuyi ɓagɔgɔ, ɨnda
kʉwa ndɨ kaʉpá ɓatʉtʉmbwa niɓɔ otigala ndɨ.
3 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Anania, ko bulya ɨkɨ
yɔ abɨlɨ umingyi mino ɓɛyɔ kaɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu, wasʉma
ɓuyi ɓagɔgɔ niɓɔ wogobi ɓi mino tiko?
4 Kambwa kagaba tiko, tiko yi nɨyɔ kɛgʉ ɓi ya kakʉ?
Kumbuso kagabo yi, ɓuyi ɓi kɛgʉ ɓi gɔnɨ ɓa kakʉ? Ipun-
gonogi mbɛyɨ na ɨwɛ ɓʉnɨ kagya ɓɛyɔ? Ɛɛɛ, wakuɓugʉ sɛ
ɓambanzʉ, luki limoti, waɓu Kunzi!»
5 Nɨyɔ aka yɔ Anania ʉkana ɓɛyɔ, ogwa ndɨ ɓingbiii, okwo
wa aka wa. Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ,
ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
6 Ɓotugbo ɓodoku kʉwa ndɨ, ɓatikyogo, ɓabɨnɨka, ɓaga
ndɨ kalumbo.
7 Nɨyɔ agya abɛ saa yɨsaa ɓɛnɛ, mukakɨ osiloku ndɨ, nɨ
kɛgʉ kaiba nɨlɔ okitonogi.
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨɓɨkya mbɛyɨ, ɓuyi ɓasɨ niɓɔ
ogwi ɓi ko tiko niɓana aka ɓa?» Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, iɓu
niɓɔ aka ɓɔ.»

9 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mukononi pɨyɛ ɓi na
mbʉnyakʉ ɓʉnɨ kakɨngɨlaga Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-
dosu? Ʊkana, ɓatʉ nɨɓɔ ɓapʉnya kalumbo mbʉnyakʉ, ɓa
mbɨya wanʉ ka mupumi wa, ɓakaaga na ɨwɛ ɓɛgɛyɔ.»
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ogwo ka magʉ ka
atʉtʉmbwa wa, okwa ndɨ. Ɓotugbo ɓogulyoku ndɨ,
ɓatakanya nɨ odokini. Ɓaga ndɨ na ɨyɨ, ɓalumboku ka kpɔlɔ
ka mbʉnyakɨ.
11 Kʉwa wa, kanisa yasɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ
mongoni mi nɨmɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.

Ɓatʉtʉmbwa ɓakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

12 Ɓatʉtʉmbwa ɓagyaga kʉwa ndɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na mokingyosi makpʉ luga ka
ɓambanzʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ ɓasɨ
ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ pa ya yɨgbʉka ka Sɔlɔmɔnɔ.
13 Kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ wodi nɨnɔ ɨkpʉndaga ndɨ kamatɨkana
na ɨɓʉ. Wɨna sɛ, ɓambanzʉ ɓubibisaga ndɨ kʉgbɛ.
14 Ambaza ka ɓalʉkʉ na ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga ndɨ
Mombukwono-dosu ikaga ndɨ kobwo, anɨmatɨla ka ɓatʉ ɓa
baya.
15 Ɓʉbɨnɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ko ɓopisi, ɓumongoso
ka ɓakʉlʉgbʉ ikanɨ ka ɓakalagba. Ɓagyaga ndɨ ɓɛyɔ kyɛ
Pɛtɛlɛ kakɨtaga wa, mulundu kakɨ akwananɨ kaʉdʉnda
mino ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
16 Ambaza ka ɓambanzʉ odogokuto ndɨ gɔnɨ kotukyoku
ka ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓodogoku ndɨ na
ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓahʉkagatʉ ndɨ.

Yigyogyiso ka ɓatʉtʉmbwa

17 Kʉwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓikaga ndɨ na ɨɓʉ, isi yi ɓɛ lɨɗu ka Ɓasadukayɔ, ɓʉmɨnɨlya
ndɨ ɓatʉtʉmbwa imi.
18 Ɓugwi, ɓʉmakya ndɨ ka bɔlɔkɔ yidingi.
19 Luki limoti, no biti malaika ɓemoti ka Mombukwono-
dosu oukwa ndɨ pumi ya bɔlɔkɔ, upupisoku, ʉɓɨkya ɓɛ:
20 «Wogoni ka Ndaɓʉ ko Kunzi, mʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la ɔɓɨlɨ wambɨya.»
21 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka
yɔ. Ɓopupya ndɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉnga kapá
mʉtʉʉ.
Kumu-Kumu na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ, ɓʉmʉmʉla
ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasɨ ka Ɓayuda ka mʉnzɨna ka
Basa-Yidingi. Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ ɓambanzʉ kaumokoku
ɓatʉtʉmbwa ka bɔlɔkɔ.

22 Luki limoti, nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ,
ɓakʉtakanyagʉ ndɨ ɓata ɓatʉtʉmbwa. Ɓigoku ndɨ kaʉpága
mongoni mi nɨma:
23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yɨdʉlaga ɓɨnza
ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ. Ɓazamʉ ɓo ɓi ka pa kaɓʉ aka kambwa
wo pumi. Luki limoti, nɨyɔ toukwi mupumi, takatokonyigʉ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.»
24 Nɨyɔ ngama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓokumu-
kumu ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓamama ndɨ ɓɨgbagbagba, ɓanimuuso
ɓɛ isilyoku sɛ kʉwa ɓʉ.
25 Kʉwa wa, mʉtʉ ɓemoti upuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ mugwi ɓi ɓa sɛ kaʉpá ɓambanzʉ
mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ.»
26 Kumbuso yi, ngama ka ɓazamʉ na ɓatʉ kakɨ ɓɨnda ndɨ
kaugwi. Ɓodoku na ɨɓʉ, luki limoti, ɓakʉgya ndɨ na ɓou
kyɛ ɓa ndɨ kaɨɓangɨlya ɓɛ ɓambanzʉ ɓakubumonitɔgʉ na
matamʉ.
27 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ na ɨɓʉ, ɓumomoso kambwa wa Basa-
Yidingi. Kʉwa wa, Kumu-Kumu apʉnga ndɨ kausombiso,
28 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Takamupokyigʉ mbɛyɨ ɓi kapá
mʉtʉʉ ko lino ka mʉtʉ yi nɨnɔ? Mʉtʉʉ kunu itulyonini ka
Yelusalɛma wasɨ. Makapa katigboɗyo molingo ma ndʉga ka
mʉnɔkʉ ko bulya kukwakʉ kakɨ!»
29 Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Ok-
wononi kaɓanga Kunzi nɨ kɛgʉ kaʉɓanga ɓambanzʉ aka.
30 Mabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, mamwɔ. Luki
limoti, Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ
kakɨ, abisa ndɨ Ngama na Muhukuso kyɛ Ɓezaleli ɓoyikoni,
Kunzi ʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
32 Iɓusu, ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, pa imoti na
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi ʉpá ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga.»
33 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉmʉkana mino ɓɛyɔ, miso
ʉtana ndɨ ɓɨngbʉ, ɓa ndɨ kapa kaʉma ɓatʉtʉmbwa.
34 Luki limoti, luga kaɓʉ wa, a ndɨ na Mufalisayɔ ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Gamalieli, muwonisilo wa mʉtʉʉ ka Musa.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓangaga ndɨ kʉgbɛ. Amaga ndɨ luga
kaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ ɓupupisi mbɛyɨ ɓatʉtʉmbwa kunzi.
35 Kumbuso yi, aɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, wiminyonito
ka nɨlɔ makapa kagya ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓa.
36 Kanokitogigʉ masyɛ makpʉ wa Teuda ipupisa ndʉkʉ
mino. Ɨyɨ, ɨmɨnaga ɓi abɛ kika mʉtʉ mudingi, ɓambanzʉ
banda ɓamɨya ɓakwanganya ɓaɓɨɓyaga ndʉkʉ ɓingbooo.
Luki limoti, ɓamwoni ndʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono
ɓingbwi, gʉtʉgʉ ɓemoti aka kasɨkanagʉ ndʉkʉ.

37 Kumbusa kakɨ, Yuda nɨnɔ mʉtʉ wa Galilaya ipupisoku ɓi ɓɛgɛyɔ, wa ɓa ndʉkʉ mino kaʉtanga ɓambanzʉ. Ɨyɨ, uluta ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ kaɓɨɓya. Luki limoti, ɓamwɔ ndʉkʉ gɔnɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono.

38 Mbɨya wanʉ, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ tumboni tamanaga kunu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa, musiso. Kiko lɨkpʉmʉka ka ɓambanzʉ, osyatʉ.

39 Luki limoti, kika nɨ akotukyoku ko Kunzi, makakwananɨgʉ kakpɨngba. Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ, makulononononito no Kunzi!»

Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Gamalieli.

40 Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓatʉtʉmbwa, ɓutinisiso fimbo, ɓʉgbɨtyaga ɓɛ ɓakoɓikyonitɔgʉ ɓata lɨkpʉmʉka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, ɓusisa ndɨ.

41 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓopupa ndɨ ka Basa-Yidingi. Ɓa ndɨ ɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ, kyɛ Kunzi ɨna ndɨ ɓɨnza ɓɛ ɓigyogyisi ko bulya lino ka Yeso.

42 Masyɛ masɨ, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓandaɓʉ ɓayagɔgɔ dididi, ɓisisilaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.

6

Ɓupunogini ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka kausingyo ɓatʉtʉmbwa

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, yɛkɨ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kobwo kʉgbɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga Ligiliki ɓapʉnga ndɨ kaɨgama na nɨɓɔ ɓanzɨnaga Libelenia, ɓanaɓɨkya ɓɛ masyɛ masɨ, ngbingo mʉgbananaga malɨlɨ, ɓakʉpágɨgʉ ɓowoko kaɓʉ malɨlɨ ɓɨnza.

2 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ tasɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya yɨgbananaga malɨlɨ.

3 Kinili, ɓomika-mama, hupunogoni ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka luga kunu nɨɓɔ ɓa yɨgya yanza, ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na yimibo. Tʉpá ɨɓʉ ligubo li nɨlɔ.

4 Iɓusu, togulyonogo malʉmba na kaɓɨkyaga Mongoni Manza.»

5 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓosa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Ɓʉpʉnaga kʉwa ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa: Etieni, mʉtʉ wa baya yidingi na mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, Filipi, Pɔlɔkɔlɔ, Nikanɔlɔ, Timoni, Palamɛna sɛ kʉwa Nɨkʉla, mʉtʉ wa Atiokia nɨnɔ abaya ndɨ ka kanisa ka Ɓayuda.

6 Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa, ɓubisilya maɓɔkʉ, ɓʉlʉmbɨlya.

7 Mongoni Manza ko Kunzi a kɯwa ndɨ ka isisilogo aka. Ka
Yelusalɛma, ɓaɓɨɓya ɓobwa ndɨ ɓakpɯ na ɓokumu ɓudingi
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.

Ɓagwini Etieni

8 Etieni nɨnɔ Kunzi aɗukilya ndɨ ɓɯɓɯnga, atumiso
no ngu, agyaga ndɨ makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga na
mokingyosi makpɯkpɯ luga ka ɓambanzɯ.
9 Kɯwa wa, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓapɯnga ndɨ ɓoɗongoso na
Etieni. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatɯ ɓa ndaɓɯ ya malɯmba nɨyɔ
ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Ɓosunzu ɓɯkɯlɨkanaga.» A ndɨ Ɓayuda
ɓa gɯɗɯ wa Kulɛnɛ, nɨyɔ ya Alesandulia, sɛ kɯwa nɨɓɔ
ɓa iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya Azia. Ɨɓɯ ɓɔ ɓa ndɨ kobiso
ɓoɗongoso na Etieni,
10 luki limoti, ɓakakwananagɯ ndɨ kakɨtaga kyɛ a ndɨ
kanzɨna na yimibo nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ndɨ.
11 Kɯwa wa, ɓɯkalyaga ndɨ ɓambanzɯ kyɛ ɓaɓɨkyɨ ɓɛ:
«Tamukoni ɓi nɨ anatɯmbwa Musa no Kunzi.»
12 Ɓuvikimosaga ndɨ ɓambanzɯ, ɓambɔkɯ-mbɔkɯ na
ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ. Kɯwa wa, ɓodoku ndɨ kagwi Etieni,
ɓaga na ɨyɨ ka Basa-Yidingi.
13 Ɓodokuto ndɨ gɔnɨ na ɓadɛmɯ ɓa ɓɔngɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: «Alɯkɯ mɯna kɛgɯ kaɨga kumbuso na mɯnzɨna
manyɛnyɛ ko bulya ndaɓɯ yotu ko Kunzi na ko bulya mɯtɯɯ
ka Musa!
14 A ɓɛyɔ, tamukonito ɓi nɨ anaɓɨkya ɓɛ Yeso yi nɨnɔ
mɯtɯ wa Nazalɛtɨ apanza ɓanɯ Ndaɓɯ ko Kunzi yi nɨyɨna,
ogomosyono yɨgya nɨyɔ Musa atɨsɨlya ndɨ.»
15 Ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓa ndɨ kanda
Etieni ɓɨngbangbangba. Ɓɨna ndɨ miso kakɨ mɯɗɔngɔnɨ abɛ
nɨmɔ ka malaika.

7

Etieni akanzɨna kambwa ka ɓambanzɯ ka Basa-Yidingi

1 Kɯwa wa, kumu-kumu amuusa ndɨ Etieni ɓɛ: «A lɨngɯnɯ
nɨlɔ ɓakaɓɨkya ko bulya kakɯ?»
2 Etieni asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓomika-mamaaa na
iɓunu ɓababaaa, imukononito ɓɨnza! Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba
apuponilyatɯ ndɨ titosu Abalahamɯ ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ
ndɨ mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi
ma Alani.
3 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Tɯkya ku kunu, ka lɨvananza kakɯ, waga
ka mugi nɨmɔ nakaɯwanya.›
4 Kɯwa wa, Abalahamɯ atɯkya ndɨ ka mugi ka Ɓakalidea,
ɨnda ndɨ kaiko ka Alani. Kɯ ɓɛyɔ, abakɨ okwa ndɨ. Kumbuso

yi, Kunzi atumboku ndɨ kʉ, adukusoku ka mugi mi nɨma mo mino mbɨya wanʉ.

5 Kʉ ɓɛyɔ, Kunzi kapágʉ ndɨ gʉtʉgʉ mugi aka ɨkanɨ mikya pa mʉkɛɗɛ kaɗita lisɔkʉ. Luki limoti, awanyaga ndɨ ɓɛ apátʉ mugi mi nɨma, na ka ɓomiko-mikakɨ. Wɨna sɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ, Abalahamʉ kɛgʉ ndɨ no miki.

6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Lɨvananza kakʉ ika ndɛkɛ ka mugi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓuitisa ndɛkɛ ɓosunzu, ɓugyogyisa ndɛkɛ ka ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya.›

7 Luki limoti, Kunzi aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɔtʉ ndɛkɛ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓika ndɛkɛ nɨ ɓuitisini ɓosunzu. Kʉwa wa, nupupisatʉ ndɛkɛ, ɓodoku kebibiso ka pa yi nɨyɨ.›

8 Kumbuso yi, Kunzi ɓʉkanana ndɨ na Abalahamʉ. Yʉkanana yi a ndɨ pisi ka sɨmʉɨsɔ. Kinili, Abalahamʉ akusisa ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka kumbusa wa masyɛ ɓʉgɨna ma yɨɓʉkʉta kakɨ. Isaka agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na nɨnɔ kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ. Yakɔbɔ agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na ɓotitosu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.

9 Titosu ɓikaga ndɨ no miso mopi na mamaɓʉ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ. Ɓagaba ndɨ ka ɓusunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ,

10 anyɔgɔ ndɨ ka yigyogyiso kakɨ yasɨ. Apá ndɨ ɨzɨyɔ na yimibo kanzɨna kambwa ka Falaɔ. Ngama amomosa ndɨ kaanda mugi ma Misili na kaamalya ndaɓʉ kakɨ yasɨ.

11 Luki limoti, ayʉndɨ ogulya ndɨ ka mugi masɨ ma Misili na nɨmɔ ma Kanana. Kumbu yidingi, ɓotitosu ɓakɛgʉ ndɨ na malɨlɨ.

12 Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ malɨlɨ a ka Misili, ʉtɨka mbɛyɨ ndɨ ɓotitosu ka nganga ya mambwa.

13 Ka nganga ya yɨɓa, Yɛzɛfʉ imibisikoso na ɓamamakɨ. Kʉwa wa, Ngama Falaɔ iba ndɨ litino ka Yɛzɛfʉ.

14 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ kavoku abakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na lɨvananza kakɨ lasɨ. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na kuɓukumuti.

15 Yakɔbɔ ɨnda ndɨ ka Misili, okwa ndɨ kʉ ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓotitosu aka.

16 Ɓabɨnɨka ndɨ ɓamanda kaɓʉ ka Sekemu, ɓolumboku ka pa ya ɓambʉkʉ nɨyɔ Abalahamʉ oluwa ndɨ no ɓuyi ka maɓɔkʉ ka ɓomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

17 Yɛkɨ masyɛ nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ kapá mino agʉmɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, ɓambanzʉ ɓɨtʉndaga ndɨ, ɓobwo ɓakpʉ kʉ ka Misili.

18 Kumbuso yi, ngama mudingi wagɔgɔ alya ndɨ ɓʉngama ka Misili. Ɨyɨ ngama yi nɨnɔ kamibagʉ ndɨ Yɛzɛfʉ.

19 Aɓɔ ndɨ lɨvananza kusu, ʉgyagya ɓotitosu, ʉpá ndɨ
mʉtʉʉ mapʉ ɓɛ ɓumbimbogi ɓomikaɓʉ nɨɓɔ ɓawɛsɛ kyɛ
ɓokwogi.
20 Musa ɨɓʉkʉta ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ miki wanza
ko misa ko Kunzi. Ɓakwisa ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa aka ka
ndaɓʉ ka abakɨ.
21 Ngbingo yi nɨnɔ ɓabisoku ndɨ mino ɓɨkɛɗɛ, mika
Ngama Falaɔ muko yi ɨvɨlya ndɨ, ikwisilyo abɛ mikakɨ
mʉɓʉkʉta.
22 Kʉwa wa, ɓawonisila ndɨ Musa yimibo yasɨ ka Ɓamisili,
ɨita mʉtʉ wa kibo mʉnzɨna na mogubo dididi.
23 Nɨyɔ otulyoso ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya,
ɨkandaga ndɨ kaɨnda kaʉndoku ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka ɓomikya
Ɓezaleli.
24 Kʉ ɓɛyɔ, amɨna ndɨ Mumisili ɓemoti nɨ anagyogyiso
mʉva-kʉkakɨ. Asingyoku ndɨ alʉkʉ nɔ ɓa ndɨ kagyagya nɔ,
igiso likosi, amwɔ Mumisili.
25 Musa a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓamamakɨ ɓakwanana ndɨ
kaiba ɓɛ Kunzi apʉnaga ndɨ ɨyɨ kauhukuso. Luki limoti,
ɓakotombisyagʉ ndɨ.
26 Ɓʉgala ɓi, upuponilya ndɨ Ɓezaleli ɓaɓa nɨ
ɓanabʉmana. Akɨsa ndɨ kaʉgbʉmaga, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓawai,
ma ɓatʉ ɓemoti, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kabʉmana?›
27 Luki limoti, nɨnɔ a ndɨ kagyogyiso ɓɛngɛnɨ, atindika
ndɨ Musa, amuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi
kusu?
28 Wakapa kɛmwɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wamwi ɓi mino
Mumisili isyeiku ɓi?›
29 Nɨyɔ Musa ʉkana ɓɛyɔ, apɨkɨta ndɨ wa, ɨnda kaiko ka
mugi nɨmɔ ina ɓɛ Madiani. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki
ɓaɓa.
30 Kumbusa wa ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, malaika
apuponilya ndɨ Musa ka gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana ka
ɨsa ka ngʉpa ya Sinai.
31 Nɨyɔ Musa ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ombombaya ndɨ kʉgbɛ.
Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo ɓɛkyɛ ɨnɨ ɓɨnza, ʉkana
ndɨ lɨyʉ ka Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ nɨ Kunzi ka ɓatɨtakʉ, Kunzi ka Abalahamʉ, ka
Isaka na ka Yakɔbɔ.› Nzʉyɨ atwa ndɨ Musa ɓɨkyakyakya
nɨ kikpundigʉ ɓata kaɨkwɛ kʉ.
33 Mombukwono-dosu aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wɨnyɔgɔ ɓɛkpakʉ,
kyɛ pa yi nɨyɔ wo mino wakamaga yɔ, a pa yotu.
34 Ninini ɓɛyɔ ɓo mino kaugyogyiso ɓatʉ kamɨ ka Misili.
Nukonini mʉgamʉ kaɓʉ, ɨmɨ nosyiku kaʉkʉlaga. Doku
mbɨya wanʉ, nakaʉtɨka ka Misili.›
35 Musa yi nɨnɔ Ɓezaleli ɓamanganya ndɨ, ɓamuusa ɓɛ:
‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi?› Ɨyɨ kʉwa nɔ Kunzi

atika ndi kaiko ngama na kaukulaga pisi ka malaika yi nino
apuponilya ndi ka gbogo.
36 Musa no upupisoku ndi ɓomikya Ɓezaleli ka Mis-
ili. Agya ndi makpumuka mumbanga-mbanga na nimo
muɓongiso ka Misili, ko liɓo la liniko lidingi nilo ɓalikyaga
ɓɛ liɓo Langbu na ka isa ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
37 Musa yi nino gɔni no uɓikya ndi ɓomikya Ɓezaleli ɓɛ:
‹Kunzi amutikilyatu ndɛkɛ mugyalandu abɛ imi, iko muva-
kukunu.›
38 Ngbingo yi nino ɓomikya Ɓezaleli ɓamumukana ndi
mino ka isa, Musa a ndi wa pa imoti na ɓotitosu. Malaika
anzinaga ndi na iyi kugu wa ngupa ya Sinai, apá kuwa ndi
munzina ma ɔɓili nimo atikitisyaga ndi iɓusu.
39 Luki limoti, ɓotitosu ɓakapagigu ndi kamukana,
ɓamuya ndi ɓikanganga, ɓa ndi kapa kaiga ɓata ka Misili.
40 Ɓaɓikya ndi Aluni ɓɛ: ‹Tigyilya ɓokunzi niɓo
ɓakwanana katikpokyoniso. A ɓɛyɔ, Musa yi nimu no
atipupisiku ɓi ka Misili, takɛgu kaiba ɓɛ iki yo agyi ɓi.›
41 Ka masyɛ mi nimo aka mo, ɓigyilya ndi mulundu
ko mikya ngɔmbɛ, ɓapá ndi mulundu ma mikya ngɔmbɛ
yi nino ɓapɛpɛ. Ɓalisisa ndi dumo ko luki li nilo iɓu
ɓamombukwana-daɓu ɓagya ndi lo.
42 Kuwa wa, Kunzi upá ndi mugongu, usa ɓɛ ɓiki kobibiso
mangutu, muɗongoni ɓɛyɔ ikpikaga ndi mino ka kitaɓu ka
ɓogyalandu ɓɛ:
‹Iɓunu Ɓezaleli,
imi no mɛpá ndi apɛpɛ wa ɓanyama na ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ
ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ka isa?
43 Iɓunu mabinikaga ndi ɓangbangba ko kunzi kunu ɓɛyɔ
ka Moloki
na lingutu ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Lefani.
Migyilya ndi lundu yi niyo ɓɛkyɛ miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndɛkɛ ɓyi kakitaga mugi ma Babiloni.›
44 Ku ka isa, ɓotitosu ɓa ndi na ngbangba niyo ikaga ndi
na kpokoyo wa agumɛ. Musa opika ndi ngbangba yi niyo
muɗongoni ɓɛyɔ Kunzi akpamya ndi mino, agya ndi ka
likingyosi li nilo ina ndi.
45 Kumbuso yi, ɓupá kuwa ndi ɓomika ɓotitosu ngbangba
yi niyo. Iɓu ɓabinika ndi ngbingo yi nino Yosua a ndi mino
ngama kaɓu. Ɓinda ndi goni na iyu ka mugi ka ɓatu ɓi niɓo
Kunzi ukpumya ndi kambwa kaɓu. Ngbangba yi niyo ikaga
ndi ku ɓɛyɔ kadwɛ ko ngbingo ka ngama Daudi.
46 Daudi inisana ndi na iziyo ko misa ko Kunzi, aɓikya ndi
ɓɛ akapikilyo Kunzi ka Yakobo ndaɓu.
47 Luki limoti, Solomono kuwa no opika ndi.

48 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ kikogigʉ ka
ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓopikogo. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
mugyalandʉ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
49 ‹Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ, kʉgʉ wa lɨsyɛ a kiti wa
ɓʉngama kamɨ,
na lɨtɔmbʉ a pa kamɨ ya kibiso magʉ.
Makepikilyo inguo ya ndaɓʉ tino?
Pa kamɨ ya kimumbiso ika ndɛkɛ yanɨ?
50 Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ nɔ nagya makpʉmʉka masɨ mi nɨma?›
51 Eze iɓunu ɓatʉ ɓa mʉ mapʉaaa! Mambɛngɨ
ɓingbongili, nɨ makɛgʉ kaʉkana. Mikaga kobiso ɓoɗongoso
na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitonu
ndɨ gɔnɨ!
52 Mugyalandʉ tino pɨyɛ nɔ ɓotitonu ɓakagyogyisagʉ
ndɨ? Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ɓɛ Mʉtʉ
Wongbingbili odokuto ndɛkɛ. Mbɨya wanʉ, masutini ɓi,
mamwɔ.
53 A ɓɛyɔ, minisana ndɨ na mʉtʉʉ ko Kunzi pisi ka
ɓamalaika. Luki limoti, nɨ makoɓuulyogigʉ.»

Kukwakʉ ka Etieni

54 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓʉkana
mʉnzɨna mi nɨmɔ, miso ʉtana ndɨ ɓɨngbʉ na Etieni, ɓɨlya
manzʉ ɓɨkyalʉkyalʉ.
55 Luki limoti, Etieni a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
Ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨna ɨbɨba ko Kunzi, na Yeso
wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.
56 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɨna lɨsyɛ ɓikpo, na Mika-
mʉmbanzʉ wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.»
57 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓihooo, ɓɨdʉlaga
motili, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Etieni.
58 Ɓopupa ndɨ na ɨyɨ kunzi wa gʉɗʉ, ɓapʉnga ndɨ kabʉma
na matamʉ. Ɓadɛmʉ ɓava ndɨ ɓotu kaɓʉ, ɓoɗukusilo
kambwa ka mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Saulo.
59 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kabʉma na matamʉ nɔ,
Etieni alʉmba ɓɛ: «Mombukwono-dosu Yeso, va lɨmbɛngɨ
kamɨ.»
60 Kʉwa wa, oɓuna ndɨ moli, apamɨkana ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wakondonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaɓʉ!»
Kumbuso yi, osisa ndɨ lɨmbɛngɨ.

8

1 Saulo abaɨlyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwɨ Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, yigyogyiso yidingi ɨpʉnganaga ndɨ
ka kanisa ya Yelusalɛma. Ɓatʉtʉmbwa ɓotigala ndɨ ɨɓʉ wa

aka wa, ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi ka iwili ya Yudɛa na nɨyɔ ya Samalia.

2 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi ɓalumba ndɨ Etieni, ɓagama ndɨ no kumbu kʉgbɛ.

3 Luki limoti, Saulo a ndɨ kakɨsa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpɨma ɓandaɓʉ ɓɨkpɛkpɛkpɛ kaugwi ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko ɓi, anʉɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ.

Filipi akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Samalia

4 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓɔ ɓikaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka pa yasɨ kʉ ɓakpakyanaga ndɨ mino.

5 Filipi ɨnda ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti mudingi wa Samalia kaɓɨkyaga mongoni ko bulya ka Kilisito.

6 Ambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉkanaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, ɓanɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ikaga ndɨ kagya.

7 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupaga ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ nɨ anapamɨkanaga. Ɓazɛgɛsɨ ɓakpʉ na ɓatʉ ɓakɨgyagya ɓahʉkagatʉ ndɨ gɔnɨ.

8 Kʉwa wa, magyagya mudingi ingya ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.

9 Wɨna sɛ, ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓatʉ Ɓasamalia ɓanaɓanga. Ɨbɨbaga ndɨ kʉgbɛ.

10 Ɓatʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ ɓamʉkanaga ndɨ kʉgbɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ngu ko Kunzi, nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Ngu Yidingi.›»

11 Ɓamʉkanaga ndɨ Simoni kyɛ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, udikisaga ndɨ nɔkʉ ɓɨdɛ na ɓanɛkɔ ɓi niɓɔ kakɨ ɓɔ.

12 Luki limoti, nɨyɔ ɓabaɨlya Mongoni Manza nɨmɔ Filipi a ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓiɓotisisa ndɨ.

13 Gʉtʉgʉ Simoni mombukwana-dakɨ yi abaɨlya ndɨ, ɓaɓotisiso, ɓikaga kʉwa ndɨ na Ɓafilipi aka. Mʉnɔkʉ adɨkaga ndɨ ɓɨdɛ kaɨna mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosaga ndɨ.

14 Ka Yelusalɛma, ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛ Ɓasamalia ɓoboilyini lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani.

15 Nɨyɔ ɓosilo ka Samalia, ɓʉlʉmbɨlya ndɨ ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɔ kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyi.

16 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu kɛgʉ na ɨɓʉ lisilyo, ɓuɓotiso mbɛyɨ ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka.

17 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya kʉwa ndɨ.

18 Nɨyɔ Simoni ɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉtʉmbwa ɓubisilya ndɨ

mino maɓɔkʉ, udulyoku ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani no ɓuyi, ʉɓɨkya ɓɛ:
19 «Ipóniku gɔnɨ ngu yi nɨyɔ, iba nakabisilyogo ɓanʉ
mʉmbanzʉ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu asyilyo.»
20 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wigyogyinɔ gʉtʉgʉ
pa imoti no ɓuyi kakʉ! Wakasɨma ɓɛ wakwananatʉ koluwo
no ɓuyi luki nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ!
21 Wakɛgʉ na pa ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kundigʉ ɓɛgɛyɔ, kyɛ
wakɛgʉ ngbingbili kambwa ko Kunzi.
22 Wasa tamanaga yanyɛ, walʉmba Mombukwono-dosu,
yagɔgɔ akwananatʉ kaʉpɨlya inguo ya tamanaga yi nɨyɔ.
23 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ wa mutumo na mʉsasa, na wa ka
bɔlɔkɔ ya ɓʉnyɛ.»
24 Simoni asikisya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓɛ:
«Ilumbilyono asɨ nɨ ɨɓunu aka, iba lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti
aka kesilyonitɔgʉ ɓɛyɔ moɓikyi mino.»
25 Kumbuso kapága mongoni ka nɨmɔ igyonosa ndɨ na
kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu, Pɛtɛlɛ na
Yuani ɓɨga ndɨ ka Yelusalɛma. Ko pisi, ɓa ndɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi ɓobongonini na Muetiopia

26 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ
Filipi ɓɛ: «Wɨnda miso ya zebu, ka syʉngbʉ wo pisi yi nɨyɔ
atʉkyaga ka Yelusalɛma kaɨnda ka Gaza.»
27 Filipi atʉkya ndɨ, aga. Ko pisi, abangana ndɨ na
Muetiopia ɓemoti. Ɨyɨ alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba*
kʉgbɛ kʉ kaɓʉ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ andaga ndɨ lɨngama lasɨ ka
ngama mudingi muko yi wa Etiopia ɓɛyɔ ka Kandaki.
Ɨyɨ Muetiopia yi nɨnɔ a ndɨ nɨ ogoni kabibiso Kunzi ka
Yelusalɛma.
28 A kʉwa ndɨ kaɨga kʉ kakɨ. Ikini ka masuwa kakɨ nɨnɔ
ɓapunda ɓalutaga ndɨ, anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ
Isaya.
29 Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Mʉkpʉɗa ma-
suwa yi nɨmʉ.»
30 Filipi ɨnda ndɨ mbangʉ, amʉkana Muetiopia nɨ
anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya. Filipi amuusa
ɓɛ: «Watʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ wakatangʉlaga
lɔ?»
31 Asikisya ɓɛ: «Nakwanana kotombisyo lɨkɨ nɨ
mʉmbanzʉ ketumbulyogigʉ?» Kʉwa wa, amaka ndɨ Filipi
ɓɛ oɗokiku kaiko ka kpɔlɔ kakɨ.
32 A ndɨ katangʉlaga Moɓiso mi nɨma:

---

* **8:27 8:27** *mʉtʉ wa ɨbiba:* A mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kikɔgigʉ ndɨ wasɨ na agyaga ndɨ ligubo kʉ ka lʉpangʉ ka ngama

«Ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kɔndɔlɔ
ka pa yi nɨyɔ ɓumwɔgɔ mino ɓanyama,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya kɔndɔlɔ mʉdaka ɓiwo
kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkɔgɔ tukatʉ,
nɨ kɛgʉ kaiɓukuso.
33 Ɓayopisaga ndɨ nɨ ɓakakugʉ ngbanga kakɨ ka ɓungbingbili.
Wanɨ nɔ apága ndɛkɛ mongoni mo puponogo kakɨ?
Kyɛ ɓatumboni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Alʉkʉ yi nɨnɔ aka na Filipi ɓɛ: «Kikiliki, mugyalandʉ akanzɨna ɓɛyɔ ko bulya ka wanɨ? A ko bulya kakɨ aka ikanɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?»
35 Kʉwa wa, Filipi apʉnga ndɨ kozukogo pa ya Moɓiso mi nɨmɔ aka mɔ, aɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso.
36 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ, ɓadwɛ ka pa yimoti nɨyɔ a ndɨ no liɓo. Mʉtʉ wa ɨbɨba yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Yɛ ba! Liɓo nɨlɨ, ɨkɨ ɓata yɔ otigoli ɓɛ ɓeɓotisi?»
[
37 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ woɓinikyonini na lɨngʉnʉ, ɓakwanana kauɓotiso.» Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Na na baya ambɛ Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»]
38 Akpamya ɓɛ ɓamomosi masuwa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓosya ndɨ ko liɓo, Filipi aɓotiso.
39 Nɨyɔ ɓopupoku ndɨ ko liɓo, Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu aga ndɨ na Filipi nɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kaminigʉ ɓata. Luki limoti, aga kʉwa ndɨ nɨ otumini na magyagya ɓɨɗɛ.
40 Filipi ɨzʉkyana kʉwa ndɨ nɨ odwini ka mugi ma Azoto. A ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ mino kakɨtaga, kadwɛ kʉ kwa kʉ adwɛ ndɨ mino ka mugi ma Kaizalɨa.

9

Saulo ayikosini ɔɓɨlɨ

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Saulo ikaga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓaɓɨɓya ka Mombukwono-dosu, anʉpapandɨa kukwakʉ. Lɨsyɛ limoti, aga ndɨ kʉ ko kumu-kumu,
2 akʉnga ndɨ ɓabalʉwa kaɨnda ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ka gʉɗʉ wa Damasɨkɨ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, ɓasɨlya ndɨ pisi ɓikpo ɓɛ kʉtakanya ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakaɓyɨɓya lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko, ugwi, ɨndɨ na ɨɓʉ ka Yelusalɛma.
3 Nɨyɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, mangbamʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ akungula ndɨ ɓikululu.

4 Ɨyɨ aka ndɨ wasɨ ɓingɔmʉ, ʉkana lɨyʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ:
«Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya ɨkɨ?»
5 Amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨ wanɨ?»
Lɨyʉ asikisya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Yeso nɨnɔ wakagyogyiso nɔ.
6 Luki limoti, wamaga, wingya ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓʉɓɨkyatʉ nɨlɔ wakwanana kagya.»
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka mʉɗɔngɔ, ɓamaga ndɨ. Nɔkʉ
ʉdɨka ɓɨdɛ. Ɓa ndɨ kaʉkana lɨyʉ, luki limoti nɨ ɓakɛgʉ
kamɨna mʉmbanzʉ.
8 Saulo amaga ndɨ, akʉla miso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ akʉla ndɨ
mino miso yɔ, luki limoti kɛgʉ ɓata kaɨna. Ɓagwi kʉwa
ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Damasɨkɨ.
9 Agya ndɨ masyɛ masaa nɨ kɛgʉ kaɨna, nɨ kɛgʉ kalyalya
gʉtʉgʉ komwo lɨɓo aka.
10 Kʉ ka Damasɨkɨ kʉ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ko nziki,
amaka ɓɛ: «Anania!» Anania aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉna,
Mombukwono-dosu».
11 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ko pisi nɨyɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Yongbingbili›, wingyo ka ndaɓʉ ka Yuda. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓʉwanyɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Saulo, nɨnɔ a mʉtʉ
wa Talasɨ. Akalʉmba mbɨya wanʉ.
12 Ɨyɨ aminito ɓi ko nziki alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Anania
nɨ anogulyo kʉ a ndɨ mino, abisilya maɓɔkʉ ɓɛ kyɛ apʉngɨ
ɓata kaɨna.»
13 Anania osikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nu-
mukoni ɓi ɓambanzʉ ɓudingi ɓananzɨna lɨkpʉmʉka ka
alʉkʉ yi nɨmʉ ɓɛyɔ ugyogyisogo ɓi mino ɓatʉ kakʉ ka
Yelusalɛma.
14 Oduku ɓi wanʉ kyɛ ɓokumu-kumu ɓɔ ɓatwi ɓi ɓɛ
oduku kaugwi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Anania ɓɛ:
«Wɨnda, kyɛ napunogini alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ iki kegugubyo.
Aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kamɨ ka ɓɛvananza dididi, kambwa
ka ɓangama na kambwa ka Ɓezaleli.
16 Nawonisila ɓanʉ nɨ ɨmɨ yigyogyiso yasɨ nɨyɔ asilyo ɓanʉ
ko bulya kamɨ.»
17 Kʉwa wa, Anania aga ndɨ. Nɨyɔ agulyo ka ndaɓʉ,
abisilya ndɨ Saulo maɓɔkʉ, aɓɨkya ɓɛ: «Saulo, mika-mama,
Mombukwono-dosu Yeso nɨnɔ upuponilyi ɓi ko pisi ngbingo
yi nɨnɔ wo ɓi mino kodoku kʉnʉ nɔ etikiku. Etikiku kyɛ
miso ʉkʉlɨkanɨ, wotumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ ko
misa ka Saulo abɛ masɔbɨ apupo, apʉnga ndɨ kʉwa ɓata
kaɨna. Kʉwa wa, amaga ndɨ, ɓaɓotiso.
19 Kumbuso yi, alyalya ndɨ, ngu amigilyoku ɓata.

Saulo akaƀɨkyaga Mongoni Manza ka Damasɨkɨ

Saulo agya ƀata ndɨ mino masyɛ makɛɗɛ na ƀaƀɨƀya nɨƀɔ ƀa ndɨ ka Damasɨkɨ wa.
20 Kolipyagʉ ndɨ, apʉnga kaƀɨkyaga Mongoni Manza ka ƀandaƀʉ ƀaya malʉmba ka Ɓayuda ƀɛ Yeso nɨ Miko Kunzi.
21 Nɔkʉ ʉdɨkaga ndɨ ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀamʉkanaga ndɨ ƀɨdɛ. Ɓanuuso ƀɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ ugyogyisaga ndɨ ƀatʉ nɨƀɔ ƀatwaga ndɨ lino ka Yeso ka Yelusalɛma? Kodukugʉ ƀi mbɛyɨ kaugwi na kaaga na ɨƀʉ kambwa ka ƀokumu-kumu?»
22 Luki limoti, Saulo ikaga kʉwa ndɨ asɨ kaƀɨkyaga Mongoni Manza na kɛkɛlɛ. Owoniso ƀɛ Yeso nɨ Kilisito, gʉtʉgʉ Ɓayuda aka nɨƀɔ ƀikaga ndɨ ka Damasɨkɨ ƀakɛgʉ ƀata ndɨ kaiba ƀɛ ƀaƀɨkya ƀʉ.
23 Nɨyɔ olipya ƀɛyɔ, Ɓayuda ƀʉkanana ndɨ ƀɛ okwononi ƀamwɨ Saulo.
24 Luki limoti, ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ. Biti na lɨsyɛ ƀikaga kʉwa ndɨ koƀuulyogo pumi ya gʉɗʉ ƀɛ kyɛ ƀamwɨ.
25 Biti yimoti, ƀaƀɨƀya kakɨ ƀava ndɨ, ƀamakya ka mʉmbɨ, ƀasiso ka mʉzʉlʉ ƀɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ.

Saulo igini ka Yelusalɛma

26 Nɨyɔ Saulo osilo ka Yelusalɛma, a ndɨ kapa kamatɨkana na ƀaƀɨƀya ƀagɔgɔ. Luki limoti, ɨƀʉ ƀasɨ ƀa ndɨ kaƀanga kyɛ ƀakɛgʉ ndɨ kaƀɨnɨkyana ƀɛ a kʉwa mʉƀɨƀya gɔnɨ.
27 Kʉwa wa, Balanaba ava ndɨ, ɨnda na ɨyɨ kambwa ka ƀatʉtʉmbwa. Ʊtʉmbʉlyaga ndɨ ƀɛyɔ Saulo amɨna ndɨ mino Mombukwono-dosu ko pisi, na ƀɛyɔ Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ndɨ mino. Ʊtʉmbʉlyaga gɔnɨ ƀɛyɔ Saulo aƀɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasɨkɨ nɨ kɛgʉ na kʉƀangakʉ.
28 Katʉkya kʉwa wa aka wa, Saulo amatɨkana ndɨ na ɨƀʉ. Ɓagaga ndɨ, ƀanigoku ka Yelusalɛma kaƀɨkyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu nɨ ƀakɛgʉ na kʉƀangakʉ.
29 Ikaga ndɨ kanzɨna, anagya ƀoɗongoso na Ɓayuda nɨƀɔ ƀanzɨnaga ndɨ Ligiliki. Luki limoti, ɨƀʉ ƀa ndɨ kakɨsa kamwɔ aka.
30 Nɨyɔ ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀalʉmbaga ndɨ na ɨƀʉ ƀʉkana ƀɛyɔ, ƀaga ndɨ na ɨyɨ ka Kaizalɨa, katʉkya wa, ƀamogosa ndɨ ka mugi ma Talasɨ.
31 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kanisa a ndɨ ka mazɨyɔ ka Yudɛa wasɨ, ka Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndɨ ka baya, ikaga ndɨ kaƀanga Mombukwono-dosu, ɨtʉndaga ndɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu

Pɛtɛlɛ ahukisini Ayɨnɨya

32 Pɛtɛlɛ ikaga ndɨ kolingyo ɓewili ɓayasɨ ɓi nɨɓayɔ. Lɨsyɛ
limoti, ɨnda ndɨ kaʉnda ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kʉ ka gʉɗʉ
wa Luda.
33 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Ayɨnɨya. Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ zɛgɛsɨ, ikaga ndɨ wakanga aka
ka kalagba ka ɓyanga ɓʉgɨna.
34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ayɨnɨya, Yeso-Kilisito
uhukusini. Wamaga, woɓungusyaga ɓusisini kakʉ!» Ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, amaga ndɨ.
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Luda na ɓatʉ ɓa ɨsa ya
Salɔnɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.

Pɛtɛlɛ ozuzukisini manda ka Dolika

36 Ka mugi ma Yɔpa, a ndɨ na mʉɓɨɓya muko yi ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tabita. Lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ «Dolika»,
isi yi nɨ «Longu». Ʉgyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɨnza, anusingyo
ɓatʉ ɓa yangya.
37 Lɨsyɛ limoti, agʉna ndɨ, okwo. Nɨyɔ ɓasʉkʉsaga,
ɓamongosa ka ndaɓʉ yimoti ya kʉgʉ.
38 Ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ a ka Luda nɨnɔ a ɓuwobi
na Yɔpa. Ɓatɨkɨlya kʉwa ndɨ ɓalʉkʉ ɓaɓa kaɓikyoku ɓɛ:
«Kikiliki, doku mbɛyɨ kʉnʉ ɓɨkwa.»
39 Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, ɓɨnda pa imoti na ɨɓʉ. Nɨyɔ ɓosilo,
ɓaga ndɨ na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ yɔ. Ɓowoko ɓasɨ
ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓanagamana, ɓanawoniso ɓakoti na ɓotu
nɨɓayɔ Dolika ʉtɨlyaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino
na ɨɓʉ.
40 Pɛtɛlɛ upupisa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ kunzi, oɓuno moli, alʉmba
ndɨ. Kumbuso yi, oyikono kʉ manda a ndɨ mino, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Tabita, wamaga!»

Kʉwa wa, akʉla miso, amɨna Pɛtɛlɛ, ɨyɨ aka ɓiziko.
41 Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso. Ʉmaka kʉwa ndɨ
ɓaɓɨɓya na ɓowoko, umomosilyo nɨ a kʉwa ɓata muɓisi.
42 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yɔpa ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓatʉ
ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
43 Pɛtɛlɛ asyɛsyɛ ndɨ ɓɨndɨ ka Yɔpa, ka alʉkʉ ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni nɨnɔ oɓungusyaga ndɨ bokuto ta
ɓanyama.

10

Malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

1 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti ka Kaizalɨa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kuneli.
Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ ngama ka ɓasʉda mɨya yimoti. Ambaza
yi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «ambaza ka Ɓetalia».

2 A ndɨ mʉtʉ wongbingbili, aɓangaga ndɨ Kunzi pa imoti
na ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Ʊpapága ndɨ kʉgbɛ Ɓayuda ɓi
niɓɔ ɓa yangya, na alʉmbaga ndɨ masyɛ masɨ.
3 Lɨsyɛ limoti, mɔnɨ kadwɛ ɓuwobi ɓasaa-tisa, malaika
ɓemoti ko Kunzi apuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ abɛ kika ko nziki.
Ɨyɨ malaika nɔ ogulya ndɨ kʉ kakɨ, amaka ɓɛ: «Kuneli!»
4 Kuneli anda ndɨ ɓɨngbangbangba, kʉɓangakʉ atumini
ɓɨɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ, Mombukwono-dosu?»
Malaika asikisya ɓɛ: «Kunzi ukonini malʉmba kakʉ, ata-
mana ɓɛyɔ usingyogo mino ɓatʉ ɓa yangya.
5 Mbɨya wanʉ, ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka gʉɗʉ wa
Yɔpa, ɓɨndɨ kamokoku alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni,
ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
6 Ɨyɨ alʉkʉ nɔ ikaga ka Simoni, nɨnɔ oɓungusyogo bokuto
ta ɓanyama. Obiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.»
7 Nɨyɔ malaika yi nɨnɔ ɓa ndɨ kanzɨna na Kuneli nɔ aga,
Kuneli ʉmaka kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓaɓa luga ka ɓagya-
ligubo kakɨ na sʉda ɓemoti. Sʉda yi nɨnɔ a ndɨ mʉgya-
ligubo kakɨ wandɛlɨ, na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ.
8 Kumbuso Kuneli kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
akɨtanaga ndɨ lɔ, ʉtɨka ka Yɔpa.

Lɨmbɛngɨ-Lotu anzinilyini Pɛtɛlɛ

9 Ɓʉgala ɓi, ɓagya-ligubo ɓaɓa ɓi niɓɔ na sʉda yi nɨnɔ
ɓatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ka Yɔpa. Nɨyɔ, ɓa kʉwa ndɨ
ɓuwobi kadwɛ, Pɛtɛlɛ aɗaka ndɨ kalʉmba na mʉsɨkatʉ ka
ndaɓʉ ya kʉgʉ.
10 Ɨmʉkana ndɨ nza, akʉnga malɨlɨ. Luki limoti, ko
ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kambambambya aka nɔ,
ahʉmwana ndɨ abɛ kika nɨ okwini.
11 Ɨna ndɨ ko nziki nɨ lɨsyɛ oukwikonini, luki limoti
anosyoku kotukyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka
mondu mi masɨ makwanganya kadwɛ kʉ kwa kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ.
12 Kʉsɔ yi, a ndɨ na mobi masɨ ma ɓanyama ɓa magʉ
makwanganya, ɓanyama niɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma
wasɨ na ɓombu.
13 Kʉwa wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, wamaga.
Ʊmwɔgɔ, ʉlya!»
14 Pɛtɛlɛ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, Mombukwono-dosu!
Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.»
15 Ʊkana ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: «Luki nɨlɔ
Kunzi oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.»
16 Lɨyʉ li nɨlɔ ɨgɨlya ndɨ nganga yɨsaa. Kumbuso yi, luki li
nɨlɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

17 Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kuneli utikoku ndɨ ɓopuponoku ko miso ma mupumi wa, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓuwonyogini ndaɓʉ ka Simoni.
18 Ɓoipa ndɨ holi, ɓuusa ɓɛ: «Simoni nɨnɔ ina ɓɛ Pɛtɛlɛ ikaga wanʉ?»
19 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino lɨmbɛngɨ ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ aka yɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasaa ɓakaʉkɨsa.
20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ɨɓʉ nɨ wakɛgʉ na ɓotumo, kyɛ ɨmɨ nɔ nutikiku.»
21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ osyoku, ɨyɨ aka ndɨ na ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ makɛkɨsa? A sɛ ɓʉnɨ?»
22 Ɓasikisya ɓɛ: «Ngama ka ɓasʉda ɓɛyɔ ka ambɔkʉ Kuneli nɔ atitikiku. Ɨyɨ, a mʉtʉ wongbingbili, aɓangagatʉ Kunzi, Ɓayuda ɓasɨ ɓabɨbaga kʉgbɛ. Malaika ɓemoti ko Kunzi aɓikyi ɓɛ utikiku ɓambanzʉ kaʉmaka, ʉkanɨ nɨlɔ waɓikyoku.»
23 Ɓogulyo kʉwa ndɨ na Pɛtɛlɛ ka ndaɓʉ, ʉwanya pa ya ɓusisini.
Ɓʉgala ɓi, ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ pa imoti na ɨɓʉ. Ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini ka Yɔpa, ɓubisoku ndɨ.

Pɛtɛlɛ ogoni ka Kuneli

24 Ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa na ɓʉgala ɓi. Kuneli a kʉwa ndɨ kaʉɓʉndaga aka nɨ umumulini ɓava-kʉkakɨ pa imoti na ɓawai-dakɨ ɓa lɨmbɛngɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a ndɨ mino kogulya ka Kaizalɨa, Kuneli ɨnda ndɨ katɨlya. Oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ, odidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ.
26 Luki limoti, Pɛtɛlɛ amomosa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, kyɛ na mʉmbanzʉ abɛ ɨwɛ gɔnɨ.»
27 Ɓogulya ndɨ ɨɓʉ na Kuneli ka ndaɓʉ nɨ ɓanɨkpʉkpʉmʉkya. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtakanya ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉmʉmʉkana.
28 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mibaga ɓɨnza ɓɛ kokwononigʉ Muyuda kakɔ lɨmbɨda na mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ Muyuda ikanɨ kogulya ka ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ewonisini ɓi ɓɛ nakaminonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka abɛ kiko wanyɛ ikanɨ mʉtʉ wa mʉsʉgʉ.
29 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ mutiki ɓi mino ɓambanzʉ kɛmaka, noduku nɨ nakɛgʉ na ɓotumo. Iɓikyoni nɛkɨ nɨlɔ metikisyi mino.»
30 Kuneli asikisya ndɨ ɓɛ: «A kʉwa masyɛ masaa, wa no ɓi mino kalʉmba kʉ kamɨ na saa-tisa mɔnɨ ɓʉɓwa gɔnɨ ɓʉɓwa nʉ. Alʉkʉ ɓemoti wakimokisyogo ɓotu ɓayawenge-wenge epuponilyo ndʉkʉ ɓigbututu, ɨyɨ aka ɓɨgba kambwa kamɨ.

31 Ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Kuneli, Kunzi ukonini ɓi malʉmba kakʉ,
ʉtamana gɔnɨ ɓɛyɔ ʉpápaga mino ɓatʉ ɓa yangya.
32 Ʊtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka Yɔpa, ɓɨndɨ kamaka alʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, lino kakɨ lagɔgɔ nɨ Pɛtɛlɛ. Ikaga
ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina gɔnɨ ɓɛ Simoni. Simoni yi nɨnɔ
oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama, ibiso mugi ka mutili mo
liɓo lidingi.›
33 Kinili, nutiki ɓi ɓambanzʉ ɓɨgala-gala kaʉmaka, wogyi
ɓɨnza kodoku. Ta kʉwa mbɨya wanʉ ɓasɨ kambwa ko Kunzi,
kaʉkana lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Mombukwono-dosu utikiku
katɨɓɨkya.»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kʉ ka Kuneli

34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, nibini lɨngʉnʉ ambɛ
ko misa ko Kunzi ɓatʉ ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ aka,
35 luki limoti, ko giyo yasɨ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓangaga
Kunzi, anagya masɨ ka ɓungbingbili, Kunzi apaga mʉtʉ yi
nɨnɔ.
36 Kunzi utikilyoku ndɨ Ɓezaleli lɨkpʉmʉka kakɨ,
ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ma mazɨyɔ pisi ka Yeso-Kilisito
nɨnɔ a Mombukwana ɓatʉ ɓasɨ.
37 Makaiba lɨkpʉmʉka nɨlɔ akitanaga ndɨ ka Yudɛa wasɨ,
kapʉnga ka Galilaya kumbusa wa kʉʉ ka Yuani ko bulya
iɓatiso.
38 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi atumisa ndɨ mino Yeso mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apá ngu. Olingyaga ndɨ giyo
yasɨ, anagya asɨ ɓʉnza aka, anuhukuso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
mumuyoniso a ndɨ na ɨɓʉ ɓʉɗɨta ɓɨnvɨ kyɛ Kunzi a ndɨ pa
yimoti na ɨyɨ.
39 Iɓusu ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ agya ndɨ kʉ
ka mugi ka Ɓayuda na ka Yelusalɛma. Ɓamwɔ ndɨ pisi ka
bangɨlaga ka mʉsalaba.
40 Luki limoti, Kunzi apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ kumbusa
wa masyɛ masaa, awoniso ɓɨngbanganya,
41 kɛgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, luki limoti kusu nɨɓɔ Kunzi
atɨpʉnaga ndɨ kambwa ɓɛ tiki ɓadɛmʉ. Iɓusu nɨɓɔ talyalya
ndɨ, tomwo na ɨɓʉ kumbuso wo pupo kakɨ ka mbʉkʉ.
42 Atɨkpamya ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza,
kaumibiso ɓɛ ɨyɨ nɔ Kunzi atikoku ndɨ kaiko zozi ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.
43 Ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisono na mʉpɨlya ma
ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

44 Ko ngɓingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka
nɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉkana
lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
45 Ɓayuda nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ pa imoti
na Pɛtɛlɛ, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ. Ɓa ndɨ kombomboyo
kaɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi otikoku ndɨ a gɔnɨ
kausilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
46 A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kanzɨna masasʉ dididi, kabibiso Kunzi.
Pɛtɛlɛ aka kʉwa ndɨ ɓɛ:
47 «Mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓana ɓinisonini na Lɨmbɛngɨ-
Lotu abɛ iɓusu. Wanɨ ɓata nɔ aɓɨkya ɓɛ ɓakuɓotisoni?»
48 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓuɓotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka
muliɓo, ɓaɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ ɓagyɨ mbɛyɨ ɓata mino na
ɨɓʉ masyɛ makɛɗɛ.

11

Pɛtɛlɛ akatʉmbʉlaga ka Yelusalɛma nɨlɔ igyonosa ndɨ

1 Ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ ɓikaga ndɨ
ka Yudɛa ɓʉkana ndɨ ɓɛ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓoboilyini
gɔnɨ ɨɓʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
2 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ igoku ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉkɔ*
ndɨ, ɓapʉnga na ɨɓʉ ɓoɗongoso,
3 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wogulyi ɓi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓava-
kukusu, malyalyo ɓi pa yimoti na ɨɓʉ!»
4 Luki limoti, Pɛtɛlɛ apʉnga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓɨnza-
ɓɨnza makpʉmʉka masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
5 «Ɨmɨ, na ndɨ kalʉmba ka Yɔpa. Kumbuso yi, nahʉmwana
ndɨ, ɛgya abɛ nakika ko nziki, nɨna luki limoti anosyoku
abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ
makwanganya kadwɛ ɓuwobi na ɨmɨ.
6 Nanda ndɨ kʉsɔ yi ɓɨngbangbangba, nʉmɨna ɓanyama
ɓa magʉ makwanganya, nɨɓɔ ɓotutu, nɨɓɔ ɓakpakyanaga
na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
7 Nʉkana ndɨ gɔnɨ lɨyʉ anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Pɛtɛlɛ, wamaga.
Ʉmwɔgɔ, ʉlya!›
8 Luki limoti, nosikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ, Mombukwono-dosu!
Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.›
9 Nukonoku ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ
Kunzi oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.›
10 Igyonosana ndɨ ɓɛyɔ nganga yɨsaa, kumbuso yi, luki li
nɨlɔ ɨga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

---

* **11:2 11:2** *ɓʉkɔ:* Ɓayuda ɓukusisaga ndɨ ɓambanzʉ kowonisilo ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaboilyini Kunzi.

11 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ ɓasaa nɨɓɔ ɓutikoku
ndɨ kɛmaka kotukyoku ka Kaizalɨa, ɓosiloku ka ndaɓʉ yi
nɨyɔ ta ndɨ mino.
12 Lɨmbɛngɨ-Lotu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ taga na ɨɓʉ nɨ nakɛgʉ na
ɓotumo. Ɓomika-mama nɨɓana maɗɨya ɓana ɓebisoku ndɨ,
togulya ka Kuneli.
13 Ɨyɨ atɨtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ malaika apuponilya ndɨ
mino ka ndaɓʉ kakɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉtɨka mʉmbanzʉ
ka Yɔpa kamokoku Simoni, nɨnɔ ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
14 Ɨyɨ Simoni amʉɓɨkyaga ɓanʉ makpʉmʉka nɨmɔ amʉpá
muhukuso na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakʉ ɓasɨ.›
15 Nɨyɔ napʉnga kanzɨna, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atisilya ndɨ mino ka mambwa.
16 Natamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-
dosu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Yuani oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki
limoti, iɓunu, ɓamuɓotiso ndɛkɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu›
17 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi utikilyiniku ka ɨzɨyɔ Lɨmbɛngɨ-
Lotu li nɨlɔ gɔnɨ lɔ atitikilyoku ndɨ iɓusu, ngbingo yi nɨnɔ
taɓɨnɨkyana ndɨ mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ɨmɨ
sɛ pɨyɛ kʉwa nɨ wanɨ kagya ɓoɗongoso no Kunzi?»
18 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉdʉdʉla ndɨ, ɓapʉnga
kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «A nɛkɨ lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi
uhukwilyini gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kayikoso
ɔɓɨlɨ, na kainisono na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.»

Mʉpʉnganagɨ ma kanisa ya Atiokia

19 Nɨyɔ Etieni okwo†, ɓapʉnga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ
ɓabaya ndɨ, ɓomisikono kʉwa ndɨ ɓingbwi. Ɓaga ndɨ,
ɓadwɛ kʉ kwa kʉ ka mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaʉɓɨkyaga Ɓayuda aka Mongoni Manza
ko Kunzi.
20 Luki limoti, luga kaɓʉ, ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa
Kipulo na Kulɛnɛ, ɓosila ndɨ ka Atiokia. Ɓapʉnga kʉwa
ndɨ kanzɨna na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki, na
kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.
21 Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa yi-
moti na ɨɓʉ. Kinili, ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ, ɓamɨgɨlya Mombukwono-dosu.
22 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa kanisa ya Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni
mi nɨmɔ, ɓatɨka kʉwa ndɨ Balanaba ka Atiokia.
23 Ngbingo yi nɨnɔ osilo mino, ɨna ɓɛyɔ Kunzi uɗukilya
ndɨ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓʉɓʉnga, ogwa
magyagya. Utumisa ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ mambɛngɨ kaigwinonogo
na Mombukwono-dosu lɨmbɛngɨ limoti.

---

† **11:19 11:19** *nɨyɔ Etieni okwo:* Ɓidukulaga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kakɨtaga ɓyanga tɛkɛɓɛ. Kinili, ɓomisikana ndɨ.

24 A ɓɛyɔ, Balanaba a ndɨ mʉtʉ wongbingbili, mutumo
na Lɨmbɛngɨ-Lotu na baya ɓɨɗɛ. Ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
25 Kʉwa wa, Balanaba aga ndɨ kakɨsa Saulo ka Talasɨ.
26 Nɨyɔ amɨna ndɨ, ɓaga na ɨyɨ ka Atiokia. Kʉsɔ wa
syangasʉ simoti iti, ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka kanisa yi nɨyɔ
kʉ, ɓanʉtɨwa ɓambanzʉ ɓakpʉ. Ɓapʉnga ndɨ kaʉmaka
ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓakilisito ka nganga ya mambwa kʉ ɓɛyɔ.
27 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓogyalandʉ ɓotukyoku ndɨ ka
Yelusalɛma ɓodoku ka Atiokia.
28 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Agabʉ, amaga ndɨ,
Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya kaɓɨkyaga ɓɛ ayʉndɨ wapʉ ahu-
matʉ ɓanʉ ɔɓɨlɨ wasɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ko ngbingo
nɨnɔ Kɔlɔdɛ a ndɨ mino ngama mudingi wa Lʉma.
29 Ɓaɓɨɓya ɓʉkanana ndɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka
kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ, apí luki, ɓʉtɨtɨkyɨ ɓamamaɓʉ nɨɓɔ
ɓa Yudɛa.
30 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓʉtɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓa Yudɛa ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ na Balanaba ɨɓʉ na Saulo.

12

Ɓamwini Yakɔbɔ, ɓamakya Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ngama Ɛlɔdɨ apʉnga ndɨ kaugyogy-
isɔ ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa kanisa.
2 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ Yakɔbɔ nɨnɔ mamakɨ Yuani na
dʉkpa.
3 Nɨyɔ ɨna ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓakogwa magyagya ko bulya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, agwisisa ndɨ gɔnɨ Pɛtɛlɛ. A ndɨ ko ngbingo
wa yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati ɓikofulu.
4 Nɨyɔ agwi Pɛtɛlɛ, amakya ka bɔlɔkɔ, obisa ndɨ
magbʉta makwanganya dididi ma ɓasʉda ɓakwanganya-
ɓakwanganya kaɓuulyogo. A ndɨ kapa kasombiso kumbusa
wa yɨnga wa Pasɨka.
5 Ɓa kʉwa ndɨ kaɓuulyogo Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ aka kʉ, nɨ
kanisa iɗukufini ɓiguɓu kalʉmbɨlya.

Pɛtɛlɛ opupini ka bɔlɔkɔ

6 Ɛlɔdɨ a kʉwa ndɨ kapa kasombiso na ɓʉgala ɓi, no biti yi
nɨyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ wakanga luga ka ɓasʉda ɓaɓa mʉkanda
na ɓaselegeni ɓayɨɓa kanɨ ɓazamʉ ɓanoɓuulyo mupumi ma
bɔlɔkɔ.
7 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu opuponoku ndɨ
ɓigbututu, ndaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ mino yɔ oɓuɓa ndɨ ɓitu.
Malaika azʉkʉla ndɨ Pɛtɛlɛ, azuzukiso, aɓɨkya ɓɛ: «Wa-
maga ɓɨgala-gala!» Kʉwa wa, ɓaselegeni nɨɓayɔ ɓakanda
ndɨ na iɓu maɓɔkʉ atɨnɨkaga ndɨ.

8 Malaika aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨkandɨla mʉkaɓa,
wɨkandɨlaga ɓɛkpakʉ.» Agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Malaika
aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wimokisyo koti kakʉ, weɓyeku.»
9 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ ka bɔlɔkɔ nɨ anaɓɨɓya malaika. Luki
limoti, kɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nɨlɔ malaika a ndɨ kagya a lɨngʉnʉ.
A ndɨ kasɨma ɓɛ nziki. 10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakɨtaga ndɨ mino
lɨgbʉta la mambwa ka ɓasʉda, kumbuso yi nɨlɔ la maɓa,
ɓosila kʉwa ndɨ ka mupumi nɨmɔ ɓagya ndɨ na ɓangwɛyɨ,
nɨmɔ ɓaɓyɛgɛ ndɨ mino kaɨnda ka gʉɗʉ. Mupumi mɔ
oukwikana ndɨ nɨ imu aka kambwa kaɓʉ, ɓopupa ndɨ.
Ɓisisilogo ko pisi yimoti ɓɛnɛ, malaika alimikya ndɨ ɓɨpɛlɛ.
11 Niyɔ Pɛtɛlɛ imibo, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nibini sɛ kʉwa
mbɨya wanʉ ambɛ Mombukwono-dosu atikiku malaika kakɨ
kɛkʉlaga ka maɓɔkʉ ka Ɛlɔdɨ, na ka masɨ nɨɓɔ Ɓayuda ɓo
ɓi kapa kɛgya.»
12 Ngbingo yi nɨnɔ ibo mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, aga
ndɨ ka Malia, amakɨ Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ
Malɨkɔ. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ
kalʉmba.
13 Pɛtɛlɛ oyipa ndɨ holi ka mupumi ma kunzi. Mʉgya-
ligubo muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lɔda akpuɗoku ndɨ,
kaʉkanɨlya.
14 Iba ndɨ lɨyʉ ka Pɛtɛlɛ, ogwa magyagya kʉgbɛ, kanɨ
koukwigʉ mupumi. Ɨga ndɨ mbangʉ kaʉɓɨkya ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓɛ Pɛtɛlɛ a kunzi kʉ.
15 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wa na ibikyasʉ!» Luki limoti,
otiolya ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a lɨngʉnʉ. Ɓaɓɨkya kʉwa ɓɛ: «A nɛkɨ
malaika kakɨ!»
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ a ndɨ asɨ koipa aka holi. Nɨyɔ ɓoukwa
kʉwa ndɨ mupumi, ɓamɨna, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ.
17 Udokisa ndɨ na maɓɔkʉ, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ
Mombukwono-dosu apupisi mino ka bɔlɔkɔ. Uɓɨkyoku ɓata
ɓɛ: «Muɓɨkyonikuto gɔnɨ Yakɔbɔ na ɓakilisito ɓagɔgɔ.»
Kumbuso yi, opupa ndɨ, aga ka pa yagɔgɔ.
18 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓasʉda ɓapʉnga ndɨ ɨpʉmbʉ luga kaɓʉ,
ɓanuusono ɓɛ: «Pɛtɛlɛ a yanɨ?»
19 Ɛlɔdɨ apá mʉtʉʉ ɓɛ ɓakɨsɨ ɓɨvaka-vaka, luki limoti nɨ
ɓakaminigʉ. Usombisa ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyogo,
akpamya ɓɛ ɓulumwisogi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ ka
Yudɛa, aga ka Kaizalɨa, agya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.

Kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ

20 Ɛlɔdɨ ikaga ndɨ no yoko yapʉ na ɓatʉ ɓa mugi ma Tilo
na Sidɔna. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ kaɨnda kamɨna.
Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉkanana na Balasɨtɔ, nɨnɔ oɓuulyaga
ndɨ ndaɓʉ ka ngama, kumbuso yi, ɓaga ndɨ kaɨtatanaga na
Ɛlodɨ kyɛ malɨlɨ nɨmɔ ɓalyaga ndɨ otukyogoku ndɨ kʉ kakɨ.

21 Ka lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉkanana ndɨ mino, Ɛlɔdɨ imokisyaga ɓotu
ɓaya ɓʉngama, ika ka ɓuliki kakɨ ɓa ɓʉngama, apʉnga
kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ.
22 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Kɛgʉ ɓata mʉmbanzʉ nɔ akanzɨna, a kʉwa lɨyʉ ko kunzi.»
23 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, malaika ɓemoti ka
Mombukwono-dosu agyogyisa ndɨ kyɛ kapágʉ ndɨ Kunzi
ɨbɨba, ugwa ndɨ ɓodulu wakamaga, okwo.
24 Kʉwa wa, Lɨkpʉmʉka ko Kunzi isisilaga ndɨ kʉgbɛ,
omisikana ka ɓapa ɓa yasɨ.
25 Nɨyɔ Balanaba na Saulo ɓama ndɨ ligubo kaɓʉ ka
Yelusalɛma, ɓɨga kʉwa ndɨ pa imoti na Yuani nɨnɔ
ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.

13

Ɓapunogini Balanaba ɨɓʉ na Saulo ka ligubo

1 Kʉsɔ wa kanisa ya Atiokia, a ndɨ na ɓogyalandʉ na
ɓowonisilo. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ: Balanaba, Simioni nɨnɔ
ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Mʉtʉ Wopi, Lukio mʉtʉ wa Kulɛnɛ,
Manaeni nɨnɔ ɓopinga ndɨ na ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ sɛ kʉwa
Saulo.
2 Lɨsyɛ limoti, ɓa ndɨ kabibiso Mombukwono-dosu nɨ
ɓanoginyo gɔnɨ malɨlɨ. Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Ɨtilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nɨlɔ nʉmakaga
ndɨ mino.»
3 Kumbusa koginyo malɨlɨ na kalʉmba, ɓubisilya kʉwa
ndɨ maɓɔkʉ, ɓʉpá kʉwa ndɨ lɨgʉndʉ.

Balanaba na Saulo ɓogoni ka Kipulo

4 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉtɨka ndɨ Balanaba na Saulo
ka lɨsʉ la Seleukia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓaga ko
uzu ya Kipulo.
5 Nɨyɔ ɓosila ka Salamɨ, ɓaɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Yuani-Malɨkɔ a ndɨ
pa imoti na ɨɓʉ, anusingyo gɔnɨ ka ligubo.
6 Kʉwa wa, ɓakpata ndɨ uzu wasɨ, ɓadwɛ ka gʉɗʉ wa
Pafɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatakanya ndɨ mʉkɨma ɓanɛkɔ ɓemoti
nɨnɔ ɨna ndɨ ɓɛ Bala-Yeso. A ndɨ Muyuda, ɨvaga ndɨ abɛ
mugyalandʉ.
7 Ɓikaga ndɨ na ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Seligio-Pɔlɔ nɨnɔ
a ndɨ na yimibo yakpʉ. Ngama yi nɨnɔ ʉmaka kʉwa ndɨ
Balanaba na Saulo kʉ kakɨ, kyɛ a ndɨ na mʉsasa kaʉkana
lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
8 Luki limoti, ɬlɨma (Isi yo lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ
mʉkpɨma ɓanɛkɔ) obisa ndɨ ɗongoso na ɨɓʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ
kapa ɓɛ ngama abaɨlyɨ.

9 Saulo nɨnɔ ina ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ, otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-
Lotu, anda ɨlɨma ɓɨngbangbangba,
10 ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo
na ɓokoli ɓɨɗɛ, wa mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ kʉgbɛ! Wakagyɨgʉ
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ! Wasa kʉwa ndɛkɛ koɓuna muki ka
ɓopisi ɓaya ɓungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo
tino?
11 Hʉkana, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu akaugyogy-
iso, wakagʉna koloɓu ya mamɔmɔ. Ko ngbingo ɓemoti
ɓɛnɛ, wakɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata mangbamʉ ma mɔnɨ.»
Kolipyagʉ ɓata ndɨ, miso apiyo ɨlɨma ɓipi, ingya ndɨ ko
biti nɨyɔ yopi. Apʉnga kʉwa ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba
kakɨsa mʉtʉ nɨnɔ akwanana kakpokyoniso.
12 Nɨyɔ ngama ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ,
aɓɨnɨkyana ndɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
atʉngana ndɨ pima.

Pɔlɔ na Balanaba ɓogoni ka Atiokia

13 Katʉkya ka Pafɔ, Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ
ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨnda miso ya Peliga ka iwili ya Pa-
mufilia. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani-Malɨkɔ ʉsa ndɨ, ɨga ka Yelusalɛma.
14 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kaɓʉ katʉkya ka Peliga
ɓadwɛ ndɨ ka Atiokia nɨnɔ ka Pisidia. Ka Lɨsyɛ la
kimumbiso, ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda,
ɓikonono.
15 Nɨyɔ ɓama katangʉlaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ ka Musa
na nɨyɔ ka Ɓogyalandʉ, ɓangama ɓa ndaɓʉ ya likungoni yi
nɨyɔ, ɓatɨka ndɨ mʉmbanzʉ kaʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɓomika-
mama, makika na lɨkpʉmʉka nɨlɔ utumiso ɓambanzʉ
mambɛngɨ, makwanana kaɓɨkya!»
16 Pɔlɔ amaga ndɨ, ʉgbʉma na maɓɔkʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Hukononi, iɓunu ɓomikya Ɓezaleli na iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ
nɨɓɔ mabibisogo Kunzi!
17 Kunzi wa lɨvananzo li nɨlɨ, Kunzi ka Ɓezaleli upunogoni
ndɨ ɓotitosu. Umbuwisa ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino
ɓobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndɨ pisi ko ngu
kakɨ.
18 Abɨnɨka ndɨ ɓuti kaɓʉ ka ɨsa ka ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ-
ɓakwanganya.
19 Kumbuso yi, olumwisaga ndɨ ɓɛvananza maɗɨya na ɨka
ka Kanana. Ava kʉwa ndɨ giyo kaɓʉ, ʉpá lɨvananza kakɨ ɓɛ
iki lisimo kaɓʉ.
20 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga banda ɓamɨya
ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Kumbuso yi, Kunzi
umomosilyo kʉwa ndɨ ɓotitosu ɓazozi, kadwɛ ko ngbingo
ka mugyalandʉ Samueli.

21 Kʉwa wa, ɓotitosu ɓakʉnga ndɨ ngama. Kunzi ʉpá
Saulo nɨnɔ a ndɨ mika Kisi ka lɨbaba ka Benyamini. Alya
ndɨ ɓʉngama ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
22 Kumbuso katʉmba Saulo, Kunzi apá ndɨ Daudi
ɓʉngama. Kunzi mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ko bulya
ka Daudi ɓɛ: ‹Naminini Daudi mika Yɛsɛ, nasyɛ lɨmbɛngɨ
kʉ kakɨ, agyaga ndɛkɛ sɨpananɨsɔ kamɨ.›
23 Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikya Ɓezaleli mʉtʉ ɓemoti
ka lɨvananza ka Daudi. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso,
Muhukuso ka Ɓezaleli.
24 Kambwa Yeso kodoku, Yuani ʉɓɨkyagatʉ ndɨ ɓomikya
Ɓezaleli ɓasɨ ɓɛ ɓoyikosi yɨgya kaɓʉ, ɓiɓotisiso.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na
muliɓo ma ligubo kakɨ, uusaga ndɨ ɓɛ: ‹Masɨmaga ɓɛ ɨmɨ nɨ
wanɨ? Ɨmɨ nakɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ makaɓʉndaga. Luki limoti,
ɨyɨ akodoku kumbuso kamɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla
ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ.›
26 Ɓomika-mama, iɓunu lɨvananza ka Abalahamʉ na
iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ mabibisogo, Kunzi otikoku ndɨ
mongoni ma muhukuso mi nɨma ko bulya kusu.
27 Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma na ɓangama kaɓʉ ɓakamibagʉ ndɨ
Yeso. Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɨnza moɓiso ka ɓogyalandʉ
nɨmɔ ɓatangʉlaga ndɨ ka Masyɛ masɨ ma kimumbiso. Luki
limoti, ɓotulyosa ndɨ moɓiso mi nɨmɔ pisi kakɔ ngbanga ka
Yeso.
28 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓakɨnagʉ ndɨ mino ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka
nɨyɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓamwisisi mino, ɓakʉnga ndɨ Pilatʉ
ɓɛ ɓamwɨ.
29 Nɨyɔ ɓotulyoso masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ,
ɓasisoku ndɨ katʉkya ka mʉsalaba, ɓalumbo.
30 Luki limoti, Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, Yeso upuponilyaga ndɨ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓɨndaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ katʉkya ka Galilaya na
kadwɛ ka Yelusalɛma. Mbɨya wanʉ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
kʉwa ɓadɛmʉ kakɨ kambwa ka ɓambanzʉ.
32 Iɓusu takamʉɓɨkyaga kʉwa Mongoni Manza mi nɨmɔ
Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓotitosu,
33 otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kaɓʉ, apupisa ndɨ
Yeso ka mbʉkʉ. Ikpikaga ka Mambʉ, kʉpakʉkɔ kwa maɓa
ɓɛ:
‹Ɨwɛ wa Mikamɨ mʉlʉkʉ yi,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ niitoni kʉwa abakʉ.›
34 Kunzi apupisatʉ ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ koponi. Aɓɨkya ndɨ
ɓɛ:
‹Namʉpátʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓotu na nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ,
nɨmɔ nawanyaga ndɨ Daudi.›
35 Kinili, akaɓɨkya gɔnɨ ka moɓiso magɔgɔ ɓɛ:

‹Wakakwananiɡʉ ndɛkɛ kasa mʉɡya-ligubo kakʉ Wotu
kapɔ ka mbʉkʉ.›
36 Ngbingo yi nɨnɔ Daudi a mbɛyɨ ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ,
agyaga ndɨ mogubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamyaga ndɨ
mino. Kumbuso yi, okwo, ɓalumba ndɨ ka kpɔlɔ ka ɓatɨtakɨ,
apɔ.
37 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ,
kapɔɡʉ ndɨ ɨyɨ.
38 Ɓomika-mama, wiboni ambɛ: Na lɨsyɛ li nɨlɨ, minisono
na mʉpɨlya pisi ka Yeso. Ɡʉtʉɡʉ mʉtʉʉ ka Musa aka
kakwananaɡʉ ndɨ kamʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
39 Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaya Yeso, inisononi na
ɓungbingbili.
40 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ kyɛ kamusilyonito nɨlɔ ikpikaga
ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
41 ‹Iɓunu ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mɨ!
Kyɛ, ɨmɨ, nakamʉɡyɨlya lɨkpʉmʉka lɨmbanga,
ɓakamʉtʉmbʉlyaga yi, makaɓɨnɨkyanɨɡʉ!›»
42 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓopupa ndɨ ka ndaɓʉ ya
malʉmba, ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓɨɡɨlyɨtɔ ɓata mʉtʉʉ mi nɨmɔ aka
mɔ ka Lɨsyɛ la kimumbiso nɨlɔ akodoku.
43 Kumbusa wa musilyoni, Ɓayuda ɓudingi na ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ka kanisa ka Ɓayuda, ɓaɓyɛ ndɨ Pɔlɔ
na Balanaba, ɓananzɨna na ɨɓʉ, ɓanutumiso mambɛngɨ ɓɛ
ɓakosononononitɔɡʉ na mazɨyɔ ko Kunzi.
44 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, ɓambanzʉ ɓanda
ɓasɨ ɓa ɡʉɗʉ ɓamʉmʉkana ndɨ kaʉkana lɨkpʉmʉka ka
Mombukwono-dosu.
45 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉmɨna ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɛyɔ,
ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ koyikoso di
masɨ nɨmɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga, ɓaɓuɓiso ɓitu.
46 Kʉwa wa, Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓʉɓɨkya ndɨ nɨ ɓakɛɡʉ
na kʉɓangakʉ ɓɛ: «Okwononi mbɛyɨ ɓi ɓɛ ɓamʉɓɨkyaɡɨ
ɨɓunu Ɓayuda lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Yɛkɨ makɛɡʉ kabaɨlya,
manɨmɨna ɓɛ makokwononiɡʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
kinili, ɨɓusu takaaga kʉwa miso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛɡʉ
Ɓayuda.
47 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu atɨkpamya ndɨ ɓɛ:
‹Nʉpʉnaga ndɨ kaiko ɓʉngbanganya ka ɓatʉ ɓaɡɔgɔ,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso
kadwɛ ka mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ.›»
48 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛɡʉ ndɨ Ɓayuda
ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓogwa magyagya. Ɓobibisa ndɨ
lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu. Ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi
ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓabaɨlya ndɨ.

49 Lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu ɨtʉlyana ndɨ ka
mutili mi nɨmɔ masɨ.
50 Luki limoti, Ɓayuda ɓuvikimosaga kʉwa ndɨ ɓoko nɨɓɔ
ɓakimibisikono ka ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa
imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisono ka ɓagʉɗʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓʉgyagya kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓukpumyo kʉ kaɓʉ.
51 Ɓaga ndɨ nɨ ɓanɨbʉmaga lɨɓungu la ɓakagba kaɓʉ,
ɓɨnda ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Ikonio.
52 Kʉ ka Atiokia kʉ, ɓaɓɨɓya ɓotigala ndɨ nɨ ɓotumini na
magyagya na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Kʉ ka Ikonio kʉ, Pɔlɔ na Balanaba ɓogulya ndɨ ka
ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Mʉnzɨna kaɓʉ ʉdwa
ndɨ ɓambanzʉ mambɛngɨ, ɓatʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ, iki
Ɓayuda na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda.
2 Luki limoti, Ɓayuda nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉ,
ɓuvikimosogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kaʉmʉya nɨɓɔ
ɓabaɨlya ndɨ.
3 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓika ndɨ mututu manda
ka Ikonio. Ɓa ndɨ ɓakɨgʉmya ka Mombukwono-dosu,
ɓanzɨnaga ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Ɨyɨ Mombukwono-
dosu ʉpá ndɨ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
na mokingyosi. Owonisa ndɨ gɔnɨ ɓɛ nɨlɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga
ko bulya mazɨyɔ kakɨ a ndɨ la lɨngʉnʉ.
4 Kʉsɔ wa gʉɗʉ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ: lɨɗu limoti
a ndɨ ka nakpangbala ka Ɓayuda, lagɔgɔ ka ɓatʉtʉmbwa.
5 Ɓayuda, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda pa imoti na
ɓangama kaɓʉ, ɓʉkanana ndɨ kaugyogyiso Pɔlɔ na Balan-
aba na kaʉmwɔ na matamʉ.
6 Nɨyɔ Pɔlɔ na Balanaba ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
ɓapɨkɨta ndɨ miso ya ɓagʉɗʉ ɓa Likaonia ɓi nɨɓa: Lusetula,
Delibe na ɓuwobi-ɓuwobi yi.
7 Kʉ ɓɛyɔ, ɓidukulaga ndɨ gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni
Manza.

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lusetula

8 Kʉ ka Lusetula, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ
zɛgɛsɨ, kakpakyanagʉ.
9 Lɨsyɛ limoti a ndɨ kamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna. Pɔlɔ anda
kʉwa ndɨ ɓɨngbangbangba, ɨna ɓɛ a na baya nɨyɔ akwanana
kahukuso.

13:51 13:51 Wanda ka Luka 10:11.

10 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wamaga!» Alʉkʉ
nɔ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, amaga, apʉnga kakpakyana.
11 Nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa Likaonia ɓɨna nɨlɔ
Pɔlɔ agya ndɨ lɔ, ɓapamɨkanaga ndɨ na lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛ:
«Ɓokunzi ɓiitini abɛ ɓambanzʉ, ɓosiliniku kʉnʉ ku kusu.»
12 Ɓalʉka ndɨ Balanaba ɓɛ Zeusi, Pɔlɔ ɓɛ Elime*, kyɛ ɨyɨ
nɔ anzɨnaga ndɨ.
13 Kumu ɓemoti ka Zeusi odoku ndɨ kunzi wa mupumi
ma gʉɗʉ na ɓangɔmbɛ ɓomumu ɓi ɓubongogini maʉwa.
Ɓʉkanana ndɨ na ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓupíku
ɓatʉtʉmbwa ka apɛpɛ.
14 Luki limoti, nɨyɔ Balanaba na Pɔlɔ ɓʉkana mongoni mi
nɨmɔ, ɓɨyɨɓaga ndɨ ɓotu, ɓɨnda kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala luga
wa ambaza ka ɓambanzʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
15 «Ɓomika-mama, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya ɓɛyɔ?
Iɓusu ta ɓambanzʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ. Kika nɨ
takamʉɓɨkyaga Mongoni Manza a kyɛ wosoni makpʉmʉka
ma gbalɨ, mamigilyoku Kunzi walɨngʉnʉ nɨnɔ agya ndɨ
lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
16 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, Kunzi ʉsa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ kagya
ɓɛyɔ ɓɨnaga ndɨ mino.
17 Luki limoti, Kunzi kasagʉ ndɨ kaiwoniso pisi kagya
ɓʉnza. A ɓɛyɔ, amulukusyaga mbwayɨ, amʉpá masɔlɔ
ma ɓotiko ka ɓongbingo ɓi, amʉpá malɨlɨ, amutumisa na
magyagya ɓɨɗɛ.»
18 Gʉtʉgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓa ndɨ
na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka kaʉɓɨkya ɓambaza ɓɛ ɓakupónitɔgʉ
apɛpɛ.
19 Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Atiokia na Ikonio,
ɓavikimosaga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓayipaga ndɨ Pɔlɔ na matamʉ, ɓaluto kunzi wa gʉɗʉ,
ɓanasɨma ɓɛ okwini.
20 Luki limoti, nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ
kakɨ, Pɔlɔ amaga ndɨ, ɨga ka gʉɗʉ. Ɓʉgala ɓi, ɓaga ndɨ na
Balanaba ka Delibe.

Pɔlɔ na Balanaba ɓigini ka Atiokia

21 Pɔlɔ na Balanaba ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka
gʉɗʉ wa Delibe, ɓinisono na ɓaɓɨɓya ɓudingi. Kumbuso
yi, ɓɨga ndɨ ka gʉɗʉ wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia
nɨnɔ kʉ ka Pisidia.
22 Kʉ ɓɛyɔ, ɓutumisa ndɨ ɓaɓɨɓya mambɛngɨ, ɓʉɓɨkya
ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya. Ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:

---

* **14:12 14:12** Ka kanisa ka Ɓagiliki, Zeusi a ndɨ lino ka ngama ka ɓokunzi, Elime nɨlɔ ka atʉtʉmbwa kaɓʉ.

«Tokwononi kakɨtaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi kambwa kaingyo ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

23 Pɔlɔ na Balanaba ɓʉpʉnɨlyaga ndɨ ɓazɛɛ ka ɓakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalʉmba na koginyo malɨlɨ, ɓubisa ndɨ ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

24 Kumbuso yi, Pɔlɔ na Balanaba ɓakɨtanaga ndɨ ka iwili ya Pisidia, ɓadwɛ ka Pamufilia.

25 Ɓʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Atalia.

26 Katʉkya wa, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨga ka Atiokia, kʉ, ɓubisa ndɨ mino ka maɓɔkʉ ko Kunzi ka ligubo nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini.

27 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka Atiokia, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa, ɓʉtʉmbʉlyaga masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ. Ɓʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi uhukwilya ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda mupumi ma baya.

28 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ ɓata ɓɨndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya.

15

Ɓambanzʉ ɓakagya ɓoɗongoso ko bulya sɨmʉɨsɔ

1 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyoku ndɨ ka Yudɛa, ɓosya ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓɛ: «Makikusisi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkya mino, makakwananɨgʉ kainisono na muhukuso.»

2 Lɨkpʉmʉka atʉkya ndɨ ka ɓakpɨɓa, Pɔlɔ na Balanaba ɓapʉnga ndɨ kasaana na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓʉkanana kʉwa ndɨ ɓɛ Pɔlɔ, Balanaba pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɗakɨ ka Yelusalɛma kainzinzinyoku pa imoti na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

3 Ka lɨgʉndʉ li nɨlɔ, kanisa ʉpá ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi kabɨnɨka ɓuti kaɓʉ. Ɓakɨtanaga ndɨ ko giyo ya Foinikia na Samalia, ɓanatʉmbʉlaga ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓabaya ndɨ mino Kunzi. Mongoni mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓakilisito magyagya kʉgbɛ.

4 Nɨyɔ ɓosilo ka Yelusalɛma, kanisa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓʉtɨlya ndɨ. Kʉwa wa, ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ.

5 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, ɓamaga ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓikusisi, ɓʉkpamya kagya mʉtʉʉ ka Musa.»

6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓamʉmʉkana ndɨ kakpɨma lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

7 Nɨyɔ ɓagya ɓoɗongoso ɓɨndɨ, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ, ɨyɨ
aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɛ Kunzi
epunogoni ndɨ ndɛlɨ aka luga kunu kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓɛ kyɛ ɓʉkanɨ,
ɓabaɨlya.
8 Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ ka ɓambanzʉ, owoniso ɓɛ
uhukwilyoni ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kaʉpá
Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atɨpá ndɨ mino gɔnɨ ɨɓusu.
9 Ɨyɨ kamakyagʉ ndɨ lɨbaba luga kusu na ɨɓʉ, oɓuɓisa ndɨ
mambɛngɨ kaɓʉ ɓitu kyɛ ɓaboilyoni.
10 Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kaɓanga
Kunzi? Makapa kaubinikiso ɓaɓɨɓya ɓuti ɓa likumbogi
nɨlɔ iki ɓotitosu, iki ɨɓusu ɓamombukwono-dosu takak-
wananɨgʉ ndɨ kabɨnɨka?
11 A ɓɛyɔ, ta na baya ambɛ tinisana na muhukuso pisi ka
ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓadakyana ndɨ
ɓiwo. Ɓapʉnga ndɨ kamʉkana Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓɛyɔ
ɓa ndɨ mino katʉmbʉlaga mokingyosi masɨ na makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓagya ndɨ ko ngu ko Kunzi ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
13 Nɨyɔ ɓama kanzɨna, Yakɔbɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-
mama, imukononi mbɛyɨ!
14 Simoni atitumbulyogini ɓɛyɔ Kunzi uɓuulyaga ndɨ
mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, kyɛ
ɨpʉnɨlyagɨ lɨvananza limoti luga kaɓʉ.
15 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mʉɗɔngɔnɨ na mʉnzɨna ka
ɓogyalandʉ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
16 ‹Kumbusa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, nigokuto ndɛkɛ,
nomosa ndɛkɛ ɓata ndaɓʉ ka Daudi nɨyɔ oɗukana ndɨ,
nopikatʉ ndɛkɛ ɓata,
nomosa ɓɨgbʉ,
17 kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, ɓatʉ ɓa mababa masɨ nɨmɔ nɨpʉnɨlyaga ndɨ, ɓiki ɓatʉ
kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛyɔ,
oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ndɛlɨ.›»
19 Yakɔbɔ idukulaga ndɨ kanzɨna ɓɛ: «Kinili, ɨmɨ, na na
mʉtamanagɨ ambɛ kokwononigʉ kauɓukutisilyo ɓatʉ nɨɓɔ
ɓamigilyoku Kunzi nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda makpʉmʉka nganga.
20 Luki limoti, okwononi tukpikilyi ɓɛ: ɓakulyonitɔgʉ
ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉpága ka ɓokunzi, ɓasɨ ɓʉɗanda,
ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini
ɓasɔngʉ ikanɨ kalya ɓangʉ

15:20 15:20 Wanda ka Ɓalawi 17:10-16; 18:6-18.

21 A ɓɛyɔ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓambanzʉ ɓopungoni ndɨ
kaɓɨkyaga Mʉtʉʉ ka Musa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka masyɛ
masɨ ma kimumbiso, ɓikaga ndɨ katangʉlaga gɔnɨ Mʉtʉʉ
mi nɨmɔ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda.»

Ɓutikilyini ɓakilisito ɓa Atiokia balʉwa

22 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa, ɓazɛɛ ɓa kanisa na kanisa wasɨ
ɓʉkanana ndɨ kaʉpʉnaga ɓambanzʉ luga kaɓʉ, na kaʉtɨka
pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ka Atiokia. Ɓapʉnaga ndɨ
Yuda nɨnɔ ɨna ndɨ gɔnɨ ɓɛ Balisaba na Sila. Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi
nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa kinisono luga ka ɓakilisito.

23 Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ na balʉwa yi nɨmʉ:
«Iɓusu ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa tamumuusogitɔ
iɓunu ɓomomosu ka baya nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kʉ ka
Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.
24 Tukoni ɓi ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyi ɓi kʉnʉ nɨ
takukpomyigʉ, ɓɨndo ɓi kamugbomiso na kamunzingimoso
ɓamʉ na mʉnzɨna kaɓʉ.
25 Kinili, tukononi ɓi pa imoti kaʉpʉnaga ɓambanzʉ na
kamʉtɨkɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana pa imoti na
ɓomomosu ɓa lɨmbɛngɨ ɓɛyɔ ka Balanaba na Pɔlɔ,
26 ɨɓʉ ɓapóni ɔɓɨlɨ kaɓʉ kagugubyo Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito.
27 Tamutikilyito gɔnɨ Yuda na Sila. Ɨɓʉ ɓɔ ɓamʉtʉmbʉlyaga
ɓɨngbanganya mongoni mi nɨmɔ tamukpikilyi mɔ.
28 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu pa imoti na iɓusu tini ɓi ɓɨnza
ɓɛ takamubinikisoni ɓata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti,
mokwononi kagya ɓɛ:
29 Makolyonitɔgʉ makɔlɔ ka ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága abɛ
apɛpɛ ka ɓokunzi, makolyonitɔgʉ ɓangʉ, makulyonitɔgʉ
ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini ɓasɔngʉ, wosoni
ɓʉɗanda. Makagya ɓɛyɔ, iba mogyini ɓɨnza. Tamumuusog-
ito ɓata.»

30 Ka muliɓo, Pɔlɔ, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila
ɓatʉkya ndɨ, ɓaga ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ
ɓakilisito ɓasɨ, ɓʉpá balʉwa yi nɨnɔ.

31 Nɨyɔ ɓatangʉlaga ndɨ, ɓogwa magyagya, mambɛngɨ
utumo.

32 Yuda na Sila nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓamombukwana-daɓʉ
ɓi ɓogyalandʉ, ɓutumisa ndɨ ɓakilisito mambɛngɨ na
ɓumomoso ka baya pisi ka mʉnzɨna dididi.

33 Ɓagya mbɛyɨ ɓata ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ. Kumbuso
yi, ɓakilisito ɓʉpá ndɨ lɨgʉndʉ ka mazɨyɔ kaɨga ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓutikoku ndɨ. [
34 Luki limoti, Sila ɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo kʉ ɓɛyɔ.]

35 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ mbɛyɨ ɓata mino ka
Atiokia kʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kowonisilo na kaɓɨkyaga pa

imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.

Pɔlɔ ɓosononini na Balanaba

36 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ Balanaba ɓɛ: «Tɨgɨ kaʉndaga ɓakilisito ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ kʉ taɓɨkyaga ndɨ mino mongoni ko Mombukwono-dosu, tiniku mbɛyɨ ɓɛ ɓa ɓʉ.»
37 Balanaba a ndɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓaga pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.
38 Luki limoti, Pɔlɔ akya ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, kyɛ ɨyɨ Yuani ʉsa ndɨ ɓɨgbʉ ka Pamufilia, akya ndɨ kaɨnda pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo.
39 Pɔlɔ na Balanaba ɓadwanana ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓasanana ndɨ mino. Balanaba ava kʉwa ndɨ Malɨkɔ, ɓaɗaka ka bato, ɓaga ko uzu wa Kipulo.
40 Nɨyɔ ɓakilisito ɓʉlʉmbɨlya, Pɔlɔ ava kʉwa ndɨ ɨyɨ Sila, ɓaga.
41 Ɓakɨtanaga ndɨ luga wa iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia. Kʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ utumisa ndɨ ɓatʉ ɓa makanisa mambɛngɨ.

16

Timotio ɓogoni pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila

1 Pɔlɔ osila kʉwa ndɨ ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Timotio. Amakɨ a ndɨ Waɓayuda, na a ndɨ nɨ aɓinikyonini Kunzi, luki limoti, abakɨ a ndɨ ɨyɨ Mugiliki.
2 Ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Lusetula na ka Ikonio ɓabɨbaga ndɨ Timotio kʉgbɛ.
3 Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓiki kakpakyanaga na ɨyɨ. Akusiso kʉwa ndɨ kyɛ Ɓayuda ɓikaga ndɨ ka iwili yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ abakɨ a Mugiliki.
4 Ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨtaga ndɨ mino, ɓikaga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ nɨmɔ ɨpá ndɨ na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Yelusalɛma. Ɓʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓyɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
5 Makanisa isisilaga kʉwa ndɨ kangata ka baya, ɓaɓɨɓya ɓonobwa masyɛ masɨ.

Ɓamokini Pɔlɔ ka Makedonia

6 Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso, ɓakɨtanaga ndɨ pisi aka ko giyo ya Fuligia na Galatia, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpakya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia.
7 Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Misia, ɓakɨngɨla kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Yeso ʉpakya.
8 Kinili, ɓakɨtanaga kʉwa ndɨ pisi ka Misia, ɓosya ka Tolowasi.

9 No biti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki. Amɨna ndɨ Mumakedonia ɓemoti wakamaga kambwa kakɨ, anɨtatanaga na ɨyɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Kikiliki, tisingyokuto gɔnɨ kʉnʉ ka Makedonia!»
10 Kumbuso wo nziki yi nɨyɔ, takɨsa ndɨ kaaga ɓɨgala ka Makedonia. A ɓɛyɔ, ta kʉwa ndɨ nɨ tibini ɓɛ Kunzi nɔ atimoki kaɨnda kaɓɨkyaga Mongoni Manza kʉ ɓɛyɔ.

Ludia aɓinikyonini Mombukwono-dosu

11 Kʉwa wa, taɗaka ndɨ ka bato, tatʉkya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Ɓʉgala ɓi, tosila ndɨ ka Nɛapoli.
12 Katʉkya kʉ, taga ndɨ ka Filipi nɨnɔ gʉɗʉ wa mambwa ka iwili ya Makedonia. Ɓalʉma ɓɔ ɓandaga ndɨ gʉɗʉ yi nɨnɔ. Tagya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.
13 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, topupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, taga ka mutili mo liɓo. A ɓɛyɔ, ta ndɨ kasɨma ambɛ tatakanyatʉ pa ya malʉmba. Tikonono kʉwa ndɨ, tapʉnga kanzɨna na ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
14 Lugo ko ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓemoti a ndɨ Waɓatuatɛla, ina ndɨ ɓɛ Ludia. Agabaga ndɨ ɓotu ɓayangbʉngbʉ ɓaya lɨgabʉ lapʉ, anaɓanga Kunzi. Muko yi nɨnɔ atɨmʉkanagatʉ ndɨ, Mombukwono-dosu ahukwa ndɨ lɨmbɛngɨ ɓikpo kaʉkana ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ.
15 Kumbuso yi, iɓotisisa ndɨ na ndaɓʉ kakɨ. Atitikisyo, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makɨna ɓɛ naɓinikyonini Mombukwono-dosu ka lɨngʉnʉ, doniku kaiko kʉ kamɨ.» Otiwolya ndɨ ɓɨndɔndɔlɔndɔ.

Ɓagwini Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ka bɔlɔkɔ

16 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino kaɨnda ka malʉmba, mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi atikpuɗoku ndɨ. Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ awonisilaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ. Ɓugyalandʉ ɓi nɨɓɔ ʉpága ndɨ ɓambʉkwakɨ ɓuyi ɓudingi.
17 Apʉnga ndɨ katɨɓɨɓya iɓusu na Pɔlɔ, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓa ɓagya-ligubo ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Ɓakamʉwanya pisi nɨyɔ makwanana mino kainisono na muhukuso.»
18 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, agyaga kʉwa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ka muliɓo, lɨmbɛngɨ akundumana ndɨ Pɔlɔ, oyikono, ɨyɨ aka na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ko lino ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo ka muko yi nɨmʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ aka ndɨ ɓindeɗe.
19 Nɨyɔ ɓamombukwana muko yi nɨnɔ ɓɨna ɓɛ ɨzangɨya kaɓʉ osyini, ɓugwi kʉwa ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila, ɓupupisa ka pa yangba kambwa ka ɓangama.

20 Ɓusilisa ndɨ kambwa ka ɓazozi ka Ɓalʉma, ɨɓʉ aka ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓa Ɓayuda, ɓaputini gʉɗʉ kusu.
21 Ɓakowonisilo yɨgya yi nɨyɔ ɨɓusu Ɓalʉma
takoɓingisyogigʉ ikanɨ kagya yi.»
22 Kʉwa wa, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ ka ambaza wa ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ ko bulya ka Pɔlɔ ɨɓʉ
na Sila. Ɓazozi ɓakpamya ndɨ ɓɛ ɓʉnyʉ ndumbu, ɓʉtɨnɨ
pimbo.
23 Nɨyɔ ɓupa kaʉkʉɓa, ɓʉɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ, ɓakpamya
zamʉ ɓɛ uɓuulyogi ɓɨnza.
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakpamya ndɨ mino zamʉ ɓɛyɔ,
ʉmakya ndɨ ka kasɔ ka pa yakpwɔ, ʉmakyaga magʉ ka
kpʉkpʉ.
25 Lugo wo biti, Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓa ndɨ kalʉmba,
ɓanɨmbɨla kabibiso Kunzi nɨ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ
ɓanʉmʉkana.
26 Ko ngbingo ɓemoti aka, azigizo wapʉ azʉkʉla ndɨ
muɓumbe ma ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ. Wa aka wa, pumi
yasɨ oukwikanaga ndɨ, ɓaselegeni ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa bɔlɔkɔ
ɓatɨnɨkaga ndɨ ɓitututu.
27 Nɨyɔ zamʉ ozuzuko, ɨna ndɨ pumi ɓikpokpo, anyɔ kʉwa
sabɨ kakɨ ɓɛkyɛ ɨmwɨ kyɛ a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ
ɓokyogini.
28 Luki limoti, Pɔlɔ apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Wakimwonitɔgʉ,
ta ɓasɨ wa aka wa!»
29 Kʉwa wa, zamʉ nɔ akʉnga ndɨ tala, ogulyo ɓɨgala-gala
ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, ogwa ndɨ kambwa ka Pɔlɔ na Sila nɨ
nzʉyɨ anatwa ɓɨkyakyakya.
30 Kumbuso yi, upupisa ndɨ, umuusa ɓɛ: «Iɓunu ɓababa,
okwononi ɓɛ nagyɨ ɓʉnɨ kainisono na muhukuso?»
31 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu
Yeso, winisono na muhukuso, ɨwɛ pa imoti na ndaɓʉ kakʉ.»
32 Kʉwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka
Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamʉ ʉva ndɨ,
ʉsʉkʉsa ɓapwayɨ ɓɨngɔ. Wa aka wa, ɓaɓotisa ndɨ, ɨyɨ pa
imoti na ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
34 Kumbuso yi, aga ndɨ na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila kʉ kakɨ, ʉpá
malɨlɨ. Alʉkʉ nɔ pa imoti na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓogwa ndɨ
magyagya, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini Kunzi.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓangama ka ɓazozi ɓʉtɨka ndɨ
ɓambanzʉ kaɓɨkyoku zamʉ ɓɛ usisi.
36 Zamʉ atʉmbʉlyaga ndɨ Pɔlɔ mongoni mi nɨmɔ ɓɛ: «Ɓa-
zozi ɓotikiku mayʉ ɓɛ namusisi. Mbɨya wanʉ, makwanana
kʉwa kopupo, maga na mazɨyɔ.»

37 Luki limoti, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ɓɔ
ɓɛ: «Ɓatitinisisi ɓi fimbo ka pa yangba nɨ ɓakatisombisigʉ,
ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ. Wɨna sɛ ta ɓomikya Ɓalʉma.
Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakapa katipupiso ɓɨpɛlɛ?
Kigyonosigʉ! Ɓodukuno nɨ ɨɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ
ɓi katipupiso yi!»
38 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨga ndɨ, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓangama
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ na Sila ɓa ɓomikya
Ɓalʉma, ɓaɓanga ndɨ ɓɨnyɛ.
39 Kʉwa wa, ɓodoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨɓʉ, ɓusiso.
Kumbuso yi, ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓopupi ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
40 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ na Sila ɓopupa ndɨ mino ka bɔlɔkɔ,
ɓɨnda ka ma Ludia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓɨnanana ndɨ na ɓakilisito,
ɓutumisa mambɛngɨ, kumbuso yi, ɓaga ndɨ ɨɓʉ.

17

Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓanaga ka Tesalonika

1 Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓaga ndɨ pisi ka gʉɗʉ wa Amufipoli na
Apɔlɔnia, ɓosila kʉwa ndɨ ka Tesalonika kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ
mino na ndaɓʉ ya malʉmba.
2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Pɔlɔ agyaga ndɨ mino kambwa, ogulya
ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Ka Masyɛ ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndɨ
kagya ɓoɗongoso na ɨɓʉ kʉ ko bulya Moɓiso Motu.
3 Ikaga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anowoniso ɓɛ okwononi
Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbʉkʉ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ
ɓɛ: «Yeso yi nɨnɔ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya
kakɨ, ɨyɨ nɨ Kilisito.»
4 Nɨyɔ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
ɓabaya ndɨ, ɓaɓyɛ kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Sila. Ɓagiliki
ɓudingi nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓoko ɓakpʉ
ɓakinisono, ɓabaya ndɨ gɔnɨ.
5 Luki limoti, Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ.
Ɓʉpʉnaga ndɨ na lɨgʉndʉ ɓawanza ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ
ɓayɨgya yanyɛ. Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ ambaza wasɨ
kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, ɓaga ndɨ ka ndaɓʉ ka Yasoni
kakɨsa Pɔlɔ na Sila ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓupupisi ko misa ka
ɓambanzʉ.
6 Yɛkɨ ɓakʉmɨnagʉ ndɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na Yasoni pa
imoti na ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓɨdaɗa-daɗa ko misa ka
ɓangama ɓa gʉɗʉ nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa
ɓaputini ɔɓɨlɨ wasɨ, mbɨya wanʉ, ɓodwiniku kʉwa gɔnɨ
wanʉ,
7 Yasoni nɔ utilyi ɓi kʉ kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ ɓakɛgʉ
kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ngama mudingi wa Lʉma kyɛ ɓakaɓɨkya
ɓɛ atʉ na ngama wagɔgɔ nɨnɔ ina ɓɛ Yeso.»

8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉtʉla ndɨ ɓatʉ ɓakpʉ na ɓangama ɓa gʉɗʉ,
9 ɓusiso kʉwa ndɨ Yasoni nɨ ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gʉɗʉ wa Bɛlɔya

10 Nɨyɔ biti olipyo, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ na Sila ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Bɛlɔya. Nɨyɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓaga ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
11 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓa ndɨ ɓanza kaʉkɨtaga Ɓatesalonika. Ɓa ndɨ kabaɨlya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na mʉsasa makpʉ. Masyɛ masɨ, ɓakpɨmaga ndɨ Moɓiso ɓɛkyɛ ɓibi ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ la lɨngʉnʉ.
12 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ. Luga ka Ɓagiliki, ɓoko ɓakinisono na ɓalʉkʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ gɔnɨ.
13 Nɨyɔ Ɓayuda ɓa Tesalonika ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ akaɓɨkyaga gɔnɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka Bɛlɔya, Ɓaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga gɔnɨ kapá ɨpʉmbʉ na kauvikimosogo ɓambaza ka ɓambanzʉ.
14 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ miso yo liɓo lidingi, luki limoti, Sila na Timotio ɓasɨkana mbɛyɨ ndɨ ɨɓʉ wa aka wa.
15 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndɨ ka gʉɗʉ wa Atɛnɛ. Kumbuso yi, ɓigoku ndɨ ka Bɛlɔya na mayʉ nɨmɔ Pɔlɔ utikilyoku ndɨ Sila ɨɓʉ na Timotio ɓɛ ɓɨndɨ katakanya ɓɨgala-gala.

Pɔlɔ a kʉwa ka Atɛnɛ

16 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kaɓʉndaga Sila na Timotio ka Atɛnɛ, a ndɨ no kumbu kʉgbɛ kyɛ gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ.
17 Agyaga ndɨ ɓoɗongoso na Ɓayuda na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ka ɓapa ɓaya musilyoni, ikaga ndɨ na ɓoɗongoso masyɛ masɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓosilyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
18 Ɓatʉ ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka liɗu ka Ɓɛpikulio na ka Ɓasitoiko, ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na ɨyɨ. Ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓuusaga ndɨ ɓɛ: «Tongolobi mʉna a mbɛyɨ kapa kaɓɨkya ɓʉ?» Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Akainisono abɛ a mʉɓɨɓɨkya wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ɓa ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na ɓɛyɔ opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ.
19 Ɓava kʉwa ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Pa Yidingi nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Alɨyɔpagɔ», ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakwananatʉ katɨtʉmbʉlya isi ya mʉtʉʉ mambɨya nɨmɔ wakapá?

20 Wakatɨɓɨkyaga makpʉmʉka mo di. Ta nɛkɨ kapa kaiba
ambɛ nɨyɔ yasɨ isi yi nɨ ɨkɨ.»
21 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa Atɛnɛ ɓasɨ pa imoti na ɓobiko nɨɓɔ
ɓikaga luga kaɓʉ ɓokitisaga ndɨ ɓongbingo kaɓʉ ɓayasɨ
kaɓɨkyaga na kaʉkana ɓomongoni ɓayambɨya.

22 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaga ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
ka Alɨyɔpagɔ wa, ɨyɨ aka ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Atɛnɛ, nakaɨna
abɛ maɓaɨpá ko ɓokunzi kʉgbɛ.
23 A ɓɛyɔ, wa no ɓi mino kalingyo gʉɗʉ kunu, nɨnagatʉ
ɓi ɓapa nɨɓayɔ mubibisogo mino ɓokunzi kunu. Ninito ɓi
gɔnɨ gbɔgbɔ yimoti nɨ ɓokpikini mino ɓɛ: ‹A ko bulya ko
kunzi yi nɨnɔ takamibogigʉ.› Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkyaga
Mongoni ka nɨnɔ mabibisogo nɨ makɛgʉ kamibo.
24 Kunzi yi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, ɨyɨ
nɔ a Mombukwana lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, kikogigʉ na ɓandaɓʉ
nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓopikogo.
25 Kɛgʉ na nza yi ɓɛ ɓambanzʉ ɓaguguɓyi abɛ kika na
yangya. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ ɔɓɨlɨ, muyukumi na
makpʉmʉka masɨ.
26 Katʉkya ka mʉmbanzʉ ɓemoti, agya ndɨ mababa ka
ɓambanzʉ kyɛ ɓiki ka ɔɓɨlɨ wasɨ. Ubisilyaga ndɨ ɓongbingo
na lɨlɨ ka ɓogiyo.
27 Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓakɨsɨ. Gʉtʉgʉ
ɓakiko kakɨsa nɨ ɓakazakaɗaga, ɓakwananatʉ aka kamɨna.
Wɨna sɛ, Kunzi a ɓuwobi na iɓusu ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka.
28 A ɓɛyɔ:

‹Ta na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ, tanɨgyɨgyɨlya na takaidukulogo
kaiko na ɔɓɨlɨ.›

A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓemoti-ɓemoti ka ɓayoko kunu ɓaɓɨkya
ndɨ mino ɓɛ:

‹Ta gɔnɨ iɓusu ɓomikakɨ.›

29 Yɛkɨ ta ɓomiko Kunzi, takikonitɔgʉ na tamanaga ambɛ
akwanana kaika mʉɗɔngɔnɨ abɛ kunzi yi nɨnɔ ɓagyaga
na ɔlɔ, na ngwɛyɨ ikanɨ lɨtalʉ nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagya na
ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
30 Luki limoti, Kunzi kɛgʉ ɓata kaanda ɓongbingo nɨɓɔ
ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino ko biti. Mbɨya wanʉ, akaʉɓɨkyaga
ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓogiyo ɓayasɨ ɓɛ ɓoyikosi mambɛngɨ.
31 A ɓɛyɔ, obisoni lɨsyɛ nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɔɓɨlɨ
wasɨ, ka ɓungbingbili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ apʉnaga
ndɨ. Apupisa ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛkyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ mʉtʉ
yi ɨyɨ nɨnɔ.»

32 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ ananzɨna ko bulya yipupa
ka mbʉkʉ, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓapʉnga ndɨ katɨba

ɓiɨkyaaa, ɓagɔgɔ ɓaɓiɨkya ndɨ ɓɛ: «Tʉmʉkanatʉ ɓanʉ mbɛyɨ ɓata lɨsyɛ lagɔgɔ.»
33 Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ.
34 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Kunzi. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Dionisi, mʉtʉ ɓemoti wa Alɨyɔpagɔ, muko ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Damali na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓata.

18

Pɔlɔ a kʉwa ka Kolito

1 Kumbusa wa nɨyɔ, Pɔlɔ atʉkya ndɨ ka Atɛnɛ, aga ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kolito.
2 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ Muyuda ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Akila. Ɨyɨ Akila a ndɨ mʉtʉ wa Pɔtɔ. A ndɨ nɨ iginiku mbɨya aka kotukyoku ka mugi ma Italia ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Pelesila, kyɛ ngama mudingi ɓɛyɔ ka Kɔlɔdɛ a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ɓɛ Ɓayuda ɓasɨ ɓopupi ka Lʉma. Pɔlɔ ɨnda kʉwa ndɨ kanda Akila ɨɓʉ na mukakɨ.
3 Yɛkɨ Pɔlɔ agyaga ndɨ ligubo la ɓangbangba ɓaya lɨbʉɗya abɛ Akila gɔnɨ, ɓika kʉwa ndɨ na ɨɓʉ pa imoti kagya ligubo li nɨlɔ.
4 Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, Pɔlɔ agyaga ndɨ ɓoɗongoso ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, anagya yasɨ ɓɛ Ɓayuda na Ɓagiliki ɓamʉkanɨtɔ.
5 Nɨyɔ Sila na Timotio ɓotukyoku ka Makedonia, ɓosiloku ka Kolito, Pɔlɔ ɨpá ndɨ wasɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi. A ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Masiya.
6 Luki limoti, Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓunilyo muki aka, ɓanatʉmbwa. Kʉwa wa, ʉbʉmɨlya ndɨ lɨɓungu la ɓotu kakɨ ɓipupupu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makoɓungogo gʉtʉgʉ ɓata ɨɓunu, kɛgʉ ɓata lɨkpʉmʉka kamɨ. Katʉkya mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.»
7 Pɔlɔ atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tito-Yusito. Ɨyɨ Tito-Yusito abibisagatʉ ndɨ Kunzi, ndaɓʉ kakɨ ikaga ndɨ ka kpɔlɔ wa nɨyɔ ya malʉmba ka Ɓayuda.
8 Kilisipo nɨnɔ a ndɨ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓa Kolito ɓakpʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana Pɔlɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ gɔnɨ, ɓiɓotisiso.
9 Biti yimoti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki nɨ Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, wika asɨ kanzɨna aka, wakodokonitɔgʉ,
10 kyɛ na pa imoti na ɨwɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉvɨlɨgʉ kyɛ na na ɓambanzʉ ɓudingi ka gʉɗʉ yi nɨmʉ.»

11 Pɔlɔ agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ syangasʉ simoti na ɓatɨmba maɗɨya, kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlɔ

12 Ko ngbingo yi nɨnɔ Galio a ndɨ mino ngama wa iwili
ya Akaya, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ko bulya ka Pɔlɔ. Ɓagwi,
ɓaga ndɨ na ɨyɨ kambwa ka ɓazozi,
13 ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akaʉkpamya ɓambanzʉ
kabibiso Kunzi nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.»
14 Nɨyɔ Pɔlɔ a ndɨ kapa kanzɨna, Galio aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
«Iɓunu Ɓayuda, kamwo ɓi mʉmbanzʉ ikanɨ kagya ɓʉnyɛ,
ɨmɨ, nakwananatʉ ɓi kamʉmʉkana.
15 Luki limoti, yɛkɨ makagya ɓoɗongoso ko bulya
mʉnzɨna, mino na ko bulya mʉtʉʉ kunu, nɨlɔ amundi iɓunu
aka. Ɨmɨ, nakakwananɨgʉ kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.»
16 Kumbuso yi, Galio ukpumya ndɨ.
17 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Sositeni, ngama wa ndaɓʉ
ya malʉmba. Ɓalya ndɨ ɓɨsʉsʉsʉ kambwa ka ɓazozi wa, nɨ
Galio kɛgʉ gʉtʉgʉ kobiso mino lɨmbɛngɨ aka.

Pɔlɔ igini ka Atiokia

18 Pɔlɔ asyɛsyɛ mbɛyɨ ndɨ ɓata aka ɓɨndɨ ka Kolito wa.
Kumbuso yi, ɓasanana ndɨ na ɓakilisito, ɓaɗaka ndɨ ka bato
kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila. Iwisisa ndɨ mʉ
ɓɨngɔ ka lɨsʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Kenekulɨa, kyɛ a ndɨ nɨ
akuni silika kambwa ko Kunzi*.
19 Nɨyɔ ɓadwɛ ka Ɛfɛsɔ, Pɔlɔ ʉsa kʉwa ndɨ wa aka wa. Aga
ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga ɓoɗongoso
na ɨɓʉ.
20 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓiki mbɛyɨ ɓata na ɨɓʉ wa aka
wa. Luki limoti nɨ Pɔlɔ kopagʉ.
21 Nɨyɔ a ndɨ kaasanana na ɨɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kunzi kapa,
nigokuto ɓanʉ ɓata kamʉnda.»
Kʉwa wa, atʉkya ndɨ na bato ka Ɛfɛsɔ wa, aga.
22 Nɨyɔ adwɛ ka Kaizalɨa, osyo, aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma
kaumuuso ɓatʉ ɓa kanisa. Kumbuso yi, osyo kʉwa ndɨ ka
Atiokia.
23 Agya ndɨ wa masyɛ makɛɗɛ aka, nɨyɔ atʉkya wa,
apʉnga ndɨ kolingyo giyo yimoti-yimoti katʉkya ka Galatia
adwɛ ka Fuligia. Kʉ ɓɛyɔ, utumisa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓasɨ
mambɛngɨ.

Apɔlɔ odwini ka Ɛfɛsɔ na ka Kolito

---

* **18:18 18:18** *akuni silika kambwa ko Kunzi:* Wanda gɔnɨ Lɨtatanga. 6:5-18. Kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka Ɓayuda, mʉmbanzʉ kakɔ ndɨ silika kambwa ko Kunzi, kɨwɨgʉ ndɨ ɓata mʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana mino.

24 Muyuda ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alesandulia ina ndɨ
ɓɛ Apɔlɔ, a ndɨ nɨ osilini ka Ɛfɛsɔ. Anzɨnaga ndɨ ɓipoli-poli
na ibaga ndɨ Moɓiso ko Kunzi ɓɨnza kʉgbɛ.
25 Ɓawonisila ndɨ kaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu.
Agyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɓɨkyaga na kowonisilo ka ɓungbingbili
Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndɨ ɨyɨ iɓatiso
ka Yuani aka.
26 Apʉnga ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ndaɓʉ
ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ. Nɨyɔ Pelesila ɨɓʉ na Ak-
ila ɓamʉkana ndɨ, ɓamaka kʉ kaɓʉ, ɓawonisila ɓata
ɓɨngbanganya kʉgbɛ pisi ko Kunzi.
27 Yɛkɨ a ndɨ kapa kaɨnda ka iwili ya Akaya, ɓakilisito
ɓatumisa ndɨ lɨmbɛngɨ, ɓukpikilya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya nɨɓɔ
kʉ kambwa aka ɓɛ ɓatɨlyɨtɔ ɓɨnza. Nɨyɔ osilo kʉ ɓɛyɔ,
usingya ndɨ kʉgbɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na muhukuso pisi
ka ɨzɨyɔ ko Kunzi.
28 A ɓɛyɔ, ʉnzɨnɨlyaga ndɨ Ɓayuda na ɓou ɓɨngbanganya
ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, anowoniso pisi ka Moɓiso Motu ɓɛ
Yeso nɨ Kilisito.

19

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ɛfɛsɔ

1 Ngbingo yi nɨnɔ Apɔlɔ a ndɨ mino ka Kolito, Pɔlɔ
akɨtanaga ndɨ ka iwili ya ɓangʉpa, adwɛ ka Ɛfɛsɔ. Kʉ ɓɛyɔ,
ʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti,
2 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ambɛ, minisanatʉ ndɨ na Lɨmbɛngɨ-
Lotu ngbingo yi nɨnɔ mabaya ndɨ mino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ:
«Kalɨ! Takanukonigʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi aka nɨ ɓananzɨna ko
bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu.»
3 Umuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mogwa ndɨ iɓatiso tino?»
Ɓasikisya ɓɛ: «Nɨyɔ ka Yuani.»
4 Pɔlɔ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yuani uɓotisaga ndɨ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓapaga ndɨ kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ
ɓabaɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kakɨ. Mʉtʉ yi ndɨ
nɨ Yeso.»
5 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓiɓotisisa ndɨ ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso.
6 Pɔlɔ ubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo.
Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ka masasʉ dididi na kaɓɨkyaga
makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ.
7 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓuwobi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
8 Kʉsɔ wa ɓatɨmba ɓasaa, Pɔlɔ ɨndaga ndɨ ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, ananzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ.
Agyaga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi,
anakɨsa ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kamʉkana ɓabaɨlyɨ.

9 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓa ndɨ mambɛngɨ muti, ɓakya
ka baya, ɓapʉnga kanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya yo pisi ka
Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kʉwa wa, Pɔlɔ
ʉsa ndɨ, aga ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya aka. Ɓikaga ndɨ
kaɨnzɨnzɨnya na ɨɓʉ masyɛ masɨ ka ndaɓʉ ya ɨkɔlɔ ka alʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tilano.
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga ɓɨɓa. Ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka iwili ya Azia, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ
Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu.

Ɓomika Sɛkɛva ɓakakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ

11 Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga pisi
ka Pɔlɔ.
12 Kinili, ɓubisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓotu na
matambala nɨmɔ ikaga ndɨ nɨ odundini nzʉyɨ ka Pɔlɔ. Ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓahʉkagatʉ ndɨ, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ anupupo
gɔnɨ.
13 Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓikaga ndɨ kaamama ka ɓapa
dididi kakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso. Ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya
ambɛ puponi ko lino ka Yeso nɨnɔ Pɔlɔ akaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka kakɨ.»
14 Kumu-kumu ɓemoti Muyuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Sɛkɛva a
ndɨ na ɓomiki maɗɨya na ɨka. Ɓomikakɨ ɓɔ ɓagyaga ndɨ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
15 Luki limoti, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nami-
batʉ Yeso, namiba gɔnɨ Pɔlɔ ɓɨnza. Luki limoti, iɓunu ma
ɓa wanɨ?»
16 Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɔ ubum-
bukyoku ɓomika Sɛkɛva, ʉkʉkʉmilyaga, ʉgyagya ndɨ ɓɨnyɛ
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓomiki ɓɔ ɓopupoku ndɨ ka ndaɓʉ
ɓondumbu na ɓeviɗɨ.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Ɛfɛsɔ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki
aka ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓanga ndɨ,
ɓobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
18 Ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini, ɓodogoku ndɨ
kaɓɨnɨkyana na kaɓɨkyaga ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ
ɓɨngbanganya ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓudingi
ɓodoku ndɨ na ɓakɨtaɓʉ kaɓʉ ɓaya ɓanɛkɔ kabʉsya
kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓagya kʉwa ndɨ ɨsaɓʉ ya
ɓakɨtaɓʉ ɓi nɨɓɔ, apá ɓuyi ɓambuma ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti.
20 Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, lɨkpʉmʉka
ko Kunzi ɨgbata ndɨ, ɨtʉlyana ka ɓapa ɓayasɨ.

Ɓambanzʉ ɓovikimonogini ka Ɛfɛsɔ

21 Kumbusa wa lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, Pɔlɔ osisila ndɨ kaɨnda
ka Yelusalɛma pisi ka iwili ya Makedonia na nɨyɔ ya Akaya.
Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakadwɛ kʉ, nakwananatʉ ɓanʉ gɔnɨ
kaaga ka Lʉma.»
22 Ʊtɨka kʉwa ndɨ ka Makedonia ɓatʉ ɓaɓa luga ka nɨɓɔ
ɓesingyaga ndɨ ka ligubo, a ndɨ nɨ Timotio ɨɓʉ na Ɨlasɨtɔ. Ɨyɨ
mombukwana-dakɨ otigolo mbɛyɨ ndɨ ɓata ka Azia aka.

23 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ ka
Ɛfɛsɔ ko bulya Pisi ka Mombukwono-dosu.
24 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mutwo-mabɨsya ɓemoti nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Demetilio. Ɨyɨ Demetilio otwaga ndɨ ka ɓangwɛyɨ
ɓekingyosi ɓayɨkɛkɛkɛ ɓaya ɓandaɓʉ ko kunzi muko yi
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Alitemisi. Ligubo li nɨlɔ ʉpága ndɨ ɓotwa-
mabɨsya ɓuyi ɓudingi.
25 Demetilio ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓotwa-mabɨsya na ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉsɔlɔ ɓa ligubo li nɨlɔ. Ɨyɨ aka na
ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɨnza ɓɛ talyalyaga ka
ligubo li nɨlɨ.
26 Mbɨya wanʉ, makaɨna na kaʉkana nɨlɔ Pɔlɔ ak-
agya. Kɛgʉ asɨ ka Ɛfɛsɔ aka, luki limoti lɨkpʉmʉko
nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana ka Azia wasɨ. Ulutoni
ɓatʉ ɓudingi, uyikasa tamanaga kaɓʉ ɓɛ ɓokunzi nɨɓɔ
ɓambanzʉ ɓutwogo ɓakɛgʉ ɓokunzi.
27 Kɛgʉ asɨ ligubo kusu aka lɔ akakɨsa kapʉtɨkana, luki
limoti, gʉtʉgʉ ɨbɨba ya ndaɓʉ ko kunzi mudingi Alitemisi
aka. Ɨyɨ nɨnɔ ɓabibisogo ɓapa ɓayasɨ ka Azia na ka ɔɓɨlɨ
wasɨ!»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ,
ɓavɨkɨmanaga ndɨ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Alitemisi wa
Ɛfɛsɔ a mudingi!»

29 Kʉwa wa, gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ. Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓʉkanana ndɨ kaaga ɓɨgala-gala ka pa yangba nɨyɔ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino, ɓagwi ndɨ Gayɔ na Alisitaliko,
Ɓamakedonia ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ na Pɔlɔ.
30 Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda kambwa ka ambaza yi
nɨnɔ, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓapakya ndɨ.
31 Gʉtʉgʉ ɓangama ɓemoti-ɓemoti ɓa Azia nɨɓɔ ɓa
ndɨ ɓawai-dakɨ, ɓatɨkɨlya ndɨ ɓambanzʉ kaɓɨkya ɓɛ
kipupisonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ.
32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ
kanzɨna gbalɨ, ɓanzɨngɨmana ndɨ. Luga kaɓʉ, ɓambanzʉ
ɓudingi ɓakɛgʉ ndɨ kaiba gʉtʉgʉ ɓɛ ɓomumukoni ko bulya
ɨkɨ.
33 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga wa ambaza
ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Alesandulia lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓayuda

ɓakpamya ndɨ ɓɛ akɨtagɨ kambwa. Kʉwa wa, Alesandulia ʉgbʉma na maɓɔkʉ ɓɛ ɓadakɨ kyɛ a ndɨ kapa kanzɨna.
34 Luki limoti, nɨyɔ ɓambanzʉ ɓibo ɓɛ Alesandulia a Muyuda, ɨɓʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ka ɓasaa banda ɓaɓa ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
35 Ka muliɓo, ndɔmbɛ mudingi wa gʉɗʉ yi nɨnɔ udokisa ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa Ɛfɛsɔ, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ Ɛfɛsɔ a pa yi nɨyɔ oɓuulyogo ndaɓʉ ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kakɨ nɨmɔ ogwoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
36 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbɛyɨ kosisa mambɛngɨ, nɨ makogyigʉ lɨkpʉmʉka ɓɨsɔsɔsɔ.
37 A ɓɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓi nɨɓana moduku na ɨɓʉ ɓa ɓakiɓigʉ ka ndaɓʉ ko kunzi kusu ikanɨ katʉmbwa yi.
38 Kika nɨ Demetilio na ɓotwa-maɓɨsya nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo ɓakɛgʉ kaʉkanana na mʉmbanzʉ, masyɛ mʉkɔ ɓangbanga atʉ, ɓazozi ɓatʉ gɔnɨ, ɓakwanana kaaga kʉ ɓɛyɔ.
39 Makika na lɨkpʉmʉka lagɔgɔ lɨɓɨkya, nɨyɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ kambwa ka ɓangama.
40 A ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓakwanana katɨpɨlyaga ɓangbanga ɓɛ tovikimonogini. Takɛgʉ no pisi yi nɨyɔ tatʉmbʉlaga mino mʉ ma musilyoni mi nɨma.»
41 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

20

Pɔlɔ igini ɓata ka Makedonia, akɨtanaga ka Giliki

1 Nɨyɔ pa adakɨlya, Pɔlɔ ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya, utumiso mambɛngɨ. Kumbuso yi, ʉpága maɓɔkʉ, aga ndɨ ka Makedonia.
2 Akɨtanaga ndɨ pisi kʉ ɓɛyɔ, ʉpá ndɨ ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ makpʉ. Kumbuso yi, ɨnda ndɨ ka mugi ma Giliki,
3 agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ ɓatɨmba ɓasaa. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɗaka ka bato kaɨnda ka mugi ma Sulia, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓagyilini dikiɗi. Kʉwa wa, osisilya ndɨ kaɨga kumbuso, akɨtanaga pisi ka Makedonia.
4 A ndɨ kakpakyana pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓa: Sopateli mika Pilo nɨnɔ a ndɨ Mubeloya, Ɓatesalonika ɓɛyɔ ka Alisitaliko ɨɓʉ na Sekundo, Mʉdelibe nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Gayɔ, Timotio, sɛ kʉwa Tikiko ɨɓʉ na Tolofimo nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa Azia.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓɔ ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda katɨɓʉndaga ka Tolowasi.

6 Kumbusa wa yinga niyɔ ɓalyaga ndi mino mukati
ɓikofulu, taɗaka ndi ka bato ka lisu la Filipi, kumbusa
wa ligundu la masyɛ kuɓukumuti, tutakanyaga ndi ka
Tolowasi, tagya na iɓu pɔsɔ yimoti.

Pɔlɔ opipilini kaaga ka Tolowasi

7 Lisyɛ la Mungu na ɓugɔgɔ, ta ndi ɓumumukana
koɓunonogo mukati ni Pɔlɔ ananzina. Yɛki a ndi kapa
kopupyo na ɓugala ɓi, idukulaga ndi no bulo kadwɛ lugo
wo biti.
8 Ta ndi ɓumumukana ka ndaɓu yi niyɔ ya kugu. Ku ɓɛyɔ,
ɓatala ɓakpu ɓutuna ɓingbiii.
9 Wina sɛ, a ndi na Muwanza ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ
Eutiko, a ndi wakiko ka lidilisa wa, iyi aka ndi tɔtɔ ɓipɛ
ko ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kanzina ɓindiii nɔ.
Muwanza nɔ onyukoku ndi ka tɔtɔ, ogwoku kotukyoku
ka ndaɓu ya kugu niyɔ ya yisaa. Niyɔ ɓa kuwa ndi ɓɛ
ɓamomosi, a ndi ni okwini.
10 Kuwa wa, Pɔlɔ osyoku ndi, odidiko ɓuwobi na iyi,
apututo, aɓikya ɓɛ: «A muɓisi, wosoni kombomboyo!»
11 Niyɔ Pɔlɔ igilya ndi ɓata kaɗaka ka ndaɓu ya kugu,
oɓunonogo mukati, alya. Idukulaga ndi ɓata kanzina
ɓindiii kadwɛ ku kwa ku lisyɛ atinikaga ndi mino. Kumbuso
yi, aga ndi.
12 Biga ndi na muwanza yi ninɔ ni a muɓisi, ɓatu ɓasi
ɓotumini na magyagya ɓiɗɛ.

Pɔlɔ otukyini ka Tolowasi, aga ka Milɛtu

13 Taga kuwa ndi iɓusu kambwa, taɗaka ka bato kainda
ka guɗu yi ninɔ ina ɓɛ Asosi. Ku ɓɛyɔ, takwanana kuwa
ndi kava Pɔlɔ na ligundu kyɛ a ndi ni osisilyini kainda na
magu.
14 Niyɔ tosilyono na Pɔlɔ ka Asosi, tava kuwa ndi ka bato,
taga pa imoti na iɓu ka guɗu wa Mitileni.
15 Tatukya ndi ɓugalo ɓi, tadwɛ ko uzu niyɔ ina ɓɛ Kio.
Niyɔ lisyɛ asyɛ, tadwɛ ndi ko uzu niyɔ ina ɓɛ Samosi, kuwa
na ɓugala ɓi topupana ndi ka guɗu wa Milɛtu.
16 A ɓɛyɔ, Pɔlɔ a ndi wakitulya kakitanaga ka Ɛfɛsɔ ni
komogigu, kyɛ kɛgu ndi kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia.
A ndi kaiɗuso ɓɛ odwino gutugu ka Yelusalɛma kambwa wa
Patɛkɔti.

Pɔlɔ ɓosononini na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Ɛfɛsɔ

17 Katukya ka Milɛtu wa, Pɔlɔ utika ndi ɓambanzu ka
Ɛfɛsɔ kaumokoku ɓazɛɛ ɓa kanisa.
18 Niyɔ ɓosiloku, Pɔlɔ uɓikya ndi ɓɛ: «Katukya ka lisyɛ
nilɔ aka lɔ nosiloku ndi mino wanu ka Azia, makaiba yigya
kami ɓinza ɓɛyɔ na ndi mino ɓongbinga ɓasi luga kunu.

19 Nagugubya ndɨ Mombukwono-dosu nɨ nakɛgʉ na
yɨbɨnɨka, ka mʉgamʉ na ka yigyogyiso ko bulya ɓodikiɗi
nɨɓayɔ Ɓayuda ɓɛgyɨlyaga ndɨ.
20 Makaiba ɓɛ nakamʉsʉmɨlyagʉ ndɨ gʉtʉgʉ luki limoti
aka nɨlɔ la ɨzangɨya. Namʉɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya
lɨkpʉmʉka ko Kunzi, namʉpá mʉtɨwɨ ko misa ka ɓambanzʉ
ɓasɨ na ka ɓandaɓʉ kunu.
21 Nʉɓɨkyaga ndɨ Ɓayuda, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ, ɓamigilyiku Kunzi,
ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso.
22 Mbɨya wanʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu akɛkpamya kaɨnda ka
Yelusalɛma. Nakɛgʉ kaiba ambɛ ikoku ɓanʉ na ɨmɨ kʉ ɓʉ.
23 Luki limoti, ka ɓagʉɗʉ yɨkaka-yɨkaka, Lɨmbɛngɨ-
Lotu ewonisilagatʉ kambwa ɓɛ bɔlɔkɔ na yigyogyiso
akɛɓʉndaga.
24 Nakamɨnagɨgʉ ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ luki la ɨzangɨya. Luki
limoti, ɨzangɨya kamɨ a ɓɛ nadwɨ ka muliɓo ma ligubo
nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso ɛpá. Ligubo li nɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ma ɨzɨyɔ ko Kunzi.

25 Nikaga ndɨ kakpakyana luga kunu ɓasɨ, na naɓɨkyaga
mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, katʉkya
mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ makɛmɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata.
26 Kinili, na lɨsyɛ li nɨlɨ nakamʉgbɨtyaga ɓɛ ɓemoti kunu
koɓungogo, kendigʉ ɓata ɨmɨ.
27 A ɓɛyɔ, namʉtʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi lasɨ
nɨ nakamusumilyigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.
28 Wiminyonito iɓunu ɓamombukwana-donu.
Ɓuulyogoni ambaza wasɨ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ɓɛ
wikoni ɓoɓuɓulyo ɓi. Moɓuulyaga gɔnɨ kanisa ko Kunzi,
nɨyɔ inisana ndɨ noyu pisi ka ɓangʉ ko mikakɨ ɓɨkpɛ.
29 Ɨmɨ, nakaiba ɓɨnza ambɛ kumbusa wa lɨgʉndʉ kamɨ,
ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama ɓʉɗɨya ɓingyatʉ luga
kunu, ɓakikigʉ no nzonzi wa ambaza.
30 Gʉtʉgʉ luga kunu aka, ɓambanzʉ ɓipupisatʉ ndɛkɛ
kaɓɨkyaga mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ kyɛ ɓuluti ɓaɓɨɓya kum-
buso kaɓʉ.
31 Wiminyonito! Manatamana ambɛ ka ɓyanga ɓɨsaa,
nikaga ndɨ kamʉpá mʉtɨwɨ yɨkaka-yɨkaka biti na lɨsyɛ ka
mʉgamʉ.

32 Mbɨya wanʉ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kakɨ
ma ɨzɨyɔ. Mongoni mi nɨmɔ a no ngu kamupiko ka baya,
kamʉpá lisimo pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ na mʉsasa mo ɓuyi ikanɨ ma ɔlɔ ikanɨ
ma ɓotu ka mʉmbanzʉ.

34 Iɓunu ɓamombukwana-donu makaiba ɓɛyɔ nagyaga
ndɨ mino ligubo na maɓɔkʉ kamɨ, ko bulya kamɨ, na ko
bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ takpakyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
35 Ka masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, namuwonisila ndɨ ɓɛ tok-
wononi kaɨkɔ ɓungu pisi ka ligubo, kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa
yangya. Manatamana gɔnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-
dosu Yeso ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨzangɨya ka mʉtʉ nɨnɔ
apága luki okitogi nɨyɔ ka nɨnɔ ɓapága.›»
36 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, oɓuna ndɨ moli pa imoti
na ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalʉmba.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓagbʉngʉkana ndɨ na mʉgamʉ, ɓanapututo
na kapanana maɓɔkʉ.
38 Ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ
ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata. Ka muliɓo, ɓɨnda ndɨ kabiso ka
lɨsʉ.

21

Pɔlɔ ogoni ka Yelusalɛma

1 Nɨyɔ tasanana na ɨɓʉ, taɗaka ndɨ ɓata ka bato, taga
ngbingbili ko uzu nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Kosi. Ɓʉgala ɓi, tadwɛ
ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Lodo. Katʉkya ka Lodo,
tadwɛ ka Patala.
2 Kʉ ɓɛyɔ, tatakanya ndɨ bato ɓemoti nɨ anaga ka Foinikia.
Taɗaka ndɨ mino, taga.
3 Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ ɓuwobi na Kipulo, tasa ndɨ miso ya
zebu, taga iɓusu ka Sulia. Tɨfʉma ka Tilo, ka pa yi nɨyɔ bato
osisaga ndɨ mino makpʉmʉka.
4 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ
yimoti. Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉkpamya ndɨ kapakya Pɔlɔ kaɗaka
ka Yelusalɛma.
5 Luki limoti, nɨyɔ pɔsɔ yi nɨyɔ akɨtaga, tidukulaga ndɨ na
lɨgʉndʉ kusu. Ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓoko na ɓomiki ɓɨnda
ndɨ katibiso kunzi wa gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ toɓuna
ndɨ moli kubi wa, talʉmba.
6 Nɨyɔ tasanana, taɗaka ndɨ ka bato, ɓaɓɨɓya ɓɨga kʉwa
ndɨ ka ɓa kʉ-kaɓʉ.
7 Katʉkya ka Tilo, tomosisya ndɨ kazaba, tadwɛ ka
Tolemai. Kʉ ɓɛyɔ, tɨnanana ndɨ na ɓomomosu ɓakilisito,
tasyɛ ndɨ na ɨɓʉ lɨsyɛ limoti.
8 Ɓʉgala ɓi, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, tadwɛ ka Kaizalɨa.
Tika ndɨ ka ndaɓʉ ka Filipi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ
«Mʉɓɨɓɨkya wo Mongoni Manza». Ɨyɨ Filipi a ndɨ ɓemoti
ka ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ndɨ ka
Yelusalɛma.

9 A ndɨ na ɓasɨka ɓakwanganya nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakanibigʉ
lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ. Ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓugyalandʉ
ɓʉtʉmbʉlaga makpʉmʉka ko lino ko Kunzi.
10 Iɓusu ta kʉwa ndɨ wa nɨ togyini masyɛ makpʉ.
Mugyalandʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Agabʉ, otukyoku ndɨ ka
Yudɛa, osiloku wa.
11 Odoku katɨnda, ava mʉkaɓa ka Pɔlɔ, ɨkanda ndɨ nomu
magʉ na maɓɔkʉ. Ɨyɨ aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɛ:
‹Ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓakandaga ɓanʉ mombukwana
mʉkaɓa mi nɨma ɓɛyɔ, ɓagaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ bi nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi.›»
12 Nɨyɔ tʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, iɓusu na ɓatʉ ɓa
Kaizalɨa tapakya ndɨ Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.
13 Luki limoti, Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
makagamana na kɛpá ombombo ɓɛyɔ? Na wakɨtʉlya
kaikondisiso gʉtʉgʉ kokwo aka ka Yelusalɛma ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso.»
14 Nɨyɔ tɨna ɓɛ kɛgʉ katɨmʉkana, tasa kʉwa ndɨ. Taɓɨkya
ɓɛ: «Sɨpananɨsɔ ka Mombukwono-dosu igyonosi nɛkɨ!»
15 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tiɓungusyaga ndɨ, taɗaka
ka Yelusalɛma.
16 Ɓaɓɨɓya ɓa Kaizalɨa ɓɨnda ndɨ katibiso ka alʉkʉ ɓemoti
ka Kipulo nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Munasoni. Ɨyɨ Munasoni a ndɨ
mʉɓɨɓya wandɛlɨ, tasyɛ kʉwa ndɨ kʉ kakɨ.

Pɔlɔ ogoni kʉ ka Yakɔbɔ

17 Nɨyɔ tosilo ka Yelusalɛma, ɓomomosu ɓakilisito
ɓatɨtɨlya ndɨ na magyagya.
18 Ɓʉgala ɓi, tɨnda ndɨ pa imoti na Pɔlɔ kʉ ka Yakɔbɔ. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓazɛɛ ɓasɨ ɓa kanisa ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ.
19 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kaumuusogo, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓuwobi-
ɓuwobi nɨlɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi
pisi ka ligubo kakɨ.
20 Nɨyɔ ɓazɛɛ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabibisa ndɨ
Kunzi. Kumbuso yi, ɓaɓɨkya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Mamakɨ,
watʉkaɨna ɓɛyɔ Ɓayuda ɓudingi ɓoboilyi mino ɓɛnɛ, ɨɓʉ
ɓasɨ ɓakaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa lɨmbɛngɨ limoti.
21 Wɨna sɛ, ɓukoni ɓi ɓɛ a abɛ wakaʉtɨwa Ɓayuda ɓasɨ
nɨɓɔ ɓikaga luga ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɛ ɓasɨ kaɓyɛ
mʉtʉʉ ka Musa. Upokyi ɓi gɔnɨ ɓɛ ɓakukusisonitɔgʉ
ɓomikaɓʉ, ɓakoɓyonitɔgʉ yɨgya ya ɓʉndɛlɨ ka Ɓayuda.
22 Tagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ kyɛ ɓibatʉ aka ɓɛ wosiliniku
wanʉ?
23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, gya nɛkɨ nɨlɔ takaʉɓɨkya. Ta wanʉ na
ɓalʉkʉ ɓakwanganya nɨɓɔ ɓakoni silika kambwa ko Kunzi
kaɨpá ko Kunzi.

24 Windoni pa imoti na ɨɓʉ, miɓuɓisoku. Kalyatʉ gɔnɨ
nɨlɔ okwononi kyɛ ɓiwisisi ɓamʉ. Kʉwa wa, ɓambanzʉ
ɓasɨ ɓakwanana kaiba ɓɛ mongoni masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ
ko bulya kakʉ a maɓɔngɔ. Luki limoti, ɓibo gɔnɨ ɓɛ ɨwɛ
wagyagatʉ mʉtʉʉ.
25 Tukpikilyini ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda nɨlɔ
ɓakwanana kagya. Ɓakakwananɨgʉ kalya makɔlɔ nɨmɔ
ɓopí ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, ikanɨ kalya ɓangʉ gʉtʉgʉ nyama yi
nɨnɔ ɓamwogo kanɨ ɓadulini ɓasɔngʉ, ɓakogyonitɔgʉ gɔnɨ
ɓʉɗanda.»
26 Ɓʉgala ɓi, Pɔlɔ ɓɨnda ndɨ na ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ, ɓiɓuɓisa
ndɨ. Kumbuso yi, ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛ masyɛ ma kiɓuɓiso osyo ko ngbingo
tino, isi yi ɓɛ ɓakwanana kaʉpílya ɓemoti-ɓemoti apɛpɛ
ngbingo tino.

Ɓagwini Pɔlɔ

27 Nɨyɔ masyɛ maɗɨya na ɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosyo,
Ɓayuda nɨɓɔ ɓa Azia ɓamɨna ndɨ Pɔlɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
Kʉwa wa, ɓavikimosaga ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ, ɓagwi
ndɨ Pɔlɔ.
28 Ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, singyoniku!
Alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ akaɓɨkyaga ka ɓapa ɓayasɨ, akaʉpá
ɓambanzʉ ɓasɨ mʉtɨwɨ manyɛ ko bulya kusu, ko bulya
mʉtʉʉ ka Musa na ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ.
Umokyini gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, ɓapʉta pa Yotu yi nɨyɨ.»
29 A ɓɛyɔ, ɓamɨnatʉ ndɨ Pɔlɔ kambwa wa ka Yelusalɛma
na Mʉɛfɛsɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tolofimo. Iɓʉ ɓa ndɨ
kasɨma ɓɛ Pɔlɔ amingyisatʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
30 Gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ, ɓambanzʉ ɓotinikoku ndɨ
ɓingbufu. Ɓagwi Pɔlɔ, ɓaluta ndɨ ɓikpwukpwukpwu kunzi
wa Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, ɓadʉlaga ndɨ pumi yi.
31 Ɓa kʉwa ndɨ kakɨsa kamwɔ. Kʉwa wa, mongoni
asilya ndɨ ngama ka ambaza wa ɓasʉda ɓɛ gʉɗʉ wasɨ wa
Yelusalɛma ovikimonogini.
32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉva ndɨ ɓasʉda na
ɓakʉmanda kaɓʉ ɓaga ndɨ ɓangʉ kʉ ɓɛyɔ. Nɨyɔ ɓambanzʉ
ɓʉmɨna, ɓasa ndɨ kabʉma Pɔlɔ.
33 Ngama ka ɓasʉda isisiloku kʉwa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ,
agwisiso. Akpamya ɓɛ ɓakandɨ na ɓaselegeni ɓayɨɓa.
Kumbuso yi, uusa ɓɛ: «Wanɨ mʉ? Ogyi ɨkɨ?»
34 Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzʉ ɓa ndɨ
kapamɨkana gbalɨ kanɨ ngama ka ɓasʉda kotombisyagʉ
gʉtʉgʉ lɨkpʉmʉka limoti aka, kinili, akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ
ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda.

35 Nɨyɔ Pɔlɔ osilo ka mupumi, ɓasʉda ɓabɨnɨka ndɨ kyɛ
ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ nɨ ovikimonogini.
36 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓɨɓya, ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
«Mumwoni!»

Pɔlɔ akozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ

37 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ kʉwa mino ɓuwobi kamakya
Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda, ɨyɨ aka ndɨ na ngama ka ɓasʉda
ɓɛ: «Wakwananatʉ kɛsɨlya ngbingo kaɓɨkya lɨkpʉmʉka?»
Ngama ka ɓasʉda amuusa ndɨ ɓɛ: «Wibatʉ Ligiliki?
38 Kɛgʉ ɨwɛ nɨ Mumisili yi nɨnɔ opí ɓi ɨpʉmbʉ ka masyɛ mi
nɨma, ʉva ɓonzikaɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya kaɨnda
na ɨɓʉ ka ɨsa?»
39 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Muyuda wa Talasɨ, ka
iwili ya Kilikia. Nɨɓʉkʉta ka gʉɗʉ wa kinisono. Kikiliki,
ɨsɨlya mbɛyɨ mino ngbingo nanzɨnɨ na ɓatʉ ɓi nɨɓa.»
40 Ngama asɨlya ndɨ mʉnzɨna. Pɔlɔ amaga kʉwa ndɨ ko
misa ma mupumi, ʉgbʉma ndɨ ɓambanzʉ na kʉɓɔkʉkɔ.
Nɨyɔ ɓadaka, ʉɓɨkya ndɨ na Libelenia ɓɛ:

22

1 «Bomika-mama, ɓababa, pongoni mbɛyɨ motili ka
nɨlɔ nakamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kowonisilo ɓɛ nakogyigʉ
ɓʉnyɛ.»
2 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛyɔ, ɨɓʉ
aka ndɨ ɓiwo. Pɔlɔ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
3 «Ɨmɨ, na Muyuda. Nɨɓʉkʉta ka Talasɨ ka iwili ya Kilikia,
luki limoti, nopinga wa ka Yelusalɛma wa. Gamalieli nɔ a
ndɨ malima kamɨ. Ewonisilaga ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino
kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ɓotitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndɨ
Kunzi na kɛkɛlɛ ɓɛgɛyɔ iɓunu ɓasɨ mo mino kagya na lɨsyɛ
li nɨlɨ.
4 Nugyogyisaga ndɨ, numwisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga ndɨ pisi
ko Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndɨ ɓalʉkʉ na ɓoko ka
bɔlɔkɔ.
5 Kumu-kumu na basa yasɨ ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓɨnza nɨlɔ
nakaɓɨkya. A ɓɛyɔ, ɓɛpátʉ ndɨ ɓabalʉwa kaupoku
ɓomomosu ɓa Damasɨkɨ. Na ndɨ kapa kaɨnda kaugwi
ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ, kodoku na ɨɓʉ kaugyogyiso ka
Yelusalɛma.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Kunzi amaka ndɨ mino

6 «Na mbɛyɨ ndɨ ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ.
Mɔnɨ a kʉwa ndɨ banda ka mʉsɨkatʉ, ko ngbinga ɓemoti
aka, ɓʉngbanganya osyoku ndɨ ɓigbututu kotukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ, ekungulo ɓikululu.
7 Nogwa ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, nʉkana lɨyʉ limoti anɛɓɨkya
ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso?›

8 Nuusa ndɨ ambɛ: ‹Łwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?›
Lɨyʉ li nɨlɔ esikisyo ɓɛ: ‹Łmɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ nɨnɔ
wakegyogyiso nɔ.›
9 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ta ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓɨnatʉ ndɨ
ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ, luki limoti nɨ ɓakukonigʉ lɨyʉ li nɨlɔ.
10 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, nagyɨ
sɛ ɓʉnɨ?› Esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wamaga, waga ka
Damasɨkɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
Kunzi akaʉkpamya ɓɛ gya.›
11 Miso epiya ndɨ ɓipi na ɓʉpʉ ɓa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ.
Ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ ɓegwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na
ɨmɨ ka Damasɨkɨ.
12 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Anania. Aɓangagatʉ ndɨ Kunzi, anaɓyɛ mʉtʉʉ kusu.
Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kʉ ɓabɨbaga ndɨ kʉgbɛ.
13 Anania esilyoku ndɨ, ɨyɨ aka na ɨmɨ ɓɛ: ‹Saulo, mika-
mama, miso ʉkʉlɨkanɨ!› Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso
ɛkʉlɨkana ndɨ, namɨna Anania.
14 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kunzi ka ɓotitosu upuno-
goni ndɨ kambwa aka ɓɛ wiba sɨpananɨsɔ kakɨ, wamɨna
Mʉtʉ Wongbingbili, ʉkana lɨyʉ kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, wika dɛmʉ kakɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ kaɓɨkyaga
nɨlɔ wini ɓi na nɨlɔ ukoni ɓi.
16 Mbɨya wanʉ, wakaɓʉnda ɓata ɨkɨ? Wamaga,
wiɓotisiso, wakʉnga mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu atɨka ndɨ mino

17 «Kumbuso yi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma. Lɨsyɛ limoti,
nɨyɔ na ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɛgyɨlya ndɨ abɛ
nakika ko nziki,
18 namɨna ndɨ Mombukwono-dosu, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wiɗuso,
tʉkya ɓɨgala-gala ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓana
wanʉ ɓakapagʉ ɓanʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉɓɨkyaga
ɓanʉ ko bulya kamɨ.›
19 Nasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ɓakaiba ɓɨnza
ɓɛ nogulyaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda
kaugwisiso na kaubumisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kakʉ ɓɛyɔ ka
Etieni, ɨmɨ mombukwana-dakɨ na ndɨ wa gɔ wa, noɓingisya
ndɨ ɓɛ ɓamwɨ, noɓuulyaga gɔnɨ ndɨ ɓotu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ kamwɔ.›
21 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Waga,
kyɛ nakaʉtɨka ɓyɨ, ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.›»

Pɔlɔ na ngama ka ɓasʉda wa Lʉma

22 Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mʉtʉmbʉlagɨ ka Pɔlɔ kadwɛ ka
mʉnzɨna mi nɨma. Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kapamɨkana,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mumwoni mʉtʉ yi nɨmʉ! Mumwoni! Mʉtʉ
ɓɛyɔ ka nɨmʉ, kokwononigʉ na ɔɓɨlɨ!»
23 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga, ɓanombimbo ɓotu na komisyo
liɓungu kʉgʉ.
24 Ngama ka ɓasʉda akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ
ka mʉkɔɓɔ kaɓʉ, ɓatɨnɨ fimbo ɓɛ kyɛ anzɨnɨ. A ɓɛyɔ, a ndɨ
kapa kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓakapamɨkanaga ɓɛyɔ ko bulya
ɨkɨ.
25 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kakanda Pɔlɔ ɓɛkyɛ ɓatɨnɨ, ɨyɨ Pɔlɔ
aɓɨkya kʉmanda nɨnɔ a ndɨ wa ɓɛ: «Ɓabʉmagatʉ Mʉlʉma
nɨ ɓakasombisigʉ?»
26 Nɨyɔ kʉmanda yi nɨnɔ ʉkana ɓɛyɔ, ɨnda ndɨ
katʉmbʉlyaga ngama kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wagya sɛ kʉwa
ɓʉnɨ? Alʉkʉ yi nɨmʉna a Mʉlʉma!»
27 Ngama odoku kʉwa ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Ɨɓɨkya, ɨwɛ,
wa Mʉlʉma?» Pɔlɔ oɓingisyo.
28 Kʉmanda aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Nakalya ndɨ ɨmɨ ɓuyi
ɓakpʉ ɓɛ kyɛ niki Mʉlʉma.» Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na
Mʉlʉma ɓɨkpɛ.»
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa
kanziniso Pɔlɔ na mapʉpʉ ɓomisikana ndɨ. Nɨyɔ kʉmanda
iba ɓɛ akondisisi ɓi Mʉlʉma, ogwa ombombo.

Pɔlɔ akasamba ka Basa-Yidingi

30 Ɓʉgala ɓi, ngama ka ɓasʉda a ndɨ kapa kaiba ɓɨnza
ɓɛ Ɓayuda ɓasungulyi Pɔlɔ ko bulya ɨkɨ. Ʉkpamya kʉwa
ndɨ ɓatʉ kakɨ ɓɛ ɓakulogiku, ʉkpamya gɔnɨ ɓokumu-kumu
na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓasɨ kamʉmʉkana. Kumbuso yi,
ɓodoku ndɨ na Pɔlɔ, ɓamomosa kambwa kaɓʉ.

23

1 Pɔlɔ ʉnda ndɨ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓɨngbangbangba, ɨyɨ
aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, lɨmbɛngɨ kɛgʉ kɛdwa ka
ligubo lasɨ nɨlɔ nagyɨlya Kunzi kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
2 Luki limoti, kumu-kumu Anania ʉkpamya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ ɓɛ ɓaɓɨtɨ.
3 Kʉwa wa, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi nɔ ʉɓɨta kʉwa
ɓanʉ ɨwɛ, ɨwɛ nɨnɔ abɛ likingyosi la ikubasʉ sa ndaɓʉ si
nɨsɔ ɓoɗingogo na pɛmbɛ. Wa wakiko kesombiso ɓɛyɔ
mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino, wɨna sɛ, ɨwɛ ɓɨkpɛ woɓunini mʉtʉʉ
ɓɛyɔ weɓitisisi mino yi!»
4 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ wa, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Kumu-kumu ko Kunzi nɔ wakaɓuɓisa ɓɛyɔ!»

5 Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakɛgʉ ɓi kaiba
ambɛ kumu-kumu nɔ. A ɓɛyɔ, ikpiko ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Wakatumbwonitɔgʉ ngama wa lɨvananza kakʉ.›»
6 Pɔlɔ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ka Basa-Yidingi
wa, ɓa ndɨ Ɓasadukayɔ na ɓagɔgɔ Ɓafalisayɔ. Kinili,
aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama,
ɨmɨ na Mufalisayɔ, mikya-ɓafalisayɔ. Kika nɨ nakasamba,
a kyɛ na na mʉtamanagɨ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.»
7 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kasaana na
Ɓasadukayɔ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ.
8 A ɓɛyɔ, Ɓasadukayɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ kumbusa wa kuk-
wakʉ, ɓakopupogigʉ ka mbʉkʉ. Ɓomotiloku gɔnɨ ɓɛ
ɓamalaika ɓakɛgʉ, gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. Luki
limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨnɨkyanagatʉ ɨɓʉ makpʉmʉka mi
nɨmɔ masɨ.
9 Gbʉngbʉ aka ndɨ ɓihooo! Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓagɔgɔ
ka liɗu ka Ɓafalisayɔ ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓagya ndɨ
ɓoɗongoso yapʉ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Takaɨna abɛ alʉkʉ yi
nɨmʉ kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka. Abɨlɨ ikanɨ
malaika sɛ nɔ anzinilyi ɓi?»
10 Nɨyɔ ɗongoso atʉkya kʉwa ka ɓakpɨɓa, ngama ka
ɓasʉda aɓanga ndɨ ɓɛ ɓakasinzogonitɔgʉ Pɔlɔ. Kinili,
ʉkpamya ndɨ ɓasʉda kosyo luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana
ndɨ wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mʉkɔɓɔ.
11 No biti yi nɨyɔ aka yɔ, Mombukwono-dosu apuponilya
ndɨ Pɔlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wigwinɔ lɨmbɛngɨ aka! Mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ waɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka Yelusalɛma,
okwononi kagya ɓɛgɛyɔ ka Lʉma.»

Ɓayuda ɓakagyɨlya Pɔlɔ dikiɗi

12 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓagya ndɨ dikiɗi
ɓɨpɛlɛ. Ɓakɔ ndɨ silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ mino Pɔlɔ.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ, ɓa ndɨ kakɨtaga
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
14 Ɓaga ndɨ ka ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ, ɓʉɓɨkya
ɓɛ: «Iɓusu, takuni ɓi silika ambɛ takalyɨgʉ luki kanɨ
takanamwigʉ Pɔlɔ.
15 Mbɨya wanʉ, ukononi na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi,
maɓikyoku ngama ka ɓasʉda ɓɛ amunyulyiku Pɔlɔ kyɛ
makapa kakpɨma lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza. Tika kʉwa iɓusu
ɓakɨlɨka kamosisyo kanɨ kanosilikugʉ wanʉ.»
16 Luki limoti, mʉbʉbʉgʉ ɓemoti ka Pɔlɔ ʉkana ndɨ dikiɗi
yi nɨyɔ. Aga ndɨ ka mʉkɔɓɔ, ogulyo, atʉmbʉlyaga ndɨ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

17 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaka ngama ka ɓasʉda ɓemoti, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Mubisoku mbɛyɨ mʉwanza nɨmʉ kʉ ka kʉmanda kyɛ a na lɨkpʉmʉka kaɓɨkya.»

18 Ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, ɓaga ndɨ na mʉwanza nɔ kʉ ka kʉmanda, aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wa bɔlɔkɔ nɨnɔ ina ɓɛ Pɔlɔ, emoki, ɛɓɨkya ɓɛ noduku no mikya-ɓawanza yi nʉmʉna kʉnʉ kyɛ a na lɨkpʉmʉka kauzukilyogo.»

19 Kʉmanda amaka ndɨ mʉwanza nɔ ɓɨkɛɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ?»

20 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓayuda ɓukononi ɓi ɓɛ ɓakaʉkʉnga Pɔlɔ na ɓʉgala, upupisilyoku kambwa ka ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi abɛ ɓakiko kapa ɓakpɨmɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza.

21 Luki limoti, wakukononitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya luga kaɓʉ ɓa na ɨyɨ mʉlɨka. Ɓaku ɓi silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kanɨ ɓakanamwigʉ. Mbɨya wanʉ, ɓa ɓakɨtʉlya kaɓʉndaga kʉwa nɨlɔ aka lɔ waɓɨkya.»

22 Kʉwa wa, kʉmanda ɓasanana ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ agbityogini ɓɛ katumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ.

Ɓatikini Pɔlɔ ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Felisi

23 Kʉwa wa, kʉmanda ʉmaka ndɨ ɓangama ka ɓasʉda ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Huvoni ɓasʉda ɓamɨya ɓaɓa, mʉva ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓabʉmanaga kʉgʉ wa ɓapunda na ɓamɨya ɓaɓa nɨɓɔ ɓabʉmanaga na ɓosyogbu. Ɓiki ɓakɨtʉlya kaɨnda ka Kaizalɨa na saa-tatʉ yo biti.

24 Muɓungusilyogonito gɔnɨ Pɔlɔ ɓapunda nɨɓɔ ɓakpokyoniso, ɓadwiso ɓɨnza kʉ ka ngama Felisi.»

25 Kumbuso yi, akpika ndɨ ɓalʉwa ɓɛ:

26 «Ɨmɨ Kɔlɔdɛ Lusiasi, numuusogito ɨwɛ ngama wa ɨbɨba kʉgbɛ ɓɛyɔ ka Felisi.

27 Ɓayuda ɓo ɓi nɨ ɓagwini alʉkʉ yi nɨmʉna nutikilyi mʉ, ɓo ɓi kapa kamwɔ. Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ a Mʉlʉma, nasingyo ɓi na ɓasʉda kamɨ, nahukusogo.

28 Yɛkɨ no ɓi kapa kaiba ambɛ Ɓayuda ɓasungulyi ko bulya ɨkɨ, nago ɓi na ɨyɨ ka Basa-Yidingi kaɓʉ.

29 Nini ɓi ambɛ ɓo ɓi kagya ɓoɗongoso na Pɔlɔ ko bulya mʉtʉʉ kaɓʉ. Luki limoti, kɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka nɨyɔ ɓakwanana mino kamwɔ ikanɨ kagwi.

30 Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ Ɓayuda ɓakagyɨlya dikiɗi kyɛ ɓamwɨ, nʉtɨkilyo ɓi ɓɨgala-gala. Nʉɓɨkyo ɓi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi ambɛ ɓɨndɨ na ngbanga yi nɨnɔ kʉ kakʉ.»

31 Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ɓʉkpamya ndɨ mino.
Ɓava ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ no biti yi nɨyɔ aka yɔ kadwɛ kʉ
kwa kʉ ka gʉɗʉ wa Atipatilisi.
32 Ɓʉgala ɓi, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na magʉ ɓigononoku
kʉwa ndɨ ɨɓʉ ka mʉkɔɓɔ, ɓʉsa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ wa
ɓapunda kaidukulogo na Pɔlɔ.
33 Nɨyɔ aka yɔ ɓosilo ka Kaizalɨa, ɓapá ndɨ ngama Felisi
ɓalʉwa, ɓawanya kʉwa gɔnɨ ndɨ Pɔlɔ.
34 Ngama atangʉlaga ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Wa mʉtʉ wa
iwili tino?» Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Pɔlɔ a mʉtʉ wa Kilikia,
35 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Tanda lɨkpʉmʉka kakʉ ngbingo
yi nɨnɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓi, ɓosiloku ɓanʉ mino.»
Akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɓuulyogi Pɔlɔ ka ndaɓʉ nɨyɔ Ɛlɔdɨ
Mbɔkʉ opikisisa ndɨ.

24

Ɓayuda ɓakasʉngʉlya Pɔlɔ

1 Kumbusa wa masyɛ kuɓukumuti, Kumu-Kumu Anania,
ɓazɛɛ ɓemoti-ɓemoti pa imoti na bʉbʉma wa mʉnzɨna
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Teletulo ɓɨnda ndɨ ka Kaizalɨa. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ ka ngama Felisi.
2 Ɓamokoku ndɨ Pɔlɔ, Teletulo apʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
«Ngama, kiki ndɨ ɨwɛ, iba takɛgʉ motili ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ,
ɓʉbʉbʉma ɓa ligubo kakʉ oyikosoni makpʉmʉka mudingi
ka mugi mi nɨma.
3 Ngama, tubibisaga ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓapa ɓayasɨ,
ka masɨ nɨmɔ wagyaga.
4 Kʉwa wa gɔ wa, nakɛgʉ kapa kaʉlyɨlya ngbingo, no
ɓi kapa ambɛ watimukonino gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɓi ko ngbinga
mʉkɛɗɛ.
5 Tini ɓi iɓusu ambɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a luki lanyɛ, ɨyɨ abɛ
ngama ka liɗu ka ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ*, akaudwonoso Ɓayuda
ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
6 Okingilito ɓi gɔnɨ kagya makɔkɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
tagwi kʉwa ɓi. [To ɓi ɓɛ tasombisi kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ
kusu,
7 luki limoti, kʉmanda Lusiasi odoku ɓi no ɓou katɨkʉpya.
8 Ʉkpamya ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi kodoku kʉ kakʉ.]
Wakwanana kʉwa mbɛyɨ kamuusogo nɨ ɨwɛ mombukwana-
dakɨ yi, wiba ikanɨgʉ takaɓɨkya ɓɔngɔ.»
9 Ɓayuda ɓoɓingisya ndɨ, ɨɓʉ aka ɓɛ a ɓɛyɔ aka yɔ
Teletulo oɓikyi mino yɔ.

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Felisi

---

* **24:5 24:5** Mʉtʉ wa Nazalɛtɨ a lino nɨlɔ ɓapá ndɨ Yeso. Wanda gɔnɨ Matayɔ 2:23. A gɔnɨ lino ka ɓakilisito ɓa mambwa.

10 Kʉwa wa, ngama Felisi akpamya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ anzɨnɨ,
Pɔlɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ngama, nakaiba ambɛ wa zozi wandɛlɨ
ka mugi mi nɨma, kinili nakasamba kambwa kakʉ lɨmbɛngɨ
ɓipisiii.
11 Wakwanana kakpɨma ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ambɛ
kanokitogigʉ masyɛ tɛkɛɓɛ na maɓa, wa noɗoki ɓi mino
kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
12 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ketokonyigʉ ɓi ka
ɓoɗongoso ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ikanɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda ikanɨ ka gʉɗʉ ikanɨ kakpamya ambaza ka
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓesungulyi mbɨya wanʉ,
ɓakakwananɨgʉ kaumibiso ɓɛ ɓesungulyi ko bulya ɨkɨ.
14 Luki limoti, nakaiba ambɛ nagugubyaga Kunzi nɨnɔ
ka ɓotitosu, nanaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu, nɨyɔ ɨɓʉ
ɓalɨkyaga ɓɛ lɨgbʉta ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Na gɔnɨ na baya
ka masɨ nɨmɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ na ka ɓakɨtaɓʉ
ka Ɓogyalandʉ.
15 Mʉtamanagɨ kamɨ a makɨtʉlya ko Kunzi. Ɨɓʉ ɓa gɔnɨ
na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ikanɨ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ.
16 Kinili, ɨmɨ, nagyaga kɛkɛlɛ kaiko lɨmbɛngɨ lanza
ɓongbinga ɓasɨ kambwa ko Kunzi na kambwa ka
ɓambanzʉ.
17 Kumbusa wa ɓyanga ɓudingi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma
kaʉpápa ɓava-kʉkamɨ na kapá Kunzi ɓapɛpɛ.
18 Na ndɨ kaiɓuɓiso ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓɛtakanya kʉwa
ndɨ nɨ nanama ligubo li nɨlɔ. Ambaza ka ɓambanzʉ kɛgʉ
ndɨ ikanɨ ɨpʉmbʉ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ
ka Azia, ɓa tʉ ndɨ wa. Ɨɓʉ ɓɔ ɓakwanana ndɨ kodoku
kɛsʉngʉlya kʉ kakʉ, ɓakika ndɨ na lɨkpʉmʉka na ɨmɨ.
20 Kiki ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓa wanʉ ɓatʉmbʉlagɨ nɛkɨ
ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓɛmɨna ndɨ na ɨɓu wa ɓesombisa ndɨ mino ka
Basa-Yidingi.
21 Lɨkpʉmʉka limoti aka lɔ naɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ
kambwa kaɓʉ ɓɛ: ‹Na na baya ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga
ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ, kinili nakasamba na
lɨsyɛ li nɨlɨ kambwa kunu.›»
22 Yɛkɨ ngama Felisi ibaga ndɨ ɓɨnza pisi ka
Mombukwono-dosu, akitisaga ndɨ ngbanga ka lɨsyɛ lagɔgɔ,
ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakɔ ɓanʉ ngbanga kunu ngbingo yi
nɨnɔ kʉmanda Lusiasi odoku ɓanʉ mino.»
23 Akpamya kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ɓɛ aɓuulyogi
Pɔlɔ, anasɨlya gɔnɨ mino ɓongbingo ɓaya kɨnanaga magʉ

nɨ kɛgʉ kaʉpakya ɓawai-dakɨ kasingyo.

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Felisi na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila

24 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Felisi ɓodoku ndɨ
ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila nɨnɔ a ndɨ Waɓayuda.
Ngama atikisya ndɨ Pɔlɔ, ʉkana nɨlɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkya ko
bulya baya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito.
25 Luki limoti, nɨyɔ Pɔlɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ko bulya ɓungbingbili, kaigwi lɨmbɛngɨ, mʉngɨmbɔ
ka masyɛ nɨmɔ akodoku, Felisi aɓanga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ:
«Mbɨya wanʉ, wakwanana mbɛyɨ kaɨga. Nʉmakatʉ ɓanʉ
ɓata kumbuso.»
26 Ngama a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Pɔlɔ akwananatʉ ndɨ
kaɨkalyaga, kinili atikisyaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ɓiki na
ɨyɨ ka ɓabʉbʉ.
27 Kumbusa wa ɓyanga ɓiɓa, Pɔlɔkio Fɛsɨtɔ alya ndɨ
ɓʉngama ka pa ka Felisi. Yɛkɨ Felisi a ndɨ ɨyɨ kakɨsa
kaiponoso na Ɓayuda, asa ndɨ Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ aka.

25

Pɔlɔ akapa kasamba kambwa ka Kaizalɨ aka

1 Nɨyɔ ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Fɛsɨtɔ agya masyɛ masaa
wa osila ndɨ mino ka iwili yi nɨyɔ, atʉkya ndɨ ka Kaizalɨa
aɗaka ka Yelusalɛma.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu na ɓangama ka Ɓayuda
ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ kambwa kakɨ. Ɓamalya lɨkpʉmʉka li
no ngu,
3 ɨɓʉ aka ndɨ na ngama Fɛsɨtɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨnɔ ɓaka yasɨ
kadukusoku Pɔlɔ ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ nɨ
ɓalikini ɓɛ ɓamwɨ ko pisi.
4 Luki limoti, ngama Fɛsɨtɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Pɔlɔ iki ka
bɔlɔkɔ aka kʉ ka Kaizalɨa kʉ, ɨmɨ na na lɨgʉndʉ kʉ gɔ kʉ.»
5 Ɨyɨ aka ɓata ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga luga kunu
ɓakwanana kaɨnda pa imoti na ɨmɨ ka Kaizalɨa. Kika nɨ
Pɔlɔ agyatʉ ndɨ ɓʉnyɛ ɓakwanana kasʉngʉlya.»
6 Kumbuso Fɛsɨtɔ kagya na ɨɓʉ masyɛ ɓanda ɓʉgɨna ikanɨ
tɛkɛɓɛ, ɨga ka Kaizalɨa. Ɓʉgala ɓi, ika ndɨ ka basa yɨkɔ
ɓangbanga, akpamya ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
7 Nɨyɔ osilo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma
ɓakungula ndɨ ɓikululu. Ɓabɨnɨkɨlya ndɨ makpʉmʉka
ɓitititi nɨmɔ gʉtʉgʉ ɨɓʉ aka ɓakakwananɨgʉ katʉmbʉlaga
mʉ mi.
8 Pɔlɔ ɨtʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nakogyigʉ ɓʉnyɛ
gʉtʉgʉ ɓumoti aka, nakoɓunigʉ mʉtʉʉ ka Ɓayuda ikanɨ
nɨmɔ ma Ndaɓʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ nɨmɔ ka Kaizalɨ aka.»

9 Ngama Fɛsɨtɔ a ndɨ kapa kaʉbaɨlya Ɓayuda, ɨyɨ aka ndɨ
na Pɔlɔ ɓɛ: «Watʉ kapa kaɨga ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku
ngbanga kʉ ɓɛyɔ?»
10 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ na wanʉ ka basa ka Kaizalɨ
nɨyɔ ɓʉkɔgɔ mino ɓangbanga. Ɓakwanana kesombiso
wanʉ. Nakugyilyigʉ Ɓayuda ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ mombukwana-dakɨ wa mino kaiba
ɓɨnza.
11 Kika nɨ nogyi ɓi ɓʉnyɛ ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ak-
wanana kemwisiso, ɨmɨ, nakoyagʉ. Luki limoti, kika nɨ
ɓakɛbɨnɨkɨlyaga makpʉmʉka, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kokwononigʉ kɛsʉta kʉ kaɓʉ. Nakapa ambɛ nasambɨ
kambwa ka ngama Kaizalɨ aka!»
12 Kʉwa wa, ngama Fɛsɨtɔ anzɨna ndɨ na ɓatʉ kakɨ
nɨɓɔ ɓapága mʉtɨwɨ, asikisya Pɔlɔ ɓɛ: «Yɛkɨ wotiwolyi ɓɛ
wokosomboku kambwa ka ngama Kaizalɨ aka, waga kʉwa
kʉ kwa kʉ.»

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Agilipa

13 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Agilipa ɨɓʉ na
mamakɨ mukoyi ɓɛyɔ ka Belenike ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa,
ɓamuusoku ngama Fɛsɨtɔ.
14 Yɛkɨ ɓa ndɨ kagya kʉ ɓɛyɔ masyɛ mudingi, Fɛsɨtɔ
atʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ngama Agilipa lɨkpʉmʉka ka Pɔlɔ.
Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti a wanʉ nɨnɔ Felisi asa
ndɨ ka bɔlɔkɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ naga ndɨ mino ka Yelusalɛma, ɓokumu-
kumu na ɓazɛɛ ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓɛɓɨkya ɓɛ nakʉ
lɨkpʉmʉka kakɨ kyɛ ɓamwɨ.
16 Nusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Balʉma ɓakasʉtagɨgʉ mʉmbanzʉ
nɨ ɓakanosombigʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi, mʉtʉ yi
ɨtʉmbʉlyaga gɔnɨ nɨlɔ ɓiko kanɨ ɓasungulyini mino.›
17 Tosiloku ndɨ pa imoti na ɨɓʉ wanʉ. Kolipyagʉ, ɓʉgala
ɓi aka nika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, nakpamya ndɨ ɓɛ
ɓoduku na alʉkʉ yi nɨmʉ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓodoku ndɨ gɔnɨ. Luki
limoti, ɓakaɓɨkyɨlyagʉ ndɨ makpʉmʉka ɓanyɛnyɛ ɓɛyɔ na
ndɨ mino na mʉtamanagɨ.
19 Ɓa ndɨ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya kanisa kaɓʉ
aka ɓɨkpɛ na ko bulya ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso,
ɓaɓɨkyaga ɓɛ okwoni ndɨ, luki limoti Pɔlɔ aɓɨkyaga ɨyɨ ɓɛ a
muɓisi.
20 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nakwanana kakɔ inguo ya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓʉnɨ. Kʉwa wa, namuusa ndɨ Pɔlɔ ikanɨ
akwananatʉ kaɗaka ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga
kakɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

21 Luki limoti, Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ asambɨ kambwa ka
ngama mudingi wa Lʉma aka. Nakpamya kʉwa ndɨ ɓɛ
iki ka bɔlɔkɔ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ natɨka ndɛkɛ mino kʉ
ɓɛyɔ.»
22 Ngama Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɨmɨ gɔnɨ, no ɓi
kapa kamʉkana alʉkʉ yi nɨmʉ.»
Fɛsɨtɔ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wamʉkana kʉwa na ɓʉgala.»
23 Ɓʉgala ɓi, Agilipa ɨɓʉ na Belenike ɓosiloku ndɨ na ɨbɨba,
ɓambanzʉ kumbuso kaɓʉ ɓingbooo, ɓingyo ka basa yɨkɔ
ɓangbanga pa imoti na ɓangama ka ɓasʉda na ɓangama
ɓa mʉsɛngɨ. Kʉwa wa, Fɛsɨtɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na
Pɔlɔ.
24 Fɛsɨtɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama Agilipa, na iɓunu ɓasɨ
nɨɓɔ ma mbɨya wanʉ pa imoti na iɓusu, muminoni alʉkʉ
yi nɨmʉ. Ɓayuda ɓasɨ ɓoduku ɓi kasʉngʉlya kʉ kamɨ
ka Yelusalɛma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓoduku mino wanʉ,
ɓanapamɨkanaga ɓɛ okwononi okwi.
25 Ɨmɨ, nini ɓi ɓɛ kogyigʉ luki nɨlɔ ɓakwanana mino
kamwɔ. Luki limoti, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ a ndɨ kapa kasamba
kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma, nɨna ndɨ ɨmɨ ɓɨnza
gɔnɨ katɨka kʉ ɓɛyɔ.
26 Nakinigʉ ɓi lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ nakwanano
ɓi kokpika ko bulya kakɨ kapá ngama mudingi wa Lʉma.
Kinili, noduku na ɨyɨ kambwa kunu, ɓɨkpɛ kambwa kakʉ ka
ngama Agilipa. Ɓakamuusogo, nakwanana kʉwa kokpiko
luki.
27 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ kɛgʉ ngbingbili katɨka mʉtʉ wa
bɔlɔkɔ ka Lʉma nɨ takanibigʉ ɓɛ ɓasungulyi ɓi ko bulya
ɨkɨ.»

26

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Agilipa

1 Kʉwa wa, Ngama Agilipa aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Wak-
wanana kʉwa kasamba.»
Pɔlɔ anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:
2 «Ngama, na lɨsyɛ li nɨlɨ, na na ɨgyagya yidingi
kasamba kambwa kakʉ ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Ɓayuda
ɓesungulyi ɓi mino.
3 A ɓɛyɔ, wibagatʉ ɓɨnza yɨgya yasɨ ka Ɓayuda na
ɓoɗongoso kaɓʉ. Kikiliki, ɨmʉkanatʉ na lɨmbɛngɨ lɨnda.
4 Ɓayuda ɓasɨ ɓamibatʉ ɔɓɨlɨ kamɨ katʉkya ka limiki.
Ɓibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kamɨ a ndɨ mino luga wa lɨvananza
kamɨ na ka Yelusalɛma.
5 Ɓemibagatʉ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓakapa, ɓakwanana
kepupilyo ɓʉdɛmʉ ɓɛ na ndɨ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ. Luga

wa moɗu ma kanisa kusu, liɗu li nɨlɔ ikaga na mʉtʉʉ mapʉ kʉgbɛ.
6 Na ko ngbongu mbɨya wanʉ kyɛ mʉtamanagɨ kamɨ asyɛ
ka agʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓotitosu.
7 Biti na lɨsyɛ, mababa kusu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓakabibiso
Kunzi na ɓa na mʉtamanagɨ kaɨna ɓɛyɔ agʉmɛ yi nɨnɔ
ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Ngama, Ɓayuda ɓɛsʉngʉlya ko bulya
mʉtamanagɨ mi nɨmɔ aka mɔ.
8 Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓunu makɛgʉ mino na baya ɓɛ Kunzi
ozuzukisagatʉ ɓamanda?
9 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ, na ndɨ kasɨma ɓɛ nʉlananatʉ
na ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino ka Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ ka
ɓopisi ɓayasɨ.
10 Nagya ndɨ ɓɛyɔ ka Yelusalɛma. Ɓokumu-kumu ɓɔ
ɓɛtwa ndɨ, nugwisisaga ndɨ ɓakilisito ɓudingi ka ɓabɔlɔkɔ
dididi, nɨyɔ ɓakɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓʉ ɓɛ ɓʉmwɨ, ɨmɨ
noɓingisyagatʉ ndɨ gɔnɨ.
11 Ɓongbingo ɓasɨ, nakɨtanagatʉ ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya
malʉmba ka ɓayuda ɓayasɨ, nanugyogyiso ɓakilisito kyɛ
ɓatʉmbwɨ lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndɨ na lɨngangɨ
na ɨɓʉ, kinili nɨndaga ndɨ kaugyogyiso ka ɓagʉɗʉ ɓogiyo
ɓayagɔgɔ.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ abaya ndɨ mino Yeso

12 «A ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, ɓɛtɨka ka
Damasɨkɨ.
13 Ngama, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ko pisi, na
mʉsɨkatʉ, nɨna kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓʉngbanganya
ɓiwenge-wenge kakɨtaga ɓyɨ ɓʉngbanganya ɓa mɔnɨ.
Ɓʉngbanganya ɓi nɨmɔ ekungula ndɨ ɓikululu pa imoti na
ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ.
14 Iɓusu ɓasɨ togwa ndɨ wasɨ. Nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti
ɛnɛɓɨkya na Libelenia ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ
wo mino kegyogyiso? Wakagya mʉ mapʉ ma payaya
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nyama yi nɨnɔ mombukwana-dakɨ ak-
wanana katɨnaga.›
15 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-
dosu?› Mombukwono-dosu esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso,
nɨnɔ wakagyogyiso.
16 Luki limoti, tʉkya, wamaga. Nupuponilyi kyɛ nuitisi
mʉgya-ligubo kamɨ. Wika kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓɛyɔ
wemini mino na nɨlɔ nuwonisila ndɛkɛ ɓata kumbuso.
17 Nuɓuulyaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ Ɓayuda na ka
ɓɛvananza ɓayagɔgɔ, kʉ no mino kaʉtɨka.
18 Nakaʉtɨka kyɛ ʉkʉlɨ miso, upupisoku ko biti kyɛ ɓɨnɨ
ɓʉngbanganya. Kopupo ko ngu ka Abɨlɨ na kamigilyoku

Kunzi. Ɓakɛɓiniɨkyana kʉwa, ɓinisanatʉ na mʉpiɨlya ma ɓʉnyɛ kaɓʉ, ɓiko na liɨdɔdɔ luga ka ɓatʉ ko Kunzi.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ligubo niɨlɔ agya ndiɨ

19 «Ngama Agilipa, nakakwananiɨgʉ ndiɨ kakya kagya niɨlɔ
niɨna ndiɨ ko nziki kotukyoku kʉgʉ wa liɨsyɛ.
20 Luki limoti, nʉɓiɨkyaga mbɛyiɨ ndiɨ ɓatʉ ɓa Damasiɨkiɨ, na
niɨɓɔ ɓa Yelusalɛma sɛ kʉwa ka iwili yasiɨ ya Yudɛa na ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasiɨ niɨɓɔ ɓakɛgʉ ndiɨ Ɓayuda. Nʉɓiɨkyaga ndiɨ ɓɛ
ɓayikosi ɔɓiɨliɨ, ɓamigilyoku Kunzi, ɓowonisilo pisi ka yiɨgya
ɓɛ ɓayikosoni ɔɓiɨliɨ.
21 Ɓayuda ɓɛgwi ndiɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya
liɨkpʉmʉka li niɨlɔ, ɓakiɨsa ndiɨ kɛmwɔ.
22 Luki limoti, Kunzi eɓuulyagatʉ kadwɛ na liɨsyɛ li niɨliɨ.
Na dɛmʉ kakiɨ kambwa ka ɓambanzʉ ɓasiɨ, iki ɓomiki
iɨkaniɨ ɓambɔkʉ. Nakɛgʉ kaɓiɨkyaga luki lagɔgɔ di na niɨlɔ
ɓogyalandʉ na Musa ɓaɓiɨkya ndiɨ ɓɛ igyonosatʉ ndɛkɛ.
23 Iɨɓʉ ɓaɓiɨkya ndiɨ ɓɛ Kilisito igyogyisatʉ, iko mʉtʉ
wa mambwa kopupo ka mbʉkʉ luga ka niɨɓɔ ɓokwaga
ndiɨ. Ʊɓiɨkyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa liɨvananza kusu mongoni ma
muhukuso na gʉtʉgʉ ɓatʉ niɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda aka.»

Pɔlɔ akakiɨsa ɓɛ ngama Agilipa ayikosi ɔɓiɨliɨ

24 Ngbingo yi niɨnɔ Pɔlɔ a ndiɨ mino kozukogo liɨkpʉmʉka
kakiɨ, ambɔkʉ Fɛsitɔ apamiɨkana ɓɛ: «Pɔlɔ, wa ibikyasʉ!
Balʉwa niɨnɔ waɓyɛ ndiɨ wakpʉ nɔ uputoni!»
25 Pɔlɔ asikisya ndiɨ ɓɛ: «Ngama, nakɛgʉ na ibikyasʉ,
mʉnziɨna kamiɨ a ma liɨngʉnʉ na mo ɓungbingbili.
26 Ngama Agilipa niɨmʉ akaiba ɓiɨnza liɨkpʉmʉka li niɨlɔ.
Kinili, nakanziɨna kambwa kakiɨ niɨ nakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
Na na liɨmbɛngiɨ ɓiɨɗɛ ɓɛ akaiba makpʉmʉka mi niɨmɔ masiɨ
kyɛ kɛgʉ na niɨlɔ igyonosa ndiɨ ko dikiɨɗî.
27 Ngama Agilipa, watʉ na baya ka liɨkpʉmʉka li niɨlɔ
ɓogyalandʉ ɓaɓiɨkya ndiɨ? Nakaiba ambɛ wa na baya ka
liɨkpʉmʉka li niɨlɔ!»
28 Ngama asikisya ndiɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Wakasiɨma ɓɛ wak-
wananatʉ keitiso Mukilisito ko ngbinga mʉkɛɗɛ ɓɛyɔ?»
29 Pɔlɔ asikisya ɓɛ: «Iki gʉtʉgʉ mbiɨya wanʉ ikaniɨ
kumbuso ndɛkɛ, nakakʉnga Kunzi ambɛ kikonitɔgʉ asiɨ iɨwɛ
aka, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasiɨ niɨɓɔ ɓakɛmʉkana na liɨsyɛ li niɨliɨ
ɓiɨtiɨ mʉɗɔngɔniɨ abɛ iɨmiɨ, kaniɨ ɓakɛgʉ ɓata na ɓaselegeni
ɓi niɨɓa!»
30 Kʉwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi niɨɓɔ ɓa ndiɨ pa imoti na iɨɓʉ ɓamaga
ndiɨ,

31 ɓa ndɨ komisikono nɨ ɓananzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ
yi nɨmʉ kogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka nɨɓɔ okwononi
mino ɓɛ ɓamwɨ ɨkanɨ kagwi.»
32 Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɓakwanano ɓi kasiso
alʉkʉ yi nɨmʉ kiki ɓi ɓɛ oɓikyi ɓi ɓɛ asamba kambwa ka
ngama mudingi wa Lʉma aka.»

27

Ɓamogosini Pɔlɔ ka Lʉma

1 Nɨyɔ ɓʉkanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, ɓʉpá
kʉwa ndɨ Pɔlɔ na ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ
ka maɓɔkʉ ka Yulio nɨnɔ a ndɨ ngama wa liɗu ka ɓasʉda
mɨya. Ɨyɨ Yulio a ndɨ ka liɗu ka ɓasʉda nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ
ɓɛ «Ɓasʉda ka Kaizalɨ».
2 Taɗaka ndɨ ka bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Adalamiti, nɨnɔ
a ndɨ kaifumoku ka masʉ ma iwili ya Azia. Taga kʉwa ndɨ.
Ta ndɨ kʉ ɓɛyɔ na Mumakedonia ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Alɨsitaliko mʉtʉ wa Tesalonika.
3 Ɓʉgala ɓi, tɨfʉma ndɨ ka Sidɔna. Yulio a ndɨ kagya Pɔlɔ
ɓɨnza. Asɨlya kʉwa ndɨ pisi kaɨnda kaɨnanana na ɓawai-
dakɨ ɓɛ ɓapágɨ makpʉmʉka nɨmɔ akwanana ndɨ kaiko na
mʉsasa mi.
4 Katʉkya wa, taɗakaga ndɨ, taɓyɛ mutili aka ko uzu nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ Kipulo kyɛ ovivi a ndɨ wapʉ kambwa kusu.
5 Tazaba ndɨ liɓo lidingi ɓuwobi na iwili ya Kilikia na nɨyɔ
ya Pamufilia, tadwɛ ka lɨsʉ ka gʉɗʉ wa Mila ka iwili ya
Likia.
6 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ atakanya ndɨ
bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Alesandulia nɨ anaga ka Italia.
Atiɗokisa ndɨ mino.
7 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, takpakyana ndɨ ɓɨwɛsɛ, tadwɛ
ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kinido ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi.
Luki limoti, avivi kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ taga miso ya kʉ ɓɛyɔ,
kinili ta kʉwa ndɨ kopupono ka Kɨlɛtɛ pisi ka kpɔlɔ-kpɔlɔ
wa lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Salimoni kyɛ avɨvɨ kɛgʉ
ndɨ wapʉ kʉgbɛ kʉ ɓɛyɔ.
8 Tidukulaga ndɨ kakpakyana aka ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
ɓudingi, tɨfʉma ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Masʉ
manza», ɓuwobi na gʉɗʉ wa Lasea.
9 Yɛkɨ masyɛ atɨkɨtanɨlyaga ndɨ mudingi, tosila kʉwa ndɨ
ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kʉgbɛ kakpakyana kʉgʉ wo
liɓo kyɛ ngbingo muginyo malɨlɨ a kʉwa ndɨ nɨ okitogini
gɔnɨ. Pɔlɔ utukusya kʉwa ndɨ motili ɓɛ:
10 «Ɓomika-mama, nakaɨna abɛ takatʉkyɨlya lɨgʉndʉ,
ikatʉ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, iki makpʉmʉka ikanɨ bato
apʉtɨkanatʉ, iɓusu taɦʉkaga kukwakʉ ɓaka ɓɨkwɛ.»

11 Luki limoti, ngama ka ɓasʉda a ndɨ wakɨgʉmya kʉgbɛ
ka mʉnzɨna ka sʉfɛlɛ wa bato na mombukwana bato
kakɨtaga nɨmɔ ka Pɔlɔ.
12 A ndɨ ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ, na lɨsʉ li nɨlɔ kikogigʉ
lanza ko ngbingo yi nɨnɔ. Ɓudingi ɓa ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ ka bato ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya katʉkya na kaaga ka Foinikia
kaiko kʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ akɨtaga mino.
Foinikia a lɨsʉ la Kɨlɛtɛ nɨlɔ a iikono miso kʉ mɔnɨ ogwaga
mino.

Mbumbo yapʉ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo

13 Kʉwa wa, ovivi apʉnga ndɨ kovivo nɨ kɛgʉ wapʉ
kotukyoku ka Zebu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ kasɨma
ɓɛ ɓagyatʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino nɨ ɓosisilini.
Ɓapwa bato, ɓakpatɨla ndɨ ɓuwobi na mutili mo uzu wa
Kɨlɛtɛ.
14 Kolipyagʉ, kotukyoku ko uzu, ovivi wapʉ nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ «ovivi wa zɨɓɔ-ɨngɛngɛ» apʉnga ndɨ kovivo
wapʉ kʉgbɛ.
15 Ovivi yi nɨnɔ atundula ndɨ bato nɨ kɛgʉ wa ɨtɨlyanago
mino. Takɨka kʉwa ndɨ.
16 Takɨka ndɨ miso ya kʉsɨlɨ ko mikyo uzu nɨnɔ ɓamakaga
ɓɛ Kauda. Tagya ndɨ ngu yasɨ koluto ɨngbɔlɔ nɨyɔ ɓuɗusogo
na iyu ɓambanzʉ.
17 Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓoɗokisa ndɨ ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ka
bato, ɓalingisyogo bato no ligi ya kiɗuso. Ɓa ndɨ kaɓanga
ɓɛ ɓakitilyonogonitɔ ko mbumi ya mutili ma Libia. Ɓosisa
kʉwa ndɨ lɨɓaʉ liti nɨlɔ ikaga ndɨ lɨkpɨkɨla ka bato ko liɓo
kyɛ bato iki kakɨka ɓɨwɛsɛɛɛ.
18 Ɓʉgala ɓi, mbumbo idukulaga ndɨ katiyongo aka
no ngu. Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓapʉnga ndɨ kombimbo
mukumbo ko liɓo kyɛ bato opolimoni.
19 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, ɓapʉnga ndɨ kombimbo nɨ ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi makpʉmʉka ma bato ko liɓo.
20 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, iki mɔnɨ ikanɨ mangʉtʉ
kinisonogigʉ ndɨ. Mbumbo kɛgʉ ndɨ kaɨgaga mayʉ, takɛgʉ
ndɨ ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ tahʉkatʉ.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ nɨ ɓogyini masyɛ
mudingi na ɓanza. Pɔlɔ amaga ndɨ luga kaɓʉ, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Ɓawai, makɛmʉkano ɓi iba makotukyigʉ ɓi ka Kɨlɛtɛ,
takabanganɨgʉ ɓi no mbumbo, makpʉmʉka kapʉtɨkanɨgʉ
ɓi gɔnɨ ɓɛnɛ.
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ makikonitɔgʉ na kʉɓangakʉ
kyɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti luga kunu kokwigʉ, luki limoti,
bato aka nɔ akapʉtɨkana.
23 A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ, malaika ko Kunzi nɨnɔ nɨgʉmya
kʉ kakɨ na nɨnɔ nabibisogo epuponilyito,

24 ɛɓɨkyo ɓi ɓɛ: ‹Pɔlɔ, wakoɓongonitɔgʉ, okwononi ɨwɛ kasamba kambwa ka Kaizalɨ. Ko bulyo mazɨyɔ kakɨ kʉgʉ kakʉ, Kunzi uhukusogi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ma ɨɓʉ ka lɨgʉndʉ.›

25 Ɓawai, makoɓongonitɔgʉ nɛkɨ kyɛ, na wakɨgʉmya ko Kunzi, masɨ igyonoso ɓaka yɔ eɓikyi ɓi mino.

26 Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti ɓɛnɛ.»

27 Totulyosa ndɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa nɨ mbumbo anatiyungo aka gbalɨ kʉgʉ wo liɓo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ta kʉwa ɓuwobi kadwɛ kubi.

28 Ɓakandɨla ndɨ lɨtalʉ na muligi, ɓaɗɨkɨta ko liɓo, ɓɨna ndɨ ɓɛ ɓudu ɓi a mɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na maɗɨya na ɨka. Nɨyɔ ɓisisilo, ɓaɗɨkɨta ɓata, ɓɨna kʉwa ɓɛ a ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓʉgɨna.

29 Ɓa ndɨ kaɓanga ɓɛ bato kokpokpogonitɔgʉ ɓaka ka matamʉ. Kinili, ɓosisaga ndɨ ligi yɨkwanganya nɨyɔ a ndɨ yɨkpɨkɨlaga na ɓangwɛyɨ ɓayitititi miso ya liɓo li ɓɛkyɛ bato amagɨ, ɓaɓʉndɨla ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda ɓɛ lɨsyɛ asyɨ.

30 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kakɨsa kapɨkɨta. Ɓosisa kʉwa ndɨ mikya-ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɓiɗusaga na ɨyɨ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓaɓɔ ɓɛ ɓakosisogo ligi miso ya mʉ ma bato.

31 Luki limoti, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ kʉmanda na ɓasʉda ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓakiki ka bato aka, makakwananɨgʉ ɓi kahʉkaga.»

32 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓakɔgɔ ndɨ ligi yo mikya-ɨngbɔlɔ yi nɨnɔ, akɨka ndɨ.

33 Kambwa lɨsyɛ katɨnɨkaga, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ ɓalyalyɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ, odwini kʉwa masyɛ tɛkɛɓɛ na makwanganya nɨmɔ mo mino ka mʉɓʉndɨlagɨ nɨ makɛgʉ kalya luki.

34 Nakamʉɓɨkya ambɛ lyoni nɛkɨ mino mikyo luki, kyɛ miki ɓapʉpʉ aka. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka kagyɨgʉ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu.»

35 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, Pɔlɔ ava ndɨ mukati, abibiso Kunzi kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ, oɓunonogo, apʉnga kalya.

36 Nzʉyɨ upolimana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalya kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ.

37 Kʉsɔ wa bato, ta ndɨ ɓasɨ ɓambanzʉ mɨya yɨɓa ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na maɗɨya (276).

38 Nɨyɔ ɓikutogo, ɓambimba ndɨ nganʉ ko liɓo ɓɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

39 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓakibagʉ ndɨ ɓata pa. Luki limoti, ɓɨna kʉwa ndɨ ɓyɨ pa yo mbumi yimoti

ɓɛnɛ, ɓʉkanana ndɨ ɓɛ bato akwanana kaɨnda kaɨfʉma kʉ ɓɛyɔ.
40 Ɓakʉlaga ndɨ ligi nɨyɔ ɓamʉ ɓi a ndɨ ɓayɨkpɨkɨlaga na
ɓangwɛyɨ, ɓasa ndɨ kolindo ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ
nɔ, ɓakʉla ndɨ ligi ya ambʉ nɨnɔ ananaga bato ka mʉ mo
liɓo. Kumbuso yi, ɓobongisa ndɨ kutuko ka mʉ ma bato,
muvivi utundulo, ɓaga miso kʉ mbumi a ndɨ mino.
41 Luki limoti, ɓadwɛ ndɨ ka liɗuku lo mbumi yi nɨyɔ, luga
wa ɓodungo ɓayɨɓa, bato akpakpaga ndɨ wa aka wa. Mʉ mi
olinda ndɨ ɓɨɓɛ ko mbumi nɨ kɛgʉ ɓata koɗwo, lɨbɔ li lasɨ a
ndɨ kapanzɨkana na mʉɓaka mapʉ nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso.
42 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓa ndɨ kapa kaulumwisogo ɓatʉ ɓa
bɔlɔkɔ, ɓɛkyɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokyogonitɔgʉ pisi kogwo
liɓo.
43 Luki limoti, kʉmanda wa Lʉma a ndɨ na mʉsasa
kahukusogo Pɔlɔ, ʉpakya ndɨ kagya ɓɛyɔ. Ʉkpamya ɓatʉ
nɨɓɔ ɓibaga ndɨ kogwo liɓo ɓɛ ɓapʉngɨ nɨ ɨɓʉ kogwo,
ɓopupana kubi.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kaʉɓyɛ gɔnɨ nɨ ɓigwinonogini
ka ɓodongbu ɓaya maɓaʉ, ikanɨ ka nɨɓayɔ apanzɨkana ndɨ
ka bato. Kinili, ɓatʉ ɓasɨ ɓosila ndɨ kubi ɓɨnza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

1 Nɨyɔ tahʉkaga ɓɛyɔ, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ lino lo uzu nɨyɔ ta
ndɨ mino nɨ Melita.
2 Ɓatʉ ɓa mugi mi ɓatɨgya ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ, ɓatɨtɨlya ndɨ.
Yɛkɨ mbwayɨ a ndɨ kalʉka na ɓʉdɨ gɔnɨ, ɓatɨgbʉndɨlya ɓuku
ɓɛ tʉtɨ iɓusu ɓasɨ.
3 Pɔlɔ atʉpa ndɨ ɓɛnzyaga koɗɨkitoku ko ɓuku. Mbʉma
opupa ndɨ kʉsɔ yi ko bulya ɓʉzʉ, ayangata ndɨ ka
kʉɓɔkʉkɔ. 4 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa mugi ɓamɨna mbʉma kanɨ
ayongotini ka kʉɓɔkʉkɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya
ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a asɨ mʉgya-manyɛ aka. Oukogi mbɛyɨ
ɓɨkwɛ ko liɓo, luki limoti, ɓungbingbili ko Kunzi akapa ɓaka
ɓɛ okwi.»
5 Luki limoti, Pɔlɔ ɨkpazya ndɨ nzʉka yi nɨnɔ ko ɓuku nɨ
kimukonigʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka.
6 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ kʉɓɔkʉkɔ afulatʉ Pɔlɔ ikanɨ okwo
ɓigbututu. Nɨyɔ ɓaɓʉndɨla ɓɨndɨ nɨ luki kagyigʉ, ɓoyikasa
tamanaga kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a kunzi.
7 Ngama wo uzu yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Pubiliyɔ, a ndɨ no tiko
ɓuwobi na pa yi nɨyɔ. Ɨyɨ Pubiliyɔ atɨtɨlya ndɨ ɓɨnza, tasyɛ
masyɛ masaa kʉ kakɨ.

8 Abakɨ Pubiliyɔ a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ,
anapʉwa gɔnɨ ɓangʉ. Pɔlɔ ingya ndɨ kʉ a ndɨ mino,
alʉmbɨlya, abisilya maɓɔkʉ, ahʉka ndɨ.
9 Kumbuso yi, ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndɨ kayɨmʉkana ko
uzu yi nɨnɔ ɓodoku ndɨ gɔnɨ, ɓahʉka ndɨ.
10 Ɓambanzʉ ɓapága ndɨ ɨbɨba kʉgbɛ. Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ
katʉkya, ɓatɨpápa ndɨ.

Pɔlɔ odwini ka Lʉma

11 Kumbusa wa ɓatɨmba ɓasaa, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ ka
bato nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ «Ɓokunzi ka ɓoɓigi». Bato yi nɨyɔ a
ndɨ bato wa gʉɗʉ wa Alesandulia, ɓafʉma ndɨ ko uzu wa,
kaɓʉndaga ɓɛ ngbinga wa ɓʉdɨ ɓapʉ akɨtagɨ mbɛyɨ.
12 Nɨyɔ tosilo ka Silakuse, tagya ndɨ kʉ ɓɛyɔ masyɛ masaa.
13 Katʉkya wa, taɓyɛ ka mutili mo liɓo lidingi aka kadwɛ
ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Legio. Ɓʉgala ɓi, muvivi nɨmɔ
kɛgʉ ndɨ mapʉ kotukyoku miso ya Zebu apʉnga ndɨ kovivo.
Kumbusa wa masyɛ maɓa, tadwɛ ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina
ɓɛ Puteoli.
14 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓomomosu ɓakilisito, ɓatɨɓɨkya
ndɨ ɓɛ tasyɨ mbɛyɨ na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨgʉndʉ kusu ka
Lʉma a ndɨ ɓɛyɔ.
15 Nɨyɔ ɓomomosu ɓa Lʉma ɓʉkana ndɨ mino mongoni
kusu, ɓodoku ndɨ katɨtɨlya ka sɔkɔ wa Apiyo, na ka
Tiletabeline*. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉmɨna ndɨ, abibiso Kunzi, ngu
amigoku ɓata.
16 Nɨyɔ tosila ndɨ ka Lʉma, ɓawanya Pɔlɔ ndaɓʉ di, ɓapá
sʉda ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kaɓuulyogo.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lʉma

17 Kumbusa wa masyɛ masaa, Pɔlɔ ʉmaka ndɨ ɓangama
ka Ɓayuda niɓɔ ɓa ndɨ kʉ ka Lʉma. Nɨyɔ ɓamʉmʉkana,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓava-
kukusu ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka ikanɨ koɓuno yɨgya
yaɓʉndɛlɨ ka ɓotitosu. Luki limoti, ɓegwi ndɨ ka
Yelusalɛma, ɓɛsʉta ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma.
18 Nɨyɔ ɓesombiso, ɓa ndɨ kapa kesiso. A ɓɛyɔ,
ɓakɛmɨnagʉ ndɨ gʉtʉgʉ na lɨkpʉmʉka limoti aka nɨlɔ
ɓakwanana ndɨ mino kɛmwɔ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ ɨɓʉ kabaɨlya. Kinili,
nɨna ndɨ ambɛ okwononi ɓɛ ngama mudingi wa Lʉma aka
nɔ akʉ ngbanga kamɨ. Kʉsɔ wa nɨyɔ yasɨ, nakɛgʉ ndɨ na
tamanaga kaʉsʉngʉlya ɓava-kukusu.

---

* **28:15 28:15** *Tiletabeline:* Ka Ligiliki a «Ɓandaɓʉ ɓayɨsaa ka ɓobiko.»

20 Kinili, namumoki ambɛ namʉɓɨkyɨ ɓɛyɔ. A ɓɛyɔ, namʉkandɨla na selegeni ɓɛnɛ ko bulya mʉtamanagɨ nɨnɔ
Ɓɛzaleli ɓa nomu.»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, takamɨnagʉ balʉwa gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kotukyoku ka Yudɛa ko bulya kakʉ. Gʉtʉgʉ mo-
mosu Muyuda kodokugʉ katɨpága mongoni, ikanɨ katɨɓɨkya
lɨkpʉmʉka lanyɛ ko bulya kakʉ.
22 Luki limoti, to ɓi kapa kaʉkana tamanaga kakʉ. A ɓɛyɔ,
takaiba ambɛ ɓapa ɓayasɨ, ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya liɗu
li nɨlɔ wo mino.»
23 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓobisa ndɨ lɨsyɛ
limoti kosilyono na Pɔlɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓodoku kʉwa ndɨ
ɓakpʉ kʉgbɛ ka pa nɨyɔ Pɔlɔ asyɛgɛ ndɨ mino. Katʉkya
na ɓʉsɔɓɨ kadwɛ na ɓʉgɔgɔ, Pɔlɔ a ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga,
anʉpá mʉtʉʉ ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi. Anakɨsa ɓɛ
ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka ka Yeso, pisi ka mʉtʉʉ ka Musa, na
ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.
24 Luga kaɓʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyana ndɨ nɨlɔ a ndɨ
kaɓɨkya, luki limoti ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino komisikono, ɓakɛgʉ ndɨ
kaʉkanana luga kaɓʉ. Pɔlɔ ʉmatɨlya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti
aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ lɨngʉnʉ ngbingo yi nɨnɔ
a ndɨ mino kaʉnzɨnɨlya ɓotitonu, pisi ka mugyalandʉ Isaya
ɓɛ:
26 ‹Waga, hʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓana ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
27 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso!›»
28 Pɔlɔ opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wibonito sɛ ɓɛ
Kunzi otikoniku Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
Ɓʉkanatʉ ndɛkɛ ɨɓʉ.»
[
29 Nɨyɔ Pɔlɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓaga ndɨ nɨ ɓanagya
ɓoɗongoso kʉgbɛ luga kaɓʉ.]
30 Pɔlɔ agya ndɨ ɓyanga ɓɨɓa ka ndaɓʉ nɨyɔ apága ndɨ
mino ɓuyi yɔ. Ʊtɨlyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ
kanda.
31 Aɓɨkyaga ndɨ mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi, anuwon-
isilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ, nɨ ɓakɛgʉ gɔnɨ kapakya.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓalʉma Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Lʉma nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ ʉpága ndɨ Ɓalʉma Mongoni Manza, omosa ndɨ baya kʉ ɓɛyɔ. Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kyɛ ɓibi ɓɛ atʉ. Kinili ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ ika ndɛkɛ mino kaaga ka Ɛsɨpanya, aɓyɛtʉ pisi kʉ ɓɛyɔ kautumiso mambɛngɨ ɓɛ ɓiki ko pisi ka Kilisito aka. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓalʉmbɨlyɨ kyɛ inisoni no pisi yi nɨyɔ atʉkɨlya mino lɨgʉndʉ. Pɔlɔ uwonisilo ka balʉwa yi nɨmʉ luki li nɨlɔ a la ɨzangɨya kʉgbɛ ka baya nɨ Kilisito. Aɓɨkya ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ɓata na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, ɓakwanana mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi pisi kamatɨkana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apʉnaga ndɨ Pɔlɔ ɓɛkyɛ iki atʉtʉmbwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, a ngu ko Kunzi ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana. Ɓakakwananɨgʉ ɓata kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda ikanɨ kɛgʉ Muyuda. Ɓakilisito ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ ko misa ko Kunzi, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akitogi ɓɛngɛnɨ. Ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.» Ɓalʉma 1:17.

Pɔlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi ɓakilisito ɓasɨ ɓʉkananɨ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ, kabisonitɔgʉ na mʉkɔmbʉ, kakonitɔgʉ ngbanga kakɨ gʉtʉgʉ yɨgya kakɨ kiki ɓɛyɔ okwononi mino.

Balʉwa yi nɨmʉ, nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya Ɓalʉma a wanza kʉgbɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Ɓakilisito ɓatɨlya ndɨ ɓɨnza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-17*

Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ *1:18–3:20*

Ɓɛyɔ Kunzi ʉva ndɨ mino ɓomikya-ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili *3:21–4:25*

Ɓatʉ ko Kunzi ɓinisanatʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya *5:1–8:39*

Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kɛgʉ ka ɓongbinga ɓasɨ *9:1–11:36*

Ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ wa sɨpananɨsɔ *12:1–15:13*

Nɨyɔ Pɔlɔ osisilya ndɨ, na yuuso *15:14–16:27*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki
balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛmaka ndɨ kaika atʉtʉmbwa, ɛtɛ
di kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
2 Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ ndɛlɨ aka,
pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ka Moɓiso Motu.
3-4 Akanzɨna ko bulya ko Mikakɨ, Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ pisi ka
lɨvananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndɨ mino
ka mbʉkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu owonisila ndɨ no ngu ɓɛ a Miko
Kunzi.
5 Ko pisi ka Yeso, Kunzi ɛpá ɨzɨyɔ kaika atʉtʉmbwa
ka ɨbɨba kakɨ, kauluto ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ
kabaɨlya na kagya Mʉtʉʉ kakɨ.
6 Ma gɔnɨ kʉsɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi
amʉmakaga kaiko ɓatʉ ka Yeso-Kilisito.
7 Nakamukpikilyo iɓunu nɨɓɔ ma kʉ ka Lʉma, iɓunu ɓasɨ
nɨɓɔ Kunzi amʉpa, amʉmaka kaiko ɓatʉ kakɨ ɓotu. Obosu
Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɨzɨyɔ
na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akapa kaɨnda kaʉnda Ɓakilisito ɓa Lʉma

8 Kambwa wa yasɨ, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba pisi
ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓasɨ, kyɛ mongoni ma baya
kunu akomisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
9 Kunzi nɨnɔ nagugubyogo na lɨmbɛngɨ limoti kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko mikakɨ, akaiba ɓɛ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ.
Akaiba ɓɛ nasyɛgɛ lɨmbɛngɨ kunu,
10 ɓongbinga ɓasɨ wa nalʉmbago mino. Nakakʉnga Kunzi
ambɛ kapa, eukulyi pisi kaɨnda kamʉnda.
11 A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna, kyɛ namʉpí
apɛpɛ nɨnɔ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, iba wikoni ɓakamaga
ɓingumu ka baya.
12 Na kʉgbɛ, nakapa kamʉmɨna kyɛ totumisoni mambɛngɨ
ka baya.
13 Iɓunu ɓomika-mamaaa, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ nik-
agatʉ ndɨ na mʉtamanagɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda kamʉnda,
luki limoti kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ pisi kanoukwikonigʉ.
Nakapa ambɛ ligubo kamɨ aɓʉkʉtɨ masɔlɔ luga kunu ɓɛgɛyɔ
aɓʉkʉta ndɨ mino ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.
14 Nokwononi kaɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba
ikanɨ ka nɨɓɔ ɓa payaya, iki ka ɓatʉ ɓa ɓalʉwa ikanɨ ka
nɨɓɔ ɓakasʉmagʉ.
15 Kinili, na gɔnɨ na mʉsasa koɓikyogoku Mongoni Manza
ku kunu ka nɨɓɔ mikaga ka Lʉma.

Ngu ya Mongoni Manza

16 Nakɛgʉ no suni kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, a
ngu nɨyɔ Kunzi uhukusogo na iyu ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabalyaga,
kapʉnga mbɛyɨ na Ɓayuda sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
17 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza akowonisilo ɓɛyɔ Kunzi
uitisogo mino ɓambanzʉ kodoku ɓatʉ ɓongbingbili ko misa
kakɨ. A pisi ka baya aka, katʉkya ka mʉpʉnganagɨ na
kadwɛ ka muliɓo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino
ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»

Ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ ɓanyɛ

18 Kunzi akowonisilo ngbʉta kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ ka ɓʉnyɛ ɓasɨ na yɨgya yanyɛ yasɨ ka ɓambanzʉ.
Ɓakpɨngbaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ
yanyɛ yi nɨyɔ.
19 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓambanzʉ ɓakwanana
kaiba ko bulya ko Kunzi a ɓɨngbanganya, kyɛ ɨyɨ nɔ umibisa
ndɨ ɓɨngbanganya.
20 A ɓɛyɔ, katʉkya ndɨ wa aka wa Kunzi agya ndɨ mino
ɔɓɨlɨ, makpʉmʉka nɨmɔ kinisonogigʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ ngu
kakɨ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ na yimibisikoso kakɨ ɓɛ a Kunzi,
inisanaga ɓɨngbanganya ka makpʉmʉka nɨmɔ agya ndɨ.
Kinili, ɓambanzʉ ɓakikigʉ no pisi yi nɨyɔ ɓɨgbʉka mino.
21 Ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti ɓakaɓangagɨgʉ na
kamigisilyo ɨbɨba ɓɛyɔ okwononi mino. Ɓamʉ kaɓʉ
odonuku ɓiyoyoyo, mambɛngɨ kaɓʉ ma ɓungingi otigoloni
ko biti.
22 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓa na yimibo, luki limoti ɓa ɓongingi.
23 Ka pa yibibiso Kunzi nɨnɔ kokwogigʉ, ɓobibisaga kʉwa
ɨɓʉ gbɨlɨtɔ payaya nɨtɔ ɓambanzʉ ɓagya ka likingyosi ka
mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, ikanɨ la ɓombu, ikanɨ la ɓanyama ɓa
magʉ makwanganya, ikanɨ la ɓanyama nɨɓɔ ɓolutikonogo
wasɨ.
24 Kinili, Kunzi ʉsa kʉwa ndɨ kagya makpʉmʉka ma
mʉsʉgʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa ma mambɛngi kaɓʉ, kʉwa
wa gɔ wa, ɓapʉnga kagyɨlyana makpʉmʉka mo suni luga
kaɓʉ.
25 Ɓogomosyono lɨngʉnʉ nɨlɔ ko Kunzi na lɨkpʉmʉka la
kʉɓɔɓɔkʉ. Ɓanobibiso na kogugubyo makpʉmʉka nɨmɔ
Kunzi agya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ kabibisa ɨyɨ Kunzi mombukwana-
dakɨ. Ɨyɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A
ɓɛyɔ.
26 Kinili, Kunzi ʉsa ndɨ ka mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ mʉpá
suni. Ɓoko kaɓʉ ɓanasyɛnɛnɛ luga kaɓʉ, yɨgya yi nɨyɔ a di
na nɨyɔ igyonosogo.

1:17 1:17 Wanda ka Abakuki 2:4.

27 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓasa kasyɛ na ɓoko, ɓanapa
kayʉngana na kasyɛnɛnɛ luga kaɓʉ, ɓanagya lɨkpʉmʉka
lo suni. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakainiso na mʉkalya nɨmɔ
okwononi na yɨgya yanyɛ kaɓʉ.
28 Yɛkɨ ɓakapagʉ ndɨ kamiba Kunzi, Kunzi ʉsa ndɨ ka
yimibo kaɓʉ ya ɓungingi, kinili ɓakagya nɨlɔ ɓakakwanɨgʉ
ɓi kagya.
29 Ɓaɓutumo na lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ la ɓungbingbili,
ɓʉnyɛ, mʉsasa, ɗɨya, ɓaɓutumo na imi, ɓanamwɔnɔnɔ luga
kaɓʉ, ɨpʉmbʉ, kʉɓɔɓɔkʉ na ɓanagya nɨlɔ aka lɔ ɓopo.
Ɓanaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka,
30 ɓanaɓɨkyana makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa ɓomuyoniso
ko Kunzi, ɓakɛgʉ kaɓangana, ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka na ɓayɨbɨba,
ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓatʉ ɓakugbomiso ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓamʉ.
31 Ɓakɛgʉ na yimibo, ɓanaɓɨkya makpʉmʉka nɨ ɓakɛgʉ
kagya, ɓatʉ ɓa lɨmbɛngɨ lapʉ nɨ ɓakɛgʉ no kumbu na ɓatʉ
ɓagɔgɔ.
32 Wɨkwɛ sɛ, ɓibatʉ mʉngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akaɓɨkya
ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨgyaga ɓɛyɔ ɓokwononi na kukwakʉ.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓakaidukulogo aka na yɨgya yi nɨyɔ,
ɓanʉbaɨlya gɔnɨ nɨɓɔ ɓagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ.

2

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

1 Ɨwɛ yi nɨnɔ wakakɔ ngbanga ka ɓɛngɛnɨ, wakikigʉ ndɛkɛ
no pisi nɨyɔ wɨgbʉka mino ka mʉngɨmbɔ ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ sɛ
pɨyɛ nɨ wa wanɨ aka. Kyɛ kika kanɨ wakakɔ ngbanga ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ, wanagya ɓata abɛ ɨɓʉ gɔnɨ, wakaɨmakya nɨ
ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ka mʉngɨmbɔ.
2 Tibagatʉ ambɛ Kunzi akɔgɔ ka lɨngʉnʉ ngbanga ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓagyaga inguo ya makpʉmʉka mi nɨmɔ.
3 Wakasɨma ɓɛ wanyɨkatʉ mʉngɨmbɔ ko Kunzi, ɨwɛ yi
nɨnɔ wakɔgɔ ngbanga ka ɓɛngɛnɨ ka makpʉmʉka nɨmɔ
wagyagatʉ gɔnɨ ɨwɛ?
4 Ikanɨ ɓudingi ɓa ɓʉnza ko Kunzi, lɨmbɛngɨ kakɨ lɨnda
na lɨmbɛngɨ kakɨ lo kumbu, kudwisogigʉ ɨwɛ lɨmbɛngɨ?
Wakɛgʉ kaiba ambɛ ɓʉnza ko Kunzi ɓɔ ʉkpamya koyikoso
yɨgya?
5 Luki limoti, wa na lɨmbɛngɨ lapʉ na nɨlɔ kapagʉ
koyikono. Kinili, wakaɨmakɨlya ngbʉta yidingi nɨyɔ ko
Kunzi ka lɨsyɛ nɨlɔ owonisila ndɛkɛ mino ngbʉta kakɨ na
kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili,
6 akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kakɨ.

7 Kunzi ʉpá ndɛkɛ ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɓatʉ niɓɔ
ɓakisaga ɓongbinga ɓasi kagya ɓʉnza na ɓanakisa ibiba,
na bibiso pa imoti na ɔɓili ninɔ kosyigʉ ndɛkɛ.
8 Luki limoti, owonisila ndɛkɛ ngbʉta kaki, kikigʉ ndɛkɛ
no kumbu ka niɓɔ ɓakamʉkanagigʉ, na niɓɔ ɓamʉya kagya
lingʉnʉ ko Kunzi, ɓanaɓyɛ pisi ya ɓʉnyɛ aka.
9 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ, kapʉnga ka Ɓayuda sɛ
kʉwa ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓigyogyisa ndɛkɛ,
ɓalya kumbu.
10 Luki limoti, Kunzi ʉpá ndɛkɛ ibiba, bibiso na maziyɔ
ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓʉnza, kapʉnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatʉ
ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi kakɔgigʉ mʉmbanzʉ na mʉlili.
12 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ kani ɓakibigʉ Mʉtʉʉ ka
Musa, ɓolumwaga ndɛkɛ kani Mʉtʉʉ mi nimɔ kugyogyisigʉ.
Luki limoti, ɓasi niɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ni ɓakaiba Mʉtʉʉ ka
Musa, Kunzi akɔ ndɛkɛ ngbanga kaɓʉ kaɓyɛnɛnɛ na Mʉtʉʉ
mi nimɔ.
13 A ɓɛyɔ, kɛgʉ asi niɓɔ ɓʉkanaga Mʉtʉʉ ɓɔ ɓa
ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, luki limoti, niɓɔ aka ɓɔ
ɓagyaga Mʉtʉʉ mi nimɔ.
14 Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgʉ iɓʉ na Mʉtʉʉ ka Musa.
Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓagyaga niyɔ aka yɔ
Mʉtʉʉ mi nimɔ aɓikyaga. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓakɛgʉ mino na
Mʉtʉʉ mi nimɔ, ɓowonisilogo ɓɛ ɓibagatʉ nilɔ ɓokwononi
kagya.
15 Ɓakowonisilo ɓɛ nilɔ Mʉtʉʉ apaga a lakikpiko ka
mambɛngi kaɓʉ. Mambɛngi kaɓʉ akaiba likpʉmʉka li
nilɔ, gʉtʉgʉ tamanaga kaɓʉ aka ʉsʉngʉlyagatʉ ko ngbingo
wagɔgɔ, ngbingo wagɔgɔ ʉmamalya.
16 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ka Lisyɛ nilɔ Kunzi akɔ ndɛkɛ
mino ngbanga wa ɓodikiɗi ka ɓambanzʉ pisi ka Yeso-
Kilisito, kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza nimɔ nakaɓikyaga.

Ɓayuda na Mʉtʉʉ

17 Sɛ kʉwa iwɛ, wimakaga ɓɛ wa Muyuda, wigʉmyaga ka
Mʉtʉʉ ka Musa, wibibaga ɓɛ wa mʉtʉ ko Kunzi,
18 wibagatʉ nilɔ Kunzi apaga na Mʉtʉʉ uwonisiloni
kapʉnaga nilɔ okwononi,
19 wivaga abɛ mʉtʉ yi ninɔ ukpokyonisogo ɓatʉ ɓo koloɓu
ya mamɔmɔ na ɓʉngbanganya ka niɓɔ ɓa ko biti,
20 muwonisilo ka ɓongingi na ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ. A
ɓɛyɔ, wakaiba ɓinza ɓɛ Mʉtʉʉ uwonisiloni yimibo yasi na
lingʉnʉ.
21 Ɛɛɛ, iwɛ ninɔ wakauwonisilo ɓatʉ ɓagɔgɔ, ko bulya tino
yɔ wakɛgʉ mino kaiwonisilo iwɛ ɓamombukwana-daki yi?

Łwɛ nɨnɔ wakakʉwa ɓɛ wosoni kuɓakʉ, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo?
22 Łwɛ nɨnɔ wakaɓɨkya ɓɛ mʉmbanzʉ kosyonitɔgʉ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, ko bulya tino yɔ wo mino kagya ɓɛyɔ? Łwɛ nɨnɔ hʉmʉya ɓokunzi gbalɨ, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo mukumbo ka ɓandaɓʉ ka ɓokunzi ɓi nɨɓɔ?
23 Wɨbɨbaga ɓɛ wiba Mʉtʉʉ ko Kunzi, lukɨ limoti, wamɨnaga Kunzi payaya ko pisi yiɓuno Mʉtʉʉ kakɨ.
24 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakatʉmbwa lino ko Kunzi ko bulya kunu.»
25 A ɓɛyɔ, sɨmʉɨsɔ ika na ɨzangɨya iba wakagya Mʉtʉʉ, lukɨ limoti, wakoɓuno Mʉtʉʉ, wika abɛ mʉtʉ nɨnɔ ɓakanakugʉ.
26 Kika kanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓakanakugʉ akagya Mʉtʉʉ, Kunzi kamɨnɨgʉ abɛ kika kanɨ ɓakɔni ndɨ?
27 Mʉtʉ nɨnɔ ɓakanakugʉ, lukɨ limoti agyagatʉ Mʉtʉʉ, akɔ ndɛkɛ ngbanga kakʉ, ɨwɛ nɨnɔ wakoɓuna Mʉtʉʉ, gʉtʉgʉ kika kanɨ wibagatʉ Mʉtʉʉ ɓɛyɔ ɓokpiko mino na gʉtʉgʉ kika kanɨ ɓukoni ndɨ aka.
28 A ɓɛyɔ, Muyuda walɨngʉnʉ kɛgʉ nɨnɔ inisaga ka nzʉyɨ aka na kɛgʉ nɨnɔ ɓɨnaga ipukuli ya sɨmʉɨsɔ ka nzʉyɨ kakɨ.
29 Lukɨ limoti, Muyuda walɨngʉnʉ a nɨnɔ wa ka lɨmbɛngɨ, nɨnɔ ɓakɔ sɨmʉɨsɔ ka lɨmbɛngɨ kakɨ, sɨmʉɨsɔ nɨsɔ otukyoku pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, nɨ kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ nɨmɔ ɓokpikaga ndɨ ko moɓiso. Muyuda yi nɨnɔ Kunzi nɔ abibaga, kɛgʉ ɓambanzʉ.

3

Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓanyɛ ko misa ko Kunzi

1 Kaiko sɛ kʉwa Muyuda a na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ sɨmʉɨsɔ aka a na ɨzangɨya tino?
2 Łzangɨya a yidingi ka ɓopisi ɓayasɨ. Kunzi uhukwilyo mbɛyɨ ndɨ asɨ Ɓayuda aka lɨkpʉmʉka kakɨ.
3 Łkɨ sɛ kʉwa? Kika kanɨ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓakɛgʉ ndɨ ɓongbingbili, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ayikosatʉ Kunzi kasa ɓungbingbili kakɨ?
4 Kigyonosigʉ, gʉtʉgʉ iki yi aka! A ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kika gʉtʉgʉ kanɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓa na kʉɓɔɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kunziooo, ɓumibi ɓɛ wa wongbingbili ka mʉnzɨna kakʉ,
gʉtʉgʉ ɓakʉsʉngʉlya nɨ ngbanga kogwigʉ na ɨwɛ.»

3:4 3:4 Wanda ka Mambʉ 51:6.

5 Luki limoti, kika kani ɓʉnyɛ niɓɔ tagyaga owonisilini
ɓingbanganya ɓungbingbili ko Kunzi, taɓikya kʉwa ɓʉni?
Takwananatʉ kaɓikya ambɛ Kunzi kɛgʉ ngbingbili kyɛ
atipága azaɓʉ? (Nakanzina abɛ mʉmbanzʉ).
6 Kigyonosigʉ, gʉtʉgʉ iki yi aka! Kyɛ kika kani Kunzi kɛgʉ
ngbingbili, akɔ ngbanga wa ɔɓili liki?
7 Luki limoti, kika kani ɓɔngɔ kami akowonisilo lingʉnʉ
ko Kunzi ɓingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya
iki sɛ kʉwa yɔ ɓo mino kebisa na ngbanga abɛ mʉtʉ wa
ɓʉnyɛ?
8 Ko bulya iki takaɓikyigʉ mino ɓɛ: «Togyini ɓʉnyɛ
iba ɓʉnza ipupisi mino?» Ɓatʉ ɓagɔgɔ, ka lingʉnʉ,
ɓakɛɓʉkʉlyaga likpʉmʉka, ɓanaɓikya ɓɛ imi nɔ nanzinaga
ɓɛyɔ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, Kunzi ubisatʉ ndɛkɛ na ngbanga na
ɓokwononi ɓɛyɔ.
9 Iki sɛ kʉwa? Iɓusu Ɓayuda, tukitogi ɓɛngɛni na iki?
Haaa, gʉtʉgʉ no luki limoti aka! Nowonisilini ɓi ambɛ
ɓatʉ ɓasi, kapʉnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓa ɓasi asi ka ɓʉnyɛ aka.
10 A mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kɛgʉ na mʉtʉ wa ɓungbingbili gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
11 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti nino mutombisyo
likpʉmʉka,
kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka nino akakisa Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓasi ɓapilyoni Kunzi mʉgɔngʉ, ɓasi ɓoɓungogoni.
Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nino akagya likpʉmʉka lanza, gʉtʉgʉ
ɓemoti aka.
13 Mʉyʉ kaɓʉ a abɛ mbʉkʉ niyɔ ikaga ɓikpo,
masasʉ kaɓʉ a nimɔ ma kʉɓɔɓɔkʉ,
mʉnzina nimɔ opupaga ka nɔkʉ kaɓʉ a abɛ lingangi la
nzʉka,
14 nɔkʉ kaɓʉ a itumo na mogbongoni na mʉnzina
manyɛnyɛ.
15 Magʉ kaɓʉ a ɓipoli-poli kainda kaugbukumisyo
ɓambanzʉ,
16 ɓasaga pa yipʉtikana na kumbu ka ɓapa ɓayasi niɓayɔ
ɓakitanaga mino,
17 ɓakibigʉ iɓʉ pisi ya maziyɔ.
18 Ɓakɛgʉ iɓʉ na kʉɓangakʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ iki yi aka.»
19 Wina sɛ, tibagatʉ ambɛ masi nimɔ Mʉtʉʉ aɓikyaga,
aɓikyaga ko bulya ka niɓɔ ɓa kusili wa Mʉtʉʉ. Kʉwa
wa gɔ wa, kikigʉ na mʉtʉ ɓemoti nino akwanana koukwa
mʉnɔkʉ kaikisilya ɓungbingbili kaki, iba ɓatʉ ɓasi ɓa ɔɓili
ɓogulyi ka mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
20 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti nino inisana
ndɛkɛ na ɓungbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigya

Muɨtuu. A ɓɛyɔ, Muɨtuu amibisaga imu muɨmbanzu ɓunyɛ kakɨ aka.

Baya aitisogo muɨmbanzu ngbigbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbɨya wanu, Kunzi owonisiloni kuwa ɓɛyɔ atiitisaga mino ɓongbingbili ko misa kakɨ kanɨ kɛgu pisi kagya Muɨtuu. Ɓakɨtaɓu ɓaya Muɨtuu na nɨɓayɔ ka ɓogyalandu oɓikyoni ndɨ lɨkpumuka li nɨlɔ ɓɛ:

22 Kunzi uitisaga ɓambanzu kaiko ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito. Agyaga ɓɛyɔ ka ɓatu ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlyaga, kyɛ yɨgbananaga kɛgu ɓata luga kaɓu,

23 ɓasɨ ɓogyoni ɓunyɛ, ɓazanga kuwa ɨbɨba ko Kunzi.

24 Luki limoti, Kunzi pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, uitisoni ɓambanzu ngbingbili ko misa kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ukulaga ka ɓunyɛ ɓi nɨɓɔ.

25 Kunzi apá ndɨ abɛ apɛpɛ, kyɛ pisi ka kukwaku kakɨ, ɓambanzu ɓi nɨɓɔ ɓabaɨlya ɓinisoni na mupɨlya. Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓungbingbili kakɨ. Ka ɓundɛlɨ ndɨ, ko bulya lɨmbɛngɨ lɨnda kakɨ, kupágu ndɨ ɓambanzu azaɓu ko bulya ɓunyɛ kaɓu.

26 Luki limoti, mbɨya yi nɨmu, akowonisilo ɓungbingbili kakɨ kyɛ iki wongbingbili na kauikoso ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya Yeso kaiko ɓatu ɓo ngbingbili.

27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ya kɨbɨba a tu ɓata? Haaa, gutugu iki yi aka! Ko bulya ɨkɨ? Ko bulyo yɨgya Muɨtuu? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya.

28 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ muɨmbanzu kɨitagɨgu wongbingbili ko misa ko Kunzi ko pisi yɨgya Muɨtuu, luki limoti ko bulya baya.

29 Kunzi a sɛ kuwa Kunzi ka Ɓayuda aka? Kɛgu gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ? A ɓɛyɔ, a gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ,

30 kyɛ Kunzi a ɓemoti aka, uitiso ndɛkɛ ɓatu ɓasɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi ka baya aka, iki Muyuda abɛ kɛgu Muyuda.

31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, toyopisaga sɛ kuwa Muɨtuu ko bulya baya? Haaa, luki limoti, tokwononi kapá ɨbɨba ka Muɨtuu.

4

Likingyosi ka Abalahamu

1 Taɓɨkyɨ sɛ kuwa ɓunɨ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Abalahamu? Ɨkɨ yɔ inisana ndɨ na iyu?

2 Kika ndɨ nɨ Kunzi aitisa ndɨ Abalahamu ngbingbili pisi ka yɨgya kakɨ, Abalahamu akwananatu ndɨ kaɨbɨba. Luki limoti, kakwananɨgu kaɨbɨba ko misa ko Kunzi.

3 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga ɓɛ: «Abalahamʉ
abalya ndɨ Kunzi, kinili Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbing-
bili ko bulya baya kakɨ.»
4 Mʉgya-ligubo inisanagatʉ na mʉkalya kakɨ, mʉkalya mi
nɨmɔ kɛgʉ abɛ luki nɨlɔ ɓapága ka ɨzɨyɔ, luki limoti a nɨlɔ
okwononi ɓɛ ɓapítɔ aka.
5 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ kagyagɨgʉ ligubo, luki limoti,
abaɨlya Kunzi nɨnɔ aitisogo mʉtʉ wanyɛ kaiko wongbing-
bili, Kunzi aitisagatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili pisi
ka baya kakɨ.
6 A ɓɛgɛyɔ ngama Daudi anzɨna ndɨ mino ko bulya ɓʉnza
ka mʉtʉ nɨnɔ Kunzi avaga abɛ mʉtʉ wongbingbili kanɨ
kondigʉ yɨgya kakɨ ɓɛ:
7 «Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpɨlyaga yɨgya yanyɛ kaɓʉ,
olimaga ɓʉnyɛ kaɓʉ!
8 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ Mombukwono-dosu katangagɨgʉ
ɓata ɓʉnyɛ kakɨ.»
9 Ɨgyagya yi nɨyɔ a asɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ
ɓʉkɔ, ikanɨ a tʉ gɔnɨ ka nɨɓɔ ɓakʉkɔgʉ? A ɓɛyɔ, toɓikyi ɓi
ambɛ: «Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili
ko bulya baya kakɨ.»
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ngbingo tino? A ndɨ
kambwa wa sɨmʉɨsɔ ka Abalahamʉ ikanɨ kumbuso yi? A
ndɨ kambwa, kɛgʉ kumbuso yi.
11 Ɓakɔ ndɨ Abalahamʉ kumbuso, sɨmʉɨsɔ kakɨ a ndɨ
abɛ likingyosi: likingyosi li nɨlɔ a ndɨ kowonisilo ɓɛ Kunzi
ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ kanɨ
ɓakanakugʉ gʉtʉgʉ. Kinili, Abalahamʉ ɨɨta kʉwa abakɨ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabayaga kanɨ ɓakanukugʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ,
Kunzi ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili.
12 A gɔnɨ abakɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɔ, kɛgʉ nɨɓɔ ɓɨgʉmya asɨ ka
sɨmʉɨsɔ aka, luki limoti nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ likingyosi ka obosu
ɓɛyɔ ka Abalahamʉ. Ɨyɨ abaya ndɨ kanɨ ɓakanakugʉ.

Agʉmɛ ko Kunzi a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

13 Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza kakɨ agʉmɛ ɓɛ
ɨɓʉ ɓɔ ɓalya ndɛkɛ ɔɓɨlɨ. Kunzi kapágʉ ndɨ Abalahamʉ
agʉmɛ yi nɨnɔ kyɛ agya ndɨ Mʉtʉʉ, luki limoti a kyɛ Kunzi
amɨna ndɨ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.
14 A ɓɛyɔ, kika kanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga Mʉtʉʉ aka ɓɔ
ɓakwanana kaiko na makpʉmʉka nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ,
baya iko nɛkɨ ndɨ payaya, agʉmɛ ko Kunzi kikigʉ nɛkɨ ndɨ
na ɨzangɨya ɓɛgɛyɔ.

4:3 **4:3** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 15:6. **4:8** **4:8** Wanda ka Mambʉ 32:1-2. **4:11** **4:11** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 17:9-14. **4:13** **4:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 12:2-3; 17:4-6; 22:15-18.

15 A ɓɛyɔ, Mɯtɯɯ aliɨkyaga ngbɯta ko Kunzi. Luki limoti,
Mɯtɯɯ kiki, ɓakoɓunigɯ ɓɛgɛyɔ.
16 Kinili agɯmɛ ɨpá ndɨ ko bulya baya ɓɛ kyɛ iki apɛpɛ wa
ɨzɨyɔ nɨnɔ Kunzi apá. Na gɔnɨ iki mɯkwanana ka ɓɛvananza
ka Abalahamɯ ɓayasɨ, kɛgɯ asɨ ka nɨɓɔ ɓagyaga Mɯtɯɯ aka,
luki limoti a gɔnɨ ka nɨɓɔ ɓabayaga ɓɛyɔ Abalahamɯ nɨnɔ
obosu ɓasɨ abaya ndɨ mino.
17 A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya mino ɓɛ:
«Nuitisoni abakɨ ɓɛvananza ɓayidingi.» A obosu kambwa
ko Kunzi nɨnɔ abaya ndɨ. A Kunzi nɨnɔ obililisaga ɓamanda,
agya nɨlɔ kanigyonosigɯ ndɨ.
18 Abalahamɯ a ndɨ na mɯtamanagɨ kainisoniso na nɨlɔ
kakwananɨgɯ ndɨ ɓata kaiko na mɯtamanagɨ mi. Abaya
ndɨ, ɨita kɯwa ndɨ «abakɨ ɓɛvananza ɓayidingi» mɯɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: «Lɨvananza kakɯ ika ndɛkɛ
lidingi.»
19 A kɯwa ndɨ na ɓyanga ɓuwobi kadwɛ mɨya yimoti.
Baya kakɨ kadɨkagagɯ ndɨ gɯtɯgɯ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaɨna
ɓɛ nzɯyɨ kakɨ a kɯwa yakupo. A ndɨ gɔnɨ kaɨna ɓɛ Sala
kakwananɨgɯ ndɨ ɓata kaɓɯkɯta.
20 Kasananagɯ ndɨ na baya kakɨ. Kɛgɯ ndɨ na ɓotumo ka
agɯmɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ. Luki limoti, baya yi nɨyɔ apá
ndɨ ngu, abibisa ndɨ Kunzi.
21 A ndɨ kaiba ɓɨnza-ɓɨnza ɓɛ Kunzi a gɔnɨ no ngu yasɨ
kotulyoso nɨlɔ awanyaga ndɨ.
22 Kinili, Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a mɯtɯ wongbingbili.
23 Luki limoti, lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɓɛ «Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a
mɯtɯ wongbingbili» kikpikagagɯ ndɨ ko bulya kakɨ mɯkaka
aka.
24 Ikpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kusu yi nɨɓɔ tokwononi
kaiko ɓatɯ ɓongbingbili, iɓusu nɨɓɔ tabaya Kunzi nɨnɔ
apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbɯkɯ.
25 Kunzi asɯta ndɨ ka kukwakɯ ko bulya ɓɯnyɛ kusu,
apupisa ndɨ ka mbɯkɯ kyɛ tiki ɓongbingbili.

5

Yɯkanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

1 Kinili, tiitoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya
kusu. Mbɨya wanɯ, ta kɯwa na mazɨyɔ pa imoti no Kunzi
pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Tinisana na ɓɯnza ɓi nɨɓɔ pisi kɯ kakɨ na ko pisi ya
baya. Ta kɯwa mbɨya wanɯ ɓakisulyo ka ɓɯnza ɓi nɨɓɔ.

4:17 4:17 Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 17:5. **4:18 4:18** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 15:5.

Ta na magyagya ko bulya mʉtamanagɨ mi nɨmɔ ta na imu kaiko ka ɨbɨba ko Kunzi.
3 Na ɓata, togwaga magyagya gʉtʉgʉ kanɨ takaigyogyiso aka, kyɛ tibagatʉ ambɛ igyogyiso apága lɨmbɛngɨ lɨnda,
4 lɨmbɛngɨ lɨnda apága kibyo, kibyo apága mʉtamanagɨ.
5 Mʉtamanagɨ mi nɨmɔ katɨsagɨgʉ kayɨtambya payaya. A ɓɛyɔ, Kunzi otumisoni mambɛngɨ kusu na sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá.
6 A ɓɛyɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ takɛgʉ ndɨ mino iɓusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi abisa ndɨ.
7 A yapʉpʉ kakwilyogo mʉtʉ wongbingbili. Yagɔgɔ, mʉmbanzʉ akwananatʉ kaiko wakɨtʉlya kakwilyogo mʉtʉ wanza.
8 Luki limoti, Kunzi atiwonisila ɓɨngbanganya ɓɛyɔ atɨpaga mino kʉgbɛ: Kilisito atikwilyaga mbɛyɨ ndɨ kanɨ ta asɨ ɓatʉ ɓanyɛ aka.
9 Pisi ka kukwakʉ kakɨ, tinisononi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila ɓɛ atihukusaga ndɛkɛ ka ngbʉta ko Kunzi.
10 Ta ndɨ ɓomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atɨpá kʉwa ndɨ yʉkanana na ɨyɨ pisi ka kukwakʉ ko Mikakɨ. Yɛkɨ tinisononi na yʉkanana na ɨyɨ, tahʉkaga kʉwa ndɛkɛ pisi ka ɔɓɨlɨ ko Mikakɨ.
11 Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, togwaga magyagya ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ atihukulya pisi mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi.

Adamʉ na Kilisito

12 Ɓʉnyɛ ogulya ndɨ ka ɔɓɨlɨ ko bulya ka mʉtʉ ɓemoti, ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ogulyisoku kʉwa ndɨ kukwakʉ. Kinili, kukwakʉ kwi nɨkwɔ ʉɗagba kʉwa ɓatʉ ɓasɨ kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓogyoni ɓʉnyɛ.
13 A ɓɛyɔ, kambwa wa Mʉtʉʉ, ɓʉnyɛ a kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ aka. Luki limoti, yɛkɨ Mʉtʉʉ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ imu, Kunzi kandagɨgʉ ndɨ gɔnɨ bulyo ɓʉnyɛ.
14 Luki limoti, katʉkya ko ngbingo ka Adamʉ kadwɛ ka nɨnɔ ka Musa, kukwakʉ a ndɨ kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ abɛ Adamʉ nɨnɔ oɓuna ndɨ Mʉtʉʉ ko Kunzi.
Adamʉ a ndɨ likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku.
15 Luki limoti, ɓʉnyɛ ka Adamʉ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ ka ɨzɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓolumwaga ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, luki limoti ɨzɨyɔ ko Kunzi a yidingi kʉgbɛ na apɛpɛ nɨnɔ apá ndɨ ka ɨzɨyɔ ka ɓatʉ ɓudingi, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Yeso-Kilisito.

16 Masɔlɔ ma apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá a di na ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti. A ɓɛyɔ, ngɓanga nɨnɔ ogwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti apá kʉwa mʉngɨmbɔ. Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apá ka ɨzɨyɔ kumbusa wa ɓʉnyɛ ɓudingi ka ɓambanzʉ lɔ uitiso ɓongbingbili ko misa kakɨ.

17 A ɓɛyɔ, kika kanɨ kukwakʉ inisana ndɨ no ngu a ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, a ko bulya ka mʉtʉ ɓemoti yi nɨnɔ. Luki limoti, ɓambanzʉ ɓinisononi kʉwa na mukumbo mudingi kʉgbɛ pisi ka Yeso-Kilisito ɨyɨ mʉkaka. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ɨzɨyɔ yidingi, uitiso ɓongbingbili, ɓika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pisi ka mʉtʉ ɓemoti yi nɨnɔ, Yeso-Kilisito.

18 Kinili, ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti ʉmakya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ yɨgya ya ɓungbingbili ka mʉtʉ ɓemoti ʉkʉlaga ndɨ mino ɓatʉ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ, ʉpá ɔɓɨlɨ.

19 A ɓɛyɔ, ko bulya mʉ mapʉ ka mʉtʉ ɓemoti, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ogulya ndɨ ka ɓʉnyɛ. A ɓɛgɛyɔ, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ amʉkana ndɨ Kunzi, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɨɨta ndɨ wongbingbili ko misa ko Kunzi.

20 Nɨyɔ Mʉtʉʉ odoku, ɓʉnyɛ obwo. Luki limoti, kʉ ɓʉnyɛ obwo mino, ɨzɨyɔ ko Kunzi obwo kʉwa ɓata iyu kugbɛ gɔnɨ.

21 Kinili, ɓɛgɛyɔ ɓʉnyɛ owonisila ndɨ mino ngu kakɨ pisi ka kukwakʉ, a ɓɛgɛyɔ ɨzɨyɔ ko Kunzi owonisila ndɨ mino ngu kakɨ pisi ka ɓungbingbili katiguliso ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, pisi ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ na kaiko na ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito

1 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Tokwononi kaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓɨsɛlɛ-sɛlɛ ɓɛ kyɛ ɨzɨyɔ ko Kunzi isisilogi kobwo?

2 Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, ta kʉwa iɓusu abɛ ɓamanda, takwanana ɓata kaidukulogo kaiko ka ɓʉnyɛ lɨkɨ?

3 Makibigʉ ambɛ pisi ka iɓatiso, tamatɨkana na Yeso-Kilisito na gɔnɨ ko pisi yi nɨyɔ, tamatɨkana na ɨɓʉ ka kukwakʉ kakɨ?

4 Ɓɛgɛyɔ, pisi ka iɓatiso, ɓatilumboni pa imoti na ɨɓʉ kyɛ tamatɨkanɨ na ɨɓʉ ka kukwakʉ kakɨ, iba ɓɛgɛyɔ Kilisito opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ pisi ko ngu ya ɨbɨba ka Baba, iɓusu tiki kʉwa na ɔɓɨlɨ wambɨya.

5 A ɓɛyɔ, tomotikononi na ɨɓʉ pisi ka kukwakʉ ɓɛgɛyɔ okwa ndɨ mino. Kʉwa wa gɔ wa, tamatɨkana ndɛkɛ gɔnɨ na ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ ko pisi yipupa ka mbʉkʉ.

6 Takaiba ɓɨnza ambɛ ɓabongilogoni ndɨ ɔɓɨlɨ nɨnɔ kusu
wandɛlɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba, kyɛ nzʉyɨ kusu
ya ɓʉnyɛ okwi, iba takikonitɔgʉ ɓata ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ.
7 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kokwo, iba okulikonogini ka ɓʉnyɛ.
8 Kika kanɨ tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambɛ
tika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.
9 A ɓɛyɔ, takaiba ɓɨnza ambɛ wa aka wa Kilisito opupa
ndɨ mino ka mbʉkʉ, kokwigʉ ndɛkɛ ɓata: kukwakʉ
kandʉngʉlyagɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
10 Ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, okwa ndɨ ka nganga imoti aka, luki
limoti, a kʉwa na ɔɓɨlɨ mbɨya wanʉ ko bulya ko Kunzi.
11 Kʉwa gɔnɨ, iɓunu wivoni abɛ makika ɓamanda ka nɨlɔ
ondi ɓʉnyɛ, abɛ ɔɓɨlɨ kunu a ko bulya ko Kunzi pisi ka
matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
12 Mbɨya wanʉ, ɓʉnyɛ kondungulyogonitɔgʉ ɓata nzʉyɨ
nɨyɔ kunu ya lɨtɔmbʉ yɔ ɓɛkyɛ wikoni kagya mʉsasa mi.
13 Makosonitɔgʉ ɓata pa ya nzʉyɨ kunu gʉtʉgʉ yimoti
aka kogugubyo ɓʉnyɛ abɛ pisi yɨgya lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ
lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni iɓunu ɓamombukwana-
donu ɓi ko Kunzi abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓozuzukoku ka kukwakʉ.
Wipóni nzʉyɨ kunu yasɨ kagugubyo Kunzi abɛ pisi yɨgya
lɨkpʉmʉka lo ngbingbili.
14 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kamʉndʉngʉlyagɨgʉ ɓata kyɛ makɛgʉ
ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti, ma kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ
ko Kunzi.

Ɓosunzu ɓa ɓungbingbili

15 Ɨkɨ sɛ kʉwa ɓata? Tagyɨ ɓʉnyɛ kyɛ ta kɛgʉ ɓata kusili
wa Mʉtʉʉ, luki limoti kyɛ ta kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ ko Kunzi?
Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka!
16 Makaiba ɓɨnza ambɛ makɨpá ka ligubo ka mʉtʉ
wagɔgɔ pisi kagya Mʉtʉʉ kakɨ, mɨɨta kʉwa ɓosunzu ka
mombukwono-donu yi nɨnɔ makagya Mʉtʉʉ kakɨ nɔ. Ikanɨ
mika ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ nɨɓɔ atɨkaga ka kukwakʉ, ikanɨ
mika kamʉkana Kunzi nɨnɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ wongbingbili.
17 Kunzi avɨ ɨbɨba! Ma ndɨ ka ɓʉndɛlɨ ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ.
Luki limoti, mbɨya wanʉ, ma kʉwa kagya na lɨmbɛngɨ limoti
muwonisilo nɨmɔ ɓamʉpá ndɨ.
18 Mokulikonogoni ndɨ ka ɓʉnyɛ, mɨɨta kʉwa ɓosunzu ɓa
ɓungbingbili.
19 Nakanzɨna abɛ mʉmbanzʉ ko bulya nzʉyɨ ya ɓʉpɔ nɨyɔ
mɨɓʉkʉta nɔyʉ. A ɓɛyɔ, kambwa, ma ndɨ kanɨ mipíni ɓasɨ
abɛ ɓosunzu kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, na nɨlɔ lanyɛ
kaɗiiso Kunzi. Mbɨya wanʉ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, wipóni
kʉwa ɓasɨ abɛ ɓosunzu kogugubyo ɓungbingbili iba ɔɓɨlɨ
kunu iki ɓitu.

20 Ngɓingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ,
ɓungbingbili kɛgʉ ndɨ no ngu kʉgʉ kunu.
21 Minisana ndɨ na ɨzangɨya tino kagya makpʉmʉka nɨmɔ
mo mino no suni mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ, muliɓo ma yɨgya yi
nɨyɔ nɨ kukwakʉ!
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, mokulikonogoni ka ɓʉnyɛ,
ma kʉwa ɓosunzu ko Kunzi. Ma kʉwa na ɨzangɨya kyɛ a
kʉwa kaɓuɓiso ɔɓɨlɨ kunu, na ka muliɓo, minisana ndɛkɛ
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
23 A ɓɛyɔ, mʉkalya ma ɓʉnyɛ nɨ kukwakʉ. Luki limoti,
nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka
matɨkana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko ɓʉkʉlɨkanaga ka ɓusunzu ɓa Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, makaiba ɓɨngbanganya nɨlɔ nakamʉɓɨkya
kyɛ mibagatʉ Mʉtʉʉ, mʉmbanzʉ ikaga kusili wa Mʉtʉʉ ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a mbɛyɨ mino na ɔɓɨlɨ.
2 Likingyosi a ɓɛ, muko wo vononi nɨnɔ ikaga wakɨkpɨkɨla
na Mʉtʉʉ ka ɔɓɨlɨ kakɨ na mbʉnyakɨ ko ngbingo yi nɨnɔ
mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ aka. Luki limoti, mʉlʉkʉ
kokwo, iba muko okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ ikaga
ndɨ mino wakɨkpɨla na ɨyɨ mɔ.
3 Kika kanɨ muko ovyini ɓata nɨ mbʉnyakɨ a mbɛyɨ ka
mʉ aka, ɓaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓɨlya. Luki limoti, mbʉnyakɨ
kokwo iba okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ndɨ mino
wakɨkpɨkɨla. Kavyɛ, ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓata ɓɛ ogyi ɓɨlya.
4 Ɓamamakɨ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ko bulya kunu, iɓunu
mokwoni ka nɨlɔ ondi Mʉtʉʉ pisi kamatɨkana na nzʉyɨ ka
Kilisito. Kinili, iɓunu ma kʉwa mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ,
nɨnɔ ɓapupisa ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ taɓʉkʉtɨlyɨ Kunzi masɔlɔ
nɨmɔ okwononi.
5 A ɓɛyɔ, wa tikaga ndɨ mino tanaɓyɛ yɨgya ya nzʉyɨ,
mʉsasa manyɛ nɨmɔ ikaga ndɨ pisi ka Mʉtʉʉ agyaga ndɨ
ligubo ka nzʉyɨ kusu yasɨ, anaɓʉkʉta masɔlɔ, masɔlɔ mi
nɨmɔ atɨtɨka ka kukwakʉ.
6 Luki limoti, mbɨya wanʉ, tokulikonogoni kʉwa ka
Mʉtʉʉ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, tiitoni kʉwa abɛ ɓamanda
kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ na iɓusu lɨkpɨkɨla lɔ.
Kinili, takwanana kʉwa kagugubyo Kunzi na yɨgya yambɨya
pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kanɨ kɛgʉ ɓata na yɨgya yandɛlɨ ɓɛyɔ
ɨkpikaga mino ka Mʉtʉʉ.

Ligubo la Mʉtʉʉ

7 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Mʉtʉʉ nɨ ɓʉnyɛ? Haaa! Gʉtʉgʉ
iki aka. Luki limoti, Mʉtʉʉ mɔ emibisa ndɨ ɓɛ ɓʉnyɛ nɨ ɨkɨ.

A ɓɛyɔ, nakakwananigʉ ndɨ kaiba ambɛ kaiko na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ nɨ ɨkɨ, kika ndɨ kanɨ Mʉtʉʉ kaɓɨkyagʉ ɓɛ: «Wakikonitɔgʉ na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ.»

8 Ɓʉnyɛ inisana ndɨ na ngala katʉkya ka mʉtʉʉ, aɓʉkʉta kʉwa mobi masɨ ma mʉsasa manyɛ kʉsɔ ka ɨmɨ. A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ kiki, ɓʉnyɛ kikigʉ ɓɛgɛyɔ.

9 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, wa Mʉtʉʉ kɛgʉ ndɨ mino, na ndɨ muɓisi, luki limoti wa mʉtʉʉ odoku mino, ɓʉnyɛ ipupiso,

10 ɨmɨ nokwo. Kinili, mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana ndɨ kɛtɨka kaiko na ɔɓɨlɨ, ɛtɨka kʉwa ndɨ ka kukwakʉ.

11 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ inisana ndɨ no pisi katʉkya ka mʉtʉʉ, ɛɓɔ, emwisiso.

12 Kinili, Mʉtʉʉ a imu motu, makpʉmʉka nɨmɔ atʉmbʉlaga a motu, mongbingbili na manza.

13 Kika kʉwa ɓɛyɔ, luki lanza li nɨlɔ akwananatʉ ɓata kemwisiso? Haaa! Gʉtʉgʉ iki yi aka. Luki limoti, ɓʉnyɛ ava ndɨ luki lanza li nɨlɔ, ɛmwɔ. Ko pisi yi nɨyɔ, mʉtʉʉ ewonisila ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ luki lanza. Kinili, ɓʉnyɛ ɨtɨkɨtɨlaga kʉwa ndɨ mino kaiko ɓʉnyɛ aka lɨngʉnʉ.

Ɓʉnyɛ undungulyogoni ɓambanzʉ

14 A ɓɛyɔ, tibagatʉ ambɛ Mʉtʉʉ andaga ɔɓɨlɨ wa lɨmbɛngɨ, luki limoti, ɨmɨ na na nzʉyɨ ya ɓʉpɔ, ɓegoboni abɛ musunzu ka ɓʉnyɛ.

15 A lɨmbanga! Nakɛgʉ kotombisyo nɨlɔ nakagya! Nɨlɔ nakapa, nakɛgʉ kagya ilu, luki limoti, nɨlɔ nakamʉya, ilu lɔ nakagya.

16 Kika kanɨ nakagya nɨlɔ nakɛgʉ kapa, isi yi ɓɛ nibini ambɛ Mʉtʉʉ a manza.

17 Kinili, kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ nakagya nɨlɔ, luki limoti a ɓʉnyɛ nɨɓɔ a kʉsɔ kamɨ.

18 Nakaiba ambɛ lɨkpʉmʉka lanza kikogigʉ kʉsɔ kamɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa nzʉyɨ ya ɓʉpɔ. A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti ngu yɨgya kɛgʉ.

19 A ɓɛyɔ, ɓʉnza nɨɓɔ nakapa kagya, nakɛgʉ kagya, luki limoti ɓʉnyɛ nɨɓɔ nakɛgʉ kapa kagya, ɨɓu ɓɔ nakagya.

20 Nakiko kagya nɨlɔ nakɛgʉ kapa, kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ nakagya ɓɛyɔ, luki limoti a ɓʉnyɛ nɨɓɔ a kʉsɔ kamɨ.

21 Kinili, nondungi ambɛ igyonosogo na ɨmɨ ɓɛ: nɨyɔ napaga kagya ɓʉnza, asɨ ɓʉnyɛ aka ɓɔ ipupisogo kambwa kamɨ.

22 Kʉsɔ wa lɨmbɛngɨ kamɨ ɓɨkpɛ, nogwaga magyagya na Mʉtʉʉ ko Kunzi.

23 Luki limoti, na ɓata kaɨna ka nzʉyɨ kamɨ yasɨ mʉtʉʉ magɔgɔ nɨmɔ akabʉmana na mʉtʉʉ nɨmɔ tamanaga kamɨ

7:7 7:7 Wanda ko Pupo 20:17; Yɨgɨlya 5:21.

apaga. Mɩtɩɩ mi nɩmɔ ebiso musunzu wa Mɩtɩɩ ma ɓɩnyɛ nɩmɔ a kɩsɔ kamɩ.
24 Heɓe! Ambɛ kumbu a yidingi na ɩmɩ eee! Wanɩ sɛ nɔ
ɛkɩlaga ka nzɩyɩ yi nɩ yɩna akɛtɩka ka kukwakɩ yɩna?
25 Kunzi avɩ ɩbɩba pisi ka Yeso-Kilisito nɩnɔ Muhukuso
kusu!
Kinili, na musunzu wa Mɩtɩɩ ko Kunzi ko pisi ya yimibo
kamɩ, luki limoti, ko pisi ya nzɩyɩ ya ɓɩpɔ, na musunzu wa
ɓɩnyɛ.

8

Kaiko na ɔɓɩlɩ pisi ka Lɩmbɛngɩ ko Kunzi

1 Kɩwa wa gɔ wa, mɩngɩmbɔ kɛgɩ ɓata kɩgɩ ka ɓatɩ nɩɓɔ
ɓa ɓɩmatɩkana na Yeso-Kilisito.
2 A ɓɛyɔ, mɩtɩɩ ma Lɩmbɛngɩ-Lotu nɩmɔ apága ɔɓɩlɩ ka
mɩtɩ nɩnɔ amatɩkana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mɩtɩɩ
ma ɓɩnyɛ na kukwakɩ.
3 Kunzi otulyosa ndɩ nɩlɔ Mɩtɩɩ kakwananɩgɩ ndɩ kagya
kyɛ ɓɩpɔ ɓa nzɩyɩ odukusoku ndɩ Mɩtɩɩ mi nɩmɔ ɓipoli.
Ko bulyo yɩtɩmba ɓɩnyɛ, Kunzi akɔ ndɩ ngbanga wa ɓɩnyɛ
nɩɓɔ ɩkaga ka nzɩyɩ pisi katikoku Mikakɩ ɓɩkpɛ. Miki yi nɩnɔ
ɩɓɩkɩta ndɩ na nzɩyɩ abɛ nzɩyɩ ka ɓatɩ ɓa ɓɩnyɛ.
4 Kunzi agya ndɩ ɓɛyɔ kyɛ ɔɓɩlɩ kusu iki mɩɗɔngɔnɩ ɓɛyɔ
Mɩtɩɩ aɓɩkyaga mino. Kɩwa wa gɔ wa, kɛgɩ ɓata yɩgya ya
nzɩyɩ yɔ ika katikpokyoniso, luki limoti nɩyɔ ya Lɩmbɛngɩ-
Lotu.
5 A ɓɛyɔ, ɓatɩ nɩɓɔ ɓaɓyɛgɛ mɩsasa ma nzɩyɩ, tamanaga
kaɓɩ ɩkaga ka lɩkpɩmɩka li nɩlɔ aka lɔ. Luki limoti, nɩɓɔ
ɓaɓyɛgɛ mɩsasa ma Lɩmbɛngɩ-Lotu, tamanaga kaɓɩ ɩkaga
gɔnɩ ka lɩkpɩmɩka li nɩlɔ aka lɔ.
6 Wɩna sɛ, tamanaga ya mɩsasa ma nzɩyɩ atɩkaga ka
kukwakɩ, luki limoti, nɩyɔ ya Lɩmbɛngɩ-Lotu atɩkaga ka ɔɓɩlɩ
na mazɩyɔ.
7 Ɓatɩ nɩɓɔ ɓasyɛ lɩmbɛngɩ ka mɩsasa ma nzɩyɩ ɓa
ɓomuyoniso ko Kunzi. Ɓakagyagɩgɩ ɓata mɩtɩɩ ko Kunzi,
ɓakakwananɩgɩ gɩtɩgɩ kagya yi aka.
8 Ɓatɩ nɩɓɔ ɓaɓyɛgɛ mɩsasa ma nzɩyɩ ɓakakwananɩgɩ
kaponoso Kunzi.
9 Wɩna sɛ, ɩɓunu makaɓyɛgɩgɩ ɓata mɩsasa ma nzɩyɩ,
luki limoti, maɓyɛgɛ kɩwa mɩsasa ma Lɩmbɛngɩ-Lotu, kyɛ
Lɩmbɛngɩ ko Kunzi a kɩsɔ kunu. Mɩmbanzɩ kiki na
Lɩmbɛngɩ ka Kilisito, iba kɛgɩ mɩtɩ kakɩ.
10 Kika kanɩ Kilisito a kɩsɔ kunu, gɩtɩgɩ nzɩyɩ kunu
kokwo ko bulya lɩkpɩmɩka la ɓɩnyɛ, Lɩmbɛngɩ-Lotu
amɩpátɩ ɔɓɩlɩ, kyɛ Kunzi amuitisoni ɓongbingbili.

11 Kika kani Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Yeso
ka mbʉkʉ a kʉsɔ kunu, Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Kilisito
ka mbʉkʉ, amʉpátʉ gɔnɨ ɔɓɨlɨ ka nzʉyɨ kunu ya kukwakʉ.
Amʉpá ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ nɨlɔ ikaga kʉsɔ
kunu.
12 Kinili, ɓamamakɨ, ta na luɓu, luki limoti kɛgʉ luɓu wa
nzʉyɨ ɓɛ kyɛ tiki kagya mʉsasa mi.
13 A ɓɛyɔ, makika kaɓyɛ lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ, mokwatʉ.
Luki limoti, makamwɔ yɨgya yanyɛ ya nzʉyɨ pisi ka
Lɨmbɛngɨ-Lotu, mikatʉ na ɔɓɨlɨ.
14 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ukpokyonisogo, ɓa
ɓomiko Kunzi.
15 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ miniso nolu, kɛgʉ lɨmbɛngɨ la
ɓusunzu, kamutumisa ɓata na kʉɓangakʉ. Luki limoti,
a Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ amuitiso ɓomiko Kunzi, atɨkpamya
kamaka Kunzi na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Aba! Baba!»
16 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi akatimibiso ɓɨngbanganya ka
mambɛngɨ kusu ɓɛ ta ɓomiko Kunzi.
17 Kika kani ta ɓomikakɨ, takwanana kʉwa ndɛkɛ kalya
lisimo nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ kakɨ. Talya ndɛkɛ lisimo li
nɨlɔ pa imoti na Kilisito. A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso pa imoti
na ɨɓʉ, togulya ndɛkɛ ka ɨbɨba pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.

Ɨbɨba nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku

18 Nakaɨna ambɛ takakwananɨgʉ kokingyoso ɨbɨba yi nɨyɔ
a ndɛkɛ kodoku no kumbu nɨyɔ takalya mbɨya wanʉ.
19 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ, akaɓʉndaga na
mʉsasa kʉgbɛ ngbingo nɨnɔ Kunzi uwonisila ndɛkɛ mino
ɓomikakɨ ɓɨngbanganya.
20 A ɓɛyɔ, makpʉmaka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ ogu-
lyoni kusili wa mʉtʉʉ ma makpʉmʉka ma payaya. Kɛgʉ
makpʉmʉka mi nɨmɔ mɔ apa ndɨ, luki limoti Kunzi nɔ obisa
ndɨ kusili wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Wɨna sɛ, mʉtamanagɨ a ɓɛ:
21 lɨsyɛ limoti, Kunzi akʉlagatʉ ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ agya ndɨ ka ɓusunzu ɓa mʉtʉʉ mi nɨmɔ apʉtaga masɨ,
kyɛ ogulyi kʉwa ka kʉlɨkanaga ya ɨbɨba nɨyɔ ka ɓomiko
Kunzi.
22 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ,
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ akaigomisogo,
anɨmʉkana mʉzʉzʉla abɛ muko yi nɨnɔ mʉma ikaga kalya.
23 Luki limoti, kɛgʉ asɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ.
Gʉtʉgʉ iɓusu aka nɨɓɔ tinisa ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ
talʉ-talʉ wa apɛpɛ ko Kunzi, tikaga gɔnɨ kaigomisogo ka
mambɛngɨ kusu. Tikaga kaɓʉndɨla na mʉsasa ambɛ Kunzi
atiitisi ɓomikakɨ, atɨkʉlaga ka ɓusunzu.

24 A ɓɛyɔ, toukoni, luki limoti pisi ka mʉtamanagɨ
aka. Wakika kaɨna nɨlɔ wakatamanaga, iba kɛgʉ ɓata
mʉtamanagɨ mɔ. Mʉtʉ tino nɔ obisaga mʉtamanagɨ ko luki
nɨlɔ a kʉwa kaɨna?
25 Luki limoti, takika na mʉtamanagɨ ko luki nɨlɔ takɛgʉ
kaɨna, isi yi ɓɛ takaɓʉndɨlaga na lɨmbɛngɨ lɨnda.
26 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atisingyogo mino
ka ɓʉpɔ. A ɓɛyɔ, takibigʉ kalʉmba ɓɛyɔ okwononi
mino. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨkpɛ lɔ atɨlʉmbɨlyaga
ka yɨgama nɨyɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo pisi ka
mʉnzɨna.
27 Kunzi nɨnɔ ibaga ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ, ibagatʉ
nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ikaga kapa kakʉnga. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-
Lotu ʉlʉmbɨlyaga ɓatʉ ko Kunzi ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.
28 Takaiba ɓɨnza ambɛ ka makpʉmuka masɨ, Kunzi
ʉgyɨlyaga ɓʉnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapaga. A ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ʉmakaga ndɨ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ osisilya ndɨ mino.
29 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ kambwa aka,
ubisa gɔnɨ ndɨ di kaika abɛ Mikakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Mikakɨ
ika ndɛkɛ pʉta luga ka ɓamamakɨ ɓudingi.
30 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ kambwa aka ɓɔ,
ʉmakaga ndɨ nɨ ɨyɨ gɔnɨ. Nɨɓɔ ʉmakaga ndɨ, uitisa ndɨ nɨ
ɨyɨ gɔnɨ ɓongbingbili. Na nɨɓɔ uitisa ndɨ ɓongbingbili, ʉpá
ndɨ nɨ ɨyɨ gɔnɨ ɨbɨba kakɨ.

Ɓudingi ɓa sɨpananɨsɔ ko Kunzi

31 Kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, taɓɨkya kʉwa ɓata
ɓʉnɨ? Kunzi kika ka mutili kusu, wanɨ kʉwa ɓata nɔ
akwanana katiikyonilyo?
32 Ɨyɨ, kakyagʉ ndɨ kapá Mikakɨ, luki limoti asʉta ndɨ ka
kukwakʉ ko bulya kusu ɓasɨ. Atimimya kʉwa ɓata lɨkɨ
makpʉmʉka masɨ pa imoti na Mikakɨ?
33 Wanɨ nɔ akwanana kaʉsʉngʉlya ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi
ʉpʉnaga? Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Kunzi nɔ uitisa
ɓatʉ ɓongbingbili.
34 Wanɨ kʉwa nɔ akwanana kaubiso na mʉngɨmbɔ?
Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Yeso-Kilisito okwa ndɨ,
na ɓata opupa ka mbʉkʉ, ikaga wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ
ko Kunzi katɨlʉmbɨlya.
35 Luki tino lɔ akwanana katigbonoso na sɨpananɨsɔ ka
Kilisito? Ika sɛ kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya,
lʉnga ikanɨ kukwakʉ?
36 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso ko Kunzi ɓɛ:
«Ɓikaga kakɨsa masyɛ masɨ katɨmwɔ ko bulya kakʉ,
ɓanatɨgya abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓikaga kaɨnda kaʉkɔ ɓingo.»

8:36 8:36 Wanda ka Mambʉ 44:22.

37 Luki limoti, ka masɨ nɨmɔ ikaga katɨgya mɔ, tikaga
ɓotutungyo kʉgbɛ pisi ka nɨnɔ atɨpa ndɨ.
38 A ɓɛyɔ, nakaiba ɓɨnza ambɛ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti
aka, kakwananɨgʉ katigbonoso na sɨpananɨsɔ ko Kunzi: iki
kukwakʉ, ɔɓɨlɨ, ɓamalaika, ɓangama, ngu, lɨkpʉmʉka la
masyɛ mi nɨma ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ okodoku,
39 iki ngu ya kʉgʉ ikanɨ nɨyɔ ya kusili, gʉtʉgʉ luki
limoti aka nɨlɔ Kunzi agya ndɨ. Lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti
aka kakwananɨgʉ katigbonoso na sɨpananɨsɔ nɨsɔ Kunzi
atiwonisila ndɨ kʉsɔ ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ

1 Nakaɓɨkya lɨngʉnʉ kyɛ na kʉsɔ ka Kilisito, nakɛgʉ
kamʉɓɔ. Lɨyʉ kamɨ la kʉsɔ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu okpokyon-
isogo, akemibiso ɓɨngbanganya ɓɛ nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ.
2 Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka
lɨmbɛngɨ nɨyɔ kɛgʉ na muliɓo.
3 A ɓɛyɔ, ko bulya lɨvananza nɨlɔ nɨɓʉkʉta mino, napatʉ
ɓi ambɛ Kunzi ɛgbangɨ ɨmɨ, nɨgbanana na Yeso-Kilisito ka
pa kaɓʉ.
4 Ɨɓʉ nɨ Ɓezaleli. Kunzi uitisa ndɨ ɓomikakɨ, uwonilisa
ndɨ ɨbɨba kakɨ, akɔ ndɨ liwai na ɨɓʉ, ʉpá ndɨ Mʉtʉʉ,
uwonilisa ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino kabibiso, ʉpá ndɨ
ɓagʉmɛ.
5 Ɓa ka lɨvananza ka ɓotitosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ, Isaka
na Yakɔbɔ. Kilisito ɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ pisi ka nzʉyɨ ka
lɨvananza li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, ɨyɨ nɨnɔ a kʉgʉ wa masɨ, a Kunzi
nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
6 Kɛgʉ ɓɛ kyɛ agʉmɛ ko Kunzi ogwa kʉwa ndɨ payaya. A
ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Ɓezaleli
ɓɔ ɓa Ɓezaleli ɓa lɨngʉnʉ,
7 ɓatʉ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Abalahamʉ ɓakɛgʉ
ɓasɨ ɓomikakɨ ɓa lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ
Abalahamʉ ɓɛ: «Nʉpá ndɛkɛ ɓomiki nɨɓɔ nʉwanyaga ndɨ
pisi ka Isaka.»
8 Isi yi ɓɛ, ɓomiko Kunzi ɓa lɨngʉnʉ kɛgʉ nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta
ko pisi ya nzʉyɨ, luki limoti, a asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓɨɓʉkʉta pisi
ka agʉmɛ.
9 A ɓɛyɔ, agʉmɛ yi a ndɨ ɓɛ: «Nodoku ndɛkɛ ko ngbingo
yi nɨmʉna gɔnɨ mʉ, Sala ika ndɛkɛ kanɨ aɓukutini miki
mʉlʉkʉ yi.»

9:7 **9:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12. **9:9** **9:9** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:10, 14.

10 Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, Lɨbɨka ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓalʉkʉ
ɓi ɓaɓa ɨɓʉ na titosu ɓɛyɔ ka Isaka.
11-12 Ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ mbɛyɨ ɓakɨɓʉkʉta, kanɨ
ɓakanogyigʉ gʉtʉgʉ ɓʉnza aka ikanɨ ɓʉnyɛ, Kunzi aɓɨkya
ndɨ Lɨbɨka ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓɛ: «Pʉta agugubyaga
ndɛkɛ miki.» Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ otulyosi nɨlɔ a ndɨ
nɨ oɓungusyogini kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpʉnagɨgʉ
ɓambanzʉ kanda yɨgya kaɓʉ, luki limoti, lɨpʉpʉna kakɨ
aɓyɛnɛnɛgɛ na molikoni kakɨ kʉ kaɓʉ.
13 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Napa ndɨ Yakɔbɔ, luki limoti namʉya Esaʉ.»
14 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Ambɛ Kunzi kɛgʉ
wongbingbili? A wongbingbili!
15 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Musa ɓɛ: «Nika ndɛkɛ no kumbu ka
mʉtʉ nɨnɔ napa kamɨnyɨlya kumbu, nagyɨlya ndɛkɛ ɓʉnza
nɨnɔ napa kagyɨlya ɓʉnza.»
16 A ɓɛyɔ, ɓʉnza ko Kunzi kandagɨgʉ nɨlɔ mʉmbanzʉ
apaga, ikanɨ kɛkɛlɛ kakɨ, luki limoti lɨkpʉmʉka li nɨlɔ andi
asɨ Kunzi aka mombukwana kumbu.
17 Kʉsɔ wa Moɓiso Motu, Kunzi aɓɨkya ndɨ ngama wa
Misili ɓɛ: «Nʉpá ndɨ ɓʉngama kyɛ nowonisili ngu kamɨ pisi
kʉ kakʉ na lɨtɔmbʉ lasɨ iba lino kamɨ.»
18 Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka nɨnɔ apaga kamɨnyɨlya
kumbu, otiwoso lɨmbɛngɨ ka nɨnɔ apaga katiwoso lɨmbɛngɨ.

Ngbʉta no kumbu ko Kunzi

19 Wɛɓɨkyatʉ yagɔgɔ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, ko bulya
tino yɔ Kunzi o mino kauyoyiso ɓambanzʉ? A ɓɛyɔ, wanɨ
nɔ akwanana kagya ɗongoso na nɨlɔ akapa?»
20 Luki limoti, ɨwɛ mʉtʉ tino sɛ kʉwa nɔ wakwanana
kagya ɗongoso no Kunzi? Mbɨkɛ ya tʉkʉtɔ akwananatʉ
kamuusa mʉlʉka-ɓambɨkɛ ɓɛ: «Wɛlʉka ndɨ ɓɛnɛ ko bulya
ɨkɨ?»
21 Mʉlʉka ɓambɨkɛ akwanana kagya na tʉkʉtɔ ɓɛyɔ aka
yɔ opo mino: akwanana kalʉka na mʉɓʉngʉ ma tʉkʉtɔ
mimoti, mbɨkɛ ya lɨgabʉ lapʉ ikanɨ nɨyɔ ya lɨgabʉ kusili.
22 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka nɨyɔ Kunzi agya ndɨ. Apa ndɨ
kowonisilo ngbʉta kakɨ na kaibisikoso ngu kakɨ. Luki limoti,
ʉɓʉndɨlya ndɨ na lɨmbɛngɨ linda, ɓambanzʉ nɨɓɔ ngbʉta
kakɨ akwanana ndɨ kauipo na nɨɓɔ ɓakwanana ndɨ kogulya
ka mʉngɨmbɔ.
23 Apatʉ ndɨ gɔnɨ kowonisilo ɨbɨba kakɨ yidingi ka ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨɓɔ a na ɨɓʉ no kumbu. Uɓungusyaga ndɨ ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ kambwa aka kogulya ka ɨbɨba kakɨ.

9:11-12 **9:11-12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 25:23. **9:13** **9:13** Wanda ka Malaki 1:2-3. **9:15** **9:15** Wanda ko Pupo 33:19. **9:17** **9:17** Wanda ko Pupo 9:16.

24 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ni iɓusu. Katimakagagʉ ndi asi iɓusu aka
luga ka Ɓayuda, luki limoti luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda gɔni.
25 A nilɔ Kunzi aɓikya ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino
ka kitaɓʉ ka mugyalandʉ Ɔsia ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi ɓatʉ kami,
nʉmaka ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami,
ɓatʉ niɓɔ nakʉpagigʉ ndi,
nʉmaka kʉwa ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami ɓʉpaka.
26 Ka pa niyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Makɛgʉ ɓatʉ kami,›
ɓʉmaka ndɛkɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛ ɓomiko Kunzi ninɔ apága
ɔɓili.»
27 Isaya apamikana ndi ko bulya ɓomikya Ɓezaleli:
«Gʉtʉgʉ Ɓezaleli ɓakiko ɓi ɓudingi abɛ mbumi ko liɓo
lidingi, ɓakɛɗɛ aka luga kaɓʉ ɓɔ ɓinisana ndɛkɛ na
muhukuso.
28 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu otulyasa ndɛkɛ ka ɔɓili, lasi
nilɔ aɓikya ndi ni kolipyisigʉ.»
29 Ɓɛgɛyɔ Isaya aɓikya ndi mino ka mambwa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu ninɔ a no ngu yasi katisili ndi ɓomiki,
iba tiitoni kʉwa abɛ gʉɗʉ wa Sɔdɔmʉ,
iba ta mʉɗɔngɔni abɛ gʉɗʉ wa Gɔmɔlɔ.»

Muhukuso a pisi ka baya, kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ

30 Taɓikya sɛ kʉwa ɓʉni? Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgʉ
ndi kakisa kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Wina sɛ,
Kunzi uitisoni kʉwa ɓongbingbili pisi ka baya.
31 Luki limoti, Ɓezaleli ɓa ndi kapa kaiita ɓongbingbili
pisi ka Mʉtʉʉ, wina sɛ, ɓakadwɛgʉ ndi mino.
32 Igyonosa ndi ɓɛyɔ ko bulya iki? Kyɛ ɓakɛgʉ ndi kakisa
ɓungbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya, luki limoti
ɓa ndi kasima ɓɛ ɓika ɓongbingbili pisi ka yigyigyilya.
Ɓasakaga ka «litalʉ nilɔ lisokisogo,»
33 ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Wikwɛ sɛ, nakobiso kʉ ka gʉɗʉ wa Siona litalʉ lisokisogo,
litalʉ la kugwisiso ɓambanzʉ.
Luki limoti, mʉtʉ ninɔ abailya litalʉ nilɔ, kikigʉ ndɛkɛ no
suni.»

10

1 Ɓomika-mamaaa, mʉsasa ma limbɛngi kami na
malʉmba kami ko Kunzi ko bulya ka Ɓayuda a ambɛ
ɓinisoni na muhukuso.

9:25 9:25 Wanda ka Ɔsɛya 2:25. **9:26 9:26** Wanda ka Ɔsɛya 2:1. **9:28 9:27-28** Wanda ka Isaya 10:22-23. **9:29 9:29** Wanda ka Isaya 1:9; Mʉpʉnganagi 19:23-28. **9:33 9:33** Wanda ka Isaya 8:14; 28:16.

2 A ɓɛyɔ, nakwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ko bulya
kaɓʉ ambɛ ɓa na kɛkɛlɛ kʉgbɛ ko bulya ko Kunzi, luki
limoti kɛkɛlɛ yi kɛgʉ yɨmatɨkanaga na yimibo ya lɨngʉnʉ.
3 Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino
ɓambanzʉ ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ, ɓɨkɨsɨlya ndɨ nɨ
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi pisi yi. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakya
ndɨ kaɓyɛ pisi yi nɨyɔ Kunzi uitisaga mino ɓambanzʉ ɓatʉ
ɓongbingbili.
4 A ɓɛyɔ, Kilisito odwisoni Mʉtʉʉ ka Musa ka muliɓo, ɓɛ
kyɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya ɓɨɨtɨ ɓongbingbili ko misa ko
Kunzi.

Muhukuso a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

5 A ɓɛyɔ, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yɨgya Mʉtʉʉ,
Musa okpikaga ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ iko na
ɔɓɨlɨ ko pisi yi.»
6 Luki limoti, nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ ko bulya kaiko ngbingbili ka
baya nɨlɨ: «Wakimuusonitɔgʉ ɓɛ wanɨ nɔ aɗaka kʉgʉ wa
lɨsyɛ?» Isi yi ɓɛ kasisoku Kilisito.
7 Wakimuusonitɔgʉ gɔnɨ ɓɛ: «Wanɨ nɔ osyo ka lɨɓyɛ lodu
kʉ?» Isi ɓɛ kapupisoku Kilisito luga wa ɓamanda.
8 Luki limoti, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka ko Kunzi
a ɓuwobi na ɨwɛ ka mʉnɔkʉ kakʉ na ka lɨmbɛngɨ kakʉ.»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mongoni ma baya nɨmɔ takakʉwaga.
9 Wakaɓɨkya ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ Yeso
nɨ Mombukwono-dosu, wakabaɨlya ka lɨmbɛngɨ kakʉ ɓɛ
Kunzi apupisatʉ ndɨ ka mbʉkʉ, winisono na muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kabaɨlya ka lɨmbɛngɨ, Kunzi aitisatʉ
mʉtʉ wongbingbili, katʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɨngbanganya na
mʉnɔkʉ kakɨ, inisono na muhukuso.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlya,
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»
12 Kinili, ɓudididi kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda kyɛ Mombukwana-daɓʉ ɓasɨ a ɓemoti.
Ʊpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨtatanaga na ɨyɨ makpʉmʉka man-
zanza mudingi.
13 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
ɨtatanaga ndɛkɛ no lino ka Mombukwono-dosu inisanatʉ
ndɛkɛ na muhukuso.»
14 Ɓɨtatanaga sɛ kʉwa na ɨyɨ lɨkɨ kanɨ ɓakabaɨlyagʉ?
Ɓabaɨlya lɨkɨ kanɨ ɓakʉkanagʉ ndɨ mongoni kakɨ? Ɓʉkana
lɨkɨ kanɨ ɓakuɓɨkyogigʉ mongoni kakɨ?
15 Na ɓata, ɓaɓɨkyaga mongoni mi lɨkɨ kanɨ ɓakutikigʉ
ɓambanzʉ kaɓɨkyaga? Ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «A

10:5 10:5 Wanda ka Ɓalawi 18:5. **10:8 10:6-8** Wanda ka Yɨgɨlya 30:12-14.
10:13 10:13 Wanda ka Yuweli 3:5.

magyagya mudingi kaʉmɨna ɓambanzʉ kodoku no mongoni manza!»

16 Luki limoti, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓabaɨlya ndɨ Mongoni
Manza. A ɓɛyɔ, Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ kʉʉ kusu?»

17 Kinili, baya odogoku pisi kaʉkana mongoni nɨmɔ
ɓikaga kaɓɨkyaga, mongoni mi nɨmɔ nɨ kʉʉ ya lɨkpʉmʉka
ka Kilisito.

18 Luki limoti, nakauusa ambɛ: «Ɓayuda ɓakʉkanagʉ ndɨ
kʉʉ yi nɨyɔ?» Ɓʉkana ndɨ ɓɨnza! Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya
ɓɛ:

«Mayʉ ka ɓakʉkʉwa imukosa ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ,
Mʉnzɨna kaɓʉ adwɛ kʉ kwa kʉ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.»

19 Nuusoku ɓata ambɛ: «Ɓezaleli ɓakotombisyagʉ ndɨ?»
Musa aɗɨkya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ:

«Namudukusoku ndɛkɛ ɓatʉ ɓa imi na lɨvananza la
payaya.
Namukondikosaga ndɛkɛ mambɛngɨ na lɨvananza nɨlɔ kɛgʉ
na yimibo.»

20 Isaya ɨkpʉnda ndɨ gɔnɨ kaɓɨkya ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:

«Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛkɨsagɨgʉ ndɨ, ɓeminoni,
Nipupisa ndɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛmuusogigʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka.»

21 Luki limoti, ko bulya ka Ɓezaleli, aɓɨkya ɓɛ:

«Masyɛ masɨ, nʉnanɨlyaga ndɨ maɓɔkʉ
lɨvananza nɨlɔ liɓuna muki na nɨlɔ la sɨlɨ-sɨlɨ.»

11

Kunzi kumbimbagʉ ndɨ Ɓezaleli

1 Nakauusa nɛkɨ ɓɛ: Kunzi umbimboni ɓatʉ kakɨ? Haaa!
Gʉtʉgʉ iki yi aka! A ɓɛyɔ, ɨmɨ mombukwana-dakɨ na
Muizaleli, ka lɨvananza ka Abalahamʉ na ko pigo ka
Benyamini.

2 Kunzi kumbimbagʉ ndɨ ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɨpʉnɨlyaga ndɨ
kambwa aka. Mibatʉ nɨlɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ko bulya
ka Ɨlɨya wa a ndɨ mino kaɨgama kambwa ko Kunzi ko bulya
ka Ɓezaleli ɓɛ:

3 «Heɓeee, Mombukwono-dosu! Ɓulumwisogini
ɓogyalandʉ kakʉ, ɓʉpanza gɔnɨ ɓagbɔgbɔ ɓa ɓapɛpɛ
kakʉ. Notigolini kʉwa ɨmɨ mʉkaka aka, na ɓa gɔnɨ kapa
kɛmwɔ.»

10:15 10:15 Wanda ka Isaya 52:7. **10:16 10:16** Wanda ka Isaya 53:1. **10:18 10:18** Wanda ka Mambʉ 19:5. **10:19 10:19** Wanda ka Yɨgɨlya 32:21. **10:21 10:21** Wanda ka Isaya 65:2.

4 Luki limoti, Kunzi asikisya ndɨ ɓʉnɨ? Asikisya ndɨ
ɓɛ: «Niɓuulyogi ɓi ɓambanzʉ ɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka niɓɔ
ɓakoɓunigʉ ɓi moli kambwa ko kunzi nɨnɔ lina ɓɛ Bali.»
5 Mbɨya wanʉ, a gɔnɨ ɓɛgɛyɔ, a tʉ na ɓatʉ ɓakɛɗɛ niɓɔ
Kunzi upunogoni ndɨ ko bulya ɨzɨyɔ kakɨ.
6 Ʉpʉnaga ndɨ pisi ka ɨzɨyɔ, kɛgʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Kiki
ndɨ ɓɛyɔ, ɨzɨyɔ ko Kunzi kikigʉ ndɨ ɨzɨyɔ ya lɨngʉnʉ.
7 Nɨlɔ a sɛ kʉwa kaɨɓɨkya ɓʉnɨ? Ɓezaleli ɓakɨnagʉ ndɨ
nɨlɔ ɓa ndɨ kakɨsa, luki limoti ɓatʉ ɓi niɓɔ Kunzi ʉpʉnaga
ndɨ, ɓɨnatʉ ndɨ ɨɓʉ. Niɓɔ ɓagɔgɔ ɓasɨkana ndɨ, ɓɨɨta ndɨ na
mʉ mapʉ.
8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino
ɓɛ: «Kunzi ʉpá ndɨ lɨmbɛngɨ liti. Kadwɛ na lɨsyɛ li
nɨlɨ, udulogoni miso kyɛ ɓakinonitɔgʉ, ʉdʉlaga motili kyɛ
ɓakukononitɔgʉ.»
9 Ngama Daudi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Malɨlɨ ma ɓodumo kaɓʉ ɨɨtɨ kpaka ikanɨ kuyakʉ,
kaugwisiso na kaʉpá azaɓʉ.
10 Misa kaɓʉ opiyi ɓipi kyɛ ɓakinonitɔgʉ ɓata,
udidikiso gɔngʉ kaɓʉ ɓongbinga ɓasɨ.»
11 Na kʉwa kauusa ambɛ: «Wa Ɓayuda ɓasakaga ndɨ
mino, ɓogwa kʉwa ndɨ lɨngʉnʉ aka?» Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ!
Luki limoti, pisi ka sakaga kaɓʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Ɓayuda
ɓapʉnga ndɨ kaʉmɨna no misa mopi.
12 Ɓʉnyɛ ka Ɓayuda apá ndɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ
ka ɔɓɨlɨ, kugwakʉ kaɓʉ apá ndɨ gɔnɨ ɨzangɨa yidingi ya
lɨmbɛngɨ ka ɓɛvananza. A ɓɛyɔ, ɓayuda ɓasɨ ɓakamɨgɨlya
Kunzi ika kʉwa ɓata ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ!

Muhukuso ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

13 Mbɨya wanʉ, nakamʉɓɨkya iɓunu niɓɔ makɛgʉ
Ɓayuda. Ɨmɨ, na atʉtʉmbwa ka ɓɛvananza niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda, nogwaga magyagya kʉgbɛ ka ligubo li nɨlɔ kamɨ
lɔ.
14 Kinili, na na mʉtamanagɨ kagya ɓɛ ɓava-kʉkamɨ
ɓamʉmɨnɨlyɨ imi iba nuhukusogi ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
15 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ʉtɛ ndɨ mino Ɓayuda
ka kpɔlɔ, Kunzi ʉkanana ndɨ na ɔɓɨlɨ. Ika sɛ kʉwa ɓʉnɨ
wa ɓamigilyoku ɓata mino Kunzi? Ika kʉwa abɛ ɓatʉ niɓɔ
ɓokwaga ndɨ, ɓapʉngini ɓata ɔɓɨlɨ!
16 Ɓakapá Kunzi igbutu ya mukati nɨyɔ ya mambwa,
mukati masɨ nɨmɔ otigolo ika kʉwa makakɨ gɔnɨ. Ɓakapá
lyo ya ɨbʉkʉsɔ, tabɨ yi ika kʉwa ya kakɨ gɔnɨ.

11:4 11:4 Wanda ka 1 Ɓangama 19:18. **11:8 11:8** Wanda ka Yɨgɨlya 29:3; Isaya 6:10. **11:16 11:16** Wanda ka Lɨtatanga 15:19-20.

17 Ɓezaleli ɓa abɛ ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni nɨsɔ Kunzi akɔgɔ
ndɨ mino tabɨ yi. Ɨwɛ nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ
ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨsɔ ɓokpokpisa ndɨ ka pa ya tabɨ
nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ. Wa kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kanvɨnvɨlya lɨɓo
kotukyoku ko lyo ya ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni si nɨsɔ.
18 Kinili, wakinonitɔgʉ tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ payaya.
Wakaɨbɨba ko bulya ɨkɨ? Kɛgʉ ɨwɛ nɔ wolyolyisogo lyo, luki
limoti lyo yɔ ulyolyisogo.
19 Wakwananatʉ yagɔgɔ kɛɓɨkya ɓɛ: «Ɓakɔgɔ ndɨ tabɨ yi
nɨyɔ kyɛ ɓɛkpokpisi kʉwa ɨmɨ wa.»
20 A lɨngʉnʉ. Ɓakɔgɔ ndɨ kyɛ kɛgʉ ndɨ na baya. Ɨwɛ,
wamʉkpakpa wa ko bulya baya. Wakibibonitɔgʉ, luki
limoti wika na kʉɓangakʉ.
21 A ɓɛyɔ, kika kanɨ Kunzi kʉɓɨɓɨlagagʉ ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ
ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ sɨkʉna, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɨwɛ
aka?
22 Winini ɓɛyɔ Kunzi owonisilo mino ko ngbinga ɓemoti
ɓʉnza na ɗɨya kakɨ. A mʉɗɨya na ɓatʉ nɨɓɔ ɓogwo, a na
ɓʉnza na ɨwɛ. Luki limoti, okwononi kaɨtɨkɨtɨlaga ka ɓʉnza
ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, ɓʉkɔtʉ gɔnɨ ɨwɛ.
23 Kika kanɨ Ɓayuda ɓosini ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kaɓʉ, ɓukpokpisatʉ
wa gɔ wa ɓa ndɨ mino kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi a na ngu
kaukpokpiso ɓata wa gɔ wa ɓa ndɨ mino.
24 Ɨwɛ yi nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma
ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨmɔ ɓakɔ ndɨ, ɓokpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ
sɨkʉna, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosogigʉ. Ɓayuda ɓa
abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna. Kunzi akwanana nɛkɨ ɓata
kaukpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓotukyoku ndɨ mino.

Lɨvananza ka Ɓezaleli ahʉka ndɛkɛ lasɨ

25 Ɓamamakɨ, nakapa kamumibiso dikiɗi yi nɨyɨ, iba
makivonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓa kimibo kʉgbɛ: Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga
ka Ɓezaleli ɓika ndɛkɛ ka ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓinisana
ndɛkɛ mino na muhukuso.
26 Nɨyɔ a pisi yi nɨyɔ lɨvananza lasɨ la Izaleli inisono ndɛkɛ
mino na muhukuso ɓɛyɔ moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Muhukuso otukyoku ndɛkɛ ka Siona, olimaga ndɛkɛ yɨgya
yanyɛ ka ɓomika Yakɔbɔ.
27 Nagya ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ, ngbingo yi nɨnɔ
nasʉkʉsaga ndɛkɛ mino ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
28 Ɓayuda ɓiitoni ɓomuyoniso ko Kunzi kyɛ ɓakya ndɨ
Mongoni Manza. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ iitoni ɨzangɨya ku kunu
ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ
Kunzi ʉpʉnaga ndɨ mino pisi ka ɓatɨtaɓʉ, asyɛgɛ lɨmbɛngɨ
kʉgʉ kaɓʉ aka.

29 A ɓɛyɔ, Kunzi kapágiguʉ luki mambɛngi maɓa,
koyikosogiguʉ tamanaga kaki kʉguʉ ka mʉtʉ nino ikaga kani
apunogini.
30 Ka ɓʉndɛli ndi, makamʉkanaguʉ ndi Kunzi. Mbiya
wanʉ, Kunzi amukwilyoni kumbu kyɛ Ɓayuda ɓakya ndi
kamʉkana.
31 Na gɔni, mbiya wanʉ Ɓayuda ɓakya ndi kamʉkana
Kunzi kyɛ amukwilyi kumbu. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi
akwanana gɔni kahukwilyo iɓʉ kumbu.
32 A ɓɛyɔ, Kunzi uitisoni ɓatʉ ɓasi abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko
bulya yikya kamʉkana, kyɛ uwonisili iɓʉ ɓasi kumbu kaki.

Kunzi a mudingi kʉgbɛ

33 Lingama ko Kunzi kɛguʉ no ngbimi! Yimibo na
ɓʉgɛgɛlɛ kaki kɛguʉ no kingyoso. Kɛguʉ na mʉtʉ yi nino
akwanana kotombisyo tamanaga kaki ikani kaiba ɓopisi
ɓaya makpʉmʉka kaki.
34 Mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso aɓikya mino ɓingbanganya ɓɛ:
«Wani nɔ iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani nɔ akwanana kapá mʉtiwi?»
35 «Wani nɔ aɗikya ndi kapá luki,
ɓɛ kyɛ ɓakalyitɔ kumbuso yi?»
36 A ɓɛyɔ, masi otukyoku kʉ kaki, masi a makaki na ko
bulya kaki. Kunzi avi ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

12

Ɔɓili wambiya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito

1 Ɓamamaki, kaina ɓɛyɔ Kunzi atikwilya mino kumbu,
nakamʉkʉnga ambɛ wipóni iɓunu ɓamombukwana-donu
ko Kunzi abɛ apɛpɛ muɓisi, ninɔ wotu na muɓosilo Kunzi.
Niyɔ a pisi ya lingʉnʉ niyɔ okwononi mino kabibiso Kunzi.
2 Makoɓyenitɔguʉ yigya ya ɔɓili yi nimʉ, luki limoti,
musoni Kunzi kamuikoso na kamʉpá yimibo yambiya.
Kʉwa wa gɔ wa, makwanana kotombisyo likpʉmʉka li nilɔ
Kunzi apaga: likpʉmʉka lanza, nilɔ aɓosilogo na nilɔ lanza
kʉgbɛ.
3 Kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza niɓɔ Kunzi egyilya, nakamʉɓikya
iɓunu ɓasi ambɛ: mʉmbanzʉ gʉtʉguʉ ɓemoti aka luga kunu
kikonitɔguʉ na yibiba kakitaga ɓɛyɔ okwononi mino. Luki
limoti, wikoni na tamanaga niyɔ okwononi, kaɓyɛnɛnɛ na
baya niyɔ Kunzi apá ndi mʉtʉ yikaka-yikaka.
4 A ɓɛyɔ, ta na nzʉyi yimoti niyɔ a na mababa makpʉ.
Luki limoti, libaba limoti-limoti a na ligubo kaki.

11:34 11:34 Wanda ka Isaya 40:13. **11:35 11:35** Wanda ka Yɔbʉ 41:3.

5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ takika ɓudingi, ta nzʉyɨ
yimoti aka kʉsɔ ka Yeso. Ta ɓakizukonogo ɓasɨ pa imoti
abɛ mababa ma nzʉyɨ yimoti.
6 Ta na ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ atɨpá yɨkaka-yɨkaka. Mʉtʉ
kika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ, okwononi agyɨ ligubo li nɨlɔ
kaɓyɛnɛnɛ na baya kakɨ.
7 Mʉtʉ wagɔgɔ kika na apɛpɛ mugugubya ɓɛngɛnɨ,
ugugubyi. Nɨnɔ a na apɛpɛ muwonisilo, okwononi owon-
isili.
8 Nɨnɔ a na apɛpɛ mutumisa ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ, ok-
wononi utumisi. Nɨnɔ a na apɛpɛ wa sɨpasʉ, okwononi
kapá na lɨmbɛngɨ limoti. Nɨnɔ a na apɛpɛ wa kʉnanaga
ɓɛngɛnɨ, ʉnanagɨ na kɛkɛlɛ na nɨnɔ usingyogo ɓatʉ ɓa
yangya, okwononi agyɨ na magyagya.
9 Sɨpananɨsɔ kikonitɔgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ. Kyoni lɨkpʉmʉka
lanyɛ, migwinonogo na lɨkpʉmʉka lanza.
10 Ponononi luga kunu abɛ ɓomika-muko, magya kɛkɛlɛ
kobibisono.
11 Wikoni ɓatʉ ɓʉgya ligubo no ngu nɨ makɛgʉ ɓaɓɔfʉ.
Mugugubyoni Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ.
12 Wikoni na magyagya ko bulya mʉtamanagɨ kunu,
mika na lɨmbɛngɨ lɨnda ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
wigwinonogoni na malʉmba.
13 Usingyoni ɓomomonu ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ka yangya,
manʉtɨlya ɓobiko ɓɨnza.
14 Hukungulyoni nɨɓɔ ɓakamugyogyiso ɓʉɓʉnga ko
Kunzi. Kunzi uɗukilyo ɓʉɓʉnga nɨ kugbongigʉ.
15 Gwoni magyagya pa imoti na nɨɓɔ ɓakogwa magyagya,
gomoni pa imoti na nɨɓɔ ɓakagama.
16 Wikoni na yʉkanana yanza luga kunu. Makikonito ɓatʉ
ɓakɨbɨnɨka, luki limoti ɓakamʉpá gʉtʉgʉ ligubo la payaya
aka, magya. Makiwonisonito iɓunu ɓamombukwana-donu
abɛ makika ɓatʉ ɓa yimibo.
17 Makomigisyonito mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓʉnyɛ
ka ɓʉnyɛ. Kisoni kagya nɨlɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓiko mino kagbɨtya
ɓamʉ.
18 Kika nɨ akwanananatʉ, gyoni ngu ka mutili kunu kaika
na mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ.
19 Ɓamamakɨ, makigisyonitɔgʉ likosi. Mʉmbanzʉ
kamʉgyɨlya ɓʉnyɛ, musoni ka maɓɔkʉ ko Kunzi kyɛ
Mombukwono-dosu aɓɨkya ka Moɓiso ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisya
likosi, ɨmɨ nɔ nakalya ɓʉnyɛ.»
20 Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mumuyoniso kakʉ
kika na nza, wapá malɨlɨ. Kika na mʉsasa, wamusa liɓo.

12:19 12:19 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35.

A ɓɛyɔ, wakika kagya ɓɛyɔ, ika abɛ wakika kaɗuko na makamʉ mo ɓuku ka mʉ.»
21 Wakosonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaʉndʉngʉlyaga. Luki limoti, ndʉngʉlyaga ɓʉnyɛ pisi kagya ɓʉnza.

13

Uɓongogonito ɓangama

1 Mʉtʉ wasɨ okwononi kaʉɓanga ɓangama kyɛ ɓʉngama ɓasɨ otukyogoku ko Kunzi. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngama Kunzi nɔ ubisogo.
2 Kinili, mʉmbanzʉ nɨnɔ agyaga ɗongoso na ɓangama, agyaga ɗongoso ka nɨlɔ Kunzi omoso. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ɓimokyisiso ndɛkɛ nɨ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ka mʉngɨmbɔ.
3 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnza ɓakʉɓangagɨgʉ ɓangama, luki limoti nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ aka ɓɔ ɓʉɓangaga. Wapatʉ kaiko kanɨ wakɛgʉ kaʉɓanga ɓangama? Gya nɛkɨ ɓʉnza, ngama ubibiso,
4 kyɛ a ka ligubo ko Kunzi kaʉkpamya kagya lɨkpʉmʉka lanza. Luki limoti, wakika kagya ɓʉnyɛ, ɛɛɛ! Mʉɓangatʉ kyɛ akwananatʉ kaʉpá azaɓʉ. Ɨyɨ a ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ.
5 Kinili, okwononi kaʉɓanga ɓangama, kɛgʉ asɨ ko bulya yɨkya ngbʉta ko Kunzi aka, luki limoti kyɛ lɨyʉ kunu la kʉsɔ akamʉkpamya kagya ɓɛyɔ.
6 Kinili gɔnɨ makalyaga mino manzanza. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓogyisisaga ligubo li nɨlɔ kyɛ Kunzi nɔ ubisa ɓɛ ɓagyagɨ ɓɨnza.
7 Mupóni mʉtʉ wasɨ nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapí: kika manzanza, makalya, kika ɓatakisi, muluwo, kika kaɓanga mʉmbanzʉ, maɓanga, kika kabibiso, mabibiso.

Kaiko na sɨpananɨsɔ na ɓɛngɛnɨ

8 Makikonito no luɓu ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kiki asɨ sɨpananɨsɔ aka luga kunu. Mʉtʉ yi nɨnɔ ʉpaga ɓɛngɛnɨ otulyosaga Mʉtʉʉ masɨ.
9 A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ nɨmɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, wakamwonitɔ mʉmbanzʉ, wakiɓonitɔgʉ, wakotononilyonitɔgʉ luki ka ɓɛngɛnɨ», na magɔgɔ masɨ amʉmʉkana ka mʉtʉʉ mimoti aka ɓɛ: «Mʉpa wai-dakʉ abɛ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.»
10 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga wai-dakɨ kagyɨlyɨgʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka. Kinili, sɨpananɨsɔ otulyosaga Mʉtʉʉ masɨ.

12:20 12:20 Wanda ka Mogbitoku 25:21-22. **13:9 13:9** Wanda ko Pupo 20:13-17; Ɣigɨlya 5:17-21; Ɓalawi 19:18.

Wikoni ɓakɨtʉlya ka yigoku ka Yeso

11 Gyoni ɓɛyɔ kyɛ makaiba ɓɨnza ambɛ ngbinga tino nɔ ta
mino mbɨya wanʉ: ngbingo muzuzuko itulyonini. A ɓɛyɔ,
mbɨya wanʉ, muhukuso a kʉwa ɓuwobi na iɓusu kakɨtaga
ngbingo yi nɨnɔ tabaɨlya ndɨ mino.
12 Biti idukulogini, lɨsyɛ a ɓuwobi katɨnɨkaga. Tosini
nɛkɨ yɨgya yanyɛ yo biti, tava makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ
ɓʉlananaga nomu na lɨsyɛ.
13 Tikini na yɨgya yanza nɨyɔ okwononi kaiko na lɨsyɛ.
Tiɓuulyini ka mʉkɔɗɔɗɔ ma malɨlɨ, ka lɨbʉma, ka ɓɨlya, ka
makpʉmʉka manyɛnyɛ, ka mosooni na ko misa mopi.
14 Luki limoti, wimokisyoni ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, nɨ makosigʉ ɓata
lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ kamuluto kagya mʉsasa ma nzʉyɨ.

14

Makabisonito mʉmbanzʉ na mʉkɔmbʉ

1 Mutilyoni ɓɨnza mʉtʉ nɨnɔ a na ɓʉpɔ ka baya nɨ makɛgʉ
na ɨɓʉ na ɓoɗongoso ka mʉtamanagɨ kakɨ.
2 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga pisi ka baya kakɨ ɓɛ akwanana kalya
malɨlɨ masɨ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɓʉpɔ ka baya
alyaga ɨyɨ asɨ mapakʉ aka.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ alyaga ɨyɨ makpʉmʉka masɨ kokwononigʉ
kamɨna payaya nɨnɔ alyaga ɨyɨ mapakʉ aka. Na gɔnɨ,
nɨnɔ alyaga mapakʉ kabisonito na mʉkɔmbʉ nɨnɔ alyaga
makpʉmʉka masɨ, kyɛ Kunzi atilyoni.
4 Ɨwɛ nɨ wanɨ kabiso mʉgya-ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ na
mʉngɨmbɔ? Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ kigwinonogo ka ligubo
kakɨ ikanɨ kasa, nɨlɔ andi mbʉkwakɨ aka. Luki limoti,
igwinonogo ka ligubo kakɨ kyɛ Mombukwono-dosu nɔ a no
ngu kamomoso.
5 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga abɛ masyɛ magɔgɔ mɔ a na ɨzangɨya
kakɨtaga, luki limoti ka mʉtʉ wagɔgɔ, masyɛ masɨ a
mʉɗɔngɔnɨ. Okwononi mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ɓɨnza ka
lɨmbɛngɨ kakɨ nɨlɔ akabaɨlya.
6 Mʉtʉ nɨnɔ obibisaga lɨsyɛ limoti kakɨtaga magɔgɔ,
agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba. Mʉtʉ
nɨnɔ alyaga malɨlɨ masɨ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá
Mombukwono-dosu ɨbɨba kyɛ amigisyaga Kunzi ɨbɨba ko
bulya malɨlɨ. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga ɨyɨ mapakʉ aka agyaga ɓɛyɔ
ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba, ɨyɨ amigisya gɔnɨ
Kunzi ɨbɨba.
7 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu nɨnɔ
a na ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, kɛgʉ

14:2 14:2 Wanda ka 1 Ɓakolito 10:25-27.

gɔnɨ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi,
8 takika na ɔɓɨlɨ, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu,
takokwo, a ko bulya kabibiso ɨyɨ aka gɔnɨ. Kinili, kika
gʉtʉgʉ kanɨ ta na ɔɓɨlɨ ikanɨ tokwini, ta mukumbo ka
Mombukwono-dosu.
9 A ɓɛyɔ, Kilisito okwa ndɨ, opupo ka mbʉkʉ kyɛ iki
Ngama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogoni na nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi.
10 Luki limoti, ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wabisaga mino
mamakʉ na mʉngɨmbɔ? Na ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wamɨnaga
mino mamakʉ payaya? Iɓusu ɓasɨ tika ndɛkɛ ko ngbongu
kambwa ko Kunzi.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨmɨ, Mombukwono-donu, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ:
ɓatʉ ɓasɨ ɓoɓuna ndɛkɛ moli kambwa kamɨ,
na ɨɓʉ ɓasɨ ɓebibisa ndɛkɛ.»
12 Kinili, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ozukaga ndɛkɛ
lɨkpʉmʉka kakɨ mombukwana-dakɨ yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamakʉ ka ɓʉnyɛ

13 Tosini nɛkɨ kobisono na mʉkɔmbʉ luga kusu. Luki
limoti, okwononi kagya ɓɛ: Takagyilyonito mʉmbanzʉ
lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ akwanana kasokisogo
ikanɨ kagwisiso.
14 Matɨkana kamɨ na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni
ɓɨnza ɓɛ malɨlɨ gʉtʉgʉ mimoti aka kɛgʉ ɔpɛ. Luki limoti,
mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ a ɔpɛ, alya ka yakɔlyɨ aka, mʉtʉ yi nɨnɔ
imokyini nɨ ɨyɨ aka ka ɓʉnyɛ.
15 Wakika mʉtʉ wanyɛ ko misa ka mamakʉ ko
bulya malɨlɨ nɨmɔ walyaga, wakɛgʉ na sɨpananɨsɔ.
Wakoputikosonito baya ka mʉtʉ nɨnɔ Kilisito akwilyaga ndɨ
ko bulya malɨlɨ.
16 Kokwononigʉ ɓɛ luki nɨlɔ a lanza ku kunu inisoni abɛ
kika luki lanyɛ ko misa ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
17 A ɓɛyɔ, Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya malɨlɨ ikanɨ ko
bulya luki limwo. Luki limoti, a ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu apága: ɓungbingbili, mazɨyɔ na magyagya.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ agugubyogo Kilisito ko pisi yi nɨyɔ, ikaga
mʉtʉ wanza ko misa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Kinili, tokisini na kɛkɛlɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a na
ɨzangɨya ko bulya yɨpá mazɨyɔ, na nɨlɔ atihukwilya pisi
katʉngbʉlanaga ka baya.
20 Makoputonitɔgʉ ligubo ko Kunzi ko bulya malɨlɨ. A
lɨngʉnʉ ɓɛ takwanana kalya malɨlɨ masɨ, luki limoti, kɛgʉ
ɓɨnza kalya luki nɨlɔ akwanana kagwisiso ɓɛngɛnɨ.

14:11 14:11 Wanda ka Isaya 45:23. **14:16 14:16** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:29.

21 Kɛgʉ ɓɨnza kalya makɔlɔ ikanɨ kamwo vinya na kagya
makpʉmuka masɨ nɨmɔ akwanana kagwisiso mamakʉ.
22 Ɓuulyogo tamanaga kakʉ mombukwana-dakɨ ko bulya
makpʉmʉka mi nɨma kambwa ko Kunzi. Ɨgyagya ka mʉtʉ
nɨnɔ kikogigʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ kanɨ akapa kagya
lɨkpʉmʉka!
23 Luki limoti, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ
mʉmbanzʉ nɨnɔ akalya malɨlɨ na ɓotumo kyɛ nɨyɔ akowon-
isilo ɓɛ kɛgʉ wakamaga ka baya. Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ kɛgʉ
kotukyoku ka baya a ɓʉnyɛ.

15

Togyogini nɨlɔ uɓosilo gɔnɨ ɓɛngɛnɨ

1 Iɓusu nɨɓɔ ta ɓapʉpʉ ka baya, tokwononi
kaʉtʉngbʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya.
Tokokwononigʉ kakɨsa nɨlɔ aka lɔ atiɓosilo.
2 Okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu akɨsɨ
kauɓosilo ɓɛngɛnɨ, kaʉtʉngbʉlaga, na kaungotiso ka baya.
3 A ɓɛyɔ, Kilisito kakɨsagɨgʉ ndɨ nɨlɔ aɓosilaga ndɨ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ. Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ Moɓiso
ko Kunzi ikpiko mino ɓɛ: «Kunziooo! Mosikoni nɨmɔ
ɓʉsɨkaga ndɨ, emigilyoku kʉwa ndɨ ɨmɨ.»
4 Masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ndɛlɨ ka Moɓiso ko Kunzi,
ikpikaga ndɨ kyɛ atɨtɨwɨ. Moɓiso mi nɨmɔ atɨpága lɨmbɛngɨ
lɨnda, atitumisa mambɛngɨ ɓɛkyɛ tiki na mʉtamanagɨ.
5 Kunzi nɨnɔ apága lɨmbɛngɨ lɨnda na otumiso mambɛngɨ,
amʉpí yʉkanana luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito
apaga mino.
6 Kʉwa wa gɔ wa, iɓunu ɓasɨ, mika kabibiso Kunzi, Abakɨ
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na lɨyʉ limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

7 Tilyononi luga kunu kyɛ Kunzi avɨ ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ Kilisito amʉtɨlya ndɨ mino.
8 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ Kilisito odoku
ndɨ kaiko mʉgya-ligubo ka Ɓayuda kowonisilo lɨngʉnʉ ko
Kunzi pisi kautulyoso ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓatɨtaɓʉ.
9 Odoku ndɨ gɔnɨ kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓabibisi
Kunzi ko bulya lɨmbɛngɨ kakɨ lo kumbu, ɓɛgɛyɔ Moɓiso
aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kinili, nubibisaga ndɛkɛ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
nɨmbɨlaga ndɛkɛ ko bulya ɨbɨba yo lino kakʉ.»
10 Moɓiso aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:

15:3 15:3 Wanda ka Mambʉ 69:10. **15:9 15:9** Wanda ka Mambʉ 18:50.

«Iɓunu, ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, gwoni magyagya pa imoti na
lɨvananza nɨlɔ Kunzi apʉnaga ndɨ!»
11 Oɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Iɓunu ɓɛvananza ɓayasɨ, mubibisoni Kunzi,
iɓunu ɓatʉ ɓasɨ, mubibisoni.»
12 Mugyalandʉ Isaya aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Yɛsɛ* odokuto ndɛkɛ,
amaga ndɛkɛ, alya ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza,
na ɓɛvananza ɓobisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ kʉ kakɨ.»
13 Kunzi nɨnɔ apága mʉtamanagɨ, amutumisi na
magyagya na mazɨyɔ ko bulya baya nɨyɔ ma noyu kʉ kakɨ,
iba motumi na mʉtamanagɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

14 Ɓamamakɨ, ɨmɨ ɓɨkpɛ nakaiba ɓɨnza ambɛ ma ɓatʉ
ɓanza kʉgbɛ, ɓutumo na masɨ nɨmɔ okwononi ɓɛ mibi,
mibagatʉ kapánana mʉtɨwɨ.
15 Luki limoti, namukpikilyagatʉ makpʉmʉka mudingi
ka balʉwa kamɨ nɨ nakɛgʉ na kʉɓangakʉ, kamutomosyo
mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Nokpikaga ndɨ ɓɛyɔ ko bulya
ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ,
16 kaika mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ɓɛvananza
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nakagya ligubo abɛ kumu ko Kunzi
kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ, iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓɨɨtɨ apɛpɛ nɨnɔ aɓosilaga Kunzi, apɛpɛ nɨnɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓuɓisoni ɓitu.
17 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana
nɛkɨ kaɨbɨba ko bulya ligubo nɨlɔ nakagyɨlya Kunzi.
18 A ɓɛyɔ, nakɨkpʉnda kaɓɨkya lɨkpʉmʉka, ika nɨlɔ aka
lɔ Kilisito otulyosa ndɨ pisi kʉ kamɨ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓamibi Kunzi. Agya ndɨ nɨlɔ pisi ka mʉnzɨna na
yɨgya kamɨ,
19 pisi ko ngu ya mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ nagya ndɨ ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Kinili,
naɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Kilisito ka ɓa pa ɓayasɨ
katʉkya ka Yelusalɛma na kadwɛ ka iwili ya Ililiko.
20 Luki limoti, na ndɨ kapa kaɓɨkyaga Mongoni Manza asɨ
ka ɓapa nɨɓayɔ ɓakanukonigʉ mino mongoni ka Kilisito,
kyɛ nakɛgʉ ndɨ kapa kopika ka muɓumbe ka mʉtʉ wagɔgɔ.
21 Nagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉɓɨkyagagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓamɨnatʉ ndɛkɛ,

15:10 15:10 Wanda ka Yɨgɨlya 32:43. **15:11 15:11** Wanda ka Mambʉ 117:1.
* **15:12 15:12** *Yɛsɛ:* A ndɨ abakɨ Daudi.

a ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓakʉkanagʉ ndɨ Mongoni kakɨ,
ɓotombisyatʉ ndɛkɛ.»

Pɔlɔ a na tamanaga kaaga ka Lʉma

22 Ligubo lo Mongoni Manza lɔ ɛkpɨngba ndɨ nganga ɓɨkyɔ
kaɨnda ku kunu kʉ.
23 Luki limoti, mbɨya wanʉ nomoni ligubo kamɨ ka ɓewili
ɓi niɓayɨ. Kʉsɔ wa ɓyanga ɓudingi, nikaga na mʉsasa
kaɨnda kamʉmɨna.
24 Naɓyɛ ɓanʉ kʉ, ngbingo yi nɨnɔ nika ɓanʉ mino kaɨnda
ka Ɨsɨpanyɛ. A ɓɛyɔ, na na mʉtamanagɨ kamʉmɨna wa
nika ɓanʉ mino kakɨtaga kʉ ɓɛyɔ. Togwa ɓanʉ na iɓunu
magyagya ka masyɛ makɛɗɛ. Na gɔnɨ kapa ambɛ ipoponito
ɓanʉ ko bulya lɨgʉndʉ li nɨlɔ.
25 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka Yelusalɛma
kagya ligubo pa imoti na ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ kʉ ɓɛyɔ.
26 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa iwili ya Makedonia na niɓɔ ɓa
Akaya ɓukononi ɓi, ɓʉmʉmʉla ɓangyɔ ko bulya ka ɓatʉ
ɓa yangya niɓɔ ɓa luga ka ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ɓa ka
Yelusalɛma.
27 Ɓukononi ɓi nɨ ɨɓʉ aka kaʉmʉmʉla ɓangyɔ ɓi niɓɔ kyɛ
okwononi ɓi kagya ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso ko bulya ka Ɓayuda,
okwononi nɛkɨ ɓɛ ɨɓʉ ɓusingyitɔ gɔnɨ Ɓayuda na mukumbo
kaɓʉ.
28 Wa nama ɓanʉ mino kaʉlʉpyá ɓangyɔ ɓi niɓɔ, naɓyɛ
ɓanʉ pisi kʉ kunu kaaga ka Ɨsɨpanyɛ.
29 Nakaiba ambɛ wa nosila ɓanʉ mino ku kunu kʉ, nadwɛ
ɓanʉ mutumo na ɓʉɓʉnga ka Yeso-Kilisito ɓɨɗɛ.
30 Ɓamamakɨ, nakaɨtatanaga na iɓunu ko lina ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na ka sɨpananɨsɔ nɨsɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ambɛ isingyoni ka lʉnga nɨlɔ no mino
pisi ka malʉmba.
31 Ilumbilyoni ambɛ Kunzi eɓuulyogitɔ ka maɓɔkʉ ka
ɓomuyoniso ɓo Mongoni Manza niɓɔ ka Yudɛa, iba ɓatʉ ko
Kunzi niɓɔ ka Yelusalɛma ɓʉtɨlyɨtɔ ɓangyɔ niɓɔ nakaɨnda
na iɓu.
32 Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi kapa, nadwɛ ɓanʉ ku kunu kʉ,
mutumo na magyagya ɓɨɗɛ. Noyukuma ɓanʉ mino yɨkɛɗɛ
luga kunu.
33 Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A
ɓɛyɔ.

16

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakilisito Ɓalʉma

15:21 15:21 Wanda ka Isaya 52:15.

1 Namusilyi mʉsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Foibɛ nɨnɔ a mʉgya-
ligubo ka kanisa ya Kenekulɨa,
2 ambɛ mutilyoni ɓɨnza ko lino ka Mombukwono-dosu,
ɓɛyɔ okwononi mino kaʉgyɨlya ɓatʉ ko Kunzi. Musingyoni
ka masɨ nɨmɔ ika na nzoyi yi. A ɓɛyɔ, ɨyɨ obinikoni ɓuti ka
ɓatʉ ɓudingi gʉtʉgʉ ɨmɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
3 Namuusogito Pelesila ɨɓʉ na mbʉnyakɨ ɓɛyɔ ka Akila,
iɓusu na ɨɓʉ ta ɓagya-ligubo ka Yeso-Kilisito.
4 Ɓa ndɨ ɓuwobi kolumwogo ko bulya kamɨ. Kɛgʉ asɨ ɨmɨ
aka nɔ nakaumigisyo ɨbɨba, luki limoti makanisa ma giyo
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓakagya ɓɛgɛyɔ.
5 Numuusogito gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga
ka ndaɓʉ kaɓʉ. Namuusito wai-damɨ ɓɛyɔ ka Ɨpɛnɛtʉ nɨnɔ
a mʉtʉ wa mambwa ka baya mongoni ka Kilisito ka iwili
ya Azia.
6 Namuusogito Malia nɨnɔ amugugubya ndɨ kʉgbɛ.
7 Numuusogito ɓava-kʉkamɨ ɓɛyɔ ka Andoloniko na
Yunia, nɨɓɔ ɓatigwi ndɨ na ɨɓʉ ka bɔlɔkɔ. Ɓa na ɨbɨba
yidingi luga ka ɓatʉtʉmbwa, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓɨita ndɨ ɓakilisito
kambwa kamɨ.
8 Namuusito Apuliatʉ, wai-damɨ mʉpaka kʉsɔ ka
Mombukwono-dosu.
9 Namuuso Ulubano, mʉgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na
iɓusu, na Sitakisi, wai-damɨ mʉpaka.
10 Namuuso Apɨlɛ, nɨnɔ igwinanaga ndɨ ka baya. Numuu-
sogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ka Alisitobulu.
11 Namuusito mamakɨ ɓɛyɔ ka Elodiyo. Numuusogo
ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu, nɨɓɔ ɓikaga ka
ndaɓʉ ka Nalukiso.
12 Namuusogito Tɨlɨfɨna ɨɓʉ na Tɨlɨfʉsa. Ɓoko ɓi nɨɓɔ
ɓaguguɓya ndɨ Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ. Namuusogo
gɔnɨ wai-damɨ ɓɛyɔ ka Palusi, nɨnɔ agyɨlya ndɨ gɔnɨ
Mombukwono-dosu ligubo na kɛkɛlɛ.
13 Namuusito Lʉfʉ, nɨnɔ mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ka
Mombukwono-dosu na amakɨ. Ɨyɨ mama yi nɨnɔ navaga
gɔnɨ abɛ mama aka ɓɨkpɛ.
14 Namuusito Asukilisito, Fuligo, Ɨlɨmɛ, Patʉlʉba, Ɨlɨma na
ɓomomosu nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ.
15 Namuusito Fɨlɔlɔgɔ na Yulia, Nɨlɨɔ na mʉsalɨ kakɨ, Ulipa
na ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ.
16 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko. Makanisa
ka Kilisito masɨ amumuusogito.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

17 Iɓunu ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ wiminyonito
na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamakya yɨgbananaga, kyɛ ɓakaʉtʉmba

ɓakilisito ko pisi ya ɓungbingbili, ɓanagya di na nɨlɔ ɓamuwonisilya ndɨ. Makuɓyenitɔgʉ.
18 A ɓɛyɔ, inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ kagugubyo Kilisito, Mombukwono-dosu, luki limoti ɓakoguguɓyo asɨ ɓamʉma kaɓʉ aka. Pisi ka mʉnzɨna kaɓʉ mandɛngɛ-ndɛngɛ na ma kʉɓɔɓɔkʉ, ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓatʉ ɓa mambɛngɨ mopoli.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ɓɛyɔ iɓunu maɓangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambɛ wikoni ɓagɛgɛlɛ ɓʉgya lɨkpʉmʉka lanza, mika ɓakɨmɨnya kakya ɓʉnyɛ.
20 Kunzi, nɨnɔ apága mazɨyɔ, adɨtagatʉ ɓanʉ Abɨlɨ kusili wa ɓakagba kunu. Łzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.
21 Timotio, nɨnɔ tagyaga na ɨyɨ ligubo amumuusito. Ɓava-kʉkamɨ ɓɛyɔ ka Lukio, Yasoni na Sosipateli ɓamumuusogito gɔnɨ.
22 Łmɨ Telitio, nɨnɔ nokpiki moɓiso mi nɨma, namumuusito ko lino ka Mombukwono-dosu.
23 Gayɔ, nɨnɔ etilyi ɓi kʉ kakɨ amumuusogito. Ɓatʉ ɓa kanisa ɓamʉmʉkanaga kʉ kakɨ. Łlasɨtɔ nɨnɔ oɓuulyogo ɓuyi ɓa gʉɗʉ amumuusito, gʉtʉgʉ momosu ɓɛyɔ ka Kwalatʉ.
[
24 Łzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A ɓɛyɔ.]

Bibiso ya muliɓo

25 Tabibisini Kunzi! Łyɨ nɔ akwanana kamungotiso ka baya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kaɓɨkya. Pisi ka Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka.
26 Luki limoti mbɨya wanʉ, ipupisoni kʉwa ɓɨngbanganya pisi ka moɓiso ka Ɓogyalandʉ, Kunzi wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ opóni mʉtʉʉ ɓɛkyɛ ɓɛvananza ɓayasɨ ɓabaɨlyɨ, ɓagya mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
27 Kunzi mʉkaka, mombukwana ɓʉgɛgɛlɛ ɓasɨ avɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Ɓalʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ la yɨɓa, agya syangasʉ simoti na ɓatɨmba madɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ʉɓɨkyaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Kolito a ndɨ gʉɗʉ wanza kʉgbɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓabato ɓosilogoku ndɨ wa kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ, na ɓambula ɓikaga ndɨ gɔnɨ ɓudingi. Ɓaɗanda ɓakɛgʉ ndɨ na kɨsa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka muliɓo, ɓuɓungusaga ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito.

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akpamya ndɨ Pɔlɔ katamana ko bulyo yi, kadwɛ kʉ kwa kʉ ukpikilya ndɨ mino balʉwa wa mambwa (wanda 1 Ɓakolito 5:9), kaʉɓɨkya ɓɛ ɓakosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, Ɓakolito ɓakpikilyatʉ ndɨ Pɔlɔ. Luki limoti, ɓakaɓyɛgʉ ndɨ mʉtɨwɨ mudingi nɨmɔ ʉpá ndɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Pɔlɔ makpʉmʉka dididi ko bulya ka Ɓakolito, mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza.

Osisilya kʉwa ndɨ kausikisya ka balʉwa yi nɨnɔ ɓakpikilya ndɨ nɔ, ʉpá gɔnɨ mʉtɨwɨ. Pɔlɔ ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ko bulya makpʉmʉka makpʉ abɛ yɨgbananaga ka Ɓakilisito, ɓɨlya, vanana, kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ka apɛpɛ wa gbɨlɨtɔ, Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága, na pupo ka mbʉkʉ.

Pɔlɔ a ndɨ wakisiso ko misa ka ɓʉ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ okwononi ndɨ ʉɓɨkyɨ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ yigwinonogo na Yeso aka yɔ okwononi kapá pisi ka makpʉmʉka mi nɨmɔ, na kaika na sɨpananɨsɔ na mʉmbanzʉ okitogi makpʉmʉka masɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-9*

Ɓakilisito ɓokokwononigʉ kabʉmana ikanɨ kaɨgbananaga *1:10–4:21*

Ɓakilisito ɓokokwononigʉ kagyagyana *5:1–6:20*

Ɓalʉkʉ na ɓoko kaɓʉ *7:1-40*

Okwononi kamʉkana Kunzi nɨ kɛgʉ gbɨlɨtɔ *8:1–11:1*

Ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko ka makanisa *11:2–14:40*

Ɓɛyɔ Kilisito aɗɨtaga ndɨ mino kukwakʉ *15:1-58*

Kabɨnika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *16:1-4*
Pɔlɔ a wakɨtʉlya ka lɨgʉndʉ *16:5-12*
Mʉtɨwɨ na yuuso *16:13-24*

Yuuso

1 Łmɨ, Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ɓɛ niki atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito kyɛ ɨyɨ Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ. Iɓusu na mika-mama ɓɛyɔ ka Sositeni, tamumuusito.

2 Namukpikilyi iɓunu kanisa ko Kunzi nɨyɔ a ka Kolito, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ɓatʉ kakɨ ɓɨkpɛ, amuɓuɓisa ndɨ ɓitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balʉwa yi nɨmʉ, a gɔnɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ. Łyɨ nɔ a Mombukwana-daɓʉ na Mombukwono-dosu gɔnɨ.

3 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisilya Kunzi ɨbɨba

4 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ kamɨ ɨbɨba masyɛ masɨ ko bulya kunu, ka ɨzɨyɔ nɨyɔ amʉpá ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.

5 A ɓɛyɔ, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndɨ lɨngama lasɨ, nɨlɔ la mʉnzɨna na nɨlɔ la yimibo.

6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni nɨmɔ takamʉpága kʉgʉ ka Kilisito.

7 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ nɛkɨ ɓata na apɛpɛ ko Kunzi gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ amuɓwi, iɓunu ɓi nɨɓɔ makaɓʉndaga ngbingo nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.

8 Łyɨ nɔ amumomosa ndɛkɛ lɨngʉnʉ kadwɛ ka muliɓo, kyɛ mʉmbanzʉ kamuɓukulyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.

9 Kunzi utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ. Łyɨ nɔ amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni luki limoti no mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Ɓomika-mama, nakaɨgama na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ wikoni na yʉkanana. Yɨgbananaga kikonitɔgʉ luga kunu! Wikoni luki limoti, lɨmbɛngɨ limoti na tamanaga yimoti.

11 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama, ɓatʉ ɓa lɨvananza ka Kolowe ɓeɓikyi ɓi ɓɛ atʉ na kʉkanaga luga kunu.

12 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: luga kunu, mʉtʉ ɓemoti akaɓɨkyaga ɓɛ: «Łmɨ, na mʉtʉ ka Pɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɛtɛlɛ!» Wagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Kilisito!»

13 Makasɨma ɓɛ Kilisito a wakɨgbananaga? Ambɛ, Pɔlɔ nɔ
ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ko bulya kunu? Ikanɨ, mogwa
ndɨ iɓatiso ko lino ka Pɔlɔ?
14 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba, kyɛ nakaɓotisagʉ ndɨ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu, kiki nɨ Kilisipo
aka na Gayɔ.
15 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ nɛkɨ na nɨnɔ akwanana kaɓɨkya ɓɛ
ɓaɓotisa ndɨ ko lino kamɨ.
16 Iyo, iyo! Naɓotisatʉ ndɨ gɔnɨ Sɛtɛfanɔ na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ
kakɨ. Luki limoti, nakibigʉ ikanɨ naɓotisa ndɨ ɓata mʉtʉ
wagɔgɔ tino.
17 Kilisito ketikokugʉ ndɨ kauɓotiso ɓambanzʉ, luki
limoti, kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kapagɨgʉ ɓɛ naɓɨkyagɨ
Mongoni Manza mi nɨmɔ na mʉnzɨna ma yimibo ka
ɓambanzʉ, kyɛ ɨzangɨya ya kukwakʉ ka Kilisito ka
mʉsalaba kikonitɔgʉ payaya.

Yeso-Kilisito nɨ ngu na yimibo ko Kunzi

18 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza ma kukwakʉ ka Kilisito
ka mʉsalaba a abɛ lɨkpʉmʉka la ɓungingi ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakoɓungogo. Luki limoti, a ngu ko Kunzi ku kusu ɓi nɨɓɔ
tinisono na muhukuso.
19 Kyɛ Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ:
«Nɨna ndɛkɛ ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓagɛgɛlɛ payaya,
Napʉta yimibo ka ɓatʉ ɓa yimibo.»
20 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ?
Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa balʉwa aka? Ikanɨ ɓatʉ ɓakibo mʉnzɨna?
Kunzi owonisiloni ndɨ ɓɛ yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi.
21 A ɓɛyɔ, Kunzi, pisi ka yimibo kakɨ omosoni ndɨ ɓɛ
ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓakamibonito pisi ka yimibo kaɓʉ.
Kinili, ɨna ndɨ ɓɨnza kauhukusogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya pisi
ka mongoni nɨmɔ naɓɨkyaga, aninisono abɛ lɨkpʉmʉka la
ɓungingi.
22 Ɓayuda ɓapaga ɨɓʉ ɓɛ ɓʉgyɨlyɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ. Ɓagiliki ɓakɨsaga
ɨɓʉ yimibo.
23 Wɨna sɛ, ɨɓusu takaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito
nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ɓɛ
Mongoni mi nɨmɔ a lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ogwisisogo ka baya,
na Ɓagiliki ɓanaɓɨkya ɨɓʉ ɓɛ a lɨkpʉmʉka la ɓungingi.
24 Luki limoti, ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ, iki
Muyuda ikanɨ Mugiliki, Kilisito a ngu na yimibo ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi agyaga aninisono
abɛ ɓungingi, a ɓʉgɛgɛlɛ ɓudingi kakɨtaga ɓʉgɛgɛlɛ ka
ɓambanzʉ. Na nɨlɔ inisonogo abɛ kiko ɓʉpɔ kʉ kakɨ a no
ngu kakɨtaga ngu ka ɓambanzʉ.

26 Ɓomika-mama, winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉmakaga
mino: luga kunu, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya lɨmbanzʉ,
ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ɓa ɓakɛɗɛ, ɓatʉ ɓa kinisoniso ɓa ɓakɛɗɛ
na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa ɓakɛɗɛ gɔnɨ.
27 Luki limoti, Kunzi apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ
ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma payaya, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓa
ɓʉgɛgɛlɛ suni. Apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓɨnaga abɛ kiko ma ɓʉpɔ, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓo ngu suni.
28 Apʉnaga ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓɨnaga abɛ kɛgʉ na ɨzangɨya, nɨmɔ ma payaya ko misa
ka ɓambanzʉ na nɨmɔ kɛgʉ pɔ gʉtʉgʉ luki, kyɛ apʉtɨ
makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɨzangɨya.
29 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
akwanana kaɨbɨba kambwa ko Kunzi.
30 Pisi kʉ kakɨ, iɓunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na ɨyɨ
nɔ atidulyoku ndɨ na yimibo nɨyɔ otukyoku ko Kunzi. Pisi
ka Kilisito, Kunzi atigyoni ndɨ ɓatʉ ɓongbingbili, ɓatʉ ɓotu,
atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
31 Kinili, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa
kaɨbɨba, ɨbɨbɨ na nɨlɔ Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba

1 Ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ nɨnda ndɨ mino ku kunu
kamʉɓɨkyaga Mongoni kʉgʉ wa ɓodikidĩ ko Kunzi, ɨmɨ,
nakiwonisilagʉ ndɨ abɛ mʉtʉ wa kiba mʉnzɨna ikanɨ abɛ
mʉtʉ wa yimibo yidingi.
2 A ɓɛyɔ, wa na ndɨ mino luga kunu, nakapagʉ ndɨ kobiso
lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka magɔgɔ, kiki asɨ kamibo Yeso-
Kilisito aka nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba.
3 Kinili, nɨnda ndɨ ku kunu ka ɓʉpɔ, nzʉyɨ anɛtwa
ɓɨkyakyakya na kʉɓangakʉ.
4 Mʉnzɨna na mʉtʉʉ kamɨ kɛgʉ ndɨ nɨmɔ makuɓulisya
ɓambanzʉ ikanɨ nɨmɔ ma yimibo ya ɔɓɨlɨ. Luki limoti,
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a ndɨ kowonisila ngu kakɨ,
5 kyɛ baya kunu kigumyonitɔgʉ ka yimibo ka ɓambanzʉ,
luki limoti ko ngu ko Kunzi.

Ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi

6 Ngbingo yi nɨnɔ tʉtɨwago mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉngata ka
baya, tatɨwaga na yimibo ya lɨngʉnʉ nɨ kɛgʉ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ, ikanɨ nɨyɔ ka ɓangama, kyɛ ɓa ɓatʉ ɓulumwogo.
7 Yimibo nɨyɔ tanzɨnaga na iyu, a nɨyɔ otukyogoku
ko Kunzi. A lɨkpʉmʉka nɨlɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ

1:31 1:31 Wanda ka Yelemia 9:24.

kotombisyo na yimibo kakɨ ɓɨkpɛ na a lakɨsʉma ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ kyɛ tikito gɔnɨ ka ɨbɨba kakɨ.

8 Luga ka ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ, kɛgʉ na ɓemoti nɨnɔ iba ndɨ yimibo yi nɨyɔ. Ɓakiba ndɨ, iba ɓakabangɨlagagʉ ndɨ Mombukwana ɨbɨba ka mʉsalaba.

9 Luki limoti, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɨnagʉ ikanɨ kaʉkana,
nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓɛmoti aka katamanagagʉ,
imu mɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.»

10 A ɓɛyɔ, Kunzi atihukulya ndɨ iɓusu ɓɨngbanganya dikiɗi kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Lɨmbɛngɨ-Lotu ibaga masɨ, gʉtʉgʉ tamanaga nɨyɔ ayakɨsʉma kʉsɔ ko Kunzi.

11 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaiba tamanaga ka mʉtʉ wagɔgɔ, kiki nɨ lɨmbɛngɨ nɨlɔ aka lɔ a kʉsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ. A ɓɛgɛyɔ, kɛgʉ na nɨnɔ akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki asɨ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka.

12 Takinisanagʉ ndɨ iɓusu na lɨmbɛngɨ la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti, na Lɨmbɛngɨ nɨlɔ otukyoku ko Kunzi, kyɛ tibi makpʉmʉka manzanza nɨmɔ Kunzi atɨpá ndɨ ka ɨzɨyɔ.

13 Ngbingo yi nɨnɔ tanzɨnaga mino, takanzɨnagɨgʉ na yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti, taɓɨkyaga nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi atiwonisilogo, tanozukogo makpʉmʉka ma Lɨmbɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kʉsɔ kaɓʉ.

14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ɨyɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ aka, kabaɨlyagɨgʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ɓungingi kʉ kakɨ, kakwananɨgʉ kotombisyo, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ awonisilo ɓi.

15 Mʉtʉ nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi akwanana kotombisyo makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, nɨmɔ Lɨmbɛgɨ ko Kunzi agyaga ɨyɨ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kotombisyo.

16 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Wanɨ nɔ ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wanɨ nɔ akwanana katɨwa?»
Luki limoti, iɓusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Ɓatʉ ka Kilisito nɨ ɓa wanɨ?

1 Ɓomika-mama, wa ta ndɨ mino na iɓunu, nakamʉnzɨnɨlyagɨgʉ ndɨ ɨmɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, akʉngaga ndɨ ɓɛ

2:9 2:9 Wanda ka Isaya 64:3. **2:16 2:16** Wanda ka Isaya 40:13.

namʉnzɨnɨlyɨ abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ka baya.

2 Namʉpága ndɨ molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mousu-usu kyɛ makakwananɨgʉ ndɨ kotokwo. Gʉtʉgʉ mbɨya wanʉ, makakwananɨgʉ ɓɛgɛyɔ,

3 kyɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu, nɨyɔ kɛgʉ kowonisilo ɓɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ aka? Yɨgya kunu kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ aka?

4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓemoti luga kunu o mino kaɓɨkya ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɔlɔ», na wagɔ ɓɛ «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ», yɨgya yi nɨyɔ kɛgʉ mbɛyɨ ya ɔɓɨlɨ?

5 Apɔlɔ mbɛyɨ nɨ wanɨ? Na Pɔlɔ nɨ wanɨ? Iɓusu, ta ɓagya-ligubo ko Kunzi, nɨɓɔ tamʉwanyaga ndɨ pisi ya baya. Tagya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Mombukwono-dosu apá ndɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.

6 Ɨmɨ nakʉna ndɨ masɔlɔ, Apɔlɔ oɗukaga ɨyɨ no liɓo, luki limoti, Kunzi oɓokiso.

7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa payaya. Kunzi yɨkaka aka nɔ a na ɨzangɨya kyɛ ɨyɨ nɔ oɓokisaga masɔlɔ.

8 Nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ. Kunzi akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.

9 A ɓɛyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Iɓunu, ma tiko kakɨ.

Ma gɔnɨ ndaɓʉ nɨyɔ akopiko.

10 Kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɛpá, nakpɔ ndɨ muɓumbe mʉɗɔngɔnɨ abɛ mupipiko wa kimibo. Mbɨya wanʉ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ akopika kʉgʉ yi. Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmɨnyɨtɔ ɓɛyɔ o mino kopika kʉgʉ yi.

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ kakwananɨgʉ ɓata kobiso muɓumbe magɔgɔ kiki nɨmɔ aka mɔ. Muɓumbe mi nɨ Yeso-Kilisito.

12 Batʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kopika kʉgʉ wa muɓumbe mi nɨmɔ na ɔlɔ, fɨza ikanɨ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, ɓagɔgɔ na makʉ, nyasɨ ikanɨ na kasa.

13 Ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ ɓɨngbanganya ka Lɨsyɛ lɨkɔ mʉngɨmbɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku akɨngɨla ndɛkɛ na owonisilo ɨzangɨya ya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.

14 Mʉmbanzʉ kopika ndɨ ka muɓumbe mi nɨmɔ nɨ ligubo kakɨ kopyigʉ, inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya.

15 Luki limoti, ligubo li nɨlɔ kapyɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ, kinisonigʉ ndɛkɛ no luki. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ

ahʉkatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ahʉka ndɛkɛ abɛ kakɨtanaga
luga wa lɨɗaɗa lo ɓuku.
16 Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ ma Ndaɓʉ ko Kunzi na
Lɨmbɛngɨ kakɨ ikaga kʉsɔ kunu?
17 Mʉmbanzʉ kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, Kunzi apanza
ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, Ndaɓʉ ko Kunzi a ɓitu, iɓunu
ɓɔ ma ndaɓʉ yi nɨyɔ.
18 Mʉmbanzʉ kiɓonitɔgʉ mombukwana-dakɨ yi.
Mʉmbanzʉ ɓemoti luga kunu kɨmɨna abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
a na yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, okwononi ɨgyɨ abɛ ngingi, kyɛ
inisoni kʉwa na yimibo ya lɨngʉnʉ.
19 A ɓɛyɔ, yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi ko misa ko
Kunzi. Kinili, Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ungyosaga
ɓatʉ ɓa yimibo yi nɨyɔ ka ɓokoli kaɓʉ ɓɨkpɛ.»
20 Aɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu ibagatʉ
tamanaga ka ɓatʉ ɓa yimibo, iba ɓɛ a ya payaya.»
21 Mʉmbanzʉ kibibogonitɔgʉ nɛkɨ ko bulya ka mʉtʉ wa
lɨtɔmbʉ, kyɛ makpʉmʉka masɨ a mo kunu,
22 iki Pɔlɔ, Apɔlɔ ikanɨ Pɛtɛlɛ, lɨtɔmbʉ, ɔɓɨlɨ, kukwakʉ,
makpʉmʉka mambɨya ikanɨ nɨmɔ akodoku. Masɨ a mo
kunu,
23 luki limoti, iɓunu ma ɓatʉ ka Kilisito, na ɨyɨ Kilisito a
wa ko Kunzi.

4

Ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito

1 Mokwononi nɛkɨ katɨva abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito niɓɔ
Kunzi ubisa kaɓɨkyaga ɓodikiɗi kakɨ.
2 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga na ligubo ɓɛyɔ ka nɨlɔ, okwononi kaika
mʉtʉ wongbingbili.
3 Kʉ kamɨ, kagyɨgʉ luki kika nɨ iɓunu ikanɨ ɓazozi ɓa
ɔɓɨlɨ makesombiso yi. Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakisombisigʉ nɨ
ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi.
4 Lɨmbɛngɨ a na ɨmɨ ɓɨdɛɛɛ, luki limoti, kɛgʉ ɓɛkyɛ na
mʉtʉ wongbingbili. Zozi kamɨ nɨ Mombukwono-dosu.
5 Kinili, makasombisonitɔgʉ mʉmbanzʉ kambwa wo ng-
bingo nɨnɔ ibisa ndɨ. Ɓundogoni yigoku ka Mombukwono-
dosu. Opupisa ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya nɨlɔ a lakɨsʉma ko
biti, owonisila tamanaga ya ɓodikiɗi nɨyɔ ka mambɛngɨ ka
ɓambanzʉ. Kʉwa wa, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka inisona
ndɛkɛ na ɨbɨba nɨyɔ okwononi na ɨyɨ kotukyoku ko Kunzi.
6 Ɓamamakɨ, novi likingyosi ka Apɔlɔ na nɨlɔ kamɨ
ka mombukwana-dakɨ yi kyɛ amʉtɨwɨ. Takapa ambɛ
ɓyeni likingyosi kusu, mibo isi ya mʉnzɨna mi nɨma:

3:19 3:19 Wanda ka Yɔbʉ 5:13. **3:20 3:20** Wanda ka Mambʉ 94:11.

«Makokpokyononitɔgʉ kunzi wa Moɓiso.» Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kabibisonitɔgʉ mʉmbanzʉ siɨpakala, amiɨna wagɔgɔ payaya.

7 Waniɨ nɔ ubiso kʉgʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ? Kɛgʉ mbɛyiɨ Kunzi nɔ ʉpá ndiɨ masiɨ niɨmɔ wa na imu? Kika niɨ a ɓɛyɔ, ko bulya iɨkiɨ sɛ kʉwa yɔ wo mino kaiɨbiɨba abɛ ɓakʉpágʉ ndiɨ mʉpá?

8 Mbiɨya wanʉ, ma kʉwa na masiɨ niɨmɔ ma na nzoyi yi! Ma kʉwa na liɨngama! Miitoni ɓangama, luki limoti, takɛgʉ iɓusu ɓangama! Makiko ɓi ɓangama ka liɨngʉnʉ, iba talya ɓʉngama ɓi niɨɓɔ pa imoti na iɓunu.

9 Luki limoti, ɛgyiɨlya abɛ iɓusu ɓatʉtʉmbwa, Kunzi atiitisoni ɓatʉ ɓa muliɨɓo. Ko misa ka ɓambanzʉ, ta abɛ ɓatʉ ɓi niɨɓɔ ɓakwanana kaulumwisogo ka pa yangba. Ɔɓiɨliɨ wasiɨ, katʉkya ka ɓamalaika adwɛ ka ɓambanzʉ ɓakatiɨmiɨna abɛ ɓatʉ ɓa payaya.

10 Iɓusu, ta ɓatʉ ɓo bikyatʉ ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ka ɔɓiɨliɨ kunu kʉsɔ ka Kilisito. Ta na ɓʉpɔ, luki limoti, ma iɓunu no ngu. Ɓamubibisaga iɓunu kʉgbɛ, luki limoti, ɓatiɨmiɨnaga iɓusu payaya!

11 Kadwɛ ko ngbingo yi niɨmʉ, takaigyogyiso na nza na mʉsasa, takɛgʉ na ɓotu, ɓakatiɨbʉma, tanamama ɓiɨgbagbagba.

12 Takaiɨkɔ ɓungu ɓiɨkya kagya mogubo iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi. Niɨyɔ ɓatiɨtʉmbwaga, tuɗukulyaga ɓatʉ ɓi ɓʉɓʉnga. Niɨyɔ ɓatigyogyisogo, tiɨkʉkaga asiɨ manzʉ aka.

13 Ɓakatiɨnziɨnziɨnya yanyɛnyɛ, tosikisya ɓiɨwɛsɛɛɛ. Kadwɛ ko ngbingo yi niɨmʉ, ɓatiɨmiɨnaga abɛ makpʉmʉka mʉpɔ ma ɔɓiɨliɨ, ɓatʉ ɓasiɨ ɓanatiɨnda asiɨ na iɨnyʉkʉ aka.

14 Nakɛgʉ kamukpikilyo ɓɛyɔ kamupísa suni, luki limoti, a ko bulya kamʉtiɨwa iɓunu abɛ ɓomikamiɨ ɓʉpaka kʉgbɛ.

15 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ ɓakamuwonisilo kaiko kʉsɔ ka Kilisito, wiboni ambɛ obonu a ɓemoti aka. Ɨmiɨ niɨ obonu pisi ka Yeso-Kilisito, kyɛ iɨmiɨ nɔ namʉɓiɨkyaga ndiɨ Mongoni Manza.

16 Yɛkiɨ a ɓɛyɔ, kikiliki, ɓyeni yiɨgya kamiɨ.

17 Kinili, namutikilyi ɓi Timotio, mikamiɨ mʉpaka, niɨnɔ wongbingbili kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyiɨ nɔ amutomosyaga ɓanʉ ɓopisi ka Yeso-Kilisito niɨɓayɔ naɓyɛgɛ ka ɔɓiɨliɨ kamiɨ, mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ nowonisilaga mino pa yasiɨ ka makanisa masiɨ.

18 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓakaiɨbiɨba, ɓanasiɨma ɓɛ nako-dukugʉ ɓanʉ ɓata kamʉnda.

19 Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto ɓanʉ
ɓikwa kamʉnda. Nakobisigʉ ɓanʉ limbɛngi ka mʉnzina ka
ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓibibaga ɓɔ, luki limoti, ka nilɔ ɓagyaga.
20 Kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya mʉnzina, luki
limoti, a ko bulya ngu ya yigya.
21 Makapa iki? Makapa ɓɛ namudulyiku na mufimbo,
ikani na sipananisɔ na limbɛngi la maziyɔ?

5

Ɓilya ka kanisa ya Kolito

1 Mongoni akaɗa pa yasi ɓɛ makagya likpʉmʉka la
ɓʉɗanda luga kunu. Ɓakaɓikya ɓɛ ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ ogikosini,
kakitaga gʉtʉgʉ niɓɔ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. A
ɓɛyɔ, ɓakaɓikya ɓɛ atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga kunu ninɔ avi
ɓi muko abaki!
2 Na iɓunu makaibiba kʉgbɛ! Makwanano ɓi kalya
kumbu, makpumya mʉtʉ yi ninɔ ogyi inguo ya likpʉmʉka
li nilɔ luga kunu.
3-4 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino imi ɓyi na iɓunu ka nzʉyi, na
pa imoti na iɓunu ka limbɛngi. Ko lino ka Mombukwono-
dosu Yeso, nokuni ɓi mʉngimbɔ ka mʉtʉ yi ninɔ ogyi ɓi
ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ abɛ nakiko ɓi luga kunu. Ngbingo yi ninɔ
mamʉmʉkanaga ndɛkɛ mino, nikaga ndɛkɛ pa imoti na
iɓunu ka limbɛngi, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso
ikaga ndɛkɛ luga kunu.
5 Makwanana nɛki kasʉta mʉtʉ yi ninɔ ka Abili, iba nzʉyi
kaki ya ɓʉnyɛ apʉtikani,* luki limoti, limbɛngi inisono na
muhukuso ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ
mino.
6 Makɛgʉ na nilɔ mibiba mino! Makibogigʉ mbɛyi ambɛ
sibʉkʉsɔ sikɛɗɛ nisɔ ofulisaga mukati, ofulisaga mʉɓʉngʉ
masi?
7 Wingumosoni nɛki! Tumboni sibʉkʉsɔ si nisɔ sandɛli sɔ.
Na ɓɛyɔ, miita mʉɓʉngʉ mambiya nimɔ kɛgʉ na sibʉkʉsɔ
si nisɔ. Ma kʉwa ɓɛyɔ, kyɛ Kilisito okwoni ndi ko bulya
kusu abɛ mikya kɔndɔlɔ ninɔ ɓapága ka apɛpɛ ka Pasika.
8 Talyini nɛki Pasika, kikonitɔgʉ na mukati nimɔ ɓobisi
na sibʉkʉsɔ sandɛli nisɔ ofulisogo ikani yigya ya ɓilya.
Luki limoti, tolyini nimɔ mokofulu, mambɛngi ɓingɔ na ka
lingʉnʉ.
9 Kʉsɔ wa balʉwa ninɔ namukpikilyi ɓi, namuɓikyi ɓi
ambɛ makokogonitɔgʉ limbida na ɓaɗanda.

---

* **5:5 5:5** Wanda gɔni ka 1 Timotio 1:20. Kasʉta mʉmbanzʉ ka mumuyoniso kyɛ nzʉyi kaki ya ɓʉnyɛ apʉtikani, isi yi ɓɛ kalikisa mʉmbanzʉ ko ngbinga ɓemoti ɓɛnɛ kani ogyini ɓʉnyɛ ka Kanisa ɓɛkyɛ iɓimyi, otuɓo, kumbuso yi, akwanana ɓata kaiga ka Kanisa.

10 Nakoɓikyigʉ ɓi ambɛ makukononononitɔgʉ na ɓaɗanda
ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓa mʉsasa, gʉtʉgʉ
ɓonzikaɓʉ, gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ. Kiko ɓi
ɓɛyɔ, iba mopupatʉ ɓi ka ɔɓɨlɨ!
11 Luki limoti, namukpikilyi ɓi ambɛ makikonitɔgʉ
kaʉkanana na mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmaka ɓɛ mukilisito, nɨ a
sɛ aɗanda, mʉtʉ wa mʉsasa, mʉtʉ nɨnɔ obibisaga gbɨlɨtɔ,
mʉtʉ nɨnɔ ʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, adangbala
wa makana ikanɨ munzikaɓʉ. Makokwononigʉ gʉtʉgʉ
kalyalya na inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ.
12-13 Kɛgʉ liguba kamɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ ɓa kunzi,
Kunzi nɔ ʉkʉlya ndɛkɛ. Luki limoti, iɓunu, makak-
wananɨgʉ kaʉkʉlya ɓatʉ ɓa kanisa kunu mʉngɨmbɔ? Ikpik-
aga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mukpumyoni mʉtʉ wanyɛ luga
kunu.»

6

Ngbanga luga ka ɓakilisito

1 Kika kanɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu ɓodwononini na
mukilisito dakɨ, ɨkpʉnda lɨkɨ kasungulyoku ka ɓazozi ɓa
kunzi nɨ kindigʉ ka ɓatʉ ko Kunzi?
2 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓɔ ɓakɔ ndɛkɛ
mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ? Kika nɨ a ɓɛyɔ, makakwananɨgʉ gɔnɨ
kakɔ ngbanga wa makpʉmʉka makɛkɛkɛ?
3 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ iɓusu ɓɔ takɔ ndɛkɛ ngbanga ka
ɓamalaika? Angɛnɛngɛnɛ sɛ kʉwa asɨ makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉna aka mʉ?
4 Kika kanɨ makolutono ko bulya makpʉmʉka ɓɛyɔ ka
nɨma, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨnda na imu ko misa ka
ɓatʉ nɨɓɔ kanisa kumibigʉ?
5 Nakamʉɓɨkya ambɛ a suni. Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ
ɓemoti wa yimibo luga kunu, nɨnɔ akwanana kakɔ ngbanga
ka ɓakilisito ɓadakɨ?
6 Atʉ sɛ kʉwa ɓɨnza Ɓakilisito kaɨsasambya kambwa ka
ɓatʉ ɓa kunzi?
7 A ɓɛyɔ, kaiko na ɓangbanga luga kunu akowonisila ɓɛ
ma kʉwa ɓugwa aka. Ko bulya ɨkɨ yɔ makokibyogigʉ mino
lɨkpʉmʉka lanyɛ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mamʉyaga ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ
makpʉmʉka kunu?
8 Luki limoti, iɓunu ɓɔ mʉgyagyaga ɓɛngɛnɨ, manʉkʉpya
makpʉmʉka. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mugyogyisaga ɓɔ, ɓa
ɓomomonu ɓakilisito aka.
9 Makibogigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ
ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi?
Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ: ɓatʉ ɓa yɨgya yanyɛ, ɓatʉ nɨɓɔ

5:12-13 **5:12-13** Wanda ka Yigilya 17:7.

ɓobibisaga gbɨlɨtɔ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ na ɓoko luga kaɓʉ,
10 ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓa mʉsasa, ɓadangbala ɓa makana,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓonzikaɓʉ,
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko
Kunzi.
11 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ.
Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndɨ, ɨtɨlya yo kunu di,
amuitiso ɓongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ kusu.

Nzʉyɨ nɨ ndaɓʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

12 Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Nakwanana
kagya makpʉmʉka masɨ ɓɛyɔ nopo mino.» Iyo, luki limoti,
masɨ kɛgʉ na ɨzangɨya kʉ kunu. Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ:
«Nakwanana kagya masɨ ɓɛyɔ nopo mino», luki limoti,
nakabaɨlyɨgʉ ambɛ ɨmɨ niki musunzu wo luki gʉtʉgʉ limoti
aka.
13 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Ɓagya ndɨ malɨlɨ ko bulya
mʉma na mʉma ko bulya malɨlɨ.» Luki limoti, Kunzi apʉta
ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ maɓa. A ɓɛyɔ, Kunzi
kagyagʉ ndɨ nzʉyɨ ko bulya yɨgya ɓɨlya, agya ndɨ ko bulya ka
Mombukwono-dosu na nzʉyɨ a ya ka Mombukwono-dosu.
14 Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka
mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ ɨɓusu ɓɛgɛyɔ pisi ko ngu kakɨ.
15 Makibogigʉ ɓɛ nzʉyɨ kunu a mababa ma nzʉyɨ ka
Kilisito? Nakwanana sɛ kʉwa kava pa ya nzʉyɨ ka Kilisito
namatana na pa ya nzʉyɨ ka aɗanda? Kigyonosigʉ!
16 Makibogigʉ ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ amatɨkanaga na
aɗanda, ɓikaga kʉwa na ɨyɨ nzʉyɨ imoti? A ɓɛyɔ, Moɓiso
Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨɓʉ ɓaɓa ɓika kʉwa nzʉyɨ imoti.»
17 Luki limoti, nɨnɔ ɨmatɨkanaga na Mombukwono-dosu
ɓɨɨtaga kʉwa ɨɓʉ na ɨyɨ luki limoti ka lɨmbɛngɨ.
18 Makogyonitɔ ɓɨlya! Ɓʉnyɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ
mʉmbanzʉ agyaga ikaga kunzi wa nzʉyɨ kakɨ. Luki
limoti, nɨnɔ agyaga ɓɨlya, agyaga ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ kakɨ ka
mombukwana-dakɨ.
19 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ nzʉyɨ kunu nɨ Ndaɓʉ ko Kunzi
nɨyɔ a na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ Kunzi
amʉpá ndɨ, ikaga kʉsɔ kunu. Nzʉyɨ kunu kɛgʉ yo kunu
ka ɓamombukwono-donu,
20 kyɛ Kunzi amuluwa ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Mubibisogoni
nɛkɨ Kunzi na nzʉyɨ kunu.

6:16 6:16 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

7

Pɔlɔ akanzɨna ko bulya vanana

1 Na kʉwa kamusikisya mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
mekpikilyi ɓi ɓɛ: «A ɓɨnza mʉlʉkʉ kaika mʉkɔndɨ.»
2 Iyo, luki limoti, ko bulya yɨkya ɓɨlya luga kunu,
okwononi mʉlʉkʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ ɓɨkpɛ, muko
ika gɔnɨ na mbʉnyakɨ.
3 Mʉlʉkʉ okwononi kagyɨlya mukakɨ masɨ nɨmɔ mʉlʉkʉ
agyɨlyaga muko, muko agyɨlya mbʉnyakɨ ɓɛgɛyɔ.
4 Nzʉyɨ ka muko kɛgʉ ɓata ya kakɨ, a kʉwa nɨyɔ ka
mbʉnyakɨ. Nɨyɔ ka mʉlʉkʉ a kʉwa nɨyɔ ka mukakɨ.
5 Makokyononononitɔgʉ ka ɓusisini, kiki ɓɛ mukononi ko
ngbinga mʉkɛɗɛ aka ko bulya malʉmba. Makagya ɓɛyɔ,
kumbuso yi mɨgɨlya ɓata ɔɓɨlɨ kunu wa ndaɓʉ. Kiki
ɓɛyɔ, makakwananɨgʉ kaigwi mambɛngɨ, Abɨlɨ apʉnga
kamʉkɨngɨlaga.
6 Nɨlɔ noɓikyi kɛgʉ mʉtʉʉ, luki limoti, a kʉwa bulyo kunu
aka.
7 Nakapa ambɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓikinɔ gʉtʉgʉ ɓi ɓakɔndɨ abɛ
ɨmɨ. Luki limoti, Kunzi ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka
ɓapɛpɛ dididi.
8 Nakaʉɓɨkya nɨɓɔ ɓakanovononigʉ ikanɨ ɓowoko ambɛ
a ɓɨnza kaiko ɓɛyɔ aka yɔ, abɛ ɨmɨ nɨ ɓakovononigʉ.
9 Luki limoti, ɓakokwononi kaigwi mambɛngɨ, ɓavananɨ,
kyɛ a ɓɨnza kavanana nɨ makokwigʉ mʉsasa.
10 Nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓovonononi.
Mʉtʉʉ mi kopupokugʉ na ɨmɨ luki limoti, opupoku ka
Mombukwono-dosu ɓɛ: muko katukyonitɔ mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, katʉkya, kovyenitɔgʉ ɓata. Kiki ɓɛyɔ,
amɨgɨlyɨ mbʉnyakɨ. Na gɔnɨ, mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ mukakɨ
ɓɛgɛyɔ.
12 Ka ɓatʉ ɓagɔgɔ*, kika nɨ mʉlʉkʉ mukilisito a na muko
nɨnɔ kɛgʉ ɨyɨ mukilisito, na muko yi nɨnɔ kabaɨlya vononi,
mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ. Ɨmɨ ɓɨkpɛ nɔ nakamʉɓɨkya, kɛgʉ
Mombukwono-dosu.
13 Na gɔnɨ, kika kanɨ muko nɨnɔ a mukilisito a ka mʉlʉkʉ
nɨnɔ kɛgʉ ɨyɨ mukilisito, mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kabaɨlya kaika ɨɓʉ
na ɨyɨ, muko yi nɨnɔ katukyonitɔgʉ.
14 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨnɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no
Kunzi pisi ka matɨkana na mukakɨ. Na gɔnɨ muko nɨnɔ
kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana na
mbʉnyakɨ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, ɓomikaɓʉ ɓiko ɓi abɛ ɓomika
ɓapaganʉ, luki limoti, ka lɨngʉnʉ ɓa ɓuwobi no Kunzi.

---

* **7:12 7:12** *ɓatʉ ɓagɔgɔ:* A ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko nɨɓɔ ɓavanana kanɨ ɓakanamibigʉ Kilisito, ɓemoti kaɓʉ kabaɨlya Yeso nɨ kosononigʉ na ɓengɛnɨ.

15 Mʉlʉkʉ ikani muko nɨnɔ konoboilyigʉ kapa kaasanana
na mukilisito nɨnɔ ɓavanana ndɨ na ɨyɨ, asa. Ka nɨlɔ,
mʉlʉkʉ ikani muko mukilisito kɛgʉ musunzu, Kunzi
amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ka mazɨyɔ.
16 Ɨwɛ muko yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ
mbʉnyakʉ akwanana kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ?
Na ɨwɛ mʉlʉkʉ yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ
mʉkakʉ akwanana kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ?

Kaiko ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino

17 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka isisilogi kaiko na ɔɓɨlɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ Mombukwono-dosu abisa ndɨ
mino, na kaiko ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino kambwa Kunzi
kamakaga. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ nakapága ka makanisa masɨ
imu nɨmɔ.
18 Kika nɨ Kunzi amakaga ndɨ mʉmbanzʉ nɨ ɓakuni,
kokisonitɔgʉ kasʉma ipukulu ya ɨmʉɨsɔ kakɨ. Kika nɨ
amakaga ndɨ nɨ ɓakanakugʉ, kikusisonitɔgʉ ɓata.
19 Ɓakʉkɔ abɛ ɓakukugʉ, kagyɨgʉ luki. Luki limoti,
ɨzangɨya nɨ kagya mʉtʉʉ ko Kunzi.
20 Mʉtʉ wasɨ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino
ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amakaga ndɨ mino.
21 Kika nɨ wa ndɨ musunzu ngbingo yi nɨnɔ Kunzi
ʉmakaga ndɨ mino, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Luki limoti,
wakinisono na ngasa yɨkʉlɨkanaga, wakokitisogonitɔgʉ
ngasa yi nɨyɔ payaya.
22 A ɓɛyɔ, nɨnɔ a ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu
amakaga ndɨ mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndɨ. A
ɓɛgɛyɔ, nɨnɔ kɛgʉ ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu
amakaga ndɨ mino, a kʉwa musunzu ka Kilisito.
23 Kunzi amuluwoni ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Ɓambanzʉ
ɓakamuitisonitɔgʉ ɓata ɓosunzu.
24 Ɓamamakɨ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ
aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi amakaga ndɨ mino.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi

25 Ko bulyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi, nakɛgʉ na
mʉtʉʉ kapʉnya ka Mombukwono-dosu nɨmɔ nakwanana
kamʉpá. Luki limoti, nakamʉpá tamanaga kamɨ abɛ
mʉtʉ yi nɨnɔ mokwononi kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kakɨ,
kaɓyɛnɛnɛ na ɨzɨyɔ nɨyɔ ninisana na iyu ka Mombukwono-
dosu.
26 Ko bulya ya ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa masyɛ mi nɨma, nakaɨna
ɓɨnza ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
27 Wakapa kavanana, wavanana. Kika kanɨ wa mʉkɔndɨ,
wakokisonitɔgʉ kavanana.

28 Luki limoti, wakava muko, wakogyigʉ ɓʉnyɛ. Mʉsika
kavanana, kogyigʉ ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ɓatʉ niɓɔ
ɓakavanana ɓikatʉ ndɛkɛ na ɓʉkpɛki-kpɛki ka ɔɓili kaɓʉ
wa masyɛ masi, kinili nakapa kamʉtiwa kyɛ makingy-
onitɔgʉ ka ɓʉkpɛki-kpɛki ɓi niɓɔ.

29 Ɓamamaki, nakapa kaɓikya ɓɛ masyɛ osikoni makɛɗɛ.
Katʉkya mbiya wanʉ, ɓatʉ niɓɔ ɓa na ɓoko ɓiki abɛ
ɓakɔndi,
30 niɓɔ ɓakagama, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kagama. Ɓatʉ
niɓɔ ɓakatiba, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ katiba, niɓɔ ɓakoluwo
makpʉmʉka, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ no luki.
31 Ɓatʉ niɓɔ ɓakalya lingama la ɔɓili yi nimʉ, ɓiki abɛ
ɓakɛgʉ kalya. A ɓɛyɔ, ɔɓili yi nimʉna a kʉwa ɓuwobi
kakitaga.

32 No ɓi kapa ambɛ makikonitɔgʉ kaigbomiso ɓamʉ.
Mʉkɔndi ikaga wakigʉmya ka mogubo ka Mombukwono-
dosu, anakisa ɓopisi tino ɓayɔ Mombukwono-dosu ogwo
mino magyagya.
33 Mʉtʉ yi ninɔ a na muko asyɛgɛ limbɛngi ka
makpʉmʉka ma ɔɓili, anakisa ɓopisi tino ɓayɔ mukaki
ogwo mino magyagya,
34 ika kʉwa wakigbananaga. A ɓɛgɛyɔ, iki muko ninɔ
kɛgʉ ko vononi ikani mʉsika ninɔ konovyigʉ ɓasyɛgɛ
mambɛngi ka likpʉmʉka ka Mombukwono-dosu kyɛ ɓiki
ɓitu ka nzʉyi na ka limbɛngi. Muko wo vononi asyɛgɛ iyi
limbɛngi ka makpʉmʉka ma ɔɓili, anakisa ɓopisi tino ɓayɔ
mbʉnyaki ogwo mino magyagya.

35 Nakaɓikya ɓɛyɔ ko bulya izangiya kunu, kɛgʉ ɓɛ
nakamʉlikilyaga ɓakpaka. Nakapa kamuwonisilo ɓɛyɔ
okwononi mina kaiko, kyɛ mugugubyoni Mombukwono-
dosu ni makɛgʉ na ɓunzenge-nzenge.

36 Mʉmbanzʉ kina ɓɛ kɛgʉ kagya muko ninɔ akasʉnga
ɓinza, mʉsasa kabeɗuwo alʉkʉ yi ninɔ, agyinɔ ɓɛyɔ oboilyi
mino, ɓavanana. Kogyigʉ ɓʉnyɛ.
37 Luki limoti, alʉkʉ yi ninɔ kiki na mʉtamanagi
mʉvanana kani ɓakakpomyigʉ ka mapʉpʉ, kaɓikya
ɓingbanganya ɓɛ kavananigʉ, ogyi ɓinza.
38 Kinili, alʉkʉ yi ninɔ kava muko ɓimbu ninɔ o ɓi
kasʉnga, ogyi ɓinza. Luki limoti, kakya kava ɓɛyɔ iba ogyi
kʉwa ɓata ɓinza kʉgbɛ.

39 Muko ikaga ka maɓɔkʉ ka mbʉnyaki ngbingo yi ninɔ
mʉlʉkʉ a mbɛyi mino ka mʉ. Mʉlʉkʉ kokwo, iba vononi
osyini, akwanana kʉwa kava mʉtʉ yi ninɔ apo. Luki limoti,
vanana yi iki luga ka ɓakilisito aka.

40 Kiko ɓi ɨmɨ, muko iko ɓi na magyagya kʉgbɛ kaiko woko aka. Nɨyɔ a mʉtamanagɨ kamɨ, nakaɨna abɛ natʉ gɔnɨ ɨmɨ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

8

Apɛpɛ wa makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi

1 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takaiba ambɛ «ɨɓusu ɓasɨ ta na yimibo» ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ mo mino kaɓɨkya. Yimibo apága yɨbɨnɨka, luki limoti, sɨpananɨsɔ opikaga ka baya.

2 Mʉmbanzʉ kiko kasɨma ɓɛ a na yimibo, kanibigʉ ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ibi.

3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi, Kunzi amibagatʉ.

4 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takwananatʉ kalya makɔlɔ mi nɨmɔ? Takaiba ɓɨnza ambɛ gbɨlɨtɔ kɛgʉ luki la ɓangbɔlɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, Kunzi a ɓemoti aka.

5 Atʉ na makpʉmʉka kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ nɨmɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɓokunzi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, atʉ nɛkɨ na «ɓokunzi» ɓakpʉ na «ɓangama» ɓakpʉ.

6 Luki limoti, ka nakpangbala kusu yɨpɛpɛ, Kunzi a ɓemoti aka, Obosu nɨnɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, ta na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ. Na gɔnɨ, Mombukwono-dosu a ɓemoti aka, nɨ Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ atɨpága ɔɓɨlɨ.

7 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakibigʉ lɨngʉnʉ la lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓibanana ndɨ kaubibiso ɓokunzi aka. Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓalyaga makɔlɔ nɨmɔ ɓɨnaga abɛ ɓʉpá ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, tamanaga kaɓʉ a ya ɓʉpɔ, ɓɨmɨnaga kʉwa abɛ ɓoputikonini pisi ka makɔlɔ mi nɨmɔ.

8 Wɨna sɛ, kɛgʉ malɨlɨ mɔ atikpuɗisa ɓanʉ ɓuwobi no Kunzi. Takalya abɛ tokolyigʉ, a mʉɗɔngɔnɨ aka.

9 Wiminyonito, yɛkɨ makɛgʉ ɓata ɓosunzu, yɨgya kunu kubumyonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓʉngata ka baya.

10 A ɓɛyɔ, kika kanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ baya kakɨ kanongotigʉ uminini, ɨwɛ nɨnɔ wa na yimibo, kalyalya ka ndaɓʉ nɨyɔ ɓubibisaga mino ɓokunzi, kɨnɨgʉ abɛ kika ɓɨnza kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi?

11 Kika ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ oɓungagatʉ ko bulya yimibo kakʉ. Wɨna sɛ, Kilisito okwa ndɨ ko bulya kakɨ gɔnɨ.

12 Makʉgyɨlya ɓomomonu nɨɓɔ ɓakanongotigʉ ka baya ɓʉnyɛ, mutulisa mambɛngɨ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ makagyɨlya Kilisito mombukwana-dakɨ yi ɓʉnyɛ.

13 Kinili, mika-mama kogwa ka ɓʉnyɛ ko bulya malɨlɨ, nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata makɔlɔ kyɛ nakagwisisoni.

9

Mʉkalya ka atʉtʉmbwa

1 Nakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉkʉlɨkanaga kagya ɓɛyɔ nopo
mino? Nakɛgʉ mbɛyɨ atʉtʉmbwa? Nakamɨnagʉ mbɛyɨ ndɨ
gɔnɨ Yeso Mombukwono-dosu? Makɛgʉ mbɛyɨ masɔlɔ ma
ligubo nɨlɔ nagyɨlyaga Mombukwono-dosu?
2 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkya ɓɛ nakɛgʉ atʉtʉmbwa,
iɓunu yɨpɛpɛ matʉ kaiba ɓɛ na atʉtʉmbwa. A ɓɛyɔ, yɛkɨ
ma kʉwa luki limoti na Ɓamombukwono-dosu, iɓunu ɓɔ
makowonisila ɓɛ na atʉtʉmbwa.
3 Nusikisyaga ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛsʉngʉlyaga ɓɛ:
4 tokokwononigʉ kainisono na luki lɨlya ikanɨ nɨlɔ limwo
ka ligubo nɨlɔ tagyaga?
5 Tokokwononigʉ gɔnɨ iɓusu kaʉva ɓoko niɓɔ tiko
kakpakyana pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ, ɓamamakɨ Mombukwono-dosu na
gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka?
6 Ikanɨ iɓusu na Balanaba aka ɓɔ tokwononi kaigugubyo
iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi kainisono no luki ka ɔɓɨlɨ
kusu?
7 Sʉda tina nɔ ɨkɨsɨlyaga nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi
makpʉmʉka ma ɓʉsʉda? Ikanɨ mʉtʉ tina nɔ kak-
wananɨgʉ kalya bumo ya muzabibu nɨnɔ akʉna ndɨ? Ikanɨ,
muɓuɓulya wa ɓamanya tina nɔ kakwananɨgʉ komwo
maziɓa ka ɓanyama niɓɔ uɓuulyogo?
8 Makasɨma ɓɛ nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ nawakɨgʉmya ka
tamanaga ka ɓambanzʉ? Gʉtʉgʉ Mʉtʉʉ ka Musa aka
aɓɨkyaga ɓɛgɛyɔ.
9 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa ɓɛ:
«Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kanɨ akaɗɨta
nganʉ.» Kunzi asyɛgɛtʉ gɔnɨ lɨmbɛngɨ ka ɓangɔmbɛ?
10 Kɛgʉ mbɛyɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya kusu? A ɓɛyɔ,
ɓokpika ndɨ mʉnzɨna mi nɨmɔ ko bulya kusu. Okwononi
ɓɛ mʉtʉ nɨnɔ akadɨma tiko na nɨnɔ akobuulyo, ɓagyɨ
ligubo na mʉtamanagɨ ɓɛ ka muliɓo, ɓinisanatʉ gɔnɨ ɨɓʉ
na masɔlɔ mi ma kaɓʉ.
11 Takʉna ndɨ masɔlɔ ma lɨmbɛngɨ kʉsɔ kunu. Ika kʉwa
lɨkpʉmʉka lɨmbanga tino kika kanɨ ta na mʉsasa kalya luki
ka maɓɔkʉ kunu?
12 Kika nɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakalyalya ka maɓɔkʉ kunu, kɛgʉ
iɓusu ɓɔ talyalyo ɓi kaʉkɨtaga ɨɓʉ?

Takagyagʉ ndɨ iɓusu ɓɛyɔ, luki limoti, takokibya masɨ mi
nɨmɔ kyɛ takokpingbonitɔgʉ Mongoni Manza ka Kilisito.

9:9 9:9 Wanda ka Yɨgɨlya 25:4.

13 Makibigʉ ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, ɓalyalyaga ka ligubo li niɩɔ? Na niɓɔ ɓʉpága ɓapɛpɛ
ka gbɔgbɔ, ɓalyayaga ka ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ gɔni ɓɔ.
14 Na gɔni, Mombukwono-dosu oɓikyoni ndi
ɓingbanganya ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓaɓikyaga Mongoni Manza,
ɓalyalyagi ka Mongoni Manza.
15 Luki limoti, nakagyagʉ imi ɓɛyɔ, na nakokpikigʉ ɓɛkyɛ
na mino kakʉnga luki. Okwononi gʉtʉgʉ nokwi kani
mʉmbanzʉ kokpingbigʉ yibiba kami ko bulya likpʉmʉka
li niɩɔ.
16 Nakakwananigʉ kaibiba ko bulya yiɓikyaga Mongoni
Manza, kyɛ a ligubo niɩɔ nokwononi kagya. Nokogyi ɓɛyɔ,
iko kumbu yidingi na imi.
17 Nakitwa ndi ni imi ka ligubo li nili, nakwananatʉ
ɓi kaiko na mʉkalya. Luki limoti, yɛki a likumbogi niɩɔ
ɓebinikisa ndi, nakwanana kagya aka.
18 Mʉkalya kami sɛ kʉwa ni iki? Imu ni kaɓikyaga
Mongoni Manza payaya kani nakigumyigʉ kakʉnga niɩɔ
Mongoni Manza akwanano ɓi kɛpá.
19 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ musunzu ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka. Luki limoti, niita musunzu ka ɓambanzʉ ɓasi kyɛ
ɓaɓinikyani ɓakpʉ.
20 Luga ka Ɓayuda, nigyaga abɛ Muyuda kyɛ ɓaɓinikyani.
Nakɛgʉ imi kusili wa Mʉtʉʉ ka Musa, luki limoti, ngbingo
yi ninɔ nikaga mino luga kaɓʉ, nigyaga abɛ nakika gɔni imi
kusili wa Mʉtʉʉ mi nimɔ kyɛ ɓaɓinikyani.
21 Niyɔ nikaga gɔni luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓakibogigʉ Mʉtʉʉ
mi nimɔ, nigyaga abɛ iɓʉ, ni nakɛgʉ kanda mʉtʉʉ, kyɛ
ɓaɓinikyani. Kɛgʉ ɓɛkyɛ na di na mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ na
kusili wa mʉtʉʉ ka Kilisito.
22 Ka niɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya, nigyaga abɛ mʉpɔ
kyɛ ɓinisoni na muhukuso. Ka ɓatʉ ɓasi, navaga yigya
kaɓʉ aka, kyɛ nagyaga yasi ambɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ
ɓinisoni na muhukuso.
23 Nagyaga nimɔ masi ko bulyo Mongoni Manza, kyɛ
ninisonito gɔni imi na ɓʉɓʉngo ɓi.
24 Mibaga ɓinza ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga masindani ma
mbangʉ, ɓapikitaga ɓasi. Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti aka
nɔ ɓapága mʉkalya. Ɛɛɛ, pikitoni nɛki mbangʉ wa
makwanano mino kainisono na mʉkalya.
25 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓagyaga masindani, ɓiginyilyagatʉ.
Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓʉbangi ɓɛgbɛgbɛ, wina sɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓi
niɓayɔ kolipyogigʉ na pʉtikana. Luki limoti, tagyaga iɓusu
ɓɛyɔ kyɛ tinisoni na niɓayɔ kapʉtikanigʉ ndɛkɛ.
26 Kinili, nakɛgʉ kapikita gbali. Nakabʉmana luki limoti,
kɛgʉ abɛ nakika kabʉmana na ovivi.

27 Nakogyogyisa nzʉyɨ kamɨ kʉgbɛ, iba nakozongonitɔgʉ
mʉkalya, kumbusa kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ Mongoni
Manza.

10

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ko bulya gbɨlɨtɔ

1 Ɓomika-mama, nakapa ambɛ tomononi nɨlɔ usilya ndɨ
ɓotitosu. Ɓa ndɨ kakpakyana ɨɓʉ ɓasɨ kusili wa ɨkʉɓa,
ɓazaba ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ lɨɓo lidingi langbʉ.
2 Ɓamatɨkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ na Musa pisi kogwa iɓatiso ka
ɨkʉɓa na ko lɨɓo li nɨlɔ.
3 Ɓalyaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ malɨlɨ mumoti ma lɨmbɛngɨ.
4 Na ɓomwaga ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ lɨɓo la lɨmbɛngɨ limoti
aka. A ɓɛyɔ, ɓomwaga ndɨ lɨɓo nɨlɔ opupaga ndɨ ka lɨtalʉ.
Lɨtalʉ li nɨ Kilisito nɨnɔ ɓa ndɨ kakpakyana pa imoti na ɨɓʉ.
5 Luki limoti, ɓudingi luga kaɓʉ ɓakɛgʉ ndɨ ɓʉkwanana
ko misa ko Kunzi, kinili, ɓolumwaga ndɨ ka ɨsa.
6 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a likingyosi ku kusu iba
takikonitɔgʉ na mʉsasa manyɛ ɓɛyɔ ɓotitosu ɓa ndɨ mino
na imu.
7 Makobibisogonitɔgʉ gbɨlɨtɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ
luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga
mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓikanana ndɨ
kalyalya na komwo, kumbuso yi, ɓamaga ndɨ koɓino.»
8 Takikonitɔgʉ kagya ɓɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga
kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓolumwaga ndɨ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ
ɓaɓa na ɓasaa ka lɨsyɛ limoti.
9 Takakingilogonitɔgʉ Kilisito mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ
luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓanzʉka ɓulumwisaga ndɨ.
10 Takikonitɔgʉ kaɨgama mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga
kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, malaika ko Kunzi nɨnɔ ʉmwɔgɔ
ɓambanzʉ, ulumwisaga ndɨ.
11 Makpʉmʉka mi nɨmana masɨ usilya ndɨ ɓotitosu kyɛ
iki likingyosi ko bulya kusu. Ikpikaga ndɨ katiwonisilo
kambwa, kyɛ ta ko ngbingo nɨnɔ a ɓuwobi na muliɓo.
12 Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ akasɨma ɓɛ a wakamaga ka baya,
ɨmɨnyɨtɔ ɓɛ kogwonitɔ.
13 Kʉɓɔɓɔkʉ nɨkwɔ amusilyogo, a nɨkwɔ aka kwɔ usilyaga
ɓatʉ ɓasɨ. Kunzi nɨnɔ otulyosaga nɨlɔ aɓɨkyaga, kak-
wananɨgʉ kasa Mumuyoniso ɓɛ amʉmakyɨ ka kʉɓɔɓɔkʉ
kakɨtaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gʉtʉgʉ mino,
amʉpátʉ ngu kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitɔgʉ ligubo ko Kunzi na gbɨlɨtɔ

10:6 10:6 Wanda ka Lɨtatanga 11:4. **10:7 10:7** Wanda ko Pupo 32:6.

14 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpakaaa, wiminyonito! Mako-
bibisonitɔgʉ gbɨlɨtɔ.
15 Nakamʉnzɨnɨlya abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. Wondilyoni
mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi lɨkpʉmʉka nɨlɔ
nakaɓɨkya.
16 Tomononi wa tamwago mina kɔpɔ wa ɓʉɓʉnga,
tamigisilyagatʉ Kunzi ɨbɨba. Ngbingo yi nɨnɔ tamwogo
mino, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓangʉ ka Kil-
isito? Na ngbingo yi nɨnɔ tagbananago mino mukati, talya,
takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na nzʉyɨ ka Kilisito?
17 Yɛkɨ mukati a mumoti aka, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ɓakpʉ,
ta nzʉyɨ yimoti, kyɛ iɓusu ɓasɨ talyaga mukati mumoti.
18 Winoni mbɛyɨ likingyosi la yɨgya ka Ɓezaleli: ɓatʉ nɨɓɔ
ɓalyaga apɛpɛ nɨnɔ ɓabisaga ka gbɔgbɔ, ɓakikogigʉ mbɛyɨ
ɓʉmatɨkana no Kunzi pisi ka apɛpɛ yi nɨnɔ?
19 Na sɛ kapa kaɓɨkya ɓʉ? Ambɛ makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága
gbɨlɨtɔ ka apɛpɛ mɔ a na ɨzangɨya? Ikanɨ gbɨlɨtɔ tɔ a na
ɨzangɨya?
20 Kalɨ! Luki limoti, nakaɓɨkya ambɛ apɛpɛ nɨnɔ mʉtʉ
yi nɨnɔ kamibigʉ Kunzi apága, usilyaga ɓabɨlɨ, kasilyogigʉ
Kunzi. Nakɛgʉ kapa ambɛ motikononi na ɓabɨlɨ.
21 Makakwananɨgʉ komwo ko ngbinga ɓemoti ka kɔpɔ ka
Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. Makakwananɨgʉ
gɔnɨ kalyalya ko ngbinga ɓemoti, ka mɨza ka Mombukwono-
dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ.
22 Ikanɨ, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu?
Makasɨma ɓɛ iɓusu ɓɔ takitogi no ngu?

Togyini makpʉmʉka masɨ ka ɨbɨba ko Kunzi

23 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Takwanana
kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ manza. «Tak-
wanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kakwananɨgʉ
kopika baya kusu.
24 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya
kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ
ɓagɔgɔ.
25 Lyoni masɨ nɨmɔ ɓagabaga ka sɔkɔ nɨ mambɛngɨ kɛgʉ
kamʉdwa ko bulyo yi.
26 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ: «Ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi a
ma ka Mombukwono-dosu.»
27 Kika nɨ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi amumokini kalyalya
kʉ kakɨ, makabaɨlya kaɨnda, lyoni masɨ nɨmɔ ɓamʉpá nɨ
mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko bulya yi.
28 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti kamʉɓɨkya ɓɛ: «Makɔlɔ mi
nɨmana a nɨmɔ ɓapá ndɨ abɛ apɛpɛ ka gbɨlɨtɔ.» Kika ɓɛyɔ,

makolyonitɔgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓikyi na ɓɛkyɛ lɨmbɛngɨ kadwonitɔ.
29 Nakɛgʉ kaɓɨkya ko bulya mambɛngɨ kunu, luki limoti,
ko bulya ka nɨlɔ ka nɨnɔ amuɓikyi.
Mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
ɓɛpakyaga kagya ɓɛyɔ na mino kapa ko bulya lɨmbɛngɨ ka
mʉtʉ wagɔgɔ?
30 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya luki nɨlɔ nakalya, ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓɛnzɨnzɨnya mino ko bulya malɨlɨ mi nɨmɔ?»
31 Kinili, kika nɨ makalyalya, komwo ikanɨ kagya
makpʉmʉka masɨ, gyogoni ka ɨbɨba ko Kunzi aka.
32 Yɨgya kunu kugwisisonito Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda gʉtʉgʉ kanisa ko Kunzi aka.
33 Ɓyeni yɨgya kamɨ. Nagyaga yapʉ ɓɛ yɨgya kamɨ yasɨ
uɓosili ɓambanzʉ ɓasɨ. Nakakɨsagɨgʉ ɨzangɨya kamɨ ka
mombukwana-damɨ, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ
ɓinisoni na muhukuso.

11

1 Ɓyeni yɨgya kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-
dakɨ yi naɓyɛgɛ mino yɨgya ka Kilisito.

Lɨkpʉmʉka la kitikya mʉ ko ngbingo wa malʉmba

2 Nakamubibisa kyɛ mɛtamanaga ɓongbinga ɓasɨ,
makaɓyɛ mʉtɨwɨ kamɨ ɓɛyɔ aka yɔ namuwonisila ndɨ
mino.
3 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka li nɨlɨ:
Kilisito nɨ ngama ka mʉlʉkʉ wasɨ, mʉlʉkʉ nɨ ngama ka
mukakɨ na Kunzi nɨ ngama ka Kilisito.
4 Mʉlʉkʉ wasɨ kika mʉ makitikyo kanɨ akalʉmba ikanɨ
kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito
payaya.
5 Luki limoti, muko wasɨ kika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba
ikanɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisisa
mbʉnyakɨ nɨnɔ ngama kakɨ payaya. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika
mʉ mʉwa*.
6 Muko kiki mʉ makitikyo, akwanana nɛkɨ gɔnɨ kaiwisisa
mʉ! Luki limoti, yɛkɨ a suni ka muko kaikusisa tukatʉ ikanɨ
kaiwisisa mʉ, a nɛkɨ ɓɨnza kaitikya mʉ.
7 Mʉlʉkʉ kakwananɨgʉ ɨyɨ kaitikya mʉ, kyɛ a likingyosi
na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, muko a ɨyɨ ɨbɨba ka mʉlʉkʉ.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ wa mambwa ka
nzʉyɨ ka muko, luki limoti, muko wa mambwa opupa ndɨ
ka mʉlʉkʉ.

---

* **11:5 11:5** *mʉ mʉwa:* Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓakagwi ndɨ muko ka ɓɨlya, ɓawaga ndɨ muko yi nɨnɔ mʉ ɓɨngɔ kowonisilo ɓɛ ogyi ɓɨlya.

9 Na kʉgbɛ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ ko bulya ka muko,
luki limoti, agya ndɨ muko ko bulya ka mʉlʉkʉ.
10 Kinili, ko bulya ka ɓamalaika, muko akwanana kaitikya
mʉ, kowonisilo ɓɛ a kusili ka mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, ka ɔɓɨlɨ kusu pa imoti na Mombukwono-
dosu, muko kikigʉ ɓinza nɨ kɛgʉ na mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ kikigʉ
gɔnɨ ɓɨnza nɨ kɛgʉ na muko.
12 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muko wa mambwa opupa ndɨ
mino ka nzʉyɨ ka mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ ɨɓʉkʉtaga gɔnɨ ɨyɨ na
muko, na masɨ apʉnya ko Kunzi.
13 Wondoni mbɛyɨ nɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi: atʉ
ɓɨnza muko kaika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba?
14 Ɓambanzʉ ɓibagatʉ ɓɛ a suni mʉlʉkʉ kaiko no tukatʉ
ɓivukuku.
15 Luki limoti, a ɨbɨba muko kaika notu ɓɛyɔ, kyɛ Kunzi
apá ndɨ tukatʉ tidingi kaitikya notu mʉ.
16 Mʉmbanzʉ kapa ɓata kagya ɓoɗongoso ka lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ, ibito ɓɨnza ɓɛ: iki makanisa ko Kunzi ikanɨ iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi takɛgʉ na yɨgya yagɔgɔ.

Pɔlɔ akauyoyiso ɓakilisito ko bulya malɨlɨ ma musilyoni

17 Nakɛgʉ kamʉbɨba wa no mino kamʉpá mʉtɨwɨ mi
nɨma. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino,
mʉmʉkana kunu kikogigʉ na ɨzangɨya, luki limoti, opupis-
aga lɨkpʉmʉka lanyɛ aka.
18 Ya mambwa, ɓeɓikyi ɓi ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ
mamʉmʉkanago mino, yɨgbananaga ikagatʉ luga kunu.
Nakaɨna abɛ o mino ɓɛyɔ aka yɔ.
19 Okwononito ɓɛ yɨgbananaga ikitɔ aka luga kunu, iba
ɓakilisito ɓalɨngʉnʉ luga kunu ɓimibisikosito.
20 Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, kɛgʉ malɨlɨ ka
Mombukwono-dosu mɔ malyaga.
21 A ɓɛyɔ, nɨyɔ aka yɔ mikago mino kapʉnga kalyalya,
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka oɗusaga kalya malɨlɨ nɨmɔ aka mɔ
odogoku ɨyɨ na imu, kʉwa wa gɔwa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga
na nza, ɓagɔgɔ ɓadamʉa ɓɨzɛngɛ.
22 Makɛgʉ iɓunu na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ makwanana mino
kalyalya na komwo? Ikanɨ makaɨna kanisa ko Kunzi payaya
na makapa kaupíso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ no luki suni?
Makapa ɓɛ namʉɓɨkyɨ ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ namʉbɨbɨ?
Haaa, nakakwananɨgʉ kamʉbɨba ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ!

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Mataɔ 26:26-29; Malɨkɔ 14:22-25; Luka 22:15-20)

23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ Mombukwono-dosu ɛpá ndɨ ɨmɨ,
imu nɨma, namukitisilyaga kʉwa iɓunu: biti yi nɨyɔ ɓagaba
ndɨ mino, Mombukwono-dosu Yeso ava ndɨ mukati,

24 nɨyɔ amigisilya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, aɓɨkya ɓɛ:
«Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ, namupí iɓunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamano
yi.»
25 Nɨyɔ ɓama kalya, ava ndɨ kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, aɓɨkya
ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉ nɨ agʉmɛ wambɨya ko Kunzi, nɨnɔ
ɓangʉ kamɨ oɗukogi mino katulyoso. Ɓongbingo ɓasɨ wa
momwaga ndɛkɛ mino, gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
26 A ɓɛyɔ, ɓongbinga ɓasɨ wa malyaga ndɛkɛ mino mukati
mi nɨma na kamwo kɔpɔ yi nɨmʉ, makaɓɨkyaga kukwakʉ ka
Mombukwono-dosu ɓɨngbanganya kadwɛ kʉ kwa kʉ igoku
ndɛkɛ mino.
27 Kinili, nɨnɔ akalya mukati ikanɨ kamwa kɔpɔ ka
Mombukwono-dosu nɨ kokwononigʉ, akagya ɓʉnyɛ ka
nzʉyɨ na ɓangʉ ka Mombukwono-dosu.
28 Ɛɛɛ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkpɨmɨ ɓɨnza,
alya kʉwa mukati na kamwa kɔpɔ yi nɨmʉ.
29 Kyɛ mʉmbanzʉ kalya mukati na kamwo kɔpɔ, nɨ kɛgʉ
kotombisyo isi ya nzʉyɨ ka Mombukwono-dosu, akaɨmakya
nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ka mʉngɨmbɔ.
30 Kinili, ɓudingi luga kunu ɓa na ɓokoloɓu, ɓa na pɨka
ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ na ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ.
31 Takɨkpɨmaga mbɛyɨ ndɨ nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu
ɓi, tanyɨkatu ɓi mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
32 Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiy-
oyiso, kyɛ takogulyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
33 Kinili, ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga
mino kalya malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, a ɓɨnza
kaɓʉndanaga.
34 Mʉmbanzʉ kika na nza, alyalyɨ mbɛyɨ kʉ kakɨ, kyɛ
makimokyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ ngbingo wa musilyoni
kunu. Noɓungusyagatʉ ɓanʉ makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ
osikoni wa nodoku mino.

12

Ɓapɛpɛ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpága

1 Ɓomika-mama, nakɛgʉ kapa ambɛ wikoni ko biti ko
bulya ɓapɛpɛ nɨɓɔ lɨmbɛngɨ Lotu ʉpága.
2 Makaiba ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino nɨ
makanamibigʉ Kunzi, mikaga ndɨ ɓakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ
nɨtɔ kanzɨnagɨgʉ, makakwananigʉ ndɨ kaigwi mambɛngɨ
kambwa kaɓʉ.
3 Mbɨya wanʉ, nakapa kamumibiso ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka nɨnɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ikaga kʉsɔ kakɨ,
kakwananigʉ kagbanga Yeso. Na Lɨmbɛngɨ-Lotu kiki kʉsɔ

ka mʉtʉ yi nɨnɔ, kakwananɨgʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Yeso nɨ
Mombukwono-dosu!»
4 Ɓapɛpɛ ɓa dididi, luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ
ʉpága.
5 Ɓopisi ɓaya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti,
ɓagugubyogo Mombukwono-dosu ɓemoti aka.
6 Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi ɓemoti aka nɔ ʉpága
ɓatʉ ɓasɨ mogubo masɨ mi nɨmɔ.
7 Lɨmbɛngɨ-Lotu akagya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko
bulya ɨzangɨya ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔgɔ kanzɨna na yimibo,
Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ apá mʉtʉ wagɔ ngu kauwon-
isilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na yimibo.
9 Apá wagɔ baya yapʉ, wagɔgɔ ngu kohukuso ɓokoloɓu.
10 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔ ngu yɨgya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga, apá wagɔ apɛpɛ kanzɨna na
ɓugyalandʉ, apá wagɔ yimibo kotombisyo lɨkpʉmʉka
nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu ikanɨ nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ.
Apága mʉtʉ wagɔ apɛpɛ kanzɨna masasʉ ka Ɓamalaika,
apá wagɔ yimibo kotongbomosyogo masasʉ mi nɨmɔ.
11 Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ agyaga makpʉmʉka
mi nɨmɔ masɨ, apá mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka apɛpɛ kakɨ ɓɛyɔ
abaɨlyago mino.

Kanisa a abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi

12 A ɓɛyɔ, Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na
mababa mudingi. Gʉtʉgʉ mababa mi nɨmɔ kika mudingi,
a nzʉyɨ yimoti aka.
13 Iɓusu ɓasɨ, Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
ɓosunzu ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, togwa ndɨ iɓatiso
kyɛ tiki nzʉyɨ yimoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu limoti. Iɓusu ɓasɨ
tinisana ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
14 Nzʉyɨ kɛgʉ na lɨbaba limoti aka, luki limoti, a na imu
mudingi.
15 Kika nɨ kʉgʉkɔ oɓikyini ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kʉɓɔkʉkɔ,
nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti
aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.
16 Na kika nɨ kutiliko oɓikyini ɓɛ: «Yɛkɨ nakɛgʉ ɨmɨ liso,
nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti
aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.
17 Kika ndɨ nɨ nzʉyɨ yasɨ a liso, akwanana kʉwa ndɨ
kaʉkana lɨkɨ? Kika ndɨ nɨ a kutiliko, akwanana kʉwa ndɨ
kaiba sʉ yo luki lɨkɨ?
18 A ɓɛyɔ, Kunzi obisaga ndɨ lɨbaba limoti-limoti la nzʉyɨ
kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ.
19 Masɨ kika ndɨ lɨbaba limoti aka, iba nzʉyɨ kɛgʉ!

20 Mababa a mudingi luki limoti, nzʉyɨ a yimoti aka.
21 Liso kakwananɨgʉ kaɓɨkya kʉɓɔkʉkɔ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kakʉ!» Gʉtʉgʉ mʉ aka kakwananɨgʉ kaɓɨkya magʉ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kunu!»
22 Mababa ma nzʉyɨ nɨmɔ inisonogo abɛ kiko ma payaya, ikaga gɔnɨ imu na ɨzangɨya aka.
23 Mababa nɨmɔ tɨnaga payaya, imu mɔ tobibisaga kakɨtaga magɔ. Nɨmɔ apága suni kaɨna, imu mɔ toɓuulyaga kʉgbɛ,
24 kakɨtaga mababa ma ɨbɨba ma nzʉyɨ kusu. Kunzi agya ndɨ nzʉyɨ, apá ɨbɨba yidingi ka mababa nɨmɔ tɨnaga payaya.
25 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mababa ma nzʉyɨ kikonitɔgʉ na yɨgbananaga. Luki limoti, atʉngbʉlanagɨ mabɔbɔ.
26 Kika kanɨ lɨbaba limoti akaigomisogo, magɔgɔ masɨ igomisogo pa imoti na ilu. Kika nɨ limoti ovini ɨbɨba, magɔgɔ masɨ ogwa magyagya pa yimoti na ilu.
27 Iɓunu ma nzʉyɨ ka Kilisito, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a lɨbaba la nzʉyɨ yi nɨyɔ.
28 Kunzi ubisa ndɨ ɓatʉtʉmbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yɨɓa ɓogyalandʉ na ya yɨsaa ɓowonisili. Kumbuso yi, atʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, kauhukuso ɓambanzʉ, kausingyo ɓɛngɛnɨ, kaʉnanaga ɓatʉ ɓagɔgɔ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika.
29 Ɓasɨ ɓakɛgʉ ɓatʉtʉmbwa, ikanɨ ɓogyalandʉ ikanɨ ɓowonisili. Ɓasɨ ɓakɛgʉ na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga,
30 kauhukusa ɓambanzʉ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika, ikanɨ kotongbomosyo masasʉ mi nɨmɔ.
31 Hukisoni nɛkɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓa na ɨzangɨya kʉgbɛ. Ko bulyo yi nɨyɔ, nakamuwonisila mbɨya wanʉ pisi yanza kʉgbɛ kakɨtaga ɓayagɔgɔ ɓayasɨ.

13

Sɨpananɨsɔ okitogi makpʉmʉka masɨ

1 Nakanzɨna gʉtʉgʉ masasʉ ka ɓambanzʉ na nɨmɔ ka ɓamalaika, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨyʉ la ngwɛyɨ ikanɨ kengele nɨyɔ akoɓuko.
2 Nakanzɨna gʉtʉgʉ na ɓugyalandʉ ikanɨ kandʉnga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makɨsʉma ikanɨ kaika na yimibo yasɨ ikanɨ kaika na baya nɨyɔ nakwanana na iyu kohokisa ɓangʉpa, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na payaya aka.
3 Nakʉlʉpya gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa yangya lɨngama kamɨ lasɨ, nɨsʉta ɓɛ ɓɛbʉsyɨ ko ɓuku, nakiki na sɨpananɨsɔ, nɨyɔ kɛgʉ na ɨmɨ na ɨzangɨya.

4 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ okibyagatʉ, ikaga mʉtʉ wanza,
kikogigʉ no miso mopi, kɨbɨnɨkagɨgʉ, kikogigʉ na lɨmbɛngɨ
lidingi,
5 kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo suni, kakɨsagɨgʉ ɓʉnza kakɨ aka
ka mombukwana-dakɨ yi, kangbʉtagɨgʉ ɓɨkwa, kobisogigʉ
lɨkpʉmʉka lanyɛ ka lɨmbɛngɨ.
6 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ kogwogigʉ magyagya ka lɨkpʉmʉka
lanyɛ, luki limoti, ogwaga magyagya ka lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ.
7 Apɨlyaga makpʉmʉka masɨ, oɓuulyaga ɓaya ka
ɓongbinga ɓasɨ, ikaga na mʉtamanagɨ na anokibyo
ɓongbinga ɓasɨ.
8 Sɨpananɨsɔ kosyogigʉ. Luki limoti, ɓugyalandʉ osyatʉ
ndɛkɛ, apɛpɛ mʉnzɨna masasʉ ka ɓamalaika ikatʉ ndɛkɛ
na muliɓo, yimibo olimikaga ndɛkɛ.
9 A ɓɛyɔ, yimibo kusu a yɨkɛɗɛ na ɓugyalandʉ kusu a
ɓikpufu.
10 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ yimibo ya lɨngʉnʉ odoku
ndɛkɛ mino, nɨyɔ yo kpufu osyo.
11 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino miki, nanzɨnaga ndɨ abɛ
miki, natamanaga ndɨ abɛ miki, nanotombisyo makpʉmʉka
abɛ miki. Luki limoti, wa nɨɨta kʉwa mino mʉmbanzʉ, nasa
lɨbɛnzɨ lasɨ.
12 Mbɨya wanʉ, takaɨna lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ abɛ mu-
lundu ka nɛlaga wombulu-mbulu, luki limoti, kumbuso,
tɨnatʉ ndɛkɛ ɓɨngbanganya. Mbɨya wanʉ, nakaiba luki
lɨkɛɗɛ aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndɛkɛ Kunzi
ɓɨnza mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ emibago mino.
13 Mbɨya wanʉ, makpʉmʉka masaa mi nɨma ak-
pakyanaga pa imoti aka: baya, mʉtamanagɨ na sɨpananɨsɔ.
Luki limoti, nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ luga wa makpʉmʉka
masaa mi nɨmɔ nɨ sɨpananɨsɔ.

14

Ɨzangɨya ya ɓapɛpɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

1 Kisoni mbɛyɨ kaika na sɨpananɨsɔ kambwa wa masɨ.
Kisoni gɔnɨ kaika na ɓapɛpɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kʉgbɛ kaika
na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ.
2 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna masasʉ mʉmbanga-mbanga,
kʉnzɨnɨlyagɨgʉ ɓambanzʉ, luki limoti, anzɨnɨlyaga Kunzi. A
ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo. Pisi ko
ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga makpʉmʉka
nɨmɔ a makɨsʉma.

3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ,
ʉnzɨnɨlyaga ɓambanzʉ. Ʉnzɨnɨlyaga ɓɛyɔ kaupika ka baya,
kautumisa na kaududulisa mambɛngɨ.
4 Nɨnɔ anzɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga, ɨpikilyaga
baya kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ
anzɨnaga na ɓugyalandʉ opikaga baya ya kanisa yasɨ.
5 No ɓi kapa ambɛ iɓunu ɓasɨ nzinogoni masasʉ
mʉmbanga-mbanga, luki limoti, no ɓi kapa ɓata kʉgbɛ
ambɛ nzinogoni na ɓugyalandʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga
na ɓugyalandʉ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ anzɨnaga
masasʉ mʉmbanga-mbanga. Kika kanɨ atʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ
akwanana katʉmbʉlaga nɨlɔ akaɓɨkya, kanisa yasɨ amagatʉ
ka baya.
6 Ɓomika-mama, nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu,
nakodoku ku kunu, napʉnga kamʉnzɨnɨlya ka masasʉ
mʉmbanga-mbanga? Nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu
kika nɨ mʉnzɨna kamɨ kɛgʉ kamuwonisila makpʉmʉka
nɨmɔ ikaga makɨsʉma, kamuwonisila yimibo, ɓugyalandʉ
ikanɨ mʉtɨwɨ?
7 Takava likingyosi la makpʉmʉka mo dumo abɛ sɨɓa
ikanɨ dɔmʉ, kika nɨ mayʉ mi kɛgʉ koɓuko dididi, tak-
wanana kaiba lɨyʉ la sɨɓa ikanɨ la dɔmʉ lɨkɨ?
8 Ɓakongboti nguɗu ya lʉnga ɓɨnza, wanɨ nɔ akwanana
kaiɓungusyogo kaɨnda ka lʉnga?
9 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu: makiko kaɓɨkya
makpʉmʉka nɨmɔ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kotombisyo, ɓiba
kʉwa isi yi lɨkɨ? Nɨyɔ a abɛ makika kaɗɨkɨtaga tɔyɨ ka
bʉtʉlʉ.
10 Masasʉ a mudingi ka ɔɓɨlɨ, masɨ okitisaga asɨ mʉnzɨna
aka.
11 Mʉtʉ ɓemoti kika kanzɨna lɨsasʉ nɨlɔ nakibigʉ, iɓusu
na ɨyɨ ɓasɨ tiko abɛ ɓongingi.
12 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu! Yɛkɨ ma na mʉsasa ma
ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu, hukisoni nɛkɨ na kɛkɛlɛ, kʉgbɛ
yi nɨɓɔ ɓakopika kanisa ka baya.
13 Kinili, nɨnɔ anzɨnaga ka masasʉ mʉmbanga-mbanga
akwanana kakʉnga Kunzi kyɛ apí ngu koyikoso masasʉ mi
nɨmɔ.
14 Kika nɨ nakalʉmba na masasʉ mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ lɔ
akalʉmba, luki limoti, yimibo kɛgʉ kagya luki.
15 Nakwanana sɛ kʉwa kagya ɓʉnɨ? Nalʉmba na lɨmbɛngɨ
na yimibo gɔnɨ. Nɨmbɨla na lɨmbɛngɨ na yimibo kamɨ gɔnɨ.
16 A ɓɛyɔ, wakiko kalʉmba ka lɨmbɛngɨ, wanamigisya
Kunzi ɨbɨba, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ a ka musilyoni nɨ kɛgʉ
kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kakwananɨgʉ koɓingisya ɓɛ
«A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kyɛ kɛgʉ kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya.

17 Malʉmba kakʉ a manza, luki limoti kapikigʉ mʉtʉ
wagɔgɔ ka baya.
18 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nanzɨnaga mino masasʉ
mʉmbanga-mbaga kamʉkɨtaga iɓunu ɓasɨ.
19 Luki limoti, ka makutana napaga kaɓɨkya makpʉmʉka
kuɓukumuti nɨmɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ɓinza, kyɛ nʉtɨwɨ
gɔnɨ ɓɛngɛnɨ, nɨ nakoɓikyigʉ makpʉmʉka ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na
masasʉ mʉmbanga-mbanga.
20 Ɓomika-mama, makikonitɔgʉ na tamanaga ya lɨbɛnzɨ,
luki limoti, tamanaga kunu iki abɛ nɨyɔ ka ɓambɔkʉ. Pisi
kagya ɓʉnyɛ, wikoni abɛ ɓomiki.
21 Kʉsɔ wa Mʉtʉʉ, Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ:
«Nanzɨnɨlyaga ndɛkɛ lɨvananza li nɨlɔ
pisi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa masasʉ dididi
na pisi ka nɔkʉ ka ɓobiko.
Na gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓakɛmʉkanɨgʉ ndɛkɛ.»
22 Kinili, apɛpɛ mʉnzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga a
likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi. Luki
limoti, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓinikyononi.
Apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ a likingyosi ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓaɓinikyononi, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakanaɓinikyonigʉ.
23 Kiko mbɛyɨ nɨ kanisa wasɨ omumukonini, ɓatʉ
ɓasɨ ɓananzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka ikanɨ nɨɓɔ
ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi ɓakogulya ka musilyoni kunu,
ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓɛ ma no bikyatʉ?
24 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakiko kanzɨna na ɓugyalandʉ,
mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ikanɨ nɨnɔ
kanaɓinikyonigʉ Kunzi, kogulya, imibo ɓʉnyɛ kakɨ ko bulya
nɨlɔ iko kanɨ ukonini. Ɓasombiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ iko
kanɨ ukonini,
25 ɓodikiɗi nɨɓayɔ ikaga na ɓoyu kʉsɔ kakɨ ipupiso ka
ɓʉngbanganya. Ogwo kʉwa mokpukpu kabibiso Kunzi,
anaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi a luga kunu!»

Ɓɛyɔ kanisa okwononi mino kakpakyana

26 Ɓomika-mama, takwanana sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉnɨ?
Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino, mʉtʉ ɓemoti
akwanana kaɨmbɨla, wagɔ apá mʉtɨwɨ, wagɔ atʉmbʉlaga
lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, wagɔ apá mʉtʉʉ ka lɨsasʉ
lɨmbanga na wagɔ ɓata oyikasa nɨlɔ ɓoɓikyi. Okwononi ɓɛ
nɨmɔ masɨ iki na ɨzangɨya kopika kanisa ka baya.
27 Ɓambanzʉ ɓakapa kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-
mbaga, okwononi ɓɛ ɓiki ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa, ɓanzɨnɨ

14:21 14:21 Wanda ka Isaya 28:11-12.

ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Mʉtʉ ɓemoti ikitɔ, koyikosogo nɨlɔ ɓiko kaɓɨkya.
28 Luki limoti mʉtʉ muikoso kiki, ɓadakɨ ɓiwo ka
musilyoni. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka anzɨnɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ
mombukwana-dakɨ yi no Kunzi kakɨ.
29 Ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓanzɨnɨ na ɓugyalandʉ, ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓiko kakpɨma nɨlɔ ɓakaɓɨkya.
30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mʉtʉ ɓemoti lɨkpʉmʉka
nɨlɔ a lakɨsʉma, okwononi ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna adakɨ.
31 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ makwanana kanzɨna na
ɓugyalandʉ, mʉtʉ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Kʉwa
wa gɔ wa, ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨmɔ,
utumiso mambɛngɨ.
32 Mambɛngɨ ka ɓogyalandʉ ʉmʉkanaga ɓogyalandʉ.
33 A ɓɛyɔ, Kunzi kɛgʉ Kunzi wa ɓunzenge-zenge, luki
limoti a Kunzi wa mazɨyɔ.

Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ igyonosogo mino ka makanisa masɨ ka
ɓatʉ ko Kunzi,
34 ɓoko ɓokwononi kaiko ɓiwo ka musilyoni ma kanisa.
Kɛgʉ na nɨnɔ ɓakwanana kasɨlya mʉnzɨna. Okwononi ɓɛ
ɓoko ɓiki ɓatʉ ɓakʉkana, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ aɓɨkyaga
mino.
35 Ɓakika na lɨkpʉmʉka la kuuso, ɓumuusi ɓambʉnyaɓʉ
ka mʉsɛngɨ. A suni muko kanzɨna ka musilyoni.

36 Makasɨma ɓɛ Mongoni ko Kunzi apʉnya ndɨ ku kunu?
Ikanɨ amudulyoku ndɨ asɨ iɓunu aka?
37 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mugyalandʉ ko Kunzi
ikanɨ ɓɛ a na apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, okwononi
ibito ɓɨnza ɓɛ nɨlɨna nakamukpikilyo lɨ a mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu.
38 Luki limoti, kibi lɨkpʉmʉka nɨlɔ, nɨlɔ andi kʉwa asɨ ɨyɨ
aka.
39 Ɓomika-mama, yɛkɨ a ɓɛyɔ, kisoni kambwa wa masɨ
kainisono na apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ. Makapoky-
onitɔgʉ mʉmbanzʉ kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-
mbanga.
40 Luki limoti, masɨ igyonosi ka ɓungbingbili na ɓɛyɔ
okwononi mino.

15

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨmɔ ʉkana ndɨ

1 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakapa kamutomosya
Mongoni Manza nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ, nɨmɔ mabaɨlya ndɨ
na nɨmɔ mo mina ɓakigwinonogo ɓingbufu.

2 Minisanatʉ na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nɨmɔ makiko kaɓyɛ ɓɛyɔ aka yɔ namʉɓɨkyaga ndɨ mino.
Makogyi ɓɛyɔ, baya kunu ika payaya.
3 Kambwa wa makpʉmʉka masɨ, namukitisilyaga mbɛyɨ
ndɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nʉkana ndɨ.
Kilisito okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ikpikago mino ka Moɓiso Motu.
4 Ɓalumba ndɨ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ
masaa, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya ndɨ mino.
5 Apuponilya ndɨ Pɛtɛlɛ, kumbuso yi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa.
6 Kʉwa wa, upuponilya ko ngbinga ɓemoti ɓaɓɨɓya kakɨ
kakɨtaga ɓamɨya kuɓukumuti. Ɓudingi luga ka ɓaɓɨɓya
ɓi nɨɓɔ ɓatʉ mbɛyɨ ɓata aka ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓagɔgɔ
ɓokwogoni ndɨ.
7 Kumbuso yi, apuponilya ndɨ Yakɔbɔ, kʉwa wa, upuponi-
lyo ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ.
8 Kumbuso ka ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓasɨ, epuponilya ndɨ gɔnɨ ɨmɨ,
ɨmɨ nɨnɔ na ndɨ abɛ miki yi nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga nɨ kanongotigʉ.
9 A ɓɛyɔ, na mupipilo luga ka ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ. Nakok-
wononigʉ gʉtʉgʉ ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ atʉtʉmbwa, kyɛ nogyogyisa
ndɨ Kanisa ko Kunzi.
10 Luki limoti, na kʉwa ɓɛyɔ no mino mbɨya yi nɨmʉ
pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi. Ɨzɨyɔ yi nɨyɔ aɓʉkʉtatʉ ndɨ masɔlɔ.
Nagya ndɨ ligubo kaʉkɨtaga ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓasɨ. A
ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ɨmɨ, luki limoti, ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨyɔ a pa
imoti na ɨmɨ.
11 Kinili, iki ɨɓʉ ikanɨ ɨmɨ, takaɓɨkyaga Mongoni Manza
mi nɨmɔ aka mɔ mabaɨlya ndɨ.

Kunzi upupisagatʉ ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ

12 Takaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ ka mbʉkʉ. Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓakopupigʉ ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ?
13 Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ
ɓɛgɛyɔ.
14 Kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, takɛgʉ na
Mongoni Manza nɨmɔ takwanana kaɓɨkyaga, baya kunu a
gɔnɨ payaya.
15 Na gɔnɨ, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ta ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ
ko misa ko Kunzi, kyɛ taɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ
Kunzi apupisatʉ ndɨ Kilisito ka mbʉkʉ. Wɨna sɛ, Kunzi
kakwananɨgʉ ndɨ kagya ɓɛyɔ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.
16 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka
ɓambʉkʉ, Kilisito kopupagʉ ndɨ nɛkɨ gɔnɨ ɨyɨ ka mbʉkʉ.

17 Na kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaya kunu
a ya payaya na ma asɨ ka ɓʉnyɛ kunu aka.
18 Na ɓata, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ
kʉsɔ ka Kilisito, ɓa nɛkɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓuɓungogo.
19 Kika nɨ a ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ nɔ tobisa
mino mʉtamanagɨ kusu ka Kilisito, ta ɓatʉ ɓʉlya kumbu
kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
20 Luki limoti, a lɨngʉnʉ ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ luga ka
ɓamanda. A abɛ talʉ-talʉ, kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokwaga
ndɨ ɓopupito ndɛkɛ gɔnɨ ɨɓʉ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ kukwakʉ odoku ndɨ mino pisi ka
mʉtʉ ɓemoti, pupo ka mbʉkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
odoku pisi ka mʉtʉ ɓemoti gɔnɨ.
22 Ɓɛgɛyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓokwaga mino kyɛ ɓa Ɓava-
adamʉ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓinisana ndɛkɛ ɓata na ɔɓɨlɨ kyɛ to-
motikononi na Kilisito.
23 Luki limoti, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka opupa ndɛkɛ
kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo kakɨ: Kilisito nɔ a mʉtʉ wa
mambwa, opuponi ndɨ ɨyɨ. Kumbuso yi ɓatʉ kakɨ ɓopupa
ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɛkɛ mino.
24 Kumbuso yi, ika kʉwa lɨsyɛ la muliɓo. Ko ngbingo yi
nɨnɔ, Kilisito apʉta ndɛkɛ ɓʉngama ɓasɨ, ɨbɨba yasɨ na ngu
yasɨ, amigisya kʉwa Kunzi Baba ɓʉngama.
25 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ Kilisito iki ngama kadwɛ kʉ kwa
kʉ ʉɗɨta ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨnvɨ kusili wa
magʉ kakɨ.
26 Mumuyoniso nɨnɔ ɓamwɔ ndɛkɛ ka muliɓo, nɨ kuk-
wakʉ.
27 Iyo, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi obisa ndɨ
makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ kakɨ.» Luki limoti, a
ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi kɛgʉ ɨyɨ ka «makpʉmʉka masɨ» mi
nɨmɔ, kyɛ ɨyɨ nɔ apá ndɨ Kilisito ngu kʉgʉ wa masɨ.
28 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino makpʉmʉka
masɨ kusili ko Miki, ɨyɨ Kilisito mombukwana-dakɨ yi ibiso
ndɛkɛ kusili ko Kunzi nɨnɔ apá ndɨ ngu kaiko kʉgʉ wa
makpʉmʉka masɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ika ndɛkɛ
lɨngʉnʉ kʉgʉ wa masɨ.
29 Tomononi mbɛyɨ ɓata lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓɨɓotisisogo ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo. Ɓinisono
na ɨzangɨya tino? Kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwogo ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, ko bulya ɨkɨ kʉwa yɔ
ɓɨɓotisisogo mino ko bulya kaɓʉ?
30 Na ɓata, ko bulya ɨkɨ yɔ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓɨ
to mino ɓongbinga ɓasɨ kaɨkɨsɨlya kukwakʉ?

15:22 15:22 Wanda ka Ɓalʉma 5:12-21. **15:27 15:27** Wanda ka Mambʉ 8:7.

31 Ɓomika-mama, kukwakʉ ɛzʉzaga masyɛ masɨ. A
lingʉnʉ ɓɛyɔ nɨbɨbaga mino ko bulya kunu ka matɨkanaga
na Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
32 Nʉlanana ndɨ na ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓʉɗɨya abɛ ɓanyama ɓo tutu. Kika ndɨ ka yɨgya ko ɓomikya-
ɓambanzʉ, ninisana ndɨ na ɨzangɨya tino? Kika nɨ ɓamanda
ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, okwononi nɛkɨ «tolyolyini,
tomwo kyɛ ɓʉgala tokwatʉ».
33 Wiminyonito sɛ: «Kakɔ limbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ,
apʉtagatʉ yɨgya yanza ka mʉmbanzʉ.»
34 Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya ɓʉnyɛ.
Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓakamibigʉ Kunzi. Nakamʉɓɨkya
ɓɛyɔ kamupíso suni.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ?

35 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ:
«Ɓamanda ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ? Ɓika ndɛkɛ na
ɓʉsɔlɔ ɓa nzʉyɨ tino?»
36 Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi nɨnɔ wakʉnaga mino
lɨsɔlɔ, okwononi mbɛyɨ okwi, kumbuso yi aɓaka sɛ kʉwa.
37 Lɨsɔlɔ nɨlɔ wakakʉna lɔ, kɛgʉ ilu nɨ malɨlɨ nɨmɔ aɓaka
ɓanʉ, luki limoti, a libumo payaya aka la mʉpʉnga ikanɨ
libumo lagɔgɔ.
38 Kunzi oɓokisaga kʉwa libumo li nɨlɔ ɓɛyɔ opo mino,
oɓukutisa libumo yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉsɔlɔ kakɨ.
39 Nzʉyɨ yasɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ. Ɓambanzʉ ɓa na nzʉyɨ
kaɓʉ, ɓanyama na nɨyɔ kaɓʉ, ɓombu na ɓosi ɓa na nɨyɔ
kaɓʉ gɔnɨ.
40 Nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ, ɨbɨba
ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ.
41 Mɔnɨ angɨngaga di, tɨmba di, mangʉtʉ di gɔnɨ. Gʉtʉgʉ
mangʉtʉ aka luga kaɓʉ anzɛgɛ dididi aka gɔnɨ.
42 Ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa
ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ. Ɓulumbaga ɓambanzʉ, kumbuso
yi ɓapɔ, wa ɓopupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓika kʉwa
ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
43 Ɓolumbogo nzʉyɨ nɨ kɛgʉ na ɨbɨba ikanɨ no ngu. Luki
limoti, opupogo kʉwa na ɨbɨba no ngu.
44 Ngbingo yi nɨnɔ ɓolumbaga mino, ikaga nzʉyɨ ya
limbanzʉ. Luki limoti, kopupo ka mbʉkʉ ɨita kʉwa nzʉyɨ
ya limbɛngɨ. Kika nɛkɨ nɨ nzʉyɨ ya limbanzʉ atʉ, nzʉyɨ ya
limbɛngɨ atʉ nɛkɨ gɔnɨ aka.
45 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉtʉ wa mambwa
ɓɛyɔ ka Adamʉ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ka nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ.» Luki

15:32 15:32 Wanda ka Isaya 22:13.

limoti, Adamʉ yi nɨnɔ wa kumbuso nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ*.
46 Kɛgʉ nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ yɔ odogoku ka mambwa, luki
limoti, nɨyɔ ya lɨmbanzʉ. Nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ odogoku iyu
kumbuso.
47 Kunzi agya ndɨ Adamʉ wa mambwa na liɓungu. A
ɨyɨ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti, Adamʉ wa yɨɓa
otukyoku ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
48 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
Kunzi agya ndɨ na liɓungu, luki limoti, nɨɓɔ ɓa kʉgʉ ɓa
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
49 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ to mino abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi
agya ndɨ na liɓungu, tika ndɛkɛ gɔnɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ
yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
50 Ɓomika-mamaaa, nakapa kaɓɨkya ambɛ: luki nɨlɔ
Kunzi agya ndɨ ka nzʉyɨ na ka ɓangʉ kakwananɨgʉ kalya
lisimo la Ɓʉngama ko Kunzi. Nɨlɔ akwanana kapɔ, kin-
isonigʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
51 Mɓɨya wanʉ, nakamumibisa dikiɗi yimoti: takokwigʉ
ndɛkɛ ɓasɨ, luki limoti, tigomosyanatʉ ndɛkɛ ɓasɨ.
52 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ko ngbinga ɓemoti abɛ kʉta,
wa ɓofya ndɛkɛ mino sɨɓa ya muliɓo. A ɓɛyɔ, wa sɨɓa
oɓuka ndɛkɛ mino, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ
ka ɓambʉkʉ na nzʉyɨ nɨyɔ kapʉgʉ ndɛkɛ ɓata, iɓusu ɓasɨ
tigomosyono.
53 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ pɔpɔtʉ ta nzʉyɨ yi nɨyɨ imokisyi
nzʉyɨ nɨyɔ kakwananɨgʉ ɓata kapɔ. Okwononi ɓɛ nzʉyɨ yi
nɨyɨna ya kukwakʉ yi imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ kokwigʉ ndɛkɛ
ɓata.
54 Ngbingo yi nɨnɔ nzʉyɨ yi nɨyɔ apɔgɔ imokisyo ndɛkɛ
mino nzʉyɨ yi nɨyɔ kapɔgɨgʉ, nzʉyɨ ya kukwakʉ imokisyo
nɨyɔ kokwogigʉ, iba Moɓiso Motu mi nɨmana itulyonini sɛ
kʉwa: «Kukwakʉ kɛgʉ ɓata, ɓoɗitini lɨngʉnʉ ɓɨnvɨ!»
55 «Eeeze kukwakʉ, ngu kakʉ a kʉwa yanɨ?
Eeeze kukwakʉ, syogbu kakʉ a kʉwa yanɨ?»
56 Kukwakʉ inisonogo no ngu pisi ka ɓʉnyɛ, mʉtʉʉ mɔ
apága ɓʉnyɛ ngu.
57 Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ɨbɨba, ɨyɨ nɔ atɨpága ngu
pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
58 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpaka, witilyonogoni ɓingbu
kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ. Mugugubyoni
Mombukwono-dosu masyɛ masɨ, kyɛ makaiba ɓɨnza ɓɛ
ɓungu ɓasɨ nɨɓɔ makaɨkɔ ka ligubo kakɨ, kokwigʉ payaya.

---

* **15:45 15:45** Adamʉ wa kumbuso, nɨ Kilisito. Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:7. **15:55 15:55** Wanda ka Isaya 25:8; Ɔsɛya 13:14.

16

Mapʉmʉ ko bulya kanisa ya Yelusalɛma

1 Kʉwa ka nɨlɔ ondi lɨkpʉmʉka la mapʉmʉ ka ɓakilisito
nɨɓɔ ɓikaga ka Yelusalɛma, ɓyeni gɔnɨ iɓunu mʉtʉʉ mi
nɨmɔ nowonisila ndɨ ka Makanisa ma Galatia.
2 Makokwononigʉ kaɓʉndaga kamʉmʉla makpʉmʉka
wa aka wa nosilo mina kʉ. Masyɛ ma Mungu masɨ,
mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka iki kobisaga ka kpɔlɔ, kʉ kakɨ,
luki nɨlɔ inisana nolu kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ
3 Wa nosila ɓanʉ mino ku kunu, nʉtɨka ɓanʉ ɓambanzʉ
nɨɓɔ miko nɨ mupunogini na ɓabalʉwa ambɛ ɓɨndɨ na
ɓamapʉmʉ kunu ka Yelusalɛma.
4 Kakwanana ɓɛ nɨndɨtɔ gɔnɨ, tɨnda kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ
kʉgʉkɔ kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya lɨgʉndʉ

5 Nakɨtaga ɓanʉ pisi ka Makedonia, nosilo sɛ kʉwa ku
kunu, kyɛ na na tamanaga kaɓyɛ pisi kʉ ɓɛyɔ.
6 Yagɔgɔ tagyatʉ ɓanʉ mino na iɓunu masyɛ makɛɗɛ,
ikanɨ gʉtʉgʉ ngɓingo wa ndɔɓɔ wasɨ aka. Mɛpápa kʉwa
ɓanʉ, nidukulaga na lɨgʉndʉ kamɨ.
7 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ kapa kamʉmɨna na lɨgʉndʉ aka. No ɓi
katamanaga ambɛ Mombukwono-dosu kapa, tasyɨtɔ ɓi na
iɓunu masyɛ makɛɗɛ.
8 Luki limoti, no ɓi kapa kaiko wanʉ ka Ɛfɛsɔ, kadwɛ ka
lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ,
9 kyɛ ninisonini no ngɓinga wanza kagya ligubo nɨlɔ
aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ. Luki limoti, ɓomuyoniso ɓa ɓakpʉ.
10 Timotio kosila ɓanʉ kʉ, gyoni yasɨ ɓɛ ɨmʉkanɨ ɓɨnza,
kyɛ amʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu abɛ ɨmɨ gɔnɨ.
11 Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kaminonitɔgʉ payaya.
Luki limoti, mupóponito kyɛ isisilogi na lɨgʉndʉ kakɨ
ka mazɨyɔ, igoku kɛtakanya. Takaɓʉndaga pa imoti na
ɓomika-mama pisi ka baya.
12 Ka mutili ka momosu ɓɛyɔ ka Apɔlɔ, nigomoni na ɨyɨ
nganga ɓɨkyɔ ambɛ ɓaga pa imoti na ɓomomosu ɓagɔgɔ ku
kunu kʉ, luki limoti, kɛgʉ mbɛyɨ kapa kaɨnda mbɨya wanʉ.
Ɨnda kʉwa ɓanʉ wa gɔwa inisono ɓanʉ mino no ngɓingo.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

13 Hukwoni miso, migwinanaga ɓingɓufu ka baya.
Wikoni na lɨlʉkʉ, mika ɓatʉ ɓo ngu.
14 Gyogoni masɨ ka sɨpananɨsɔ.
15 Bomika-mama, nakamʉkʉnga ɓata luki limoti. Sɨ
mamibatʉ Sɛtɛfanɔ na lɨvananza kakɨ, ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ

ɓakilisito ɓa mambwa ka mugi ma Akaya, ɓɨpá ndɨ kau-
gugubya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
16 Humukononi inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo na kɛkɛlɛ.
17 Nakogwa magyagya ɓɛyɔ Sɛtɛfanɔ, Folotunato na
Akaiko ɓosiliku mino yɨ. Ta ndɨ na ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
makika wa.
18 Betumisaga ndɨ lɨmbɛngɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓamʉgyɨlyaga ndɨ gɔnɨ mino iɓunu. Makozunonitɔgʉ
na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
19 Makanisa nɨmɔ a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila
na Pelesila pa imoti na kanisa nɨyɔ amʉmʉkanaga ka ndaɓʉ
kaɓʉ ɓamumuusogi kʉgbɛ ko lino ka Mombukwono-dosu.
20 Bakilisito ɓasɨ nɨɓana ɓa wanʉ ɓamumuusogito.
Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
21 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi ambɛ namumuusogito.
22 Mʉmbanzʉ kapogi Mombukwono-dosu, mʉtʉ yi
ɨgbangɨ!
Malanata, isi yi ɓɛ Mombukwono-dosu, doku!
23 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na iɓunu.
24 Namʉpaga iɓunu ɓasɨ pisi ka matɨkanaga na Yeso-
Kilisito. A ɓɛyɔ!

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wagɔgɔ nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito nɨmʉ. Ka balʉwa yi nɨnɔ wa mambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaɨnda kaundoku yi, luki limoti kagagʉ ndɨ ɓata. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓʉmʉmʉlɨ ɓangyɔ, ɨyɨ nɔ ɨnda kaʉva kyɛ ɓʉtɨkɨlyɨ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Timotio nɔ a ndɨ kaaga ka Kolito, ko pisi, ʉkana ndɨ mongoni ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito a ndɨ mino kʉ ɓɛyɔ. Mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza. Ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ ka Kolito, ɓapá mʉtʉʉ di no Mongoni Manza nɨmɔ Pɔlɔ ʉpá ndɨ. Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ ka Kilisito. Timotio igoku ndɨ, atʉmbʉlyaga Pɔlɔ, Pɔlɔ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ, kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ ka tamanaga yi, na nɨyɔ agya ndɨ ɓɛyɔ kogonitɔgʉ kaʉnda. Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ka balʉwa yi nɨnɔ ɓɛ a atʉtʉmbwa ka Kilisito. Luki limoti, ɓɛyɔ agyago mino ligubo kakɨ a di na ɓatʉ ɓagɔgɔ. Luki li nɨlɔ agyaga ɓɛ ɓamʉyɨ ilu nɨlɔ. Ɨtatanaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓɨmatanagɨ na Ɓakolito ka ligubo. Ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ ɓidukulogi kaʉmʉmʉla ɓangyɔ aka ko bulya yɨbɨnɨka na iɓu ɓuti ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Omotiloku ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaundoku, kyɛ uɓikyiku ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakanosigʉ ɓʉnyɛ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Kika kanɨ Pɔlɔ akpakpa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa, a kyɛ a ndɨ na mʉsasa ɓɛ ɓambanzʉ ɓibi Mongoni Manza, ɓiba gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨ Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso ka Pɔlɔ, na akamisyo Kunzi ɨbɨba *1:1-11*
Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa luga ka ɓakilisito *1:12–2:17*
Kapa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino *3:1–7:16*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *8:1–9:15*
Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa ka lɨngʉnʉ *10:1–13:10*
Yuuso ya muliɓo *13:11-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Iɓusu no mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio ɓɔ tamukpikilyi balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa Kanisa ko Kunzi ka Kolito na ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓa ka iwili ya Akaya.

2 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ɓamuɗukilyi ɨziyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tabibisini Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito, Baba wa lɨmbɛngɨ lo kumbu, atitumisogo mambɛngɨ
ɓongbinga ɓasɨ.
4 Atitumisogo mambɛngɨ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kusu ɓasɨ,
kyɛ pisi ko ngu nɨyɔ tinisono na iyu kotukyoku kʉ kakɨ,
takwananɨtɔ gɔnɨ ɨɓusu kaʉgyɨlya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛgɛyɔ.
5 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ talyago mino kumbu pa
imoti na Kilisito ka yigyogyiso kakɨ dididi, ɨyɨ atitumisogo
mambɛngɨ ɓɛgɛyɔ.
6 Kika nɨ ɨɓusu takaigyogyiso, a kyɛ mambɛngɨ amutumi,
minisono na muhukuso. Kika nɨ ɓatitumisini mambɛngɨ, a
kyɛ mambɛngɨ amutumi gɔnɨ ɨɓunu kyɛ mokibyi yigyogyiso
yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓusu.
7 Kinili, tikaga ɓakɨtambya na ɨɓunu kyɛ tibagatʉ ambɛ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ migyogyisogo mino pa imoti na ɨɓusu,
mambɛngɨ amutumogo ɓɛgɛyɔ pa imoti na ɨɓusu.
8 Ɓomika-mama, to ɓi kapa ɓɛ wibonito ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
dididi nɨɓɔ tabangana ndɨ na ɨɓu ka iwili ya Azia. Ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ ɓi a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ, akɨtaga ngu kusu, takɛgʉ ndɨ
ɓata gʉtʉgʉ na mʉtamanagɨ ɓɛ takwananatʉ kaiko na ɔɓɨlɨ.
9 Ta ndɨ kaɨna abɛ ɓatikulyini ngbanga ɓɛ ɓatɨmwɨ.
Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ takibumonito kubatʉ, luki limoti,
tɨgʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ upupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ.
10 Kunzi nɔ atɨkʉlaga ndɨ ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ,
atɨkʉlagatʉ aka ɓata. A ɓɛyɔ, ta na baya kʉ kakɨ ɓɛ
idukulagatʉ katɨkʉlaga aka.
11 Iɓunu gɔnɨ makatɨbɨnɨka pisi ka malʉmba. Kunzi
ʉkanatʉ malʉmba ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakatɨlʉmbɨlya,
atiɗukilya ɓʉɓʉnga. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓudingi
ɓabibisatʉ ndɛkɛ ko bulya kusu.

Pɔlɔ kɛgʉ ɓata na lɨgʉndʉ ka Kolito

12 Ɨbɨba kusu nɨ ɓʉdɛmʉ ɓa mambɛngɨ kusu, tɨgyaga ndɨ
ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ yi, luga kunu na lɨmbɛngɨ la
kisiso nɨ takɛgʉ na ɓokoli, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi apago
mino. Yɨgya yi nɨyɔ kotukyokugʉ ndɨ ka yimibo ka ɓomikya
ɓambanzʉ, luki limoti a ndɨ ɨzɨyɔ ko Kunzi.
13-14 A ɓɛyɔ, ka ɓabalʉwa kusu, tamukpikilyaga ndɨ
makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ makwanana katangʉlaga
na kotombisyo. Nakaɨna abɛ motombisyatʉ ndɛkɛ ɓɨnza
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ mbɨya yi nɨmʉ, makanotombisyigʉ
mbɛyɨ. Lɨkpʉmʉka li a ɓɛ tɨbɨbaga ndɛkɛ na ɨɓunu mabɔbɔ
ka lɨsyɛ li nɨlɔ Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.

15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ, na ndɨ mbɛyɨ na
mʉsasa kaɨnda kamundoku ku kunu kʉ kyɛ minisoni na
ɓʉɓʉnga ka nganga ya yɨɓa.
16 Na ndɨ na mʉtamanagɨ kaɓyɛ pisi ku kunu kʉ, kumbuso
yi nadwɛ ka Makedonia. Ngbingo kamɨ wakigoku kʉ ɓɛyɔ,
noɓyeku ɓata pisi ku kunu iba mɛpágɨtɔ mukumbo nɨmɔ
abɨnɨka ɓuti kamɨ ka lɨgʉndʉ la Yudɛa.
17 Tamanaga yi nɨyɨ epupa ndɨ ka lɨmbɛngɨ aka? Ikanɨ, wa
nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya lɨmbanzʉ?
Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ «iyo» ikanɨ «kalɨ» ko ngbinga
ɓemoti?
18 Kunzi a dɛmʉ, lɨkpʉmʉka nɨlɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ kɛgʉ
ndɨ na mambɛngɨ maɓa.
19 Silivanɔ, Timotio na ɨmɨ tamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ka
Yeso-Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kaɓɨkyagɨgʉ lɨkpʉmʉka na
mambɛngɨ maɓa. Luki limoti, ɨyɨ nɨ «Ɨyo» nɨnɔ otukyoku ko
Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, Kunzi utulyosa ndɨ ɓagʉmɛ ɓasɨ nɨɓɔ ʉwanyaga
ndɨ pisi ka Yeso. Kinili, pisi ka Yeso, takwanana kaɓɨkya ɓɛ
«A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kabibiso Kunzi.
21 Kunzi nɔ atipiko iɓusu na iɓunu ka baya pisi ka Kilisito.
Ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ atɨpʉnaga.
22 Atibisa ndɨ na ɨɗa yimoti ɓɛnɛ kowonisila ɓɛ ta ɓatʉ
kakɨ. Atitumisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ luki la mambwa ka
makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga.
23 Kunzi nɔ a dɛmʉ kamɨ, kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ, nokwi.
Nakɨgagʉ ndɨ ɓata ka Kolito kʉ kyɛ nakamulisoni kumbu.
24 Ligubo kusu kɛgʉ kaiko ɓangama kʉgʉ wa baya kunu
kyɛ baya kunu a kʉwa ya kamaga. Luki limoti, takapa
kamatɨkana na iɓunu ka ligubo kyɛ miki na magyagya.

2

1 Kinili, nakɨnagʉ ndɨ ɓata ɓɨnza kaɨnda kamundoku kyɛ
nakamulyisoni kumbu.
2 Nakamulyisa kumbu, wanɨ nɔ togwa kʉwa na ɨyɨ
magyagya? Kikigʉ mbɛyɨ asɨ mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ nalyisi
kumbu?
3 Namukpikilya ndɨ balʉwa ɓɛyɔ* kyɛ ngbingo yi nɨnɔ
nosilo mino ku kunu kʉ, makelyisonitɔgʉ kumbu iɓunu
nɨɓɔ makwanana ndɨ kegwiso magyagya. Nakaiba ɓɨnza
ɓɛ magyagya kamɨ a nɨmɔ kunu ɓasɨ.
4 Namukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨnɔ nɨ nanalya kumbu
kʉgbɛ, lɨmbɛngɨ ekondikonogini ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓomomiso-
miso ɓetumini ɓɨɗɛ ko miso. Nakamukpikilyagʉ ndɨ kyɛ

* **2:3 2:3** Pɔlɔ akanzɨna wanʉ ko bulya balʉwa ɓemoti nɨnɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito, kɛgʉ 1Ɓakolito.

lyoni kumbu, luki limoti, a ndɨ kowonisila sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ na nosu kʉgʉ kunu.

Kapɨlya mʉtʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ

5 Kika nɨ mʉmbanzʉ ogyini lɨkpʉmʉka lilyisisa kumbu, kegyilyigʉ ɨmɨ, luki limoti amugyilyi iɓunu ɓasɨ. Nakakya kʉwa ɓɔngɔ, naɓɨkya ambɛ agyilyi ɓemoti-ɓemoti luga kunu.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ amalyɨ kʉwa ka azaɓʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉ ɓudingi ɓapí ɓi.
7 Mbɨya wanʉ, okwononi kapɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ na katumisa lɨmbɛngɨ kyɛ kolyonitɔgʉ kʉwa kumbu kʉgbɛ wa adɨkago mino.
8 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ muwonisiloni mʉtʉ yi nɨnɔ sɨpananɨsɔ.
9 A ɓɛyɔ, wa namukpikilya ndɨ mino balʉwa yi nɨnɔ, namʉkɨngɨla ndɨ ɓʉkɨngɨla kyɛ nibi ikanɨ mɛmʉkanagatʉ ka makpʉmʉka masɨ.
10 Ngbingo yi nɨnɔ mapilyi mino mʉmbanzʉ, ɨmɨ napilyini gɔnɨ. Kika nɨ nopilyini ka masɨ nɨmɔ nokwononi mino kapɨlya, nagyaga ɓɛyɔ ko bulya kunu ko misa ka Kilisito,
11 kyɛ Abɨlɨ katindungulyogonitɔ. A ɓɛyɔ, tibagatʉ ɓokoli kakɨ ɓayasɨ.

Pɔlɔ a lɨmbɛngɨ ɓɨɗa ka mugi ma Tolowasi

12 Ngbingo yi nɨnɔ nosila ndɨ mino ka Tolowasi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndɨ mupumi ɓikpo kagya ligubo kʉ ɓɛyɔ.
13 Luki limoti, na ndɨ lɨmbɛngɨ ɓɨɗa kyɛ nakatakanyagʉ ndɨ mika-mama ɓɛyɔ ka Tito. Kinili, tasanana ndɨ na ɓatʉ ɓa Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ɨbɨba

14 Kunzi avɨ ɨbɨba, kyɛ atɨmakyaga masyɛ masɨ ka mʉɗɔngɔ ma ɨbɨba ka ɓotutungyo nɨmɔ Kilisito atikpokyon-isigo mino. Atɨva iɓusu kokpokyoniso mongoni ka Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ sʉ yanza ohumago mino.
15 A ɓɛyɔ, ta abɛ sʉ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sʉ yi nɨyɔ a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi na muhukuso na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓungogo.
16 Ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungogo, a sʉ ya kukwakʉ, nɨyɔ atɨkaga ka kukwakʉ. Luki limoti, ka nɨɓɔ ɓinisono na muhukuso, a sʉ ya ɔɓɨlɨ, nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ. Wanɨ sɛ kʉwa nɔ okwononi ka inguo ya ligubo li nɨlɔ?
17 Takɛgʉ iɓusu abɛ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓagyaga ɓokoli ka lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, taɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko

Kunzi ka ɓungbingbili, kyɛ ɨyɨ nɔ atitikoku ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito.

3

Ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a sɛ kʉwa kowonisila ɓɛ topungini ɓata kaɨbɨba nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi? Tokwononi sɛ kʉwa kamuwonisilo ikanɨ kamʉkʉnga ɓabalʉwa kusu ɓa ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyago mino?

2 Balʉwa kusu nɨ iɓunu aka, ikpikaga ka mambɛngɨ kusu. Ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kotombisyo na katangʉlaga.

3 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ ma balʉwa yi nɨnɔ Kilisito akpikaga ndɨ, iɓusu kʉwa ɓɔ tamudukulyoku na ɨyɨ. Balʉwa yi nɨnɔ kikpikagagʉ ndɨ na maɓɔkʉ, luki limoti pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Kikpikagagʉ ndɨ gɔnɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ*, luki limoti ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

4 Takanzɨna ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgʉmya kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito.

5 Kɛgʉ ɓɛkyɛ takwanana kagya luki no ngu kusu ɓamombukwono-dosu ɓi, luki limoti ngu kusu otukyogoku ko Kunzi.

6 Ɨyɨ nɔ atɨpá ngu kaiko ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya. Agʉmɛ yi nɨnɔ kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ, luki limoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉtʉʉ atɨkaga ka kukwakʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu apá ilu ɔɓɨlɨ.

7 Mʉtʉʉ nɨmɔ apága kukwakʉ ikpikaga ndɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ, ɨbɨba ko Kunzi anzɛ ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ. Miso ka Musa oɓuɓa ndɨ ɓiwenge-wenge ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓomikya Ɓezaleli ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanda ko bulya ɨbɨba yi nɨyɔ.

8 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɨbɨba ya ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu iko sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉnɨ?

9 Kika kanɨ ligubo lɨmakya ka mʉngɨmbɔ inisononi ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka nɨlɔ la kuitisa ɓambanzʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi?

10 Takwanana kaɓɨkya ɓɛ ɨbɨba yi nɨyɔ a mbɨya wanʉ kɛgʉ no kingyoso na nɨyɔ yandɛlɨ, kyɛ nɨyɔ yambɨya yi nɨmʉ okitogi ɓyɨ.

11 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kolipyogigʉ a ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka nɨmɔ asyɛsyɛgɛ!

12 Tɨgʉmya ko Kunzi pisi ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.

---

* **3:3 3:3** Pɔlɔ akanzɨna ko bulya mʉtʉʉ ka Musa. Wanda gɔnɨ Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26. **3:7 3:7** Wanda ko Pupo 34:29.

13 Takɛgʉ iɓusu abɛ Musa nɨnɔ itikya ndɨ miso na
kɨtambala kyɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓakinonitɔgʉ muliɓo ma
ɨbɨba nɨyɔ anzɛ ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
14 Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ. A ɓɛyɔ, kadwɛ gʉtʉgʉ
na lɨsyɛ li nɨlɨ, nɨyɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓatangʉlaga moɓiso
ka Agʉmɛ Wandɛlɨ, kɨtambala yi nɨyɔ a na ɨɓʉ asɨ ɨtikyo
aka. Kɨtambala yi nɨyɔ akwanana kakʉlɨkana ka mʉtʉ yi
nɨnɔ aka nɔ ɓomotikononi na Kilisito.
15 Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓongbinga ɓasɨ wa ɓatangʉlaga
mino moɓiso ka Musa, yimibo kaɓʉ ikaga yitikya aka na
kɨtambala yi nɨyɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kamigilyoku Mombukwono-
dosu, kɨtambala yi nɨyɔ atʉkya.
17 Mombukwono-dosu yi nɨnɔ nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu. Pa nɨyɔ
Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a mino, kʉlɨkanaga a wa.
18 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ takɛgʉ ɓata na kɨtambala ko miso, ɨbɨba
ka Mombukwono-dosu akanzɛ kʉgʉ kusu mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ka nɛlaga. Ta kʉwa ɓuikono ka likingyosi ka Mombukwono-
dosu, ɨbɨba kusu anidukulogo kambwa aka. Nɨyɔ a ligubo
la Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu.

4

Ɨzangɨya kʉsɔ wa ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ

1 Kunzi atikwilya ndɨ kumbu, atɨpá ligubo li nɨlɨ, kinili
takakwananɨgʉ ɓata kaɨga kumbuso.
2 Tosoni ɓodikiɗi na makpʉmʉka mo suni, takɛgʉ
na ɓokoli na takogomosyonogigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
Luki limoti, tumibisaga ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ
ɓɨngbanganya, kyɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨbi ka lɨmbɛngɨ kakɨ
ɓɛ ta ɓatʉ ɓongbingbili kambwa ko Kunzi.
3 Kika nɨ Mongoni Manza nɨmɔ takaɓɨkyaga a na ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ kotombisyo, a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ asɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ aka
ɓɔ ɓakaɓyɛ pisi yiɓungogo.
4 Iɓʉ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ Abɨlɨ nɨnɔ a kunzi wa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso ɓipi kyɛ
ɓakinonito ɓʉngbanganya ɓa Mongoni Manza ma ɨbɨba ka
Kilisito nɨnɔ a likingyosi ko Kunzi.
5 A ɓɛyɔ, takaɓɨkyagɨgʉ mongoni kusu ka
ɓamombukwono-dosu, luki limoti nɨmɔ ka Mombukwono-
dosu, Yeso-Kilisito. Iɓusu yɨpɛpɛ, tiitoni kʉwa ɓosunzu
kunu ko bulya kakɨ.
6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Bʉngbanganya anzɨ ko biti.» Ɨyɨ
gɔnɨ nɔ odoku ndɨ na ɓʉngbanganya ka mambɛngɨ kusu,
kyɛ atiwonisili ɨbɨba kakɨ nɨyɔ anzɛgɛ ko misa ka Kilisito.

4:6 4:6 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:3.

7 Luki limoti, iɓusu ɓi niɓɔ ta na ɨzangɨya yi nɨyɔ ta
abɛ ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ, kyɛ ɓambanzʉ ɓibi ɓɨnza ɓɛ
ngu yɨmbanga yi nɨyɔ kotukyokugʉ ku kusu, luki limoti ko
Kunzi.
8 Tikaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓongbinga ɓasɨ, luki limoti
tokibyaga wa aka wa. Ɓikaga katiyongo, luki limoti tigwiga
mambɛngɨ aka.
9 Ɓatigyogyisogo, luki limoti Kunzi katɨsagɨgʉ.
Ɓatɨbʉmyagatʉ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, luki limoti
ɓakatɨmwɔgɨgʉ.
10 Tabɨnɨkaga ɓongbinga ɓasɨ kukwakʉ ka Yeso ka nzʉyɨ
kusu, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisonitɔ gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu.
11 Ta na ɔɓɨlɨ, luki limoti, kukwakʉ ikaga katɨzʉza aka ko
bulya ka Yeso, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisoni gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu nɨyɔ
ya lɨtɔmbʉ.
12 Kinili, kukwakʉ akagya ligubo kʉsɔ kusu, luki limoti,
ɔɓɨlɨ anagya ɨyɨ kʉsɔ kunu.
13 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Noɓinikyononi, kinili nanzɨna
ndɨ.» Iɓusu ta gɔnɨ na baya yi nɨyɔ aka yɔ, kinili takanzɨna.
14 Takaiba ambɛ Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-
dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pa imoti
na Yeso, atibisa iɓusu na iɓunu ɓuwobi na ɨyɨ.
15 A ɓɛyɔ, takokibya masɨ mi nɨmɔ ko bulya ɓʉnza kunu
kyɛ ɓʉɓʉnga ko Kunzi oɗukoni kʉgbɛ kʉgʉ ka ɓambanzʉ
ɓudingi, iba ɓamigisilyi Kunzi ɨbɨba yidingi ko bulya ɨbɨba
kakɨ.

Baya yɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

16 Kinili, takɛgʉ kadɨkaga. Kika gʉtʉgʉ nɨ nzʉyɨ kusu
akaɨnda pʉtɨkana, ɔɓɨlɨ kusu wa lɨmbɛngɨ ɨɨtaga wambɨya
masyɛ masɨ.
17 A ɓɛyɔ, yigyogyisa nɨyɔ ta na iyu mbɨya wanʉ kɛgʉ
yapʉ, na a ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka tokokingyoso na ɨbɨba
nɨyɔ ika ndɛkɛ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yigyogyisa yi nɨyɔ, iyu
yɔ akatiɓungusilyaga ɨbɨba yi nɨyɔ.
18 Iɓusu, takɛgʉ kakɨsa nɨlɔ ɓakwanana kaɨna, luki
limoti, nɨlɔ ɓakakwananɨgʉ kaɨna. A ɓɛyɔ, nɨlɔ inisonogo,
kolipyogigʉ, luki limoti, nɨlɔ kinisonogigʉ a la ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.

5

1 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kusu nɨyɔ ta na iyu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ a
abɛ ngbangba. Takaiba ambɛ, kapʉtɨkana gʉtʉgʉ, ta na
ndaɓʉ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨyɔ Kunzi atiɓungusilyaga kʉgʉ

4:13 4:13 Wanda ka Mambʉ 116:10.

wa lisyɛ. Ndaɓʉ yi niyɔ kipikagʉ na ɓambanzʉ, luki limoti
na iyi ɓikpɛ.
2 Mbiya-mbiya wanʉ, takaigomisogo, ta na mʉsasa kʉgbɛ
kaimokisya kʉgʉ wa nzʉyi yi niyɔ ta na iyu kutuko
kwagɔgɔ. Kutuko kwi nikwɔ ni ndaɓʉ kusu niyɔ ya kʉgʉ
wa lisyɛ.
3 Takimokisyo yi, takikigʉ ndɛkɛ ɓondumbu.
4 A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ ta mbɛyi ɓata mino ka ngbangba
yi niyina aka yi, takaigama mʉɗɔngɔni abɛ ta kika na
likumbogi liti. Kɛgʉ ɓɛ takapa kaasanana na nzʉyi ya
litɔmbʉ, luki limoti, takapa kaimokisya nzʉyi ya kʉgʉ wa
lisyɛ kyɛ ɔɓili ohumi kukwakʉ.
5 Kunzi nɔ atiɓungusyaga ndi ko bulya ɔɓili yi ninɔ,
atipá mbɛyi ndi Limbɛngi-Lotu ka makpʉmʉka mi nimɔ
atiwanyaga ndi.
6 Kinili, takɛgʉ mino na kʉɓangakʉ ɓongbinga ɓasi.
Takaiba ɓɛ takika na nzʉyi ya litɔmbʉ, ta ɓyi na
Mombukwono-dosu,
7 kyɛ takakpakyana pisi ka baya ni kɛgʉ pisi ka nilɔ
takaina.
8 A ɓɛyɔ, takɛgʉ ɓutumo na kʉɓangakʉ, ta na mʉsasa
kaasanana na nzʉyi yi niyɔ, tinda kaiko ɓuwobi na
Mombukwono-dosu.
9 Luki limoti, gʉtʉgʉ takika na nzʉyi yi niyi ikani
takasanana na iyu, likpʉmʉka la izangiya ni kaɓosilo yi.
10 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓasi tikatʉ ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ka
Kilisito, mʉtʉ yikaka-yikaka inisono na mʉkalya kaɓyɛnɛnɛ
na yigya kaki yanza ikani yanyɛ ngbingo yi ninɔ a ndi mino
ka litɔmbʉ.

Kaʉkanana no Kunzi pisi ka Kilisito

11 Tibagatʉ isi yiɓanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga
kɛkɛlɛ ɓɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamibitɔ gɔni. Kunzi atimiba
ɓinza, na na mʉtamanagi ɓɛ matimibagatʉ gɔni ɓinza ka
mambɛngi kunu.
12 Takɛgʉ kaibiba kambwa kunu, luki limoti, takamu-
wonisilo pisi kaika na ɓugindo ko bulya kusu. Kinili,
makwanana kʉwa kausikisyo ɓatʉ niɓɔ ɓikaga na ɓugindo
ka makpʉmʉka nimɔ inisonogo ni kɛgʉ nimɔ ikaga ka
mambɛngi.
13 Kika kani tinisaga abɛ ɓatʉ ɓobikyatʉ, a ko bulya ko
Kunzi. Luki limoti, kika kani ta ɓamʉ ngbingbili, a ko bulya
kunu.
14 Takpakyanaga kusili wa sipananisɔ ka Kilisito, iɓusu
ɓi niɓɔ tibaga ɓinza ambɛ mʉtʉ ɓemoti nɔ ukwilyaga ndi
ɓatʉ ɓasi. Kinili, iɓusu ɓasi tamatikana na iɓʉ ko pisi ya
kukwakʉ kaki.

15 Okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
na ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ kikonitɔgʉ ɓata ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ.
Luki limoti, iki kʉwa ko bulya ka nɨnɔ okwa ndɨ, opupo ka
mbʉkʉ ko bulya kaɓʉ.
16 Kinili, katʉkya mbɨya wanʉ, takɛgʉ ɓata kamɨna
mʉmbanzʉ abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ. Kiko
gʉtʉgʉ nɨ tamiba ndɨ Kilisito abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ ɓata ɓɛyɔ.
17 Mʉmbanzʉ kiko kʉsɔ ka Kilisito, a kʉwa mʉtʉ
wambɨya. Lɨkpʉmʉka landɛlɨ kɛgʉ ɓata, a kʉwa nɨlɔ
lambɨya aka.
18 Masɨ mi nɨma atʉkya ko Kunzi, atɨpá kaiko na yʉkanana
na ɨyɨ pisi ka Kilisito. Atɨpá gɔnɨ ligubo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ
ɓagɔgɔ kaiko kaʉkanana na ɨyɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi agya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓiki kaʉkanana na
ɨyɨ pisi ka Kilisito nɨ kɛgʉ ɓata kanda ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
Atɨpá kʉwa ligubo kaɓɨkyaga mongoni ma yʉkanana yi
nɨyɔ.
20 Iɓusu kʉwa ɓɔ tamalyaga lɨkpʉmʉka ka Kilisito, a kʉwa
abɛ Kunzi ɓɨkpɛ nɔ akamʉmaka pisi ku kusu. Ko lino ka
Kilisito, takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ hukonononi no Kunzi.
21 Kilisito kɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ, Kunzi abinikisa ndɨ ɓʉnyɛ
kusu, kyɛ pisi ka Kilisito tɨɨtɨ kʉwa ɓatʉ ɓongbingbili ko
misa ko Kunzi.

6

1 Kinili, iɓusu nɨɓɔ takagya ligubo pa imoti no Kunzi,
takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ: ɨzɨyɔ nɨyɔ minisana na iyu,
kogonitɔgʉ payaya.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ko ngbingo nɨnɔ okwononi, nʉmʉkanatʉ ndɨ.
Ka lɨsyɛ la muhukuso, nusingyatʉ ndɨ.»
Iyo, mbɨya wanʉ, a ngbingo nɨnɔ okwononi, mbɨya wanʉ
a lɨsyɛ la muhukuso.
3 Takapagɨgʉ ɓɛ mʉmbanzʉ ogwi no lino kusu gʉtʉgʉ ko
pisi yimoti aka, kyɛ ligubo kusu kinisonitɔgʉ payaya.
4 Luki limoti, takɨsaga kowonisilo ɓongbinga ɓasɨ ambɛ
ta ɓagya-ligubo ɓa lɨngʉnʉ ko Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso
kʉgbɛ, yangya, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
5 ɓatɨbʉmagatʉ ndɨ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ, ɓʉkpamya
ɓambanzʉ katɨvɨkɨmyanaga, ɓatigyisisaga ndɨ ligubo lapʉ,
takikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ, gʉtʉgʉ luki lɨlya aka.
6 Ɔɓɨlɨ kusu akowonisila ɓɛ ta ɓagya-ligubo ko Kunzi
pisi kaika lɨmbɛngɨ ɓɨngɔ, kaika na yimibo, kaika lɨmbɛngɨ

6:2 6:2 Wanda ka Isaya 49:8.

lɨnda, kaika na yɨgya yanza, kaika pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu, kaika na sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ,
7 kapá mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpʉmʉka ma lʉnga kusu kaiɓuulyogo na kabʉmana na imu nɨ kagya ɓungbingbili ko misa ko Kunzi.
8 Ɓambanzʉ ɓatibibisagatʉ yagɔgɔ ɓatɨmɨna payaya, ɓatɨtʉmbwagatʉ yagɔgɔ ɓatɨɓanga. Ɓatɨvagatʉ abɛ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, luki limoti, taɓɨkyaga iɓusu lɨngʉnʉ aka.
9 Ɓatɨgyaga abɛ ɓakatimibogigʉ, luki limoti, ɓatimibaga ɓɨnza. Ɓatɨmɨnaga abɛ takika kokwogo, luki limoti, ta mbɛyɨ ɓapʉpʉ aka. Ɓatigyogyisagatʉ, luki limoti, ɓakatɨmwɔgɨgʉ.
10 Ɓatilyisagatʉ kumbu, luki limoti, tikaga iɓusu ɓongbinga ɓasɨ ka magyagya aka. Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa yangya, luki limoti, tungomikosagatʉ ɓatʉ ɓudingi. Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatandɨ, luki limoti, ta na makpʉmʉka masɨ.
11 Iɓunu, ɓava-kukusu Ɓakolito, tamuhukwilyi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, tamʉɓɨkya makpʉmʉka masɨ.
12 Tamuwonisilo ɓi iɓunu sɨpananɨsɔ, luki limoti, iɓunu ɓɔ makatiwonisilyigʉ ɓi iɓusu sɨpananɨsɔ.
13 Mbɨya yi nɨmʉ, nakamʉnzɨnɨlya ɓɛyɔ baba ʉnzɨnɨlyaga mino ɓomikakɨ, tihukwilyoni mambɛngɨ.

Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoboilyigʉ

14 Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yʉkanana tino yɔ akwanana kaiko luga wa ɓungbingbili na ɓʉnyɛ? Luga wa ɓʉngbanganya no biti?
15 Kilisito akwananatʉ kaʉkanana na Abɨlɨ? Ikanɨ mʉtʉ nɨnɔ oɓinikyononi, akwananatʉ kaʉkanana na nɨnɔ konoɓinikyonigʉ?
16 Ɓokunzi ɓakwananatʉ kaiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi? Iɓusu ta Ndaɓʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ɓɛgɛyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Tika ndɛkɛ na ɨɓʉ,
nakpakyana ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ.
Nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ lɨvananza kamɨ.»
17 Kinili Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
«Puponi luga kaɓʉ, wosonononi na ɨɓʉ.
Makovilonitɔgʉ luki lanyɛ,
ɨmɨ, namʉtɨlyatʉ.»
18 Mombukwono-dosu nɨnɔ wo ngu-kʉgbɛ aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
«Nika ndɛkɛ Obonu,

mika kʉwa ɓomikamɨ.»

7

1 Iɓunu ɓawai aaa, yɛkɨ Kunzi atipóni ndɨ ɓagʉmɛ ɓi niɓa, tingumosini ka masɨ nɨmɔ akwanana kapʉta nzʉyɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ kusu. Tagya kɛkɛlɛ kaiko lɨngʉnʉ ɓotu, na kaɓanga Kunzi.

Pɔlɔ akogwa magyagya

2 Tihukwilyoni mambɛngɨ! Takagyogyisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, ikanɨ kaɓungusaga ka baya, ikanɨ kagyisiso ligubo ka iɓu.

3 Nakɛgʉ kanzɨna ɓɛyɔ kamʉmakya ka mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ɓɛ: Ta ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na iɓunu, iki kanɨ ta ɓuɓisi gʉtʉgʉ nɨ tokwini aka.

4 Nɨɓʉsalaga kʉgbɛ na iɓunu, nikaga na ɓugindo kʉgbɛ ko bulya kunu. Kʉsɔ wa yigyogyiso kusu yasɨ, nakadɨkagɨgʉ, nikaga mutumo na magyagya ɓɨɗɛ.

5 A ɓɛyɔ, wa tosila ndɨ mino ka Makedonia, taki-mumbisagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki aka. Tabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi: ɓambanzʉ ɓa ndɨ katisooniso, totuma kʉwa ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ.

6 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ otumisaga mambɛngɨ ka ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ko kumbu, atitumisa ndɨ wa Tito osiloku ndɨ mino.

7 Kɛgʉ asɨ yɨnanana kusu aka na Tito yɔ atitumisa ndɨ mambɛngɨ, luki limoti, a kyɛ matumisatʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ lɨmbɛngɨ. Atɨtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ma ndɨ mino na mʉsasa kɛmɨna ɓata, ɓɛyɔ ma ndɨ mino kalya kumbu na ɓɛyɔ mɨpá ndɨ mino ko bulya kamɨ. Nɨlɔ lasɨ, ɛpá ndɨ ɓata magyagya kʉgbɛ.

8 Gʉtʉgʉ balʉwa kamɨ kamulyisa ndɨ kumbu, nakɛgʉ ɨmɨ no kumbu. A ɓɛyɔ, nalyatʉ ndɨ kumbu wa niba ndɨ mino ɓɛ balʉwa yi nɨnɔ amulyisatʉ ndɨ mino kumbu.

9 Mbɨya yi nɨmʉ na ka magyagya, kɛgʉ ɓɛkyɛ malya ndɨ kumbu, luki limoti, kyɛ kumbu yi nɨyɔ oyikasatʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kunu. Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ kumbu yi nɨyɔ. Takamʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.

10 A ɓɛyɔ, kumbu yi nɨyɔ Kunzi abaɨlyaga, ayikosaga ɔɓɨlɨ, atɨka ka muhukuso. Inguo yo kumbu yi nɨyɔ a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ kayikosogigʉ mʉmbanzʉ, atɨkaga iyu ka kukwakʉ.

11 Kumbu kunu aɓosilatʉ ndɨ Kunzi, winoni kʉwa masɔlɔ mi nɨmɔ amʉɓʉkʉtɨlya ndɨ: Ma kʉwa ndɨ ɓopoli-poli kaɨgyɨgyɨlya, kakʉnga mʉpɨlya, nɔkʉ kamʉdɨka ɓɨdɛ ka

---

6:18 6:16-18 Wanda ka Ɓalawi 26:12; Ezekieli 37:27; Isaya 52:11; Yelemia 31:9; Ezekieli 20:34; 2 Samueli 7:14; Isaya 43:6.

likpʉmʉka lanyɛ, kaika na kʉɓangakʉ, kaika na mʉsasa kɛmina ɓata, kaika ɓakipá ku kami, kaika ɓakitʉlya kakisa nilɔ okwononi. Mowonisila ndi ka ɓopisi ɓayasi ɓɛ makɛgʉ ndi na ɓʉnyɛ ko pisi gʉtʉgʉ yimoti aka.

12 Kika ni namukpikilya ndi, kɛgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi ninɔ agya ndi ɓʉnyɛ ikani ninɔ ɓagyilya ndi ɓʉnyɛ. Luki limoti, a ndi kyɛ yigyigyilya na kɛkɛlɛ ko bulya kusu inisoni ɓingbanganya ko misa ko Kunzi.

13 Kinili, yigya kunu atitumisa ndi mambɛngi.

Kɛgʉ asi niyɔ aka yɔ, luki limoti, togwatʉ ndi gɔni magyagya kʉgbɛ kamina Tito ɓisamʉ-samʉ kaina ɓɛyɔ iɓunu ɓasi madudulisa ndi mino limbɛngi.

14 Kika kani nibibatʉ ndi mino ko bulya kunu ko misa kaki, makɛpágʉ ndi suni. Mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ tamʉɓikyaga ndi mino likpʉmʉka la lingʉnʉ ɓongbinga ɓasi, a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ibiba kusu inisana ndi mino ya lingʉnʉ ko misa ka Tito.

15 Sipananisɔ kaki kʉgʉ kunu akaidukulaga aka, niyɔ akatamanaga ɓɛyɔ ma ndi mina ɓasi ɓakitʉlya kamʉkana, na ɓɛyɔ matilya ndi mino na ibiba kʉgbɛ na kʉɓangakʉ.

16 Nakogwa magyagya kyɛ na wakitambya na iɓunu ka makpʉmʉka masi.

8

Kausingyo ɓɛngɛni na limbɛngi lanza

1 Ɓomika-mama, takapa kamumibiso ɓɛyɔ Kunzi oɗuka ndi mino izi yɔ ka Makanisa ma Makedonia.

2 Ɓakilisito ɓa ndi kaigyogyisa kʉgbɛ, luki limoti, ɓa ndi ɓutuma na magyagya aka, ɓanapápa ni ɓakɛgʉ na muliɓo, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndi mino ɓakangya kʉgbɛ yɔ.

3 Ninaga ndi no miso ɓɛyɔ ɓapága ndi mino makpʉmʉka. Ɓapága ndi na limbɛngi lanza nimɔ ɓikaga ndi na imu, ɓanapá gʉtʉgʉ kakitaga aka.

4 Ɓitatanaga ndi na iɓusu kʉgbɛ ɓɛ ɓusingyito gɔni iɓʉ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.

5 Ɓagya ndi makpʉmʉka makpʉ kakitaga nimɔ ta ndi na mʉtamanagi mi. Ɓipá ndi mbɛyi iɓʉ ɓikpɛ ka Mombukwono-dosu, pisi ka sipananisɔ ko Kunzi, ɓipá gɔni ko bulya kusu.

6 Kinili, titatanaga ndi na Tito ambɛ omosisito ligubo nilɔ apʉnga ndi la ɓangyɔ ko bulya ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.

7 Ma na makpʉmʉka masi ɓikɛɗɛ-kɛɗɛ: ma na baya, mʉnzina, yimibo, kɛkɛlɛ ka masi na sipananisɔ nisɔ mikaga nosu kʉgʉ kusu. Kinili, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka mi nima, okwononi nɛki gɔni kaiko ɓatʉ ɓa sipasʉ.

8 Nakɛgʉ kamʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti,
nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino
kɛkɛlɛ, nakapa kotombisyo ikanɨ sɨpananɨsɔ kunu a sa
lɨngʉnʉ.
9 A ɓɛyɔ, mibagatʉ ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa mukumbo, ɨgya mʉtʉ wa
yangya ko bulya kunu, kyɛ miki kʉwa ɓatʉ ɓa mukumbo
pisi ka yangya kakɨ.
10 Kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, mʉtamanagɨ kamɨ
nɨma: o ɓi ɓɨnza komosisya ligubo la ɓangyɔ li nɨlɔ mopungi
ɓi ka syangasʉ nɨsɔ okitogi ɓi. Ka syangasʉ si nɨsɔ, iɓunu,
makɛgʉ ndʉkʉ ɓatʉ ɓa mambwa asɨ kapá aka, luki limoti,
ma ndʉkʉ gɔnɨ ɓatʉ ɓa mambwa ɓakɨtʉlya kagya yi.
11 Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, mosisyoni nɛkɨ ligubo li nɨlɔ.
Wikoni ɓakɨtʉlya komosisya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ma ndɨ
mino ɓakɨtʉlya wa mapʉnga ndɨ mino, kaɓyɛnɛnɛ na
makpʉmʉka nɨmɔ ma na imu.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika na mʉsasa mʉpá luki, Kunzi
abaɨlyaga kapá luki nɨlɔ wa nolu, nɨ kɛgʉ nɨlɔ wakɛgʉ na
ilu.
13 Mʉtamanagɨ kamɨ, kɛgʉ kamʉmakya ka yangya ko
bulya yɨbɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, okwononi
kaiko mʉɗɔngɔnɨ.
14 Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, makika na makpʉmʉka makpʉ,
makwanana gɔnɨ kausingyo na imu ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ
ɓa ka yangya. Lɨsyɛ lagɔgɔ, ɓakinisono na mukumbo,
ɓakwananatʉ gɔnɨ kamusingyo nɨ mingyini ka yangya.
Kʉwa wa gɔ wa, mika kʉwa mʉɗɔngɔnɨ.
15 A ɓɛyɔ Moɓiso o mino kaɓɨkya ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ atʉpa ndɨ yakpʉ, kɛgʉ ndɨ na iyu yidingi
kakɨtaga,
na nɨnɔ atʉpa ndɨ yɨkɛɗɛ, kazangagʉ ndɨ luki.»

Tito ogoni na ɓawai-dakɨ ka Kolito

16 Kunzi avɨ ɨbɨba ɓɛyɔ apá ndɨ mino Tito lɨmbɛngɨ lanza
kamusingya abɛ iɓusu gɔnɨ.
17 Tito atɨmʉkanatʉ ndɨ, na ɓata, a ndɨ wakɨtʉlya kaaga
ku kunu ɓɨgala-gala.
18 Takatɨka na momosu ɓemoti nɨnɔ lino kakɨ ava ndɨ
ɨbɨba ka Makanisa masɨ, ko bulya Mongoni Manza nɨmɔ
aɓɨkyaga ndɨ.
19 Na ɓata, Makanisa mɔ atwa ndɨ ɓɛ tɨsʉngyɨ na ɨɓʉ ka
ligubo lanza li nɨlɨ. Tabɨnɨka ligubo li nɨlɔ, ko bulya ɨbɨba
ka Mombukwono-dosu ɓɨkpɛ, na kowonisilo mʉsasa kusu
kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ.

8:15 8:15 Wanda ko Pupo 16:18.

20 Ɓatɨpá ndɨ ɓuyi ɓakpʉ. Takɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ lino kusu
apʉtɨkanɨ ko bulya ɓuyi ɓi nɨɓɔ.
21 Takɛgʉ kakɨsa kagya na kɛkɛlɛ yasɨ nɨyɔ a yanza ko
misa ko Kunzi aka, luki limoti, ko misa ka ɓambanzʉ gɔnɨ.
22 Takatɨka momosu wagɔgɔ pa imoti na ɨɓʉ nɨnɔ tandɨlya
ndɨ ɓɨndɨ, tɨna ndɨ ambɛ a na lɨmbɛngɨ lanza. Mbɨya yi
nɨmʉ, a kʉwa na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kyɛ a wakɨɓʉsala na iɓunu.
23 Tito, a wai-damɨ, tagyaga na ɨyɨ ligubo ko bulya
kunu. Ɓomomosu ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokpokyoni na ɨɓʉ, ɓa
ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Makanisa utiki. Ɓagyaga ligubo ko bulya
ɨbɨba ka Kilisito.
24 Uwonisiloni sɨpananɨsɔ, iba Makanisa ibitɔ ɓɛ
takɨbɨbagɨgʉ payaya ko bulya kunu.

9

Kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ

1 Kɛgʉ na ɨzangɨya kamukpikilyo ko bulya makpʉmʉka
nɨmɔ musingyaga ndɨ na imu ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
2 A ɓɛyɔ, nibagatʉ ɓɛ ma na lɨmbɛngɨ lanza, na ndɨ na
ɓugindo ko bulya kunu kambwa ka ɓatʉ ɓa Makedonia,
nanaɓɨkya ɓɛ: «Katʉkya ka syangasʉ nɨsɔ aka sɔ okitogi
ɓi, Ɓakilisito ɓa iwili ya Akaya, ɓikaga ɓakɨtʉlya kosingyo.»
Yɨgya kunu ya kɛkɛlɛ, uzuzukisoni ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ.
3 Nakamʉtɨkɨlya Tito na ɓomomosu ɓagɔgɔ, iba ɓugindo
ɓi nɨɓɔ tikaga na iɓu ko bulya kunu, kinisononitɔgʉ payaya.
Kinili, wikoni ɓakɨtʉlya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ mino.
4 Nakaɓanga kyɛ takodoku na ɓatʉ ɓa Makedonia nɨ
takamutokonyigʉ ɓakɨtʉlya, nogwatʉ suni, luki limoti nɨyɔ
kunu ika kʉwa yɨkɨtanaga.
5 Kinili, nini ɓi ɓɨnza kaʉtɨka ɓomomosu ɓi nɨɓa ɓɛ ɓaga
nɨ ɨɓʉ kambwa, ɓʉmʉmʉlaga ɓangyɔ nɨɓɔ mʉwanyaga ndɨ.
Mubisa kʉwa wa, nɨlɔ akowonisilo ɓɛ mapága na lɨmbɛngɨ
limoti nɨ kɛgʉ pisi ko ɓou.
6 Wiboni ɓɨnza: nɨnɔ akʉnaga yɨkɛɗɛ, obuulyaga yɨkɛɗɛ
gɔnɨ. Nɨnɔ akʉnaga yakpʉ, obuulyaga yakpʉ gɔnɨ.
7 Okwononi nɛkɨ mʉtʉ wasɨ apí mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ opo
mino, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ lɨkandɨkanaga ikanɨ kapá ka
mapʉpʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi apaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága na
magyagya.
8 Kunzi a na ngu kamuɗukilyo ɓʉɓʉnga dididi, kyɛ
masyɛ masɨ, miki na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ okwononi, na
ɓata, mika na nɨmɔ makwanana na imu kosingyo mogubo
manzanza masɨ.
9 A ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso ɓɛ:
«Hʉpága ɓatʉ ɓa yangya nɨ kɛgʉ katatanɨlya,

ɓʉnza kakɨ ika ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
10 Kunzi nɨnɔ apága mʉkʉkʉna masɔlɔ na malɨlɨ,
amʉpátʉ gɔnɨ iɓunu masɔlɔ nɨmɔ ma na mʉsaso mi,
oɓokiso. Kʉwa wa gɔ wa, ɓʉnza kunu aɓʉkʉta masɔlɔ
makpʉ.
11 Mika kʉwa na lɨngama ko pisi yasɨ kyɛ miki ɓongbinga
ɓasɨ ɓakɨtʉlya kapápa. Ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ kʉwa
Kunzi ka ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ tiko kaʉpá kotukyoku ku kunu.
12 A ɓɛyɔ, ligubo li nɨlɔ magyaga kaʉpá ɓangyɔ, kikogigʉ
na ɨzangɨya asɨ kausingyo nolu ɓatʉ ko Kunzi ka yangya
kaɓʉ aka, luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓamigisilyogo Kunzi
ɨbɨba kaɨna ɓɛyɔ.
13 Kaɓyɛnɛnɛ na masɔlɔ ma ligubo kunu, ɓambanzʉ
ɓakabibiso Kunzi kaɨna ɓɛyɔ mo mino kobibiso Mongoni
Manza ka Kilisito. Ɓabibisatʉ gɔnɨ Kunzi ka lɨmbɛngɨ lanza
kunu ɓɛyɔ magbananaga mino mukumbo kunu na ɨɓʉ, sɛ
kʉwa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
14 Ɓamʉlʉmbɨlyatʉ kowonisilo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ ɓa nosu
kʉgʉ kunu ko bulya ɨzɨyɔ yidingi nɨyɔ Kunzi amuwonisila
ndɨ.
15 Tamigisilyini Kunzi ɨbɨba ko bulya apɛpɛ kakɨ nɨnɔ kɛgʉ
no kingyoso!

10

Pɔlɔ akaamalya ligubo kakɨ

1 Ɓambanzʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɨmɨ Pɔlɔ, nikaga abɛ mʉtʉ wa
kʉɓangakʉ kanɨ na luga kunu, luki limoti, nakika ɓyɨ na
iɓunu, nanzɨnaga na ɗɨya. Nakamʉkʉnga pisi ka ɓutombiii
na ɓʉnza ka Kilisito ambɛ,
2 kikiliki, makeɗiisonitɔgʉ wa nosila mino ku kunu. A
ɓɛyɔ, nikatʉ mʉɗɨya na ɓatʉ nɨɓɔ ɓatamanaga ɓɛ tagyaga
ligubo abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
3 A lɨngʉnʉ ɓɛ ta ɓambanzʉ, luki limoti, takabʉmanagɨgʉ
abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
4 Makpʉmʉka ma ɓangʉ mi nɨmɔ tabʉmanaga na imu
kɛgʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓotwo. Luki limoti, a nɨmɔ mo ngu ko
Kunzi, akwanana kagyogyiso mumuyoniso. Takobumoniso
tamanaga yanyɛ, tobumoniso
5 gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ la kɨbɨba nɨlɔ akolutono na yimibo
ko Kunzi. Takoyikasa tamanaga ka ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓangɨ
Kilisito.
6 Ngbingo yi nɨnɔ kʉɓangakʉ kunu inisono mino
ɓɨngbanganya, tika kʉwa ɓakɨtʉlya kaʉpá ɓatʉ ɓa mʉ
mapʉ azaɓʉ.

9:9 9:9 Wanda ka Mambʉ 112:9.

7 Gyoni angɛ ka makpɯmɯka! Mɯmbanzɯ kɛɓɨkya ɓɛ
a ka mutili ka Kilisito, okwononi obisi mɯtamanagɨ ka
lɨkpɯmɯka li nɨlɨ: kika nɨ a ka mutili ka Kilisito, iɓusu ta
kɯ gɔ kɯ!
8 Kunzi atɨpá ndɨ ɓɯngama kamupiko ka baya, kɛgɯ ka-
mumigiso kumbuso. Niyipaga ikubasɯ kɯgbɛ ka lɨkpɯmɯka
li nɨlɔ nɨ nakɛgɯ mino no suni.
9 Nakɛgɯ kapa ambɛ winoni abɛ nakika kamuɓongiso na
ɓabalɯwa kamɨ.
10 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɓabalɯwa ka Pɔlɔ
ɓa ɓapɯpɯ na ɓo ngu, luki limoti, ɨyɨ mombukwana-dakɨ
yi kika luga kusu, kikogigɯ no ngu, mɯnzɨna kakɨ ikaga ma
payaya gɔnɨ.»
11 Mɯtɯ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɛyɔ, ibito lɨkpɯmɯka li nɨlɨ: iki
lɨkpɯmɯka nɨlɔ tokpiki nɨ ta ɓyɨ ikanɨ nɨlɔ tagya ndɛkɛ nɨ ta
kɯwa luga kunu, kɛgɯ na ɓudididi.
12 A ɓɛyɔ, takakwananigɯ ɓi kaipimo ikanɨ kaikingyoso
abɛ ɓatɯ nɨɓɔ ɓɨbɨnɨkaga ɨɓɯ ɓamombukwana-daɓɯ ɓi.
Ɓa ɓongingi, ɓipimogo nɨ ɨɓɯ aka, ɓanikingyoso ɨɓɯ
ɓamombukwana-daɓɯ ɓi.
13 Iɓusu, takiyipigɯ kubatɯ kakɨtaga. Luki limoti, takɨsaga
kaamalya ko piki nɨnɔ aka nɔ Kunzi atɨpá ndɨ nɨnɔ akatɨtɨka
kadwɛ ku kunu.
14 Takɛgɯ kasɨɗa mɯlɨlɨ kusu, iko ɓi ɓɛyɔ kika ndɨ nɨ
takadwɛgɯ ndɨ ku kunu. A ɓɛyɔ, ta ndɨ ɓatɯ ɓa mambwa
kosila ku kunu kamɯɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito.
15 Takibibigɯ ko bulya liguba nɨlɔ ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓagya kyɛ
takaɓuulyogo piki yi nɨnɔ aka nɔ ɓatɨpá ndɨ. Luki limoti,
ta na mɯtamanagɨ ɓɛ baya kunu idukulagatɯ, takwanana
kɯwa kagya mogubo dididi luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na piki
nɨnɔ ɓatɨkɯlya ndɨ.
16 Kɯwa wa, takwanana kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka
ɓewili ɓi nɨɓayɔ ɓyɨɓyɨ-ɓyɨ na iɓunu nɨ takɛgɯ kaɨbɨba na
masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓagya ndɨ ka ɓopiki
kaɓɯ.
17 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Mɯtɯ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ ka
nɨlɔ aka lɔ Mombukwono-dosu agya.»
18 A ɓɛyɔ, kɛgɯ mɯtɯ yi nɨnɔ ɨbɨbaga nɔ ɓaɓingisyogo, luki
limoti, a nɨnɔ Mombukwono-dosu abɨbaga.

11

Pɔlɔ na ɓatɯtɯmbwa ɓa ɓɔngɔ

1 Nakamɯɓɨkya ambɛ ipilyonito, mɯnzɨna kamɨ kiko abɛ
mɯtɯ wa ibikyasɯ! Iyo, ipilyonitɔ!

10:17 10:17 Wanda ka Yelemia 9:23; 1 Ɓakolito 1:31.

2 Na no iɓunu na imi, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi a mino
noyu kʉgʉ kunu. A ɓɛyɔ, naɓɨkya ndɨ ambɛ mavanana
ndɛkɛ na mʉlʉkʉ ɓemoti, mʉlʉkʉ yi nɨ Kilisito. Nakapa
kamumomosa kambwa kakɨ abɛ mʉsika nɨnɔ kanibigʉ
lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ.
3 Mibatʉ ɓɨnza ɓɛyɔ nzʉka aɓɔ ndɨ mina Ɛva pisi
ka ɓokoli. Na kʉwa na kʉɓangakʉ ambɛ tamanaga
kunu koputikononitɔgʉ ɓɛyɔ, amʉtika kaasanana na
ɓungbingbili na lɨngʉnʉ nɨlɔ mo mino kʉsɔ ka Kilisito.
4 A ɓɛyɔ, mɨnaga makpʉmʉka masɨ ɓɨnza aka.
Mʉmbanzʉ kodoku kamʉɓɨkya lɨkpʉmʉka ka Yeso wagɔgɔ
nɨ kɛgʉ nɨnɔ iɓusu tamʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ,
mabaɨlya. Mikagatʉ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kabaɨlya lɨmbɛngɨ lodi
nɨ kɛgʉ nɨlɔ minisana ndɨ nolu ikanɨ kabaɨlya mongoni
manza magɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.
5 Wɨna sɛ, nakaɨna abɛ ɓatʉtʉmbwo ɓi nɨɓɔ ɓakaʉbɨba
ɓɔ ɓakekitogigʉ gʉtʉgʉ iki yi aka.
6 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnago mino ɓiti yɔ, luki limoti, kɛgʉ
yɨpɛpɛ pisi ka yimibo. Ɓongbinga ɓasɨ, tamuwonisilaga
yimibo yi nɨyɔ ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi.
7 Namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka ɨzɨyɔ.
Nisisa kusili kyɛ iɓunu minisoni na ɨbɨba. Ambɛ, nagya ndɨ
ɓɨnyɛ?
8 Ngbingo yi nɨnɔ nagyaga ndɨ mino ligubo luga kunu,
makanisa magɔgɔ mɔ ɛkalyaga ndɨ. Nɨyɔ ikaga kʉwa
ndɨ abɛ nakika kabʉka ɓuyi kaɓʉ, nanodoku na iɓu
kamusingyo.
9 Wa nikaga ndɨ mino na yangya luga kunu, naka-
mudomisogigʉ ndɨ na yɨkʉkʉngya, kyɛ ɓomomosu nɨɓɔ
ɓotukyoku ndɨ ka Makedonia ɓedulyoku ndɨ na masɨ nɨmɔ
na ndɨ mino wakangya. Ka masɨ, niɓuulyaga ndɨ ɓɛ
nakamubinikisonitɔgʉ ɓuti kamɨ, niko asɨ kaiɓuulyo aka.
10 Pisi ka lɨngʉnʉ ka Kilisito nɨyɔ a kʉsɔ kamɨ, nakaɓɨkya
ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kɛpakya kaiyipo
ikubasʉ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ka iwili yasɨ ya Akaya.
11 Ko bulya ɨkɨ yɔ no mino kanzɨna ɓɛyɔ? A kyɛ
nakamʉpagɨgʉ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ, Kunzi akaiba ɓɛ
namʉpagatʉ.
12 Nɨyɔ nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba
ɓatʉtʉmbwa ɓi nɨɓɔ ɓakikonito no pisi ya kɨbɨba ɓɛ
ɓagyaga ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ, ɓagya-ligubo
ɓa ɓokoli. Ɓɨɓɔgɔ ɓɛ ɓa ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito.
14 Kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨmbanga, kyɛ Abɨlɨ ɓɨkpɛ ɨɓɔgɔtʉ gɔnɨ
ɓɛ a malaika wa ɓʉngbanganya.

15 Kɛgʉ nɛkɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga ɓagya-ligubo ka Abɨlɨ ɓakɨɓɔ abɛ ɓa ɓagya-ligubo ɓongbingbili. Muliɓo kaɓʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ na yɨgya kaɓʉ.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ abɛ atʉtʉmbwa

16 Nakapa ɓata kaɓɨkya ambɛ, makeminonitɔgʉ abɛ ngingi. Kɨka nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka, kyɛ ɨmɨ, nɨbɨbɨ mbɛyɨ gɔnɨ mino.

17 Mʉnzɨna mi nɨmɔ nakanzɨna, kɛgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ Mombukwono-dosu apaga, luki limoti, a abɛ ngingi kyɛ na kaɨbɨba.

18 Ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓɨbɨbaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ, ɨmɨ, na mbɛyɨ gɔnɨ kaɨbɨba ɓɛyɔ.

19 Iɓunu ma ɓatʉ ɓa yimibo, mokibyagatʉ gɔnɨ kaiko pa imoti na ɓongingi!

20 A ɓɛyɔ, mokibyagatʉ ɓɛ ɓamubisi ɓusunzu, ɓiɓa mukumba kunu, ɓanalyalya ka gɔngʉ kunu, ɓamʉmɨna payaya na ɓamʉɓɨtaga.

21 Na no suni kaɓɨkya yi: takɛgʉ ndɨ iɓusu no ngu yɨgya ɓɛyɔ!

Luki limoti, nɨnɔ aka nɔ akwanana kaɨbɨba ka lɨkpʉmʉka limoti, ɨmɨ nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. Nakanzɨna abɛ ngingi.

22 Ɓatʉ ɓi niɓa ɓa Ɓebelenia? Ɨmɨ na gɔnɨ Muebelenia. Ɓa Ɓezaleli? Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka na gɔnɨ Muizaleli. Ɓa ka lɨvananza ka Abalahamʉ? Ɨmɨ na kʉ gɔ kʉ.

23 Nakanzɨna mbɨya wanʉ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na mʉ: ɓa ɓagya-ligubo ka Kilisito? Ɨmɨ, na mʉgya-ligubo kakɨ kaʉkɨtaga ɓyɨ. Nagya ndɨ mogubo mapʉpʉ makpʉ kaʉkɨtaga iɓʉ, ɓegwi nganga ɓɨkyɔ ka bɔlɔkɔ kaʉkɨtaga iɓʉ, nalya bʉma ɓisʉsʉ kaʉkɨtaga iɓʉ, nɨgɨlyagatʉ kaɨna kukwakʉ no miso.

24 Nganga kuɓukumuti, Ɓayuda ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ*.

25 Ɓalʉma ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo nganga yɨsaa. Nganga yimoti, ɓa ndɨ ɓɛ ɓɛmwɨ na matamʉ. Toɗukanatʉ ndɨ gɔnɨ na ɨngbɔlɔ nganga yɨsaa, nganga yimoti, nolipyagatʉ, nasyɛ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. 26 Ka magʉndʉ kamɨ, nabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi: tumo ko moɓo, ɓonzikaɓʉ, ɓavakʉkamɨ Ɓayuda na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. Natʉ ndɨ gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɓagʉɗʉ, ka ɓasyʉngbʉ, ko liɓo lidingi, na luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɨɓɔgɔ ndɨ ɓɛ ɓa Ɓakilisito.

27 Nagyaga ndɨ liguba lapʉ, ngbingo wagɔgɔ nakikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ. Nganga ɓɨkyɔ, nɨmʉkanaga ndɨ

---

* **11:24 11:24** *ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ:* Moɓiso ma Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ kakɨtaga pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨyɔ ikpikaga ndɨ ka kɨtaɓʉ ya Yɨgɨlya 25:3.

nza, mʉsasa mo liɓo, nɨ luki lɨlya kɛgʉ. Nigyogyisaga ndɨ na ɓʉdɨ no ndumbu.
28 Nakotwogigʉ makpʉmʉka masɨ. Pa imoti na nɨyɔ, masyɛ masɨ, lɨmbɛngɨ kamɨ asyɛgɛ ndɨ kʉgʉ wa Makanisa masɨ.
29 Mʉmbanzʉ kika mʉpɔ, ɨmɨ na mʉpɔ gɔnɨ. Mʉmbanzʉ kɨga kumbuso ka baya, nalyaga kumbu kʉgbɛ.
30 Kika ɓɛ nɨbɨbɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ.
31 Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso akaiba ɓɛ nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ.
32 Wa na ndɨ mino ka Damasɨkɨ, ko ngbingo ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Aleta, ngama wa iwili kakɨ ubisa ndɨ ɓambanzʉ ko pumi ya gʉɗʉ kyɛ ɓegwi.
33 Luki limoti, ɓawai-damɨ ɓɛmakya ndɨ ka mʉmbɨ, ɓesisa ndɨ pisi ka lidilisa na muligi ɓɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ, nahʉkaga ndɨ.

12

Pɔlɔ a na ɨgyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kɛgʉ ɓɨnza kaɨbɨba, luki limoti nidukulagatʉ kaɨbɨba aka. Nakanzɨna mbɨya wanʉ ka nɨlɔ Mombukwono-dosu ewonisila ndɨ na nɨlɔ emibisa ndɨ.
2 Namibatʉ mukilisito ɓemoti*, a kʉwa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya† wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ. Aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ aka? Nakibigʉ ɨmɨ, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
3 Nakaiba ɓɛ Kunzi aɗokisa ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kadwɛ ka Paladiso. Nakaɓɨkya ɓata ambɛ nakibigʉ ikanɨ Kunzi aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ aka. Nakibigʉ ɨmɨ, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
4 Kʉ ka Paladiso, alʉkʉ yi nɨnɔ ʉkana ndɨ mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ kɨkpʉndɨgʉ kaɨgɨlya kozukogo.
5 Nakwanana kaɨbɨba ko bulya ka inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ. Luki limoti, ɨmɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ aka.
6 Nakapa kaɨbɨba, nakikigʉ ɓi abɛ ngingi, kyɛ naɓɨkyo ɓi lɨngʉnʉ aka. Luki limoti, nakɛgʉ kapa kagya ɓɛyɔ kyɛ ɓakevonitɔgʉ abɛ mʉtʉ mudingi ɓɛyɔ ɓo mino kɛmɨna ikanɨ ɓɛyɔ ɓo mino kɛmʉkana.
7 Kakya ɓɛ nakikoni na yɨbɨnɨka ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓewonisila ndɨ, ɓɛmakyatʉ ndɨ

---

* **12:2** *mukilisito ɓemoti:* Mʉtʉ yi nɨ Pɔlɔ mombukwana-dakɨ. † **12:2** *ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya:* A ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino ka Talasɨ ikanɨ ka Atiokia, kambwa wa lɨgʉndʉ kakɨ la mambwa lɨɓɨkyaga Mongoni Manza.

luki la mʉzʉzʉla ka nzʉyɨ. Luki li nɨlɔ a abɛ malaika ka Abɨlɨ nɨnɔ ɓatikoku ndɨ kɛbʉma kyɛ nakikonitɔgʉ na yɨbɨnɨka.
8 Nɨtatanaga ndɨ na Mombukwono-dosu nganga yɨsaa ambɛ ɛkʉlagɨ ka yigyogyiso yi nɨyɔ.
9 Luki limoti, esikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨzɨyɔ kamɨ yɔ okwononi na ɨwɛ. Ngu kamɨ inisaga ɓɨngbanganya kʉsɔ wa ɓʉpɔ.» Okwononi ɓɛ nɨbɨbɨ pisi ka ɓʉpɔ iba ngu ka Kilisito iki kʉgʉ kamɨ.
10 Kinili, nogwaga magyagya ka ɓʉpɔ, mosikoni, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, yigyogyiso na ko kumbu nɨyɔ nalyaga ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ no mina ka ɓʉpɔ, a ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ nikago mino no ngu.

Kʉɓangakʉ ka Pɔlɔ ko bulya ka Ɓakolito

11 Nakanzɨna kʉwa abɛ mʉtʉ wa ibikyasʉ, iɓunu ɓɔ meitisa ɓɛyɔ na mapʉpʉ. Iɓunu ɓɔ makwanano ɓi kɛbɨba. A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nakɛgʉ mino na ɨzangɨya yi, nakɛgʉ yɨpɛpɛ kusili ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ mʉmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa ɨzangɨya.
12 Mogubo nɨmɔ nagya ndɨ kowonisilo ɓɛ na atʉtʉmbwa, igyonosa ndɨ kʉ ku kunu pisi ka aɗalʉ mʉnda kamɨ. Mogubo mi nɨmɔ a ndɨ mokingyosi, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ mudikisa nɔkʉ.
13 Luki tino lɔ nakamʉgyɨlagʉ ndɨ lanza ɓɛyɔ nakagyagʉ ndɨ mino ka makanisa magɔgɔ? A asɨ ko pisi yimoti aka nɨyɔ nakamubinikisagʉ ndɨ mino ɓuti kamɨ. Ipilyonitɔ ka nɨlɔ!
14 Mbɨya yi nɨmʉ, na wakɨtʉlya kaɨnda ɓata kʉ kunu ka nganga ya yɨsaa. Makabɨnikɨgʉ ɓuti kamɨ ɓɛgɛyɔ. Nakɛgʉ na mʉsasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na mʉsasa kunu ɓamombukwono-donu. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓomiki ɓɔ ɓʉkɨsɨlyaga ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓuyi, luki limoti, nɨlɔ a ligubo ka ɓaɓʉkʉta.
15 Ɨmɨ, nika na ɨgyagya kalʉpyaga masɨ nɨmɔ na nomu na kaɨpá ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kunu. Kika kanɨ namuponi kʉgbɛ ɓɛyɔ, mɛmʉya kʉwa ɓata ɨmɨ mʉmʉya?
16 A ɓɛyɔ, mokwononi kabaɨlya ɓɛ nakamubinikisagʉ ndɨ ɨmɨ ɓuti kamɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓɨnaga abɛ na mʉtʉ waɓɔngɔ, abɛ ninisana ndɨ na iɓunu pisi ka ɓokoli.
17 Ambɛ, mʉtʉ tino nɔ natɨka ndɨ kamʉɓɔ, kamʉmʉla mukumbo ko lino kamɨ?
18 Nɨtatanaga ndɨ na Tito ɓɛ ɨndɨ kʉ kunu, natɨka na momosu wagɔgɔ ɓemoti. Ambɛ, Tito amuɓulisyatʉ ndɨ, ava ɓuyi kunu? Takɛgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ na mʉtamanagɨ mumoti? Takaɓyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ pisi yimoti aka?
19 Ambɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ masɨmaga ɓɛ takɨsaga kaɨsasambya ɓɛkyɛ tinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza ko miso kunu?

Kɛgʉ ɓɛyɔ! Tanzɨnaga kambwa ko Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Ɓomika-mama ɓʉpaka, tamʉɓɨkyaga masɨ mi nɨmɔ kamupiko ka baya.

20 A ɓɛyɔ, na na kʉɓangakʉ ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ nosila ɓanʉ mino ku kunu, nakamutokonyonitɔgʉ nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ no mino kapa. Iɓunu gɔnɨ nɨ makɛmɨnɨgʉ ɓɛyɔ mo mina kapa. Na na kʉɓangakʉ kamʉtakanya ka mosooni, imi, mambɛngɨ mʉkandɨkanaga, yɨgbananaga, kaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka, nzɨnzɨnyana, yɨbɨnɨka na ka ɓunzenge-nzenge.

21 Na gɔnɨ na kʉɓangakʉ amɓɛ ka lɨgʉndʉ kamɨ lagɔgɔ ku kunu, Kunzi kepónitɔgʉ suni kambwa kunu. Nakwanana kʉwa kalya kumbu ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonosigʉ kagya makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa mbɛyɨ ɓata ka mʉsʉgʉ aka, ɓʉɗanda na kagya ɓɛyɔ ɓoboilyi mino.

13

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ma muliɓo

1 Ika kʉwa nganga kamɨ ya yɨsaa kaɨnda kʉ kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ɓɛ: «Okwononi kakɔ lɨkpʉmʉka lasɨ kanɨ mumukonini ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.»

2 Na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ka masyɛ nɨmɔ akɨtaga ndɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ambɛ nakɨnda ɓanʉ ɓata kamʉnda, nakikigʉ ɓanʉ no kumbu na mʉmbanzʉ. Namʉɓɨkyatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino kʉ kunu ka nganga ya yɨɓa, luki limoti, nigilyi ɓata kamʉɓɨkya yi kyɛ nakɛgʉ pa imoti na iɓunu.

3 A ɓɛyɔ, makapa likingyosi nɨlɔ akowonisilo ɓɛ Kilisito anzɨnaga pisi kʉ kamɨ. Kilisito kɛgʉ mʉpɔ, luki limoti, akowonisilo ngu kakɨ luga kunu.

4 A lɨngʉnʉ, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ka ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ, mbɨya yi nɨmʉ, a na ɔɓɨlɨ pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na ɓʉpɔ abɛ ɨyɨ gɔnɨ, luki limoti, tinisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kakɨ ko ngu ko Kunzi nɨyɔ tagya na iyu ligubo ku kunu.

5 Wiɓimyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwano-donu ɓi, kaɨna ikanɨ ma tʉ ɓakamaga ka baya. Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ Yeso-Kilisito a kʉsɔ kunu? Kiki ɓɛyɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ maɓugwo ka baya.

6 Luki limoti, nakaɨna abɛ iɓunu mibatʉ ɓanʉ ɓɛ iɓusu tokogwagʉ ka baya.

13:1 13:1 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15; Matayɔ 18:16; 1 Timotio 5:19; Ɓebelenia 10:28.

7 Takakʉnga Kunzi ambɛ makogyonitɔgʉ lɨkpʉmʉka
lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka, takɛgʉ gɔnɨ kapa kowonisilo ɓɛ
iɓusu ɓɔ ta ɓakamaga ka baya. Luki limoti, takapa ɓɛ gyoni
ɓʉnza gʉtʉgʉ kika kainisana abɛ takika kogwogwo.
8 A ɓɛyɔ, takakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ
a di na lɨngʉnʉ. Nɨlɔ tokwononi kagya, nɨ kodukulaga aka
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
9 Togwaga magyagya ngɓingo yi nɨnɔ mikago mino
ɓapʉpʉ, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ka ɓʉpɔ. Tikaga
kamʉlʉmbɨlya kyɛ ɔɓɨlɨ kunu idukulogi kaika wanza
kʉgɓɛ.
10 Kinili, namukpikilyi ɓɛyɔ nɨ na ɓyɨ na iɓunu kyɛ
nakikonitɔgʉ ɓanʉ mʉtʉla wa namusilyo mino, kaɓyɛnɛnɛ
na ɓʉngama nɨɓɔ Mombukwono-dosu ɛpá. Ɓʉngama ɓi
nɨɓɔ a ko bulya kamupika ka baya nɨ kɛgʉ kamumigiso
kumbuso.
11 Ɓomika-mama, nopipili kʉwa kamʉɓɨkya ambɛ na-
musini, tigoloni ɓɨnza. Gyoni kɛkɛlɛ kaɓungusyo ɔɓɨlɨ kunu,
tumisononi mambɛngɨ, wikoni luki limoti, mika ka mazɨyɔ.
Kunzi wa sɨpananɨsɔ na mazɨyɔ ika ndɛkɛ pa imoti na
iɓunu.
12 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
Ɓakilisito ɓasɨ ɓamumuusogito.
13 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ
ko Kunzi na silyono ya Lɨmbɛngɨ-Lotu iki na iɓunu ɓasɨ.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ƀagalatia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ƃakilisito ƃa Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ƃɛyɔ nganga yɨƃa kaʉƃɨkyaga Mongoni Manza. Iki Ƀayuda ikanɨ ƃatʉ ƃi nɨƃɔ ƃakɛgʉ Ƀayuda ƃaƃɨnɨkyana ndɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ kaɨita Ƀakilisito. Pɔlɔ ʉƃɨkyaga ndɨ ƃɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya ƃɛ Kunzi ʉvɨ abɛ ƃatʉ ƃongbingbili. Kumbuso, Ƀayuda ƃemoti-ƃemoti ƃaga ndɨ kʉ ka Galatia, ƃanaƃɨkya ƃɛ ƃazɛɛ ka ƃakilisito ƃa Yelusalɛma ƃɔ ƃutiki. Ƀoyikasa ndɨ Mongoni Manza masɨ nɨmɔ Pɔlɔ aƃɨkyaga ndɨ, ƃanaƃɨkya ƃɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ, na Mongoni Manza mi nɨmɔ akaƃɨkyaga a ma ƃɔngɔ. Ƀʉtʉmbʉlyaga ƃɛyɔ ƃatʉ ƃi nɨƃɔ ƃakɛgʉ Ƀayuda ƃaƃɨnɨkyana ndɨ mino, ƃokwononi gɔnɨ kagya ƃɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aƃɨkyaga mino. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ƃamalya ndɨ mino kʉgbɛ nɨ sɨmʉʉsɔ. Ƀaƃɨkyaga ƃɛ sɨmʉʉsɔ sɔ okwononi kagya ƃɛ Kunzi ʉvɨ ƃambanzʉ kaiko ƃatʉ ƃongbingbili. Ƀagalatia ƃapʉnga kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨƃʉ kayikusiso. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ kʉgbɛ, kyɛ kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨƃyɛ Mʉtʉʉ ka Musa lɔ agyaga ƃɛ Kunzi ʉvɨ ƃambanzʉ kaiko ƃongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ gɔnɨ Ƀagalatia, kaʉƃɨkya ƃɛ Kunzi kaƃɨkyagʉ ndɨ ƃɛyɔ. Sɨmʉʉsɔ si nɨsɔ akanzɨna ko bulya yi a ƃɛ lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ okwononi kaiko ƃɨngɔ. Ʉƃɨkya ndɨ gɔnɨ ƃɛ Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ abakɨ Ƀayuda mʉtʉ wongbingbili kambwa ƃɛ ƃakʉ. Baya aka yɔ agyaga ƃɛ Kunzi ʉvɨ ƃambanzʉ kaiko ƃatʉ ƃongbingbili, iyu gɔnɨ yɔ agya ƃɛ ƃiki na ɔƃɨlɨ nɨnɔ aƃosilo Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaƃʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ a lɨngʉnʉ atʉtʉmbwa, nɨlɔ aƃɨkyaga a lɨngʉnʉ *1:1-10*
Kunzi nɔ apʉnaga Pɔlɔ kaiko atʉtʉmbwa *1:11-24*
Mongoni Manza aƃɨkyaga pɨyɛ ƃʉnɨ ka lɨngʉnʉ? *2:1-21*
Baya aka yɔ akwanana kahukuso mʉmbanzʉ *3:1–4:31*
Tikini na sɨpananɨsɔ luga kusu, tosini Lɨmbɛngɨ-Lotu kananaga ɔƃɨlɨ kusu *5:1-6*
Yuuso ya muliƃo *6:11-18*

Yuuso

1-2 Ɨmɨ Pɔlɔ, nɨnɔ atʉtʉmbwa pa imoti na ƃatʉ ƃasɨ nɨƃɔ togwi na ɨƃʉ ligubo ƃɔ tukpikilyi ƃatʉ ƃa makanisa ma

Galatia balɯwa yi nɨmɯ. Nakɛgɯ atɯtɯmbwa ko pisi ka ɓambanzɯ, kɛgɯ ɨɓɯ ɓɔ ɓebisa ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, na atɯtɯmbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nɨnɔ apuposa ndɨ ka mbɯkɯ.

3 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.
4 Kilisito ɨsɯta ndɨ mombukwana-dakɨ yi katipupiso ka
ɓɯnyɛ kusu. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atɨkɯlagɨ ka ɔɓɨlɨ wanyɛ
wa lɨsyɛ li nɨlɨ, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi Obosu apa ndɨ mino.
5 Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!

Mongoni Manza a mumoti aka

6 Akɛmbanga ɓɛyɔ mo mino kasa ɓɨkwa, Kunzi nɨnɔ
amɯmakaga ndɨ pisi ka ɨzɨyɔ ka Kilisito na kapɯnga kaɓyɛ
Mongoni Manza magɔgɔ*.
7 Kɛgɯ ɓɛkyɛ atɯ na Mongoni Manza magɔgɔ. Luki
limoti, a na ɓatɯ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamɯɓɔɓɔ, ɓanakɨsa
kogomosyono Mongoni Manza ka Kilisito.
8 Iki ɨɓusu ikanɨ malaika nɨnɔ otukyiku kɯgɯ wa lɨsyɛ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza di na nɨmɔ taɓɨkyaga ndɨ,
ogwito ɓodulu!
9 Na ɓata kaɨgɨlya kamɯɓɨkya nɨlɔ tamɯɓɨkya ndɨ ambɛ:
mɯmbanzɯ kodoku kamɯɓɨkyaga Mongoni Manza magɔ di
na nɨmɔ tamɯɓɨkyaga ndɨ, mɯtɯ yi nɨnɔ ogwito ɓodulu!
10 Ambɛ, nakika kanzɨna ɓɛyɔ, na sɛ kakɨsa ambɛ
ɓambanzɯ ɓɔ ɓɛbɨbɨ? Haaa. Nakakɨsa ambɛ Kunzi mɯkaka
aka nɔ ɛbɨbɨ. Na sɛ kakɨsa kauɓosilyo ɓambanzɯ? Haaa.
Nakiko ɓi kakɨsa kauɓosilo ɓambanzɯ, nakikigɯ ɓi mɯgya-
ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Pɔlɔ kaɓɨkyaga Mongoni Manza

11 Ɓamamakɨ, nakamɯɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ,
Mongoni Manza nɨmɔ naɓɨkyaga ndɨ, kotukyokugɯ ka
ɓambanzɯ.
12 Kɛgɯ mɯmbanzɯ nɔ ekitisyaga ndɨ ikanɨ kewonisilo.
Luki limoti, Yeso-Kilisito nɔ ewonisila ndɨ ɨmɨ.
13 Mɯkanatɯ ndɨ ɓɛyɔ nɨgyaga ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ
na ndɨ mino ka dini ka Ɓayuda. Mibagatɯ gɔnɨ ɓɛyɔ
nogyogyisaga ndɨ mino kanisa ko Kunzi kɯgbɛ, nanagya
kɛkɛlɛ kapanzo yi.
14 Ka dini yi nɨyɔ, nagyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɯkɨtaga ɓadamɨ
Ɓayuda kaamalya no ngu yɨgya ka ɓotitosu.

---

* **1:6 1:6** *Mongoni Manza magɔgɔ:* Kaɓyɛnɛnɛ na ɓaɓɨɓɨkya ɓa «Mongoni Manza magɔgɔ», kainisoniso na muhukuso akɯngaga ndɨ kaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kɯgɯ wa nɨyɔ, akɯngaga ɓata ndɨ kagya mɯtɯɯ ka Ɓayuda mɯɗɔngɔnɨ abɛ kaikusiso na kaika di na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

15 Luki limoti, ka ɨzɨyɔ kakɨ, Kunzi ɛpʉnaga ndɨ kambwa ɨmɨ kaɨɓʉkʉta, ɛmakaga.
16 Emibisa ndɨ Mikakɨ kyɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza kakɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nakɨndagʉ ndɨ kakʉnga mʉtʉʉ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
17 Nakaɗakagʉ ndɨ ka Yelusalɛma ɓɛgɛyɔ kyɛ tɨnananɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉtʉmbwa kambwa kamɨ. Luki limoti, naga ndɨ ɨmɨ ka mugi ma Alabia, kumbuso yi, nigoku ka Damasɨkɨ.
18 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨsaa, naɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kyɛ tɨnananɨ na Pɛtɛlɛ, tagya ndɨ na ɨyɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa.
19 Nakamɨnagʉ ndɨ atʉtʉmbwa wagɔ, kiki asɨ Yakɔbɔ aka nɨnɔ mamakɨ Mombukwono-dosu.
20 Lasɨ nɨlɔ namukpikilyi wanʉ, a lɨngʉnʉ. Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya kambwa ko Kunzi ambɛ nakɛgʉ kamʉɓɔ.
21 Kumbuso yi, naga ndɨ ka iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia.
22 Luki limoti, ɓatʉ ɓa makanisa ka Kilisito nɨmɔ ka iwili ya Yudɛa ɓakɛmibogigʉ ndɨ.
23 Ɓʉkanaga ndɨ asɨ mongoni aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ atigyogyisaga ndɨ a kʉwa mbɨya wanʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma baya nɨyɔ akɨsaga ndɨ kapanza.»
24 Ɓabibisaga kʉwa ndɨ Kunzi ko bulya kamɨ.

2

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ

1 Kumbusa wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya, tɨga ɓata ndɨ ka Yelusalɛma na Ɓalanaba. Tava kʉwa ndɨ gɔnɨ Tito.
2 Naga ndɨ kʉ, kyɛ Kunzi nɔ ɛɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ okwononi naga. Kʉ ɓɛyɔ, nʉpága ndɨ ɓambɔkʉ ɓa kanisa mongoni ma ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nagya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kambwa na nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ kikonitɔgʉ la payaya.
3 Gʉtʉgʉ Tito nɨnɔ takpakyanaga ndɨ na ɨyɨ kanɨ a Mugiliki, ɓakakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓakusisi,
4 wɨna sɛ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓogulya luga kusu, ɓa ndɨ kakɨsa kaiba ɓɛyɔ tɨgyaga mino wa Yesɔ-Kilisito atɨkʉlaga mino. Ɓa ndɨ ɓata kapa katimigiso ka ɓusunzu.
5 Takʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi yɨkɛɗɛ aka, kyɛ ta ndɨ koɓuulyogo ko bulya kunu lɨngʉnʉ la Mongoni Manza.
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓambɔkʉ ɓa kanisa ɓakɛpágʉ ndɨ mʉtʉʉ mambɨya. A ɓɛyɔ, ɓʉmbɔkʉ kaɓʉ, kɛgyagʉ ndɨ ɨmɨ luki, kyɛ Kunzi kakɔgɨgʉ ɨyɨ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ ya kunzi.

7 Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ ɓɛ Kunzi ɛpʉnaga ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Pɛtɛlɛ kaɓɨkyaga ka
Ɓayuda.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi ebisa ndɨ atʉtʉmbwa ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ abiso mino Pɛtɛlɛ kaiko
atʉtʉmbwa ka Ɓayuda.
9 Yakɔbɔ, Pɛtɛlɛ na Yuani*, nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ madʉlʉ ma
kanisa ɓibatʉ ndɨ ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Ɓatisingya
kʉwa ndɨ ɨɓusu na Balanaba kowonisila yʉkanana. Taga
kʉwa ndɨ ɨɓusu kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɨɓʉ, ɓaga ndɨ ka Ɓayuda.
10 Ɓatɨɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ tʉtamanɨtɔ ɓatʉ
ɓa yangya. Napʉnga ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ lɨmbɛngɨ limoti.

Pɔlɔ akanzɨnɨlya Pɛtɛlɛ

11 Luki limoti, ngɓingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ osila ndɨ mino ka
Atiokia, nayoyisa ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ, kyɛ a ndɨ nɨ
opungini kagya ɓɨnyɛ.
12 A ɓɛyɔ, kambwa ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓikaga
ndɨ na Yakɔbɔ, ɓosiliku, Pɛtɛlɛ alyalyaga ndɨ pa imoti na
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Luki limoti, kumbuso ɨɓʉ kosilo,
upupa ndɨ, asa kalyalya na ɨɓʉ kyɛ a ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda.
13 Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓogulya ndɨ gɔnɨ ka yɨgya yi nɨyɔ yanyɛ
yɔ, na kʉ ɓaluta ndɨ mino Balanaba.
14 Nɨyɔ nɨna ndɨ ambɛ ɓakɛgʉ ɓata kakpakyana ka
ɓungbingbili ɓo Mongoni Manza, naɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ko
misa ka ɓatʉ ɓasɨ amɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ Muyuda wakaɓyɛ
yɨgya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, wakwanana kʉwa
kauyikasa lɨkɨ ka mapʉpʉ kaɓyɛ yɨgya kunu?»

Mʉmbanzʉ wasɨ inisa na muhukuso pisi ka baya

15 Iɓusu, ta Ɓayuda, takɛgʉ ɓatʉ ɓo giyo yagɔgɔ nɨɓɔ
ɓakibigʉ mʉtʉʉ ko Kunzi.
16 Tibagatʉ ambɛ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisa na
ɓungbingbili kambwa ko Kunzi pisi kagya mʉtʉʉ. Luki
limoti, inisa noɓu ko bulya baya kakɨ ka Yeso-Kilisito. Kinili,
iɓusu gɔnɨ, taɓinikyononi ndɨ Yeso-Kilisito, kyɛ tinisoni
ɓongbingbili pisi ka baya kusu kakɨ nɨ kɛgʉ ko bulya yɨɓyɛ
mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisana na
ɓungbingbili kambwa ko Kunzi kyɛ aɓyɛgɛ mʉtʉʉ.
17 Iɓusu, takakɨsa kaiko ɓongbingbili pisi ka matɨkana na
Yeso-Kilisito. Luki limoti, iɓusu, ta gɔnɨ ɓilubi ko pisi ya
ɓʉnyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Yɨgya yi

---

* **2:9 2:9** *Yuani* wanʉ, a nɨnɔ atʉtʉmbwa.

nɨyɔ akowonisila ɓɛ Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya ɓʉnyɛ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ!

18 A ɓɛyɔ, nakɨgɨlya ɓata kopika ndaɓʉ nɨyɔ napanza ndɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi, akowonisila ɓɛ nakagyagɨgʉ mʉtʉʉ.

19 Wɨna sɛ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, ɨmɨ nokwoni ndɨ. Mʉtʉʉ mɔ agya ndɨ ɓɛ kukwakʉ nɨkwɔ esilyi. Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ niki na ɔɓɨlɨ ko misa ko Kunzi. Tokwa ndɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba.

20 Kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ na muɓisi, luki limoti, Kilisito nɔ a muɓisi kʉsɔ kamɨ. Mbɨya wanʉ, ɔɓɨlɨ kamɨ a abɛ mʉmbanzʉ, na na ɨyɨ ko bulya baya ko Mika Kunzi nɨnɔ ɛpa ndɨ, ɨsʉta ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kamɨ.

21 Nakakwananɨgʉ kagya ɨzɨyɔ ko Kunzi kyɛ kika nɨ mʉtʉʉ mɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓungbingbili, kukwakʉ ka Kilisito kɛgʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya.

3

Mʉtʉʉ ikanɨ baya

1 Eze iɓunu Ɓagalatia! Ma ɓongingi! Wanɨ nɔ amʉkʉma ndɨ? Wɨna sɛ, ɓamʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɨngbanganya mongoni ma kukwakʉ ka Yeso-Kilisito ka mʉsalaba.

2 Nakapa ambɛ isikisyoni ka lɨkpʉmʉka limoti li nɨlɨ: Lɨmbɛngɨ ko Kunzi amusilyo pisi kagya mʉtʉʉ, ikanɨ kaʉkana ikanɨ kabaɨlya Mongoni Manza?

3 Ɓungingi tino ɓɔ ma noɓu ɓɛyɔ? Mapʉnga ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mbɨya wanʉ, ma kʉwa kapa komosisyo pisi ka yɨgya ya nzʉyɨ?

4 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ nɨmɔ amusilya ndɨ, a ndɨ ma payaya aka? Kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma payaya.

5 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amutumisago mino na Lɨmbɛngɨ kakɨ, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga luga kunu, agyaga ɓɛyɔ kyɛ magyaga mʉtʉʉ ikanɨ mabaɨlyaga Mongoni Manza?

Mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kaɨyɨta wongbingbili pisi ka mʉtʉʉ

6 Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi, kinili, Kunzi ava ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.

7 Wiboni nɛkɨ ɓɨnza ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya, ɨɓʉ ɓɔ ɓa lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Abalahamʉ.

8 Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ-Ɓayuda ɓinisana ndɛkɛ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kaɓʉ. Kinili, Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkya ndɨ Abalahamʉ kambwa ɓɛ: «Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ko bulya kakʉ.»

9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓuɓunga ɓatu ɓasɨ nɨɓɔ ɓakabaya, muɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɗukilya ndɨ mino
Abalahamu.
10 Luki limoti, Kunzi ugbangatu ɓatu nɨɓɔ ɓikaga
ɓakɨgumya ko bulya mutuu. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga
ɓɛ: «Ligbongoni iki kugu ka mutu wasɨ nɨnɔ kaɓyɛgɨgu
ɓongbinga ɓasɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓu ya mutuu.»
11 A ɓɨngbanganya ɓɛ mutu gutugu ɓemoti aka kin-
isonogigu wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mutuu, kyɛ
ikpikaga ɓɛ: «Mutu wongbingbili ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»
12 Wɨna sɛ, mutuu na baya a makpumuka maɓa dididi.
Luki limoti, Moɓiso aɓɨkyaga ɓɛ: «Mutu yi nɨnɔ agyaga
mutuu, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ muɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpika ndɨ
mino kusɔ yi.»
13 Kilisito atɨkulaga ndɨ ka ligbongoni la mutuu, ɨvɨlya
kuwa ndɨ nɨ ɨyɨ ligbongoni ko bulya kusu. A ɓɛyɔ,
Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Ligbongoni aɓyɨ mutu wasɨ nɨnɔ
ɓabongilogi ka musalaba.»
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓuɓunga nɨɓɔ Kunzi awanyaga
ndɨ Abalahamu, akɨtagɨtɔ gɔnɨ ka ɓatu nɨɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda,
ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni na
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.

Agumɛ a wandɛlɨ kakɨtaga mutuu

15 Ɓamamakɨ, tovini mbɛyɨ likingyosi ko bulya yɨgya
kusu. Nɨyɔ mumbanzu asaga agumɛ walɨngunu, mutu wagɔ
kakwananɨgu kayikoso ikanɨ kamatɨla luki kugu yi.
16 A muɗɔngɔnɨ na ɓagumɛ nɨɓɔ Kunzi apá ndɨ Abal-
ahamu na lɨvananza kakɨ. Moɓiso kɛgu kaɓɨkya ɓɛ «ka
ɓɛvananza kakɨ», kyɛ kɛgu ndɨ ɓambanzu ɓakpu. Luki
limoti, akaɓɨkya ɓɛ «ka lɨvananza kaku». Nɨyɔ akowonisilo
ɓɛ mutu ɓemoti aka. Mutu yi nɨnɔ nɨ Kilisito.
17 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: Kunzi apóni ndɨ agumɛ walɨngunu.
Mutuu nɨmɔ opupa ndɨ imu kumbusa wa ɓyanga ɓamɨya
ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa koɓunigu ikanɨ koyikosigu
agumɛ ko Kunzi.
18 Luki limoti, kika kanɨ lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka
mutuu, kakwananɨgu ɓata ɓɛ oduku pisi ka agumɛ. Wɨna
sɛ, Kunzi apá ndɨ Abalahamu ɨzɨyɔ pisi ka agumɛ.
19 Ligubo la mutuu kuwa nɨ ɨkɨ? Ɓamatɨla ndɨ ko bulya
yiwonisila ɓɛ ɓomikya ɓambanzu ɓoɓunatu ndɨ mutuu.
Ibisa ndɨ kadwɛ ku kwa ku miki nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ
Abalahamu ɨɓukuta ndɛkɛ mino. Kunzi upá ndɨ Ɓamalaika
mutuu kakɨ pisi ka mutu ɓemoti nɨnɔ anzɨnɨlyaga ndɨ na
ɓambanzu ko lino ko Kunzi, mutu yi ndɨ nɨ Musa.

3:13 3:13 Wanda ka Yɨgɨlya 21:23.

20 Wɨna sɛ, takɛgʉ no nzoyi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ o mina ɓemoti aka, Kunzi, ɨyɨ, mʉkaka aka.

Isi ya Mʉtʉʉ

21 Nɨyɔ a nɛkɨ kowonisila ɓɛ Mʉtʉʉ a makɨgbanana na ɓagʉmɛ ko Kunzi? Pɔ, gʉtʉgʉ iki yi aka! Kika nɨ Kunzi opóni ndɨ Mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana kaʉpá ɓambanzʉ ɔɓɨlɨ nɨnɔ walɨngʉnʉ, ɓambanzʉ ɓakwanana nɛkɨ ɓi kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka Mʉtʉʉ.

22 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ ɔɓɨlɨ wasɨ amʉɗɨta na ɓʉnyɛ ɓɨnvɨ, kyɛ Kunzi ʉpí ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana pisi ka baya kaɓʉ ka Yeso-Kilisito apɛpɛ nɨnɔ ʉwanyaga ndɨ.

23 Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mʉtʉʉ a ndɨ nɨ atikondogini ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, kaɓʉndɨla ɓɛ baya yi nɨnɔ inisoni.

24 Mʉtʉʉ a kʉwa ndɨ muɓuɓulyo kusu kadwɛ kʉ kwa kʉ Kilisito odoku ndɨ mino, kyɛ tinisoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya.

25 Mbɨya wanʉ, ɓɛyɔ ngbingo wa baya odunuku mino yɔ, takɛgʉ ɓata kusili ka muɓuɓulyo yi nɨnɔ.

26 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito.

27 Iyo, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mogwa ndɨ iɓatiso kʉsɔ ka Yeso-Kilisito, ma kʉwa abɛ makimokisya Kilisito.

28 Kɛgʉ nɛkɨ ɓata na ɓudididi luga ka Ɓayuda na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, luga ka ɓosunzu na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, luga ka ɓalʉkʉ na ɓoko. A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma luki limoti ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.

29 Kika nɨ ma ɓatʉ ka Kilisito, ma nɛkɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ, na minisanatʉ ndɛkɛ na agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi awanyaga ndɨ mino.

4

Ɓakilisito ɓakɛgʉ ɓata ɓosunzu, luki limoti, ɓomiko Kunzi

1 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: a ɓɨnza miki kalya lisimo ka abakɨ. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ mino mʉkɛɗɛ aka, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ musunzu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a nɨ ɨyɨ mino mombukwana lɨngama lasɨ.

2 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ika mbɛyɨ kusili ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakakwiso, kadwɛ wa lɨsyɛ li nɨlɔ abakɨ atwa ndɨ ɨtʉlyana mino.

3 Iɓusu gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ndɨ mino abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, ta ndɨ ɓosunzu ɓa makpʉmʉka gbalɨ nɨmɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ.

4 Luki limoti, nɨyɔ ngbingo ɨtʉlyana ndɨ, Kunzi atikoku
Mikakɨ. Muko aɓʉkʉta ndɨ, apʉnga ndɨ kakpakyana kusili
wa mʉtʉʉ ka Ɓayuda.
5 Kunzi atikoku ndɨ kaʉkʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kusili wa
mʉtʉʉ na katiitiso ɓomikakɨ.
6 Ko bulyo yi nɨyɔ mo mino ɓomikakɨ, Kunzi otikoku ndɨ
Lɨmbɛngɨ ko Mikakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ka mambɛngɨ kusu
nɨlɔ apamɨkanaga ɓɛ: «Aba! Baba!»
7 Kinili, wakɛgʉ ɓata musunzu, luki limoti miki wa ndaɓʉ.
Yɛkɨ wa miki, walyatʉ ndɛkɛ lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga
ndɨ ɓomikakɨ.

Pɔlɔ akalya kumbu ko bulya ka Ɓagalatia

8 Ka ɓʉndɛlɨ, makamibogigʉ ndɨ Kunzi na ma ndɨ ɓosunzu
ka ɓokunzi ɓa payaya.
9 Luki limoti, mbɨya wanʉ mamibatʉ Kunzi, ikanɨ Kunzi
nɔ amumibo. Ogwogi ɓata ɓʉ kaɨgɨlya makpʉmʉka magbalɨ
mi nɨmɔ kɛgʉ no ngu na ɨzangɨya? Makapa ɓata kaimigiso
ka ɓusunzu?
10 Mɨpága kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kunu kʉgʉ wa masyɛ, ɓatɨmba,
ɓongbingo na ɓyanga.
11 Na na kʉɓangakʉ kyɛ akɛgyɨlya abɛ nokwi ɓi ngbufu-
ngbufu payaya ko bulya kunu.
12 Ɓamamakɨ, kikiliki, wikoni abɛ ɨmɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
nɨɨta mino abɛ iɓunu. Makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ
ɓumoti aka.
13 Makaiba ɓɨnza ɓɛ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka
nganga ya mambwa kyɛ na ndɨ no koloɓu.
14 Makwananatʉ ndɨ kɛɓakyɨlya ɓotikito ikanɨ
ketindikogo ko bulya koloɓu kamɨ. Luki limoti, mɛtɨlya
ndɨ abɛ malaika ko Kunzi, abɛ Yeso-Kilisito mombukwana-
dakɨ yi.
15 Ma ndɨ ka magyagya. Ogwi kʉwa ɓata ɓʉ mbɨya wanʉ?
A ɓɛyɔ, nakwananatʉ ɓi kaiko dɛmʉ kunu: kiko ɓi kanɨ
mʉmbanzʉ ɨnyɔgɔ liso apá mʉtʉ wagɔgɔ, makwananatʉ
ndɨ kɛgyɨlya yi ɓɛyɔ!
16 Niitini kʉwa mumuyoniso kunu mbɨya wanʉ, kyɛ
nakamʉɓɨkyaga makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ?
17 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɨpá na iɓunu ɓɔ, tamanaga kaɓʉ
kɛgʉ yanza. Ɓakapa kamugbonosono na ɨmɨ, kyɛ miki
ɓakɨgʉmya kʉ kaɓʉ.
18 A ɓɨnza kaɨpá na mʉmbanzʉ ka makpʉmʉka manzanza
ɓongbinga ɓasɨ, kɛgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ no mina
luga kunu.
19 Ɓomikamɨ, na ɓata na mʉzʉzʉla ko bulya kunu abɛ
nɨmɔ muko ikaga na imu kambwa wa liɓukuti. Mʉzʉzʉla

mi nɨmɔ ika ndɛkɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ yɨgya ka Kilisito amumingyano mino.

20 No ɓi kapa ambɛ niki luga kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nibi ambɛ nakwanana kamʉnzɨnɨlya lɨkɨ. Mʉ egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali ɨɓʉ na Sala

21 Iɓikyoni, iɓunu nɨɓɔ mapaga kaiko kusili wa mʉtʉʉ, makibogigʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino?

22 A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ Abalahamʉ ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa: ɓemoti na Agali nɨnɔ a ndɨ musunzu, wagɔgɔ na Sala, nɨnɔ a ndɨ muko wa ndaɓʉ.

23 Mika musunzu ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino. Luki limoti, nɨnɔ ka muko wa ndaɓʉ ɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ.

24 Bɨbʉ yi nɨyɨ a abɛ likingyosi. Ɓoko ɓaɓa ɓi nɨɓa ɓa likingyosi la ɓagʉmɛ ɓaɓa. Agʉmɛ wa mambwa nɨ Agali nɨnɔ ɓomikakɨ ɓɨɓʉkʉtaga ka ɓusunzu. A likingyosi la agʉmɛ nɨnɔ igyonosa ndɨ ka ngʉpa ya Sinai.

25 Agali a likingyosi la ngʉpa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Yelusalɛma * wa lɨsyɛ li nɨlɨ, kyɛ a ka ɓusunzu pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.

26 Luki limoti, Yelusalɛma wa kʉgʉ kɛgʉ ka ɓusunzu, ɨyɨ nɨ omosu.

27 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:

«Gwanɔ magyagya, ɨwɛ ndʉya, ɨwɛ nɨnɔ wakaɓʉkʉtagʉ!
Pamɨkanaganɔ na magyagya, ɨwɛ nɨnɔ wakɨmʉkanagʉ
mʉzʉzʉla ma liɓukuti!
A ɓɛyɔ, muko nɨnɔ ɓasikisogo ʉɓʉkʉta ndɛkɛ ɓomiki
ɓakpʉ kakɨtaga nɨnɔ ikaga ko vononi.»

28 Ɓamamakɨ, iɓunu, mɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, mʉɗɔngɔnɨ abɛ Isaka.

29 Ka ɓʉndɛlɨ, miki nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino, agyogyisaga ndɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ yasɨ a ɓata kaigyonoso aka ka masyɛ mi nɨma.

30 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓʉ? Akaɓɨkya ɓɛ: «Mukpumyo muko nɨnɔ musunzu yi no mikakɨ, kyɛ mika musunzu kakwananɨgʉ kalya lisimo pa imoti no mika muko wa ndaɓʉ.»

31 Kinili ɓamamakɨ, takɛgʉ ɓomika musunzu, luki limoti, ta ɓomika muko wa ndaɓʉ.

4:22 4:22 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 16:15; 21:2. * **4:25 4:25** *Yelusalɛma:* A likingyosi la dini ka Ɓayuda. **4:27 4:27** Wanda ka Isaya 54:1. **4:30 4:30** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:10.

5

Mukilisito okulikonogoni

1 Kilisito atɨkʉlaga ndɨ lɨngʉnʉ, kyɛ takikonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu. Wikoni kʉwa wa aka wa, makimokyonitɔgʉ ɓata
ka ɓusunzu.
2 Hukononi, ɨmɨ Pɔlɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ: makikusiso,
Kilisito kikigʉ ɓata na ɨzangɨya kʉ kunu.
3 Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apa
kaikusiso, okwononi agyɨ mʉtʉʉ ka Musa masɨ.
4 Iɓunu nɨɓɔ makɨsaga kaiko ɓongbingbili pisi ka mʉtʉʉ,
ma ɓakɨgbananaga na Kilisito. Ɨzɨyɔ ko Kunzi amuzongoni.
5 Luki limoti, iɓusu ɓi nɨɓɔ tabaya, taɓakɨgʉmya ko Kunzi
nɨnɔ atidukusoku ndɛkɛ ɓongbingbili. Takaɓʉnda nɨlɔ pisi
ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ akagya ligubo pisi ka baya
kusu.
6 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamatɨkana na Yeso-Kilisito, kiku-
siso ikanɨ kikusisigʉ a mʉɗɔngɔnɨ. Luki li nɨlɔ okitogi nɨ
baya nɨyɔ akainisoniso pisi ka sɨpananɨsɔ.
7 Ma ndɨ na yɨgya yanza kambwa! Wanɨ ɓata nɔ
amʉkpɨngba ndɨ kaɓyɛ makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ?
8 Ɓulyisyo yi nɨyɔ kɛgʉ kotukyoku ko Kunzi nɨnɔ
amʉmakaga.
9 Ɓɛyɔ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: «Sɨbʉkʉsɔ sɨkɛɗɛ nɨsɔ
ofulisogo mukati, adukusogoku fufu wasɨ ɓɨdayɨ-dayɨ.»
10 Ɨmɨ, na wakɨgʉmya kunu, kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
Nakaiba ambɛ makikigʉ na tamanaga di na ɨmɨ. Luki
limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akamʉɓɔɓɔ, iki wanɨ ikanɨ wanɨ,
igyogyisatʉ ndɛkɛ.
11 Ɓamamakɨ, ɨmɨ nakika kaɓɨkyaga ɓɛ okwononi kaiku-
siso, ɓa ɓata kegyogyiso ko bulya ɨkɨ? Nakiko ɓi kaɓɨkya
ɓɛyɔ iba takɛgʉ ɓakɨgbanana. Luki limoti taɓakɨgbanana
kyɛ nakaɓɨkyaga bulyo kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamʉpʉta ɓamʉ na lɨkpʉmʉka la kikusiso,
okwononi ɓidukyi ɓakambwa kaɓʉ ɓigbogbogbo.

Lɨmbɛngɨ-Lotu na mʉsasa ma nzʉyɨ

13 Ɓamamakɨ, Kunzi amʉmakaga ndɨ kyɛ makʉlɨkanagɨ.
Luki limoti, kʉlɨkanaga yi nɨyɔ, kikonitɔgʉ pisi komo-
sisyo mʉsasa kunu masɨ ma nzʉyɨ. Tungbulonogoni ka
sɨpananɨsɔ.
14 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa masɨ a ka nɨma: «Mʉpa ɓɛngɛnɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpaga mino ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.»
15 Luki limoti, makiko kakʉkana na kalyanana luga
kunu abɛ ɓanyama ɓotutu, wiminyonito ambɛ makom-
wononononitɔgʉ.

5:14 5:14 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

16 Kinili, nakamʉɓɨkya ɓɛ: wosoni Lɨmbɛngɨ-Lotu kokpokyoniso ɔɓɨlɨ kunu, kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ ɓata kaɓyɛ mʉsasa kunu ma nzʉyɨ.
17 A ɓɛyɔ, mʉsasa ma nzʉyɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉsasa ma Lɨmbɛngɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma nzʉyɨ. Masɔlɔ ma bʉmana kaɓʉ ikaga kʉwa ɓɛ takagyɨgʉ ɓata nɨlɔ takapa kagya.
18 Luki limoti, kika nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamukpokyoniso, makɛgʉ ɓata ɓosunzu ɓa mʉtʉʉ.
19 Tibaga ɓɨnza ambɛ mʉsasa ma nzʉyɨ atɨtɨkaga ka makpʉmʉka nɨma: ɓɨlya, tamanaga yanyɛ, ɓʉɗanda,
20 kaubibiso ɓokunzi gbalɨ, lʉga, mʉyana, saana, imi, kaiko na lɨmbɛngɨ likuɗu, kakɨsa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgbananaga,
21 kaiko na lɨmbɛngɨ ɓikpo, lɨbʉma, lɨgbʉgbʉ na makpʉmʉka magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨma. Nakaɨgɨlya kamʉɓɨkya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ mino kambwa: nɨɓɔ ɓakagya makpʉmʉka mi nɨmɔ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.
22 Luki limoti, masɔlɔ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨma: sɨpananɨsɔ, magyagya, mazɨyɔ, kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, ɓʉnza, yɨgya yanza, baya,
23 kaiko ɓitombiii na kaiɓuulyo ɓɨnza. Kɛgʉ na mʉtʉʉ gʉtʉgʉ mumoti aka nɨmɔ apakyaga makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma.
24 Ɓatʉ ka Yeso-Kilisito ɓobongilogoni ndɨ yɨgya ya nzʉyɨ ka mʉsalaba, pa imoti na ɓʉnyɛ nɨɓɔ ʉkandaga ndɨ na mʉsasa manyɛ.
25 Lɨmbɛngɨ atɨpóni ɔɓɨlɨ, tosini Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ gɔnɨ lɔ katikpokyoniso.
26 Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, tosini dwanana ikanɨ kaiko na imi luga kusu.

6

Kosingyono ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ

1 Ɓomika-mama, kika nɨ ɓatokonyini mʉmbanzʉ nɨ anagya ɓʉnyɛ, iɓunu ɓi nɨɓɔ makakpakyana ko ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka ɓutombiii. Wiminyonito sɛ, kyɛ makogwonitɔgʉ gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ.
2 Singyononi ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, na ɓɛyɔ, motulyasa kʉwa mʉtʉʉ ka Kilisito.
3 Kika nɨ mʉmbanzʉ akaɨminа ɓɛ a mʉtʉ wa ɨzangɨya, luki limoti nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ, akaɨɓɔ ɨyɨ aka mombukwana-dakɨ yi.

4 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka aɓɨmyɨ yɨgya kakɨ ɓɨkpɛ. Kɨna
ɓɛ okwononi kaɨbɨba, ogwi magyagya ka lɨmbɛngɨ kakɨ aka.
Luki limoti, kikonitɔgʉ na tamanaga ɓɛ ukitogi ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ.
5 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka amalya ndɛkɛ nɨ ɨyɨ
yɨgya kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓawonisilogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ok-
wononi kagbanana mukumbo kakɨ na muwonisilo kakɨ.
7 Ɓakamuɓonitɔgʉ: ɓakatɨbagɨgʉ Kunzi. Masɨ nɨmɔ
mʉmbanzʉ akʉnaga, imu gɔnɨ aka mɔ obuulyogo.
8 Mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ oɓosilaga mʉsasa ma nzʉyɨ
kakɨ, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ ma mʉsasa mi nɨmɔ gɔnɨ
mɔ. Masɔlɔ mi nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨnɔ akʉnaga
nɨlɔ aɓosilogo Lɨmbɛngɨ-Lotu, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ nɨmɔ
opupogo ka Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ. Masɔlɔ mi nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.
9 Takuponitɔgʉ kagya ɓʉnza. Takodikogi, tobuulyatʉ
ndɛkɛ masɔlɔ mi ko ngbingo nɨnɔ akodoku.
10 Kinili, ɓɛyɔ ta mbɛyɨ mino no ngbingo ɓɛnɛ, tugyilyini
ɓatʉ ɓasɨ ɓʉnza, kʉgbɛ yi, ɓomomosu ka baya.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

11 Winoni ɓɛyɔ no mino kamukpikilyo moɓiso makpʉkpʉ
mi nɨma na maɓɔkʉ kamɨ.
12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkpamyaga kaikusiso ka mapʉpʉ,
ɓakɨsaga kaiwoniso ɓɛ kyɛ ɓambanzʉ ɓʉbɨbɨ. Ɓagyaga
ɓɛyɔ kyɛ ɓakugyogyisonitɔgʉ ɓɛ ɓakaɓɨkyaga mongoni ma
kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusisogo, ɓakagyagɨgʉ ɨɓʉ mʉtʉʉ.
Ɓakɨsaga kamukusiso kyɛ ɓiki kaɨbɨba na ɓepukulu ɓaya
ɨmʉʉsɔ kunu.
14 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ inguo ya ɨbɨba yi nɨyɔ, kiki asɨ nɨyɔ
aka yɔ ya mʉsalaba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A
ɓɛyɔ, pisi ka mʉsalaba mi nɨmɔ, ɔɓɨlɨ a kʉwa abɛ okwoni
ku kamɨ, na ɨmɨ gɔnɨ, na kʉwa abɛ nokwoni ndɨ ka ɔɓɨlɨ.
15 Kinili, takikusiso ikanɨ takikusisi, kɛgʉ na ɨzangɨya.
Ɨzangɨya nɨ kaiko na ɔɓɨlɨ wambɨya.
16 Mazɨyɔ na ɓʉnza iki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ pisi yi
nɨyɔ, ika gɔnɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
17 Katʉkya mbɨya wanʉ, mʉmbanzʉ kegbomisonitɔgʉ
ɓata mʉ, kyɛ na na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisila
ɓɛ na mʉtʉ ka Yeso*.
18 Ɓamamakɨ, ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
iki na iɓunu ɓasɨ. Iyo a ɓɛyɔ!

---

* **6:17 6:17** Pɔlɔ a ndɨ na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisilo ɓɛ ɓagyogyisa ndɨ ɓɛyɔ ɓagya ndɨ mino Yeso.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓaɛfɛsɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Ɛfɛsɔ balʉwa yi nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Gʉɗʉ wa Ɛfɛsɔ a ndɨ wanza kʉgbɛ luga ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ ɓa Lʉma nɨɓɔ ɓa ka Azia. Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula. Ɓapikilya ndɨ kunzi kaɓʉ nɨnɔ ɓamakaga na Ligiliki ɓɛ Alitemisi ndaɓʉ yanza. Ɓatʉ ɓa Lʉma ɓamakaga ɨɓʉ kunzi yi nɨnɔ ɓɛ Diana. Alitemisi yi nɨnɔ a sanamʉ muko yi. Ɓɨndaga ndɨ kabibiso ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Ɓatʉ ɓasɨ kʉ ɓɛyɔ ɓaɓɨnɨkyana sanamʉ yi nɨyɔ kiki asɨ Ɓayuda aka ɨɓʉ na Ɓakilisito.

Nɨyɔ Pɔlɔ igoku ndɨ ka Ɛfɛsɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, ʉpá ndɨ Ɓayuda ɓa kʉ mʉtʉʉ ka lɨsyɛ la mungu kaɓʉ. Kumbuso yi, igoku ndɨ kyɛ kakwananɨgʉ ndɨ kolipya kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨndatʉ ɓata kaʉnda. Nɨyɔ aga ɓata ka nganga ya yɨsaa, agya ɓyanga ɓɨsaa nɨ anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ka balʉwa yi nɨmʉ: Kunzi atimibisisa ndɨ nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma, nɨlɔ omosa ndɨ ka ɨzɨyɔ kakɨ. Akaɨɓɨkya ɓɛ ɓamʉmʉla ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ma lɨtɔmbʉ kyɛ Yeso-Kilisito iki ngama kʉgʉ yi. Omotiloku ɓɛ Ɓakilisito ɓokwononi kaʉkanana, na kaiko abɛ ɓomika-muko, kɛgʉ ɓɨnza kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda, ikanɨ nɨnɔ kʉ kɛgʉ yi. Mumuyoniso kaɓʉ a mʉkaka aka, ɨyɨ nɨ Abɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓakilisito ɓokwononi kalʉmba pa imoti kyɛ Abɨlɨ kundungulyogonitɔgʉ.

Pɔlɔ atʉmbʉlagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ mʉlʉkʉ okwononi mino kaiko na mukakɨ, ɓɛyɔ ɓomiki ɓokwononi mino kaiko na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓosunzu ɓokwononi mino kaiko na ɓamombukwana-daɓʉ. Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*

Kilisito atiɗukulya ndɨ ɓʉɓʉnga na Lɨmbɛngɨ-Lotu *1:3–3:21*

Tikini na ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito *4:1–6:20*

Yuuso ya muliɓo *6:21-24*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakɨ, kaika
atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo iɓunu ɓatʉ ko
Kunzi nɨɓɔ mabaɨlya Yeso-Kilisito kʉ ka Ɛfɛsɔ*.
2 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ɓamuɗukilyi ɓʉɓʉnga, ɓamʉpá mazɨyɔ.

Kunzi atiɗukilyaga ɓʉɓʉnga pisi ka Kilisito

3 Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avɨ ɨbɨba!
Atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga pisi ka matɨkana na Kilisito, atɨpá
ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
4 Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndɨ kaika ɓatʉ kakɨ
kambwa kagya ɔɓɨlɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ tiki ɓotu nɨ takɛgʉ
na ɨɗa kambwa kakɨ. Ko bulya sɨpananɨsɔ kakɨ,
5 osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ tika ndɛkɛ ɓomikakɨ pisi ka
Yeso-Kilisito. Abaɨlya ndɨ ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ
kakɨ.
6 Tabibisini nɛkɨ Kunzi ka ɨzɨyɔ kakɨ nɨyɔ atɨpá ndɨ pisi ko
Mikakɨ mʉpaka.
7 Pisi ka ɓangʉ ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndɨ, atɨpɨlya
ɓʉnyɛ kusu. Kʉwa wa gɔ wa, atiwonisiloni ndɨ ɓudingi ɓa
ɨzɨyɔ kakɨ,
8 atitumiso noyu, atɨpá yimibo yasɨ na akili wasɨ.
9 Atimibisa ndɨ dikiɗi kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya yanza
kakɨ, nɨlɔ osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ otulyasa ndɛkɛ pisi
ka Kilisito.
10 Tamanaga yi nɨyɔ, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ abisa ndɨ: kamʉmʉla masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ
na kusili wa mɔnɨ kaiko kusili wa ɓʉngama ka Kilisito aka
yɨkaka.
11 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Kilisito, tinisononi na nɨlɔ
atɨwanyaga ndɨ. A ɓɛyɔ, Kunzi atipunogoni ndɨ kambwa
aka, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga kakɨ. Otulyosaga makpʉmʉka
masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ osisilyogo mino na ɓɛyɔ apaga mino.
12 Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi, iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓa
mambwa kobiso tamanaga kusu kʉsɔ ka Kilisito!
13 Iɓunu gɔnɨ, maɓinikyononi ndɨ Kilisito ngbingo yi nɨnɔ
mʉkana ndɨ mino mongoni ma lɨngʉnʉ, Mongoni Manza
nɨmɔ amudulyoku ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Kunzi
amubisa ndɨ na ɨɗa kowonisila ɓɛ ma kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨɗa
yi nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ awanyaga ndɨ.
14 Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ nɨ mʉkalya ma mambwa ma
lisimo nɨlɔ Kunzi ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ. Tinisana ndɛkɛ na
mʉkalya mɨ nɨmɔ ngbingo yi nɨnɔ kʉlɨkanaga kusu ɨtʉlyana
ndɛkɛ mino. Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi.

---

* **1:1 1:1** Moɓiso mandɛlɨ magɔgɔ kɛgʉ no lino la *Ɛfɛsɔ.* Ka masyɛ mi nɨmɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Ɛfɛsɔ, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

Pɔlɔ akaʉlʉmbɨlya ɓakilisito

15 Nukononi ɓɛyɔ maɓɨnɨkyana mino Mombukwono-dosu
Yeso na ɓɛyɔ mʉpaga mino ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
16 Kinili, nabibisogo Kunzi masyɛ masɨ ko bulya kunu.
Nakamʉɓʉsalagɨgʉ ka malʉmba kamɨ.
17 Nakʉngaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
Baba wa ɨbɨba, kamʉpá Lɨmbɛngɨ kakɨ iba wikoni na yimibo
na ɓʉngbanganya, na kʉ kwa kʉ mamibo mino ɓɨnza.
18 Nakʉngaga ambɛ amuhukwi mambɛngɨ ɓɨngbanganya,
kyɛ mibi mʉtamanagɨ tino mɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ mino.
Miba gɔnɨ ɨbɨba yidingi na lɨngama kakɨ lasɨ nɨlɔ ubisilya ndɨ
ɓatʉ kakɨ,
19 miba ngu yidingi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo iɓusu ɓi nɨɓɔ
takaɓɨnɨkyana. Owonisila ndɨ ngu kakɨ yasɨ,
20 ngbingo yi nɨnɔ apupisa ndɨ mino Kilisito luga ka
ɓamanda, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ kʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓangama ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓudingi-
dingi ɓasɨ ikanɨ ka ɓotutungyo ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓo ngu ikanɨ
ɓamalaika ɓasɨ. A ngama kʉgʉ wa masɨ nɨmɔ ɓakwanana
katwa ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna ikanɨ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ akodoku.
22 Kunzi obisoni ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ ka
Kilisito, abisa ndɨ Kilisito kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ, abiso
ɓɛ iki mʉ ma kanisa.
23 Kanisa nɨ nzʉyɨ ka Kilisito. Kilisito a wakiko kʉsɔ yi na
Kunzi a mutumo kʉsɔ ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ma ndɨ ɓukwo ko bulya yɨgya yanyɛ na
ɓʉnyɛ kunu.
2 Mɨpága ndɨ ka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, managya
mʉtʉʉ ka ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nɨnɔ a
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ akagya ligubo kʉsɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi.
3 Ka ɓʉndɛlɨ, iɓusu ɓasɨ ta ndɨ gɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Ɔɓɨlɨ kusu
aɓyɛnɛnɛgɛ ndɨ na mʉsasa ma nzʉyɨ, anagya sɨpananɨsɔ
si na nɨsɔ sa mambɛngɨ kusu. Kinili, ko bulya yɨgya
kusu yanyɛ nɨyɔ tɨɓʉkʉta noyu, takakwananɨgʉ ndɨ kanyɨka
ngbʉta ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔ.
4 Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya
sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ atiwonisila ndɨ,
5 iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓukwo ko bulya ɓʉnyɛ kusu, atɨpá
ɓata ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito. A pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi yɔ
minisana ndɨ mino na muhukuso.

6 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa
ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mbʉkʉ, atilikiso na ɨɓʉ ka ɔɓɨlɨ yi
nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
7 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atiwonisili ka ɓyanga nɨɓɔ akodoku
ɨzɨyɔ kakɨ yidingi na yɨmbanga. Atiwonisila ɓʉnza kakɨ ka
matɨkana kusu na Yeso-Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, ɨzɨyɔ ko Kunzi yɔ amʉpá muhukuso pisi ka baya.
Muhukuso mi nɨmɔ kotukyokugʉ ku kunu, luki limoti, a
apɛpɛ ko Kunzi.
9 Makinisanagʉ ndɨ na imu pisi ka yɨgya kunu. Kinili,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ mino kaiyipo
ikubasʉ.
10 A ɓɛyɔ, ta ligubo ko Kunzi, atɨgya ndɨ ka matɨkana kusu
na Yeso-Kilisito kyɛ tiki kagya makpʉmʉka manzanza ka
ɔɓɨlɨ. Oɓungusyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kambwa aka
ɓɛkyɛ tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

11 Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa na ɓepukulu ɓaya sɨmʉʉsɔ,
ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusiso. Iɓunu ɓi nɨɓɔ
makɛgʉ Ɓayuda ɓakɨɓʉkʉta, makɛgʉ na ɓepukulu ɓi nɨɓɔ.
Ɓamʉmakaga ɓɛ makɛgʉ ɓakikusiso. Eee, tomononi ɓɛyɔ
ma ndɨ mino kambwa,
12 ma ndɨ ɓyɨ na Kilisito, makakwananɨgʉ ndɨ kaiko luga
ka ɓomikya Ɓezaleli. Makɛgʉ ndɨ ka ɓagʉmɛ nɨnɔ Kunzi
ʉgyɨlya ndɨ kaʉnana na ɨɓʉ. Makɛgʉ ndɨ na mʉtamanagɨ
na makɛgʉ no Kunzi ka ɔɓɨlɨ.
13 Luki limoti, mbɨya wanʉ ka matɨkana na Yeso-Kilisito,
iɓunu nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, ma kʉwa ɓɨkpʉɗʉ no
Kunzi pisi ka ɓangʉ ka Kilisito.
14 A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ atɨpá mazɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ ɓɛ Ɓayuda
na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓiki luki limoti. Pisi kapá
nzʉyɨ kakɨ, mʉlɨlɨ nɨmɔ ʉgbanana ndɨ, agyaga ndɨ ɓɛ ɓiki
ɓomuyoniso luga kaɓʉ, kɛgʉ ɓata.
15 Atʉmba ndɨ mʉtʉʉ ka Ɓayuda, ɓopisi ɓi na yɨgyo
yi. Ʉgya ɨɓʉ ɓasɨ kaiko ɓatʉ ɓumoti, ɓɨita ɓambɨya, ka
matɨkana na ɨyɨ. Kʉwa wa gɔ wa, obisa ndɨ mazɨyɔ luga
kaɓʉ.
16 Pisi ka kukwakʉ kakɨ ka mʉsalaba, Kilisito ʉmʉmʉla
ndɨ ɓasɨ kaiko nzʉyɨ yimoti, atʉmba ndɨ simuyoniso,
uhukwilya pisi kamatɨkana no Kunzi.
17 Kilisito odoku ndɨ kapága Mongoni Manza ma mazɨyɔ
kunu ka nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, na ka nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi
na ɨyɨ.
18 A ɓɛyɔ, pisi ka Kilisito iɓusu ɓasɨ, iki Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, takwanana kasilyo Baba ko ngungu
ya Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.

19 Kinili, iɓunu ɓatʉ niɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, makɛgʉ ɓata
ɓobiko ikani ɓatʉ niɓɔ ɓotukyoku ndi ɓyi. Luki limoti, ma
kʉwa ɓatʉ ɓotu, ɓatʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi.
20 Ma kʉwa gɔni iɓunu ɓakipika ka ndaɓʉ niyɔ
ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ ɓakpɔ ndi muɓumbe mi.
Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi ni litalʉ nilɔ osulyaga
muɓumbe mi.
21 Pisi ka matikana kusu na Kilisito, ndaɓʉ yi niyɔ a
yakamaga ɓingbufu, na a kʉwa kaidukulogo kaiko yotu
kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
22 Iɓunu gɔni ma ɓakipiko pa imoti na ɓatʉ ɓagɔ ɓasi
kaiko ka ndaɓʉ niyɔ Kunzi ikago mino pisi ka Limbɛngi
kaki.

3

Pɔlɔ akaʉtʉmbʉlyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓodikiɗi ka Kilisito

1 Kinili, imi Pɔlɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ na mʉgya-ligubo ka
Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓi niɓɔ makɛgʉ Ɓayuda.
2 A ɓɛyɔ, mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ Kunzi ɛpá ndi mino ligubo
pisi ka ɓʉnza kaki ko bulya kunu.
3 Eukwoni ndi yimibo, kemibisa ɓodikiɗi kaki ɓɛyɔ
namukpikilyi ɓi mino ka ɓukuɗu yɔ.
4 Makatangʉlaga moɓiso kami, makwanana kotombisyo
ɓɛyɔ nibaga mino dikiɗi ka Kilisito.
5 Kunzi kumibisagʉ ndi ɓatʉ ɓandɛli. Luki limoti,
mbiya wanʉ uwonisiloni ɓatʉ kaki ɓotu: ɓatʉtʉmbwa na
ɓogyalandʉ, pisi ka Limbɛngi kaki.
6 Dikiɗi yi niyi: pisi ka Mongoni Manza, ɓakwanana
kaʉpá ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na Ɓayuda pa imoti,
mʉkalya nimɔ Kunzi asʉma ndi ko bulya livananza kaki. Ɓa
mababa ma nzʉyi yimoti, ɓakainisono gɔni iɓʉ na agʉmɛ
ninɔ Kunzi awanyaga ndi pisi ka Yeso-Kilisito.
7 Kunzi ebisoni ndi mʉgya-ligubo wa Mongoni Manza mi
nimɔ, pisi ka apɛpɛ ninɔ ɛpá ndi kaɓyɛnɛnɛ no ngu kaki.
8 Nakɛgʉ pɔ luki luga ka ɓatʉ ɓasi ko Kunzi. Luki limoti,
ɓɛpá ndi iziyɔ yi niyɔ kaʉɓikyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
lingama ka Kilisito nilɔ kɛgʉ na muliɓo.
9 Nakwanana kauwonisilo ɓatʉ ɓasi ɓingbanganya ɓɛyɔ
Kunzi o mino kotulyoso dikiɗi yi niyɔ. Iyi nɔ agya ndi
makpʉmʉka masi, asʉma ndi dikiɗi yi niyɔ katʉkya ka
ɓʉndɛli.
10 Kinili, mbiya wanʉ, pisi ka Kanisa, ɓangama ɓasi na
ɓotutungyo ɓa ɔɓili wa kʉgʉ wa lisyɛ ɓakwanana kʉwa
kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi niyɔ
ko ɓopisi dididi.

11 Nɨyɔ yasɨ akaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ ko Kunzi, nɨyɔ otulyosa ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito
Mombukwono-dosu.
12 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka
baya kusu kʉ kakɨ, takwanana kodoku kambwa ko Kunzi
lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ.
13 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ makogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka
yigyogyiso yi nɨyɔ nakaigyogyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso
yi nɨyɔ akamʉpá ɨbɨba ya lɨngʉnʉ.

Ɓudingi ɓa sɨpananɨsɔ ka Kilisito

14 Kinili, nakoɓuna moli kambwa ko Kunzi Baba,
15 nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ na
kʉnʉ kusili wa mɔnɨ.
16 Nakakʉnga Kunzi nɨnɔ a na ɨbɨba yidingi na lɨngama
lasɨ ambɛ amʉpí ɓʉpʉpʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ iba miki no
ngu ka mambɛngɨ kunu.
17 Kilisito iki ka mambɛngɨ kunu pisi ka baya. Wikoni no
lyo ka sɨpananɨsɔ, migwinonogo ɓingbufu kʉsɔ yi.
18 Kʉwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na
lɨvananza lasɨ ko Kunzi ɓɛ Kilisito atɨpaga kʉgbɛ.
19 Iyo, makwanana ɓanʉ kotombisyo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okitogi nɨmɔ yimibo yasɨ yɔ, iba miki kʉwa na
ɔɓɨlɨ wasɨ ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kʉsɔ kunu.
20 Kunzi a no ngu kagya yakpʉ kakɨtaga nɨyɔ takʉngaga
na nɨyɔ tatamanaga, agyaga ligubo kʉsɔ kusu pisi ko ngu yi
nɨyɔ.
21 Ɨbɨba kʉ kakɨ, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka
ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

4

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

1 Ɨmɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ naguguɓyogo Mombukwono-
dosu, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi
amʉmakaga, wikoni na yɨgya nɨyɔ okwononi na molikoni
mi nɨmɔ.
2 Wikoni masyɛ masɨ ɓakisiso, ɓotombiii na lɨmbɛngɨ
lɨnda, manokibyono luga kunu ka sɨpananɨsɔ.
3 Gyoni yapʉ koɓuulyo yimoti nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu
akamʉpá pisi ka mazɨyɔ nɨmɔ akamʉmʉmʉla pa imoti.
4 Nzʉyɨ a yimoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu a limoti gɔnɨ. Kunzi
amʉmakaga ka mʉtamanagɨ mumoti gɔnɨ.
5 Mombukwono-dosu a ɓemoti, baya yimoti, iɓatiso
yimoti,
6 Kunzi a ɓemoti, Abakɨ ɓatʉ ɓasɨ, a kʉgʉ ka ɓasɨ, agyaga
ligubo pisi ka ɓasɨ na a kʉsɔ ka ɓasɨ.

7 Luki limoti, Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨzɨyɔ,
Kilisito apá ɨyɨ apɛpɛ.
8 Kinili ikpikaga ɓɛ:
«Ngbingo yi nɨnɔ aɗaka ndɨ mino kʉgʉ,
aga ndɨ na ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ,
ʉpá ɓambanzʉ ɓapɛpɛ.»
9 «Aɗaka ndɨ kʉgʉ.» Isi yi sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Isi yi nɨ
kambwa kaɗaka, Kilisito osya mbɛyɨ ndɨ kusili kʉgbɛ, kʉnʉ
ka lɨtɔmbʉ.
10 Nɨnɔ osyoku ndɨ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ
kakɨtaga lɨsyɛ kyɛ ɨtʉlyanɨ ka ɓapa ɓayasɨ.
11 Ɨyɨ nɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓapɛpɛ dididi: ʉpá ndɨ ɓatʉ
ɓagɔ kaiko ɓatʉtʉmbwa, ɓagɔ ɓogyalandʉ, ɓagɔ ɓaɓɨɓɨkya
ɓo Mongoni Manza, ɓagɔ ɓata ɓapasɨtɛlɛ na ɓowonisilo.
12 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓiki ɓʉkwanana
kotulyoso ligubo kakɨ, ko bulya lipipiko la kanisa, nzʉyɨ ka
Kilisito.
13 Kʉwa wa gɔ wa, iɓusu ɓasɨ tika kʉwa luki limoti ka baya
kusu, tamiba ɓasɨ Miko Kunzi. Tɨɨta ɓatʉ ɓʉngata ka baya,
tiko na yɨgya yanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
14 Kʉwa wa, takikigʉ ɓata abɛ ɓomiki kaamama
ɓɨgbagbagba abɛ ɨngbɔlɔ nɨyɔ mbumbo oyungaga ka
lɨmbɛngɨ lo liɓo. Takikigʉ ɓata kogwogwo ka mʉtʉʉ
ka ɓatʉ gbalɨ nɨɓɔ ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓɛngɛnɨ na kaʉbʉmya pisi ka
ɓokoli kaɓʉ.
15 Luki limoti, pisi kaɓɨkyaga lɨngʉnʉ ka sɨpananɨsɔ, topingo
ka makpʉmʉka masɨ na kadwɛ kʉ kwa kʉ tɨɨta mino abɛ
Kilisito nɨnɔ a mʉ ma kanisa.
16 Pisi kʉ kakɨ, mababa masɨ ma nzʉyɨ a pa yimoti na ka
yimoti. Na nzʉyɨ yasɨ a yakizukyonogo ɓɨnza ko ngu ya
moziko. Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨbaba limoti-limoti
o mino kagya ligubo ɓɛyɔ okwononi mino, nzʉyɨ yasɨ
akangata na kaipiko ka sɨpananɨsɔ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Kilisito

17 Kinili nakaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-
dosu ɓɛ: ɔɓɨlɨ kunu kikonitɔgʉ ɓata abɛ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi. Tamanaga kaɓʉ ikaga asɨ ya payaya aka.
18 Yimibo kaɓʉ opiyoni biti ɓipi, ɓakɛgʉ na ɔɓɨlɨ nɨnɔ
Kunzi apága. A ɓɛyɔ, ɓakibigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka kyɛ
ɓa na mʉ mapʉ.
19 Ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo suni aka. Ɓipóni asɨ ka
yɨgya yanyɛ aka na ɓanagya makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ
nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

4:8 4:8 Wanda ka Mambʉ 68:19.

20 Luki limoti, ɓakamuwonisilagʉ ndɨ iɓunu ɓɛyɔ ko
bulya ka Kilisito!
21 Mʉkanatʉ ndɨ mongoni ka Yeso ɓɨnza, ɓamuwonisilo
lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakɨ.
22 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana nɛkɨ kaasanana na yɨgya kunu
yandɛlɨ, mopupa ka ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ nɨnɔ apága mʉsasa
ma kʉɓɔɓɔkʉ nɨmɔ atɨkaga mʉmbanzʉ kapʉtɨkana.
23 Okwononi kaiko ɓatʉ ɓambɨya ka mambɛngɨ na
tamanaga kunu,
24 mogulya ka ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ Kunzi agya ndɨ ka
likingyosi kakɨ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a wongbingbili na a na ɓutu
ɓa lɨngʉnʉ.
25 Kinili, okwononi kaasanana na ɓɔngɔ! Mʉmbanzʉ wasɨ
aɓɨkyagɨ mamakɨ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kyɛ iɓusu ɓasɨ ta
mababa ma nzʉyɨ yimoti aka.
26 Kika nɨ mongbutini, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Ok-
wononi ngbʉta kunu osyi kambwa mɔnɨ kogwo.
27 Makasilyonitɔgʉ mumuyoniso ngbingo gʉtʉgʉ iki yi
aka kamʉndʉngʉlyaga.
28 Nɨnɔ iɓaga ndɨ, asɨ kuɓakʉ, luki limoti iɗukufi ɓiguɓu
kagya ligubo na maɓɔkʉ kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, ika na ɔɓɨlɨ
wanza. Akwanana gɔnɨ kaiko no luki kausingyo nolu ɓatʉ
ɓa yangya.
29 Mʉnzɨna manyɛ gʉtʉgʉ mumoti aka kopuponitɔgʉ
ka nɔkʉ kunu. Ɓikyogoni nɨmɔ aka mɔ manza, nɨmɔ
akwanana kaika na ɨzangɨya kaupiko ɓatʉ ɓagɔ na nɨmɔ
akwanana kapá ɨzɨyɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓiko kamʉmʉkana.
30 Makalyisisonitɔgʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu kumbu. Lɨmbɛngɨ li
nɨlɔ a ɨɗa nɨyɔ Kunzi amubisa ndɨ kowonisila ɓɛ ma ɓatʉ
kakɨ kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ amʉkʉlaga ndɛkɛ mino ka ɓʉnyɛ.
31 Wosoni tamanaga yasɨ ka mumuyoniso: gbɔkɔ, ngbʉta,
pamɨkanaga na mosikoni. Wosoni ɓʉnyɛ ɓasɨ!
32 Luki limoti, wikoni ɓanza, ɓutumo na sɨpananɨsɔ luga
kunu. Pilyononi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉpɨlya ndɨ mino
pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka ɓʉngbanganya

1 Ma ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ʉpaga, ɓyeni nɛkɨ yɨgya kakɨ.
2 Wikoni na sɨpananɨsɔ luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Kilisito atɨpa ndɨ mino. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu
abɛ apɛpɛ nɨnɔ wa sʉ yanza kambwa ko Kunzi.
3 Ma ka lɨvananza ko Kunzi, kinili yɨgya yasɨ ya ɓʉɗanda,
ya mʉsʉgʉ, gʉtʉgʉ ya mʉsasa ma mukumbo aka kin-
isononitɔgʉ luga kunu.

4 Kɛgʉ gɔnɨ ɓɨnza kopupisogo mʉnzɨna ma gbalɨ, mo suni
ikanɨ manyɛ, kyɛ kɛgʉ na ɨzangɨya. Luki limoti, mʉnzɨna
kunu iki nɨmɔ mumigisyo Kunzi ɨbɨba aka.
5 Wiboni ɓɨnza ambɛ: aɗanda wasɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ
na nɨnɔ wa mʉsasa ma mukumbo (mʉsasa ma mukumbo a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaubibiso ɓokunzi), nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ
ndɛkɛ ka Ɓʉngama ka Kilisito na ko Kunzi.
6 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ na mʉnzɨna ma payaya, kyɛ
inguo ya mʉnzɨna mi nɨmɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ.
7 Kinili, makusyonitɔgʉ inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ka
mʉɗɔngɔ.
8 Mikaga ndɨ kambwa ko biti, luki limoti, mbɨya
wanʉ, pisi ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu, ma
kʉwa ka ɓʉngbanganya. Wikoni na yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa
ɓʉngbanganya.
9 A ɓɛyɔ, masɔlɔ ma ɓʉngbanganya nɨ ɓʉnza,
ɓungbingbili na lɨngʉnʉ.
10 Gyoni yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nɨmɔ aɓosogo
Mombukwono-dosu.
11 Makomotikononitɔgʉ ka makpʉmʉka ma payaya nɨmɔ
ɓagyaga ko biti. Luki limoti, pupisoni ka ɓʉngbanganya.
12 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagyaga ko
dikiɗi, apágatʉ suni kopupiso yi.
13 Wɨna sɛ, ngbingo yi nɨnɔ ɓopupisaga mino dikiɗi,
lɨkpʉmʉka li ipupisaga kʉwa ka ɓʉngbanganya.
14 A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ ipupisaga ka pa yangba, ɨitaga kʉwa
ɓʉngbanganya. Kinili ɓaɓɨkyaga ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉna wa ka tɔtɔ aaa, zuzuko!
Pupoku ka ɔɓɨlɨ ka ɓamanda,
Kilisito anzɛ kʉgʉ kakʉ.»
15 Wiminyonito nɛkɨ na yɨgya kunu. Makikonitɔgʉ abɛ
ɓongingi, luki limoti, wikoni abɛ ɓatʉ ɓa yimibo.
16 Wakiko no ngbingo kagya luki, ngbingo yi nɨnɔ
kuukogɔnɨtɔgʉ, kyɛ masyɛ mi nɨmana, a manyɛ.
17 Makikonitɔgʉ nɛkɨ ɓongingi, luki limoti, gyoni yapʉ
kaiba nɨlɔ Mombukwono-dosu akapa.
18 Makodomwonitɔgʉ vinya, kyɛ apʉtaga mʉ ka
mʉmbanzʉ, luki limoti, wikoni ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Tumisonogoni mambɛngɨ na mambʉ, mambʉ mubibiso
na mambʉ nɨmɔ akotukyoku ka mambɛngɨ. Mumbimbim-
byoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka mambɛngɨ kunu
masɨ.
20 Mumigisilyoni Kunzi Baba ɨbɨba masyɛ masɨ na ka
makpʉmʉka masɨ, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓoko na ɓambʉnyaɓʉ

21 Ɓongononi mabɔbɔ ko bulya kʉɓangakʉ ka Kilisito
niɨkwɔ a kʉsɔ kunu.
22 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu mʉɗɔngɔniɨ
ɓɛyɔ maɓangaga mino Mombukwono-dosu.
23 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ niɨ mʉ ka mukakiɨ, mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ
Kilisito o mino mʉ ma kanisa. Kilisito niɨ Muhukuso wa
kanisa, na kanisa a nzʉyiɨ kakiɨ.
24 Ɓoko ɓakwanana nɛkiɨ kaʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ ka
makpʉmʉka masiɨ, mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ kanisa aɓangaga mino
Kilisito.
25 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ
Kilisito apa ndiɨ mino kanisa. Apá ndiɨ ɔɓiɨliɨ kakiɨ ko bulyo yi.
26 Agya ndiɨ ɓɛyɔ, koɓuɓiso kanisa ɓitu ko bulya ko Kunzi,
ongumasa pisi ko liɓo* na mʉnziɨna.
27 Abaiɨlya ndiɨ ɓɛ kanisa inisoni kambwa kakiɨ na iɨbiɨba, niɨ
kɛgʉ na iɨɗa ikaniɨ iɨɓɔ yagɔgɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Luki limoti,
iki ɓitu niɨ kɛgʉ wa ɓamiɨnya mino.
28 Ɓalʉkʉ ɓakwanana nɛkiɨ kaʉpa ɓoko kaɓʉ mʉɗɔngɔniɨ
ɓɛgɛyɔ ɓapago mino nzʉyiɨ kaɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
Niɨnɔ apaga mukakiɨ, iɨpaga iɨyiɨ mombukwana-dakiɨ yi.
29 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
niɨnɔ omuyoni nzʉyiɨ kakiɨ ɓiɨkpɛ. Luki limoti, olyolyisogo,
anoɓuulyo mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ Kilisito agyaga mino na kanisa.
30 A ɓɛyɔ, ta mababa ma nzʉyiɨ kakiɨ.
31 Mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «Kinili, mʉlʉkʉ
asaga ndɛkɛ abakiɨ na amakiɨ ɓakpakpana na mukakiɨ, iɨɓʉ
ɓasiɨ ɓaɓa ɓiɨita kʉwa nzʉyiɨ yimoti.»
32 A yapʉpʉ kʉgbɛ kotombisyo dikidî yi niɨyiɨ, luki limoti,
iɨmiɨ nakamʉɓiɨkya ambɛ a liɨkpʉmʉka li niɨlɔ akanda Kilisito
na Kanisa.
33 Luki limoti, a gɔniɨ ko bulya kunu: mʉlʉkʉ wasiɨ
akwanana kapa mukakiɨ ɓɛyɔ iɨpago mino mombukwana-
dakiɨ yi, muko aɓanga mbʉnyakiɨ.

6

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓomiki na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ

1 Iɓunu ɓomiki, huɓongoni ɓaɓʉkʉta kunu mʉɗɔngɔniɨ
ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya
ɓɛyɔ.
2 Mʉtʉʉ ma mambwa niɨmɔ Kunzi apá ndiɨ mino agʉmɛ
niɨma: «Mʉɓanga abakʉ na amakʉ,
3 kyɛ wiki ɓiɨnza, wika gɔniɨ na ɔɓiɨliɨ mʉnda.»

---

* **5:26 5:26** *pisi ko liɓo:* Akanziɨna ko bulya iɓatiso (wanda gɔniɨ Tito 3:5). **5:31 5:31** Wanda ka Mʉpʉnganagiɨ 2:24. **6:3 6:3** Wanda ko Pupo 20:12; Yiɨgilya 5:16.

4 Sɛ kʉwa iɓunu ɓababa, makutulisonitɔgʉ ɓomikunu
mambɛngɨ. Luki limoti, ukwisoni, manʉtɨwa na manuwon-
isilo mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓosunzu na ɓamombukwana-daɓʉ

5 Iɓunu ɓosunzu aaa, huɓongoni ɓamombukwana-donu
ɓi niɓana kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, manʉbibiso na lɨmbɛngɨ limoti,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko ɓi kagugubyo Kilisito.
6 Makugugubyonitɔgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓo
mino kamʉnda kyɛ minisoni ɓanza. Luki limoti, tulyosoni
sɨpananɨsɔ ko Kunzi na mambɛngɨ kunu masɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɓosunzu ka Kilisito.
7 Gyoni ligubo kunu la ɓusunzu na lɨmbɛngɨ lanza
mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko kagyɨlya Mombukwono-dosu. Mak-
ogyonitɔgʉ abɛ makiko kagyɨlya mʉmbanzʉ.
8 Wiboni ambɛ mʉmbanzʉ kiko musunzu ikanɨ
mʉkʉlɨkanaga, Mombukwono-dosu akalya ndɛkɛ mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza nɨɓɔ ika kanɨ ogyoni
ndɨ.
9 Iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ, ugyilyoni ɓosunzu kunu
ɓɛgɛyɔ. Wosoni kaʉnyakɨlya ɓɨnyaka-nyaka. Wiboni ambɛ
iɓunu na ɓosunzu kunu ma na Muwonisilo ɓemoti kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Ɨyɨ ʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ aka.

Makpʉmʉka ma lʉnga ka Mukilisito

10 Ka muliɓo, kisoni ngu kunu pisi ka matɨkana na
Mombukwono-dosu ko ngu kakɨ yidingi.
11 Voni makpʉmʉka ma lʉnga masɨ nɨmɔ Kunzi akamʉpá,
iba mumuyoniso kamundungilyogonitɔgʉ na ɓokoli kakɨ.
12 A ɓɛyɔ, takɛgʉ kabʉmana na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
Luki limoti, takabʉmana na ɓotutungyo ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓangama, ɓatʉ ɓo ngu na ɓamombukwana ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna
wo biti mʉ.
13 Kinili, voni mbɨya wanʉ makpʉmʉka ko Kunzi masɨ ma
lʉnga! Kʉwa wa gɔ wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ lanyɛ odoku
ndɛkɛ mino, makwanana kaisulyo kambwa ka mumuyon-
iso. Ka muliɓo ma lʉnga, makwanana kaiko ɓakisulyo.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni ɓakɨtʉlya: mɨkandɨla lɨngʉnʉ
ɓingbufu abɛ mʉkaɓa, mimokisyo ɓungbingbili abɛ kutuko
kwa ngwɛyɨ nɨkwɔ oɓuulyogo mbanzɨ.
15 Wimokisyoni kɛkɛlɛ yɨɓɨkyaga Mongoni Manza ma
mazɨyɔ abɛ ɓɛkpakʉ.
16 Baya kunu iki ɓongbinga ɓasɨ abɛ kɔpɨ nɨyɔ mak-
wanana na iyu kolimogo ɓuku ɓa ɓomongwo ɓasɨ ka
Mumuyoniso.
17 Vonito gɔnɨ muhukuso abɛ ɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ na
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi abɛ dʉkpa nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨpá.

18 Nɨmɔ masɨ, mukungogoni Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ka mobi ma malʉmba masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya, hulumbilyoni ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
19 Ikungilyonito gɔnɨ, iba ngbingo yi nɨnɔ nanzɨnaga ɓanʉ mino, Kunzi ɛwanyɨ ɓɛyɔ nakwanana mino kaɓɨkya. Kʉwa wa gɔ wa, nakikigʉ kazakaɗaga kaibisikoso dikidĩ ya Mongoni Manza.
20 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ka bɔlɔkɔ ɓɛnɛ, na ɨmɨ mʉɓɨɓɨkya wa Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ. Ikungulyoni nɛkɨ iba nakikonito na kʉɓangakʉ, luki limoti, iba naɓɨkyagɨ ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

21 Nakapa ambɛ wibonito gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka kamɨ na ligubo nɨlɔ nakagya. Momosu mʉpaka na mʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Tikiko amʉpágatʉ ɓanʉ mongoni masɨ.
22 Namutikilyi ambɛ amʉpágɨ mongoni kusu, amutumisa gɔnɨ mambɛngɨ.
23 Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɓomomosu ɓasɨ mazɨyɔ, ɓʉpá sɨpananisɔ na baya!
24 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananisɔ nɨsɔ kɛgʉ na muliɓo.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓafilipi
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ yi nɨnɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Nɨyɔ ɓagwi ka bɔlɔkɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Ɓafilipi ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓangyɔ, ɓatɨkɨlya ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ko ngbingo yi nɨnɔ, kaumigisyo ɨbɨba, na kaʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ʉmɨnatʉ ndɨ ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ ɓatikilyoku ndɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, ɓakapílyonitɔgʉ Kunzi mʉgɔngʉ ikanɨ kaʉmʉkana ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di na nɨmɔ ko Kunzi. Utomosya ɓata ɓɛ ɓiitoni luki limoti na Kilisito, na a mʉtamanagɨ mi nɨmɔ okwononi iki luga kaɓʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-11*
Ɓɛyɔ Pɔlɔ o mino kaɨna ɔɓɨlɨ *1:12-30*
Yeso-Kilisito aka nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ kɨbɨnɨkagʉ ndɨ *2:1-18*
Yɨgya ka Timotio ɨɓʉ na Epafolodito *2:19-30*
Mʉmbanzʉ okwononi kaɓosilo Kunzi *3:1–4:9*
Pɔlɔ akaumigisyo Ɓafilipi ɨbɨba *4:10-20*
Yuuso ya muliɓo *4:21-23*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ iɓusu na Timotio, ɓosunzu ka Yeso-Kilisito
iɓusu ɓɔ tamukpilyi iɓunu ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Filipi
balʉwa yi nɨmʉ. Tukpikilyi ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ pisi ka Yeso-
Kilisito pa imoti na ɓapatʉ ɓa kanisa na ɓadiakɛlɛ.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ wa
namʉtamanaga mino.
4 Ɓongbinga ɓasɨ wa nikaga mino kamʉlʉmbɨlya,
nalʉmbaga na ɨgyagya,
5 kyɛ tamatɨkana ndɨ na iɓunu katʉngbʉla ligubo
lɨɓɨkyaga Mongoni Manza katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mabaya ndɨ
mino na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ.

6 Nakaiba ɓɨnza ambɛ Kunzi nɨnɔ apʉnga ndɨ ligubo nɨlɔ
lanza lɔ kʉsɔ kunu, idukulaga ndɛkɛ nolu kadwɛ kʉ kwa kʉ
omosisya ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ
mino.
7 A ɓɨnza kʉgbɛ ɨmɨ kaiko na mʉtamanagɨ manza ko bulya
kunu ɓasɨ. Nobiso lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kunu kyɛ iɓunu ɓasɨ
tomotikononi na iɓunu ka ligubo nɨlɔ Kunzi ewonisilo mino
ɨzɨyɔ kakɨ. A ɓɛyɔ, mogyini ɓata ɓɛgɛyɔ wa no mino ka
bɔlɔkɔ wanʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ndʉkʉ mino kaɓɨkyaga
no ngu Mongoni Manza na kowonisilo ɓɛ a malɨngʉnʉ.
8 Kunzi akaiba ɓɛ nɨlɔ nakaɓɨkya a lɨngʉnʉ. Namʉpaga
ɓasɨ kʉgbɛ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito amʉpaga mino.
9 Namʉlʉmbɨlyaga ambɛ sɨpananɨsɔ kunu idukulogi
kʉgbɛ. Sɨpananɨsɔ nɨsɔ amuitiso kaiko na yimibo ya lɨngʉnʉ
na mutombisyi manza,
10 iba wiboni kapʉnaga nɨlɔ a lanza kʉgbɛ. Kʉwa wa,
mika ɓɨngɔ, nɨ makɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino ka lɨsyɛ nɨlɔ
Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
11 Pisi ka Yeso-Kilisito, ɔɓɨlɨ kunu otuma ndɛkɛ na yɨgya
ya ɓungbingbili ko bulya ɨbɨba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

12 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ esilya ndɨ lɔ, ilu lɔ odukulaga ndɨ Mongoni Manza.
13 Kinili ɓasʉda ɓasɨ nɨɓɔ ka ngama mudingi na ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ na ka bɔlɔkɔ kyɛ nakagugubyo
Kilisito.
14 Mongoni ma ligwigwi kamɨ ʉmatɨlya ndɨ ɓomomosu
ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kanɨ ɓoɓinikyonini baya kʉgbɛ.
Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na
kɛkɛlɛ nɨ ɓakɛgʉ ɓata na kʉɓangakʉ.
15 A lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ, ɓakaɓɨkyaga
Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso. Luki
limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga na lɨmbɛngɨ lanza.
16 Nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓɛpatʉ. Ɓakaiba ɓɛ na
wakɨtʉlya kaamalya Mongoni Manza.
17 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito
na imi na ɓoɗongoso, ɓanasɨma ɓɛ ɓakamatɨla yigyogyiso
kamɨ wa no mino kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
18 Mʉtamanagɨ kaɓʉ kika mongbingbili ikanɨ manyɛ,
kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓɨkyaga Mongoni
Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatʉ
aka kogwa magyagya.
19 Nakaiba ɓɨnza ambɛ pisi ka malʉmba kunu na
ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ ka Yeso-Kilisito o mino kɛtʉngbʉlaga,
nakʉlɨkanagatʉ ɓanʉ.

20 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ nakaɓʉnda na nɨlɔ no mino na
mʉtamanagɨ kʉgbɛ, nakogwigʉ suni ko pisi ya lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, iki mbɨya wanʉ na ka
ɓongbinga ɓasɨ, nika kabibiso Kilisito na kɛkɛlɛ na nzʉyɨ
kamɨ yasɨ, iki kanɨ na muɓisi gʉtʉgʉ kanɨ nokwini aka.
21 A ɓɛyɔ, kʉ kamɨ, ɔɓɨlɨ kamɨ nɨ Kilisito. Kukwakʉ a
ɨzangɨya kʉ kamɨ.
22 Luki limoti, nakika muɓisi, nakwanana kagya ligubo
la ɨzangɨya. Kinili luga wa kukwakʉ na ɔɓɨlɨ, sibigʉ ambɛ
napʉna ɨkɨ.
23 Na kʉwa wakɨgbananaga: nakapa kokwo iba niki pa
imoti na Kilisito, nɨyɔ okitogi na ɨzangɨya kʉgbɛ.
24 Luki limoti, nakika muɓisi, ika na ɨzangɨya kʉgbɛ ko
bulya kunu.
25 Yɛkɨ na na ɓɨnɨkyana ka nɨlɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ
na iɓunu kaidukulogo kamʉtʉngbʉlaga ɓasɨ kopingo na
kaiko na magyagya ka baya,
26 iba wa nigoku ɓanʉ mino ɓuwobi na iɓunu, ɨbɨba kunu
pisi kʉ kamɨ, ka matɨkana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lʉnga lo Mongoni Manza

27 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ wikoni na yɨgya kaɓyɛnɛnɛ
na Mongoni Manza ka Kilisito. Kʉwa wa, nakodoku abɛ
nakodukugʉ kamʉnda, nʉkanɨ ɓaka ɓɛ maɓakisulyo ka
mʉtamanagɨ mimoti, na iɓunu ɓasɨ makaʉlanana ko bulya
baya nɨyɔ akotukyoku ko Mongoni Manza.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓomuyoniso kunu gʉtʉgʉ iki yi
aka. Yɨgya yi nɨyɔ owonisila ɓɛ ɓaɓuɓungogo, luki limoti,
owonisila ku kunu ɓɛ minisononi na muhukuso. Nɨyɔ
igyonoso no ngu ko Kunzi.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi amupóni ngasa kagugubyo Kilisito, kɛgʉ
asɨ pisi ka baya aka, luki limoti a gɔnɨ pisi ka yigyogyiso ko
bulya kakɨ.
30 Mbɨya wanʉ, ta pa imoti na iɓunu ka lʉnga. Iɓunu
mɛmɨnatʉ kaʉlanana lʉnga li nɨlɔ, na kadwɛ mɔnɨ na
ɓʉɓwanʉ, makaʉkana aka ɓɛ na asɨ kaʉlanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na ɓudingi kakɨ

1 Matɨkana kunu na Kilisito kamʉpágʉ mbɛyɨ ngu?
Sɨpananɨsɔ kakɨ kamutumisagʉ mambɛngɨ? Makɛgʉ mbɛyɨ
ɓʉmatɨkana na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Makikogigʉ mbɛyɨ na
sɨpananɨsɔ no kumbu luga kunu?
2 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, itumisoni lɨmbɛngɨ na magyagya, mika na
yʉkanana, mika lɨmbɛngɨ limoti na mʉtamanagɨ mimoti.

3 Makogyonitɔgʉ ɓoɗongoso ikanɨ kaika na lɨmbɛngɨ la
kɨbɨnika ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti,
wikoni na lɨmbɛngɨ la kisiso, manʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓanza
kʉgbɛ kamʉkɨtaga iɓunu ɓɨkpɛ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya
kakɨ ka mombukwana-dakɨ aka, luki limoti, atamanɨtɔ gɔnɨ
nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
5 Wikoni luga kunu na yɨgya abɛ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
6 Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ Kunzi aka, kakɨsagʉ ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ
no Kunzi.
7 Luki limoti akya ndɨ masɨ, ɨɨta ndɨ abɛ musunzu.
Ɨɨta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ luga ka ɓambanzʉ, ɓamiba ndɨ ɓɛ
a mʉmbanzʉ lɨngʉnʉ.
8 Isisa ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abaɨlya ndɨ kagya
mʉtʉʉ kadwɛ ka kukwakʉ, kukwakʉ nɨkwɔ ka
mʉsalaba.
9 Kinili Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ, apá ndɨ lino. Lino li
nɨlɔ a lidingi kakɨtaga mino magɔgɔ masɨ.
10 Kunzi apa ndɨ ɓɛ masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ na kusili wa lɨtɔmbʉ*, oɓuni moli kambwa
ka Yeso,
11 masɨ aɓɨkyɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso-Kilisito nɨ
Mombukwono-dosu, ka ɨbɨba ko Kunzi Baba.

Kaiko ɓatʉ ɓʉnzɛ ka ɔɓɨlɨ

12 Iɓunu ɓamamakɨ ɓʉpaka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ magyaga
ndɨ mino mʉtʉʉ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino luga kunu,
gyoni kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ wa takɛgʉ ɓata mino na
iɓunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kʉɓangakʉ nɨ
nzʉyi anamʉtwa ɓɨkyakyakya,
13 kyɛ Kunzi akagya ligubo kʉsɔ kunu, kamʉpá mʉsasa
no ngu kagya nɨlɔ akaɓosilo.
14 Gyoni masɨ nɨ makɛgʉ na yɨgama, gʉtʉgʉ ɓoɗongoso
aka.
15 Kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ na ɓʉnyɛ, mika ɓitu, mika
ɓomiko Kunzi nɨ makɛgʉ no pisi yi nɨyɔ ɓamuyoyiso mino
luga ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mika
kanzɛ luga kaɓʉ abɛ mangʉtʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
16 kanɨ manuwonisilo mongoni nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Kʉwa
wa gɔ wa, nakwanana ndɛkɛ kaiko na ɓugindo ko bulya
kunu ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, kyɛ ika kanɨ
nakokwagʉ ndɨ ligubo ka iɓu, ikanɨ kokwo ngbufu-ngbufu
payaya.

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13–53:12; Matayɔ 20:28. * **2:10 2:10** *kusili wa lɨtɔmbʉ:* A pa yi nɨyɔ Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓikaga mino.

17 Gʉtʉgʉ ɓangʉ kamɨ kaɗʉkaga, ika abɛ kɨmatɨla ka
apɛpɛ wa baya kunu nɨnɔ mapága Kunzi. Nika na
magyagya, togwa magyagya pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
18 Gwoni gɔnɨ iɓunu magyagya, mogwa magyagya pa
imoti na ɨmɨ.

Pɔlɔ atikini Timotio ɨɓʉ na Epafolodito ka Filipi

19 Na na tamanaga kʉsɔ ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ
namʉtikɨlyatʉ Timotio mbɨya, iba nogwi ɓanʉ magyagya
kaʉkana mongoni kunu na ɨyɨ.
20 Ɨyɨ aka mʉkaka nɔ a na tamanaga abɛ ɨmɨ, analya
kumbu kʉgbɛ ko bulya kunu.
21 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakakɨsa asɨ ɨzangɨya kaɓʉ aka kanɨ
kɛgʉ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
22 Iɓunu, makaiba ɓɛyɔ Timotio owonisilo mino
ɓungbingbili kakɨ: ogyoni ligubo lo Mongoni Manza pa
imoti na ɨmɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki ka kpɔlɔ ka abakɨ.
23 Kinili, na na mʉtamanagɨ katɨka ku kunu wa niba ɓanʉ
mino lɨkpʉmʉka kamɨ ɓɨnza.
24 Na gɔnɨ na baya ambɛ Mombukwono-dosu kapa, ɨmɨ
nagatʉ ɓanʉ gɔni kamʉmɨna ɓɨkwa.
25 Luki limoti, nini ɓi ɓɨnza ambɛ namʉtɨkɨlyɨ mbɛyɨ
Epafolodito. Ɨyɨ a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na
akaʉlanana pa imoti na ɨmɨ ko Mongoni Manza. Ɨyɨ nɔ
matikoku ndʉkʉ na makpʉmʉka mi nɨmɔ na ndʉkʉ nzoyi
yi.
26 A gɔnɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata iɓunu ɓasɨ.
Alya ndʉkʉ kumbu kʉgbɛ ɓɛgɛyɔ mʉkana ndʉkʉ mino ɓɛ
a na nzʉyɨ.
27 A ɓɛyɔ, agʉna ndʉkʉ yapʉ, ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
Kunzi akwilyito ɓi kumbu, kɛgʉ asɨ ɨyɨ aka, luki limoti na
ɨmɨ gɔnɨ ɓɛ kyɛ nakolyonitɔgʉ ɓata kumbu kʉgbɛ.
28 Kinili, okwononi ɓɛ namʉtɨkɨlyɨ yakakɨ ɓɨgala iba gwoni
magyagya ngbingo yi nɨnɔ mamɨna ɓata mino, kumbu kamɨ
ɨgba kʉwa gɔnɨ.
29 Kʉwa wa gɔ wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka
Mombukwono-dosu. Okwononi kaubibiso inguo ya ɓatʉ ɓi
nɨɓa,
30 kyɛ o ɓi ɓuwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi
ɓi ka mʉkpanga ma lɨɓyɛ wa oduku ɓi mino kesingyo ko
ngbingo yi nɨnɔ makakwananɨgʉ ɓi mino kodoku iɓunu
ɓamombukwono-donu.

3

Pisi ya lɨngʉnʉ kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

1 Iɓunu ɓamamaki, nakapa kamʉɓikya ka muliɓo
ambɛ: «Gwoni magyagya pisi ka matikanaga kunu na
Mombukwono-dosu.» Nakɛgʉ na ɓuti kamukpikilyo ɓata
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ namukpikilya ndi mino. Niyɔ yasi a ko
bulya kamuɓuulyogo.
2 Wiminyonito na ɓagya-ligubo ɓanyɛ ɓa abɛ ɓɛnva.
Wiminyonito na niɓɔ ɓigʉmyaga ko bulya simʉisɔ.
3 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓɔ ɓatikɔ simʉisɔ sa lingʉnʉ kyɛ
tagugubyogo Kunzi no ngu ya Limbɛngi kaki. Ta na ɓugindo
kyɛ tomotikononi na Yeso-Kilisito, takigʉmyagʉ ka izangiya
ya nzʉyi.
4 Wina sɛ, nakwananatʉ gɔni ɓi imi kaigʉmya ka
likpʉmʉka la nzʉyi. Mʉmbanzʉ kapa kaigʉmya ka
likpʉmʉka la nzʉyi, nakwananatʉ gɔni imi kaigʉmya mino
kʉgbɛ.
5 Ɓɛkɔndi kani na na masyɛ ɓʉgina. Na Muizaleli, ko
pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, ɓatitɛ ɓa ndi ɓasi asi
Ɓebelenia aka, pisi ka mʉtʉʉ nimɔ Ɓayuda ɓagyaga ndi,
nagyaga ndi mʉɗɔngɔni abɛ Mufalisayɔ wanza.
6 Na ndi na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kogyogyiso Kanisa. Kaɓyɛnɛnɛ
na ɓungbingbili pisi kagya mʉtʉʉ, nakɛgʉ ndi na daki yi.
7 Luki limoti, masi nimɔ ninaga ndi abɛ kika na izangiya,
nakaina mbiya wanʉ payaya ko bulya ka Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, ninaga masi payaya ko bulya likpʉmʉka nilɔ
la izangiya kʉgbɛ. Likpʉmʉka li ni kamibo Mombukwana-
dami ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Nasa ndi masi ko bulya kaki,
nakaina masi abɛ mozoyo iba niki na izangiya na Kilisito,
9 na kaiko mʉmatikana na iyi lingʉnʉ. Nakakwananigʉ
kaibiba ɓɛ na mʉtʉ wongbingbili kyɛ nagyaga ndi mʉtʉʉ.
Luki limoti, na mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kami ka
Kilisito. Ɓungbingbili otukyogoku ko Kunzi ninɔ ʉpága
ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓabailya.
10 Mʉsasa kami, ni kamibo Kilisito, kaiba ngu yi niyɔ
opupa ndi noyu ka mbʉkʉ, kaigyogyiso ɓɛyɔ igyogyisa ndi
mino na kokwo ɓɛyɔ okwa ndi mino,
11 nika na mʉtamagi ambɛ nopupatʉ ndɛkɛ gɔni imi ka
mbʉkʉ.

Kapikita mbangʉ kadwɛ ka muliɓo

12 Nakɛgʉ kapa kaɓikya ɓɛ nodwini ka muliɓo ikani na
kʉwa mʉkwanana. Luki limoti, na mbɛyi ka mbangʉ aka
kakisa kainisono na mʉkalya, kyɛ na kʉwa ka maɓɔkʉ ka
Yeso-Kilisito.

3:6 3:6 Wanda ka Ligubo 8:3; 22:4; 26:9-11.

13 Ɓamamakɨ, kɛgʉ ɓɛkyɛ na kʉwa na mʉkalya, luki
limoti nakagya ɓɛnɛ: nakaɓʉsala lasɨ nɨlɔ a kumbuso,
nagya kɛkɛlɛ ka nɨlɔ a kambwa kamɨ.
14 Kinili nakaidukulogo na mbangʉ aka kadwɛ ka muliɓo,
kava mʉkalya nɨmɔ Kunzi akatɨmalɨkya kʉgʉ wa lɨsyɛ pisi
ka Yeso-Kilisito.
15 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ ta kʉwa ɓʉngata ka baya, tikini na
mʉtamanagɨ mi nɨmɔ mʉɗɔngɔnɨ. Luki limoti, makika na
tamanaga yodi, Kunzi amuwonisilatʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ
ɓɨngbanganya.
16 Kika gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, tidukulogini kagya ɓɛyɔ aka yɔ
tapʉnga ndɨ mino kagya.
17 Iɓunu ɓamamakɨ, ɓyoni likingyosi kamɨ iɓunu ɓasɨ.
Tanupóni likingyosi, kinili hundoni nɨɓɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ
akaɓyɛnɛ na likingyosi li nɨlɔ.
18 Namʉɓɨkyaga ɓongbinga ɓasɨ, nakaɨgɨlya ɓata
kamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kʉwa na ɓomomiso-miso ambɛ
ɓatʉ ɓudingi ɓɨgyaga abɛ ɓomuyoniso ka Kilisito nɨnɔ okwa
ndɨ ka mʉsalaba.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopipilo koɓungogo kyɛ kunzi kaɓʉ nɨ
mʉma kaɓʉ. Ɓɨbɨbaga na lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanano ɓi
kaʉpá suni. Ɓobisaga ɨɓʉ lɨmbɛngɨ asɨ ka makpʉmʉka ma
ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
20 Luki limoti, mugi kusu a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ɓɛyɔ,
taɓʉndaga mino igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
katihukusogo.
21 Oyitisa ndɛkɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉpɔ ka nzʉyɨ ya ɨbɨba.
Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ, pisi ko ngu nɨyɔ a noyu kaiko kʉgʉ wa
makpʉmʉka masɨ.

4

Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, namʉpaga kʉgbɛ, na na mʉsasa kʉgbɛ
kamʉmɨna ɓata. Iɓunu nɨ ɨgyagya kamɨ, na na ɓugindo ko
bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapʉ na Mombukwono-
dosu.
2 Ɨwɛ Ivodia iɓunu na Sitiko, nakaɨtatanaga na
iɓunu ambɛ wikoni na yʉkanana luga kunu kʉsɔ ka
Mombukwono-dosu.
3 Na ɨwɛ nɨnɔ wagyaga ligubo ka ɓungbingbili pa imoti
na ɨmɨ, hʉtʉngbʉlaga ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɨnza kyɛ ɨɓʉ ɓɔ
tʉlanana na ɨɓʉ lʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza pa imoti
na Kɨlɨmɛtɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. Mino ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a ka
kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

4 Gwoni magyagya ɓongbinga ɓasɨ ka matɨkana kunu na
Mombukwono-dosu. Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ, gwoni
magyagya.
5 Wonisiloni yɨgya yanza kunu ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ.
Mombukwono-dosu a ɓuwobi kodoku.
6 Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti
aka, luki limoti, lumboni ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ma
na mʉsasa mi, mamigisya Kunzi ɨbɨba ka lasɨ nɨlɔ ika kanɨ
amugyilini.
7 Kʉwa wa gɔ wa, mazɨyɔ ko Kunzi nɨmɔ okitogi yimibo
yasɨ, oɓuulyogo mambɛngɨ kunu na tamanaga kunu pisi ka
matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
8 Ɓamamakɨ, nakapa kopipila ɓata kamʉɓɨkya ambɛ
bisoni tamanaga kunu ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ,
nɨlɔ la ɨbɨba, nɨlɔ la ɓungbingbili, nɨlɔ kɛgʉ na ɨɓɔ, nɨlɔ
liɓosilono, nɨlɔ okwononi na ɓɨnɨkyana, lasɨ nɨlɔ lanza
kʉgbɛ na nɨlɔ okwononi no bibiso.
9 Gyoni nɨmɔ ɓamuwonisila ndɨ na nɨmɔ mava ndɨ na ɨmɨ,
pisi ka mʉnzɨna na pisi ka yɨgya kamɨ. Kʉwa wa, Kunzi nɨnɔ
apága mazɨyɔ ika pa imoti na iɓunu.

Pɔlɔ akaumigisya Ɓafilipi ɨbɨba

10 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ pa imoti na
Mombukwono-dosu kyɛ mowonisili ɓata ɓɛ mɛtamanagatʉ.
Nakaiba ɓɨnza ambɛ mɛtamanagatʉ ndɨ luki limoti,
makikogigʉ ndɨ no pisi kewonisilo yi.
11 Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yangya. A ɓɛyɔ,
nibananatʉ ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ, kogwa magyagya na masɨ
nɨmɔ nikaga nomu.
12 Nibananatʉ kaika ka yangya, nibananatʉ gɔnɨ kaika ka
ɓundei. Nibananatʉ ɓongbinga ɓasɨ na pa yasɨ kaika na nza
ikanɨ wakikuto, kaiko ka ɓundei ikanɨ kaiko na yangya.
13 Nakwanana kagya nɨmɔ masɨ ko ngungu ka Kilisito
nɨnɔ ɛpága ngu.
14 Luki limoti, mogyi ɓɨnza kamatɨkana pa imoti na ɨmɨ
ka yigyogyiso.
15 Iɓunu Ɓafilipi, makaiba ɓɨnza ɓɛ wa natʉkya ndɨ
mino ka Makedonia, ko ngbingo yi nɨnɔ ɓapʉnga ndɨ mino
kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kanisa kunu aka yɔ ɛpápága
ndɨ.
16 Katʉkya wa na ndɨ mino kʉwa ka Tesalonika,
mɛtɨkɨlyatʉ ndɨ makpʉmʉka nganga ɓɨkyɔ nɨmɔ na ndɨ na
yangya yi.
17 Nakɛgʉ wa kɨgʉmya kunu ambɛ wikoni kɛpápá, luki
limoti na na mʉsasa ambɛ winisononito gɔnɨ na ɓʉɓʉnga.

18 Mbɨya wanʉ, na kʉwa na masɨ nɨmɔ na ndʉkʉ no nzoyi
yi, na kʉwa na imu mudingi kakɨtaga. Epafolodito edulyiku
ɓi na masɨ nɨmɔ mɛtikilyiku ɓi. Masɨ nɨmɔ mepí ɓi abɛ
apɛpɛ wa sʉ ya tʉmbɛ-tʉmbɛ kambwa ko Kunzi. Kunzi
apaga inguo ya apɛpɛ nɨnɔ, aɓosogo kʉgbɛ.
19 Kunzi nɨnɔ kamɨ, amʉpátʉ nɨmɔ ma no nzoyi yi,
kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba ya lɨngama kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
20 Tabibisini Obosu Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

Yuuso ya muliɓo

21 Numuusito ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓabaya Yeso-
Kilisito. Ɓomomonu nɨɓana kʉnʉ ɓamumuusito gɔnɨ.
22 Ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi ɓamumuusito, kʉgbɛ nɨɓɔ ɓikaga
ka ngama mudingi Kaizalɨ.
23 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kɔlɔsɨ nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓakilisito nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ ɓa ɓakigwinonogo yapʉ ka baya. Epafalasɨ nɨnɔ ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ nɔ ʉɓɨkyaga ndɨ mbɛyɨ Mongoni Manza. Kumbusa wa ɓyanga, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaga ndɨ gɔnɨ ka Kɔlɔsɨ, ɓʉpá ndɨ mʉtʉʉ di na Mongoni Manza nɨmɔ Epafalasɨ ʉpá ndɨ. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi ɓamalaika, na makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ ukitogi ɓambanzʉ. Ɓʉɓɨkyaga gɔnɨ ndɨ ɓɛ okwononi ɓikusisi, na ɓɛ ɓokokwononigʉ kalya malɨlɨ masɨ.

Nɨyɔ Epafalasɨsɨ ʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɔ, aga ndɨ katakanya Pɔlɔ kʉ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ ka Lʉma, atʉmbʉlyaga. Kʉwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, kaʉɓɨkya ɓɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ muhukuso.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Malʉmba kaigiso ɨbɨba *1:3-14*
Kilisito nɨ wanɨ, agya ɨkɨ? *1:15–2:19*
Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Yeso-Kilisito *2:20–4:6*
Yuuso ya muliɓo *4:7-18*

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakɔlɔsaɨ

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ
ko Kunzi, pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Timotio,
2 takamukpikilyo iɓunu lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ ka
Kɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu kʉ, ma ɓomomosu ɓa
lɨngʉnʉ ka Kilisito. Obosu Kunzi amʉpí ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tamigisyaga Kunzi nɨnɔ Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito ɨbɨba ko bulya kunu ɓongbinga ɓasɨ wa tikaga mino
kamʉlʉmbɨlya.
4 A ɓɛyɔ, tukonito ɓi mongoni ma baya kunu ka Yeso-
Kilisito, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Mongoni Manza nɨmɔ a mʉnzɨna
ma lɨngʉnʉ amusilya ndɨ mino ka mambwa, mibatʉ ndɨ
nɨyɔ Kunzi amuɓungusilyo kʉgʉ wa lɨsyɛ. Baya kunu na
sɨpananɨsɔ kunu a sakipiko ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.

6 Mongoni Manza mi nɨmɔ akomisikono, anidukulogo
kaɓʉkʉta masɔlɔ ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agya
ndɨ mino luga kunu katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mʉkana ndɨ
mino ka nganga ya mambwa mongoni ma ɨzɨyɔ ko Kunzi.
Mandʉnga ndɨ lɨngʉnʉ la ɨzɨyɔ yi nɨyɔ.
7 Wai-dosu wa ligubo ɓɛyɔ ka Epafalasɨ nɔ amuwonisila
ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨyɨ a mʉgya-ligubo wongbingbili ka
Kilisito ko bulya kunu.
8 Ɨyɨ nɔ atimibisi ɓi ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ndɨ mino
sɨpananɨsɔ luga kunu.
9 Kinili, iɓusu tamʉlʉmbɨlyaga gɔnɨ ɓongbinga ɓasɨ
katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ tʉkana ndɨ mino mongoni kunu.
Takʉngaga Kunzi ambɛ amumibisi sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ apága ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
10 Kʉwa wa-gɔ-wa ɔɓɨlɨ kunu akwanana kaɓosilo
Mombukwono-dosu, managya ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ a lanza
ko misa kakɨ. Maɓʉkʉta kʉwa masɔlɔ dididi ma yɨgya
yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi ɓɨnza.
11 Takakʉnga ambɛ amutumisi na ngu ya ɨbɨba kakɨ, iba
miki na aɗalʉ mʉnda kokibyo yigyogyiso yasɨ.
12 Mumigisilyoni Obosu Kunzi ɨbɨba na ɨgyagya, ɨyɨ nɨnɔ
amʉpá ngu kainisono na lɨdɔdɔ nɨlɔ asʉma ka ɓʉngama ɓa
ɓʉngbanganya ko bulya ka ɓatʉ kakɨ.
13 Ɨyɨ nɔ atɨnyɔgɔ ndɨ ko ngu yo biti nɨyɔ atɨɗɨta ndɨ ɓɨnvɨ,
atigulyisa ka ɓʉngama ko Mikakɨ mʉpaka.
14 Takʉlɨkanaga pisi kʉ kakɨ, tinisana na mʉpɨlya ma
ɓʉnyɛ pisi kʉ kakɨ gɔnɨ.

Kilisito na ligubo kakɨ

15 Kilisito nɨ likingyosi ko Kunzi nɨnɔ takamɨnagɨgʉ. Ɨyɨ
nɔ a pʉta ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ.
16 A ɓɛyɔ, a pisi kʉ kakɨ yɔ Kunzi agya ndɨ mino
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ,
nɨmɔ inisonogo na nɨmɔ kinisonogigʉ, iki ngu ka ɓamalaika,
ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, ɓangama na ɓatʉ ɓo ngu. Pisi kʉ kakɨ aka
na ko bulya kakɨ, Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ.
17 Kilisito a ndɨ kambwa wa makpʉmʉka masɨ, pisi kʉ
kakɨ luki lasɨ a ka po yi.
18 Ɨyɨ nɨ mʉ ma nzʉyɨ, nzʉyɨ yi nɨyɔ nɨ Kanisa. Ɨyɨ nɔ a
mʉpʉnganagɨ wa ɔɓɨlɨ wambɨya. A pʉta, mʉtʉ wa mambwa
kopupa ka mbʉkʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iki mʉtʉ wa
mambwa ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ kaiko mutumo kʉsɔ ko Mikakɨ.
20 Apa ndɨ kaʉkanana na ɔɓɨlɨ wasɨ pisi kʉ kakɨ. Ko pisi
ya ɓangʉ ko Mikakɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi

ʉpá ndɨ mazɨyɔ ka makpʉmʉka masɨ iki ka lɨtɔmbʉ ikanɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, iɓunu ma gɔnɨ ndɨ ɓyɨ no Kunzi. Ma
ndɨ ɓomuyoniso kakɨ pisi ka mʉtamanagɨ na yɨgya yanyɛ.
22 Luki limoti, ko pisi ya kukwakʉ nɨkwɔ Mikakɨ okwa
ndɨ ka nzʉyɨ, Kunzi ukonononi na iɓunu kyɛ wipupisoni
kambwa kakɨ ɓitu, ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino.
23 Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, ɓakamaga
na ɓakisulyo ɓingbufu. Makopilyonitɔgʉ mʉgɔngʉ ka
mʉtamanagɨ nɨmɔ minisana ndɨ nomu katʉkya wa mʉkana
ndɨ mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi nɨmɔ
ɨɓɨkyaga ndɨ ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ. Ɨmɨ Pɔlɔ, niitoni kʉwa
mʉgya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ ko bulya Kanisa

24 Mbɨya wanʉ, nakogwa magyagya ka yigyogyisa nɨyɔ
nakalya ko bulya kunu. A ɓɛyɔ, pisi ka nzʉyɨ kamɨ,
nakotulyoso nɨlɔ ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya
nzʉyɨ kakɨ, isi nɨ Kanisa.
25 Niitoni mʉgya-ligubo wa Kanisa, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo
nɨlɔ Kunzi ɛpá ko bulya kunu: etikoku kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka kakɨ lasɨ.
26 Lɨkpʉmʉka li nɨ dikiɗi nɨyɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ
ɓɨkpʉ, luki limoti upupisilyo kʉwa ɓatʉ kakɨ mbɨya wanʉ.
27 A ɓɛyɔ, Kunzi a ndɨ kapa kaumibiso isi yo dikiɗi nɨyɔ
yanza na ya ɨzangɨya, nɨyɔ oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka
ɓatʉ ɓasɨ. Dikiɗi yi nɨyɨ: Kilisito a kʉsɔ kunu, amʉpá
mʉtamanagɨ ɓɛ mikatʉ ndɛkɛ ka ɨbɨba ko Kunzi.
28 Kinili, takauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ambɛ Kilisito nɨ wanɨ.
Tanutukusyo ɓasɨ motili na kauwonisilo yɨkaka-yɨkaka na
yimibo yasɨ, iba mʉtʉ wasɨ angatɨ ka baya pisi kamatɨkana
na Kilisito.
29 Kinili, nakagya ligubo, na nʉlanana no ngu nɨyɔ
otukyoku ka Kilisito. Ngu yi nɨyɔ akagya ligubo kʉsɔ kamɨ
ɓɨnza.

2

1 A ɓɛyɔ, nakapa ɓɛ wiboni ambɛ nakaʉlanana yapʉ ko
bulya kunu, ko bulya ka ɓakilisito ɓa Laodikia, na ko bulya
ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakaneminigʉ ndɨ.
2 Nakapa ambɛ mambɛngɨ kaɓʉ iki mutumo, ɓiko
luki limoti ka sɨpananɨsɔ, ɓiki ɓutumo na yimibo nɨyɔ
yɨkɨtanaga. Kinili, ɓakwanana ndɛkɛ kaiba dikiɗi ko Kunzi.
Dikiɗi yi nɨyɔ nɨ Kilisito mombukwana-dakɨ yi.
3 Ɨzangɨya yasɨ ya yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi a ya
kɨsʉma kʉsɔ kakɨ.

4 Nakamʉɓɨkya ɓɛyɔ iba mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ no
ɓobulo ɓaya payaya.
5 Kiko gʉtʉgʉ nɨ takɛgʉ pa imoti na iɓunu ka nzʉyɨ, ta
pa imoti na iɓunu ka lɨmbɛngɨ. Na na ɨgyagya kamʉmɨna
ɓɛyɔ mo mino ɓakamaga ɓingbu na ɓakisulyo ka baya ka
Kilisito.

Ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito

6 Yɛkɨ maɓinikyononi Yeso-Kilisito abɛ Mombukwono-
dosu, wikoni kʉwa ɓʉmatɨkana aka pa imoti na ɨyɨ.
7 Wikoni ɓakɨtɨkɨtɨlyaga kʉsɔ kakɨ, mapiko ɔɓɨlɨ kunu
wasɨ kʉgʉ kakɨ, mikoni ɓongbinga ɓasɨ ɓakipiko kʉgbɛ ka
baya kaɓyɛnɛnɛ na mʉtɨwɨ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Wikoni gɔnɨ
ɓutumo na lɨmbɛngɨ libibiso.
8 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ kamuɓɔnitɔgʉ na mʉnzɨna
ma kʉɓɔɓɔkʉ na ma payaya. Yimibo yi nɨyɔ ipiko kʉgʉ
wa yɨgya ka ɓambanzʉ, kʉgʉ wa mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ
ɓobiso ka ɔɓɨlɨ nɨ kɛgʉ kʉgʉ ka Kilisito.
9 A ɓɛyɔ, Kunzi mombukwana-dakɨ yi ɨɨta mʉmbanzʉ pisi
ka Kilisito, amutumo ɓɨɗɛ kʉsɔ kakɨ.
10 Minisononi na masɨ pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ nɨ ngama ka
ɓangama na a kʉgʉ wa masɨ.
11 Na ɓata, pisi ka matɨkana na Yeso yɔ ɓamʉkɔ mino.
Sɨmʉɨsɔ si nɨsɔ kɛgʉ nɨsɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ na maɓɔkʉ,
luki limoti, a nɨsɔ apʉnya ka Kilisito, nɨsɔ atɨkʉlaga ka
ɓʉnyɛ.
12 Pisi ka iɓatiso, ɓamulumboni pa imoti na Kilisito,
mopupoku pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ ka mbʉkʉ. A ɓɛyɔ,
moɓinikyononi ngu ko Kunzi nɨyɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
13 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, ma ndɨ abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ
kunu na kyɛ ma lɨvananza nɨlɔ ɓakʉkɔgɨgʉ. Luki limoti,
mbɨya wanʉ Kunzi amupóni ɓata ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti
na Kilisito. Atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.
14 Alimogoni ndɨ balʉwa wo luɓu nɨnɔ atɨsʉngʉlyaga ndɨ
kyɛ takagyagɨgʉ ndɨ mʉtʉʉ. Alimogoni ndɨ balʉwa yi nɨnɔ
pisi kabangɨlaga ka mʉsalaba.
15 Kinili, Kunzi ukupyoni ndɨ ɓangama ngu, akʉpya gɔnɨ
ngu ya ɓʉnyɛ. Ʉnyɔ gɔngʉ kunzi, ukpokyoniso ɓingbooo
abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko dumo wa ɨbɨba ko Mikakɨ.
16 Kinili, mʉmbanzʉ kamusombisonitɔgʉ ka nɨlɔ makalya
ikanɨ ka nɨlɔ makomwo ikanɨ ko bulya yɨnga sɨpakala,
gʉtʉgʉ kaɓɨkɨla tɨmba ikanɨ Lɨsyɛ la kimumbiso.
17 Makpʉmʉka nɨmɔ masɨ a asɨ abɛ mulundu ma
lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana ndɨ kodoku, luki limoti
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨ Kilisito aka.

18 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ inisaga abɛ mʉtʉ wa kisiso na nɨnɔ ubibisogo ɓamalaika, kamusombisonitɔgʉ. Inguo ya mʉtʉ nɨnɔ ɨgʉmyaga kʉgbɛ ko bulya ɓonziki nɨɓayɔ alʉtaga, anɨbɨba na tamanaga ya payaya nɨyɔ ya lɨmbanzʉ.
19 Kɛgʉ ɨyɨ wakigwinonogo na Kilisito nɨnɔ a sɛ ɨyɨ mʉ. Nzʉyɨ yasɨ ikaga na ngu ko bulya ka Kilisito. Ɨyɨ nɔ ozukonogo moziko na siso pa imoti kyɛ angatɨ ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito

20 Mokwoni ndɨ pa imoti na Kilisito, makʉlɨkanaga ka mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ma ɓata mino kaɨgya abɛ makiko ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yɨ nɨmʉ? Ko bulyo tino yɔ makapa ɓata mino mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso, nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
21 «Wakolyonito» ikanɨ «Wakokingyonito» ikanɨ «Wakovilonito!»
22 Mʉtʉʉ mi nɨma a ko bulya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga ɓɨkwa kanɨ ɓotumiyini. Nɨmɔ a asɨ mʉtʉʉ nɨmɔ aka mɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ na yɨgya ka ɓambanzʉ aka.
23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ inisogo abɛ kika na yimibo, kyɛ akʉngaga ɓɛ ɓobibisi yɨgya ka ɓambanzʉ, kaisiso na kaigyogyiso nzʉyɨ. Luki limoti, nɨlɔ kakwananɨgʉ kakpɨngba mʉsasa ma nzʉyɨ.

3

1 Mopuponi ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito. Kisoni nɛkɨ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ Kilisito a mino wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
2 Wipóni kʉgbɛ ka makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ, nɨ kɛgʉ ka nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
3 A ɓɛyɔ, mokwoni ndɨ, ɔɓɨlɨ kunu a wakɨsʉma pa imoti na Kilisito kʉsɔ ko Kunzi.
4 Ɔɓɨlɨ kunu walɨngʉnʉ kʉwa nɨ Kilisito. Nɨyɔ opuponoku ndɛkɛ, mopupana kʉwa ndɛkɛ na ɨɓʉ ka ɨbɨba kakɨ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito

5 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ lasɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu: ɓʉɗanda, lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, tamanaga yanyɛ, mʉsasa manyɛ na lɨmbɛngɨ ɓikpo ko bulya mukumbo, nɨyɔ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓʉnyɛ ɓubibiso gbɨlɨtɔ.
6 Yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi kʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓunogo mʉtʉʉ kakɨ.
7 Iɓunu magyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ wa mikaga ndɨ mino ka ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

8 Luki limoti mbɨya wanʉ, wosoni kʉwa gɔnɨ nɨmana masɨ: ɓangbʉta, simuyoniso, ɗɨya, mosikoni na mʉnzɨna manyɛnyɛ kopupa ka nɔkʉ kunu.
9 Ɓikyonogoni lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ aka kyɛ masoni ndɨ ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ na yɨgya yi.
10 Mimokisyoni yɨgya yambɨya, ma ɓatʉ ɓambɨya nɨɓɔ Kunzi nɨnɔ agya ɔɓɨlɨ, uitisogo ɓambɨya ɓongbinga ɓasɨ ka likingyosi kakɨ. Ko pisi yi nɨyɔ, makwanana kamiba ɓɨnza.
11 Kinili, yɨgbananaga kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ka nɨɓɔ ɓikusisogo na nɨɓɔ ɓakikusisogigʉ, ɓobiko na ɓasenzi, ka ɓosunzu na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu. Luki limoti a kʉwa Kilisito aka nɨnɔ a masɨ na kʉsɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
12 Ma ɓatʉ ko Kunzi. Amuponi ndɨ, ɨpʉnɨlyaga yo kunu. Kinili, mokwononi kaiko na lɨmbɛngɨ lokumbu, nɨlɔ lanza, lakisiso, lawɛsɛ na lɨnda.
13 Kibyononi, mapɨlyana ɓongbinga ɓasɨ kika kanɨ mʉmbanzʉ a na lɨkpʉmʉka na ɓɛngɛnɨ. Pilyononi ɓɛgɛyɔ Mombukwono-dosu amʉpɨlya ndɨ mino iɓunu.
14 Kakɨtaga nɨlɔ lasɨ, wikoni na sɨpananɨsɔ kyɛ isu sɔ a muligi nɨmɔ akamʉmʉmʉla ɓɨnza pa imoti.
15 Mazɨyɔ ka Kilisito ananagɨ mambɛngɨ kunu. Kunzi amʉmakaga ka mazɨyɔ mi nɨmɔ kyɛ ma luki limoti. Mumigisilyogoni ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ.
16 Mʉnzɨna ka Kilisito iki kʉsɔ kunu na lɨngama li lasɨ. Wonisilononi, manatɨwana na yimibo yasɨ. Mumbimbilyoni Kunzi mambʉ dididi nɨ manabibiso ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo.
17 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ makagya ikanɨ kaɓɨkya, gyoni masɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kʉ kakɨ.

Yɨgya yambɨya nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi

18 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛyɔ okwononi mino kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.
19 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu kanɨ makɛgʉ kaʉnyakɨlya.
20 Iɓunu ɓomiki aaa, humukononi ɓobonu na ɓomonu ka makpʉmʉka masɨ kyɛ a lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu apaga.
21 Iɓunu ɓababa aaa, makulyisonitɔgʉ ɓomikunu kumbu kyɛ ɓakodikogoni.
22 Iɓunu ɓosunzu aaa, humukononi ɓamombukwanadonu nɨɓana kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ka makpʉmʉka masɨ. Makoɓongonitɔgʉ asɨ misa kaɓʉ aka ɓɛ kyɛ ɓamʉbɨbɨ, luki limoti gyoni mʉtʉʉ kaɓʉ na lɨmbɛngɨ lanza ko bulya kʉɓangakʉ kunu ka Mombukwono-dosu.

23 Masɨ nɨmɔ makagya, gyoni na lɨmbɛngɨ limoti abɛ
makika kagyɨlya Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ kaʉgyɨlya
ɓambanzʉ.
24 Wiboni ɓɨnza ambɛ Mombukwono-dosu amʉpátʉ
ndɛkɛ mʉkalya nɨmɔ ubisilyo ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A
ɓɛyɔ, Mbukwano-donu walɨngʉnʉ nɨnɔ mikaga kagugubyo
nɨ Kilisito.
25 Luki limoti, nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, inisana ndɛkɛ na
mʉkalya ma ɓʉnyɛ nɨɓɔ agyaga ndɨ, kyɛ Kunzi ʉmɨnaga
ɨyɨ ɓatʉ ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ aka ko misa kakɨ.

4

1 Iɓunu ɓi nɨɓɔ ma na ɓosunzu, hugyoni ɓosunzu kunu
ɓɨnza na ka ɓungbingbili. Wiboni ɓɨnza ambɛ ma gɔnɨ
iɓunu na Mbukwonu kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Mʉtɨwɨ

2 Wigwinonogoni na malʉmba. Makika kalʉmba,
makuponitɔgʉ, manamigisilya Kunzi ɨbɨba.
3 Tilumbilyonito gɔnɨ iɓusu ambɛ Kunzi atihukulyi pisi
kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ na kaɓɨkyaga dikidɨ ka Kilisito.
A ɓɛyɔ, na mbɨya wanʉ ka bɔlɔkɔ ko bulyo yi nɨyɔ.
4 Ilumbilyoni nɛkɨ ambɛ naɓɨkyagɨ dikidɨ yi nɨyɔ na
kaibisiso isi yi ɓɨngbangangya ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ
nagyɨ.
5 Wikoni na yimibo kambwa ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓakonoboilyigʉ. Ngbingo wasɨ nɨnɔ minisono mino na
ngala kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓikyogoni ɓɛyɔ
okwononi mino.
6 Okwononi ɓɛ mʉnzɨna kunu iki ɓongbinga ɓasɨ manza
na ma ɨzangɨya, iba wiboni kasikisya mʉtʉ wasɨ lɨkpʉmʉka
ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

7 Momosu ɓɛyɔ ka Tikiko nɔ amʉpága kʉwa ɓanʉ
mongoni kamɨ masɨ. A momosu wa sɨpananɨsɔ, mʉgya-
ligubo walɨngʉnʉ, wai nɨnɔ tagyaga na ɨyɨ ligubo ko
Mombukwono-dosu.
8 Namutikilyi ya kakɨ ko bulyo yi nɨyɔ ambɛ amʉpágɨ
mongoni kusu, amutumisa mambɛngɨ.
9 Nutiki ɨɓʉ na mʉva-kukunu ɓemoti ɓɛyɔ ka Ones-
imo. A wai mʉpaka na mʉtʉ walɨngʉnʉ. Ɨɓʉ kʉwa ɓɔ
ɓamuzukilyogo lasɨ nɨlɔ okitonogi ɓi kʉnʉ.
10 Alisitaliko nɨnɔ ta na ɨyɨ ka bɔlɔkɔ amumuusogito.
Malɨkɔ nɨnɔ mʉbʉbʉgʉ ka Balanaba amumuusogito gɔnɨ.
(Ɓɛgɛyɔ namupí mino mʉtʉʉ ko bulya ka Malɨkɔ, kamusi-
lyo, magya ɓɨnza).

11 Gʉtʉgʉ Yeso aka nɨnɔ ina ɓɛ Yusuto amumuusogito gɔnɨ
ɨyɨ. Luga ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓoboilyi ɓi, nɨɓɔ ɓasaa aka ɓɔ ɓa
pa imoti na ɨmɨ ka ligubo la Ɓʉngama ko Kunzi. Ɨɓʉ gɔnɨ
ɓɔ ɓaketumisa lɨmbɛngɨ.
12 Mʉva-kukunu ɓɛyɔ ka Epafalasɨ amumuusogito gɔnɨ.
A mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbɨlyaga ɓongbinga
ɓasɨ na kɛkɛlɛ ɓɛ kyɛ wikoni ɓakamaga yapʉ ka baya,
misisilogo kangata kʉsɔ yi, miko ɓakɨtʉlya kagya ɓongbinga
ɓasɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi.
13 Nakwanana kapupilyo ɓʉdɛmʉ ambɛ akaigyogyiso
kʉgbɛ ko bulya kunu na ko bulya ka ɓomomosu nɨɓɔ ka
gʉɗʉ wa Laodikia na ka nɨnɔ wa Iyelapoli.
14 Wai-dosu ɓɛyɔ ka mʉnganga Luka ɨɓʉ na Dɨma
ɓamumuusogito gɔnɨ.
15 Tumuusogito ɓomomosu ɓa Laodikia pa imoti na
momosu ɓɛyɔ ka Nimifa na ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ
ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kakɨ.
16 Makatangʉlaga balʉwa yi nɨmʉna, mukitisilyogo gɔnɨ
ɓatʉ ɓa kanisa ya Laodikia. Iɓunu matangʉlaga ɓanʉ gɔnɨ
nɨnɔ nʉtɨkɨlya ndɨ ɨɓʉ.
17 Muɓikyoni Alikipɔ ɓɛ: «Ɓuulyogo, wagya ɓɨnza ligubo
ka Mombukwono-dosu nɨlɔ ɓʉpá ndɨ.»
18 Ɨmɨ Pɔlɔ nɔ namukpikilyi yuuso yi nɨyɨ na maɓɔkʉ
kamɨ: namumuusogito. Makoɓusolonito ɓɛ na ka bɔlɔkɔ.
Mazɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ kɯ ɓɛyɔ, ɯɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka ɓatɯtɯmbwa 17:1-10). Ɓatesalonika ɓapɯnga ndɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mɯkɛɗɛ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓɯ ɓɯkpamya ndɨ ɓambanzɯ kavɨkɨmanaga na Pɔlɔ ɨɓɯ na wai-dakɨ. Ɓakilisito ɓasɯma ndɨ Pɔlɔ ɨɓɯ na ɓawai-dakɨ. No biti, ɓopupa ndɨ na ɨɓɯ kunzi wa gɯɗɯ, Pɔlɔ aga ndɨ na ɓawai-dakɨ ka gɯɗɯ wa Bele.

Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔ atɨka ndɨ Timotio kaundoku Ɓakilisito ɓa Tesalonika ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓɯ. Nɨyɔ igoku, aɓɨkya Pɔlɔ ɓɛ ɓa mbɛyɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓɯ ɓakɛgɯ kapa kagya ligubo ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ɓa ɔɓɨlɨ kaɓɯ. Ɓakaɓɨkya ɓɛ Yeso akaigoku mbɨya wanɯ, kagya ɓata ligubo, kɛgɯ na ɨzangɨya. Ɓagɔgɔ ɓa kɯwa ndɨ mambɛngɨ ɓɨɗa, kyɛ ɓaɓɯkɯta kaɓɯ ɓudingi na ɓawai-daɓɯ ɓokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugɯ. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kautumiso mambɛngɨ, ɯtɯmbɯlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ɯgya ndɛkɛ mino ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakwanana kaiko na mɯtamanagɨ ɓɛ ɓika ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Ɓɛyɔ Ɓatesalonika ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino *1:2–3:13*
Ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilogo Kunzi *4:1-12*
Mɯtamanagɨ kaigoku ka Kilisito *4:13–5:11*
Mɯtɨwɨ, na yuuso ya muliɓo *5:12-28*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓɯ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balɯwa yi nɨmɯ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɓɯɓɯnga na mazɨyɔ iki na iɓunu!

Yɨgya na baya ka Ɓatesalonika

2 Tamigisilyaga Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ɨbɨba ko bulya
kunu. Tamʉtwaga masyɛ masɨ wa tikaga mino kalʉmba.
3 Tamʉtamanaga ɓongbinga ɓasɨ ka yɨgya kunu ko misa
ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikanɨ ko
pisi ya sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ mo mino kagya ligubo na ɓɛyɔ
mobiso mino mʉtamanagɨ kunu ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito.
4 Ɓamamakɨ, takaiba ɓɛ Kunzi amuponi, amupunogoni
ndɨ kaiko ɓatʉ kakɨ.
5 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni
Manza ku kunu, takaɓɨkyagagʉ ndɨ na mʉnzɨna aka, luki
limoti, a ndɨ ko ngu na ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, na ka
lɨngʉnʉ. Mibatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ mino luga kunu,
ko bulya ɨzangɨya kunu.
6 Mapʉnga ndɨ kaɓyɛ yɨgya kusu na nɨyɔ ka
Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ma ndɨ mino ka ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ yɔ, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, mabayatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
ko Kunzi na magyagya.
7 Kinili, miitoni kʉwa likingyosi lanza ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓa iwili ya Makedonia na ka nɨyɔ ya Akaya.
8 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu apʉnga ndɨ
kaɨgbata katʉkya ku kunu, adwɛ ka Makedonia na ka Akaya.
Na gɔnɨ, mongoni ma baya kunu ko Kunzi ɨtulyononi ndɨ
ka ɓapa ɓayasɨ, gʉtʉgʉ iɓusu aka takɛgʉ ɓata no luki nɨlɔ
takwanana kamatɨla.
9 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɨ ɓɛyɔ matɨtɨlya ndɨ
mino, ngbingo yi nɨnɔ taga ndɨ mino ku kunu. Ɓatʉmbʉlaga
gɔnɨ ɓɛyɔ mʉsa ndɨ mino ɓokunzi, mapʉnga kagugubyo
Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ na walɨngʉnʉ,
10 na ɓɛyɔ mikaga mino kaɓʉndaga Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso
nɨnɔ akotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨyɨ nɔ Kunzi abililisa ndɨ
luga wa ɓamanda, kyɛ atɨkʉlagɨ ka ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ
akodoku.

2

Ligubo nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Tesalonika

1 Ɓamamakɨ, iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makaiba
ɓɨnza ɓɛ lɨgʉndʉ kusu ku kunu kɛgʉ ndɨ payaya.
2 Kambwa kosila ku kunu, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ
ɓatigyogyisa ndɨ mino, ɓatɨtʉmbwa ka gʉɗʉ wa Filipi.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ a ndɨ mino ɓudingi yɔ, Kunzi
kusu atɨpátʉ ndɨ ngu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
3 Mʉtʉʉ kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma ɓɔngɔ, ikanɨ nɨmɔ ma
mʉtamanagɨ manyɛ, ikanɨ nɨmɔ makʉɓɔɓɔkʉ.
4 Luki limoti, iɓusu, tanzɨnaga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi
apago mino. A ɓɛyɔ, atɨmɨna ndɨ ɓɛ tokwononito ko misa

kakɨ, atɨpá ligubo kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Takakyagɨgʉ
ligubo li nɨlɔ kyɛ tinisoni ɓanza ko misa ka ɓambanzʉ, luki
limoti, ko misa ko Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ kusu.
5 Makaiba ɓɨnza ɓɛ mʉnzɨna kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ
muɓulyisyo. Kunzi akaiba ɓɨnza ɓɛ takakɨsagɨgʉ ndɨ
kalyalya ka gɔngʉ kunu pisi ka mʉnzɨna manzanza.
6 Takɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓambanzʉ ɓatɨbɨbɨ, iki iɓunu ikanɨ
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
7 Wɨna sɛ, iɓusu abɛ ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito takwanana
ndɨ kamubinikiso ɓuti kusu, luki limoti, ta ndɨ ɓitombiii
luga kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amakɨ-ɓomiki asyɛgɛ mino
lɨmbɛngɨ ka ɓomikakɨ.
8 Tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ, takikogigʉ ndɨ ɓakɨtʉlya asɨ
kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza aka, luki limoti, ta ndɨ
ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ɓɨkpɛ ko bulya kunu kyɛ
tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ.
9 Ɓamamakɨ, makatamana ɓɨnza ɓɛyɔ tagyaga ndɨ mino
ligubo, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya. Ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ
mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi, tigugubyaga ndɨ
biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
10 Iɓunu ma ɓadɛmʉ kusu gʉtʉgʉ Kunzi aka. Yɨgya kusu
kambwa kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ maɓɨnɨkyana, a ndɨ yɨgya yotu,
yo ngbingbili nɨ kɛgʉ wa ɓoyoyiso mino.
11 Makaiba ɓɨnza ɓɛ yɨgya kusu kambwa ka mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka luga kunu a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baba ʉgyaga mino
ɓomikakɨ.
12 Tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ, tanamutumisa mambɛngɨ,
tanamʉgbɨtyaga ambɛ ɔɓɨlɨ kunu iki wanza ko misa ko
Kunzi, nɨnɔ amʉmakaga ka Ɓʉngama na ka ɨbɨba kakɨ.
13 Kinili, takamigisilya ɓata Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ
kyɛ ngbingo yi nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino makpʉmʉka
ko Kunzi, makabaɨlyagʉ ndɨ abɛ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ,
luki limoti abɛ nɨlɔ ko Kunzi. Iyo, a lɨkpʉmʉka nɨlɔ
apʉnya lɨngʉnʉ ko Kunzi, akagya ligubo kʉsɔ kunu yi nɨɓɔ
maɓɨnɨkyana.
14 Ɓamamakɨ, ka lɨngʉnʉ, maɓyɛ ndɨ likingyosi la
yɨgya ka ɓatʉ ɓa Makanisa ko Kunzi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana
Yeso-Kilisito kʉ ka iwili ya Yudɛa. Ɓomomonu ɓɨkpɛ
ɓamugyogyisa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓugyogisa ndɨ
mino ɨɓʉ.
15 Ɨɓʉ ɓɔ ɓamwɔ ndɨ Mombukwono-dosu Yeso na
ɓogyalandʉ, ɓatigyogyiso gɔnɨ iɓusu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɓagyaga kaɓosilogigʉ Kunzi, ɨɓʉ ɓa ɓomuyoniso ka ɓatʉ
ɓasɨ.

16 Ɓikaga katɨpakya ɓɛ takuɓikyogonitɔgʉ ɓatʉ niɓɔ
ɓakɛgʉ ɓayuda Mongoni Manza nɨmɔ akwanana kaʉpá
muhukuso. Pisi ka yɨgya yi nɨyɔ, ɓakaidukulogo kotiwoso
ɓʉnyɛ kaɓʉ niɓɔ ɓagyaga ɓongbinga ɓasɨ. Luki limoti, ka
muliɓo ngbʉta ko Kunzi usilyoni kʉwa.

Pɔlɔ a ɓata na mʉsasa kaundoku Ɓatesalonika

17 Ɓamamakɨ, tasanana ndɨ na iɓunu ka nzʉyɨ ko ngbingo,
luki limoti, kɛgʉ ka mambɛngɨ. Ta ndɨ na mʉsasa kunu
kʉgbɛ, kinili togyi ɓi yasɨ kaɨnda ɓata kamʉmɨna.
18 Tikaga ndɨ na mʉsasa kaɨnda kamuminoku aka ɓata.
Ɨmɨ, Pɔlɔ nosisyagatʉ ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ku kunu, luki
limoti, Abɨlɨ anatɨkpɨngba.
19 Iɓunu ma na mʉtamanagɨ, ɨgyagya na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya
ɓututungyo kusu nɨɓayɔ tika ndɛkɛ mino na ɓugindo ka
lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso igoku ndɛkɛ mino.
20 A lɨngʉnʉ ɓɛ iɓusu, tikaga na magyagya na ɓugindo ko
bulya kunu.

3

1 Ka muliɓo, takakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaɓʉndɨla ɓɨndɨ,
kinili, tɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo iɓusu ɓaɓa ka Atɛnɛ,
2 tamʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ momosu ɓɛyɔ ka Timotio nɨnɔ
agyaga ligubo ko Kunzi nɨlɔ lɨɓɨkyaga Mongoni Manza ka
Kilisito pa imoti na iɓusu. Tamʉtɨkɨlya ndɨ kyɛ ongotisiku
baya kunu, amutumisi mambɛngɨ ka baya,
3 iba mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kog-
wonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, makaiba
ɓɨnza iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ okwononi ɓɛ tigyo-
gyisi ɓɛyɔ.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino ku kunu, tamʉɓɨkya ndɨ
kambwa aka ɓɛ ɓatigyogyisatʉ ndɛkɛ. Makaiba ɓɨnza ambɛ
yigyogyiso yi kʉwa nɨyɔ atisilya ndɨ yɔ.
5 Kinili, kaɨna ɓɛ kɛgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kaɨɓʉɓʉndya,
namʉtɨkɨlya ndɨ Timotio kyɛ ɨndɨ kaiba ɓɛyɔ baya kunu
a kʉwa mino. Na ndɨ kaɓanga ambɛ yagɔgɔ Mumuyoniso
amuɓoɓoni, kika ndɨ nɨ a ɓɛyɔ, ligubo kusu ɨnda ndɨ payaya.
6 Luki limoti, mbɨya-mbɨya wanʉ, Timotio iginiku, atɨpága
mongoni manza kʉgʉ wa baya na sɨpananɨsɔ kunu. Atiɓikyi
ɓɛ matɨtamanaga masyɛ masɨ, na ɓɛ ma ɓata na mʉsasa
katɨmɨna ɓɛgɛyɔ iɓusu ta gɔnɨ mino na imu kʉgʉ kunu.
7 Kinili, ɓomika-mama, gʉtʉgʉ ta ndɨ ka yigyogyiso na
ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, baya kunu yɔ atitumisaga ndɨ mambɛngɨ.
8 Mbɨya-mbɨya wanʉ, mambɛngɨ atisyini kyɛ
maɓʉmatɨkana na Mombukwono-dosu aka.

9 Nakibigʉ ikanɨ takwanana kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓʉ ko
bulya kunu. A ɓɛyɔ, taɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ kambwa
takɨ ko bulya kunu.
10 Talʉmbaga Kunzi na kɛkɛlɛ biti na lɨsyɛ kyɛ atihukwilyi
pisi kaɨnanana ɓata na iɓunu na kamʉmatɨlya nɨlɔ amuɓwi
ka baya.
11 Kunzi ɓɨkpɛ, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu
Yeso, ɓatihukwilyi pisi kaɨnda ku kunu.
12 Mombukwono-dosu amʉmatɨlyɨ sɨpananɨsɔ sidingi luga
kunu na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu
tamʉpaga mino.
13 Amungotisi mambɛngɨ kyɛ miki ɓatʉ ɓotu nɨ kɛgʉ wa
ɓamuyoyiso mino kambwa ka Kunzi Obosu, ka lɨsyɛ nɨlɔ
Mombukwono-dosu Yeso odoku ndɛkɛ mino pa imoti na
ɓatʉ takɨ ɓasɨ.

4

Yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga

1 Ka muliɓo, ɓamamakɨ, tamuwonisilyoni ndɨ yɨgya nɨyɔ
okwononi kaɓosilo Kunzi. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a kʉwa kak-
pakyana ɓɛyɔ aka yɔ. Mbɨya-mbɨya wanʉ, takamʉkʉnga na
kaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso
ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
2 Makaiba ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ nɨmɔ otukyoku
ka Mombukwono-dosu Yeso.
3 Kunzi apaga ɓɛ wikoni ɓatʉ ɓotu na nɨ makɛgʉ kagya
ɓɨlya.
4 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ kyɛ ɓiki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ
okwononi na ɨbɨba, nɨnɔ muɓosila Kunzi,
5 kanɨ kisigʉ kogwa ka mʉsasa manyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
6 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna mi nɨmɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kagyilyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ ɓʉnyɛ ikanɨ kaɓɔ.
Tamuɓikyoni ndɨ, ta ɓata kaɨgyɨlya kamʉɓɨkya ambɛ
Mombukwono-dosu ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓakagya inguo ya makpʉmʉka mi nɨmɔ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨmakagʉ kyɛ tiki kagya lɨkpʉmʉka
lanyɛ, luki limoti, kyɛ tiki ɓotu.
8 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ okyi mʉtʉʉ mi nɨma, kakyigʉ
mʉmbanzʉ, luki limoti, akyi Kunzi nɨnɔ amʉpága
Lɨmbɛngɨ-Lotu takɨ.
9 Kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ tamukpikilyi ka nɨlɔ ondi sɨpananɨsɔ
luga kunu, kyɛ Kunzi amuwonisiloni ndɨ ɓɛyɔ makwanana
mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kunu.

10 A nɨlɔ mʉgyɨlyaga ɓomomonu ɓasɨ ka iwili yasɨ ya
Makedonia. Luki limoti, ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ
widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
11 Gyoni kɛkɛlɛ kaika na mazɨyɔ. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka
andɨ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨkpɛ, agya ligubo na maɓɔkʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ.
12 Makagya ɓɛyɔ, minisanatʉ na ɨbɨba ko misa ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakilisito. Makikigʉ ɓakɨgʉmya ka
mʉmbanzʉ.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

13 Ɓamamakɨ, takapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka ko bulya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, kyɛ makikonitɔgʉ kalya kumbu
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na mʉtamanagɨ.
14 Ta na baya ambɛ Yeso okwatʉ ndɨ, opupo ka mbʉkʉ.
Kinili, ta gɔnɨ na baya ambɛ Kunzi upupisatʉ ndɛkɛ
ka mbʉkʉ pa imoti na Yeso ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ
ɓaɓinikyonini.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu,
tamuɓikyi ɓɛ: Iɓusu ɓi nɨɓɔ ta mbɛyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ kʉ
kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino, takʉkɨtagɨgʉ
ndɛkɛ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.
16 Tʉkana ndɛkɛ mungbi, lɨyʉ ka ngama ka ɓamalaika, sɛ
kʉwa nɨlɔ la sɨɓa ko Kunzi. Kumbuso yi, Mombukwono-
dosu ɓɨkpɛ osyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉwa wa,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Yeso, ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓa
mambwa kopupoku ka mbʉkʉ.
17 Kumbuso yi, iɓusu ɓi nɨɓɔ tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ aka ko
ngbingo yi nɨnɔ, ɓatɨbɨnɨka ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kʉgʉ wa
lɨsyɛ, kobongonoku na Mombukwono-dosu kʉ. Tika kʉwa
ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Ɓamombukwono-dosu
kʉ.
18 Tumisononi nɛkɨ mambɛngɨ na mʉnzɨna mi nɨma.

5

Kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino

1 Ɓamamakɨ, kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ namukpilyi lɨkpʉmʉka
ko bulya lɨsyɛ ɨkanɨ ko bulya ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka
mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino.
2 Makaiba iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ lɨsyɛ ka
Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino no biti.
3 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ mino kaɓɨkya
ɓɛ: «Ta ka mazɨyɔ na pa mbɛyɨ ɓiwo», ko ngbingo yi
nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓʉnyɛ usilya ndɛkɛ ɓigbututu, mʉɗɔngɔnɨ

abɛ mʉzʉzʉla nɨmɔ asilyaga muko wa mʉma ka liɓukuti. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kahʉkagɨgʉ ndɛkɛ mino.
4 Ɓamamakɨ, luki limoti, iɓunu makɛgʉ ko biti, ɓɛkyɛ lɨsyɛ li nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ.
5 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya na ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ. Takɛgʉ iɓusu ɓatʉ ɓɔ biti ɨkanɨ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ɓʉngbanganya.
6 Kinili, takololonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, tikini ɓuɓisi, tika ɓakɨmɨnya.
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalalaga, ɓalalaga no biti, na nɨɓɔ ɓikaga na lɨbʉma, ɓomwaga no biti.
8 Luki limoti, iɓusu ta ɓatʉ ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ, tokwononi kaiko ɓakɨmɨnya. Timokisyini baya na sɨpananɨsɔ abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ kaiɓuulyo mbanzɨ, timokisyo mʉtamanagɨ ma muhukuso abɛ sɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ katiɓuulyogo yi.
9 Kunzi katɨpʉnagagʉ ndɨ ɓɛ tigyogyisi ko bulya ngbʉta kakɨ. Luki limoti, ɓɛ tinisoni na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
10 Ɨyɨ, atikwilyaga ndɨ iɓusu, kyɛ takika gʉtʉgʉ ɓuɓisi ikanɨ ɓukwo, tiki ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ ka lɨsyɛ nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino.
11 Kinili, tumisononi mambɛngɨ, midukulogo kongotiso baya kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mikago mino kagya.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

12 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ambɛ hudondisyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakagya ligubo luga kunu, ɓakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamʉpá mʉtʉʉ.
13 Hubibisogoni kʉgbɛ, miko na sɨpananɨsɔ na ɨɓʉ ko bulya ligubo kaɓʉ. Wikoni na mazɨyɔ luga kunu.
14 Ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ huɓikyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo ambɛ ɓɨmɨnyɨtɔ, hutumisoni mambɛngɨ nɨɓɔ ɓa na ɓuti, husingyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ no ngu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ.
15 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamigisi-lyonitɔgʉ dakɨ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, luki limoti, kisoni ɓongbinga ɓasɨ kagya ɓʉnza aka luga kunu na ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
16 Gwoni magyagya masyɛ masɨ.
17 Lumbogoni masyɛ masɨ.
18 Mumigisilyogoni Kunzi ɨbɨba ka makpʉmʉka masɨ kyɛ nɨlɔ a sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
19 Makokpingbonitɔgʉ ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Makinonitɔgʉ mʉtʉʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi payaya.
21 Luki limoti, kpimoni makpʉmʉka masɨ, moɓingisyo nɨmɔ manzanza.

22 Nyikoni mobi ma ɓʉnyɛ masɨ.
23 Kunzi ɓɨkpɛ nɨnɔ mombukwana mazɨyɔ amuitisi ɓatʉ
ɓotu ka ɓopisi ɓayasɨ, oɓuulyogi tamanaga, lɨmbɛngɨ na
nzʉyɨ kunu yasɨ, kyɛ kikonitɔgʉ na ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumuti
aka ngbingo yi nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku
ndɛkɛ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ, a mʉtʉ walɨngʉnʉ, ɨyɨ,
otulyosatʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
25 Ɓamamakɨ, tilumbilyonitɔ gɔnɨ iɓusu.
26 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
27 Nakamʉkʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu ambɛ
mutongulogoni balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya
Yeso-Kilisito.
28 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti
na iɓunu.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Akaʉtʉmbʉlya ɓata ɓɛyɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso ika ndɛkɛ gɔnɨ mino. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito igoniku ndɨ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti, lɨsyɛ li a kʉwa ɓuwobi.

Nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ lɨsyɛ li a kʉwa ɓuwobi, ɓakapagɨgʉ ɓata kagya ligubo, ɓanaɓɨkya ɓɛ ligubo kɛgʉ na ɨzangɨya. Luki limoti, ɓagaga kalyalya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka okwononi kaɨkɔ ɓungu kyɛ alyalyɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓika kagya ɓʉnza aka.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Yigoku ka Yeso oɓungusya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ *1:3-12*
Mombukwono-dosu kanigikugʉ mbɛyɨ *2:1-12*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *2:13-17*
Malʉmba na ligubo *3:1-15*
Yuuso ya muliɓo *3:16-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamu-muusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

3 Ɓomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ ko bulya kunu. Okwononi tagyɨ ɓɛyɔ kyɛ baya kunu akopingo, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu luga kunu akaidukulogo ɓɛgɛyɔ.
4 Kinili, ta na ɓugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya lɨmbɛngɨ kunu lɨnda na baya kunu gʉtʉgʉ makaigyogyiso na kalya kumbu.
5 Masɨ nɨmɔ akowonisilo ɓɛ Kunzi opungini kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili, kyɛ yigyogyiso amuitiso ndɛkɛ ɓʉkwanana kaingyo ka Ɓʉngama kakɨ.

6 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓakamugyogyiso ɓɛgɛyɔ,
7 iɓunu ɓi nɨɓɔ makaigyogyiso, amuyukumisatʉ pa imoti
na iɓusu. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ wa Mombukwono-dosu Yeso
ipupisa ndɛkɛ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ pa imoti na ɓamalaika
kakɨ ɓo ngu,
8 odoku ndɛkɛ luga wa lɨɗaɗa lo ɓuku, ugyogyisa ndɛkɛ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakyaga kamiba Kunzi na nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ
Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.
9 Yigyogyisa kaɓʉ ika ndɛkɛ pʉtɨkana ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ miso ka Mombukwono-dosu, ubisa ndɛkɛ
ɓyɨ no ngu kakɨ ya ɨbɨba.
10 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ odoku ndɛkɛ mino, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa
ka mutili kakɨ, ɓabibisatʉ ndɛkɛ na nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ,
nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Iɓunu gɔnɨ mika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ
kyɛ moɓinikyononi ndɨ mongoni nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.
11 Kinili, tikaga ɓongbinga ɓasɨ kamʉkʉngʉlya.
Takakʉnga Kunzi ambɛ amuitisi ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi ka
ɔɓɨlɨ nɨnɔ amʉmakaga mino. Pisi ko ngu kakɨ, amusingyi
kotulyoso mʉsasa kunu manza na ligubo kunu ka baya.
12 Kika ɓɛyɔ, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatʉ ɨbɨba,
na ɨyɨ amʉpátʉ gɔnɨ ɨbɨba. Nɨyɔ yasɨ a ɨzɨyɔ ko Kunzi na
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

1 Ɓamamakɨ, ka nɨlɔ ondi yigoku ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito, na mʉmʉkana kusu ka kpɔlɔ kakɨ,
takamʉkʉnga ambɛ:
2 mʉmbanzʉ kamʉɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ la kigoku ka
Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni mambɛngɨ ɓɨdʉʉʉ,
makoɓongonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ɓakika kanzɨna pisi ka
ɓugyalandʉ ikanɨ pisi ka ɓomongoni ikanɨ pisi ka balʉwa
ɓɛ apʉnya ku kusu, makoɓinikyononitɔgʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka. A
ɓɛyɔ, kambwa lɨsyɛ li nɨlɔ kaɨtʉlyana, ɓatʉ ɓudingi ɓakya
ndɛkɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kumbuso yi, Mʉgya-manyɛ nɨnɔ
apʉtɨkana ndɛkɛ ka mulɨɓo, ipupisoku sɛ kʉwa.
4 Amʉya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓobibisaga abɛ
kika nɨmɔ ko Kunzi. Ɨnda ndɛkɛ kaisopisogo ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Kunzi.
5 Makɛgʉ ɓata katamana ɓɛ namʉtʉmbʉlyatʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ku kunu?

2:4 2:4 Wanda ka Danyɛlɛ 11:36; Ezekieli 28:2.

6 Makaiba luki tino lɔ akakpɨngba Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ
mbɨya wanʉ. Ɨyɨ odoku ndɛkɛ ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Kunzi
abisilya ndɨ.
7 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɨyɨ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ opungoni ndɨ
ligubo kakɨ ɓɨpɛlɛ. Luki limoti, opuponoku ndɛkɛ iba mʉtʉ
yi nɨnɔ akakpɨngba mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ kɛgʉ ɓata.
8 Nɨyɔ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ ipupisa ndɛkɛ,
Mombukwono-dosu Yeso amwɔ ndɛkɛ na ɔhʉ wa mʉnɔkʉ
aka, alumwisogo no ngu nɨyɔ ipupisoku ndɛkɛ noyu.
9 Mʉgya-manyɛ odoku ndɛkɛ no ngu ka Abɨlɨ, agya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga dididi, mokingyosi na
makpʉmʉka ma ɓɔngɔ.
10 Agya ndɛkɛ makpʉmʉka manyɛnyɛ ka ɓopisiɓi ɓayasɨ
kaʉɓɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi koɓungogo. Ɓoɓunganga
ndɛkɛ kyɛ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ na kapa lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ
nɨlɔ akwanana ndɨ kauhukusɔ.
11 Kinili, Kunzi utikilyoni kʉwa ngu ya kʉɓɔɓɔkʉ
kauɓungusogo ɓɛkyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka la ɓɔngɔ.
12 Kinili, ɓʉmakyatʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanogwa
magyagya ka lɨkpʉmʉka lanyɛ.

Kunzi amupunogoni ndɨ kainiso na muhukuso

13 Ɓamamakɨ, iɓusu, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba
ɓongbinga ɓasɨ ko bulya kunu yi nɨɓɔ Kunzi amʉpa. A ɓɛyɔ,
Kunzi amupunogoni ndɨ iɓunu katʉkya ka mʉpʉnganagɨ
ma ɔɓɨlɨ kyɛ minisoni na muhukuso. Lɨmbɛngɨ-Lotu
amuɓuɓisatʉ kyɛ baya kunu a ya kɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ.
14 Kunzi amʉmakaga ndɨ kaika ɓɛyɔ pisi ko Mongoni
Manza nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ. Ɨyɨ apa ndɨ ɓɛ winisononi
na ɨbɨba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
15 Kinili ɓamamakɨ, wigwinonogoni na wikoni ɓakɨtʉlya
ka mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ, iki pisi ka mʉnzɨna ɨkanɨ ka
balʉwa kusu.
16 Kunzi Obosu nɨnɔ atɨpa ndɨ, na pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ,
atitumisaga mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ, atɨpá mʉtamanagɨ
manza. Takaʉkʉnga pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito ɓɨkpɛ ambɛ,
17 ɓamutumisi mambɛngɨ, ɓamʉpá ngu kagya masyɛ masɨ
lɨkpʉmʉka lanza pisi ka yɨgya yanza na mʉnzɨna.

3

Pɔlɔ akakʉnga ɓɛ ɓʉlʉmbɨlyɨ

1 Ɓamamakɨ, ka muliɓo, tilumbilyoni kyɛ lɨkpʉmʉka ka
Mombukwono-dosu ɨtʉlyanɨ ɓɨgala-gala ka ɓapa ɓayasɨ na
avɨ ɨbɨba, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ o mino kaigyonoso ku kunu.
2 Tilumbilyoni gɔnɨ Kunzi kyɛ atɨkʉlagɨ ka maɓɔkʉ ka
ɓatʉ ɓanyɛ na ɓʉɗɨya. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓa na
baya.
3 Luki limoti, Mombukwono-dosu a mʉtʉ walɨngʉnʉ,
amutumisatʉ ndɛkɛ no ngu, amuɓuulyogo ka Mʉgya-
manyɛ.
4 Taɓakɨgʉmya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na
baya ambɛ makagya nɨlɔ tamuɓikyi na midukulogo kagya
yi.
5 Mombukwono-dosu okpokyonisi mambɛngɨ kunu, mika
na sɨpananɨsɔ no Kunzi, mika na aɗalʉ mʉnda mʉɗɔngɔnɨ
abɛ Kilisito.

Okwononi mʉtʉ wasɨ agyɨ ligubo

6 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ko lino ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ambɛ makosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ nɨmɔ
tamʉpá ndɨ.
7 Iɓunu ɓamombukwono-donu makaiba ɓɨnza ɓɛyɔ mak-
wanano mino kaɓyɛ yɨgya kusu. A ɓɛyɔ, iɓusu takɛgʉ ndɨ
ɓavivo ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino pa imoti na iɓunu.
8 Takɛgʉ ndɨ ɓatʉ ɓakɨkʉkʉngya luga kunu. Luki limoti,
tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya, tupo ɓɨdapaɗa. Tigugubyaga
ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
9 Takwananatʉ ndɨ kamʉkʉnga ɓɛ tisingyoniku, luki
limoti, takagyagɨgʉ ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ta ndɨ na mʉsasa ɓɛ
tamʉpí likingyosi ɓɛ gyogoni abɛ iɓusu.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino ku kunu,
tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kakya kagya ligubo,
kolyolyonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.»
11 Luki limoti, takaʉkana mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ luga kunu
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga payaya, ɓakapagɨgʉ ligubo, ligubo kaɓʉ
kʉwa asɨ nɨ ɓanvɛnvɛ aka.
12 Takaʉkpamya inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ na kaʉpá mʉtʉʉ
ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ ɓagyɨ
ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti kaɓʉ ka
ɓamombukwana-daɓʉ.
13 Iɓunu, ɓamamakɨ, makuponitɔgʉ kagya ɓʉnza.
14 Mʉmbanzʉ koboilyi kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨma tamupí
ka balʉwa yi nɨmʉ, mumiboni ɓɨnza, makasyonitɔgʉ ka
mʉɗɔngɔ kyɛ ɨmʉkanɨ suni.

15 Makavonitɔgʉ sɛ abɛ mumuyoniso, luki limoti, mupóni
mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ momonu.

Bʉɓʉnga na yuuso

16 Mombukwono-dosu nɨnɔ a mombukwana mazɨyɔ,
amuɗukilyi mazɨyɔ ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓopisi ɓayasɨ.
Mombukwono-dosu iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ.

17 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ namukpikilyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ambɛ
namumuusogito. Nobisaga maɓɔkʉ ka ɓabalʉwa kamɨ ɓasɨ
ɓɛyɔ, maɓɔkʉ kamɨ nɨmɔ.

18 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti
na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ ka gɯɗɯ wa Lisitilo kaƀɨkyaga Mongoni Manza kɯ Timotio ikaga ndɨ mino. Nɨyɔ Timotio ɯkana ndɨ mɯnzɨna ka Pɔlɔ, apɯnga ndɨ kaƀɨƀya Kilisito. Ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ ƀongƀinga ƀasɨ, na ƀagyaga ndɨ gɔnɨ na ɨyɨ ligubo. Nɨyɔ Pɔlɔ ɯkanaga ndɨ ƀɛ ƀakilisito ƀa gɯɗɯ yimoti ƀɛnɛ ƀakapɨlya Kilisito mɯgɔngɯ, ikanɨ lɨkpɯmɯka limoti akakɨtanaga kɯ ƀɛyɔ, atɨkaga ndɨ Timotio kaɨnda kaɯpá mɯtɨwɨ. Atɨka kɯwa ndɨ ka Ɛfɛsɔ kaɨnda kautumiso ƀakilisito ƀi nɨƀɔ kɯ ƀɛyɔ mambɛngɨ.

Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ kɯ ƀɛyɔ. Atomosya ndɨ gɔnɨ ƀɛ uƀikyiku ƀakilisito ƀɛ ƀiƀuulyito na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaɯpá ƀambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza, ɯtɯmbɯlya gɔnɨ ƀɛyɔ ƀakilisito ƀokwononi mino kaiko na yɨgya ka makanisa, na ƀɛyɔ okwononi mino ƀɯpɯnagɨ ƀatɯ ƀakamalya makanisa.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*

Ɓɛyɔ ɔƀɨlɨ ka Ɓakilisito okwononi mino kaiko *1:3–3:13*

Nɨyɔ a ndɨ yakɨsɯma ko pisi yi nɨyɔ tapɯna ndɨ *3:14–4:5*

Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *4:6–6:21*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko
Kunzi Muhukuso kusu na Yeso-Kilisito nɨnɔ tobisogo mino
mɯtamanagɨ.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ walɨngɯnɯ pisi ka
baya. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ƀuwonisili ɨzɨyɔ, ƀɯmɨnyɨlya kumbu, ƀɯpá mazɨyɔ.

Okwononi kaɨmɨnya na ƀowonisilo ƀa kɯƀɔƀɔkɯ

3 Wika ka Ɛfɛsɔ aka mɯɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ nɯƀɨkya ndɯkɯ
mino wa na ndɯkɯ mino kaaga ka Makedonia. Kɯ ƀɛyɔ,
a na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakapá mɯtɨwɨ ma kɯƀɔƀɔkɯ, hɯƀɨkya
ambɛ ƀasɨ.
4 Hɯƀɨkya ambɛ ƀasɨ kaɯkana ƀabɨbɯ ƀaya ƀɔngɔ, pa
imoti na ƀabɨbɯ ƀayo puponogo ka ƀatɨtaƀɯ nɨƀayɔ kɛgɯ na
muliƀo. Nɨlɔ lasɨ opupisaga ƀoɗongoso, nɨ kɛgɯ na ɨzangɨya

kodukula ligubo ko Kunzi nɨnɔ apága muhukuso pisi ka baya.
5 Ɨsɨ ya mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ɓɛ widukulogoni na sɨpananɨsɔ nɨsɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lɨngʉnʉ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓosoni pisi, ɓoɓungogoni kʉwa ɨɓʉ ka ɓoɗongoso ɓaya payaya aka.
7 Ɓapaga kaiko ɓowonisilo ɓa Mʉtʉʉ ka Musa, luki limoti ɓakotombisyogigʉ nɨlɔ ɓikaga kaɓɨkya ikanɨ ɓakibogigʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓikaga kaamalya mɔ.
8 A ɓɛyɔ, tibaga ambɛ Mʉtʉʉ a manza iba ɓakagya na imu ligubo ɓɛyɔ okwononi mino.
9 Tokwononi ɓata gɔnɨ kaiba ambɛ ɓakobisogigʉ mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ ɓongbingbili. Luki limoti, ɓobisogo ko bulya ka ɓagya-manyɛ, ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉkanagɨgʉ, ka ɓatʉ ɓʉɗɨya na ɓatʉ ɓanyɛ, ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi ikanɨ kaɓanga makpʉmʉka motu, nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ɓabaɓʉ ikanɨ ɓamaɓʉ, ko bulya ka nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ɓɛngɛnɨ,
10 ka ɓatʉ ɓa ɓɨlya, ka ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ, ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉgabaga ɓɛngɛnɨ ka ɓusunzu, ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɔgɔ silika na ɓɔngɔ, na ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉyaga mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ.
11 Mʉtɨwɨ mi a ka Mongoni Manza nɨmɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Mongoni Manza mi nɨmɔ otukyoku ko Kunzi nɨnɔ wa lɨkpakpa la ɓʉnza.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

12 Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba, ɨyɨ nɨnɔ ɛpága ngʉ ka ligubo kamɨ. Nakamigisya ɨbɨba kyɛ ɛmɨna ndɨ ɓɛ nokwononito kagya ligubo kakɨ,
13 gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnaga ndɨ mino yanyɛnyɛ ko bulya kakɨ, nanatʉmbwa, nanugyogyiso ɓatʉ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kyɛ masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, nagyaga ndɨ ka ɓungingi kyɛ nakɛgʉ ndɨ mubaya.
14 Mombukwono-dosu ewonisiloni ndɨ ɨzɨyɔ yidingi, nin-iso na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ otukyoku pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
15 Lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ nɨlɨ: Yeso-Kilisito odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ɨmɨ na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kaʉmaga ɓatʉ ɓasɨ luga kaɓʉ,
16 luki limoti Kunzi ɛmɨnyɨlya ndɨ kumbu. Kʉwa wa gʉ wa, Yeso-Kilisito owonisila ndɨ lɨmbɛngɨ lɨnda ko bulya kamɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kʉgbɛ. A likingyosi ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɛkɛ, ɓinisa na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

17 Tapíni Ngama wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɨbɨba, tabibiso
ɓongbinga ɓasɨ, ɨyɨ Kunzi nɨnɔ a mʉkaka, nɨnɔ kokwogigʉ
na nɨnɔ takamɨnagɨgʉ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
18 Timotio mikamɨ, nakaʉpá mʉtʉʉ mi nɨma mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ a ndɨ mino ko bulya kakʉ.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ lɔ ʉpá ngʉ ya kʉlanana lʉnga lanza.
19 Ɓuulyaga baya kakʉ na tamanaga yanza. Ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓosoni tamanaga yanza kadwɛ kʉ kwa kʉ baya kaɓʉ
oɓungogoni mino.
20 Imeneo ɨɓʉ na Alesandulia ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
Nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abɨlɨ* kyɛ ɓakibonononito ɓata
katʉmbwa lino ko Kunzi.

2

Mʉtʉʉ ko bulya malʉmba

1 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ win-
doni ko Kunzi na mokungoni, na malʉmba, na yɨtatanaga
na mamigisya ɨbɨba ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.
2 Okwononi kaʉlʉmbɨlya ɓangama na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa
ka ɓapa ɓayakpʉkpʉ iba tiki ɓɨnza, ɓipisiii, tika na yɨgya
yanza, ɓakigwinonogo ɓɨnza no Kunzi.
3 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lanza na liɓosilo Kunzi, Muhukuso
kusu,
4 nɨnɔ apaga ɓɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓinisoni na muhukuso,
ɓibo lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi a ɓemoti aka, nɨnɔ obiso yʉkanana lugo
ko Kunzi na ɓambanzʉ a ɓemoti. Mʉtʉ yi, nɨ Yeso-Kilisito.
6 Ɨpá ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi abɛ mʉkalya
kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓasɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ wa ngbingo ɨtʉlyana
ndɨ mino kowonisila ɓɛ Kunzi apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓinisoni
na muhukuso.
7 Kinili ɓebisa ndɨ mino mʉkʉkʉwa na atʉtʉmbwa
kauwonisilo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨkpʉmʉka la
baya na la lɨngʉnʉ. Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ, nakaɓɨkya
lɨngʉnʉ aka.

Yɨgya ka ɓalʉkʉ na ɓoko

8 Nakapa nɛkɨ ambɛ ka ɓapa ɓayasɨ, ɓalʉkʉ ɓalʉmbagɨ
kanɨ ɓononini maɓɔkʉ motu kʉgʉ, nɨ ɓakɛgʉ na ɗɨya nɨ
ɓakɛgʉ kasaana.
9 Na gɔnɨ, nakapa ambɛ ɓoko ɓimokisyogi ɓɛyɔ okwononi
mino, kanɨ kɛgʉ na yiwonisilo ikanɨ kagya kʉwa kʉgbɛ.
Ɓakilukisonitɔgʉ tukatʉ tɨmbanga, ɓakimokisyonitɔgʉ

* **1:20 1:20** *nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abɨlɨ:* wanda mʉtʉmbʉlagɨ ka 1 Ɓakol. 5:5.

makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaibongiso makpʉmʉka ko singasʉ, ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓaya ligabʉ lapʉ kʉgbɛ,
10 luki limoti, ɓiki na yɨgyɨgyɨlya yanza ɓɛyɔ okwononi
mino ko ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓaɓangaga Kunzi.
11 Ɓoko ɓokwononi kaʉkana mʉtɨwɨ kanɨ ɓaɓʉdakyana
ɓiwo, na lɨmbɛngɨ la kisiso.
12 Nakakpomyigʉ ɨmɨ muko kapá mʉtɨwɨ, ikanɨ kaiko
kʉgʉ ka mʉlʉkʉ, luki limoti, iki ɨyɨ mʉdaka ɓiwo.
13 A ɓɛyɔ, ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kagya Adamʉ, kʉwa wa
Ɛva.
14 Kɛgʉ Adamʉ nɔ ɓaɓɔ ndɨ, luki limoti muko nɔ ɓaɓɔ
ndɨ, oɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi.
15 Luki limoti, muko inisa ndɛkɛ na muhukuso pisi
kaɓʉkʉtaga, kiko sɛ kanɨ igwinonogini ka baya, ka
sɨpananɨsɔ, ka yiɓuɓiso na kaika ɓitombiii.

3

Ɓatʉ niɓɔ ɓokwononi kaamalya kanisa

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, a la lɨngʉnʉ: mʉmbanzʉ kapa
kaamalya ligubo la kanisa, iba opo ligubo lanza.
2 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mʉtʉ wa kamalya kanisa iki mʉtʉ
yi nɨnɔ kɛgʉ na iɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Okwononi ɓɛ iki
na muko ɓemoti aka, iki mʉtʉ wa kiginyilyo, iki mʉtʉ
mutombisya lɨkpʉmʉka na mʉtʉ nɨnɔ okwononi, iki mʉtʉ
wa kʉtɨlya ɓobiko na mʉtʉ wakiba kapá mʉtʉʉ.
3 Kikonito adangbala wa makana, ikanɨ mʉtʉ wa ɓonduyi,
luki limoti iki mʉtʉ wo tombii, na wa mazɨyɔ. Kikonito
mʉtʉ wa mʉsasa mo ɓuyi.
4 Okwononi kaiko mʉtʉ wa kamalya ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza,
anʉtɨwa ɓomikakɨ, iba ɓiki ɓomiki ɓakʉkana na niɓɔ ɓa
ɨbɨba.
5 A ɓɛyɔ, mʉtʉ kibi kaamalya ndaɓʉ kakɨ ka
mombukwana-dakɨ, oɓuulyaga kʉwa kanisa ko Kunzi
lɨkɨ?
6 Kokwononigʉ kaika mʉtʉ wambɨya ka baya, kyɛ
lɨmbɛngɨ la ɓugindo kamingyoni, ogulya ka mʉngɨmbɔ ɓɛyɔ
mumuyoniso ogulya ndɨ mino.
7 Okwononi gɔnɨ ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ɓatʉ ɓa kunzi ɓika
kanzɨna yanzanza ko bulya kakɨ iba ɓakaminonito ɓɨdɛ,
igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Ɓɛyɔ ɓadiakɛlɛ ɓokwononi mino kaiko

8 Ɓadiakɛlɛ ɓokwononi gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba na niɓɔ
ɓalɨngʉnʉ. Ɓokokwononigʉ kaiko ɓadangbala ɓa makana
ikanɨ kakɨsa ɓuyi ko pisi yanyɛ.

9 Okwononi ɓiki ɓakigwinonogo ka baya ya lɨngʉnʉ nɨlɔ
inisa pa imoti na tamanaga yanza.
10 Okwononi kaʉndɨlya, kika kanɨ ɓakinisigʉ na ɨɓɔ,
ɓakwanana kagya ligubo la ɓʉdiakɛlɛ.
11 Ɓoko kaɓʉ ɓokwononi kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba, ɓakikonito
ɓatʉ ɓakudwonoso ɓambanzʉ ko pisi ya ɓalʉmɨ, luki limoti
ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo na ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ka ɓopisi
ɓayasɨ.
12 Okwononi ɓɛ diakɛlɛ iki na muko ɓemoti aka, ika mʉtʉ
wa kʉmamalya ɓomikakɨ ɓɨnza na ndaɓʉ kakɨ yasɨ.
13 Ɓadiakɛlɛ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓa na ɨbɨba,
ɓakwanana kaɓɨkyaga lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ mongoni ma baya
nɨmɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidɗi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo

14 Nukpikilyi moɓiso mi nɨma kanɨ na na mʉtamanagɨ
kaɨnda ɓɨkwa kaʉnda.
15 Luki limoti, nakolipyo kodoku, balʉwa yi nɨmʉ kʉwa nɔ
owonisila ɓɛyɔ wokwononi mino kaiko luga wa lɨvananza
ko Kunzi, isi yi ɓɛ kanisa ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Iyu yɔ a
lɨdʉlʉ na muɓumbe ma lɨngʉnʉ.
16 A ɓɛyɔ, dikidɗi ya baya kusu a yidingi:

Ipupisoku ndɨ abɛ mikya-ɓambanzʉ.
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ a mʉtʉ wong-
bingbili.
Ɓamalaika ɓamɨna ndɨ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ.
Ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.
Ɓaɗokisa kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɨbɨba.

4

Mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ

1 Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ ko ngbingo
wa mupipilo, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasaga ndɛkɛ baya kaɓyɛ
lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ na mʉtɨwɨ ma lɨbɨlɨ.
2 Ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓʉɓɔɓɔgɔtʉ ndɛkɛ.
Mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ okwoni abɛ ɓakabʉsya ndɨ na
ngwɛyɨ nɨyɔ angbamyaga no ɓuku ɓɨngbʉ.
3 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨwaga ɓɛ kokwononigʉ kavanana ikanɨ
kalya malɨlɨ magɔgɔ. Luki limoti, Kunzi agya ndɨ malɨlɨ
nɨmɔ ɓɛ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya, ɓibo lɨngʉnʉ, ɓalyagɨ kanɨ
ɓamigisilyini ɨbɨba.
4 Wɨna sɛ, masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ a manza, kɛgʉ
na nɨlɔ okwononi kakya, luki limoti okwononi kamigisilya
Kunzi ɨbɨba kambwa kalya.

5 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ko Kunzi na malʉmba oitisaga luki lasɨ lanza kambwa ko Kunzi.

Mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

6 Wakuzukilyogo ɓomomosu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨngbanganya, wika mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi nɨyɔ, wowonisila ɓɛ wakokwiso lɨmbɛngɨ kakʉ na lɨkpʉmʉka la baya na mʉtɨwɨ ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ʉkana ndɨ.
7 Luki limoti, kyatʉ ɓabɨbʉ ɓayagbalɨ nɨɓayɔ kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na baya. Gya yapʉ kaika wakigwinonogo no Kunzi.
8 Ɓazʉna ɓayapʉpʉ a na ɨzangɨya yɨkɛɗɛ. Wɨna sɛ, kaigwinonogo no Kunzi a na ɨzangɨya ka ɓopisi ɓayasɨ kyɛ apága mʉtamanagɨ ka ɔɓɨlɨ wambɨya wanʉ, atɨwanyaga nɨnɔ akodoku.
9 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a la lɨngʉnʉ, nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ.
10 A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso na kaʉlanana, a asɨ kyɛ tobisoni mʉtamanagɨ kusu ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, ninɔ a Muhukuso ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓabaɨlya.
11 Ɓɨkyaga, wapá mʉtɨwɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
12 Mʉmbanzʉ kundungulyogonito ɓɛ kyɛ wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa baya, iki ko pisi ya mʉnzɨna, iki ko pisi ya yɨgya, iki ko pisi ya sɨpananɨsɔ, iki ko pisi ya baya ikanɨ ko pisi ya ɔɓɨlɨ wanza.
13 Hʉtangʉlyaga ɓambanzʉ Moɓiso, hʉtɨwa, huwonisilo, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ɓanʉ mino.
14 Wakoɓusolonitɔgʉ apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ a kʉsɔ kakʉ. Winisana ndɨ na ɨyɨ wa ɓogyalandʉ ɓanzɨna ndɨ mino na wa ɓambɔkʉ ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
15 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ, wɨpá mino, iba ɓatʉ ɓasɨ ɓɨnɨ ɓɛyɔ wo mino kaidukulogo.
16 Wɨmɨnyatʉ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wɨmɨnya gɔnɨ ka mʉtɨwɨ kakʉ. Wigwinanagatʉ na imu ɓɨnza. Wakagya ɓɛyɔ, ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi winisa na muhukuso, uhukuso gɔnɨ nɨɓɔ ɓika kaʉmʉkana.

5

Mʉtɨwɨ ka nɨɓɔ ɓabaya

1 Wakayoyisonitɔgʉ mbɔkʉ-mbɔkʉ no ɓou, luki limoti mʉtɨwa ɓɨwɛsɛɛ abɛ abakʉ. Hʉtɨwa ɓomikya-ɓawanza abɛ ɓamamakʉ,
2 ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ abɛ ɓamakʉ, ɓomikya-ɓasɨka abɛ ɓasalɨ kakʉ, pisi ka ɔɓɨlɨ wanza.
3 Hubibiso ɓowoko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ na mʉmbanzʉ.

4 Luki limoti, woko kika na ɓomiki ikani ɓomiko-mikaki,
okwononi mbɛyi ɓɛ ɓowonisili baya kaɓu ka livananza
kaɓu ɓikpɛ. Ɓumigisya ɓaɓukuta-kaɓu na ɓatitaɓu ɓunza
niɓɔ ɓugyilya ndi kyɛ Kunzi apaga ɓɛyɔ.
5 Woko walingunu ninɔ kɛgu na mumbanzu, obisaga
tamanaga kaki ko Kunzi. Biti na lisyɛ ikaga kalumba,
anobiso yangya kaki ko Kunzi.
6 Luki limoti, woko ninɔ wa musasa manyɛ ɓikpo, ikaga
ni okwoni ndi iyi gutugu kani a mbɛyi muɓisi aka.
7 Likpumuka nilɔ wokwononi kauzukilyogo ɓowoko nilɔ,
iba ɓakikonito na ɓɛɓɔ.
8 Mumbanzu kumumuli ɓava-kukaki, na kugbɛ niɓɔ ɓa
livananza kaki ɓikpɛ, iba osini baya kaki. Mutu ninɔ a
wanyɛ kugbɛ kakitaga ninɔ kanoboilyigu.
9 Wakapa kava mumbanzu abɛ woko, okwononi iki na
ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ maɗiya (60). Okwononi gɔni iki mutu yi
ninɔ avanana ndi na muluku ɓemoti aka.
10 Okwononi ɓɛ ɓamibitɔ gɔni ko pisi ya yigyigyilya kaki
yanza. Okwononi ɓɛ iki mutu ninɔ ukwisa ndi ɓomikaki
ɓinza, ninɔ utilyaga ndi ɓobiko, ninɔ usukusaga ndi ɓatu
ko Kunzi magu*, ninɔ usingyaga ndi ɓatu ɓa kigyogyiso, na
ninɔ agyaga ndi ɓunza ka ɓopisi dididi.
11 Luki limoti, wakukpikonito ɓowoko niɓɔ ɓa mbɛyi
ɓasika aka kyɛ musasa muvanana kugya, ɓapá Kilisito
mugɔngu,
12 ɓimakya ka mungimbɔ kyɛ ika kani ɓaɓunini agumɛ
ninɔ ɓagyilya ndi ka mambwa.
13 Yɛki ɓakikogigu na tumatu tigya, ligubo kaɓu kuwa asi
kaamama aka ɓigbagba gba ko bomiso ɓaya ɓandaɓu. Na
ɓata, ɓikaga ɓatu ɓa ɓalumi, ɓanogulyo ka makpumuka
gbali na kanzina nilɔ kokwononigu.
14 Kinili, nakapa ambɛ ɓowoko niɓɔ ɓa mbɛyi ɓasika
ɓavanani, ɓaɓukuti, ɓamumula ɓandaɓu kaɓu, iba
ɓomuyoniso ɓakinonito no pisi niyɔ ɓatigwi mino na iɓɔ.
15 A ɓɛyɔ, ɓowoko ɓagɔgɔ ɓogwini ɓi, ɓaga kaɓiɓya Abili.
16 Luki limoti, mutu ko Kunzi muko yi kika na ɓowoko
ka livananza kaki, okwononi abiniki ɓuti kaɓu. Kuwa wa
gɔ wa, kanisa akwanana kaubinika ɓowoko niɓɔ aka ɓɔ ɓa
kɛgu na ɓambanzu, kani kikigu kuwa na ɓuti kugbɛ.
17 Ɓambɔku-mbɔku ɓa kanisa niɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓu
ɓinza, ɓokwononi kaiko na mukalya nganga yiɓa, kugbɛ ka
niɓɔ ɓaɓikyaga Mongoni Manza, ɓanatiwa.
18 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓikya ɓɛ:
«Wakakondilonitɔgu ngɔmbɛ munɔku kani anatikila

* **5:10 5:10** *usukusaga ndi ɓatu ko Kunzi magu:* Wanda gɔni Luka 7:44ɓatilyaga ndi mubiko ɓɛyɔ.

nganʉ[†].» Aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ: «Mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ.»

19 Ɓakasʉngʉlya mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa, wakoboilyonitɔgʉ mbɛyɨ kiki asɨ ka mʉnɔkʉ ka ɓadɛmʉ ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa.

20 Huyoyiso nɨɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ko misa ka ɓambanzʉ iba ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓangɨtɔ gɔnɨ.

21 Nakaʉɓɨkya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na ɓamalaika ɓotu, ambɛ gwi mʉtʉʉ nɨmɔ kanɨ wakakugʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka na mʉlɨlɨ.

22 Wakikonitɔgʉ ɓɨgala-gala kabisilya mʉmbanzʉ maɓɔkʉ kapa ligubo ka kanisa. Wakomotikononito gɔnɨ na ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. Wiɓuulya kʉgbɛ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.

23 Ko bulya yigomisaga kakʉ ya mʉma, na ko bulya ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ kakʉ, wakomwogɔnitɔgʉ asɨ liɓo aka, luki limoti mwagatʉ gɔnɨ mino ɨkya vinya.

24 Ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ inisaga ɓɨngbanganya kanɨ ɓakanakugʉ ngbanga. Luki limoti, nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ipupisaga kumbuso.

25 A ɓɛgɛyɔ, yɨgya yanza inisogo ɓɨngbanganya, gʉtʉgʉ nɨyɔ kinisogigʉ ɓɨkwa kakwananɨgʉ kaiko yakɨsʉma.

6

1 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓosunzu ɓokwononi kaʉɓanga ɓamombukwana-daɓʉ kʉgbɛ iba ɓakosikogonitɔgʉ lino ko Kunzi na kaɨna mʉtɨwɨ kusu ɓɨdɛ.

2 Nɨɓɔ ɓamombukwana-daɓʉ ɓa kʉsɔ wa baya, ɓakuminonito ɓɨdɛ kyɛ ɓa ɓamamaɓʉ ka baya. Luki limoti, ɓokwononi kaugugubya ɓɨnza kʉgbɛ kyɛ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanaga na ɨzangɨya kaɓʉ ɓɔ, ɓa ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ Kunzi ʉpaga.

Nɨlɔ wokwononi kaʉtɨwa na kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ilu nɨlɔ.

Mʉtɨwɨ ma kʉɓɔɓɔkʉ na ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ

3 Mʉmbanzʉ kapá mʉtʉʉ modi, kanɨ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikanɨ mʉtʉʉ nɨmɔ akaɓyɛnɛnɛ na baya kusu,

4 mʉtʉ yi nɨnɔ a na lɨmbɛngɨ lidingi na kibigʉ luki. Mʉsasa ma ɓoɗongoso na mosooni ko bulya isi yo mino, a kʉsɔ kakɨ abɛ koloɓu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ apága kʉwa imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanyɛ,

---

† **5:18 5:18** *anatikila nganʉ:* Wanda ka 1 Ɓakolito 9:9na mʉtʉmbʉlagɨ mi. **5:18 5:18** Wanda ka Yigilya 25:4; 1 Ɓakolito 9:9; Matayɔ 10:10; Luka 10:7.

5 na ɓoɗongoso kani kɛgʉ na muliɓo na ɓatʉ niɓɔ
yimibo kaɓʉ adangbikana, ɓaɓʉsala likpʉmʉka la lingʉnʉ.
Ɓasimaga ɓɛ kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na lingama.
6 A lingʉnʉ ɓɛ kabaya Kunzi a izangiya yidingi kika kani
wa na igyagya na nilɔ wa nolu.
7 A ɓɛyɔ, takodokugʉ ndi no luki kʉnʉ ka ɔɓili, takigigʉ
ndɛkɛ nolu ɓɛgɛyɔ.
8 Kinili, takika na malili na ɓotu, a ɓinza.
9 Luki limoti, niɓɔ ɓapaga kaiko na lingama ɓogulyaga
ka kʉɓɔɓɔkʉ, ɓigwinono ka kpaka pisi ka mʉsasa dididi
ma ɓungingi na manyɛnyɛ nimɔ uɓungusogo ɓambanzʉ,
ʉpʉta.
10 A ɓɛyɔ, mʉsasa mo ɓuyi a litino la mʉgbɛ ɓa ɓʉnyɛ
dididi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi na inguo ya mʉsasa mi
nimɔ ɓogwoni ndi ka baya, ɓogulya ka yigyogyiso yakpʉ.

Mʉtʉʉ ma muliɓo

11 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ ko Kunzi, nyikatʉ makpʉmʉka
nimɔ. Kisa ɓungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya,
na sipananisɔ, na limbɛngi linda na ɓʉwɛsɛɛ.
12 Hʉlanana lʉnga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo
na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kyɛ Kunzi ʉmaka ndi ko bulya
yi, ngbingo yi ninɔ wozukaga ndi mino likpʉmʉka la baya
kakʉ ko misa ka ɓatʉ ɓudingi.
13 Nakaʉɓikya likpʉmʉka li nili ko misa ko Kunzi ninɔ
apága ɔɓili ka makpʉmʉka masi, na kambwa ka Yeso-
Kilisito ninɔ ozukaga ndi likpʉmʉka la lingʉnʉ kambwa ka
Pɔsɔ Pilatʉ ɓɛ:
14 Ɓuulyaga mʉtʉʉ nimɔ ɓʉpá ndi, wika ɓitu kani wa
kɛgʉ na ɓɛɓɔ kadwɛ ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino.
15 Opuponoku ndɛkɛ ko ngbingo yi ninɔ Kunzi
oɓungusyaga ndi. A Kunzi ninɔ Mombukwana ngu, a
ɓemoti aka, a likpakpa la ɓʉnza, a Ngama ka Ɓangama, a
Mbʉkwono ka ɓamombukwono-dosu.
16 Kokwogigʉ iyi, ikaga ka ɓʉngbanganya niɓɔ
mʉmbanzʉ kakwananigʉ kakpʉɗa. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti
ninɔ aminoni, kɛgʉ gɔni na mʉtʉ ninɔ akwanana kamina.
Ɩbiba kʉ kaki no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asi ɓɛyɔ aka yɔ.

Mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓa lingama

17 Hʉɓikya niɓɔ ɓa na lingama ka ɔɓili wa mbiya-
mbiya wanʉ ambɛ kupónitɔgʉ ɓugindo. Ɓakobisonito
mʉtamanagi kaɓʉ ka mukumbo nimana mʉpʉtikana ma.
Luki limoti, ɓigʉmyi ko Kunzi ninɔ atipága makpʉmʉka
masi mudingi ɓɛ kyɛ togwi nomu magyagya.

18 Hʉɓɨkya ambɛ ɓiki kagya ɓʉnza, ɓiki ɓatʉ ɓa lɨngama
pisi ka yɨgyɨgyɨlya yanzanza, ɓanatʉngbʉlana na lɨmbɛngɨ
lanza, ɓanʉpápa gɔnɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
19 Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓibisilyo ndɛkɛ alɔngɔ wanza na nɨnɔ
kapʉtɨkanɨgʉ ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ akodoku iba ɓinisi ndɛkɛ
na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

20 Ɨwɛ Timotio, ɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ winisa nolu
ɓɨnza. Wasa ɓoɗongoso ɓaya payaya nɨɓayɔ kɛgʉ na
ɨzangɨya ko pisi ya baya. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga ɓɛ a yimibo
ambɛ kanɨ a kʉɓɔɓɔkʉ.
21 Ko bulya yimibo yi nɨyɔ aka yɔ, baya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓi
nɨɓɔ odongbikononi.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Ɓawai-dakɨ ɓasɨ ɓapɨkɨta ndɨ, ɓasa ɓɨyatʉlʉ. Luka nɨnɔ mʉnganga aka nɔ kasagʉ ndɨ. Pɔlɔ iba ndɨ ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini, otigoli kʉwa kukwakʉ aka. Kinili, akpikilya kʉwa ndɨ Timotio kapá mʉtɨwɨ, kyɛ ava ndɨ abɛ mikakɨ ɓɨkpɛ.

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wa muliɓo nɨmʉ. Akpɨkilya ndɨ kʉsɔ yi ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya abɛ ɨyɨ, iki na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ka Yeso, gʉtʉgʉ ɓakiko kagyagya. Iki gɔnɨ kaɨmɨnya na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ ɓɛyɔ Mongoni Manza aɓɨkyaga mino. Pɔlɔ omotiloku ɓɛ ʉlananatʉ ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ lʉnga, lʉnga lanza, a kʉwa ɓuwobi kaɨnda ka Mombukwono-dosu. Opipiloku ɓɛ Mukilisito wasɨ okwononi kagya ɓɛyɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Pɔlɔ akapá Timotio mʉtʉʉ *1:3-18*
Ɓɛyɔ mʉmbanzʉ okwononi mino kaiko sʉda wanza ka Kilisito *2:1-26*
Ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ ɓʉnɨ ka masyɛ ma muliɓo *3:1-9*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *3:10–4:8*
Yɨtangʉla, na yuuso ya muliɓo *4:9-22*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Ɛtika kaɓɨkyaga mongoni ma agʉmɛ wo ɔɓɨlɨ nɨnɔ ta na ɨyɨ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ mʉpaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɨzɨyɔ, ɓʉmɨnyɨlya kumbu, ɓʉpá mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ nakagugubyo ɨbɨba na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ ɓatɨtɛ ɓagyaga ndɨ mino. Biti na lɨsyɛ, namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nʉtamanaga mino ɓongbinga ɓasɨ ka malʉmba kamɨ.
4 Nɨyɔ natamanaga ɓɛyɔ uɗukusaga ndɨ mino ɓamomiso-miso, nogwa mʉsasa ambɛ nʉmɨnɨ iba lɨmbɛngɨ kamɨ otumi na magyagya.

5 Natamanagatʉ gɔnɨ baya kakʉ nɨyɔ ya lɨngʉnʉ, baya
nɨyɔ ka tɨtakʉ mukoyi ɓɛyɔ ka Loisi, na nɨyɔ ka amakʉ ɓɛyɔ
ka Euniki. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a gɔnɨ kʉsɔ kakʉ.
6 Kinili, nakautomosya ambɛ wakozunonito na apɛpɛ nɨnɔ
Kunzi ʉpá ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ nubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨpágʉ lɨmbɛngɨ la kʉɓangakʉ. Luki
limoti, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ atɨpága ngu, sɨpananɨsɔ na lɨmbɛngɨ
lo tombiii.
8 Wakikonito nɛkɨ no suni kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko bulya
ka Mombukwono-dosu. Wakikonito gɔnɨ no suni ko bulya
kamɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya kakɨ. Luki limoti, baya
kayigyogyiso pa imoti na ɨmɨ ko bulya Mongoni Manza
kaɓyɛnɛnɛ no ngu nɨyɔ Kunzi ʉpá.
9 Ɨyɨ nɔ atɨpá muhukuso, atɨmaka kaika ɓatʉ kakɨ. Kɛgʉ ko
bulya yɨgya yanza kusu, luki limoti, a ko bulya nɨyɔ osisilya
ndɨ mino ɓɛyɔ na katiwonisilo ɨzɨyɔ kakɨ. Atɨpá ndɨ ɨzɨyɔ yi
nɨyɔ ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya ɔɓɨlɨ.
10 Luki limoti, ɨzɨyɔ yi nɨyɔ inisa kʉwa mbɨya wanʉ
wa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku mino. Ɨyɨ nɨnɔ
ɗɨtaga ngu ya kukwakʉ na katiwonisilo ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ ko pisi ya Mongoni Manza.
11 Kunzi ɛtwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza abɛ atʉtʉmbwa
na muwonisilo.
12 Nakayigyogyiso ko bulya yi nɨyɔ. Luki limoti, na kɛgʉ
mino no suni kyɛ nakaiba ambɛ nɨgʉmya ka wanɨ. Nakaiba
ɓɨnza ambɛ a no ngu koɓuulyogo nɨlɔ ɛpá ndɨ kadwɛ ka
lɨsyɛ la mupipilo.
13 Wiko kaɓyɛ likingyosi la mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ
nuwonisilo. Wigwinonogo na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ
tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.
14 Ɓuulyogo ɓɨnza ko pisi yo ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ a
kʉsɔ kakʉ, mʉtʉʉ manza nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
15 Ɓɛgɛyɔ wo mino kaiba, ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Azia ɓesini
ɓi. Figɛlɔ na Ɛlɨmɔgɛnɛ ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.
16 Mombukwono-dosu okwilyi lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ
kumbu. A ɓɛyɔ, odogoku ɓi ɓongbinga ɓasɨ ketumiso
lɨmbɛngɨ, kanɨ kɛgʉ no suni kodoku kɛnda kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
17 Nɨyɔ osiloku ka Lʉma, ɛkɨsa na kɛkɛlɛ kadwɛ kʉ kwa
kʉ ɛmɨna ndɨ mino.
18 Mombukwono-dosu Yeso aminisitɔ ndɛkɛ ɓʉnza ko
Kunzi ka lɨsyɛ la mupipilo. Iyo, wakaiba ɓɨnza masɨ nɨmɔ
ɛgyɨlya ndɨ ka Ɛfɛsɔ.

2

Sʉda wanza ka Yeso-Kilisito

1 Ɨwɛ mikamɨ, kɨsa kaiko no ngu nɨyɔ okotukyoku pisi ka
ɨzɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
2 Nɨlɔ ʉkana ndɨ kanɨ nakaɓɨkyaga kambwa ka ɓadɛmʉ
ɓudingi, hʉɓɨkyaga gɔnɨ ɨwɛ ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ
ɓakwanana gɔnɨ kaukitisilyogo ɓɛngɛnɨ.
3 Baɨlya gɔnɨ ka yigyogyiso abɛ sʉda walɨngʉnʉ ka Yeso-
Kilisito.
4 Sʉda nɨnɔ ʉlananaga, kogulyogigʉ ka makpʉmʉka
ɓinzenge-nzenge ka ɓambanzʉ, kapa ɓɛ mombukwana-
dakɨ ogwi magyagya na ɨyɨ.
5 Mʉtʉ nɨnɔ agyaga masindani ma mbangʉ, kakwananɨgʉ
kopupo tutungyo kanɨ akapɨkɨta gbalɨ.
6 Na ɓata, mʉtʉ yi nɨnɔ ɨkɔgɔ ɓungu kadɨma tiko nɔ
akwanana kaiko mʉtʉ wa mambwa kalya malɨlɨ mi.
7 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya lɔ,
Mombukwono-dosu ʉpátʉ ngu kotombisyo masɨ.
8 Mʉtamana Yeso-Kilisito nɨnɔ a ndɨ ka lɨvananza ka
ngama Daudi. Opupa ndɨ ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kowonisilo.
9 Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nɨmɔ,
na mʉkandila na selegeni abɛ mʉgya-manyɛ. Luki limoti,
lɨkpʉmʉka ko Kunzi kɛgʉ ilu la kɨkpɨkɨla.
10 Kinili, nakapɨlya masɨ ko bulya ka nɨɓɔ Kunzi
ɨpʉnɨlyaga. Nakagya ɓɛyɔ iba ɨɓʉ ɓinisonitɔ gɔnɨ na
muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɨbɨba nɨyɔ
ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ:
Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti
na ɨɓʉ gɔnɨ.
12 Takokibyo, talya ndɛkɛ na ɨɓʉ gɔnɨ ɓʉngama.
Takamanganya, atɨmanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
13 Takiki ɓongbingbili, ika ɨyɨ wongbingbili aka,
kyɛ kakwananɨgʉ kaɨmanganyɨlya ɨyɨ mombukwana-dakɨ
yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

14 Hutomosyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, ʉɓɨkya
ɓɨngbanganya kambwa ko Kunzi ambɛ ɓakikonitɔgʉ kobiso
ɓoɗongoso na ɓambanzʉ ko bulya mino. Ɓoɗongoso kɛgʉ
na ɨzangɨya kyɛ ʉpʉtaga nɨɓɔ ɓikaga kaʉkana.
15 Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abɛ mʉtʉ wanza.
Wiko abɛ mʉgya-ligubo nɨnɔ kikogigʉ no suni ko pisi ya
ligubo kakɨ, nɨnɔ aɓɨkyaga ka ɓungbingbili Lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ.

16 Wasa mʉnzɨna ma payaya, nɨmɔ a di na ɓaya. Nɨɓɔ
ɓakpakpɨkanaga na imu ɓidukulaga kʉwa koɓungaga ɓyɨ
no Kunzi.
17 Mʉnzɨna kaɓʉ a kʉwa abɛ kʉmbʉɗʉ. Imeneo ɨɓʉ na
Fileto ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓungogoni ɓyɨ na lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ. Ɓonzingimosogo baya ka ɓambanzʉ, ɓanʉɓɨkya
ɓɛ lipupupo kusu ka ɓambʉkʉ igyonosoni ndɨ.
19 Luki limoti, muɓumbe mapʉ nɨmɔ Kunzi obisa ndɨ
a imu wa aka wa. Mʉnzɨna mi nɨmɔ ikpikaga kʉgʉ yi
nɨma: «Mombukwono-dosu umibatʉ ɓatʉ kakɨ», na gɔnɨ:
«Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mombukwono-dosu, asɨ
ɓʉnyɛ.»
20 Kʉsɔ wa ndaɓʉ yidingi, kikogigʉ asɨ na makpʉmʉka
ma ɔlɔ aka ikanɨ nɨmɔ ma fɨza. Luki limoti, ikagatʉ gɔnɨ
na nɨmɔ ma maɓaʉ na nɨmɔ ma tʉkʉtɔ. Ɓigugubyogo na
makpʉmʉka magɔgɔ ka ɓongbingo, magɔgɔ ka ɓongbinga
ɓasɨ.
21 Kinili, mʉmbanzʉ kasa muwonisilo ma kʉɓɔɓɔkʉ
mi nɨmɔ, ika kʉwa abɛ luki nɨlɔ ɓigugubyaga na ilu ka
ɓongbingo. Ika kʉwa ɨyɨ kamʉkana mombukwana-dakɨ
aka, ika na ɨzangɨya kʉ kakɨ. Ika gɔnɨ wakɨtʉlya kagya
makpʉmʉka manzanza masɨ.
22 Pɨkɨta mʉsasa manyɛ ma lɨwanza, wakɨsa ɓungbingbili,
baya, sɨpananɨsɔ, mazɨyɔ, pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓabibisaga
Mombukwono-dosu na lɨmbɛngɨ limoti.
23 Luki limoti, wasa ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi na nɨɓayɔ
kɛgʉ na ɨzangɨya. Wakaiba ɓɨnza ambɛ nɨyɔ yasɨ opupisaga
asɨ mosooni aka.
24 Wɨna sɛ, mʉgya-ligubo ko Kunzi kokwononigʉ kasaana.
Okwononi kaika na mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ. Iki mʉtʉ wakibo
kapá mʉtʉʉ na wa lɨmbɛngɨ lɨnda.
25 Okwononi kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓolutonogo na ɨyɨ mʉtʉʉ
na lɨmbɛngɨ lawɛsɛ, opuso Kunzi anuikasa mambɛngɨ kaiba
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
26 Kʉwa wa, ɓakwanana ɓata kainiso na tamanaga yanza,
ɓahʉkaga ka kpaka ka mumuyoniso nɨyɔ a ndɨ mino nɨ
ugwini na kaubisa kagya sɨpananɨsɔ kakɨ.

3

Nɨlɔ odoku ndɛkɛ ka masyɛ ma muliɓo

1 Wibatʉ ɓɨnza amɓɛ ka masyɛ ma muliɓo, ika ndɛkɛ
ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ.
2 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɨpa asɨ ɨɓʉ aka,
ɓatʉ ɓa mʉsasa mo ɓuyi, ɓatʉ ɓa kɨbɨba na ɓa kɨbɨnɨka.

2:19 2:19 Wanda ka Lɨtatanga 16:5.

Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉtʉmbwa Kunzi, ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ ka ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓatʉ ɓubuɗiso lɨkpʉmʉka na nɨ ɓakɛgʉ kaɓanga makpʉmʉka ko Kunzi.

3 Ɓika ndɛkɛ ɓapʉ, kanɨ ɓakɛgʉ no kumbu. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓatʉ ɓo ɓou, ɓatʉ ɓʉɗɨya kanɨ ɓakɛgʉ kapa ɓʉnza.

4 Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉgyagyana, ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ na ɓakɨbɨnɨka. Ɓapaga ndɛkɛ magyagya ma ɔɓɨlɨ kakɨtaga Kunzi.

5 Ɓinisanaga ndɛkɛ abɛ ɓatʉ ko Kunzi, luki limoti ɓanɨna ngu kakɨ payaya. Wakikonito ka mʉɗɔngɔ ka inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.

6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓogulyaga ka ɓandaɓʉ, ɓanʉɓɔɓɔ ɓoko nɨɓɔ ɓabaɨlyaga makpʉmʉka masɨ. Ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓʉnyɛ ʉkʉkʉmɨlyaga ɓɨkɔkɔkɔ nɨ ɓakɛgʉ ɓakamaga ka baya. Ɓogulyaga kʉwa ka ɓopisi ɓaya mʉsasa dididi.

7 Ɓapaga ɓongbinga ɓasɨ ɓɛ ɓiki kaʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti ɓakibagʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.

8 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ * ɓobisa ndɨ mino ɗongoso na Musa, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓo mino kobiso ɗongoso na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Yimibo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ oputikononi, baya kaɓʉ a kʉwa payaya.

9 Luki limoti, ɓakidukuligʉ ndɛkɛ kyɛ ɓungingi kaɓʉ inisono ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛyɔ igyonosa ndɨ mino na Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ.

Mʉtɨwɨ ma muliɓo

10 Luki limoti, ɨwɛ wɛɓyɛ pima ka mʉtɨwɨ, ka yɨgya, ka tamanaga, ka baya, ka lɨmbɛngɨ lɨnda, ka sɨpananɨsɔ na ka ɓungbingbili.

11 Watʉ kaiba ɓɛyɔ ɓegyogyisa ndɨ mino na ɓɛyɔ nalya ndɨ mino kumbu ka Atiokia, Ikonio, na kʉ ka Lusetula. Nigyogyisa ndɨ kʉgbɛ, luki limoti, Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ka yigyogyiso yi nɨyɔ yasɨ.

12 A ɓɛyɔ, ɓakwanana kaugyogyiso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kaɓyɛ Kunzi ka ɓungbingbili ko pisi yɨmatɨkana na Yeso-Kilisito.

13 Luki limoti, ɓatʉ ɓanyɛ na ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓidukulaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ. Ɓika kauɓɔɓɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ, kumbuso yi, ɓʉɓɔɓɔ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.

14 Luki limoti, ɨwɛ wigwinonogo ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓuwonisila ndɨ, waɓɨnɨkyana na lɨmbɛngɨ limoti. Wakaumiba ɓinza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisila ndɨ.

---

* **3:8 3:8** *Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ:* A ndɨ mino ma liyuda nɨmɔ ɓʉlʉkaga ndɨ ɓamazi ɓa Misili nɨɓɔ ɓokpiko lɨkpʉmʉka kaɓʉ ka kɨtaɓʉ yo Pupo 7:11, 22.

15 A ɓɛyɔ, wibaga Moɓiso Motu katʉkya ka limiki aka.
Akwanana kaʉpá yimibo kyɛ winisono na muhukuso pisi
kabaɨlya Yeso-Kilisito.
16 Moɓiso Motu masɨ ikpikaga pisi ka yimibo ko
Kunzi. A na ɨzangɨya kowonisila lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ,
katɨwa, koyoyiso na kaʉnanaga ɓambanzʉ kakpakyana ka
ɓungbingbili.
17 Kʉwa wa gɔ wa, mʉtʉ ko Kunzi ika wakiɓungusyo
ɓɨnza, iko wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masɨ.

4

1 Nakaʉgbɨtyaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-
Kilisito nɨnɔ akɔ ndɛkɛ ngbanga ka nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ, na nɨnɔ odoku ndɛkɛ abɛ ngama ɓɛ:
2 ɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ, iki ko ngbingo
wanza ikanɨ ko ngbingo wanyɛ. Yoyiso, wanutumiso
ɓambanzʉ mambɛngɨ pisi ka mʉtɨwɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda
kʉgbɛ.
3 A ɓɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ
ɓakapagʉ ndɛkɛ ɓata mino kaʉkana muwonisilo ma
lɨngʉnʉ. Luki limoti ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɓɨɓya mʉsasa kaɓʉ
aka. Ɓikungulaga ndɛkɛ ɓikululu na ambaza ka ɓowonisili,
ɓanʉɓɨkya nɨlɔ ɓapaga kaʉkana.
4 Ɓɨdʉlaga ndɛkɛ motili ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ,
ɓanʉkana asɨ ɓabɨbʉ ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ aka.
5 Luki limoti, ɨwɛ, wiɓuulyatʉ ka makpʉmʉka masɨ,
pɨlya yigyogyiso, gya ligubo kakʉ lo Mongoni Manza, wika
mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ko Kunzi.
6 A ɓɛyɔ, ka nɨlɔ endi ɨmɨ, na kʉwa ɨmɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓɛpí
abɛ apɛpɛ. Ngbingo kamɨ wa kukwakʉ itulyonini.
7 Nulononini ɓi lʉnga lanza, nadwɛ ka muliɓo ma
mbangʉ kamɨ, noɓuulyaga baya.
8 Mbɨya wanʉ, mʉkalya ma ɓututungyo a kʉwa
kɛɓʉndaga. A ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓungbingbili nɨɓayɔ
Mombukwono-dosu, nɨnɔ zozi walɨngʉnʉ ɛpá ndɛkɛ ka lɨsyɛ
nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino. Kɛpígʉ ndɛkɛ asɨ ɨmɨ aka, luki limoti,
ʉpá ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kamɨna wa opuponoku
ndɛkɛ mino.

Mʉtɨwɨ dididi

9 Gya ngu kekpuɗoku ɓɨgala-gala.
10 A ɓɛyɔ Dɨma esoni, a wakɨpá ka lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ wa
masyɛ mi nɨma, ogoni ndɨ ka Tesalonika. Kɛlɛsɨkɛ aga ka
Galatia, Tito aga ɨyɨ ka Dalamatia.
11 Luka mʉkaka aka nɔ ta na ɨyɨ. Mʉvatʉ ɓanʉ Malɨkɔ
kyɛ ɛtʉngbʉla ɓanʉ ka ligubo.

12 Natiki ɓi Tikiko ka Ɛfɛsɔ.
13 Wakika ɓanʉ kodoku, wɛvɨlya koti nɨnɔ nasa ndɨ ka
Tolowasi kʉ ka Kalapɔ. Idulyokutɔ gɔnɨ na lukutu ya
ɓakɨtaɓʉ, kʉgbɛ nɨyɔ yo bokuto.
14 Mutwo-mabɨsya ɓɛyɔ ka Alesandulia egyogyisa ndɨ
kʉgbɛ. Mombukwono-dosu akalyatʉ ndɛkɛ ka yɨgya yi nɨyɔ.
15 Wɨmɨnyatʉ gɔnɨ ɨwɛ na ɨyɨ kyɛ obisaga ndʉkʉ
ɓoɗongoso kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kusu.
16 Wa napʉnga ndɨ mino kasamba ka mambwa, kɛgʉ ndɨ
na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a ndɨ ka mutili kamɨ.
Ɓɛsa ndɨ ɓasɨ ɓɨgbʉ, Kunzi ʉpɨlyɨtɔ!
17 Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatʉ ndɨ, ɛpá ngu
kaɓɨkyaga Mongoni Manza kadwɛ ka muliɓo ɓɛ kyɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓʉkanɨtɔ. Ehukusaga ndɨ ka manzʉ
ko sukopi.
18 Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ndɛkɛ ka makpʉmʉka
manyɛnyɛ masɨ, ehukusogo, emingyiso ka Ɓʉngama kakɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mombukwono-dosu avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

19 Namuusito Pelesila ɨɓʉ na Akila pa imoti na lɨvananza
ka Ɔnɛsifɔlɔ.
20 Ɨlasɨtɔ otigoli ɓi ka Kolito. Nasi ɓi Tolofimo ka Milɛtʉ
kyɛ o ɓi na nzʉyɨ.
21 Gya yapʉ kodoku kambwa wa syangasʉ.
Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya sɛ kʉwa ɓomomosu
ɓagɔgɔ ɓasɨ ka baya ɓumumuusogito gɔnɨ.
22 Mombukwono-dosu uɓuulyogito.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito nɨmʉ. Tito kɛgʉ ndɨ ɨyɨ Muyuda abɛ Pɔlɔ, luki limoti, apʉna ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya Yeso, na ɓakpakyanaga ndɨ na Pɔlɔ ɓongbinga ɓasɨ kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balʉwa yi nɨmʉ atakanya ndɨ Tito ko uzu wa Kɛlɛtɨ. Pɔlɔ asa ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ʉpʉnagɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉmamalya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso. Akwanana ndɨ gɔnɨ kauwonisilo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaiko luga kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓokwononi mino kakpokyon-iso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ikanɨ ɓomiki, ikanɨ ɓosunzu mʉtʉʉ, na ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaʉmamalya ɓatʉ nɨɓɔ baɨlya okwononi mino kaiko.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-4*

Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *1:5-16*

Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *2:1–3:11*

Yuuso ya muliɓo *3:12-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na mʉgya-ligubo ko Kunzi na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛtɨka ndɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ na kyɛ numibisi lɨngʉnʉ iba ɓiki ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ.

2 Kʉwa wa gʉwa, ɓiko na mʉtamanagɨ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kunzi nɨnɔ kaɓɨkyagɨgʉ ɓɔngɔ, atiwonyogoni ndɨ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kambwa kagya makpʉmʉka masɨ.

3 Nɨyɔ ngbinga ɨtʉlyana kʉwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndɨ ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kakɨ. Epóku ndɨ mon-goni mi nɨmɔ, ɛkpamya kʉwa ɓɛ naɓɨkyagɨ.

4 Nukpikilyi ɨwɛ Tito balʉwa yi nɨmʉ, mikamɨ walɨngʉnʉ nɨnɔ ta na ɨwɛ luki limoti ka baya. Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na ɨwɛ.

Tito akaumomosa ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa ka Kɨlɛtɛ

5 Nusi ɓi ko uzu wa Kɨlɛtɛ komosisyo ɓopisi ɓaya mogubo nɨɓayɔ osikoni ɓi, kaumomoso ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa makanisa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ nʉpí ɓi mino mʉtʉʉ.

6 Mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ. Okwononi kaiko na muko ɓemoti aka. Ɓomikakɨ ɓokwononi kaiko ɓakilisito, nɨ ɓakɛgʉ na yɨgya yanyɛ ikanɨ mʉ mapʉ.
7 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa kamalya kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ, kyɛ a zamʉ nɨnɔ andaga makpʉmʉka ko Kunzi. Kokwononigʉ kaiko mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lidingi, ikanɨ wa lɨmbɛngɨ likuɗu, ikanɨ wa lɨbʉma, ikanɨ nɨnɔ mʉsaana na ɓambanzʉ, ikanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akakɨsa kangamɨkana ko pisi yanyɛ.
8 Luki limoti, okwononi iki mʉtʉ yi nɨnɔ a wakɨtʉlya kaʉtɨlya ɓobiko na nɨnɔ apaga ɓʉnza. Okwononi iki mʉtʉ wa yimibo, wongbingbili, wotu na nɨnɔ kɛgʉ lɨmbɛngɨ ɓikpo.
9 Okwononi igwinonogo ɓingbufu ka Lɨkpʉmʉka ko Kunzi nɨlɔ la lɨngʉnʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ ɓawonisila ndɨ. Kʉwa wa, akwanana kaʉtɨwa ɓambanzʉ ko pisi ya lɨngʉnʉ, na kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓiko kakɨsa koyikoso lɨkpʉmʉka kakɨ.
10 A ɓɛyɔ, a na ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ ɓudingi, ɓipuuu luga ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓoɓinikyononi. Liguba kaɓʉ nɨ yɨnzɨnzɨnya aka na kaʉɓɔɓɔ ɓɛngɛnɨ.
11 Okwononi kaudokisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓapanzaga ɓandaɓʉ ɓayasɨ na mʉtʉʉ manyɛ, ɓanakɨsa ɨɓʉ kangamɨkana no pisi yanyɛ.
12 Ɓemoti ka ɓogyalandʉ kaɓʉ nɨnɔ a gɔnɨ Mʉkɛlɛtɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓakɛlɛtɛ ɓa masyɛ masɨ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, ɓanyama ɓʉɗɨya, ɓakapagɨgʉ ligubo na mambɛngɨ usomikononi no nzoyi ya malɨlɨ ɓikpo.»
13 Mʉtʉmbʉlagɨ mi nɨma a ma lɨngʉnʉ. Kinili, okwononi kauyoyiso yapʉ, iba ɓiki na baya yo ngbingbili.
14 Kʉwa wa gʉ wa, ɓasa kaɓyɛ ɓomongoni ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓayuda, na mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓosonononi ndɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
15 Makpʉmʉka masɨ a manzanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ɓanza ko misa ko Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ikaga lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓanyɛ ko misa ko Kunzi, na nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yimibo na mambɛngɨ kaɓʉ ikaga ka ɓʉnyɛ aka.
16 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti, yɨgya kaɓʉ a di. Ɓa ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉpagɨgʉ, ɓa na mʉ mapʉ na ɓakakwananagɨgʉ kagya ligubo lanza gʉtʉgʉ limoti aka.

2

Mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ

1 Luki limoti, ɨwɛ, nakaʉɓɨkya ambɛ ʉtɨwa ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ.

2 Hʉɓikya ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓalʉkʉ ɓi ɓɛ ɓiki ɓatʉ ɓa
kiginyilyo, ɓiki ɓatʉ niɓɔ yigya kaɓʉ akapá ibiba ni
ɓakɛgʉ mambɛngi ɓikpo, ɓiki ɓakisulyo ka baya, ɓatʉ ɓa
sipananisɔ na niɓɔ ɓa limbɛngi linda.
3 Hʉɓikya gɔni ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoko ɓi ɓɛ ɓiki na yigya
niyɔ okwononi ko misa ko Kunzi, ɓakikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa
ɓanvɛnvɛ ikani ɓadangbala ɓa makana. Luki limoti, ɓiki
ɓatʉ ɓʉpá mʉtiwi manza,
4 ɓuwonisi ɓasika ɓi niɓɔ ɓa ka ɓovononi kaika na
sipananisɔ na ɓambʉnyaɓʉ na ɓomikaɓʉ,
5 ɓiki ɓotombiii, ɓiki na ɔɓili wanza, ɓoko ɓakigugubyo
ka ɓandaɓʉ kaɓʉ, ɓatʉ ɓa yigya yanza, ɓanʉɓanga
ɓambʉnyaɓʉ. A ɓɛyɔ, iba mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kotumbwonitɔgʉ likpʉmʉka ko Kunzi.

6 Okwononi gɔni kautumisa ɓawanza mambɛngi ɓɛ ɓiki
na tamanaga yanza.
7 Ɨwɛ mombukwana-daki yi, wokwononi kaika likingyosi
pisi ka yigya yanza. Mʉtʉʉ kakʉ iki ma lingʉnʉ, na nimɔ
okwononi.
8 Mʉnzina kakʉ iki mongbingbili nimɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananigʉ kobuɗiso. Kika ɓɛyɔ, ɓomuyoniso
kakʉ ɓogwa suni ni ɓakɛgʉ na likpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ
limoti aka nilɔ ɓakwanana kaɓikya ko bulya kusu.

9 Okwononi ɓɛ ɓosunzu ɓʉɓangi ɓamombukwana-daɓʉ
ka ɓopisi ɓayasi. Ɓanagya mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓiko mino kapa
kani ɓakɛgʉ kagya na iɓʉ ɓoɗongoso,
10 ikani kaiɓo mukumbo kaɓʉ. Luki limoti, okwononi ɓiki
ɓongbinga ɓasi ɓatʉ ɓanza, ɓatʉ ɓakʉkana iba ɓapí ibiba
ka mʉtʉʉ masi ko Kunzi, Muhukuso kusu.

11 A ɓɛyɔ, Kunzi owonisila ndi iziyɔ kaki ka ɓatʉ ɓasi, kyɛ
ɓinisoni na muhukuso.
12 Ɨziyɔ yi niyɔ atiwonisilogo kaasa yigya yanyɛ na mʉsasa
ma ɔɓili. Kʉwa wa gʉ wa, takwanana kaiko ka ɔɓili yi nimʉ
ɓatʉ ɓotombii, ɓongbingbili, na ɓakigwinonogo na Kunzi.
13 Kinili, takwanana kaɓʉndilaga lisyɛ lanza nilɔ tobiso
mino mʉtamanagi. Ka lisyɛ nilɔ, ibiba ko Kunzi mudingi na
Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndɛkɛ.
14 Ɨyi mombukwana-daki apóni ndi ɔɓili kaki ko bulya
kusu. Agya ndi, ɓɛ kyɛ atikʉlagi ka ɓʉnyɛ ɓasi, atingumoso
ko misa ko Kunzi. Tiita kʉwa ɓatʉ kaki ɓikpɛ, niɓɔ ɓiko
ɓongbinga ɓasi ɓakitʉlya kagya likpʉmʉka lanza.

15 A ɓɛyɔ, nilɔ a likpʉmʉka nilɔ wokwononi kaamalya no
ngu. Hutumiso ɓambanzʉ mambɛngi, wanuyoyiso. Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kundungulyogonitɔgʉ.

3

Yɨgya ka ɓakilisito

1 Hutomosyo ɓatʉ ɓasɨ ambɛ ɓiki ɓakisiso kambwa ka
ɓangama ɓasɨ. Okwononi ɓʉɓangɨ, ɓiko ɓakɨtʉlya kagya
ɓʉnza.
2 Ɓakikonitɔgʉ kaʉtʉmbwa ɓambanzʉ, kasaana. Luki
limoti, ɓiki na yɨgya yanza, ɓonowonisilo ɓongbinga ɓasɨ
ɓutombiii na ɓatʉ ɓasɨ.
3 A ɓɛyɔ, kambwa, iɓusu ta ndɨ gɔnɨ ɓongingi, ɓatʉ
ɓuɓuno mʉtʉʉ ko Kunzi na niɓɔ ɓuɓungogo. Ta ndɨ
ɓosunzu ɓa mʉsasa manyɛ na yɨgya dididi. Ɔɓɨlɨ kusu
a ndɨ wanyɛ, mutumo na mʉsasa. Ɓakatɨpagɨgʉ ndɨ na
takapananagɨgʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.
4 Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndɨ
ɓambanzʉ ɓʉnza na sɨpananɨsɔ kakɨ,
5 atihukusa ndɨ. Kagyagʉ ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ta ndɨ na yɨgya
ya ɓungbingbili, luki limoti a ndɨ pisi ka lɨmbɛngɨ kakɨ lo
kumbu. Atihukusa ndɨ gɔnɨ pisi ka yɨsʉkʉsaga ya yɨɓʉkʉta
yambɨya, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá ɔɓɨlɨ wambɨya.
6 A ɓɛyɔ, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi
atiɗukilyoni ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨgbɨya-gbɨya.
7 Kʉwa wa gɔ wa, pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, atiitisa ɓongbingbili
ko misa ko Kunzi katɨpá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨnɔ tikaga
na mʉtamanagɨ mi.
8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ.

Nakapa ambɛ wamalya yapʉ katɨwa lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba
ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓɨnikyana Kunzi ɓidukulogi kagya ɓʉnza
aka. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a lanza na la ɨzangɨya ko bulya ka
ɓambanzʉ.
9 Luki limoti, nyɨka ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi, ɓabɨbʉ
ɓaya puponogo ka ɓotitonu, mosooni na ɓoɗongoso ko
bulya mʉtʉʉ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ a payaya, kɛgʉ
na ɨzangɨya.
10 Mʉmbazʉ kiko kaugbonoso ɓambanzʉ, muyoyiso
nganga yɨɓa. Kumukoni, watɛ ka kpɔlɔ.
11 A ɓɛyɔ, inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓungogo. Ko
pisi yakidukulogo na lɨkpʉmʉka lanyɛ, akaɨmakya nɨ ɨyɨ
mumbukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ ka mʉngɨmbɔ.

Mʉnzɨna ma muliɓo

12 Nʉtɨkɨlyatʉ ɓanʉ Alitemisi ikanɨ Tikiko. Ɓakadwɛ kʉ,
wagya kɛkɛlɛ kodoku iba tabanganɨ ɓanʉ ka Nikopoli. A
ɓɛyɔ, nosisilyi ɓi kaika kʉ ɓɛyɔ ko ngbingo wa syangasʉ.
13 Muɓungusilyogo zozi nɨnɔ ina ɓɛ Zenasi ɨɓʉ na Apɔlɔ
lɨgʉndʉ ɓɨnza, iba ɓakozongonitɔgʉ tʉmatʉ.

14 Okwononi gɔnɨ ɓɛ ɓatʉ kusu ɓibononi kagya ɓʉnza,
iba ɓikitɔ gɔnɨ kausingyo nɨɓɔ ɓiko ka yangya ya lɨngʉnʉ.
Ɓakagya ɓɛyɔ, ligubo kaɓʉ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ.
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ta pa imoti na ɨɓʉ, ɓumuusogito.
Tumuusogitɔ gɔnɨ ɓomomosu ka baya.
Łzɨyɔ ko Kunzi iki na iɓunu ɓasɨ.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Filimono
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wai-dakɨ ɓɛyɔ ka Filimono nɨmʉ. Filimono a ndɨ ɨyɨ Mʉkɔlɔsɨ, a ndɨ gɔnɨ mʉtʉ mudingi ka gʉɗʉ yi nɨnɔ. Amʉkana ndɨ Pɔlɔ nɨ anaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kolipyagʉ, aɓɨnɨkyana ndɨ, ingyo ka mʉɗɔngɔ ka ɓakilisito.

Luga ka ɓosunzu ka Filimono, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndɨ, aga ndɨ kʉ Pɔlɔ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza nɨmɔ akanzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kʉwa ndɨ ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kʉwa ndɨ Filimono balʉwa yi nɨmʉ kaɓɨkya ɓɛ apɨlyɨ Onesimo, kyɛ ɓakpakyana ndɛkɛ na ɨyɨ ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Filimono akwanana ndɨ kagya na Onesimo nɨnɔ a ndɨ musunzu kakɨ, ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, ikanɨ gʉtʉgʉ kamwɔ aka. Pɔlɔ ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ka balʉwa yi nɨmʉ ɓɛ kavonitɔgʉ Onesimo ɓata abɛ musunzu nɨnɔ akyaga ndɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ okwononi atɨlyɨ ɓɨnza, kyɛ ɓa kʉwa ɓʉmatɨkana ka Yeso-Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya ka Filimono *4-7*
Pɔlɔ akaɨtatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo *8-22*
Yuuso ya muliɓo *23-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito,
takakpiko balʉwa yi nɨmʉ pa imoti na mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio.
Takaukpikilyo ɨwɛ Filimono, momosu wa sɨpananɨsɔ na
nɨnɔ tagyaga na iɓunu ligubo pa imoti,
2 na mʉsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu ɓɛyɔ
ka Alikipɔ nɨnɔ ta na ɨɓʉ kaʉlanana ko bulya baya na ɓatʉ
ɓa Kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga kʉ kakʉ.
3 Ɨzɨyɔ na Mazɨyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

4 Filimono, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ
nɨ nanʉtamana ka malʉmba.

5 A ɓɛyɔ, nʉkanagatʉ mongoni ma sɨpananɨsɔ kakʉ
ko bulya ka ɓakilisito ɓasɨ na nɨmɔ ma baya kakʉ ka
Mombukwono-dosu Yeso.
6 Nakakʉnga Kunzi ɓɛ baya nɨyɔ atɨmatano mino na
iɓunu aɓʉkʉtɨ masɔlɔ makpʉ. Huwonisila nɛkɨ ɓambanzʉ
ɓʉnza ɓasɨ nɨɓɔ ta na iɓu ka ɔɓɨlɨ kusu pisi ka yɨmatanaga
na Kilisito.
7 Mamakɨ, a ɓɛyɔ, nogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ na
lɨmbɛngɨ kamɨ a litumo ko bulya sɨpananɨsɔ kakʉ, kyɛ
utumisatʉ ɓakilisito mambɛngɨ.

Pɔlɔ akaɨtatanaga ko bulya ka Onesimo

8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kilisito ɛpá mino ɓʉngama kaʉkpamya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ wokwononi kagya,
9 no ɓi kapa kaʉkʉnga luki limoti ko lino la sɨpananɨsɔ.
Ɨmɨ Pɔlɔ, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓɛyɔ no mino ɨyɨ, na mbɨya wanʉ
ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito.
10 Nakaɨtatanaga na ɨwɛ wa no mino ka bɔlɔkɔ ko bulya
ko mikamɨ ɓɛyɔ ka Onesimo, nɨnɔ a kʉwa mikamɨ pisi ka
baya.
11 Kambwa, a ndɨ mʉtʉ wa payaya kʉ kakʉ, luki limoti,
mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mʉtʉ wa ɨzangɨya kʉ kakʉ na kʉ
kamɨ.
12 Mbɨya yi nɨmʉ, nakaumigisilyo ya kakɨ, a kʉwa abɛ
mutabi ma nzʉyɨ kamɨ.
13 Ɨmɨ, no ɓi kapa ambɛ iki ɓuwobi na ɨmɨ kʉnʉ. Ngbingo
yi nɨnɔ no mino ka bɔlɔkɔ wanʉ ko bulya Mongoni Manza,
iki ɓi kegugubyo ka pa kakʉ.
14 Luki limoti, nakakwananigʉ ɓi kagya ɓɛyɔ nɨ naku-
muusigʉ. Nakɛgʉ gɔnɨ kapa ɓɛ gya ɓʉnza pisi ko ɓou, luki
limoti, nakapa ɓɛ gya na lɨmbɛngɨ lanza.
15 A ɓɛyɔ, nakaɨna abɛ Onesimo ʉsa ndɨ ko ngbinga
mʉkɛɗɛ aka, luki limoti mika kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ ɓongbinga
ɓasɨ.
16 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata asɨ musunzu aka, luki limoti,
a kʉwa na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga musunzu, a kʉwa mo-
mosu mʉpaka. Ɓɛgɛyɔ napaga mino ɨmɨ kʉgbɛ, okwononi
kʉwa ɨwɛ kapa ɓata kʉgbɛ kakɨtaga, abɛ musunzu, na kʉwa
ɓata abɛ momosu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
17 Kika nɨ wɛvaga abɛ wai-dakʉ, mʉtɨlya ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ kiko ɓi ɨmɨ aka.
18 Kʉgya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ a ndɨ na luɓu kakʉ, imuuso
kʉwa ɨmɨ.
19 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Ɨmɨ nɔ
nʉkalya ɓanʉ luɓu kakɨ nɨ wokoɓusoligʉ sɛ ambɛ ɨmɨ nɔ
nudulyoku ndɨ no mongoni ma muhukuso.

20 A ɓɛyɔ mamakɨ, ɨgyɨlya ɓɛyɔ ko lino ka Mombukwono-
dosu, wetumisa lɨmbɛngɨ abɛ mamakʉ kʉsɔ ka Kilisito.
21 Wa no mino kaukpikilyo wanʉ, na na baya ambɛ
wagyatʉ ɓɛyɔ nukpikilyi mino, nakaiba ambɛ wagyatʉ
gʉtʉgʉ kakɨtaga wa.
22 Pa imoti na nɨyɔ, iɓungusilyagatʉ gɔnɨ pa ya ɓusisini,
kyɛ na na baya ambɛ pisi ka likungoni kunu, tɨnananatʉ
ɓata.

Yuuso ya muliɓo

23 Epafalasɨ, nɨnɔ ta na ɨyɨ kʉnʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka
Yeso-Kilisito, umuusogito.
24 Malɨkɔ, Alisitaliko, Dɨma pa imoti na Luka, ɓomika-
mama nɨɓɔ tagyaga na ɨɓʉ ligubo, ɓumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Moɓiso ɓɛyɔ ɓukpikilya ndɨ mino Ɓebelenia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨmʉ ɓukpikilya ndɨ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓapʉnaga ndɨ kaɓɨɓya Kilisito. Ɓakamibigʉ mʉtʉ yi nɨnɔ akpika ndɨ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ kyɛ akatʉkya ko Moɓiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lɨngʉnʉ. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓa mambwa kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓakɨsa ndɨ mino kaɨsʉma. Kinili, ɓukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, na ɓakosonitɔgʉ pisi yi nɨyɔ.

Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉkananatʉ ko ngbinga ɓemoti na Ɓayuda. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ, okwononi amwɨ nyama ko bulya apɛpɛ. Kunzi apɨlyatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ. Balʉwa yi nɨmʉ akatʉmbʉlaga ɓɛ yʉkanana yambɨya yi nɨyɔ Kunzi obiso a ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mikakɨ okitogito nɨyɔ ya mambwa.

A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yeso-Kilisito ʉgyɨlya ɓomikya-ɓambanzʉ okitogito nɨyɔ ɓamalaika, ikanɨ Musa, ikanɨ Aluni ikanɨ Yɔsʉa ɓagya ndɨ. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓasɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, kɛgʉ ɓata na mʉsasa kapá nyama ka apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. Luki limoti, Kunzi apɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kakɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Miko Kunzi a mʉtʉ mudingi *1:1-3*
Yeso a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika *1:4–2:18*
Yeso a mʉtʉ mudingi kakɨtaga Musa ɨɓʉ na Yɔsʉa *3:1–4:13*
Yeso a kumu-kumu *4:14–7:28*
Yeso odoku ndɨ na yʉkanana ya kʉgʉ kakɨtaga nɨyɔ ya mambwa *8:1–9:22*
Apɛpɛ ka Yeso a ɓemoti aka na a nɨnɔ wa muliɓo *9:23–10:31*
Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka ɓatʉ ɓa baya yidingi ɓa ɓʉndɛlɨ *11:1-40*
Toɓyini yɨgya ka Yeso *12:1–13:19*
Malʉmba, na yuuso ya muliɓo *13:20-25*

Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓambanzʉ pisi ko Mikakɨ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓotitosu nganga ɓɨkyɔ,
na ka ɓopisi dididi pisi ka ɓogyalandʉ.
2 Luki limoti, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, ka masyɛ ma muliɓo
mi nɨmana to mino ma, akatɨnzɨnɨlya pisi ko Mikakɨ.

Agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ko Mikakɨ, abiso ɓɛ ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ
mombukwana makpʉmʉka masɨ.
3 Miki yi nɨnɔ a ɓʉngbanganya ɓa ɨbɨba ko Kunzi, a
likingyosi la lɨngʉnʉ ko Kunzi ɓɨkpɛ. Akpokyonisogo
ɔɓɨlɨ ɓɛyɔ okwononi mino pisi ka mʉnzɨna kakɨ mo
ngu. Nɨyɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ, ika kʉwa ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Ɓamalaika

4 Miki a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika, kinili, Kunzi
apóni lino lidingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ kaɓʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka
ɓɛ:
«Łwɛ, wa mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ kʉwa nɨ abakʉ.»
Kanaɓikyigʉ ndɛkɛ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
«Łmɨ, nika ndɛkɛ abakɨ,
ɨyɨ Mikamɨ.»
6 Luki limoti, wa Kunzi a ndɨ mino katikoku Mikakɨ wa
mambwa ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ɓamalaika ɓasɨ ko Kunzi ɓokwononi kabibiso.»
7 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ko bulya ka ɓamalaika ɓɛ:
«Kunzi ʉgyaga ɓamalaika kakɨ kaiko abɛ muvivi*
ɓagya-ligubo kakɨ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.»
8 Luki limoti, aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ko bulya ko Mikakɨ ɓɛ:
«Kunziooo, ɓuliki kakʉ ɓa ɓʉngama,
a ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Wokpokyonisa ɓʉngama kakʉ ka ɓungbingbili.
9 Wapa lɨkpʉmʉka longbingbili,
wakya nɨlɔ lanyɛ.
Kinili, Kunzi,
Kunzi kakʉ, umomosa ndɨ,
ugboɗya molingo,
ʉpʉnaga ɨwɛ aka luga ka ɓawai-dakʉ.»
10 Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:
«Katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, ɨwɛ, Mombukwono-dosu nɔ
wagya ndɨ ɔɓɨlɨ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ligubo la maɓɔkʉ kakʉ.
11 Masɨ nɨmɔ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ɨwɛ wika ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.
Lɨtɔmbʉ na lɨsyɛ oɓuɓa ndɛkɛ ɓitu abɛ ɨnzanza ya kutuko.
12 Oɗukufaga ndɛkɛ abɛ ɓotu,
a ɓɛyɔ, ɓigomosyana ndɛkɛ abɛ ɓotu.

1:5 1:5 Wanda ka Mambʉ 2:7; 2 Samueli 7:14; 1. * **1:7 1:7** muvivi ka Ligiliki a limbɛngɨWanda ka Mambʉ104:4 **1:9 1:8-9** Wanda ka Mambʉ 45:7-8.

Luki limoti, ɨwɛ wika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ aka, ɔɓɨlɨ kakʉ
kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
13 «Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
Wika ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubisa ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili wa ɓakagba kakʉ.»
14 Ambɛ, ɓamalaika ɓakɛgʉ mbɛyɨ asɨ mambɛngɨ nɨmɔ
aka mɔ agugubyaga Kunzi? Ʉtɨkaga kausingya ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma ɨzangɨya yidingi

1 Kinili, okwononi tidukulogi kʉgbɛ kaigwinono lɨngʉnʉ
ka mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ, kyɛ takoɓungogonitɔgʉ.
2 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna nɨmɔ ɓamalaika ɓaɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ
ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akya ndɨ kagya, oɓuna mʉtʉʉ
mi nɨmɔ, inisanatʉ ndɨ na yigyogyiso nɨyɔ okwononi na ɨyɨ.
3 Takwanana kʉwa kanyɨka yigyogyiso lɨkɨ kika nɨ
takaɨna payaya muhukuso ma ɨzangɨya yidingi abɛ nɨmɔ?
Mombukwono-dosu nɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma
muhukuso mi nɨmɔ, kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ,
ɓatimibisa ndɨ ɓɛ a ma lɨngʉnʉ.
4 Kunzi owonisila ndɨ ɓɛ mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ ma lɨngʉnʉ
pisi ka mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.
Agya ndɨ ɓɛyɔ pisi kaʉlʉpyaga ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa.

Yeso okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

5 A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpágʉ ɓamalaika ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ nɨnɔ
a ndɛkɛ kodoku.
6 Luki limoti, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ka pa imoti ɓɛ:
«Kunziooo! Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ wasyɨ lɨmbɛngɨ kʉ
kakɨ?
Mikya-ɓambanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ waɓuulyogi?
7 Wabisa ndɨ kusili ka ɓamalaika ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
wakungula ndɨ na ɨbɨba na ɓʉngama,
8 wobisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.»
Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili kakɨ. A ɓɛyɔ,
kasagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka ɓɛ kikonitɔgʉ kusili wa
ɓʉngama kakɨ. Wɨna sɛ, mbɨya yi nɨmʉ, takaɨna ɓɨnza ambɛ
makpʉmʉka masɨ kɛgʉ mbɛyɨ kusili wa ɓʉngama kakɨ.
9 Luki limoti, nɨlɔ tibaga a ɓɛ ɓosisa ndɨ ko ngbinga
mʉkɛɗɛ ɓʉngama ka Yeso kusili ka ɓamalaika, mbɨya-
mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mukungulo na ɨbɨba na ɓʉngama.

1:13 1:13 Wanda ka Mambʉ 110:1.

Pisi ka ɨziyɔ ko Kunzi, igyogyisa ndɨ, okwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.
10 A ɓɛyɔ, aɓosila ndɨ Kunzi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na
oɓuulyaga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, aɗokisa Yeso
pisi ka yigyogyiso kyɛ ɓatʉ ɓudingi ɓogulyi ka ɨbɨba kakɨ. A
ɓɛyɔ, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.
11 Wɨna sɛ, Yeso nɨnɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ
na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉsʉkʉsaga ɓa ɓatʉ ɓemoti. Kinili, Yeso
kikogigʉ no suni kaʉmaka ɓɛ ɓomika-mama.
12 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Nʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓomika-mama lɨkpʉmʉka kakʉ,
nubibisaga ndɛkɛ ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓiko mino kosily-
onogo.»
13 Ɨyɨ aka ɓata ndɨ ɓɛ:
«Nasyɛgɛ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ ko Kunzi.»
Omotiloku ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨmʉ pa imoti na ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ɛpá ndɨ.»
14 Kaɨna ɓɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ɓomikya-ɓambanzʉ
nɨɓɔ ɓa na nzʉyɨ na ɓangʉ, Yeso ɨgya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɨɓʉ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, aɗɨtɨ
mumuyoniso nɨnɔ a ndɨ no ngu ya kukwakʉ,
15 ʉkʉlaga gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓusunzu ka ɔɓɨlɨ
kaɓʉ wasɨ kyɛ ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ.
16 A ɓɛyɔ, kodokugʉ ndɨ kausingyo ɓamalaika, luki limoti
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa lɨvananza ka Abalahamʉ.
17 Kinili, okwononi ndɨ ɨgyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamamakɨ,
kyɛ ɨɨtɨ kumu-kumu nɨnɔ wakʉmɨnya ɓambanzʉ kumbu na
nɨnɔ wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ ka
ɓambanzʉ.
18 A ɓɛyɔ, Yeso igyogyisatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mumuy-
oniso akɨngɨla ndɨ mino. Akwanana nɛkɨ ɨyɨ kausingyo ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ mumuyoniso ʉkɨngɨlaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, ɓomika-mama, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga,
wigumyoni ka Yeso. Ɨyɨ nɨ atʉtʉmbwa no kumu-kumu wa
baya nɨyɔ takaɓɨkyaga mongoni mi.
2 Agya ndɨ ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi nɨnɔ
apʉnaga ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Musa agyaga ndɨ mino ka
Ndaɓʉ ko Kunzi.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ opikaga ndaɓʉ a na ɨbɨba kakɨtaga ndaɓʉ
ɓɨkpɛ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso inisana ndɨ mino na ɨbɨba
kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Musa.

2:12 2:12 Wanda ka Mambʉ 22:23. **2:13 2:13** Wanda ka Isaya 8:17-18.

4 A ɓɛyɔ, ɓandaɓʉ ɓayasɨ ipikaga na mʉmbanzʉ, luki
limoti Kunzi nɔ agya makpʉmʉka masɨ.
5 Musa a ndɨ mʉtʉ wongbingbili ka Ndaɓʉ ko Kunzi yasɨ,
mʉgya-ligubo nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka lɨkpʉmʉka
nɨlɔ Kunzi akwanana ndɨ kaɓɨkyaga yi.
6 Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, ɨyɨ abɛ miki nɨnɔ
ɓamomosa ndɨ ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi. Takoɓuulyogo
ɓungbingbili na mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ odoku
ndɛkɛ lɔ, tiko ndaɓʉ yi nɨyɔ.

Kunzi akoɓungusyogo pa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya

7 Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ mino
ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
8 makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino no
Kunzi,
abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ malɨkaga ndɨ mino ka ɨsa.»
9 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
«Ɓotitonu ɓɛlɨkaga ndɨ,
kakɨsa kaiba lɨmbɛngɨ kamɨ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓɨna ndɨ mino masɨ nɨmɔ nagya ndɨ,
10 ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kinili, lɨmbɛngɨ ɛtʉla ndɨ na lɨvananza li nɨlɔ,
naɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓoɓungogo ɓongbinga ɓasɨ,
ɓakonotombisyigʉ mʉtamanagɨ kamɨ ko bulya kaɓʉ.›
11 Kinili, nakɔ ndɨ silika yi nɨmʉ na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ
nuɓungusilyaga ndɨ!»
12 Wiminyonitɔ, ɓomika-mama, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
luga kunu kikonitɔgʉ na lɨmbɛngɨ lanyɛ na nɨlɔ lapʉ.
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, atɨka kaasanana Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
13 Luki limoti, tumisononi mambɛngɨ masyɛ masɨ nɨ ta
mbɛyɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Moɓiso akaalɨkya ɓɛ «Lɨsyɛ li
nɨlɨ», iba ɓʉnyɛ kaɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga
kunu wa akya mino kotombisyo.
14 A ɓɛyɔ, takoɓuulyogo baya nɨyɔ tinisana ndɨ na iyu
kadwɛ ka muliɓo, tika kʉwa luki limoti na Kilisito.
15 Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi
makikonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino na
ɨyɨ.»

3:11 3:11 Wanda ka Mambʉ 95:7-11. **3:15 3:15** Wanda ka Mambʉ 95:7-8.

16 Ɓa wani ɓɔ ɓʉkana ndi liyʉ ko Kunzi, ɓavikimanaga
na iyi? Kɛgʉ mbɛyi ndi ɓatʉ ɓasi niɓɔ Musa unyoku ndi ka
Misili?
17 Ɓa wani mbɛyi ɓɔ ɓatulisa ndi Kunzi limbɛngi ka
ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya? Kɛgʉ mbɛyi ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓagya ndi ɓʉnyɛ, ɓolumwaga ndi ka isa?
18 Ɓa wani ɓɔ Kunzi ʉkʉlya ndi silika ɓɛ ɓakingyigʉ ndɛkɛ
ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ uɓungusilyaga ndi? Kɛgʉ ndi
ɓatʉ niɓɔ ɓavikimanaga ndi?
19 A ɓɛyɔ, tinaga ɓɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakogulyagʉ ndi kʉ ɓɛyɔ
kyɛ ɓakɛgʉ ndi na baya.

4

1 Kunzi atisilya ndi agʉmɛ ɓɛ togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya ki-
mumbiso niyɔ atiɓungusilyogo. Timinyini nɛki, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kozongonitɔ kogulya kʉ.
2 A ɓɛyɔ, tʉkana ndi Mongoni Manza mʉɗɔngɔni abɛ
ɓotitosu. Luki limoti, kupágʉ ndi izangiya kyɛ ɓakatilyagʉ
ndi na baya ngbingo yi ninɔ ɓʉkana ndi mino.
3 Iɓusu niɓɔ tabailya, togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya ki-
mumbiso yi niyɔ. Kunzi aɓikya ndi ɓɛ:
«Nakɔ ndi silika na limbɛngi litʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ
nuɓungusilyaga ndi!»
Kunzi aɓikya ndi mʉnzina mi nima ni omoni ligubo kaki
katʉkya wa agya ndi mino ɔɓili.
4 A ɓɛyɔ, ka pa imoti ka Moɓiso, iɓikyatʉ ko bulya lisyɛ
la maɗiya-na-ika ɓɛ: «Ka lisyɛ la maɗiya-na-ika, Kunzi
imumbisa ndi kumbuso kama mogubo kaki masi.»
5 Ayakiɓikya gɔni ka Moɓiso mi nimɔ kʉgʉ kʉʉ
ɓɛ: «Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ
nuɓungusilyaga ndi.»
6 Ɓatʉ niɓɔ ɓʉkana ndi Mongoni Manza ka mambwa,
ɓakingyagʉ ndi ka pa yi niyɔ kyɛ ɓoɓuna ndi mʉtʉʉ. Wina
sɛ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kogulya yi.
7 Kinili, Kunzi obiso lisyɛ lagɔgɔ nilɔ ɓalikyaga ɓɛ «Lisyɛ
li nili». Oɓikyoni ndi likpʉmʉka la lisyɛ li nilɔ ndɛli aka pisi
ka ngama Daudi, ka mʉgɛlɛ-gɛlɛ nimɔ totwi kʉ ɓɛ:
«Na lisyɛ li nili, makʉkana liyʉ ko Kunzi,
makikonitɔgʉ mambɛngi ɓidisili.»
8 A ɓɛyɔ, kika ndi ni Yɔsʉa udwisatʉ ndi ɓambanzʉ ka pa
ya kimumbiso yi niyɔ, Kunzi kakwananigʉ ndi ɓata kanzina
kumbuso yi ko bulya lisyɛ lagɔgɔ.

4:3 4:3 Wanda ka Mambʉ 95:11. **4:4 4:4** Wanda ka Mʉpʉnganagi 2:2. **4:5 4:5** Wanda ka Mambʉ 95:11.

9 Kinili, Kunzi uɓungusilyogoni ɓata ɓatʉ kakɨ pa ya
kimumbiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Lɨsyɛ la kimumbiso.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi
nɨyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ, imumbisaga ka mogubo kakɨ
masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi imumbisa ndɨ mino.
11 Togyini nɛkɨ kɛkɛlɛ kogulya ka pa yi nɨyɔ kyɛ mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kogwonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu
nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaʉkana.
12 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ, no ngu, a mʉpyɛ
kakɨtaga mʉpanga nɨmɔ apyɛgɛ mutili masɨ. Ingyogo kadwɛ
kagbanana lɨmbɛngɨ na mʉtamanagɨ, moziko no nunu nɨyɔ
ikaga ko kuwo. Andʉngagatʉ mʉsasa na tamanaga ka
mʉmbanzʉ.
13 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a lakɨsʉma ko
misa ko Kunzi, luki limoti, masɨ a ɓikpo na ɓɨngbanganya
kambwa ka nɨnɔ tozukaga ndɛkɛ mino lɨkpʉmʉka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

14 A ɓɛyɔ, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi nɨnɔ ɨnda
ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ka Abakɨ. Tigwinonogini nɛkɨ lɨngʉnʉ
ka baya nɨyɔ tikaga kanzɨna ko bulya yi.
15 Ta no Kumu-kumu nɨnɔ akwanana kaigyogyiso pa imoti
na iɓusu ka ɓʉpɔ kusu. Ɨyɨ nɔ ɓalɨkaga ndɨ ka ɓopisi dididi
mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu, luki limoti kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ.
16 Tisisilini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ limoti ko kiti wa ɓʉngama
ko Kunzi, kʉ ɨzɨyɔ o mino. Tinisanatʉ na mʉpɨlya na ɨzɨyɔ,
atisingyo ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi.

5

1 Ɓapʉnaga kumu-kumu wasɨ luga ka ɓambanzʉ,
ɓamomoso kagyɨlya Kunzi ligubo ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
Ligubo kakɨ nɨ kapá mukumbo na ɓapɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ.
2 Ɨyɨ mombukwana-dakɨ a na ɓʉpɔ, kinili, akwanana
kaiko no kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ lɨkpʉmʉka na nɨɓɔ
ɓoɓungaga ndɨ.
3 Kaɨna ɓɛ a na ɓʉpɔ, okwononi mbɛyɨ kapá apɛpɛ ko
bulya ɓʉnyɛ kakɨ sɛ kʉwa nɨnɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨbɨnɨka
ɓɛ a kumu-kumu. Kunzi aka nɔ apʉnaga, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
apʉnaga ndɨ mino Aluni.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Kilisito kɨtwagʉ ndɨ nɨ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi kaiko kumu-kumu. Kunzi nɔ atwa
ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɨ mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, na kʉwa abakʉ.»
6 Aɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:

«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.»
7 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, alʉmbaga
ndɨ, anɨtatanaga no Kunzi pisi ka mʉkʉgwa na kaugwonoso
ɓomomiso-miso. Alʉmbaga ndɨ Kunzi nɨnɔ akwanana
ndɨ kahukuso ka kukwakʉ. Kunzi amʉkanatʉ ndɨ kyɛ
aɓangagatʉ ndɨ.
8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino miko Kunzi yɔ, ibanana ndɨ na
kʉɓangakʉ pisi ka yigyogyiso yi nɨyɔ inisana ndɨ noyu.
9 Kunzi aɗokisa kʉwa ndɨ kʉgbɛ, ɨɨta ndɨ muhukuso ma
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓangaga.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atwa ndɨ kaiko kumu-kumu mʉɗɔngɔnɨ
abɛ Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

11 Ta na makpʉmʉka makpʉ kaɓɨkya ko bulya lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ, luki limoti, a yapʉpʉ kamʉtʉmbʉlyaga, kyɛ ma ɓuti
kotombisyo.
12 Makwanano ɓi kʉwa kaika ɓowonisilo aka katʉkya ka
ɓʉndɛlɨ, luki limoti, ma ɓata na mʉsasa ɓɛ ɓamuwonisili
makpʉmʉka ma mambwa ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ma
mbɛyɨ ɓata na mʉsasa ma molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ
mutokwo.
13 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ olungogo a mbɛyɨ ɓata miki aka,
kakwananɨgʉ kaiba lɨkpʉmʉka longbingbili.
14 Luki limoti, malɨlɨ mutokwo a ka ɓeti ɓaya ɓambanzʉ,
pisi ka yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, ɓibononogo kagbanana ɓʉnza na
ɓʉnyɛ.

6

1 Kinili, tosini mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ tʉkana ndɨ kʉgʉ
ka Kilisito ko bulya kidukulogo kʉwa na mʉtʉʉ ko bulya
ka ɓatʉ ɓʉngata. Takigilyonitɔgʉ ɓata kopika lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ la mambwa abɛ: kaasanana na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
atɨkaga ka kukwakʉ, kabaɨlya Kunzi,
2 kaʉkana mʉtʉʉ ko bulya iɓatiso dididi, kaubisilyo
ɓambanzʉ maɓɔkʉ, kopupa ka mbʉkʉ na kakɔ mʉngɨmbɔ
ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpʉmʉka nɨmɔ
tokwononi kagya nɨmɔ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi ndɨ na mangbamʉ ma
lɨngʉnʉ ko Kunzi, ɓaɗyo apɛpɛ nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓinisono na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
5 ɓiba ka lɨngʉnʉ ɓɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi a lanza, ɓiba
gɔnɨ ngu ya ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku ndɛkɛ,

5:6 5:6 Wanda ka Mambʉ 110:4.

6 wɨna sɛ, ɓakogwa ɓata, a kʉwa yapʉpʉ kaumigiso ɓata
kayikoso ɔɓɨlɨ. Nɨyɔ a kʉwa abɛ ɓakabangɨlaga ɓata Miko-
Kunzi ka mʉsalaba nganga ya yɨɓa, na ɓa ɓata kapá suni
ko misa ka ɓambanzʉ.
7 A ɓɛyɔ, lɨtɔmbʉ nɨlɔ mbwayɨ alʉkɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ,
anʉpá ɓakʉkʉna malɨlɨ, Kunzi oɗukogo mino ɓʉɓʉnga.
8 Luki limoti, lɨtɔmbʉ li nɨlɔ kapá kpokiki na tɔnɨtɔ tagɔgɔ
tanyɛ, kɛgʉ na ɨzangɨya. Kunzi a ɓuwobi kagbango yi,
ɓopipila kabʉsya.
9 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, gʉtʉgʉ takanzɨna ɓɛyɔ,
takɛgʉ na ɓotumo ko bulya kunu, takaiba ɓɛ ma ko pisi
yanza nɨyɔ ya muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Kaɓʉsalɨgʉ mogubo
kunu, gʉtʉgʉ sɨpananɨsɔ nɨsɔ mawonisila ndɨ ka mogubo
nɨmɔ magya ndɨ. Mogubo mi nɨmɔ makaidukologo aka
kaʉgyɨlya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
11 Luki limoti, takamʉɓɨkya ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ig-
winonogi na kɛkɛlɛ ka yɨgya yi nɨyɔ aka yɔ kyɛ mʉtamanagɨ
kunu itulyosi kadwɛ ka muliɓo.
12 Ɓʉpɔ kamumingyonitɔgʉ, luki limoti, ɓyoni yɨgya ya
lɨmbɛngɨ lɨnda ka nɨɓɔ ɓabaɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanatʉ
na ɓʉnza nɨɓɔ Kunzi uwanyaga ndɨ.

Agʉmɛ ko Kunzi kakwananɨgʉ kaigomosyono

13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi apá ndɨ mino Abalahamʉ agʉmɛ,
akɔtʉ ndɨ gɔnɨ silika ko lino kakɨ ka mombukwana-dakɨ.
Kɛgʉ na mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ akitogi Kunzi nɨnɔ Kunzi
akwanana kakɔ silika ko lino kakɨ.
14 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, nuɗukilyatʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga
kʉgbɛ, notundiso lɨvananza kakʉ.»
15 Abalahamʉ aɓʉnda ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, inisana ndɨ
na nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.
16 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ mino silika, ɓakɔgɔ
ko lino ka mʉtʉ yi nɨnɔ ukitogi. Silika apága mʉnzɨna ngu,
omosisyo ɓoɗongoso.
17 Kunzi apa ndɨ kauwonisilo ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓakwanana ndɨ kainiso no luki li nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓɛ
kakwananɨgʉ kogomosyono mʉtamanagɨ kakɨ gʉtʉgʉ iki yi
aka. Kinili, amatɨla ndɨ silika kʉgʉ wa agʉmɛ yi nɨnɔ.
18 Kʉwa wa gɔ wa, makpʉmʉka maɓa mi nɨmɔ kak-
wananɨgʉ kaigomosyono. Kunzi kakwananɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ
mino kaɓɨkya ɓongɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ atitumisaga
mambɛngɨ kʉgbɛ, iɓusu nɨɓɔ tasa ndɨ masɨ kyɛ tigwinonogi
ɓingbufu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.

6:14 6:14 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:16-17.

19 Mʉɓʉndagɨ mi nɨmɔ ka ɔɓɨlɨ kusu a abɛ lɨtalʉ liti nɨlɔ
ɓakpɨkɨlaga ka bato, ɓaɗɨkɨta ko liɓo kafʉma no iyu. Lɨtalʉ
li nɨlɔ ikaga liti na lapʉ, akɨtanaga ɓigye kutuko nɨkwɔ
ɓobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kʉgbɛ.
20 Yeso ingya ndɨ kʉ ɓɛyɔ kambwa kusu na ko bulya kusu.
Ɨɨta ndɨ kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ abɛ Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a gɔnɨ Kumu

1 Melekisedeki yi nɨmʉ a ndɨ ngama wa Salemu na
kumu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ wa lɨsyɛ Kʉgbɛ. Ngbingo yi
nɨnɔ Abalahamʉ a ndɨ mino kaigoku ka lʉnga nɨ ubumini
ɓangama, Melekisedeki ɨnda ndɨ kabangana na ɨyɨ, aɗukilyo
ɓʉɓʉnga.
2 Abalahamʉ apá ndɨ zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
akʉpya ndɨ kʉ. Isi yo lino la Melekisedeki nɨ «Ngama wa
ɓungbingbili», na gɔnɨ ɓata, a ndɨ ngama wa Salemu isi yi
ɓɛ «Ngama wa mazɨyɔ.»
3 Moɓiso katʉmbʉlagʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka
kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ ka abakɨ, amakɨ ikanɨ puponogo kakɨ.
Katʉmbʉlagʉ ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka ko bulya lɨsyɛ la kɨɓʉkʉta
ikanɨ la kʉ kwa kʉ kakɨ. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Miko-Kunzi, a
kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Winoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ɓɛyɔ o
mino mudingi yɔ! Gʉtʉgʉ titosu aka ɓɛyɔ ka Abalahamʉ
apátʉ ndɨ zaka ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ ka
lʉnga.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Lawi, ɓɨɨta
ɓokumu, ɓa na mʉtʉʉ. Mʉtʉʉ mi akaɓɨkya ɓɛ okwononi
kaʉkʉnga ɓatʉ ɓasɨ Ɓezaleli zaka wa makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ ɓinisonogo na imu, na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓa ka
lɨvananza ka Abalahamʉ.
6 Wɨna sɛ, Melekisedeki kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Lawi.
Luki limoti, avatʉ ndɨ zaka ka maɓɔkʉ ka Abalahamʉ,
aɗukilya ndɨ gɔnɨ ɓʉɓʉnga, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino
nɨ apí agʉmɛ yɔ.
7 Okwononi kaiba nɨ makɛgʉ na ɓotumo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
uɗukilyogo ɓɛngɛnɨ ɓʉɓʉnga a mʉtʉ mudingi kakɨtaga nɨnɔ
inisonogo na ɓʉɓʉnga.
8 Ɓokumu nɨɓɔ ɓavaga zaka, ɓa ɓatʉ ɓukwo. Luki limoti,
Melikisedeki avatʉ ndɨ zaka, a na ɔɓɨlɨ aka, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Moɓiso o mino katʉmbʉlaga.
9 Takwanana kaɓɨkya ka muliɓo ɓɛ: Ngbingo yi nɨnɔ
Abalahamʉ apá ndɨ mino zaka ya makpʉmʉka kakɨ, Lawi
apátʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ pisi ka Abalahamʉ.

10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a tɨitakɨ Lawi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɨyɨ Lawi
kɛgʉ ndɨ mino wakɨɓʉkʉta yɔ, a kʉwa ndɨ na ɔɓɨlɨ aka kyɛ
a ka ɓangʉ ka Abalahamʉ, ngbingo yi nɨnɔ Melekisedeki
ɨnda ndɨ mino kabangana na ɨyɨ.
11 Ɓukumu ɓɔ a ndɨ litino la mʉtʉʉ nɨmɔ Kunzi ʉpá
ndɨ Ɓezaleli. Luki limoti, ligubo la ɓukumu ka lɨvananza
ka Lawi kakwananɨgʉ ndɨ kotulyoso ɓopisi ɓayasɨ. Kinili,
okwononi ndɨ ɓata kumu wagɔgɔ abɛ Melekisedeki nɨnɔ
kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Aluni.
12 A ɓɛyɔ, ɓukumu kigomosyono, mʉtʉʉ igomosyono
gɔnɨ.
13 Mʉnzɨna mi nɨma akaɨnzɨna ko bulya ka Mombukwono-
dosu nɨnɔ a ɨyɨ ka liɗu lagɔgɔ. Ka liɗu li nɨlɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka konogyigʉ ndɛkɛ ligubo la ɓukumu ka gbɔgbɔ.
14 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ Mombukwono-dosu a ka
liɗu ka Yuda nɨlɔ Musa katwagʉ ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ
mino kanzɨna ko bulya ɓokumu.

Yeso a kumu abɛ Melekisedeki

15 Nɨyɔ akowonisilo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ɓɨngbanganya a ɓɛ:
kumu wagɔgɔ odoniku, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.
16 Ɓakatwagʉ ndɨ kaiko kumu kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka
ɓomikya-ɓambanzʉ. Luki limoti, ɨita ndɨ ɓɛyɔ ko ngu ya
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 A ɓɛyɔ, Moɓiso atʉmbʉlaga ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melikisedeki.»
18 Kinili, Kunzi olimogoni ndɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ma
mambwa, kyɛ a ndɨ ɓipoli nɨ kɛgʉ na ɨzangɨya.
19 Mʉtʉʉ ka Musa kapágʉ ndɨ masɔlɔ manza. Luki limoti,
ɓatipóni mʉtamanagɨ manza kʉgbɛ nɨmɔ atikpuɗiso ko
Kunzi.
20 Na ɓata, Kunzi akɔtʉ ndɨ silika. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɨita ndɨ
ɓokumu nɨ ɓakakugu silika.
21 Luki limoti, Yeso ɨita ndɨ kumu pisi ka silika, ngbingo
yi nɨnɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyonigʉ ɓata:
‹Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.›»
22 Kinili, Yeso nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ atimibisa lɨngʉnʉ la agʉmɛ
nɨnɔ a wanza kʉgbɛ.
23 Ɓudididi ɓagɔgɔ ɓata nɨɓa: ɓokumu ɓagɔgɔ ɓa ndɨ
ɓudingi kʉgbɛ kyɛ kukwakʉ kwɔ ʉkpɨngba ndɨ kaidukulogo
na ligubo kaɓʉ.

7:17 7:17 Wanda ka Mambʉ 110:4. **7:21 7:21** Wanda ka Mambʉ 110:4.

24 Luki limoti, Yeso a na ɔɓiɨli wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ligubo kakɨ la ɓukumu kɛgʉ ndɛkɛ na muliɓo.
25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lingʉnʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakpuɗoni Kunzi pisi kʉ kakɨ, kyɛ ɨyɨ a na ɔɓiɨli masyɛ masɨ kaʉlʉmbiɨlya.
26 Yeso kʉwa nɨ Kumu-kumu nɨnɔ okwononi ndɨ ko bulya kusu. A wotu, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ ikanɨ ɓʉnyɛ. Kunzi ateni ndɨ di na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ, aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ.
27 Kɛgʉ ɨyɨ abɛ ɓokumu-kumu ɓagɔgɔ. Kɛgʉ na mʉsasa kapá apɛpɛ masyɛ masɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ mbɛyɨ, kumbuso yi ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Apá ndɨ ɨyɨ apɛpɛ nganga yimoti aka wa ɨpá ndɨ mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
28 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa umomosagatʉ ɓokumu-kumu ɓatʉ ɓa ɓʉpɔ. Luki limoti, silika nɨnɔ Kunzi akɔ ndɨ kumbusa wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ, amomosa ndɨ Miki nɨnɔ mʉkwanana kaika kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

8

Yeso nɨ kumu-kumu kusu

1 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya kʉgbɛ nɨlɔ takapa kaɓɨkya nɨlɨ: ta na kumu-kumu ɓemoti, a kʉgʉ wa lɨsyɛ, wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi nɨnɔ wo ngu kʉgbɛ.
2 Akagya ligubo la ɓukumu-kumu ka pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ ka ngbangba nɨyɔ ipika ndɨ na Mombukwono-dosu nɨ kɛgʉ mʉmbanzʉ.
3 Ɓamomosogo kumu-kumu wasɨ kyɛ iki kapá mukumbo na ɓapɛpɛ. Kinili, okwononi nɛkɨ ɓɛ kumu-kumu kusu ɓɛyɔ ka Kilisito ikitɔ gɔnɨ no luki lɨpá.
4 Kika ndɨ nɨ a kʉnʉ ka ɔɓiɨli, kikigʉ ndɨ kumu, kyɛ atʉ kʉwa na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓapága ɓapɛpɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa.
5 Ligubo li nɨlɔ ɓokumu ɓi nɨɓɔ ɓagyaga a gʉ likingyosi aka, a mulundu ma makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨlɔ Kunzi awonisa ndɨ Musa. Ngbingo yi nɨnɔ Musa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kopika ngbangba, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Angɛ, gya ligubo lasɨ ɓɛyɔ nuwonisila ndɨ mino ka ngʉpa.»
6 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ Yeso a kʉwa na ligubo lidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓokumu ɓi nɨɓɔ. A luga wa agʉmɛ wanza kʉgbɛ nɨnɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
7 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ agʉmɛ wa mambwa a ndɨ wanza, kikigʉ ndɨ ɓata na ɨzangɨya kainisono na nɨnɔ wa maɓa.
8 Luki limoti, Kunzi a ndɨ kauyoyiso ɓatʉ kakɨ wa aɓɨkya mino ɓɛ:

«Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ka masyɛ mi nɨmɔ akodoku,
nagyatʉ agʉmɛ wambɨya na Ɓezaleli
na ɓomikya-Ɓayuda.
9 Kikigʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ nʉgyɨlya ndɨ ɓatɨtaɓʉ
lɨsyɛ nɨlɔ nugwi ndɨ mino kʉɓɔkʉkɔ,
nunyoku ka Misili.
Ɨyɨ aka ndɨ ɓata ɓɛ:
Yɛkɨ ɓakaɓyɛgʉ ndɨ agʉmɛ yi nɨnɔ,
kinili, ɨmɨ, nʉsa ndɨ.
10 Omotiloku ndɨ ɓɛ Agʉmɛ yi nɨnɔ nʉgyɨlya ndɛkɛ Ɓezaleli nɨmʉ:
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ:
nopika ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka yimibo kaɓʉ,
nokpikaga ka mambɛngɨ kaɓʉ,
nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓava-kʉkamɨ.
11 Kɛgʉ ndɛkɛ ɓata na mʉtʉ yi nɨnɔ awonisila ndɛkɛ mʉtʉ wagɔgɔ ikanɨ mamakɨ ɓɛ emibi,
kyɛ ɓemiba ndɛkɛ ɓasɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ.
12 A ɓɛyɔ, napɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kaɓʉ,
nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi anzɨna ndɨ mino ko bulya agʉmɛ wambɨya, mʉnzɨna mi nɨmɔ oyitisa kʉwa ndɨ nɨnɔ wa mambwa luki landɛlɨ. Wɨna sɛ, luki kɨɨta landɛlɨ, ambʉkʉmana iba a kʉwa ɓuwobi kolimiko.

9

Malʉmba ma ɔɓɨlɨ na nɨmɔ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Agʉmɛ wandɛlɨ a ndɨ na ɓopisi nɨɓayɔ okwononi kaɓyɛ ko bulya likungoni, ndaɓʉ ya malʉmba mi a ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
2 A ɓɛyɔ, ɓopika ndɨ ngbangba nɨyɔ, ɓagbanana ndɨ ka ɓapa ɓayɨɓa. Ɓalɨkya ndɨ pa ya mambwa ɓɛ pa yotu. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na pa yibiso tala, sɛ kʉwa mɨza nɨnɔ ɓabisaga ndɨ mino mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi. 3 Kumbusa wa kutuko nɨkwɔ kwa yɨɓa, a ndɨ na pa yagɔgɔ nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Pa Yotu Kʉgbɛ.
4 Kambwa kadwɛ kʉ, a ndɨ na gbɔgbɔ nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ ko bulya yɨbʉsya adʉdʉ, andananaga ndɨ na sanduku wa agʉmɛ nɨnɔ ɓagboɗya ndɨ wasɨ na ɔlɔ. Kʉsɔ wa sanduku yi nɨnɔ, mana a ndɨ ka mbɨkɛ yimoti nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ, mʉɗanga ka Aluni nɨmɔ aɓaka ndɨ maʉwa ka mu mi,

8:12 8:12 Wanda ka Yelemia 31:31-34.

sɛ kʉwa ɓomikya-ɓamiza ɓa litalʉ niɓɔ ɓokpika ndi mino Mʉtʉʉ ma agʉmɛ.

5 Kʉgʉ wa sanduku yi ninɔ, a ndi na ɓamalaika niɓɔ ɓʉmakaga ɓɛ ɓamakelubi niɓɔ ɓowonisogo ibiba ko Kunzi. Ɓɛpapi kaɓʉ otikyaga ndi pa yi niyɔ ɓakpazyaga ndi mino ɓangʉ ko bulya mʉpilya ma ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbiya yi nimʉ, kɛgʉ mbɛyi ngbingo katʉmbʉlaga likpʉmʉka limoti-limoti kʉgʉ yi.

6 Niyɔ ɓoɓungusyaga ndi yasi ɓɛyɔ, ɓokumu ɓogulyaga ndi masyɛ masi ka pa ya mambwa kagya ligubo kaɓʉ.

7 Luki limoti, kumu-kumu aka nɔ ogulyaga ndi nganga yimoti aka ka nzɛ ka pa yi niyɔ ya yiɓa. Ogulyaga ndi kʉ ɓɛyɔ na ɓangʉ ka nyama kapá Kunzi ko bulya ɓʉnyɛ kaki ɓikpɛ, na niɓɔ ka ɓambanzʉ.

8 Limbɛngi-Lotu akowoniso ɓɛ pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kanoukwikonigʉ mbɛyi, kyɛ pa ya mambwa a mbɛyi ɓata wa aka wa.

9 Niyɔ a kʉwa likingyosi ko ngbingo yi nimʉ. Niyɔ akowoniso ɓɛ iki mukumbo ikani ɓapɛpɛ niɓɔ ɓapága Kunzi, kakwananigʉ koitiso limbɛngi ka mʉtʉ yi ninɔ abibisaga Kunzi lanza.

10 Makpʉmʉka mi nimɔ a yigya ka ɓambanzʉ aka. Yigya yi niyɔ igʉmya ndi ka niyɔ ɓakwanana ndi kalya ikani komwo ikani ko pisi ya mʉtʉʉ dididi ma kiɓuɓiso. Likpʉmʉka li nilɔ iɓungusyaga ndi kadwɛ ka lisyɛ li nilɔ Kunzi oitiso mino makpʉmʉka masi mambiya.

Kilisito apá ndi ɔɓili kaki abɛ apɛpɛ

11 Luki limoti, Kilisito odoku ndi abɛ kumu-kumu katipá makpʉmʉka manzanza nimɔ a kʉwa wa. Iyi ogulya ndi ka ngbangba niyɔ a ndi ya izangiya na yanza kʉgbɛ. Kipikagʉ ndi na ɓomikya ɓambanzʉ, akaiɓikya ɓɛ kɛgʉ luki la litɔmbʉ li nili.

12 Ingya ndi ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nganga yimoti aka. Kʉ ɓɛyɔ, kapágʉ ndi apɛpɛ wa ɓangʉ ya ɓamɛmi na ɓomikya-ɓangɔmbɛ, luki limoti, apá ndi ɓangʉ kaki ɓikpɛ, atikʉlaga lingʉnʉ.

13 A ɓɛyɔ, kika ni ɓuɓuɓisaga ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi na ɓʉnyɛ kaɓyɛnɛnɛ na yigya ka ɓatitaɓʉ, pisi kaʉkpazya na ɓangʉ ka ɓamɛmi ikani niyɔ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ ikani kaumbwoso na libu ka ɓangɔmbɛ niɓɔ ɓʉbʉsyaga ndi,

14 kika ni a ɓɛyɔ, iko sɛ kʉwa liki ka ɓangʉ ka Kilisito? Pisi ka Limbɛngi la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ipá ndi iyi mombukwana-daki ko Kunzi abɛ apɛpɛ ninɔ kɛgʉ na iɗa. Ɓangʉ kaki oyikosatʉ mʉtamanagi kusu kaasa yigya yanyɛ, kyɛ tiki kagugubyo Kunzi ninɔ a na ɔɓili.

15 Kinili, Kilisito a lizabʉ la agʉmɛ wambiya, kyɛ ɓatʉ niɓɔ Kunzi ʉmakaga ndi ɓinisoni na ɓʉnza ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ niɓɔ ʉwanyaga ndi. Pisi ka kukwakʉ kaki, ʉkʉlaga ndi ɓambanzʉ kopupo ka ɓʉnyɛ niɓɔ ɓa ndi mino ka agʉmɛ wandɛli.
16 Mʉmbanzʉ kokwo, asa agʉmɛ, okwononi kowonisilo ɓɛ mʉtʉ yi nino asi agʉmɛ yi nino okwoni ndi.
17 A ɓɛyɔ, agʉmɛ a na izangiya kumbusa wa kukwakʉ aka. Luki limoti, mombukwana-daki yi kiko mbɛyi ɓata na ɔɓili aka kɛgʉ na izangiya.
18 Kinili, agʉmɛ wandɛli kapʉngagʉ ndi ligubo aka ni ɓangʉ kanoɗukogigʉ.
19 A ɓɛyɔ, Musa apʉnga mbɛyi ndi kaʉtangʉlyaga ɓatʉ ɓasi mʉtʉʉ masi mi nimɔ ikpikaga ndi. Ava kʉwa ndi ɓangʉ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ na ɓamɛmi pa imoti no liɓo. Kumbuso yi, mumbuzu ma isɔpɔ pa imoti na panga ya kutuko kwangbʉ, amakya kʉsɔ yi, akpazya kʉgʉ wa kitaɓʉ ya mʉtʉʉ na kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasi.
20 Anaɓikya ɓɛ: «Niyi a ɓangʉ katʉlyoso agʉmɛ niyɔ Kunzi amʉɓikya ndi mino ɓɛ muɓongogonitɔ.»
21 Musa akpazya gɔni ndi ɓangʉ kʉgʉ wa ngbangba na kʉgʉ wa makpʉmʉka masi nimɔ ɓagyaga ndi na imu ligubo. 22 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ, ɓudingi ɓa makpʉmʉka ingumosaga na ɓangʉ aka. Ɓangʉ koɗukogi, mʉpilya ma ɓʉnyɛ kikigʉ.

Kilisito ni apɛpɛ ninɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ

23 Okwononi nɛki ɓɛ mokingyosi ma makpʉmʉka masi mi nimɔ kʉgʉ wa lisyɛ ingumosi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ. Luki limoti, okwononi ɓongumosi makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lisyɛ ɓikpɛ pisi ka ɓapɛpɛ niɓɔ ɓanza kʉgbɛ.
24 A ɓɛyɔ, Kilisito kingyagʉ ndi ka Pa Yotu-Kʉgbɛ niyɔ ipika ndi na ɓambanzʉ, a gʉ ndi likingyosi la Pa Yotu-Kʉgbɛ aka. Luki limoti, ingya ndi iyi kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ o mino mbiya yi nimʉ kambwa ko Kunzi ko bulya kusu.
25 Ɓyanga ɓasi, kumu-kumu ka Ɓayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kʉgbɛ na ɓangʉ ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagʉ ndi iyi kʉ ɓɛyɔ kyɛ igilyagi kaipá ka apɛpɛ.
26 Kagya ndi abɛ iɓʉ, iba igyogyisoni ɓikyɔ katʉkya wa aka wa ɓagya ndi mino ɔɓili. Luki limoti, mbiya yi nimʉ, masyɛ ma muliɓo a kʉwa ɓuwobi, Kilisito iwonisa ndi iyi nganga yimoti aka, kolimogo ɓʉnyɛ na kaipá iyi mombukwana-daki ka apɛpɛ.
27 Mʉtʉ wasi okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi akɔ likpʉmʉka kaki.

9:20 9:20 Wanda ko Pupo 24:8.

28 A ɓɛgɛyɔ Kilisito ɨpá ndɨ mino nganga yimoti aka ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓudingi. Igokuto ndɛkɛ ɓata, kikigʉ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ, luki limoti, kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga muhukuso.

10

1 Mʉtʉʉ ka Musa kɛgʉ kowonisilo ka lɨngʉnʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ atʉ, luki limoti a mulundu ma makpʉmʉka nɨmɔ odoku ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ akʉngaga ɓɛ ɓapágɨ mʉgbɛ ma ɓapɛpɛ mumoti aka ɓyanga ɓasɨ. Kakwananɨgʉ kauitiso ɓanza ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpʉɗa ko Kunzi.

2 Kika ndɨ nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisaga Kunzi ɓɛyɔ ɓʉpɨlyagatʉ ɓʉnyɛ ka nganga yimoti aka, ɓakɨmɨnɨgʉ ɓata ndɨ abɛ ɓakika na ɓʉnyɛ, ɓakapígʉ ndɨ ɓata apɛpɛ.

3 Luki limoti, pisi ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ, ɓambanzʉ ɓatamanaga ɓʉnyɛ kaɓʉ ɓyanga ɓasɨ.

4 A ɓɛyɔ, ɓangʉ ka ɓomumu ɓa ɓangɔmbɛ na ɓogbungulu kakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kasʉkʉsaga ɓʉnyɛ.

5 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Kilisito a ndɨ mino kogulya kʉ ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:

«Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ ikanɨ mukumbo
Luki limoti, wɛgyɨlya ndɨ nzʉyɨ.

6 Wokogwagʉ ndɨ magyagya na ɓanyama ɓʉbʉsya ka gbɔgbɔ
ikanɨ ɓapɛpɛ ɓʉpɨlya ɓʉnyɛ.

7 Naɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Kunziooo, ɨmɨ nɨmʉ,
noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpikaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ.›»

8 Kilisito aɓɨkya mbɛyɨ ndɨ ɓɛ: «Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ, mukumbo, ɓanyama ɓʉbʉsya kʉgʉ wa gbɔgbɔ gʉtʉgʉ apɛpɛ mʉpɨlya ɓʉnyɛ kuɓosilyagʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.» Wɨna sɛ, ɓʉpága ɓapɛpɛ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ mʉtʉʉ o mino kaɓɨkya.

9 Kumbuso yi, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ, noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ.» Ko pisi yi nɨyɔ, ulimaga ɓapɛpɛ ɓandɛlɨ, ubisa kʉwa nɨɓɔ kakɨ.

10 Yeso-Kilisito agyatʉ ndɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ nganga yimoti aka. Kinili, atiɓuɓisa kʉwa.

11 Masyɛ masɨ, kumu wasɨ amagaga kagya ligubo kakɨ, ʉpága ɓongbinga ɓasɨ ɓapɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ aka. Luki limoti, ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ katʉmba ɓʉnyɛ.

10:7 10:7 Wanda ka Mambʉ 40:7-9. **10:11 10:11** Wanda ko Pupo 29:38.

12 Wɨna sɛ, Kilisito apá ndɨ ka ɓongbinga ɓasɨ apɛpɛ
ɓemoti aka ko bulya yɨpɨlya ɓʉnyɛ. Kumbuso yi, ikoku ndɨ
ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
13 Kʉ ɓɛyɔ, akaɓʉndaga mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ Kunzi ubisi
ɓomuyoniso kakɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.
14 Pisi ka apɛpɛ ɓemoti yi nɨnɔ aka nɔ, uitisoni ɓatʉ ɓa
lɨngʉnʉ ka ɓongbinga ɓasɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ uɓuɓiso.
15 Lɨmbɛngɨ-Lotu a gɔnɨ katɨtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
Anaɓɨkya mbɛyɨ ɓɛ:
16 «Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ:
Nomosa ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ,
kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ.
Nobisa ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
Nokpika ka tamanaga kaɓʉ.»
17 Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ:
«Nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ ikanɨ yɨgya yanyɛ kaɓʉ.»
18 Wɨna sɛ, kika nɨ ɓopilyini ɓʉnyɛ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya
kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

Takpuɗini Kunzi

19 Ɓomika-mama, pisi a kʉwa na iɓusu ɓikpo kogulya ka
Pa Yotu-Kʉgbɛ ko ngungu ya ɓangʉ ka Yeso.
20 Atihukwilyoni ndɨ pisi, pisi yi nɨyɔ a yambɨya na nɨyɔ
atɨkaga ka ɔɓɨlɨ kakɨtanaga ka kutuko nɨkwɔ agbananaga
Pa Yotu na Pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ pisi ka nzʉyɨ kakɨ
mombukwana-dakɨ.
21 Ta no kumu-kumu ɓemoti nɨnɔ Kunzi amomoso ka mʉ
ma Ndaɓʉ ko Kunzi.
22 Takpuɗini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ, ɓutumo na
baya, na lɨmbɛngɨ nɨlɔ ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ na mʉtamanagɨ manyɛ,
na nzʉyɨ nɨyɔ ɓosukusogi no lɨɓo lanza.
23 Tigwinonogini ɓigugugu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ tikaga
kanzɨna ko bulya yi, kyɛ Kunzi kakwananɨgʉ kagomosyono
agʉmɛ nɨnɔ atɨwanyaga ndɨ.
24 Toɓuulyonogini mabɔbɔ, tanakpamyana kapa na kagya
lɨkpʉmʉka lanza.
25 Takosonitɔgʉ kamʉmʉkana ka musilyoni kusu ɓɛyɔ
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino. Luki limoti, totumisonini
mambɛngɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kaɨna ɓɛ masyɛ ka
Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
26 A ɓɛyɔ, takiko kagya ɓʉnyɛ ka yakɔlyɨ nɨ takaiba
ɓɨngbanganya lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓata na apɛpɛ nɨnɔ akwanana
kasʉkʉsa ɓʉnyɛ.

10:16 10:16 Wanda ka Yelemia 31:33. **10:17 10:17** Wanda ka Yelemia 31:34.

27 Luki limoti, atitigolyi kʉwa kaɓʉndaga ka kʉɓangakʉ
ngbingo nɨnɔ Kunzi akɔ mino mʉngɨmbɔ, na ɓɛyɔ lɨɗaɗa lo
ɓuku ʉgbʉnda ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ.
28 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ ka Musa, ɓamwɨ nɨ
ɓakɛgʉ no nzonzi, kika nɨ ɓadɛmʉ ɓinisonini ɓaɓa ikanɨ
ɓasaa kaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓi ɓʉnyɛ.
29 Ika kʉwa lɨkɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ akamɨna Miko Kunzi
payaya? Ɨna ɓangʉ ya agʉmɛ nɨnɔ ɓaɓuɓisa ndɨ na iyu
payaya, anatʉmbwa Lɨmbɛngɨ la ɨzɨyɔ ko Kunzi?
30 A ɓɛyɔ, takamibo mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ
nigisaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɨmɨ nɔ nakalyaga ndɛkɛ.» Omotiloku
gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu akɔtʉ ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ka
ɓatʉ kakɨ.»
31 A lɨkpʉmʉka la kʉɓangakʉ kʉgbɛ kogwa ka maɓɔkʉ ko
Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
32 Tomononi mbɛyɨ nɨlɔ amusilya ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ
akɨtaga ndɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, nɨyɔ minisana ndɨ na
ɓʉngbanganya ko Kunzi, mokibya ndɨ yigyogyiso ya lʉnga
lapʉ.
33 Ɓʉtʉmbwatʉ ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu, ɓugyogyiso ka
pa yangba. Ɓongbingo ɓagɔgɔ mikagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓakɨtʉlya
kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓugyogyisaga ndɨ ɓɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, ɓamugyogyisatʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ ka bɔlɔkɔ. Mabaɨlya gɔnɨ na magyagya ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ
mukumbo kunu, kyɛ ma ndɨ kaiba ɓɛ ma na lɨngama lanza
kʉgbɛ, nɨlɔ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
35 Makodikogonitɔgʉ, kyɛ minisana na mʉkalya mudingi
ko bulya yi nɨyɔ.
36 Mokwononi kokibyo, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ ko
Kunzi, minisono na nɨlɔ amʉwanyaga ndɨ.
37 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ:
«Osikoni ngbinga mʉkɛɗɛ, mʉkɛɗɛ kʉgbɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kodoku, odoku ndɛkɛ,
kolyipyigʉ ɓata.
38 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
Mʉtʉ wongbingbili ko misa kamɨ,
ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.
Luki limoti, kɨga kumbuso, nakogwigʉ magyagya na ɨyɨ.»
39 Takɛgʉ abɛ ɓatʉ ɓakɨga kumbuso, ɓoɓungogo. Luki
limoti, ta ɓatʉ ɓa baya na nɨɓɔ ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

10:30 10:30 Wanda ka Yigilya 32:35-36. **10:38 10:38** Wanda ka Abakuki 2:3-4.

1 Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakɨtambɨya ka
lɨkpʉmʉka nɨlɔ wanamʉtamanagɨ mi, na kabaɨlya ɓɛ a
lɨngʉnʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakaninigʉ.
2 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓotitosu pisi ka baya kaɓʉ.
3 Pisi ka baya, takaiba ɓɛ Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ na mʉnzɨna
aka kinili makpʉmʉka nɨmɔ inisogo agya ndɨ katʉkya ka
nɨmɔ kinisonogigʉ.
4 Pisi ka baya, Abeli apá ndɨ Kunzi apɛpɛ wa ɨzangɨya
kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ ka Kaina. Pisi ka baya Abeli gɔnɨ,
Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili, kyɛ ɨyɨ mombukwana-
dakɨ abaɨlyatʉ ndɨ apɛpɛ kakɨ. Pisi ka baya kakɨ, mongoni
ka Abeli ikaga ɓata kaidukulogo aka gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okwa ndɨ
mino yɔ.
5 Pisi ka baya, Ɨnʉka kokwagʉ ndɨ, Kunzi aɗokisa ndɨ
muɓisi kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti kamɨnagʉ ndɨ
ɓata, kyɛ Kunzi aɗokisatʉ ndɨ ɓɛ iki ɓuwobi na ɨyɨ. Moɓiso
ko Kunzi akatʉmbʉlaga ɓɛ kambwa kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ,
Ɨnʉka agyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ aɓosila ndɨ Kunzi.
6 Wɨna sɛ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ
kaɓosilyo Kunzi nɨ kɛgʉ na baya. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akapa
kakpuɗa Kunzi, okwononi kabaɨlya mbɛyɨ ɓɛ Kunzi atʉ na
ʉkalyagatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga.
7 Pisi ka baya, Nʉa amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ka makpʉmʉka
nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso kanɨ ɓakaninigʉ mbɛyɨ. Ogwi ka
lɨmbɛngɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ, agya ɨngbɔlɔ
nɨnɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ na lɨvananza kakɨ ɓahʉka ndɨ
mino. Amakyatʉ kʉwa ndɨ ɔɓɨlɨ ka mʉngɨmbɔ. Pisi ka baya
kakɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili.
8 Pisi ka baya, Abalahamʉ amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ngbingo
yi nɨnɔ amaka ndɨ mino. Aga ndɨ ka mugi nɨmɔ Kunzi
awanyaga ndɨ kaiko lisimo kakɨ. Asa ndɨ kʉ-kaɓʉ nɨ kɛgʉ
kaiba ɓɛ akomolyoku yanɨ.
9 Pisi ka baya, ika ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ abɛ
mubiko. Ikaga ndɨ ka ɓangbangba, pa imoti na Isaka ɨɓʉ
na Yakɔbɔ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ gɔnɨ agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
Abalahamʉ.
10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a ndɨ kaɓʉndaga gʉɗʉ nɨnɔ wa
muɓumbe mapʉ, nɨnɔ Kunzi apimaga ndɨ, apiko.
11 Pisi ka baya, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Sala a ndɨ mino ndʉya na
mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ yɔ, aɓʉkʉta ndɨ kyɛ a ndɨ na baya ɓɛ
Kunzi atulyosatʉ agʉmɛ nɨnɔ awanyaga ndɨ.
12 Kinili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a kʉwa sɛ ndɨ ɨyɨ
kaɓʉndaga kukwakʉ, ɨɓʉkʉta ɓɛvananza ɓayakpʉ kʉgbɛ

11:4 11:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-10. **11:5 11:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 5:24. **11:7 11:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:13-22.

abɛ mangʉtʉ, abɛ mbumi ya mutili mo liɓo lidingi nɨyɔ ɓakakwananɨgʉ katanga.
13 Ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓa ɓokwa ndɨ ka baya nɨ ɓakinisonigʉ na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ, ɓatɨlya ka ɓʉɓyɨ aka. Ɓabaɨlya gɔnɨ ɓɛ ɓa ndɨ ɓobiko aka na ɓatʉ ɓa lɨgʉndʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
14 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ɓɛyɔ, ɓowonisilogo ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakaɨkɨsɨlya mugi kaɓʉ.
15 Ɓakika ndɨ ɓata lɨmbɛngɨ ka mugi nɨmɔ ɓotukyoku ndɨ mino, ɓakwananatʉ ndɨ kakɨsa pisi kaɨga ɓata kʉ ɓɛyɔ.
16 A ɓɛyɔ, ɓa na mʉsasa ma mugi manza kʉgbɛ, mugi mi nɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, Kunzi kɛgʉ no suni ɓɛ ɓamakɨ ɓɛ Kunzi kaɓʉ, kyɛ uɓungusilyogoni ndɨ gʉɗʉ.
17 Pisi ka baya, Abalahamʉ apá ndɨ Isaka ka apɛpɛ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi akɨngɨla ndɨ mino baya kakɨ. A ndɨ wakɨtʉlya kapá mʉkpekpe mo mikakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apíni agʉmɛ yɔ.
18 Kunzi a ndɨ nɨ aɓikyini ɓɛ: «Wambʉwa ndɛkɛ pisi ka Isaka.»
19 Luki limoti, Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Kunzi a no ngu kabililiso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndɨ mikakɨ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ opupiku ka mbʉkʉ luga wa ɓamanda.
20 Pisi ka baya, Isaka uɗukilya ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Esaʉ ɓʉɓʉnga ka makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.
21 Pisi ka baya, Yakɔbɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, uɗukulyo ɓomika Yɛzɛfʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓʉɓʉnga. Ɨtʉngbʉla ka mʉdʉkpɔ kakɨ, abibiso Kunzi.
22 Pisi ka baya, Yɛzɛfʉ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, atʉmbʉlaga ɓɛ Ɓezaleli ɓopupokuto ndɛkɛ ka Misili, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ɓagyɨ ndɛkɛ mino no kuwo kakɨ.
23 Pisi ka baya, abakɨ na amakɨ Musa ɓasʉma ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa kumbuso kaɓʉkʉta yi. Yɛkɨ ɓɨna ndɨ ɓɛ miki a wanza, ɓakaɓangagʉ ndɨ koɓuno mʉtʉʉ ka ngama.
24 Pisi ka baya, Musa nɨ a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ aka, akya ndɨ ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kaɓɨkya ɓɛ a miko-mika Falaɔ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ no mikakɨ muko yi.
25 Apa ndɨ kaigyogyiso pa imoti na lɨvananza ko Kunzi nɨ kogwigʉ magyagya kaiko ka ɓʉnyɛ ko ngbingo.
26 Ɨna ndɨ ɓɛ kaigyogyiso abɛ Kilisito a ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga lɨngama la Misili. A ɓɛyɔ, ɓazwa kakɨ ɓa ndɨ ɓyɨ kʉgbɛ kʉgʉ wa mʉkalya nɨmɔ odoku ndɛkɛ.

11:12 11:12 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:17. **11:13 11:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 23:4. **11:18 11:17-18** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12; 22:1-14. **11:22 11:22** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 50:24-25; Pupo 13:19.

27 Pisi ka baya, Musa atɯkya ndɨ ka Misili nɨ kɛgɯ kaɓanga
ɗɨya ka ngama. Igwinanaga ndɨ ka baya abɛ kiko kamɨna
Kunzi yi nɨnɔ ɓakamɨnagɨgɯ.
28 Pisi ka baya aka, alisisa ndɨ yɨnga wa Pasɨka, ak-
pamya ndɨ ɓɛ ɓakpazyɨ ɓangɯ ko pumi ɓɛkyɛ malaika
nɨnɔ akpakyanaga na kukwakɯ kulumwisogonitɔ ɓapɯta ka
Bomikya-ɓezaleli.
29 Pisi ka baya, Bomikya-ɓezaleli ɓazaba ndɨ liɓo
lidingi Langbɯ mɯɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko kakpakyana ka
lɨtɔmbɯ. Luki limoti, nɨyɔ Bamisili ɓɨkpɯnda kazaba
ɓɛgɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
30 Pisi ka baya, gɯɗɯ wa Yeliko oɗukana ndɨ wa Bomikya-
ɓezaleli ɓalingikyana ndɨ mino ka masyɛ maɗɨya na ɨka.
31 Pisi ka baya, Laaba nɨnɔ a ndɨ aɗanda, kokwagɯ ndɨ pa
imoti na ɓatɯ nɨɓɔ ɓoɓuna ndɨ mɯtɯɯ ko Kunzi, kyɛ ɯtɨlyatɯ
ndɨ ɓɨnza ɓatɯ nɨɓɔ ɓogulya ndɨ ɓɨpɛlɛ ka gɯɗɯ.
32 Nakwanana ɓata kaɓɨkya ɨkɨ? Nakɛgɯ ɓata no ngbingo
kanzɨna ko bulya ka Gidioni, Balaki, Samusoni, Yefuta,
Daudi, Samueli na ɓogyalandɯ.
33 Pisi ka baya, ɓakɯpyatɯ ndɨ giyo ka ɓangama, ɓagyatɯ
ndɨ makpɯmɯka mo ngbingbili, ɓinisana na makpɯmɯka
nɨmɔ Kunzi ɯwanyaga ndɨ. Bɯdɯlagatɯ ndɨ ɓokpwingi
nɔkɯ,
34 ɓolimagatɯ ndɨ maɗaɗa mo ɓuku, ɓahɯkaga kukwakɯ
kwa ɓadɯkpa. Ba ndɨ ɓapɔ, luki limoti ɓɨita ɓotutungyo.
Bakɛgɯ ndɨ na bɨtya liso ka lɯnga, ɓumisyaga ndɨ ɓasɯda
nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kaubumoniso ɓingbwi.
35 Pisi ka baya, ɓoko ɓɯmɨnatɯ ndɨ ɓatɯ kaɓɯ nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ kopupo ka ɓambɯkɯ, ɓumigisyo ya kaɓɯ.
Pisi ka baya, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ kakɯlɨkanaga kum-
busa wa yigyogyiso kɯgbɛ kyɛ ɓopupi ka ɓambɯkɯ na
ɓinisono na ɔɓɨlɨ nɨnɔ wanza kɯgbɛ.
36 Bagɔgɔ ɓata ɓokibya ndɨ mosikoni na bɯma,
ɓɯkandaga ndɨ ɓagɔgɔ, ɓɯmakya ka bɔlɔkɔ.
37 Bɯmwɔgɔ ndɨ ɓagɔgɔ na matamɯ, ɓɯsɨkɨsa ɓagɔgɔ na
siyi, ɓɯmwɔgɔ ɓagɔgɔ na ɓadɯkpa. Bagɔgɔ ɓanamama
ɓɨgbagbagba, ɓimokisyogini bokuto ka ɓakɔndɔlɔ ikanɨ nɨtɔ
ka ɓamɛmɨ. Ba ndɨ ɓatɯ ɓa yangya, ɓugyogyisaga ndɨ ɓɨnyɛ,
ɓanɯgya yapɯpɯ-pɯpɯ.
38 Ɔɓɨlɨ kakwananagɯ ndɨ na inguo ya ɓatɯ ɓi nɨɓɔ.
Bamamaga ndɨ ɓɨgbagbagba ka ɓɛsa na ka ɓangɯpa, ɓikaga
ndɨ ka matamɯ na ka maɓyɛ nɨmɔ ka lɨtɔmbɯ.
39 Kunzi ɯbaɨlya ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓa ɓasɨ ko bulya baya kaɓɯ.
Luki limoti, ɓakinisanagɯ ndɨ no luki li nɨlɔ Kunzi awanyaga
ndɨ.

40 A ɓɛyɔ, Kunzi atiɓungusilyogoni ndɨ lɨkpʉmʉka lanza kʉgbɛ, kinili kapagʉ ndɨ ɓɛ ɓɨɨtɨ ɓanza nɨ takɛgʉ pa imoti na ɨɓʉ.

12

Kunzi nɨ Obosu

1 Iɓusu gɔnɨ, ta na ɓadɛmʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa na iɓusu ɓukungulo. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, tosini likumbogi lasɨ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ akwanana kotiwoso lɨkpakyanɨlɨ kusu, tiɗufulo na mbangʉ kadwɛ ka muliɓo ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.

2 Topyini miso ka Yeso nɨnɔ a mʉpʉnganagɨ na muliɓo ma baya kusu. Apatʉ ndɨ kokwo ka mʉsalaba, nɨ kinigʉ suni ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ. Atʉ ndɨ kaiba magyagya nɨmɔ a ndɨ kodoku, mbɨya yi nɨmʉ a wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi.

3 Mutomononi mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɨ yigyogyiso ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. Kinili, takuponitɔgʉ, takodikogonitɔgʉ,

4 kyɛ ka lʉnga li nɨlɔ mo mino na ɓʉnyɛ, makanobumonigʉ mbɛyɨ kadwɛ ka kukwakʉ.

5 Moɓusoloni mʉtɨwɨ nɨmɔ Kunzi amʉtɨwaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika kaʉtɨwa ɓomikakɨ?

«Mikamɨ, wakinonitɔgʉ payaya yoyiso ka Mombukwonodosu,
wakodikogonitɔgʉ ngbingo yi nɨnɔ o mino kauyoyiso.

6 Kyɛ Mombukwono-dosu ayoyisogo mʉtʉ yi nɨnɔ apaga,
ayipogo mʉtʉ wasɨ nɨnɔ avaga abɛ mikakɨ.»

7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kibyoni yigyogyiso nɨyɔ Kunzi o mino kamuyoyiso. Amʉgyaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomikakɨ. Ambɛ, miki tino nɔ abakɨ kayoyisogigʉ?

8 Kika nɨ Kunzi kɛgʉ kamuyoyiso abɛ ɓomikakɨ ɓasɨ, isi yi ɓɛ makɛgʉ ɓomikakɨ, ma ɓomiki ɓa ɓʉɓala.

9 Kika nɨ ɓobosu ɓanatiyoyisaga ndɨ, tanʉmʉkana, igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ takamukononitɔgʉ Obosu nɨnɔ wa lɨmbɛngɨ kyɛ tiki na ɔɓɨlɨ?

10 Ɓobosu ɓatiyoyisaga ndɨ ka masyɛ makɛɗɛ ɓɛyɔ ɓapaga ndɨ mino. Luki limoti, Kunzi atiyoyisogo ko bulya ɓʉnza kusu, kyɛ atiɓuɓisi abɛ ɨyɨ.

11 Nɨyɔ ɓatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nɨnɔ abɛ ɓakiko katɨgya ɓɨnyɛ nɨ kɛgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka la ɨgyagya. Luki limoti, kumbuso, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyaga ndɨ ɓɛyɔ, ɓinisonogo kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wongbingbili na nɨnɔ wa mazɨyɔ.

Yoyiso na mʉtɨwɨ

12 Nononi nɛkɨ maɓɔkʉ nɨmɔ a mʉkapaga, na moli nɨmɔ
a mʉdɨkaga.
13 Kpokyononi ka ɓopisi nɨɓayɔ ɓa yongɓingɓili, kyɛ
mʉtʉ wa mʉdɨli kosokogonitɔ, luki limoti, akpakyanɨ ɓɛyɔ
okwononi mino.
14 Kisoni mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ na yiɓuɓiso ko misa ko
Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamɨnɨgʉ ndɛkɛ.
15 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kosononoitɔgʉ
na ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kiitonitɔgʉ abɛ
sɨɓʉkʉsɔ sozyo nɨsɔ aɓakaga, amakya lɨkpʉmʉka lanyɛ luga
ka ɓambanzʉ ɓudingi, ʉpʉta.
16 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kikonitɔgʉ mʉtʉ wa ɓɨlya, ɨkanɨ mʉtʉ wa kɨna makpʉmʉka
ko Kunzi payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ Esaʉ nɨnɔ agaba ndɨ
ɓʉpʉta kakɨ ko bulya mikya malɨlɨ aka.
17 Ɓɛyɔ mibaga mino, akɨsa kʉwa ndɨ kumbuso yi ɓɛ
abakɨ aɗukilyi ɓʉɓʉnga, luki limoti, kinisanagʉ ndɨ na iɓu.
Kɨnagʉ ndɨ ɓata pisi kogomosyono lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ a ndɨ mino kaugwonoso ɓomomiso-miso yɔ.
18 Iɓunu makanosiligʉ ko luki nɨlɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓavɨlɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓezaleli ɓosila ndɨ mino ka ngʉpa ya
Sinai. Ngʉpa yi nɨyɔ a ndɨ no ɓuku ɓongiɗo-ngiɗo, opiyoni
no biti ɓipi, no mbumbo,
19 lɨyʉ la sɨɓa a ndɨ kogwonono kʉ ɓɛyɔ na mʉnzɨna. Nɨyɔ
Ɓezaleli ɓʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kunzi
kuɓikyonitɔgʉ ɓata luki gʉtʉgʉ limoti aka.
20 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kapɨlya mʉtʉʉ mi
nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ, gʉtʉgʉ nyama aka
kavɨla ngʉpa okwononi ɓamwɨ na matamʉ.»
21 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ liɓongiso, Musa aka ndɨ ɓɛ:
«Nakaɓanga, nzʉyɨ akɛtwa ɓɨkyakyakya!»
22 Luki limoti, iɓunu, mosiloni ɓuwobi na ngʉpa ya Siona,
ka mugi ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. A Yelusalɛma nɨnɔ wa
kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ka ɓamalaika ɓo mino
kogwa magyagya.
23 Iɓunu, mokpuɗoni musilyoni ma magyagya nɨmɔ ka
ɓapʉta ko Kunzi, nɨɓɔ ɓukpikaga mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpuɗoni gɔnɨ Kunzi, nɨnɔ a zozi ka ɓatʉ ɓasɨ, na ka
mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓo ngɓingɓili nɨɓɔ ɓolumwaga ndɨ,
ɓiitoni ɓanza.
24 Makpuɗoni Yeso nɨnɔ obisa yʉkanana pisi ka agʉmɛ
wambɨya na ɓangʉ kakɨ nɨyɔ aɗukaga ndɨ. Ɓangʉ yi nɨyɔ

12:13 12:13 Wanda ka Mogbitoku 4:26. **12:19 12:19** Wanda ko Pupo 19:16-22.
12:20 12:20 Wanda ko Pupo 19:12. **12:21 12:21** Wanda ka Yigilya 9:19.

atɨɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Abeli.
25 Wiminyonito, makakyonitɔgʉ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ
akamʉnzɨnɨlya. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana
mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kaʉpá mʉtʉʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,
ɓakanyɨkagʉ ndɨ ka yigyogyiso. A ɓɨngbanganya ɓɛ,
takapɨlya Kunzi mʉgɔngʉ nɨnɔ akatɨpá mʉtʉʉ kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, takanyɨkɨgʉ yigyogyiso.
26 Ko ngbingo yi nɨnɔ, lɨyʉ kakɨ ogugumisatʉ ndɨ lɨtɔmbʉ,
luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ atɨpá kʉwa agʉmɛ yi nɨmʉ:
«Nogugumisa kʉwa ndɛkɛ ɓata lɨtɔmbʉ nganga yimoti,
kikigʉ lɨtɔmbʉ aka, luki limoti na kʉgʉ wa lɨsyɛ gɔnɨ.»
27 Mʉnzɨna mi nɨma «nganga yimoti» akowonisilo ɓɛ
makpʉmʉka mi nɨmɔ Kunzi agya ndɨ agʉgʉmatʉ ndɛkɛ,
olimikogo, nɨmɔ kagʉgʉmɨgʉ ndɛkɛ mɔ otigolo.
28 Tikini nɛkɨ na magyagya, kyɛ tinisononi na ɓʉngama
nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ kogomosyono. Towonisilini
magyagya mi pisi kagugubyo Kunzi ɓɛyɔ aɓosilo mino,
tanabibiso, tanaɓanga.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kusu a ɓuku nɨɓɔ olumwisogo.

13

Kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ okwononi kaɓosila Kunzi

1 Widukulogoni kapanana mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomika-muko.
2 Makoɓusolonitɔgʉ kaʉtɨlya ɓobiko. Ko pisi yi nɨyɔ, ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓʉtɨlyatʉ ndɨ ɓamalaika nɨ ɓakɛgʉ kaibo.
3 Hutomononi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ka bɔlɔkɔ abɛ makika
pa imoti na ɨɓʉ. Hutomononi gɔnɨ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko ɓi kamugyogyiso iɓunu.
4 Okwononi ɓatʉ ɓasɨ ɓobibisi vanana. Muko na mʉlʉkʉ
ɓakimokyonitɔgʉ ka ɓʉɗanda. Kunzi usombisatʉ ndɛkɛ
ɓatʉ ɓa ɓɨlya na nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya
ɓɛngɛnɨ.
5 Makosyogonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ko bulya ɓuyi aka, gwoni
magyagya na makpʉmʉka mi nɨmɔ ma na imu, kyɛ
Kunzi mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakʉsɨgʉ ndɛkɛ,
nakatʉkyɨgʉ ndɛkɛ ɓuwobi na ɨwɛ.»
6 Kinili, takwanana kaɓɨkya na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ:
«Mombukwono-dosu a mʉtʉ yi nɨnɔ esingyogoku,
nakikigʉ na kʉɓangakʉ.
Mʉmbanzʉ ɛgya pɨyɛ ɨkɨ?»

12:24 12:24 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:10. **12:26 12:26** Wanda ka Agai 2:6. **12:29 12:29** Wanda ka Yigilya 4:24. **13:2 13:2** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:1-8; 19:1-3. **13:5 13:5** Wanda ka Yigilya 31:6, 8; Yɔsʉa 1:5. **13:6 13:6** Wanda ka Mambʉ 118:6.

7 Hutomononi ɓapʉta kunu, niɓɔ ɓamʉɓikyaga ndi mongoni ko Kunzi. Mutomononi ɔɓili kaɓʉ na ɓɛyɔ ɓokwa ndi mino, maɓyɛ pisi ya baya kaɓʉ.
8 Yeso-Kilisito a mʉɗɔngɔni iki isyeikuɓi, na lisyɛ-li-nili na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Makisonitɔgʉ koɓungogo na mobi ma mʉtʉʉ dididi. A ɓɛyɔ, a ɓinza ɓɛ limbɛngi kunu iki litumo na iziyɔ ko Kunzi ni kɛgʉ ka ɓopisi dididi niɓayɔ igʉmyaga ka likpʉmʉka la malili. Likpʉmʉka la malili kikogigʉ na izangiya gʉtʉgʉ imoti aka ka niɓɔ ɓaɓyɛgɛ.
10 Iɓusu, ta na gbɔgbɔ kusu, ɓokumu ka Ɓayuda niɓɔ ɓagyaga ligubo ka Pa Yotu-kʉgbɛ ɓakakwananigʉ kalya luki nilɔ ɓopí ka gbɔgbɔ kusu.
11 Kumu-kumu ka Ɓayuda indaga na ɓangʉ ka ɓanyama ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kapá ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ. Luki limoti, ɓʉbʉsyaga ɓanyama ɓi niɓɔ kunzi wa gʉɗʉ.
12 Kinili, Yeso okwa ndi gɔni kunzi wa gʉɗʉ wa Yelusalɛma kyɛ ungumosi ɓambanzʉ na ɓangʉ kaki mombukwana-daki.
13 Togoni nɛki kʉ o mino kunzi wa gʉɗʉ, tabailya yigyogyiso mʉɗɔngɔni abɛ iyi.
14 A ɓɛyɔ, takɛgʉ na gʉɗʉ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kʉnʉ ka litɔmbʉ. Luki limoti, takakisa gʉɗʉ yi ninɔ akodoku.
15 Pisi ka Yeso, tapíni Kunzi apɛpɛ ninɔ mubibiso masyɛ masi, isi yi ɓɛ apɛpɛ yi iki ninɔ wa mambʉ kobibiso lino kaki.
16 Makoɓusolonitɔgʉ kagya ɓʉnza, na kosingyono, kyɛ inguo ya ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ ɓaɓosilogo Kunzi niɓɔ.
17 Humukononi ɓapʉta kunu, mʉɓanga. A ɓɛyɔ, ɓamuɓuulyogo ɓongbinga ɓasi, kyɛ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɛkɛ ligubo nilɔ ɓagya ndi ko misa ko Kunzi. Makʉmʉkana, ɓagya ligubo kaɓʉ na magyagya ni ɓakɛgʉ kaitangʉla. Ɓakiko kaitangʉla, ligubo kaɓʉ kikigʉ na izangiya ku kunu.
18 Widukulogoni katilʉmbilya aka. Ta na baya ambɛ ta mambɛngi ɓidɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ta na mʉsasa kaiko na yigya yanza ka ɓopisi ɓayasi.
19 Nakamʉkʉnga na kɛkɛlɛ ambɛ lumboni kyɛ Kunzi eukwilyi ɓata pisi kaiga ɓigala-gala ku kunu.

Malʉmba

20 Kunzi, litino la maziyɔ, ninɔ apupisoku Mombukwonodosu Yeso luga ka ɓamanda, iita muɓuɓulyo mudingi ka ɓakɔndɔlɔ, pisi koɗukusaga ɓangʉ kaki, niyɔ apiko agʉmɛ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

13:11 13:11 Wanda ka Ɓalawi 16:27. **13:12 13:12** Wanda ka Yuani 19:17, 20.

21 Kunzi amʉpí ngʉ kagya ɓʉnza ka ɓopisi dididi, kyɛ
motulyosi sɨpananɨsɔ kakɨ. Pisi ka Yeso-Kilisito, atɨgyɨlyɨ nɨlɔ
a lanza. Avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Iyo a ɓɛyɔ!

Ɓomongoni ɓaya muliɓo na yuuso

22 Ɓomika-mama, nakamʉɓɨkya ambɛ hukononi
ɓitombiii mʉtʉʉ mutumiso mambɛngɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ,
nakamukpikilyigʉ balʉwa mʉnda.

23 No ɓi kapa kamʉɓɨkya gɔnɨ ambɛ ɓasisini ɓi momosu
ɓɛyɔ ka Timotio ka bɔlɔkɔ. Kosiloku ɓɨkwa, tɨndatʉ pa imoti
na ɨyɨ kamundoku.

24 Humuusogoni ɓapʉta kunu ɓa makanisa ɓasɨ na ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨpá ko Kunzi. Ɓomomonu nɨɓɔ ɓa ka mugi ma
Italia, ɓamumuusogito gɔnɨ.

25 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti no iɓunu ɓasɨ!

Balʉwa ka Yakɔbɔ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yakɔbɔ nɔ ukpikilya ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikono ka ɔɓɨlɨ balʉwa yi nɨmʉ. Wɨna sɛ, Yakɔbɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓakilisito ka Yelusalɛma. Ɓopupa ndɨ na Yeso mʉma mumoti. Luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓoɓinikyononi, luki limoti yɨgya kaɓʉ kɛgʉ ndɨ kowonisilo yi. Kinili, akaʉɓɨkya ɓɛ baya akpakyanaga na yɨgya yanza.

Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ kʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɔ, ɓatʉ ɓa yangya ɓikaga ndɨ kaigyogiso kyɛ ɓatʉ ɓa mukumbo bikaga ndɨ kayɨbɨba. Kinili, ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɛ ɓakikonitɔgʉ ka yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ɓusingyogito ɓatʉ ɓa yangya. Ʉɓɨkya ɓata ɓɛ ɓanyɨkɨ mosooni, ɓakikonitɔgʉ na lɨsasʉ lapʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓokwononi kagya ɓongbinga ɓasɨ ɓʉnza aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ moɓiso aɓɨkyaga mino.

Makpʉmʉka mi nɨmɔ balʉwa yi nɨmʉ oɓungusyogo ko bulya ka ɓakilisito ka muliɓo nɨma: kosingyono, kalʉmbyana na kaumigiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ ko pisi ya lɨngʉnʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka Yakɔbɔ nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Baya na yimibo *1:2-18*
Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya ɓɛyɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓɨkyaga mino *1:19-27*
Takukonitɔgʉ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ *2:1-13*
Baya, na yɨgya yanza *2:14-26*
Yimibo, na mʉnzɨna *3:1-18*
Sɨpananɨsɔ sa ɔɓɨlɨ kɛgʉ yanza *4:1–5:6*
Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, na malʉmba *5:7-20*

1 Ɨmɨ Yakɔbɔ, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito, numuusogito lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ a
limisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.

Baya na yimibo

2 Ɓamamakɨ, gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mo mino
kabangana na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi,
3 kyɛ makaiba ambɛ baya kunu kiko yakamaga ko
ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, amʉpá kʉwa lɨmbɛngɨ lɨnda.

4 Luki limoti, okwononi ɓɛ lɨmbɛngɨ lɨnda kunu agyɨ
ligubo kadwɛ ka muliɓo iba wikoni ɓatʉ ɓakamaga ka
lɨngʉnʉ, kanɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kamuɓwigʉ.
5 Mʉmbanzʉ kiki na yimibo luga kunu, akʉngɨ Kunzi,
apátʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi upága ɓatʉ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti,
na sɨpananɨsɔ.
6 Luki limoti, okwononi ɓɛ akʉngɨ na baya nɨ kɛgʉ na
ɓotumo. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akʉngaga na ɓotumo ka
lɨmbɛngɨ ikaga abɛ lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi nɨlɔ mbumbo
oyongogo.
7 Ipigo ya mʉtʉ yi nɨnɔ kotomononitɔgʉ ɓɛ
Mombukwono-dosu akwanana kapá luki,
8 kyɛ a na mambɛngɨ maɓa, mʉtʉ muikonogo ka ɓopisi
ɓayasɨ.

Yangya na lɨngama

9 Momosu wa yangya ogwi magyagya ɓɛyɔ Kunzi a mino
kabɨnɨka kʉgʉ,
10 nɨnɔ wa lɨngama ɓɛyɔ Kunzi asiso mino wasɨ. A ɓɛyɔ,
mʉtʉ wa lɨngama oɗukana ndɛkɛ abɛ maʉwa mo tutu.
11 Mɔnɨ opupogo, ɓʉzʉ ɓi umiliso tɔnɨtɔ, maʉwa apaɗa,
obuukono. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mʉtʉ wa lɨngama
akɨtanaga ndɛkɛ mino, asa mogubo kakɨ.

Kapɨlya yigyogyiso na kʉɓɔɓɔkʉ

12 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ amagaga no ngu ko ngbingo
wa kʉɓɔɓɔkʉ. A ɓɛyɔ kisulyo ka baya, ɓamokisya kʉwa
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo. Ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
nɨnɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.
13 Mʉmbanzʉ kapa kagya ɓʉnyɛ, koɓikyonitɔgʉ ɓɛ:
«Kunzi no akɛkpamya.» A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ
kakpamya Kunzi kagya ɓʉnyɛ na Kunzi ɓɨkpɛ kakwananɨgʉ
kakpamya mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, mʉsasa manyɛ ka mʉmbanzʉ aka mɔ
alutogo, agwilisa ka ɓʉnyɛ.
15 Kumbuso yi mʉsasa mi nɨmɔ kabeɗulo, atɨka kʉwa
ka ɓʉnyɛ. Ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ kangata gɔnɨ, aɓʉkʉta kʉwa
kukwakʉ.
16 Wiminyonito ɓamamakɨ ɓʉpaka, ɓakamuɓonitɔgʉ.
17 Makpʉmʉka manzanza masɨ, ɓapɛpɛ ɓanzanza ɓasɨ
ɓotukyogoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓotukyogoku ko Kunzi nɨnɔ
agya ɓʉngbanganya ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kigomosyonogigʉ,
koyikonogigʉ, kɛgʉ na kululukɔ ɓɛgɛyɔ.
18 Apa ndɨ katɨpá ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ, ɓɛkyɛ
tiki ɓatʉ ɓa mambwa ka masɨ nɨmɔ agya ndɨ.

Kaʉkana lɨkpʉtʉka ko Kunzi na kagya

19 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ namʉpa kʉgbɛ, wiboni ɓɨnza
ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu okwononi kaiko ɓipoli-
poli kaʉkana lɨkpʉmʉka, luki limoti ika ɓiti kanzɨna, nɨ
kɛgʉ na lɨmbɛngɨ likuɗu.
20 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ likuɗu kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka
lo ngbingbili ko misa ko Kunzi.
21 Kinili, mokwononi kasa lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ na
lɨkpʉmʉka lasɨ la ɗɨya. Gwini na lɨmbɛngɨ la kisiso,
mʉnzɨna nɨmɔ Kunzi akʉna ka mambɛngɨ kunu kyɛ imu
mɔ akwanana kamuhukuso.
22 Makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kaʉkana aka lɨkpʉmʉka
ko Kunzi, luki limoti okwononi mika kagya likpʉmʉka li
nɨlɔ. Makogyi ɓɛyɔ, a payaya.
23 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika nɨ anʉkanaga lɨkpʉmʉka ko
Kunzi kanɨ kɛgʉ kagya yi, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉmbanzʉ
kɨɓɨmya ka nɛlaga, ɨmɨna ɓɛyɔ o mino.
24 Kumbuso ɨyɨ kaɨmɨna, aga, aɓʉsala ɓɨgala ɓɛyɔ ikanɨ o
ɓi mino.
25 Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ akpɨmaga mʉtʉʉ manza masɨ
nɨmɔ atɨpága kʉlɨkanaga ka ɓusunzu, igwinonogo na imu
ka lɨngʉnʉ. Kogwogigʉ magyagya asɨ kaʉkanaka aka,
kumbuso yi aɓʉsala, luki limoti agyɨgyɨlyagatʉ. A ɓɛyɔ,
mʉtʉ yi nɨnɔ ika na ɓʉɓʉnga ka masɨ nɨmɔ ika kagya.
26 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mʉtʉ ko Kunzi walɨngʉnʉ,
kanɨ kokondilɨgʉ lɨsasʉ kakɨ, akaɨtambya payaya. Baya kakɨ
ika ya payaya.
27 Baya yanza na ya lɨngʉnʉ nɨyɔ Kunzi apaga nɨyɨ:
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓokwino na ɓowoko ka igyogyisa kaɓʉ,
na kanyɨka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ.

2

Makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ

1 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ mobisa baya kunu ka
Mombukwono-dosu wa ɨbɨba ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito,
makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ.
2 Mʉtʉ ɓemoti wa mukumbo nɨnɔ wakimokisyogo
ɓotu ɓayanzanza na pɛtɛ ya ɔlɔ kogulya kʉ mo mino
ɓʉmʉmʉkana ka malʉmba, kumbuso yi mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ
wakimokisyo ɓɛnzanza ogulya gɔnɨ,
3 makabibiso nɨnɔ a wakimokisyaga ɓɨnza, maɓɨkya ɓɛ:
«Ba, dawiki ka pa yanza wanʉ,» maɓɨkya nɨnɔ wa yangya
ɓɛ: «Wamaga kʉʉ», ikanɨ «Wika wasɨ ɓuwobi na magʉ
kamɨ,»

1:27 1:27 Wanda ka Isaya 1:17.

4 kika kani makagya ɓɛyɔ, makɛgʉ kaʉmina ɓambanzʉ
mʉɗɔngɔni. Makakɔ likpʉmʉka na tamanaga yanyɛ.
5 Hukononi, ɓamamaki ɓʉpaka, Kunzi nɔ ʉpʉnaga ɓatʉ
ɓa yangya ɓa ɔɓili yi nimʉ kaiko ɓatʉ ɓa lingama ka
baya, iba ɓinisi na ɓʉngama niɓɔ ʉwanyaga ndi ɓatʉ niɓɔ
ɓapaga.
6 Luki limoti, ma iɓunu kaʉmina ɓatʉ ɓa yangya payaya!
Kɛgʉ mbɛyi ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɔ ɓamugyogyisogo,
ɓanamugwisiso?
7 Ɨɓʉ ɓɔ ɓanzinaga yanyɛnyɛ no lino lanza nilɔ Kunzi
amʉpá.
8 A ɓɛyɔ, kika kani makagya mʉtʉʉ ma Ɓʉngama ko
Kunzi ɓɛyɔ Moɓiso aɓikya mino ɓɛ: «Mʉpa ɓɛngɛni ɓɛyɔ
aka yɔ wipaga mino iwɛ mombukwana-daki yi», makagya
ɓinza.
9 Luki limoti, makiko kaʉkɔgɔ ɓambanzʉ na mʉlili,
makagya ɓʉnyɛ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ amubisatʉ na mʉngimbɔ
kyɛ makɛgʉ kagyigyilya yi.
10 Kyɛ mʉmbanzʉ kagya mʉtʉʉ masi, luki limoti oɓuna
mumoti, iba oɓunini mɔgɔgɔ masi.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi yi ninɔ gɔni nɔ aɓikya ɓɛ: «Wakosy-
onitɔgʉ na muko ikani mbʉnya ɓɛngɛni», aɓikyatʉ gɔni
ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ.» Kinili wakosyi gʉtʉgʉ
na muko ikani mbʉnya ɓɛngɛni, luki limoti wamwɔ
mʉmbanzʉ, woɓunini asi mʉtʉʉ aka.
12 Nzinogoni, manigyigyilya abɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ mʉtʉʉ
usombisa ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nimɔ mɔ apága kʉlikanaga.
13 A ɓɛyɔ, Kunzi kikigʉ ndɛkɛ nɔ kumbu wa ika ndɛkɛ
mino kakɔ mʉngimbɔ ka ninɔ kʉminilyagigʉ ɓɛngɛni
kumbu. Luki limoti, ninɔ ikaga no kumbu, Kunzi ka-
makyigʉ ndɛkɛ ka mʉngimbɔ.

Baya kiki na yigyigyilya iba a yikwo

14 Iɓunu ɓamamaki, a na izangia tino mʉmbanzʉ kaɓikya
ɓɛ: «Na na baya» kani kɛgʉ kowonisilo pisi ka yigyigyilya?
Baya yi akwananatʉ kahukusogo? Haaa!
15 Kika kani momonu mukilisito a wakangya ka ɓotu ikani
ka malili,
16 ika na izangiya tino kaɓikya ɓɛ: «Winda ɓinza,
wimokisyaga ɓinza, wikuto» kani wakapígʉ tʉmatʉ nitɔ o
mino wakangya?
17 Baya a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ: kiko asi iyu aka kani kɛgʉ
na igyigyilyo yi, iba a ikwo.

2:8 2:8 Wanda ka Ɓalawi 19:18. **2:11 2:11** Wanda ko Pupo 20:14; Yigilya 5:18; Pupo 20:13; Yigilya 5:17.

18 Luki limoti mʉtʉ wagɔgɔ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ wa na baya,
ɨmɨ na na yɨgyɨgyɨlya yanza», nasikisya ambɛ: «Iwoniso
ɓɛyɔ baya kakʉ akwanana mino kaiko kanɨ kɛgʉ na
yɨgyɨgyɨlyo yi. Ɨmɨ nuwonisa kʉwa baya kamɨ pisi ka
yɨgyɨgyɨlya.»
19 Woboilyoni ɓɛ Kunzi a ɓemoti? A ɓɨnza! Ɓabɨlɨ
ɓabaɨlya ɓʉ ɓɛgɛyɔ, ɓanagʉgʉma ɓikpwukpwukpwu na
kʉɓangakʉ.
20 Ngingi mʉna! Wakapa kaɨna asɨ likingyosi aka
ɓɨngbanganya ɓɛ baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a yikwo?
21 Kunzi ava mbɛyɨ ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ abɛ
mʉtʉ wongbingbili ko pisi tino? Ko bulyo ya yɨgyɨgyɨlya
kakɨ kyɛ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka abɛ apɛpɛ ka gbɔgbɔ.
22 Winini kʉ baya kakɨ amatɨkana ndɨ mino na
yɨgyɨgyɨlya? Abalahamʉ inisana ndɨ ɓɛ a na baya yapʉ pisi
ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
23 Kinili Moɓiso ɨtʉlyana ɓɛ: «Abalahamʉ abaɨlya ndɨ
Kunzi. Ko pisi ya baya yi nɨyɔ, Kunzi ava ndɨ mʉtʉ
wongbingbili, amaka ndɨ ɓɛ wai.»
24 Minini, mʉmbanzʉ ikaga mʉtʉ wongbingbili ko misa
ko Kunzi ko bulya yɨgyɨgyɨlya kakɨ, kɛgʉ asɨ ko bulya baya
aka.
25 A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ aɗanda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Laaba.
Kunzi amɨna ndɨ mʉtʉ wongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ
kyɛ ʉtɨlya ndɨ ɓomikya-ɓezaleli ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ, umigisa
ndɨ ko pisi yagɔgɔ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, nzʉyɨ kiki na lɨmbɛngɨ, iba
a ikwo. Na baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a ikwo gɔnɨ.

3

Toɓuulyini lɨsasʉ

1 Ɓamamakɨ, ɓatʉ ɓudingi luga kunu ɓakikonitɔgʉ na
mʉsasa kaiko ɓowonisilo. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza ɓɛ
ngbanga kusu ka ɓowonisilo ika ndɛkɛ mʉtʉla kʉgbɛ
kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ.
2 Tagyaga ɓʉnyɛ na ɓopisi dididi. Mʉmbanzʉ kogwogi
pisi ka mʉnzɨna kakɨ, iba a mʉtʉ walɨngʉnʉ, nɨnɔ ak-
wanana koɓuulyogo nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
3 Tʉkandɨlagatʉ ɓanyama nɨɓɔ ɓina ɓɛ ɓafalasɨ nɔkʉ na
ɓasinga kyɛ ɓiki katɨmʉkana, tanuluto kʉ tiko mino kapa.
4 Tovini mbɛyɨ likingyosi la ɓabato. Ɓa ɓakpʉkpʉ, ovivi
wapʉ anutundulo. Luki limoti ɓʉnanaga na mikyo luki
mʉkɛɗɛ aka abɛ ambʉ, ɓanaga kʉ kwa kʉ sʉfɛlɛ ika mino
kapa.

5 A ɓɛgɛyɔ, lisasʉ a luki likɛɗɛ kʉgbɛ ka nzʉyi, luki limoti
opupisaga makpʉmʉka makpʉkpʉ.
Winoni mbɛyi ɓɛyɔ mikya-likalʉ lo ɓuku agbʉndaga
mino tutu yidingi!
6 A ɓɛyɔ, lisasʉ a abɛ ɓuku, otuma ɓʉnyɛ. A libaba
la nzʉyi nilɔ apʉtaga ɔɓili kusu wasi. Agbʉndaga ɔɓili
kusu katʉkya ka yiɓʉkʉta adwɛ ka kukwakʉ na ɓuku niɓɔ
otukyogoku ka liɓyɛ lo ɓuku.
7 Mʉmbanzʉ akwanana kausiso ɓanyama ɓo tutu,
ɓombu, ɓanyama niɓɔ ɓolutikonogo ikani ɓosi,
ɓanamʉkana. Mʉtʉ yi ninɔ usisogo ɓusiso.
8 Luki limoti, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ
akwanana kakandila lisasʉ. A luki litʉla, kapiligʉ, otumini
na lingangi nilɔ amwɔgɔ.
9 Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lisasʉ, luki
limoti tʉgbangaga ɓata nolu gɔni ɓambanzʉ niɓɔ Kunzi
ʉgya ndi ka likingyosi kaki.
10 Mʉnzina mu bibiso na nimɔ ma mogbongoni opu-
paga ka mʉnɔkʉ mimoti aka. Kokwononigʉ ɓɛ iki ɓɛyɔ
ɓamamaki.
11 Kɛgʉ na likpakpa gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ opupisaga liɓo
ladɛ na nilɔ lozyo ka likɔ limoti.
12 Ɓamamaki, ɓʉgɔ kaɓʉkʉtagigʉ manga, ɓʉvʉka
kaɓʉkʉtagigʉ ndimo. Likpakpa lo liɓo la liniko kak-
wananigʉ kopupiso liɓo ladɛ.

Yimibo niyɔ otukyoku kʉgʉ wa lisyɛ

13 Mʉtʉ wa yimibo ikani mʉtʉ wa ɓʉgɛgɛle a tʉ luga
kunu? Owonisi nɛki pisi ka yigyigyilya yanza, niyɔ akagya
na limbɛngi la kisiso na yimibo.
14 Luki limoti makika na imi, na mʉsasa ma kʉkitaga
ɓɛngɛni, makibibonitɔgʉ. Makoitisonitɔ kʉɓɔɓɔkʉ abɛ
lingʉnʉ.
15 Inguo ya yimibo yi niyɔ kotukyogikugʉ kʉgʉ wa lisyɛ,
a yimibo ya ɔɓili yi nimʉ, yimibo ya nzʉyi, yimibo yi
otukyogoku ka Mumuyoniso.
16 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakika na imi na mʉsasa kaʉkitaga
ɓɛngɛni, yigya yanyɛ na ɓʉnyɛ dididi ikaga wa.
17 Yimibo ya kʉgʉ wa lisyɛ a mbɛyi iyu ɓitu, kumbuso yi a
na maziyɔ, yawɛsɛ na iziyɔ, yitumo no kumbu, anaɓʉkʉta
yigyigyilya yanzanza. Kʉkɔgigʉ iyu ɓambanzʉ na mʉlili,
kɛgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ ɓɛgɛyɔ.
18 Ɓatʉ niɓɔ ɓapaga maziyɔ, ɓakʉnaga maziyɔ luga
ka ɓambanzʉ, na masɔlɔ mi nimɔ ɓobuulyogo ni yigya
yogbingbili.

4

Kapa ɔɓiɨli, wika mumuyoniso ko Kunzi

1 Lʉnga, iɨpʉmbʉ akopupoku luga kunu no pisi tino?
Akopupoku pisi ka mʉsasa manyɛ niɨmɔ akaʉlanana kʉsɔ
kunu.
2 Ma na mʉsasa ma tʉmatʉ, luki limoti makɛgʉ no pisi
kainiso notu, mikaga kʉwa ɓakiɨtʉlya kaʉmwɔ ɓambanzʉ.
Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananiɨgʉ kainiso
nolu. Mapʉngaga kʉwa wa iɨpʉmbʉ na ʉlanana luga
kunu. Makakwananiɨgʉ kainiso na niɨlɔ makapa kyɛ ma kɛgʉ
kakʉnga Kunzi.
3 Makakʉnga gʉtʉgʉ, makinisigʉ no luki li niɨlɔ kyɛ
tamanaga kunu ikaga yanyɛ. Makʉngaga ko bulya yimo-
sisyo mʉsasa manyɛ kunu.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ ɓana! Makibogigʉ sɛ ambɛ wakapa
ɔɓiɨli, wika mumuyoniso ko Kunzi? Niɨnɔ apa kakɔ liɨmbiɨda
na ɔɓiɨli, ika kʉwa mumuyoniso ko Kunzi.
5 Makinonitɔgʉ abɛ Moɓiso ko Kunzi aɓiɨkya payaya ɓɛ:
«Kunzi ikaga na imi ko bulya liɨmbɛngiɨ niɨlɔ obiso kʉsɔ
kusu!»
6 Luki limoti, Kunzi atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga ɓudingi kyɛ
Moɓiso akaɓiɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kiɨbiɨniɨka,
luki limoti uɗukilyaga ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
7 Gyoni nɛkiɨ mʉtʉʉ ko Kunzi. Gyoni ɗongoso na
mumuyoniso, amʉpiɨkitatʉ ɓyiɨ.
8 Mukpuɗoniku Kunzi, amʉkpʉɗokutɔ gɔniɨ iɓunu.
Wisukusoni maɓɔkʉ, iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ, ɓuɓisoni
mambɛngiɨ, iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
9 Lyoni kumbu, magama, miɨgama! Ɓʉtɔtɔ kunu iɨtiɨ
mʉgamʉ, iɨgyagya kunu iɨta kumbu.
10 Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu,
amʉbiɨniɨkatʉ.

Wakikonitɔgʉ zozi ka mʉmbanzʉ

11 Ɓamamakiɨ, makɔnziɨnyonogonitɔgʉ yanyɛnyɛ luga
kunu. Mʉtʉ niɨnɔ anziɨniɨlyaga mamakiɨ yanyɛnyɛ, ikaniɨ
kasombiso, anziɨnaga yanyɛ ka mʉtʉʉ ko Kunzi, anosombiso
mʉtʉʉ mi niɨmɔ. Wakosombiso mʉtʉʉ, wakɛgʉ ɓata mʉtʉ
yi niɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, wa kʉwa abɛ zozi.
12 Kunzi mʉkaka nɔ obisa ndiɨ mʉtʉʉ, iɨyiɨ gɔniɨ nɔ a zozi,
iɨyiɨ mʉkaka nɔ akwanana kohukuso ikaniɨ kamwɔ. Wakaiɨva
abɛ waniɨ, iɨwɛ niɨnɔ wa zozi ka mʉtʉ wagɔgɔ?

Wakikonitɔgʉ mʉtʉ wa kiɨbiɨniɨka

4:6 4:6 Wanda ka Mogbitoku 3:34.

13 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu nɨɓɔ maɓɨkyaga ɓɛ:
«Na lɨsyɛ nɨlɨ ikanɨ na ɓʉgala, taga ɓanʉ ka gʉɗʉ sɨpakala,
tagya kʉ syangasʉ simoti, tagaba magabʉ, tiniso no ɓuyi.»
14 Makibigʉ ikanɨ ɔɓɨlɨ kunu ika na ɓʉgala ɓʉnɨ! A ɓɛyɔ,
ma abɛ muki payaya, nɨmɔ inisogo ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
kumbuso yi olimiko.
15 Okwononi yɨpɛpɛ kaɓɨkyaga ɓɛ: «Mombukwono-dosu
kapa, tikatʉ ɓapʉpʉ, tagya ɓanʉ makpʉmʉka dididi.»
16 Luki limoti, mbɨya wanʉ, ma ɓakɨbɨnɨka, manɨbɨba.
Inguo ya yɨbɨnɨka yi nɨyɔ kɛgʉ yanza.
17 A ɓɛyɔ, nɨnɔ ibaga kagya lɨkpʉmʉka lanza nɨ kɛgʉ
kagya, ɨmakyaga ka ɓʉnyɛ.

5

Kumbu ka ɓatʉ ɓa lɨngama

1 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa lɨngama!
Gomononi, mapamɨkanaga ko bulya kumbu nɨyɔ
amʉtakanya ndɛkɛ!
2 Lɨngama kunu opuni, ɓatʉtʉ ɓolyini ɓotu kunu.
3 Ɔlɔ na fɨza kunu ogwini nzʉma. Nzʉma yi nɨyɔ yɔ
amʉsʉngʉlya ndɛkɛ, amʉlya nzʉyɨ abɛ ɓuku kamusumbo
nɨ ɨɓʉ. Mimumulyoni lɨngama la lɨsyɛ la mupipilo.
4 Makʉkalyagɨgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kagya mogubo ka
ɓotiko kunu. Hukononi kʉ ɓo mino kayɨgama. Yɨgama kaɓʉ
odwini ka motili ko Kunzi, Mombukwana ngu yasɨ.
5 Ɔɓɨlɨ kunu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ikoni asɨ ko bulya kaiɗya
nzʉyɨ aka na magyagya. Molingogoni abɛ ɓanyama nɨɓɔ
ɓukwisogo ko bulya kʉmwɔ.
6 Mubisoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na lɨkpʉmʉka ka mʉkɔmbʉ,
mumwisiso nɨ ɓakɛgʉ na iɓunu na mʉ mapʉ.

Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda nɨ manalʉmba

7 Ɓamamakɨ, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda kadwɛ kʉ kwa kʉ
Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino. Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ
mʉdɨma ɓotiko ikaga mino na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓʉndaga
lɨsyɛ nɨlɔ masɔlɔ angata mino. Aɓʉndɨlaga mbwayɨ ya
mambwa na nɨyɔ ya muliɓo na lɨmbɛngɨ lɨnda.
8 Iɓunu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda gɔnɨ. Wisulyoni kyɛ
yigoku ka Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
9 Ɓamamakɨ, makonzɨnɨlyonogonitɔ yanyɛnyɛ, iba Kunzi
kamubisonito na mʉngɨmbɔ. Zozi a kʉwa wa kamaga ka
mupumi, a ɓuwobi kogulyo!
10 Ɓamamakɨ, hutomononi ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓanzɨnaga
ndɨ ko lino ko Kunzi. Wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka
yigyogyiso abɛ ɨɓʉ.

11 Tʉmakaga ambɛ ɓatʉ ɓa magyagya kyɛ ɓokibyatʉ ndɨ. Mʉkanagatʉ gɔnɨ bɨbʉ ya lɨmbɛngɨ lɨnda ka Yɔbʉ ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na mibatʉ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ Mombukwono-dosu aɗukilya ndɨ ka muliɓo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na ɓʉnza.
12 Kʉgbɛ wa nɨyɔ, ɓamamakɨ, makokogonitɔgʉ silika ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, ikanɨ ka nɨlɔ la ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ko lino lo luki lagɔgɔ aka. Makabaɨlyaga ɓɛ «Iyo» ika «Iyo» aka, makanganyaga ɓɛ «Haaa» ika «Haaa» aka gɔnɨ, iba Kunzi kamubisonito na mʉngɨmbɔ.
13 Mʉmbanzʉ kika ka yigyogyiso luga kunu, alʉmbɨ. Kika na magyagya, ɨmbɨlɨ.
14 Mʉmbanzʉ kika no koloɓu, ʉmakɨ ɓazɛɛ ɓa kanisa, ɓalʉmbɨlya, ɓagbodʋo molingo ko lina ka Mombukwono-dosu.
15 Malʉmba nɨmɔ ma baya mɔ, akwanana kahukuso mʉtʉ wo koloɓu. Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kagyo ɓi ɓʉnyɛ, Kunzi apɨlya.
16 Twogoni ɓʉnyɛ luga kunu, manalʉmbɨlyana iba minisi na muhukuso. Malʉmba ka mʉtʉ wongbingbili ikaga no ngʉ kʉgbɛ.
17 Ɨlɨya a ndɨ mʉmbanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu gɔnɨ. Alʉmba ndɨ na kɛkɛlɛ ɓɛ mbwayɨ kolukonitɔgʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ka ɓyanga ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya.
18 Kumbuso yi, ɨgɨlya ndɨ ɓata kalʉmba, mbwayɨ alʉka ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ apá masɔlɔ.
19 Ɓamamakɨ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, kasa pisi ya lɨngʉnʉ, mʉtʉ wagɔgɔ amigisoku ɓata ko pisi yi nɨyɔ,
20 wiboni ambɛ mʉtʉ nɨnɔ anyɔgɔ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ ko pisi ya ɓʉnyɛ, ohukusogo lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ka kukwakʉ. Kunzi apɨlya ɓʉnyɛ ɓudingi.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa ɓagʉɗʉ kuɓukumuti ɓa Azia nɨmʉ. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakpakyanaga ndɨ na Pɛtɛlɛ. Nɨyɔ Yeso asa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, Pɛtɛlɛ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ ɓɔ kʉgbɛ kyɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Pɛtɛlɛ ukpikilya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya kyɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ɓa mambwa kaigyogyiso. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɨyɨ nɨnɔ, ɓagyogyisatʉ ndɨ mbɛyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓakiko kaigyogiso, okwononi ɓiki na lɨmbɛngɨ lɨnda abɛ ɨyɨ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ okwononi mino kaiko luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 1 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Baya yapʉ *1:3-12*
Ɔɓɨlɨ wotu *1:13–2:17*
Kilisito ɨnatʉ yigyogyiso *2:18-25*
Ɓakilisito na yigyogyiso *3:1–4:19*
Ɓɛyɔ yɨgya ka ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana okwononi mino kaiko *5:1-11*
Yuuso ya muliɓo *5:12-14*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɛtɛlɛ atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nukpikilyi ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikono kʉwa abɛ ɓobiko ka ɓewili ɓaya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia.

2 Obosu Kunzi amupunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuteni ndɨ di kaiko ɓatʉ kakɨ, kaiko kagya mʉtʉʉ ka Yeso-Kilisito na kaiko ɓitu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

Kunzi amuɗukilyi ɨzɨyɔ, amʉpá mazɨyɔ mudingi.

Mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ

3 Tabibisini Kunzi, abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kakɨ yɔ atɨ́pa mino ɔɓɨlɨ wambɨya, kyɛ apupisa ndɨ Yeso-Kilisito ka mbʉkʉ. Kinili ta mino na mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ,

4 takwanana kainisa na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi
oƀuulyaga ndɨ ko bulya ka ƀatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpʉmʉka mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kapɔ ikanɨ kapʉtɨkana
ikanɨ kolimiko yi.
5 Mʉƈɔngɔnɨ ƀɛyɔ mo mino kabaɨlya yɔ, a no ngu
kamuƀuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nɨmɔ
imibisikoso ndɛkɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.
6 Kinili maƀutumo na magyagya gʉtʉgʉ ƀɛyɔ mo mino
kaigyogyisa ko ngbinga mʉkɛƈɛ na ƀopisi dididi.
7 Yigyogyiso yi nɨyɔ a ko bulya ya kibisikoso ɨzangɨya ya
baya kunu. Kika kanɨ ƀakongogo ɔlɔ nɨnɔ a luki lɨpʉtɨkana
ko ƀuku kaiba ƀɛ a wanza, a abɛ baya kunu nɨyɔ a na
ɨzangɨa kugbɛ a mino kakɨtanaga ka ƀʉzʉ mʉƈɔngɔnɨ abɛ
ɔlɔ. Kinili Kunzi abibisa ndɛkɛ, adondisyo na abisa kʉgʉ,
mʉtʉ wa baya ya lɨngʉnʉ wa Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ
mino.
8 Mapagatʉ Yeso, gʉtʉgʉ ƀɛyɔ makanaminigʉ mino yɔ.
Maƀinikyononi gʉtʉgʉ ƀɛyɔ aka yɔ ma kɛgʉ mbɛyɨ mino
kamɨna mbɨya wanʉ. Kinili mokogwa magyagya mudingi
nɨmɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo.
9 Mokogwa magyagya kyɛ minisoni na muhukuso, nɨmɔ a
mʉkalya ma baya kunu.
10 Ƀogyalandʉ ƀakɨsa ndɨ, ƀakpɨma ƀuwobi-ƀuwobi bu-
lyo muhukuso mi nɨmɔ. Ƀaƀɨkyaga ndɨ kambwa mongoni
ko bulya apɛpɛ nɨnɔ Kunzi amʉwanyaga ndɨ.
11 Ƀakɨsa ndɨ yapʉ kandʉnga ngbingo na pisi tino yɔ
lɨkpʉmʉka nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ka Kilisito aƀɨkya ndɨ, akwanana
mino kaigyonoso. A ƀɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kaƀʉ,
aƀɨkyaga ndɨ kambwa aka ƀɛyɔ Kilisito igyogyisa ndɛkɛ
mino, na ƀɛyɔ ɨbɨba kakɨ akwanana ndɛkɛ mino kodoku
kumbuso yi.
12 Kunzi umibisa ndɨ ƀogyalandʉ ƀɛ Mongoni Manza mi
nɨmɔ ʉpá ndɨ, kɛgʉ ndɨ ko bulya kaƀʉ ƀɨkpɛ, luki limoti
a ndɨ ko bulya kunu. Mbɨya wanʉ, ƀaƀɨƀɨkya ƀa Mongoni
Manza ƀamʉƀɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ pisi ko ngu ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Gʉtʉgʉ ƀamalaika
aka ƀɨkpɛ, ƀa gɔnɨ na mʉsasa kaibo yi.

Wikoni ƀitu pisi ka yɨgya kunu

13 Kinili, okwononi kaiko ƀakɨtʉlya ka ligubo, wikoni
ƀuƀisi. Bisoni mʉtamanagɨ kunu ko bulya apɛpɛ nɨnɔ
minisono ndɛkɛ na ɨyɨ wa Yeso-Kilisito odoku mino.
14 Muƀongoni Kunzi, makikonitɔgʉ ƀata na mʉsasa
manyɛ nɨmɔ mikaga ndɨ na imu ka ƀʉndɛlɨ, wa mikaga ndɨ
mino ko biti.

15 Luki limoti, wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu yasɨ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi nɨnɔ amʉmakaga a mino ɓitu.
16 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Wikoni ɓotu kyɛ
ɨmɨ na wotu.»
17 Ka malʉmba kunu, mamakaga Kunzi ɓɛ Baba, mʉtʉ yi
nɨnɔ usombisaga ɓatʉ ɓasɨ ka ɓungbingbili kaɓyɛnɛnɛ na
lasɨ nɨlɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ogyi. Kinili, ka masyɛ mi nɨmɔ
amutigyolyi ka ɔɓɨlɨ wanʉ, wonisiloni pisi ka yɨgya kunu ɓɛ
maɓangagatʉ Kunzi.
18 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi amuluwa ndɨ mino, kamʉnyɔgɔ
ka yɨgya yanyɛnyɛ nɨyɔ ɓotitonu ɓamuwonisila ndɨ. Kɛgʉ
ndɨ pisi ka makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kapʉtɨkana abɛ
falanga ikanɨ ɔlɔ.
19 Luki limoti, makʉlɨkanaga ndɨ pisi ka ɓangʉ ya lɨgabʉ
lapʉ nɨyɔ ka Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ abɛ mikya-kɔndɔlɔ
nɨnɔ wanza nɨ kɛgʉ na mʉdɨlɨ ikanɨ na ipukulu.
20 Kunzi apʉnaga ndɨ Kilisito kanɨ kanogyigʉ ɔɓɨlɨ. Awon-
isa ndɨ ko bulya ɓʉnza kunu ka ɓongbingo ɓi nɨɓana ɓa
mupipilo ɓa.
21 Pisi kʉ kakɨ, mabaɨlya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ ka
mbʉkʉ, apá ɨbɨba. Kinili mobisaga baya kunu na
mʉtamanagɨ kunu ko Kunzi.
22 Iɓunu, miɓuɓisoni pisi kagya lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ,
kapanana ka lɨngʉnʉ abɛ ɓamamakɨ. Ponononi kʉgbɛ luga
kunu, na lɨmbɛngɨ limoti.
23 A ɓɛyɔ, miɓukutoni nganga ya yɨɓa. Kɛgʉ na ɓababa
nɨɓɔ ɓa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti pisi ka ɓʉsɔlɔ nɨɓɔ
kokwogigʉ. Ɓʉsɔlɔ ɓi nɨɓɔ nɨ mʉnzɨna mo ngu na ma ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ ko Kunzi.
24 Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓasɨ ɓa abɛ tɔnɨtɔ
ɨbɨba kaɓʉ yasɨ a abɛ maʉwa,
Tɔnɨtɔ kʉmɨlaga, maʉwa mi obuukono.
25 Luki limoti, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
Ikogo ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ Mongoni Manza nɨmɔ ɓamʉɓɨkyaga
ndɨ.

2

Lɨtalʉ lo ngu na lɨvananza lotu

1 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ, ɓokoli, kʉɓɔɓɔkʉ,
gʉtʉgʉ imi aka na ʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ.
2 Wikoni abɛ ɓomiki nɨɓɔ ɓiɓukuti mbɨya, na mʉsasa
ma molungo ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi

1:16 1:16 Wanda ka Ɓalawi 19:2. **1:25 1:24-25** Wanda ka Isaya 40:6-8.

ɓongbinga ɓasɨ. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono na muhukuso.
3 Kinili, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Miboni ɓʉnza ka Mombukwono-dosu Kunzi.»
4 Mukpuɗoniku Mombukwono-dosu, lɨtalʉ lo ngu nɨlɔ ɓambanzʉ ɓombimba ndɨ. Luki limoti Kunzi opunogoni ndɨ kyɛ ɨna ɓɛ a luki la ɨzangɨya kʉgbɛ.
5 Iɓunu widukuloniku abɛ matamʉ mongu, iba ɓopiki na iɓunu ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ya lɨmbɛngɨ. Kʉsɔ yi miko lɨgbʉta ka ɓokumu ɓotu nɨɓɔ ɓa na ligubo kapá Kunzi apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ nɨnɔ aɓosilo pisi ka Yeso-Kilisito.
6 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Napunaga ndɨ lɨtalʉ la lɨgabu lapʉ
nɨlɔ osulyogo muɓumbe ma ndaɓʉ, nobiso ka Siona,
mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ li nɨlɔ
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»
7 Lɨtalʉ nɨlɔ a na lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ mabaya, luki limoti ka nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ:
«Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
odonuku kʉwa lɨtalʉ lidingi kosulyo muɓumbe ma ndaɓʉ.»
8 Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«A lɨtalʉ lisokisogo
a gɔnɨ nɨlɔ ligwisisa ɓambanzʉ.»
Ɓatʉ nɨɓɔ ɓasakaga ndɨ kyɛ ɓakapagʉ ndɨ kabaɨlya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ɨɓʉ ka nɨyɔ.
9 Luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓokumu ka Ngama, lɨvananza lotu, lɨvananza ko Kunzi. Ɨyɨ amʉpʉnaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ agya ndɨ. Ɨyɨ nɨnɔ amʉmakaga kopupo ko biti na kogulya ka ɓʉngbanganya kakɨ nɨɓɔ ɓanza.
10 Ma kɛgʉ ndɨ kambwa lɨvananza ko Kunzi, luki limoti ma kʉwa mbɨya wanʉ lɨvananza kakɨ. Kunzi kɛgʉ ndɨ kamʉmɨnyɨlya kumbu kambwa, luki limoti a kʉwa mbɨya wanʉ kamʉmɨnyɨlya kumbu.

Okwononi kaika na yɨgya yanza luga ka ɓɛngɛnɨ

11 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, ma ɓobiko, mugi kunu kɛgʉ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Wiɓuulyoni na mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ akaʉlanana na lɨmbɛngɨ.
12 Wikoni na yɨgya yanza luga ka nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, iba ɓakamʉkʉlyaga gʉtʉgʉ lɨkpumuka lanyɛ aka, ɓiki kaɨna

---

2:3 2:3 Wanda ka Mambʉ 34:9. **2:6 2:6** Wanda ka Isaya 28:16. **2:7 2:7** Wanda ka Mambʉ 118:22. **2:8 2:8** Wanda ka Isaya 28:16. **2:9 2:9** Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yɨgɨlya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10 2:10** Wanda ka Ɔsɛya 1:6, 9; 2:1, 23, 25.

yɨgya kunu yanza aka. Kʉwa wa gɔwa, ɓabibisa ndɛkɛ
Kunzi wa igoku mino.
13 Huɓongoni ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ko bulya ka
Mombukwono-dosu. Muɓongoni ngama mudingi nɨnɔ
a na ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ,
14 mʉɓanga ɓangama ɓa ɓewili. Utikoku ndɨ ɓangama ɓi
nɨɓɔ kaugyogyiso ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ, na kaubibiso ɓatʉ nɨɓɔ
ɓagyaga lɨkpʉmʉka lanza.
15 A ɓɛyɔ, Kunzi akapa ɓɛ wikoni kagya ɓɨnza iba ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakibigʉ luki na nɨɓɔ ɓa ɓungingi ɓakikonitɔgʉ na nɨlɔ
ɓaɓɨkya.
16 Ɔɓɨlɨ kunu iki abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokulikonogoni ka
ɓusunzu. Luki limoti, kʉlɨkanaga kunu kikonitɔgʉ abɛ
kutuko kasʉma ɓʉnyɛ, wikoni na ɨgya abɛ ɓosunzu ko
Kunzi.
17 Huɓongoni ɓatʉ ɓasɨ, mʉpa ɓomomonu ɓa baya,
maɓanga Kunzi, maɓanga ngama mudingi.

Yigyogyiso nɨyɔ Kilisito alya ndɨ

18 Iɓunu ɓosunzu, huɓongoni ɓombukwono-donu ka
ɓopisi ɓayasɨ. Makuɓongonitɔgʉ asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓanza na
ɓotombii, luki limoti huɓongonito gɔnɨ nɨɓɔ ɓʉɗɨya.
19 A ɨzangɨya kapɨlya yigyogyiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wako-
gyigʉ ko bulya yɨɓanga Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, makika kalya bʉma ko bulya ɓʉnyɛ nɨɓɔ mogyi,
ika na ɨzangɨya tino? Luki limoti, ɓakamugyogyiso ko bulya
yɨgya yanza kunu, kika kanɨ mopilyini ɓʉzʉ ɓi, nɨyɔ a na
ɨzangɨya yidingi kambwa ko Kunzi.
21 Kunzi amʉmaka ko bulya yi nɨyɔ kyɛ Kilisito ɓɨkpɛ alya
ndɨ igyogyiso ko bulya kunu. Amʉsɨlya kʉwa likingyosi ɓɛ
kyɛ kpokyononi ka masɔkʉ kakɨ.
22 Kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ, lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ gʉtʉgʉ
limoti aka kopupagʉ ndɨ ka mʉnɔkʉ kakɨ.
23 Nɨyɔ ɓa ndɨ katʉmbwa, kigisyagʉ ndɨ, wa a ndɨ mino
kaigyogyiso, kʉlananagʉ ndɨ na ɓatʉ ɓi ɓɛgɛyɔ. Luki limoti
ɨsa ndɨ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ akɔgɔ lɨkpʉmʉka ka
ɓungbingbili.
24 Kilisito ɓɨkpɛ abɨnɨka ndɨ ɓʉnyɛ kusu ka nzʉyɨ kakɨ
ka mʉsalaba. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iɓusu tiki abɛ ɓamanda
ko bulya ɓʉnyɛ, tiniso na ɔɓɨlɨ wongbingbili. Minisono na
muhukuso ko pisi ya ɓeviɗi kakɨ.
25 A ɓɛyɔ, ma ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ ɓuɓungogo. Luki limoti,
mbɨya wanʉ migoniku ka nɨnɔ a muɓuɓulyo kunu na nɨnɔ
akamuɓuulyogo.

2:22 2:22 Wanda ka Isaya 53:9.

3

Vononi ka ɓakilisito

1 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛgɛyɔ.
Kʉwa wa gʉ wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ niɓɔ ɓiko kani
ɓakanoboilyigʉ likpʉmʉka ko Kunzi, ɓakwanana koyikono
pisi ka igya kunu, gʉtʉgʉ makonzini.
2 A ɓɛyɔ, okwononi ɓini asi igya yanza kunu aka pa imoti
na kʉɓangakʉ.
3 Makokisonitɔgʉ kainiso ɓanza asi ka nzʉyi aka, abɛ ka
lilʉlʉka lo tukatʉ, kaimokisyo makpʉmʉka ma ɔlɔ ikani
kaimokisyo ɓotu ɓayanzanza.
4 Luki limoti, kisoni yipɛpɛ ɓʉnza ɓa mʉtʉ wa kʉsɔ,
ɓʉnza ɓa limbɛngi lawɛsɛɛ na la maziyɔ niɓɔ kakwananigʉ
kapaɗa. Ɓʉnza ɓi niɓɔ a na izangiya yidingi ko Kunzi.
5 Kinili ka ɓʉndɛli ɓoko ɓa baya niɓɔ ɓobisa ndi
mʉtamanagi ko Kunzi, ɓiɓungusyaga ndi ɓɛgɛyɔ kani
ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ.
6 A abɛ Sala nɪnɔ aɓangaga ndi Abalahamʉ, anamaka
ɓɛ «Mombukwana-dami.» Makiko kagya ɓʉnza ɓɛyɔ, kani
makɛgʉ kaɓanga luki, miko ɓomikaki ɓoko ɓi.
7 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, wikoni mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ na ɓoko
kunu kani manibo ambɛ ɓa kɛgʉ no ngu abɛ iɓunu. Wikoni
na iɓʉ kani manudondisyo kyɛ iɓunu na iɓʉ makwanana
ndɛkɛ kainiso na mʉkalya ma ɔɓili walingʉnʉ ka maɓɔkʉ
ko Kunzi. Gyoni ɓɛyɔ kyɛ kikonitɔgʉ no luki nilɔ akpingba
malʉmba kunu.

Kaigyogyiso ka ɓungbingbili

8 Ka muliɓo, iɓunu ɓasi wikoni na tamanaga imoti na
limbɛngi limoti. Ponononi abɛ ɓomika-muko, wikoni na
yigya yanza na yisiso luga kunu.
9 Makigisyonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, gʉtʉgʉ mosikoni aka.
Luki limoti, wikoni na mʉnzina ma ɓʉɓʉnga kyɛ Kunzi
amʉmaka ndi ko bulya yi, iba amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.
10 Ɓɛgɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikyaga mino ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ yi nɪnɔ apa kaiko na ɔɓili wanza, na kaiko na magyagya
asi mʉnɔkʉ manyɛ, asa likpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ.
11 Asi likpʉmʉka lanyɛ, agya likpʉmʉka lanza,
akisi maziyɔ, igwinonogo nomu.
12 A ɓɛyɔ, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka ɓatʉ ɓongbingbili,
ʉkanagatʉ malʉmba kaɓʉ,
luki limoti, ʉpilyaga ɓatʉ ɓanyɛ mʉgɔngʉ.»

3:12 3:12 Wanda ka Mambʉ 34:13-17.

13 Wani nɔ amugya ɓunyɛ kika kani ma na kɛkɛlɛ kagya likpumuka lanza?
14 Luki limoti, kika gutugu kani makaigyogyiso ni man-
agya ɓunza, gwoni asi magyagya aka. Makuɓongonitɔgu
ɓambanzu gutugu ikii aka, makombomboyonitɔgu.
15 Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambɛngi kunu,
iyi abɛ Mombukwono-dosu. Wikogoni ɓongbinga ɓasi
ɓakitulya kausikisyo niɓɔ ɓiko kamumuuso isi ya
mutamanagi nimɔ ma na imu.
16 Luki limoti, gyoni ɓɛyɔ na limbɛngi lawɛsɛɛ na la
kuɓangaku. Wikoni na mambɛngi ɓingɔ. Makiko ɓɛyɔ,
niɓɔ ɓiko kamunzinzinya yanyɛ ko bulya yigya kunu abɛ
ɓaɓiɓya ka Kilisito, ɓogwa suni.
17 Kika kani Kunzi oponi ɓɛ wigyogyiso kani wakagya
ɓunza, a ɓinza, kani kɛgu ko pisi yigya ɓunyɛ.
18 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisa ndi nganga yimoti aka ko
bulya ɓunyɛ ka ɓambanzu. Okwa ndi iyi payaya aka ko
bulya ka ɓatu ɓanyɛ, kamuluto ko Kunzi. Ɓamwɔ ndi
ka nzuyi, luki limoti opupo kuwa ndi ka mbuku pisi ka
Limbɛngi-Lotu.
19 Pisi ko ngu ya Limbɛngi li nilɔ, aga ndi kakuwa kuu ka
mambɛngi ka ɓatu niɓɔ ɓokwaga ndi. Mambɛngi mi nimɔ
a ndi ka bɔlɔkɔ.
20 Isi yi ɓɛ mambɛngi ka ɓambanzu ɓi niɓɔ ɓakya ndi
kamukana Kunzi wa a ndi mino kauɓundila na limbɛngi
linda. A ndi ko ngbingo yi ninɔ Nua a ndi mino kaɓaka
ingbɔlɔ. Ɓatu ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓahukaga ndi ko tumo. Ɓatu
ɓugina aka ɓogulya ndi ka ingbɔlɔ.
21 Liɓo li nilɔ a ndi likingyosi la iɓatiso niyɔ akamuhukuso
mbiya wanu. Kɛgu yi ko bulya yisukusa mokoku ma nzuyi,
luki limoti, ko bulya kakunga Kunzi limbɛngi langɔ. Iɓatiso
akamuhukuso kyɛ Yeso-Kilisito opuponi ka mbuku.
22 Iyi ninɔ aga ndi kugu wa lisyɛ, a ka kumbanzikaniko
ko Kunzi. Ku ɓɛyɔ, a ngama ka ɓamalaika, ngama ka ɓatu
ɓakpukpu na ngama wa makpumuka masi mo ngu nimɔ a
kugu wa lisyɛ.

4

Ɔɓili wambiya

1 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisoni ndi ka nzuyi, wikoni gɔni
iɓunu ɓakitulya kaigyogyiso muɗɔngɔni abɛ iyi. Mutu ninɔ
igyogyiso ka nzuyi, kidukulogigu ɓata kagya ɓunyɛ.

3:20 3:20 Wanda ka Mupunganagi 6:1–7:24.

2 Ka masyɛ mi nɨmɔ motigoli na imu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ,
wikoni kʉwa kagya ɓɛyɔ Kunzi iko mino kapa ka ɔɓɨlɨ kunu.
Makikonitɔgʉ ɓata kagya mʉsasa manyɛ ma nzʉyɨ.
3 A ɓɛyɔ, molyoni ndɨ ngbingo mudingi kagya lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓapaga. Mikaga ndɨ
kakpakyana gbalɨ, mʉsasa manyɛ mutumo ɓɨɗɛ, lɨbʉma,
manuɓino ɓodumo ɓanyɛ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga mino
komwo na kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, na kobibiso gbɨlɨtɔ. Nɨyɔ
a lɨkpʉmʉka lo suni.
4 Mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka umbongini ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi kyɛ ɓakɛgʉ ɓata kamʉmɨna pa imoti
na ɨɓʉ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Kinili ɓikaga kamʉbɨnɨkɨlya
makpʉmʉka ɓitititi.
5 Luki limoti, ɓasambatʉ ndɛkɛ kambwa ko Kunzi ka masɨ
nɨmɔ ɓagya ndɨ. A ɓɛyɔ, a wakɨtʉlya kausombiso ɓatʉ nɨɓɔ
ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwogoni ndɨ.
6 Kinili Kilisito aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ mino Mongoni Manza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoni ndɨ. Ɓusombisa ndɨ ko bulya
makpʉmʉka nɨmɔ ɓagya ndɨ wa ɓa ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ.
Luki limoti, mbɨya wanʉ, ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu,
ɓakwananatʉ kʉwa kaiko na yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ko Kunzi

7 Muliɓo ma makpʉmʉka masɨ a kʉwa ɓuwobi. Wikoni
nɛkɨ na tamanaga yanza, mika kaɨmɨnya iba wikonitɔ
ɓakɨtʉlya kalʉmba.
8 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, ponononi luga kunu kʉgbɛ
kyɛ sɨpananɨsɔ otikyogo ɓʉnyɛ ɓakpʉ.
9 Tilyononi luga kunu ɓɨnza kanɨ makɛgʉ no miso
mundindilo.
10 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka abisi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ
kausingyo ɓɛngɛnɨ. Mika kʉwa ɓagya-ligubo ɓanza nɨɓɔ
ɓoɓuulyaga ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ Kunzi amʉlʉpyaga.
11 Mʉtʉ nɨnɔ a na apɛpɛ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
aɓɨkyagɨ. Nɨnɔ a na apɛpɛ mugugubyo ɓɛngɛnɨ ugugubyi
no ngu nɨyɔ Kunzi apá ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi avɨ ɨbɨba ka
ɓopisi ɓaya makpʉmʉka masɨ, pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a
na ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

A ɓɨnza kaigyogyisa abɛ mukilisito

12 Iɓunu ɓomika-mama ɓʉpakaaa, lɨkpʉmʉka kamum-
bongonito ko bulya yigyogyiso yapʉ nɨyɔ makalya. Maki-
nonitɔgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka lɨmbanga lɔ akamʉgya.

4:8 4:8 Wanda ka Mogbitoku 10:12; Yakɔbɔ 5:20.

13 Luki limoti, gwoni magyagya kyɛ makaigyogyiso
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. Kinili mogwa ndɛkɛ magyagya
mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ.
14 Ɨgyagya kunu, kika kanɨ ɓakamʉtʉmbwa ko bulya ka
Kilisito. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ la ɨbɨba nɨlɔ a Lɨmbɛngɨ ko Kunzi
a kʉsɔ kunu.
15 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti luga kunu kigyogyisonito abɛ
mʉmwɔ ɓambanzʉ, ikanɨ abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ, ikanɨ abɛ
mʉgya-manyɛ ikanɨ abɛ mʉtʉ wa kɨɗaɨlya lɨkpʉmʉka ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kika kaigyogyiso kyɛ a mukil-
isito, kinonito suni, abibisi Kunzi nɨnɔ apá lino li nɨlɔ.
17 Ngbingo musombiso odunuku, lɨvananza ko Kunzi lɔ
apʉnga kaika ko ngbongu. Luki limoti, kɨpʉnga na iɓusu,
opipilo kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓakapagʉ ɓakabaɨlya Mongoni
Manza?
18 A ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kika kanɨ mʉtʉ wongbingbili oukogini pisi ka ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ,
ika kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓamʉya Kunzi
na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ?»
19 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso kyɛ ɓakagya
nɨlɔ Kunzi apaga, ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Ɓobisi
ɔɓɨlɨ kaɓʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ ʉgya kyɛ utulyosogo
ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ.

5

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓazɛɛ ɓa kanisa

1 Na kʉwa kaʉɓɨkya ɓazɛɛ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓa luga kunu
mbɨya wanʉ. Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yɨ na mʉzɛɛ abɛ
iɓunu gɔnɨ. Nɨnatʉ ndɨ no miso igyogyiso ka Kilisito. Kinili
nikatʉ ndɛkɛ na pa wa ɨbɨba kakɨ ipupiso ndɛkɛ mino.
Nakapa kamʉɓɨkya ɓɛ:
2 Muɓuulyogoni ambaza nɨnɔ Kunzi amʉpá mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓagyaga mino. Makogyonitɔ
ligubo ɓɛ kyɛ ɓamukpomyi kayapʉ, luki limoti, gyoni na
lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ Kunzi apaga mino. Makogyonitɔgʉ
ligubo kyɛ minisoni no ɓui, luki limoti gyoni pisi kaɨpá.
3 Makokisonitɔgʉ kaɨva abɛ ɓangama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ Kunzi amʉpá. Luki limoti, wikoni likingyosi lanza ka
ambaza.
4 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ngama ka ɓoɓuɓulyo odoku ndɛkɛ
mino, mɨbanga kʉwa ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɨbɨba nɨɓayɔ
kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.

4:18 4:18 Wanda ka Mogbitoku 11:31.

5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu ɓawanza, huɓongoni
ɓambɔkʉ. Iɓunu ɓasɨ miko na lɨmbɛngɨ la kisiso luga
kunu kyɛ Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa
kɨbɨnɨka, luki limoti, uɗukulyogo ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
6 Wisisoni nɛkɨ kambwa ko Kunzi nɨnɔ wo ngu, iba
amʉbɨnɨkɨ ndɛkɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ awanyaga ndɨ lɔ.
7 Bisoni ɓuti ɓa mambɛngɨ kunu ka maɓɔkʉ kakɨ kyɛ
asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ku kunu.
8 Wiminyonito, makololonitɔgʉ! Kyɛ mumuyoniso kunu
ɓɛyɔ ka Abɨlɨ akaamama ɓɨgbagbagba kanɨ analʉngɨkyana
abɛ kpwingi, kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ alya.
9 Bisoni na ɨyɨ ɗongoso, mɨtɨkɨtɨlyaga ka baya. Wiboni
ambɛ ɓomomonu ɓakaigyogyiso ka ɔɓɨlɨ wasɨ ɓɛgɛyɔ.
10 Migyogyisatʉ mbɛyɨ ɓata ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Luki
limoti Kunzi wa ɨzɨyɔ amʉmaka kogulya ka ɨbɨba ya ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Kʉwa wa
gʉ wa, amudwisatʉ ka muliɓo, amungotiso, amʉpá ngu,
amumomosa kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ.
11 Ɨyɨ nɔ a no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

12 Sila nɨnɔ a mika-mama wa lɨmbɛngɨ nɔ etungbuli ɓi
kamukpikilya igbutu ya balʉwa yi nɨmʉ. Nopo kamutumisa
mambɛngɨ na kamʉɓɨkya ambɛ nɨyɔ a ɨzɨyɔ ya lɨngʉnʉ ko
Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka.
13 Kanisa ya Babiloni, nɨyɔ Kunzi apʉnaga abɛ iɓunu,
amumuusogito. Gʉtʉgʉ mikamɨ aka ɓɛyɔ ka Malɨkɔ,
amumuusogito gɔnɨ.
14 Tilyononi, mopututonogo luga kunu abɛ ɓomika-muko.
Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓatʉ ka Kilisito ɓasɨ.

5:5 5:5 Wanda ka Mogbitoku 3:34. **5:6 5:6** Wanda ka Matayɔ 23:12; Luka 14:11; 18:14.

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Kɨtaɓʉ ya yiɓa nɨyɔ atʉtʉmbwa Pɛtɛlɛ okpika ndɨ nɨyɨ. A ɓɛyɔ, ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa gʉɗʉ yimoti ɓɛnɛ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kaɓɨkyagʉ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a nɨnɔ ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpikilya ndɨ balʉwa wa mambwa, kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Pɛtɛlɛ ukpika ndɨ ɓabalʉwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ. Aɓɨkya ndɨ ɨyɨ asɨ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a balʉwa wa yiɓa nɨnɔ akpika ndɨ (Wanda 2 Pɛtɛlɛ 3:1).

Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓɨndaga ka ɓakilisito, ɓanʉtɨwa makpʉmʉka di no Mongoni Manza nɨmɔ ʉtɨwa ndɨ. Ɓagyaga ndɨ nɨyɔ ɓopo, ɓanaɓɨkya ɓɛ Yeso kigikugʉ ndɛkɛ ɓata. Pɛtɛlɛ aɓɨkya gɔnɨ ndɨ ɓɛ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi kaɓosilo Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ Yeso ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ wa a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ mɔ a ma lɨngʉnʉ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓokwononi kogwi ka lɨmbɛngɨ kaɓʉ nɨlɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 2 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*

Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*

Wigwinonogoni ɓingbufu ka mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ *1:16-21*

Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisilogo ɓɛngɛnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbili *2:1-22*

A ɓɛyɔ, Yeso igokuto ndɛkɛ *3:1-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Simoni-Pɛtɛlɛ nɨnɔ na mʉgya-ligubo na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakaukpikilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kusu, pisi ka ɓungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

2 Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nɨnɔ mamibaga ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ makpʉ.

Kunzi amʉmakaga na amʉpʉnaga

3 A ɓɛyɔ, pisi ko ngu kakɨ, Kunzi atɨpá ndɨ masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ kusu. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓakigwinonogo na kabibiso nɨnɔ atɨmakaga ndɨ kaiko pa imoti ka ɨbɨba na ɓʉnza kakɨ ɓɨkpɛ.

4 Kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba no ngu yi nɨyɔ, Kunzi atɨpá ndɨ agʉmɛ wanza na mudingi kʉgbɛ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ

makʉlikanagi ka mʉsasa manyɛ ma ɔɓili yi nimʉ, maɓyɛ kʉwa yigya kaki mombukwana-daki yi.
5 Kinili, gyoni kɛkɛlɛ kamatila ɓʉnza kʉgʉ wa baya kunu, yimibo ka ɓʉnza.
6 Mamatila yigwi mambɛngi ka yimibo, miko na limbɛngi linda kaigwi mambɛngi na mamatila limbɛngi linda kaigwinonogo ko Kunzi.
7 Kʉgʉ wa limbɛngi la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na liɓʉkʉtana, kʉgʉ wa liɓʉkʉtana mamatila sipananisɔ.
8 A ɓɛyɔ, makika na yigya niyɔ yasi, moɓuulyogo, amʉpátʉ ngu kagya ligubo na kaɓʉkʉta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓinza.
9 Luki limoti, mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ na yigya yi niyɔ, azwa kaki a mukuɗu, a abɛ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Oɓusoloni ɓɛ Kunzi asukusoni ndi ɓʉnyɛ kaki ɓandɛli.
10 Kinili, ɓomika-mama, gyoni kɛkɛlɛ kʉgbɛ kabailya molikoni nimɔ Kunzi amʉmakaga ndi mino, na ɓɛyɔ amʉpʉnaga mino. Makagya nilɔ lasi, makogwigʉ ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.
11 Makagya ɓɛyɔ, Kunzi amuukulya mupumi ɓikpo kogulya ka Ɓʉngama ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
12 Kinili, niko asi kamutomosyo aka masyɛ masi makpʉmʉka mi nimɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ miboni ndi mino yɔ na ɓɛyɔ migwinonogo mino ka lingʉnʉ niyɔ ɓamʉpá ndi.
13 Nakaina ɓinza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngbingo yi ninɔ na mbɛyi ɓata mino kakʉtaga aka.
14 A ɓɛyɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ kaasa nzʉyi ya litɔmbʉ yi niyi, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndi mino.
15 Luki limoti, nagya ndɛkɛ lasi ambɛ nakokwo gʉtʉgʉ, wikoni katamanaga masyɛ masi makpʉmʉka mi nimɔ.

Ɓatʉ niɓɔ ɓina ndi ibiba ka Kilisito

16 A ɓɛyɔ, takamuzukilyagagʉ ndi likpʉmʉka lo ngu ya kigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abɛ ɓabibʉ ɓaya ɓɔngɔ na ɓaya ɓokoli. Luki limoti, tina ndi ɓʉdingi kaki no miso.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi Baba alingisaga ndi ɓɔkʉ. Apá ibiba ngbingo yi ninɔ liyʉ la ibiba yidingi ko Kunzi otukyoku ndi mino kʉgʉ wa lisyɛ, anaɓikya ɓɛ: «Nimʉna a mikami mʉpaka, nogwaga magyagya na iyi kʉgbɛ.»
18 Iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tʉkana ndi liyʉ li nilɔ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, ngbingo yi ninɔ ta ndi mino na ɓa Yeso ka ngʉpa yotu.

1:18 1:17-18: Matayɔ 17:1-5; Malikɔ 9:2-7; Luka 9:28-35.

19 Ta gɔnɨ kabaɨlya mʉnzɨna nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga
ndɨ. Mogyi ɓɨnza kaigwinonogo nomu. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ
tala nɨnɔ akanzɛ ko biti, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ
atɨnɨkaga mino na ko ngbingo nɨnɔ lɨngʉtʉ lo mbolugo anzɛ
ɓanʉ mino ka mambɛngɨ kunu.
20 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananɨgʉ katʉmbʉlaga ɨyɨ mʉkaka
ɓugyalandʉ ɓa Moɓiso Motu.
21 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanonzinigʉ
ndɨ na ɓugyalandʉ ka sɨpananɨsɔ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti,
ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓatʉ ndɨ luga ka
ɓomikya Ɓezaleli. Ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopuponokuto
ndɛkɛ luga kunu ɓɛgɛyɔ. Ɓamakya ndɛkɛ mʉtɨwɨ manyɛ
na ma ɓɔngɔ ɓɨpɛlɛ, ɓamanganya ndɛkɛ Muwonisilo nɨnɔ
uhukusa ndɨ, ɓɨmakyɨlya kʉwa ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ
ɓi ɓʉnyɛ nɨɓɔ ulumwisogo ndɛkɛ ɓɨgbatata.
2 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉɓɨɓyaga ndɛkɛ ɓingbooo ka
lɨkpʉmʉka lanyɛ. Ɓɨnaga ndɛkɛ pisi ya lɨngʉnʉ payaya ko
bulya kaɓʉ.
3 Kakɨsa kainisoniso na mukumbo, ɓowonisilo ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalyaga ndɛkɛ ka gɔngʉ kunu pisi ka
ɓabibʉ ɓaya ɓɔngɔ-ɓɔngɔ. Luki limoti, Kunzi umokyoni ndɨ
ka mʉkɔmbʉ ndɛlɨ, ɓakolipyigʉ no lumwogo.
4 A ɓɛyɔ, Kunzi kukwilyagʉ ndɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓagya ndɨ
ɓʉnyɛ kumbu, luki limoti, ʉɗɨkɨta ndɨ ka pa ya kigyogyiso.
Na kʉ ɓɛyɔ, ɓʉkandaga na ɓaselegeni kaɓʉndaga lɨsyɛ lɨkɔ
ngbanga.
5 Kunzi kakwilyagʉ ndɨ gɔnɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ kumbu, luki
limoti, ulumwisaga ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ ɓa ɔɓɨlɨ no tumo.
Ahukusa ndɨ Nʉa aka mʉkaka nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ, pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ maɗɨya na ɨka.
6 Kunzi ʉmakyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓagʉɗʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ
ka mʉngɨmbɔ, ulumwisogo no ɓuku. Ko pisi yi nɨyɔ,
uwonisila ndɨ ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ likingyosi la nɨlɔ usilya ndɛkɛ.
7 Ahukusa ndɨ mʉtʉ wongbingbili ɓɛyɔ ka Lɔtɨ, nɨnɔ
lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ na yɨgya ya ɓʉɗanda ka ɓatʉ
ɓanyɛ.

2:5 2:5 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24. **2:6 2:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:24. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:1-16.

8 A ɓɛyɔ, ɨyɨ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili ikaga ndɨ luga ka
ɓatʉ ɓanyɛ, anɨna, anʉkana masyɛ masɨ nɨmɔ apʉtaga ndɨ
lɨmbɛngɨ la ɓʉngbingbili kakɨ.
9 Kinili, Mombukwono-dosu ibagatʉ ɓɛyɔ okwononi mino
kaʉkʉlaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓigwinono na ɨyɨ.
Luki limoti, a mbɛyɨ kauɓuulyogo ɓatʉ ɓanyɛ wa aka wa,
anaɓʉnda kaugyogyiso ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ.
10 Kʉgbɛ, ugyogyiso ndɛkɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kaɓyɛ
tamanaga yanyɛ ya nzʉyɨ kaɓʉ, ɓanɨna ɓʉngama ka
Mombukwono-dosu payaya.
Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ɓatʉ ɓagɔgɔ
payaya, ɓa ɓakɨbɨnɨka, ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ na ɓatʉ ɓa
ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti ɓikaga kaʉtʉmbwa.
11 Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka, nɨɓɔ ɓukitogi sɛ ɓowonisilo ɓa
ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ no ngu na ɓututungyo, ɓakakɔgɨgʉ ngbanga
ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓi nɨɓɔ ikanɨ kaʉtʉmbwa ko misa ka
Mombukwono-dosu.
12 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓanyama nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yimibo, ɓʉɓʉkʉta ndɨ ko bulya
kaugwigo ka ɓakpaka aka na kaʉmwɔgɔ. Ɓatʉmbwaga
makpʉmʉka masɨ, gʉtʉgʉ nɨmɔ ɓakibigʉ. Ɓolumwogo
ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama ɓi nɨɓɔ.
13 Ɓugyogyiso ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨɓʉ
ɓugyogyisaga ndɨ mino ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓogwaga magyagya
kotulyoso ɓɨngbanganya tamanaga kaɓʉ yanyɛ na
mʉsɨkatʉ. Ɓogwaga magyagya kamʉɓɔɓɔ kanɨ ma na
ɨɓʉ kalyalya, ɓuliki kaɓʉ luga kunu apága suni.
14 Miso kaɓʉ amutumo na tamanaga ya ɓʉɗanda aka
ɓɨɗɛ, ɓakupogigʉ ɨɓʉ kagya ɓʉnyɛ. Ɓuɓulisyogo ɓatʉ nɨɓɔ
ɓa na mambɛngɨ ɓipoli. Ɓa gɔnɨ na mambɛngɨ ma lɨgbʉgbʉ
ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kʉgʉ kaɓʉ!
15 Ɓosoni ndɨ pisi yo ngbingbili, ɓoɓungogo na ɓaɓyɛ nɨyɔ
ka Balama, mika Beoli. Ɨyɨ Balama apaga ndɨ ɓuyi nɨɓɔ
ɓapága ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ.
16 Luki limoti, ɓayoyisa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. A ɓɛyɔ,
punda muko yi nɨnɔ kanzɨnagɨgʉ, apʉnga ndɨ kanzɨna na
lɨyʉ abɛ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa gʉ wa, punda yi nɨnɔ apakya
ndɨ yɨgya ya ɓungingi ka mugyalandʉ yi nɨnɔ.
17 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
makpakpa nɨmɔ mʉfaga. Ɓa gɔnɨ abɛ ɓɛkʉɓa nɨɓayɔ
akawɨwɨla na mbumbo. Kunzi uɓungusyilogoni ndɨ pa ko
biti nɨyɔ ɓindengbu-ndengbu.
18 Mʉnzɨna kaɓʉ ikaga nɨmɔ makɨbɨnɨka na nɨmɔ kɛgʉ
na ɨzangɨya. Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓugwisisogo ɓatʉ

2:16 2:16 Wanda ka Lɨtatanga 22:4-35.

niɓɔ ɓupupogi ɓatʉ ɓanyɛ ka mʉɗɔngɔ mbɨya ɓɛ ɓiki kagya ɓʉɗanda.
19 Ɓʉɓɨkyaga ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ. Luki limoti, ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓa ɓosunzu ɓa ɓʉɗanda niɓɔ akaulumwisogo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka a musunzu wo luki lasɨ nɨlɔ ikaga na ɨyɨ lɨɗɨta.
20 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓoukogoni ndɨ ka yɨgya yanyɛnyɛ ya ɔɓɨlɨ, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, ɓakɨga ɓata kumbuso ka yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ uɗɨtini yɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ɓopipilo na ɨyɨ ika kʉwa wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ wa mambwa.
21 A gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kanɨ ɓakibigʉ pisi ya ɓungbingbili. Kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛ ɓibi, kumbuso yi, ɓasa ɓata mʉtʉʉ motu nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
22 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagya ndɨ, akowonisila lɨngʉnʉ la ligbitoku nɨlɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨnva igilyini kalya mozoyo kakɨ» na: «Ngʉya nɨnɔ apʉnya kaɨsʉkʉsaga, ɨgɨlya ɓata kaituluba ka bʉtʉlʉ.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndɛkɛ

1 Iɓunu ɓawai, balʉwa kamɨ wa yɨɓa kamukpikilyo nɨmʉ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa nɨɓana ɓasɨ ɓaɓa, no ɓi kapa kozuzukiso kʉsɔ kunu tamanaga yanza ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ.
2 Nakapa ambɛ tomononi makpʉmʉka nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓotu ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. Tomononi gɔnɨ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa kunu ɓamʉpá ndɨ.
3 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ ka masyɛ ma muliɓo ɓambanzʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓiko kaɓyɛ mʉsasa kaɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ ɓɨkyaaa,
4 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ odokuto ndɛkɛ! A kʉwa yanɨ? A ɓɛyɔ, katʉkya wa aka wa ɓotitosu ɓolumwaga ndɨ mino, makpʉmʉka masɨ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.»
5 Ɓakaɓʉsala ka yakɔlyɨ ɓɛ: katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ pisi ka mʉnzɨna kakɨ aka. Agbanana ndɨ lɨtɔmbʉ no liɓo, amʉmʉla kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ lugo wo liɓo.
6 Kunzi olumwisaga ndɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ no liɓo li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, pisi ko tumo yidingi.
7 Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ, Kunzi obisoni lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wa lɨsyɛ li nɨlɨ alɔngɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino

2:22 2:22 Wanda ka Mogbitoku 26:11.

ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ agbʉndɨkana ndɛkɛ no ɓuku.

8 Luki limoti, iɓunu ɓawai, makoɓusolonitɔgʉ ɓɛ: ka
Mombukwono-dosu, lɨsyɛ limoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓyanga
ɛlɔfʉ yimoti na ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨsyɛ
limoti.
9 Mombukwono-dosu kɛgʉ kolipyo katulyoso agʉmɛ kakɨ
ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga mino. Luki limoti, a na
lɨmbɛngɨ lɨnda na iɓunu kyɛ kɛgʉ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka oɓungogitɔ. Apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓopupi
ka ɓʉnyɛ.

10 Lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ
olimika ndɛkɛ na mungbi, makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ
kʉ, agbʉndɨkana no ɓuku ɓingbiii, ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a
kʉsɔ yi olumwogo.
11 Yɛkɨ masɨ igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ yɨgya
kunu iki sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki yotu
na yakɨgʉmya ko Kunzi,
12 manaɓʉndaga lɨsyɛ ko Kunzi na kagya yasɨ ambɛ oduku
ɓɨkwa. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku agbʉnda ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ
wasɨ, na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ apyɛ
ɓɨgbatata.
13 Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi,
takaɓʉndaga lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya, kʉ ɓungbingbili
ika ndɛkɛ mino.
14 Kinili, iɓunu ɓawai, yɛkɨ makaɓʉndaga lɨsyɛ li nɨlɔ,
gyoni ngu kunu yasɨ kaiko ɓanza nɨ makɛgʉ na ɨɗa ko misa
ko Kunzi, miko ka mazɨyɔ na ɨyɨ.
15 Wiboni sɛ ambɛ lɨmbɛngɨ lɨnda ko Mombukwono-dosu
nɨ pisi ya muhukuso kunu. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ momosu
mʉpaka ɓɛyɔ ka Pɔlɔ amukpikilya ndɨ gɔnɨ mino kaɓyɛnɛnɛ
na yimibo yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ.
16 Okpikaga ndɨ ɓɛyɔ ka ɓabalʉwa ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ kanzɨna
mino ko bulya yi nɨyɔ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, atʉ na
ɓapa ɓayagɔ nɨɓayɔ a ɓayapʉpʉ kotombisyo. Ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ na yimibo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakigwinonogo ɓɨnza
ka baya ɓoyikosogo isi yi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoyikosogo gɔnɨ
mino ɓapa ɓayagɔ ɓaya Moɓiso Motu. Nɨyɔ ɓagyaga ɓɛyɔ,
ɓɨpʉtaga ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.

17 Iɓunu ɓawai, mbɨya wanʉ, mibini iɓunu lɨkpʉmʉka
li nɨlɨ. Wiminyonito nɛkɨ, kyɛ ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓanyɛ
kamuɓungusogonitɔgʉ. Wikoni kʉwa ɓingbufu ka baya.

3:13 3:13 Wanda ka Isaya 65:17; 66:22.

18 Widukulogoni kopingo aka ka ɨzɨyɔ na kamibo
Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito. Ɨbɨba
kʉ kakɨ, katʉkya mbɨya wanʉ na kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Balɯwa wa mambwa ka nɨnɔ Yuani akpika ndɨ Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmɯ. Yuani okpikatɯ ndɨ mbɛyɨ kɨtaɓɯ yagɔgɔ, kɯ anzɨna ndɨ mino ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbɯ. Kɨtaɓɯ yi nɨ: «Mongoni Manza ɓɛyɔ Yuani okpika ndɨ mino.» Kumbusa wa nɨyɔ, ukpika ndɨ gɔnɨ ɓabalɯwa ɓagɔgɔ ɓaɓa.

Ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓɯɓɔgɔ ndɨ ɓambanzɯ ɓɛ Yeso-Kilisito nɨnɔ odoku ndɨ kɯnɯ ka lɨtɔmbɯ kaiko mikya ɓambanzɯ kɛgɯ Miko-Kunzi. Ɓaɓɨkyagatɯ ndɨ gɔnɨ ɓɛ mɯtɯ yɨkaka-yɨkaka akwanana kagya ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, Kunzi kɨnɨgɯ abɛ kagya ɓɯnyɛ.

Kinili, Yuani ukpikilya ndɨ Ɓakilisito kaɯtɯmbɯlyaga ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Ɯɓɨkya gɔnɨ ɓɛ a lɨngɯnɯ ɓɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ atɯ, uwonisa ndɨ gɔnɨ pisi tino yɔ mɯmbanzɯ akwanana mino kainiso na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Pisi yi nɨ mɯtɯ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisanatɯ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Omotiloku kaɯɓɨkya ɓambanzɯ ɓɛ okwononi kamatɨkana no Kunzi pa imoti no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Okwononi gɔnɨ kapa Kunzi na kaɯpa ɓakilisito ɓagɔgɔ ɓasɨ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓiko lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛ ɓɛ ɓinisanatɯ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Lɨkpɯmɯka ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ *1:1-4*
Tokpokyonini ka ɓɯngbanganya *1:5–2:6*
Mɯtɯɯ mambɨya *2:7-17*
Ɓomuyoniso ka Kilisito, na ɓomiko Kunzi *2:18–3:10*
Sɨpananɨsɔ luga kunu *3:11–4:21*
Kopupo tutungyo ka makpɯmɯka ma lɨtɔmbɯ *5:1-21*

Mɯnzɨna ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ

1 Takamukpikilyo balɯwa yi nɨmɯ ko bulya Mɯnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨmɔ a ndɨ katɯkya ka mɯpɯnganagɨ. Tɯkanatɯ ndɨ Mɯnzɨna mi nɨmɔ, tɨna, tanda ɓizumuuu, tavɨlaga na maɓɔkɯ.

2 Ngbingo nɨnɔ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ipupisa ndɨ mino, tamɨnatɯ ndɨ. Kinili, takaamalya ɓɯdɛmɯ ɓi, kamɯɓɨkyaga mongoni mi nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a ndɨ pa imoti na Baba, nɨnɔ ipupisa ndɨ kusu.

3 Nɨlɔ tɨna ndɨ, tɯkana, ilu kɯwa lɔ takamɯɓɨkyaga iba wikoni gɔnɨ na yɯkanana na iɓusu. Wɨna sɛ, yɯkanana kusu

a nɨyɔ ta mino pa imoti na Ɓababa no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.
4 Iɓusu, takamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ kyɛ magyagya kusu ogwononi ɓɨgbɨya-gbɨya.

Kunzi nɨ ɓʉngbanganya

5 Mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ na Yeso-Kilisito nɨma, imu mɔ tamʉɓɨkyaga ɓɛ Kunzi nɨ ɓʉngbanganya, kʉsɔ kakɨ, kɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo biti aka.
6 Takoɗongyo ambɛ ta na yʉkanana na ɨɓʉ, luki limoti kanɨ takakpakyana ko biti, takaɓɨkya ɓɔngɔ na yɨgya kusu kɛgʉ ya lɨngʉnʉ.
7 Luki limoti, takiko kakpakyana ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi mombukwana-dakɨ yi o mino ka ɓʉngbanganya, tiko na yʉkanana luga kusu, ɓangʉ ko Mikakɨ Yeso asʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.
8 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ, iba takaɨɓɔ nɨ iɓusu aka, lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kusu.
9 Luki limoti, takatwɨlyaga Kunzi ɓʉnyɛ kusu ɓɨngbanganya, atɨpɨlyatʉ, atɨsʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ, kyɛ a wongbingbili na walɨngʉnʉ.
10 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ, iba takaitiso Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ lɨkpʉmʉka kakɨ kɛgʉ kʉsɔ kusu.

2

Kilisito nɔ atɨmamalyaga

1 Ɓomikamɨ, nakamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kogwo, tatʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ atɨmamalyaga kambwa ka Baba. Ɨyɨ nɨ Yeso-Kilisito, mʉtʉ wongbingbili.
2 A ɓɛyɔ, ɨpá ndɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu. Kɛgʉ asɨ ɓʉnyɛ kusu aka, luki limoti ko bulya nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
3 Kika nɨ tagyagatʉ mʉtʉʉ ko Kunzi, takwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ tamibagatʉ.
4 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ amibatʉ Kunzi, luki limoti nɨ kɛgʉ kagya mʉtʉʉ kakɨ, a mʉtʉ waɓɔngɔ, lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
5 Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka ko Kunzi, sɨpananɨsɔ ko Kunzi a sakipiko kʉsɔ kakɨ. Takwanana kaiba yʉkanana kusu no Kunzi ko pisi yi nɨyɔ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ ta na yʉkanana no Kunzi, ɔɓɨlɨ kakɨ okwononi kaika mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ ka Yeso ndɨ.

Mʉtʉʉ mambɨya

7 Iɓunu ɓawaiaaa, kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ naka-
mukpikilyo, luki limoti, a nɨmɔ mandɛlɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ aka ndɨ. Mʉtʉʉ mandɛlɨ mi nɨmɔ nɨ
lɨkpʉmʉka nɨlɔ mʉkana ndɨ.
8 Luki limoti, nakamukpikilyo mʉtʉʉ mambɨya, nɨmɔ
lɨngʉnʉ li akainisono kʉsɔ ka Kilisito na kʉsɔ kunu gɔnɨ.
A ɓɛyɔ, biti akakɨtaga, ɓʉngbanganya ɓa lɨngʉnʉ a kʉwa
kanzɛ ka ɔɓɨlɨ kunu.
9 Mʉtʉ yi nɨnɔ oɗongyogo kaɓɨkya ɓɛ a ka ɓʉngbanganya,
luki limoti, anamʉya mamakɨ, a mbɛyɨ asɨ ko biti aka.
10 Nɨnɔ apaga mamakɨ, a ka ɓʉngbanganya, kɛgʉ no luki
kʉsɔ kakɨ nɨlɔ akwanana mino kamakya mʉmbanzʉ ka
ɓʉnyɛ.
11 Luki limoti, nɨnɔ amɨnaga mamakɨ no miso mopi, a ko
biti. Akpakyanaga ko biti nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɨnda yanɨ,
kyɛ biti apiyosoni miso ɓipi.
12 Nakamukpikilyo iɓunu ɓomikamɨ, kyɛ Kunzi amupily-
oni ndɨ ɓʉnyɛ kunu ko lino ka Yeso.
13 Nakamukpikilyo iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ
yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Nakamukpikilyo
iɓunu ɓawanza, kyɛ mandungulyogoni Mumuyoniso.
14 Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓomiki, kyɛ mamibatʉ Baba.
Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi
nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Namukpikilya ndɨ
iɓunu ɓawanza, kyɛ ma no ngu: lɨkpʉmʉka ko Kunzi a kʉsɔ
kunu, mandungulyogoni gɔnɨ Mumuyoniso.
15 Makaponitɔgʉ ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉsɔ
yi. Mʉmbanzʉ kapa ɔɓɨlɨ, kakwananɨgʉ ɓata kapa Obosu.
16 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka masɨ mi nɨma a ma ɔɓɨlɨ: mʉsasa
manyɛ, mʉsasa ma makpʉmʉka nɨmɔ tɨnaga no miso na
yɨbɨba ko bulya mukumbo. Masɨ mi nɨma kotukyokugʉ ka
Baba, luki limoti, otukyoku ka ɔɓɨlɨ.
17 Ɔɓɨlɨ na mʉsasa kakɨ akɨtagatʉ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ
agyaga sɨpananɨsɔ ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mumuyoniso ka Kilisito

18 Ɓomikamɨ, ngbingo wa muliɓo kʉwa nɨmʉ. Mʉkanatʉ
ndɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito akodoku.
Luki limoti, mbɨya wanʉ, ɓomuyoniso ka Kilisito ɓakpʉ
ɓopuponini ɓi. Ta kʉwa kaiba ambɛ ngbingo wa muliɓo
a kʉwa ɓuwobi.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ luga kusu, luki limoti, ɓakɛgʉ
ndɨ pa imoti na iɓusu. Ɓakika ndɨ pa imoti na iɓusu,
iba ɓakatɨsagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓatɨsa ndɨ kyɛ inisoni
ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti no iɓusu.

20 Luki limoti, iɓunu, ma ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ
Kilisito amʉpá ndɨ. Kinili, iɓunu ɓasɨ mibagatʉ lɨngʉnʉ.
21 Kika nɛkɨ nɨ namukpikilyi, kɛgʉ ɓɛkyɛ makibogigʉ
lɨngʉnʉ, luki limoti, a kyɛ mibagatʉ. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛ
ɓɔngɔ kopupogigʉ ka lɨngʉnʉ.
22 Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉtʉ waɓɔngɔ? A mʉtʉ yi
nɨnɔ anganyaga ɓɛ Yeso kɛgʉ Kilisito. Mʉtʉ yi nɨnɔ a
mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki.
23 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amanganyaga Miki, amanganyaga gɔnɨ
Baba. Nɨnɔ abaɨlyaga Miki, abaɨlyaga gɔnɨ Baba.
24 Kinili, ɓuulyogoni ka mambɛngɨ kunu mʉtʉʉ nɨmɔ
mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Makoɓuulyo mʉtʉʉ
mi nɨmɔ, mika ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu kʉsɔ ko Miki na kʉsɔ ka
Baba.
25 Luki nɨlɔ Kilisito atɨwanyaga ndɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
26 Namukpikilya ndɨ nɨlɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɨsaga
kamʉɓɔ.
27 Luki limoti, Kilisito amʉpátʉ ndɨ iɓunu Lɨmbɛngɨ kakɨ,
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉsɔ kunu, makɛgʉ ɓata na mʉsasa ɓɛ
mʉmbanzʉ amuwonisilo. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ owonisilaga
masɨ: owonisilaga lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓɔngɔ. Kinili, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ amuwonisila ndɨ mino, wikoni kʉsɔ ka Kilisito.
28 Mbɨya wanʉ, ɓomikamɨ, wikoni kʉsɔ kakɨ iba
takikonitɔ na kʉɓangakʉ ngbingo yi nɨnɔ opuponoku ndɛkɛ
mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, takɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ suni kambwa
kakɨ.
29 Mibagatʉ ɓɛ Kilisito a wongbingbili, yɛkɨ a ɓɛyɔ, mak-
wanana gɔnɨ kaiba ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓungbingbili
a miko Kunzi.

3

Ta ɓomiko Kunzi

1 Winoni ɓɛyɔ Baba atɨpa ndɨ mino! Sɨpananɨsɔ kakɨ a
sidingi kʉgbɛ, kinili ɓatɨmakaga ɓɛ ɓomiko Kunzi. A ɓɛyɔ,
ta ɓomikakɨ aka ɓɨkpɛ. Kika nɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakatimibigʉ,
a kyɛ ɓakamibagʉ ndɨ Kunzi.
2 Iɓunu ɓawaiaaa, mbɨya wanʉ, ta ɓomiko Kunzi, ɓɛyɔ
tika ndɛkɛ mino kanibisikonigʉ mbɛyɨ ɓɨngbanganya. Luki
limoti, takaiba ambɛ ngbingo yi nɨnɔ Kilisito opuponoku
ndɛkɛ mino, tɨita kʉwa ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ, kyɛ
tamɨna ndɛkɛ ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
3 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na mʉtamanagɨ mi nɨma kʉsɔ ka Kil-
isito, iɓuɓisaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓitu mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kilisito o mino.

4 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, oɓunogo mʉtʉʉ ko Kunzi,
kyɛ kagya ɓʉnyɛ nɨ koɓuno mʉtʉʉ.
5 Miba ɓɨnza ɓɛ Kilisito odoku ndɨ katʉmba ɓʉnyɛ, wɨna
sɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkananaga na ɨyɨ, kagyagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ.
Luki limoti, nɨnɔ akpakpɨkanaga na ɓʉnyɛ, owonisaga ɓɛ
kamɨnagʉ ndɨ, kamibagʉ ɓɛgɛyɔ.
7 Ɓomikamɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kamuɓonitɔgʉ! Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka
longbingbili, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi a wongbingbili
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
8 Nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a mika-mumuyoniso, kyɛ mumuy-
oniso apʉnga ndɨ kagya ɓʉnyɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ
aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndɨ kʉwa ɨyɨ kapʉta ligubo
ka mumuyoniso.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ iitoni miko-Kunzi, kakpakpɨkanagɨgʉ
ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ ngu ko Kunzi nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ akagya
ligubo kʉsɔ kakɨ. Kakwananɨgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ kyɛ a
kʉwa miko Kunzi.
10 Ɓomiko Kunzi ɓa di na ɓomiko mumuyoniso ko pisi
yi nɨyɨ: Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka longbingbili,
ikanɨ nɨnɔ kapagɨgʉ mamakɨ, kɛgʉ ɨyɨ miko Kunzi.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨpananɨsɔ

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ nɨma: topononinɨ.
12 Takikonitɔgʉ abɛ Kaina nɨnɔ amwɔ ndɨ mamakɨ, a ndɨ
ɨyɨ mika-mumuyoniso. Amwɔ ndɨ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ yɨgya
kakɨ a ndɨ yanyɛ, nɨyɔ ka mamakɨ yo ngbingbili.
13 Ɓomika-mamaaa, ɔɓɨlɨ kiko kamʉmʉya, kamumbon-
gonitɔgʉ.
14 Takaiba ambɛ topupogoni ka kukwakʉ, togulya ka ɔɓɨlɨ.
A ɓɨngbanganya kyɛ tʉpagatʉ ɓomomosu. Mʉmbanzʉ kiki
na sɨpananɨsɔ, a mbɛyɨ ɨyɨ ka kukwakʉ aka.
15 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ andaga mamakɨ na miso mopi,
a mʉmwɔmwɔ. Wɨna sɛ, mibagatʉ ɓɨnza ɓɛ gʉtʉgʉ
mʉmwɔmwɔ ɓemoti aka kɛgʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 Tiba ndɨ ɓɛ sɨpananɨsɔ nɨ ɨkɨ ko pisi yi nɨyɨ: Kilisito apá
ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu. Takwanana nɛkɨ gɔnɨ iɓusu
kaiko ɓakitʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ko bulya ka ɓomomosu.
17 Kika nɨ mʉtʉ ɓemoti a na lɨngama, anamɨna mamakɨ
ka yangya luki limoti nɨ lɨmbɛngɨ kɛgʉ kadwa, mʉtʉ yi nɨnɔ
akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ apatʉ Kunzi?
18 Ɓomikamɨ, sɨpananɨsɔ kusu kikonitɔgʉ ka mʉnzɨna
manzanza aka. Luki limoti, okwononi ɓɛ iki sa lɨngʉnʉ,
aninisono ka yɨgya.

Kakpɯɗa Kunzi nɨ takɛgɯ na kɯƀangakɯ

19 Takagya ƀɛyɔ, tinisono ƀɛ ta ƀatɯ ƀa lɨngɯnɯ.
Mambɛngɨ kusu ika na mazɨyɔ kambwa ko Kunzi.
20 Gɯtɯgɯ lɨmbɛngɨ kusu katɨsɯngɯlya, takaiba
ambɛ Kunzi a mudingi kakɨtaga nɨlɔ lɨmbɛngɨ o mino
katɨsɯngɯlya, ibaga makpɯmɯka masɨ.
21 Iƀunu ƀawaiaaa, lɨmbɛngɨ katisungulyi, takpɯɗa Kunzi
nɨ takɛgɯ na kɯƀangakɯ.
22 Kɯwa wa, atɨpátɯ masɨ nɨmɔ tiko kakɯnga kyɛ takagya
mɯtɯɯ kakɨ, tanagya nɨlɔ aƀosilogo.
23 Mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ƀɛ taƀɨnɨkyanɨ lino ko mikakɨ ƀɛyɔ
ka Yeso-Kilisito, tapanana ƀɛyɔ Kilisito aƀɨkya ndɨ mino.
24 Mɯtɯ yi nɨnɔ agyaga mɯtɯɯ ko Kunzi ikaga kɯsɔ ko
Kunzi, Kunzi kɯsɔ kakɨ. Tibaga ambɛ Kunzi ikaga kɯsɔ
kusu, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá ndɨ.

4

Takwanana kaibo Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɨkɨ?

1 Iƀunu ƀawaiaaa, makuƀinikyononitɔgɯ ƀatɯ ƀasɨ niƀɔ
ƀaƀɨkyaga ƀɛ ƀa na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti,
kpimonito mbɛyɨ mɯnzɨna kaƀɯ ƀɨnza, kaiba ikanɨ lɨmbɛngɨ
li nɨlɔ ƀa nolu apɯnya ko Kunzi. A ƀɛyɔ, ƀogyalandɯ ƀa
ƀɔngɔ ƀakpɯ ƀomisikononi ka ɔƀɨlɨ ƀingbwi.
2 Makwanana kaiba Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ko pisi yi
nɨyɨ: mɯtɯ wasɨ nɨnɔ aƀɨkyaga ƀɛ Yeso-Kilisito ɨɨta ndɨ
mɯmbanzɯ abɛ iƀusu, mɯtɯ yi nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.
3 Luki limoti, nɨnɔ kɛgɯ kabaɨlya Yeso-Kilisito ƀɛyɔ, kɛgɯ
na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, a na nɨlɔ ka mumuyoniso
ka Kilisito. Mɯkanatɯ ndɨ ƀɛ mumuyoniso ka Kilisito
odokuto. Mbɨya wanɯ, a kɯwa ka ɔƀɨlɨ.
4 Luki limoti, iƀunu ƀomikamɨ, ma ƀomiko-Kunzi,
mundungulyogoni ƀogyalandɯ ƀa ƀɔngɔ: A ƀɛyɔ, Lɨmbɛngɨ
nɨlɔ a kɯsɔ kunu, a no ngu kɯgbɛ kakɨtaga nɨlɔ a kɯsɔ ka
ƀatɯ ƀa ɔƀɨlɨ.
5 Ɓogyalandɯ ƀa ƀɔngɔ ƀa ƀatɯ ƀa ɔƀɨlɨ, kinili, mɯnzɨna
kaƀɯ a nɨmɔ ma ɔƀɨlɨ. Ɓatɯ ƀa ɔƀɨlɨ ƀɔ ƀɯmɯkanaga.
6 Luki limoti, iƀusu ta ƀomiko-Kunzi. Mɯtɯ yi
nɨnɔ amibaga Kunzi atɨmɯkanagatɯ. Nɨnɔ kamibogigɯ,
katɨmɯkanagɨgɯ. Tibaga Lɨmbɛngɨ la lɨngɯnɯ na nɨlɔ la
kɯƀɔƀɔkɯ ko pisi yi nɨyɔ.

Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ

7 Iƀunu ƀawaiaaa, topononini, kyɛ sɨpananɨsɔ otukyoku
ko Kunzi. Mɯtɯ wasɨ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ a miko Kunzi,
amibagatɯ gɔnɨ Kunzi.

8 Nɨnɔ kɛgʉ na sɨpananɨsɔ kamibigʉ Kunzi, kyɛ Kunzi nɨ
sɨpananɨsɔ.
9 Wɨna ɓɛyɔ Kunzi atiwonisila ndɨ mino sɨpananɨsɔ kakɨ:
atikoku ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti ka ɔɓɨlɨ, ɓɛ kyɛ tinisoni na
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi kakɨ.
10 Sɨpananɨsɔ si nɨsɔ, kɛgʉ ɓɛ iɓusu ɓɔ tapa ndɨ Kunzi,
luki limoti, ɨyɨ nɔ atɨpa ndɨ, atikoku ndɨ Mikakɨ abɛ apɛpɛ
ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu.
11 Iɓunu ɓawaiaaa, kika nɨ Kunzi atɨpa ndɨ ɓɛyɔ, tak-
wanana gɔnɨ iɓusu kapanana.
12 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Kika nɨ
takapanana luga kusu, Kunzi a kʉsɔ kusu, sɨpananɨsɔ kakɨ
a gɔnɨ sakipiko kʉsɔ kusu.
13 Tibaga ambɛ ta kʉsɔ ko Kunzi, ɨyɨ kʉsɔ kusu ko pisi yi
nɨyɨ: Atipóni ndɨ Lɨmbɛngɨ kakɨ.
14 Iɓusu, tɨnatʉ ndɨ, ta ɓadɛmʉ ambɛ Baba atikoku ndɨ
Mikakɨ ɓɛ iki Muhukuso wa ɔɓɨlɨ.
15 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi, Kunzi a
kʉsɔ kakɨ, ɨyɨ kʉsɔ ko Kunzi.
16 Iɓusu, tiboni, tabaɨlya ambɛ Kunzi atɨpatʉ.
Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ka sɨpananɨsɔ, a kʉsɔ
ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kakɨ.
17 Kika nɨ sɨpananɨsɔ a sakipiko kʉsɔ kusu, takikigʉ ndɛkɛ
na kʉɓangakʉ ka lɨsyɛ la mʉngɨmbɔ. A ɓɛyɔ, kyɛ ɔɓɨlɨ kusu
kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, akaɓyɛnɛnɛ na nɨnɔ ka Yeso-Kilisito.
18 Kʉɓangakʉ kikogigʉ ka sɨpananɨsɔ, luki limoti,
sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ okpumyogo kʉɓangakʉ. Mʉmbanzʉ
ikaga na kʉɓangakʉ nɨ akaɓʉnda yigyogyiso. Nɨnɔ ikaga na
kʉɓangakʉ, kɛgʉ wa kipiko ka sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ.
19 Iɓusu ta na sɨpananɨsɔ, kyɛ Kunzi nɔ atɨpa ndɨ ka
mambwa.
20 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ apagatʉ Kunzi, amʉya sɛ
mamakɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ
kamʉya mamakɨ nɨnɔ akamɨna, kakwananɨgʉ kapa Kunzi
nɨnɔ kamɨnagɨgʉ.
21 Mʉtʉʉ nɨmɔ Kilisito atɨpá ndɨ nɨma: mʉtʉ yi nɨnɔ apaga
Kunzi okwononi gɔnɨ kapa mamakɨ.

5

Baya apága ɨbɨba ka ɔɓɨlɨ

1 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlyaga ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, mʉtʉ yi
nɨnɔ a miko-Kunzi, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga baba, ʉpagatʉ
gɔnɨ ɓomikakɨ.
2 Takwanana kaiba ambɛ tʉpagatʉ ɓomiko-Kunzi ko pisi
nɨyɨ: Takiko kapa Kunzi na kagya mʉtʉʉ kakɨ.

3 A ɓɛyɔ, takiko kapa Kunzi isi ɓɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ.
Mʉtʉʉ kakɨ kɛgʉ mapʉ,
4 kyɛ ɓomiko Kunzi ɓasɨ ɓandungulyogoni ɔɓɨlɨ.
Tandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ pisi ka baya kusu.
5 Wanɨ sɛ nɔ akwanana kandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ? A mʉtʉ yi
nɨnɔ aka nɔ aɓɨnɨkyana ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi.

Ɓadɛmʉ ka Yeso-Kilisito

6 Yeso-Kilisito odoku ndɨ pisi ko liɓo na ɓangʉ. Kodokugʉ
ndɨ asɨ pisi ko liɓo aka, luki limoti, odoku ndɨ gɔnɨ pisi ka
ɓangʉ. Lɨmbɛngɨ-Lotu a dɛmʉ wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ nɨ lɨngʉnʉ.
7 A ɓɛyɔ, ɓadɛmʉ ɓa ɓasaa:
8 Lɨmbɛngɨ, liɓo na ɓangʉ*. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓasaa ɓa
ɓakʉkanana.
9 Kika kanɨ tabaɨlyagatʉ ɓʉdɛmʉ ka ɓambanzʉ, a ɓɛyɔ,
tabaɨlyagatʉ gɔnɨ ɓʉdɛmʉ ko Kunzi nɨɓɔ a na ɨzangɨya
kakɨtaga. A ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
10 Mʉmbanzʉ kaɓɨnɨkyana Miko-Kunzi kikigʉ ɓata
na ɓotumo ka ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ. Luki limoti, nɨnɔ
kaɓɨnɨkyanagʉ Kunzi, akaitiso ɨyɨ Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, kyɛ
kabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
11 Ɓʉdɛmʉ ɓi a ɓɛ: Kunzi atipóni ndɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. Mikakɨ nɔ a pisi kadwɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ.
12 Mʉtʉ yi nɨnɔ a no Miki, a na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, nɨnɔ kɛgʉ no
Miko-Kunzi, kɛgʉ na ɔɓɨlɨ.

Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

13 Namukpikilyo iɓunu nɨɓɔ maɓɨnɨkyana lino ko Miko-
Kunzi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba kyɛ wiboni ɓɛ ma na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Iɓusu takwanana kaɨgʉmya ko Kunzi nɨ takɛgʉ na
kʉɓangakʉ: tibagatʉ ambɛ takakʉnga luki, kaɓyɛnɛnɛ na
sɨpananɨsɔ kakɨ, atɨmʉkanatʉ.
15 Tibatʉ ambɛ ʉkanagatʉ likungoni kusu. Kinili, tak-
wanana gɔnɨ kaiba ambɛ atɨpátʉ masɨ nɨmɔ takʉngaga.
16 Kika nɨ mʉmbanzʉ aminini mamakɨ nɨ anagya ɓʉnyɛ
nɨɓɔ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ, okwononi ɓɛ
alʉmbɨlyɨ mamakɨ yi nɨnɔ. Kunzi ahukusatʉ, kika nɨ a
lɨngʉnʉ ɓɛ ɓʉnyɛ kakɨ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ.
A ɓɛyɔ, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ amakyaga ka kukwakʉ, luki
limoti, nakoɓikyigʉ ambɛ ɓalʉmbɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga
inguo ya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
17 Yɨgya yanyɛ yasɨ a ɓʉnyɛ, luki limoti, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ
kamakyagɨgʉ mʉmbanzʉ ka kukwakʉ.

---

* **5:8 5:8** *liɓo na ɓangʉ:* Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ liɓo na ɓangʉ nɨ iɓatiso na kukwakʉ ka Yeso.

18 Tibagatʉ ambɛ ɓomiko-Kunzi ɓakakpakpɨkanagɨgʉ
ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ Miko-Kunzi akauɓuulyogo, Mumuyoniso
kakwananɨgʉ gɔnɨ kaʉgya luki.
19 Tibagatʉ ambɛ ta ɓomiko-Kunzi kika gʉtʉgʉ nɨ ɔɓɨlɨ
wasɨ a kusili ka Mumuyoniso.
20 Tibagatʉ gɔnɨ ambɛ Miko-Kunzi odoniku ndɨ, atɨpá
yimibo iba tamibi Kunzi walɨngʉnʉ. Ta ɓakʉkanana na
Kunzi yi nɨnɔ walɨngʉnʉ ko pisi ko Mikakɨ Yeso-Kilisito. Ɨyɨ
nɨ Kunzi walɨngʉnʉ, ɨyɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Ɓomikamɨ, wiminyonito na ɓokunzi ɓa payaya.

Balʉwa wa yiɓa ninɔ
Yuani
akpika ndi
Likpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yiɓa ninɔ Yuani akpika ndi nimʉ. Akpikilya ndi «Muko yi ninɔ Kunzi apʉnaga ndi pa imoti na ɓomikaki». Muko yi ni Kanisa, ɓomikaki ni ɓakilisito. Ʉtʉmbʉlyagatʉ ndi ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na sipananisɔ luga kaɓʉ. Ʉɓikya gɔni ɓɛ okwononi kaigwinonogo yapʉ ka baya, na kaiɓuulyo na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di no Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitaɓʉ yi niyi:

Yuuso *1-3*
Tikini ka lingʉnʉ na sipananisɔ *4-11*
Yuuso ya muliɓo *12-13*

Yuuso

1 Imi mʉzɛɛ nɔ nakpiki ɓalʉwa yi nimʉ. Nukpikilyi iwɛ Mama ninɔ Kunzi ʉpʉnaga ndi na ɓomikakʉ niɓɔ nʉpaga limbɛngi limoti. Kɛgʉ asi imi aka nɔ namʉpaga, luki limoti, ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓibaga lingʉnʉ, ɓamʉpagatʉ gɔni.

2 Tamʉpaga kyɛ lingʉnʉ a kʉsɔ kusu, na ika ndɛkɛ kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

3 Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi ninɔ ka Baba, ɓatipí iziyɔ, mʉpilya ma ɓʉnyɛ na maziyɔ kyɛ tiki ka lingʉnʉ na sipananisɔ.

Tikini ka lingʉnʉ na ka sipananisɔ

4 Nogwa ndi magyagya kʉgbɛ kaina ɓɛ ɓomikakʉ ɓagɔgɔ ɓa ka lingʉnʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nimɔ Baba atipá ndi.

5 Mbiya yi nimʉ, yɛ Ma, nakaʉɓikya ambɛ: toponononi. Kɛgʉ mʉtʉʉ mambiya mɔ nukpikilyi mɔ, luki limoti, a nimɔ aka mɔ tikaga na imu katʉkya ndi ka mʉpʉnganagi.

6 Kapanana ni kakpakyana ka mʉtʉʉ ko Kunzi. Mʉtʉʉ mi nimɔ mʉkana ndi katʉkya ka mʉpʉnganagi, akaɓikya ɓɛ ponononi.

7 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ɓingbwi ka ɔɓili. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakaɓinikyanagigʉ ɓɛ Yeso-Kilisito iita ndi mʉmbanzʉ abɛ iɓusu. Mʉtʉ yi ninɔ amʉyaga kaɓinikyana ɓɛyɔ, a mʉtʉ waɓɔngɔ na a gɔni mumuyoniso ka Kilisito.

8 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ, kyɛ makoɓungusonitɔgʉ masɔlɔ
ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na
mʉkalya kunu masɨ.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ koɓuulyogigʉ mʉtɨwɨ ka Kilisito, nɨnɔ
agyaga di, kɛgʉ na yʉkanana no Kunzi. Luki limoti, nɨnɔ
oɓuulyogo a na yʉkanana na Baba no Miki gɔnɨ.
10 Mʉmbanzʉ kodoku katɨwa ku kunu nɨ kopigʉ mʉtɨwɨ
mi nɨma, makatilyonitɔgʉ, makamuusonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.
11 Mʉmbanzʉ kamuuso, iba ɓʉkananaga na ɨyɨ ko pisi ya
yɨgya yanyɛ kakɨ.

Yuuso ya muliɓo

12 Natʉ ɓata na makpʉmʉka makpʉ kamuzukilyogo, luki
limoti, nakɛgʉ ɓi kapa kamukpikilyo ka balʉwa aka. Kinili,
na na tamanaga kadwɛ kʉ mo mino, tɨkpʉkpʉmʉkya kʉwa
ɓanʉ miso ko miso, iba tiki ɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ.
13 Ɓomika Mʉsalɨ* kakʉ nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ,
ɓumuusogito gɔnɨ.

* **1:13 13** *Bomika Mʉsalɨ:* Ɓa ɓatʉ ɓa Kanisa yi nɨyɔ Yuani alʉmbaga ndɨ mino.

Balʉwa wa yɨsaa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndɨ balʉwa wa yɨsaa yi nɨmʉ. Akpikilya ndɨ Mukilisito ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Gayɔ. Yuani ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka ɓewili yimoti-yimoti kyɛ ɓɨndɨ kaʉɓɨkyaga ɓakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, nɨyɔ ɓosilo ka gʉɗʉ ka Gayɔ, alʉkʉ ɓemoti kʉ ɓɛyɔ nɨnɔ ina ɓɛ Diotɛlɛfɛ akya ndɨ ɓɛ ɓokosyonitɔgʉ kʉ kakɨ. Ɓakilisito nɨɓɔ ɓʉtɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓasyɨ kʉ kaɓʉ, Diotɛlɛfɛ ukpumya ndɨ ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kʉwa ndɨ Gayɔ kaɓɨkya ɓɛ ig-winonogi yapʉ ka baya, ɓiki kaʉtɨlya ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓika kodoku kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-4*
Mukilisito okwononi kasingyo wai-dakɨ *5-12*
Yuuso ya muliɓo *13-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nukpikilyi ɨwɛ Gayɔ balʉwa yi nɨmʉ, wai mʉpaka nɨnɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti.

2 Wai-damɨ mʉpakaaa, nakaʉlʉmbɨlya ambɛ wika ɓɨnza ka ɓopisi ɓayasɨ, wika wapʉpʉ ka nzʉyɨ, ɓɛgɛyɔ lɨmbɛngɨ kakʉ o mino.

3 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓomomosu ɓoduku ɓi mino, ɓɛpágo ɓi ɓomongoni ko bulya lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, na ɓɛyɔ wo mino kakpakyana ka lɨngʉnʉ.

4 Kɛgʉ no luki nɨlɔ ɛpága magyagya abɛ mongoni nɨmɔ nʉkanaga ɓɛ ɓomikamɨ ɓakakpakyana ka lɨngʉnʉ.

Gayɔ mʉtʉ wongbingbili

5 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakaʉgyɨlya ɓomomosu makpʉmʉka masɨ ka ɓungbingbili, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓobiko ɓi.

6 Ɓupupilyi ɓi ɓʉdɛmʉ ko bulya sɨpananɨsɔ kakʉ kambwa wa kanisa. Kikiliki, bɨnɨka ɓuti kaɓʉ kyɛ ɓidukulogi na lɨgʉndʉ kaɓʉ ɓɛyɔ akwanana mino kaɓosilo Kunzi.

7 A ɓɛyɔ, ɓasya kʉwa ndɨ ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, nɨ ɓakukungigʉ ɓapaganʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.

8 Kinili, takwanana kausingyo inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, iba tamatɨkanɨ na ɨɓʉ kaɓɨkyaga mongoni ko bulya lɨngʉnʉ.

Diotɛlɛfɛ ɨɓʉ na Demetilio

9 Nukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa kunu mikya balʉwa, luki
limoti, Diotɛlɛfɛ nɨnɔ apaga ɓɛ ɓamʉkanagɨ asɨ ɨyɨ aka, akya
ndɨ kaʉkana nɨlɔ na ndɨ kaɓɨkya.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino, nanyɔ
ɓanʉ mʉgɔngʉ kunzi, ɨyɨ nɨnɔ atɨɓɨkyɨlyaga makpʉmʉka
manyɛnyɛ, anatɨɓʉkʉlyaga magɔgɔ. Luki limoti, nɨlɔ lasɨ
katʉnganagɨgʉ: kapagɨgʉ kaʉtɨlya ɓomomosu nɨɓɔ ɓɨkɨtaga
ka kanisa, ʉpakyaga, anukpumyo ka kanisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓapaga kaʉtɨlya.
11 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakoɓiɓilyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka
lanyɛ, luki limoti, ɓɨɓɨlyaga nɨlɔ lanza. Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga
ɓʉnza, a miko-Kunzi, ninɔ agyaga ɓʉnyɛ kamibigʉ Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓasɨ ɓakanzɨna asɨ yanzanza aka ko bulya ka
Demetilio, lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakɨ akowonisilo ɓʉdɛmʉ
ɓi nɨɓɔ. Iɓusu gɔnɨ, takapupilyo ɓʉdɛmʉ ɓanza, na ɨwɛ
wakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kusu a ɓa lɨngʉnʉ.

Yuuso ya muliɓo

13 Natʉ na makpʉmʉka makpʉ kaʉɓɨkya, luki limoti,
nakɛgʉ ɓi kapa kokpiko kʉgʉ wa balʉwa.
14 Nakatamanaga ambɛ nʉmɨnatʉ ɓanʉ kumbusa wa
masyɛ makɛɗɛ, tɨkpʉkpʉmʉkya kʉwa ɓanʉ miso ko miso.
15 Mazɨyɔ iki na ɨwɛ!
Ɓawai-dakʉ ɓumuusogito. Umuusagatʉ gɔnɨ ɓawai-dosu,
mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.

Balɯwa nɨnɔ
Yuda
akpika ndɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndɨ balɯwa yi nɨmɯ. Yeso nɔ a ndɨ pɯta kaɓɯ ɨɓɯ na Yakɔbɔ. Balɯwa yi nɨmɯ aɓyɛnɛnɛtɯ na balɯwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ. Yuda ukpikilya ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ Kunzi ɯpɯnaga ndɨ, ɯɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyitɔ na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza. Yɨgya kaɓɯ akowonisilo ɓɛ ɓakɛgɯ ɓatɯ ka Yeso, kyɛ kɛgɯ yɨgya yanza. Yuda ɯtɯmbɯlyagatɯ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ɯgyaga mino ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ na yɨgya yanza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-2*
Muliɓo ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓapága mɯtɯɯ ma ɓɔngɔ *3-23*
Malɯmba ma muliɓo *24-25*

Yuuso

1 Łmɨ, Yuda, mɯgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamakɨ Yakɔbɔ.
Nakakpiko balɯwa yi nɨmɯ ka ɓatɯ nɨɓɔ Baba Kunzi ɯmakaga. Huponi ndɨ, uɓuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.
2 Kunzi amukwilyi kumbu, amuɗukulyo mazɨyɔ na sɨpananɨsɔ ɓɨgbɨya-gbɨya.

Ƀowonisilo ɓa ɓɔngɔ

3 Iɓunu ɓawaiaaa, no ɓi na mɯsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nɨmɔ Kunzi atɨmatanaga mino. Luki limoti, nini ɓi ambɛ okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambɛngɨ kaɯlanana ko bulya baya nɨyɔ Kunzi apá lɨngɯnɯ ka ɓatɯ kakɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓanyɛ ɓagɔgɔ ɓimokyoni ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kunu. Ƀatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakoyikoso isi ya ɨzɨyɔ ko Kunzi kusu kyɛ ɓiki kagya ɓuɗanda. Kɯwa wa-gɔ-wa, ɓamanganyaga Yeso-Kilisito, nɨnɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yɨkaka. Katɯkya ka ɓɯndɛlɨ, Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ ɓɛ mɯngɨmbɔ ko Kunzi a kɯgɯ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ.
5 Makaiba ɓɨnza lɨkpɯmɯka lasɨ nɨlɔ nakapa kamɯɓɨkya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo ɓɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndɨ mino Ƀezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Hutomononi gɔnɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓakoɓuulyagɯ ndɨ ɓɯngama nɨɓɔ ɓɯpá ndɨ, ɓasa ɓapa kaɓɯ: Kunzi umokyoni

ndɨ ka pa yo pi, ʉkandaga na selegeni lɨngʉnʉ kaɓʉndaga lɨsyɛ lidingi lɨkɔ mʉngɨmbɔ.
7 Hutomononi gɔnɨ ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ, na ɓatʉ
ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ-kpɔlɔ yi: ɔɓɨlɨ kaɓʉ a
ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓi nɨɓɔ. Ɓa ndɨ ɓakɨmakya
ka ɓʉɗanda ɓɨkɔkpwɔ, ɓanasyɛnɛnɛ ɓɛyɔ kigyonosogigʉ
mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ, a likingyosi lapʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a abɛ
nɨnɔ ka ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ: tamanaga kaɓʉ asyɛgɛ
asɨ ka ɓʉɗanda aka, ɓanɨna ɓʉngama ko Kunzi payaya,
ɓanʉtʉmbwa ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
9 Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ malaika mudingi aka ɓɛyɔ ka Mikaeli
kagyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. Wa ɓa ndɨ mino kasaana, ɓanoɗuso na
mumuyoniso manda ka Musa, kɨkpʉndagʉ ndɨ kasɨkaga.
Luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu
ugyogyisi.»
10 Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakatʉmbwa nɨlɔ ɓakibogigʉ
gʉtʉgʉ. Yimibo kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ɓanyama
ɓɨɓʉkʉtaga na iyu, iyu yɔ umwisisogo.
11 Kumbu kaɓʉ! Ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kaina.
Ɓogwa ndɨ gɔnɨ ko bulya ɓuyi ɓɛyɔ Balama ogwa ndɨ mino.
Na ɓata, ɓolumwogo kyɛ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kɔla* avɨkɨmanaga ndɨ mino.
12 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉpʉtaga ɓodumo kunu ɓa magyagya.
Ɓalyalyaga, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ nɨ ɓakɛgʉ no
suni, ɓanɨtamana asɨ nɨ ɨɓʉ aka. Ɓa abɛ ɓɛkʉɓa nɨɓayɔ
apɨkɨtaga na muvivi nɨ kɛgʉ kolukusa mbwayɨ. Ɓa gɔnɨ abɛ
bʉkʉtɔ nɨtɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ gʉtʉgʉ kika ngbingo yi aka. A
bʉkʉtɔ nɨtɔ ɓakomukaga aka, okwa lɨngʉnʉ.
13 Ɓomisyaga yɨgya kaɓʉ yo suni ɓɛyɔ liɓo lidingi
otindikaga mino ofu kakɨ kubi. Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mangʉtʉ
nɨmɔ amamaga ɓɨgbagbagba, Kunzi uɓungusilyoni ndɨ pa
ko biti nɨyɔ yopi ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Ɨnʉka nɨnɔ mʉtʉ wa maɗɨya na ɨka kumbuso ka
Adamʉ, aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ aka pisi ka ɓugyalandʉ
ko bulya kaɓʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ na
ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ɓa ɓamalaika kakɨ ɓotu,
15 kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. Ʊmakya ndɛkɛ ɓatʉ
ɓanyɛ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ ko bulya yɨgya yanyɛ kaɓʉ na ko
bulya mʉnzɨna mʉtʉla-tʉla masɨ nɨmɔ ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa
ɓʉnyɛ ɓagyɨlyaga ndɨ.»

---

* **1:11 1:11** *Kaina:* Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-8; *Balama:* Wanda ka Lɨtatanga 22:1-35; *Kɔla:* Wanda ka Lɨtatanga 16:1-35.

16 Masyɛ masɨ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikikogigʉ na magyagya,
ɓanɨgama ɓɨfɨfɨfɨ. Ɓagyaga ɨɓʉ asɨ mʉsasa kaɓʉ aka,
ɓananzɨna na yɨbɨnɨka, ɓanuɓulisyo ɓambanzʉ kyɛ ɓiki
kalyalya ka mʉgɔngʉ kaɓʉ.

Mʉtɨwɨ ko bulya ka ɓakilisito

17 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, tomononi lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ.
18 Ɓamʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓodokuto ndɛkɛ ko
ngbingo wa muliɓo, ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika
ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa kaɓʉ manyɛ.»
19 Ɨɓʉ ɓɔ ɓopupiso yɨgbananaga. Ɓakɛgʉ na Lɨmbɛngɨ
ko Kunzi, luki limoti, ɓikaga ɓakɨgʉmya ka tamanaga ya
lɨmbanzʉ.
20 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, wigwinonogoni yapʉ ka
baya kunu yotu kʉgbɛ, manalʉmba ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu.
21 Wikoni ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, manaɓʉndaga
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, amʉpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko bulya ɓʉnza kakɨ.
22 Wikoni na lɨmbɛngɨ lo kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na
ɓotumo,
23 huhukusogoni, mupupiso ko ɓuku ɓa mʉkɔmbʉ.
Wikoni no kumbu na ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, kumbu yi
iki yɨmatɨkanaga na kʉɓangakʉ. Makudundonitɔgʉ, gʉtʉgʉ
ɓotu kaɓʉ aka nɨɓayɔ apʉtɨkana na yɨgya kaɓʉ yanyɛ.

Ɨbɨba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mʉkaka aka ɨbɨba, nɨnɔ
atiuhukuso pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. Ɨyɨ
nɔ amuɓuulyogo ɓɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ, amupupiso
ɓɨngbanganya kambwa kakɨ nɨ makɛgʉ na ɨɓɔ, miko
ɓutumo na ɨgyagya ka ɨbɨba kakɨ. Ɨbɨba, ɓudingi, ngu na
ɓʉngama amɨgɨlyɨ ɨyɨ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, mbɨya wanʉ na
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Ɓonziki
ka Yuani
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɨnɔ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Yeso nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Atʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ okpika ndɨ, masɨ nɨmɔ ina ndɨ, na masɨ nɨmɔ ʉkana ndɨ ɨyɨ mombukwanadakɨ yi. Aɓɨkya ɓɛ a lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ asilya ndɨ kyɛ ibi masɨ mi nɨmɔ.

Ɓagwi ndɨ Yuani, ɓaga na ɨyɨ ko uzu wa Patimosi nɨnɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ kautumiso ɓakilisito mambɛngɨ, kyɛ ɓikaga ndɨ kaʉgyagya kʉgbɛ. Kʉwa wa gɔ wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓigwi mambɛngɨ aka kadwɛ ka lɨsyɛ la muliɓo, na kaiko na mʉtamanagɨ kyɛ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Ɓonziki 2:7.) A ɓɛyɔ, Yeso akodoku kaɗitaga ɓʉnyɛ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ a na makpʉmʉka ma ɨzangɨya: Lɨkpʉmʉka la mambwa a ɓɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ akagya ligubo ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakilisito ɓigyogyisatʉ ndɛkɛ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓokwaga ndɛkɛ mino.

Lɨkpʉmʉka ya yɨɓa a ɓɛ Yeso nɨnɔ a Mombukwono-dosu, ika ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi, gʉtʉgʉ kʉgʉ wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka.

Lɨkpʉmʉka la yɨsaa a ɓɛ Kunzi ubisilyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana mʉkalya, kʉgbɛ yi, nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya kakɨ. Mʉnzɨna mi nɨmɔ a no ngu, a gɔnɨ na mʉtamanagɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisono na yigyogyiso yapʉ.

Mʉnzɨna mi nɨmɔ owonisilatʉ gɔnɨ ɓɛ gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa Lʉma ɓugyogyisatʉ ndɨ, Mikya kɔndɔlɔ ko Kunzi ʉkʉlagatʉ ndɛkɛ kyɛ ɨyɨ nɔ a tutungyo. Iyu yɔ utumisa ndɛkɛ mambɛngɨ kʉgbɛ.

Nɨyɔ a ɓonziki nɨɓɔ Yuani ɨna ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ika ndɛkɛ mino na muliɓo, a mongoni mi nɨmɔ Kunzi omosa ndɛkɛ, na ɓɛyɔ uhukusa ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkana ndɨ.

Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ iki Mumuyoniso ikanɨ ɓatʉ kakɨ ikanɨ ɓamalaika kakɨ, Yeso opupa ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ kaɓʉ, ʉɗɨkɨta ndɛkɛ ka lɨɓyɛ lodu kʉgbɛ. Ɔɓɨlɨ wambɨya na gʉɗʉ wambɨya ikatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamʉkana ndɨ, ɓikatʉ ndɛkɛ mino.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-8*

Yeso iwonisilini ka Yuani *1:9-20*

Balʉwa ka ɓakilisito wa ɓagʉɗʉ maɗiya na ɨka *2:1–3:22*
Bibiso ya kʉgʉ wa lɨsyɛ *4:1-11*
Kɨtaɓʉ nɨyɔ ɓoɗika ndɨ nganga maɗiya na ɨka *5:1–6:17*
Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nɨnɔ wa ɓʉngama *7:1-17*
Ɓasɨɓa maɗiya na ɨka *8:1–11:19*
Gbɨta, na ɓanyama ɓaɓa *12:1–13:18*
Ngbanga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakanokwogigʉ, na nɨɓɔ ɓakʉlɨkanaga *14:1–15:8*
Ɓakɔpɔ nɨɓayɔ a ndɨ na ngbʉta ko Kunzi *16:1-21*
Ɓʉɗɨtagatʉ ndɛkɛ ɓomuyoniso ko Kunzi *17:1–20:10*
Ngbanga wa muliɓo *20:11-15*
Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya, na ɔɓɨlɨ wambɨya *21:1-8*
Yelusalɛma wambɨya *21:9–22:5*
Yigoku ka Kilisito *22:6-21*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ a na ɓodikiɗì nɨɓayɔ Kunzi awonisila ndɨ Yeso-Kilisito. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ Yeso-Kilisito umibisi ɓagya-ligubo kakɨ ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mʉkɛɗɛ. Kilisito amibisa ndɨ mugya-ligubo kakɨ ɓɛyɔ ka Yuani ɓodikiɗì ɓi nɨɓayɔ pisi ka malaika kakɨ.

2 Yuani aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ masɨ nɨmɔ ɨna ndɨ, a lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso-Kilisito aɓɨkya ndɨ.

3 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ atangʉlaga kambwa ka ɓambanzʉ moɓiso ma ɓugyalandʉ mi nɨma. Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga mongoni mi nɨmɔ, ɓanoɓuulyo nɨmɔ ikpikaga kʉsɔ yɨ, kyɛ ngbingo wa makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana.

Yuuso ka makanisa maɗiya na ɨka

4 Ɨmɨ Yuani, nakamukpikilyo iɓunu makanisa maɗiya na ɨka, ka iwili ya Azia: Kunzi nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku amʉpí Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ akotukyoku gɔnɨ ka mambɛngɨ maɗiya na ɨka nɨmɔ a kambwa wo kiti kakɨ wa ɓʉngama,

5 akotukyoku ka Yeso-Kilisito, dɛmʉ wongbingbili. Ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa mambwa kopupa ka mbʉkʉ, ngama ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.

Atɨpa, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ kusu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

6 Atɨpá ɓʉngama ko ɓokumu ɓɛkyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ Abakɨ. Ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ iki ya kakɨ! A ɓɛyɔ.

7 Wikweni, akodoku ka ɓɛkʉɓa,
ɓatʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ,

gʉtʉgʉ niɓɔ ɓatuma ndɨ no syogbu,
na ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya ɔɓɨlɨ ɓagamanatʉ ndɛkɛ ko bulya
kakɨ.
Iyo, a ɓɛyɔ!
8 Mombukwono-dosu Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Alʉfa
na Ɔmɛga,* nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku, nɨnɔ wo
Ngu-Kʉgbɛ.»

Yuani akatʉmbʉlaga ɨbɨba ka Yeso

9 Ɨmɨ momonu ɓɛyɔ ka Yuani, namʉmatɨkana na iɓunu
pisi ka kaigyogyiso, pisi ka ɓʉngama na ko pisi ya lɨmbɛngɨ
lɨnda kʉsɔ ka Yeso. Ɓegwi ndɨ, ɓaga na ɨmɨ ko uzu nɨyɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ Patimosi kyɛ na ndɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko
Kunzi, na na ndɨ dɛmʉ ka Yeso.
10 Ka lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi
esilya ndɨ, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kumbusa kamɨ abɛ lɨyʉ la
sɨɓa.
11 Lɨyʉ li nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga makpʉmʉka nɨmɔ
wakaɨna ka kɨtaɓʉ, watɨka ka makanisa maɗɨya na ɨka mi
nɨma: Ɛfɛsɔ, Simuluna, Peligamu, Tuatɛla, Salidi, Filadelifia
na Laodikia.»
12 Kʉwa wa, noyikana ndɨ kyɛ namɨnɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a
ndɨ kɛnzɨnɨlya nɔ. Nɨyɔ noyikono, nʉmɨna kʉwa ɓatala
maɗɨya na ɨka niɓɔ ɓa ɔlɔ. 13 Luga wa ɓatala ɓi niɓɔ, nɨna
ndɨ luki limoti abɛ mika-mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
wakimokisyo kanzʉ mʉnda, ikpikilini mʉkaɓa ma ɔlɔ ka
mbanzɨ.
14 Mʉ no tukatʉ kakɨ a ndɨ ɓitu abɛ pamba, iyo abɛ libu.
Miso kakɨ ananzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.
15 Magʉ kakɨ a ndɨ kangɨnga abɛ ɓakagya ndɨ na ngwɛɨ ya
lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kumbuso kabʉsya ko ɓuku, na lɨyʉ kakɨ
a ndɨ kaʉngwa abɛ dungo yo liɓo lidingi.
16 A ndɨ na mangʉtʉ maɗɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ
kakɨ kwa kʉmbanzɨkanikɔ. Dʉkpa nɨyɔ yɨpyɛ ka mutili masɨ
miɓa a ndɨ kopupoku ka mʉnɔkʉ kakɨ. Miso kakɨ ananzɛ
abɛ mɔnɨ wa mʉsɨkatʉ.
17 Nɨyɔ namɨna, nogwa ɓɨngɔmʉ ka magʉ kakɨ abɛ
nakokwo mukwo. Kʉwa wa, ebisa ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kakɨ
kwa kʉmbanzɨkanikɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, ɨmɨ
nɨ mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo,
18 ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ. Nokwatʉ ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ
na na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Na na lifungula la kukwakʉ
na nɨlɔ la mugi ka ɓabɨlɨ.
19 Kpikaga nɛkɨ nɨlɔ wini, nɨlɔ atʉ na nɨlɔ igyonosa ɓanʉ
kumbuso yi.

1:7 1:7 Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37.

* **1:8 1:8** *Alʉfa na Ɔmɛga:* a liɓiso la mambwa na la muliɓo ka ligiliki.

20 Dikiɗi ya mangʉtʉ maɗiya na ɨka nɨmɔ wini ka
kʉƀɔkʉkɔ kamɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ na ƀatala maɗiya na
ɨka nɨƀɔ ƀʉgya ndɨ na ɔlɔ nɨyɨ: Mangʉtʉ maɗiya na ɨka nɨ
ƀamalaika† ƀa makanisa maɗiya na ɨka na ƀatala maɗiya
na ɨka nɨ makanisa maɗiya na ɨka.»

2

Balʉwa ka Kanisa ya Ɛfɛsɔ

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Ɛfɛsɔ ƀɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mangʉtʉ maɗiya na ɨka mugwi ka
kʉƀɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, anakpakyana luga wa
ƀatala maɗiya na ɨka ƀa ɔlɔ, akaƀɨkya ƀɛ:
2 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, kɛkɛlɛ kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ.
Nibagatʉ ƀɨnza ambɛ wakakwananɨgʉ kakɔ lɨmbɨda na
ƀatʉ ƀanyɛ. Hʉndʉnga ndɨ nɨƀɔ ƀɨmakaga ƀɛ ƀatʉtʉmbwa
nɨ ƀakɛgʉ sɛ ƀatʉtʉmbwa, humiba ndɨ ƀɛ ƀa ƀatʉ ƀa
kʉƀɔƀɔkʉ.
3 Ɨwɛ, wa na aɗalʉ mʉnda, wigyogyisa ndɨ ko bulya kamɨ,
gʉtʉgʉ ƀɛyɔ, wakɨgagʉ ndɨ kumbuso.
4 Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya lɨkpʉmʉka limoti:
wakɛgʉ ƀata na ɨmɨ na sɨpananɨsɔ ƀɛyɔ wa ndɨ mino nosu
ka mambwa.
5 Tamana ƀɛyɔ wogwa ndɨ mino! Wɨƀɨmya kʉwa, wagya
ƀɛyɔ wagyaga ndɨ mino ka mambwa. Wakiƀimyi, nodokuto
kʉ kakʉ, natʉmba tala kakʉ ka po yi.
6 Luki limoti, ƀʉnza nɨƀɔ nakaɨna kʉsɔ kakʉ a kyɛ
wamʉyaga yɨgya ka Ƀanikolai* mʉɗɔngɔnɨ ƀɛgɛyɔ ɨmɨ
namʉyaga mino.
7 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ƀɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ
akaƀɨkya ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya
bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔƀɨlɨ a ko tika ko Kunzi.»

Balʉwa ka Kanisa ya Simuluna

8 Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna ƀɛ:
«Mʉtʉ wa mambwa na wa muliƀo, nɨnɔ okwa ndɨ, inisono
ƀata na ɔƀɨlɨ, akaƀɨkya ƀɛ:
9 Nibagatʉ yigyogyiso kakʉ na yangya kakʉ, wɨna sɛ ɨwɛ, wa
mʉtʉ wa mukumbo! Nibagatʉ gɔnɨ ƀɛyɔ ƀambanzʉ ƀikaga
mino kaʉtʉmbwa, ƀaniƀɨkya ƀɛ ɨƀʉ nɨ Ƀayuda nɨ ƀakɛgʉ
sɛ Ƀayuda, ƀa ambaza ka Abɨlɨ.

---

† **1:20 1:20** *ƀamalaika:* A ƀambɔkʉ ƀa makanisa mi nɨmɔ * **2:6 2:6** *Ƀanikolai:* Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ aka yɨ ya Ƀonziki ka Yuani yɔ akanzɨna kʉgʉ wa liɗu ka ƀatʉ ƀi nɨƀa. Ƀapága ndɨ mʉtʉʉ ma ƀɔngɔ. Mʉtʉʉ mi kibisikonogigʉ ƀɨnza. Wanda ka Ƀonziki ka Yuani 2:15. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:8-9; Ƀonziki ka Yuani 22:2.

10 Wakoɓongonitɔgʉ yigyogyiso nɨyɔ akodoku. Ʉkana, mumuyoniso ʉmakya ɓanʉ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ka bɔlɔkɔ kakɨngɨla baya kunu, migyogyiso ɓanʉ ka masyɛ tɛkɛɓɛ. Wigwinonogo ka ɓungbigbili aka kadwɛ ka kukwakʉ, numokisya ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo, nʉkalya na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

11 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!

Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kokwigʉ ndɛkɛ ka lɨmbɛngɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.»

Balʉwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na dʉkpa yɨpyɛ mutili masɨ mɨɓa, akaɓɨkya ɓɛ:
13 Nibagatʉ kʉ wikago mino, kʉ ɓɛyɔ a kiti wa ɓʉngama ka Abɨlɨ. Luki limoti, wa wakigwinonogo ko lino kamɨ, wakasananagʉ na baya nɨyɔ wikaga noyu ka lɨkpʉmʉka kamɨ, gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kamɨ walɨngʉnʉ ɓɛyɔ ka Atipasɨ, kʉ ku kunu kʉ, ka mugi ka Abɨlɨ.
14 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka lɨkɛɗɛ ka uyoyiso yi: Luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Balama. Ɨyɨ nɨnɔ awonisila ndɨ Balaka kauɓulisyo ɓomikya Ɓezaleli, kaʉkpamya ɓɛ ɓiki kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ka apɛpɛ ka ɓokunzi na kagya ɓɨlya.
15 Na ɓata, luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa gɔnɨ ɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Ɓanikolai.
16 Yikono nɛkɨ. Wakogyi ɓɛyɔ, nodokuto ɓanʉ ɓɨkwa kʉ kakʉ, nataya lʉnga na ɓatʉ nɨɓɔ na dʉkpa nɨyɔ akopupo ka mʉnɔkʉ kamɨ.

17 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!

Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, napá ndɛkɛ mana† nɨnɔ a wa kɨsʉma na lingyengye lotu. Kʉgʉ wa lingyengye li nɨlɔ, lino lambɨya o mino likpiko. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ, kiki asɨ nɨnɔ aka nɔ ika nɨ ɓapíni.»

Balʉwa ka Kanisa ya Tuatɛla

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatɛla ɓɛ:
«Miko Kunzi nɨnɔ misa kakɨ akanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, magʉ anangɨnga abɛ ngwɛyɨ ya lɨgabʉ lapʉ, akaɓɨkya ɓɛ:
19 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ, ɓungbingbili kakʉ, ligubo kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ wa

† **2:17 2:17** *mana:* Mukati nɨmɔ otukyogoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Wanda ko Pupo 16:1-4.

kʉwa kegugubya mbɨya wanʉ kakɨtaga ɓɛyɔ wegugubyaga ndɨ mino kambwa.
20 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka limoti kauyoyiso: Wasilyoni
muko yi nɨnɔ ina ɓɛ Yezebeli pisi kauɓungusogo ɓagya-
ligubo kamɨ, pisi kauwonisilo kagya ɓʉɗanda na kaʉlya
ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ka apɛpɛ ka ɓokunzi. Wɨna sɛ,
ɨɓɨkyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ mugyalandʉ ko Kunzi.
21 Nasilyoni ngbingo ambɛ oyikoni, luki limoti, kapagɨgʉ
kaasanana na ɓʉɗanda kakɨ.
22 Kinili, nabʉmya ɓanʉ na yigyogyisa kʉgbɛ kʉgʉ wa
kanga. Nʉgya ɓanʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɨyɨ ɓɛgɛyɔ,
ɓakopo kaasa yɨgya yi nɨyɔ.
23 Nulumwisagatʉ ɓanʉ ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa,
Makanisa masɨ iba ɓanʉ ɓɛ ɨmɨ nɔ nakpɨmaga mambɛngɨ
na tamanaga ka ɓambanzʉ. Nakalyaga ɓanʉ mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.
24 Luki limoti, iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Kanisa ya
Tuatɛla, nɨɓɔ makaɓyɛgɨgʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ na makibigʉ
nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ: ‹Ɓodikiɗi ka Abɨli›, nakamʉɓɨkya ambɛ
nakamubinikisigʉ likumbogi lagɔgɔ.
25 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wigwinonogoni na nɨlɔ
aka lɔ ma nolu, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ndɛkɛ mino.
26 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, isisilogo kagya
sɨpananɨsɔ kamɨ kadwɛ ka muliɓo, napá ndɛkɛ ɓʉngama
kʉgʉ wa ɓɛvananza ɓayasɨ.
27 Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyɨ,
anʉmʉla ɓipupu pu abɛ ɓambɨkɛ.
28 Ika ndɛkɛ gɔnɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kamɨ
katʉkya ka Baba, napá ndɛkɛ lɨngʉtʉ la ɓʉsɔɓɨ.
29 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ
akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

3

Balʉwa ka Kanisa ya Salidi

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mambɛngɨ ko Kunzi maɗɨya na ɨka na
mangʉtʉ maɗɨya na ɨka akaɓɨkya ɓɛ: Nibagatʉ yɨgya kakʉ,
ɓambanzʉ ɓasɨmaga ɓɛ wamuɓisi, ambɛgyɛ kanɨ wokwoni
ndɨ.
2 Zuzuko, woɓungusyogo ɓɨnza nɨmɔ osikoni ɓɛ okwi
kambwa yi nɨnɔ olumwogo kʉwa mino masɨ, kyɛ nakinigʉ
ɨmɨ yɨgya kakʉ gʉtʉgʉ imoti aka yɨkwanana ko misa ko
Kunzi kamɨ.
3 Tamana nɛkɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ,
woɓuulyogo, woyikono. Wakiɓimyi, nodoku ɓanʉ abɛ mʉtʉ

wo kuɓakʉ, wakibigʉ ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino kaungyoso.
4 A ɓɛyɔ, watʉ mino na ɓambanzʉ kʉ ka Salidi kʉ, niɓɔ ɓakonokpoɗigʉ ɓotu kaɓʉ. Ɨɓʉ ɓɔ takpakyana ndɛkɛ iɓusu na ɨɓʉ, ɓoɓuɓini na ɓotu kaɓʉ ɓitu, kyɛ ɓaɓʉkwanana.
5 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, ɓamokisya ndɛkɛ kutuko kwotu, nakolimigʉ ndɛkɛ lino kakɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ. Namupupilya ndɛkɛ ɓʉdɛmʉ kambwa ka Baba na kambwa ka ɓamalaika kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Filadelifia

7 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a wotu na nɨnɔ a na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, nɨnɔ a na lifungula la ɓʉngama ka Daudi, nɨnɔ koukwo, mʉmbanzʉ kadʉlɨgʉ, kadʉla, mʉmbanzʉ kouk-wigʉ. Akaɓɨkya ɓɛ:
8 Nibagatʉ yɨgya kakʉ. Niba ɓʉpɔ kakʉ, luki limoti, woɓuulyagatʉ lɨkpʉmʉka kamɨ na wakanemongonyigʉ ndɛkɛ. A ɓɛyɔ, noukwoni mupumi ɓikpo kambwa kakʉ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kadʉla.
9 Nʉpá ndɛkɛ ɨwɛ ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ka ambaza ka Abɨlɨ. Ɓɨmakaga ɓɛ Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Nuɓunisa ndɛkɛ moli kambwa kakʉ, ɓiba lɨngʉnʉ ɓɛ ɨmɨ nʉpagatʉ.
10 Yɛkɨ woɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kamɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, ɨmɨ nuɓuulyogo ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ka yigyogyiso nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku kaʉkɨngɨlaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
11 Na ɓuwobi kodoku. Ɓuulyogo ɓɨnza nɨlɔ wa nolu, kyɛ mʉmbanzʉ kukupyonitɔgʉ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓʉngama.
12 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nayitisa ndɛkɛ lɨdʉlʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamɨ na kopupigʉ ndɛkɛ ɓata kʉ ɓɛyɔ. Nokpika ndɛkɛ kʉgʉ kakɨ lino ko Kunzi kamɨ na lino la gʉɗʉ ko Kunzi kamɨ. Gʉɗʉ yi nɨ Yelusalɛma wambɨya nɨnɔ osyoku ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ko Kunzi kamɨ. Nokpikatʉ ndɛkɛ gɔnɨ kʉgʉ kakɨ lino kamɨ lambɨya.
13 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Laodikia

14 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ ‹A Ɓɛyɔ›, dɛmʉ wongbingbili na walɨngʉnʉ, litino la masɨ nɨmɔ Kunzi agya, akaɓɨkya ɓɛ:
15 Nibagatʉ yɨgya kakʉ. Nibagatʉ ambɛ wa abɛ liɓo nɨlɔ kɛgʉ ladɛ ikanɨ lazʉ. Wikino gʉtʉgʉ ɓi abɛ liɓo nɨlɔ ladɛ ikanɨ nɨlɔ lazʉ.

16 Luki limoti, kyɛ wa abɛ liɓo la yapa-yapa, isi yi ɓɛ wakɛgʉ
abɛ liɓo ladɛ ikani abɛ nilɔ lazʉ, nuzoyatʉ.
17 Ɨwɛ wiyipaga ikubasʉ ɓɛ: ‹Na na lingama, niitoni mʉtʉ
wa lingama, nakɛgʉ na yangya yo luki gʉtʉgʉ limoti aka.›
Luki limoti, wakibogigʉ ɓɛ wa mʉtʉ wa kigyogyiso, mʉtʉ
wo kumbu, mʉtʉ wa yangya, mʉtʉ ninɔ kinagigʉ na mʉtʉ
ninɔ ikaga ndumbu.
18 Kinili, nakaʉɓikya ambɛ, doku kaluwo ɔlɔ ninɔ mukongo
ɓingɔ kʉnʉ kʉ kami, kyɛ wiiti kʉwa lingʉnʉ mʉtʉ wa
lingama. Woluwo gɔni kutuko kwotu, kaitikyo noku
ndumbu kyɛ wakikonitɔgʉ ɓata no suni. Luwatʉ gɔni
ibʉkʉsɔ so miso, iba pʉngatʉ kʉwa gɔni kaina.
19 Nuyoyisagatʉ, nʉpá gɔni azaɓʉ ɓatʉ ɓasi niɓɔ nʉpaga.
Gya nɛki kɛkɛlɛ, woyikono.
20 Hʉkana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi.
Mʉmbanzʉ kʉkana liyʉ kami, eukwilya mupumi, ningya
kʉ kaki, talyalya na iyi pa yimoti. 21 Mʉtʉ yi ninɔ opupa
ndɛkɛ tutungyo, nalikisa ndɛkɛ ko kiti kami wa ɓʉngama,
mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ imi nopupa ndi mino tutungyo, tikoku
na Baba ko kiti kaki wa ɓʉngama.
22 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili, ʉkaniɔ ɓinza nilɔ Limbɛngi
akaɓikyaga ka Makanisa!»

4

Ɓɛyɔ ɓabibisogo mino Kunzi kʉgʉ wa lisyɛ

1 Kumbuso yi, nina ɓata ndi likpʉmʉka lagɔgɔ ko nziki.
Nina ndi mupumi mumoti kʉgʉ wa lisyɛ, oukwikonini
ɓigbongomu. Nʉkana ɓata ndi liyʉ nilɔ nʉkana ndi ka
mambwa. Liyʉ li nilɔ a ndi abɛ nilɔ la siɓa, anɛɓikya
ɓɛ: «Dokoku kʉnʉ, nakauwonisilo makpʉmʉka nimɔ
okwononi ɓɛ igyonosa ɓanʉ.»
2 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Limbɛngi ko Kunzi esilya ndi.
Namina ndi kiti ɓemoti wa ɓʉngama kʉgʉ wa lisyɛ kʉ kani
mʉtʉ ɓemoti ikini kʉgʉ yi.
3 Mʉtʉ yi ninɔ a ndi kangiinga abɛ matamʉ ma ligabʉ
lapʉ nimɔ ɓalikyaga ɓɛ yasipi na saladio. Isiɓe a ndi ni
okungulini kiti wa ɓʉngama yi ninɔ ɓikululu, ananzɛ abɛ
litalʉ la ligabʉ lapʉ nilɔ ɓalikyaga ɓɛ zumalidi.
4 Ɓokiti ɓa ɓʉngama ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na
ɓakwanganya ɓa ndi no kiti yi ninɔ mukungulo kani
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓikogini
kʉgʉ yi. Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo
ɓotu ɓa yotu na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka ɓamʉ.
5 Ngiinanaga ya ngbangbata, mungbi na pamikanaga ya
ngbangbata, a ndi kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ.

Ɓatala maɗiya na ɨka niɓɔ ɓa mambɛngɨ maɗiya na ɨka ko Kunzi, ɓa ndɨ kapyɛ kambwa wo kiti yi nɨnɔ.
6 Kambwa wo kiti wa, a ndɨ kainisono abɛ liɓo lidingi ɓingele-ngele abɛ vɛlʉ, anangɨnanaga abɛ nɛlaga.
Lugo na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓasɨ ɓo kiti, a ndɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya, nzʉyɨ yi yasɨ asɨ miso ɓigwo iki kambwa ikanɨ kumbuso.
7 Luki ya mambwa a ndɨ kainisono abɛ kpwingi, nɨlɔ ya yɨɓa a ndɨ kainisono abɛ lɨnzɨɗɔgʉ la ngɔmbɛ. Nɨlɔ ya yɨsaa a ndɨ miso abɛ mʉmbanzʉ, nɨlɔ ya yɨkwanganya abɛ windi nɨ a ka mbangʉ.
8 Luki limoti-limoti ka makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mi nɨmɔ, a ndɨ na ɓɛpapɨ maɗiya asɨ miso aka iki kʉgʉ wa ɓɛpapandʉlʉ ikanɨ kusili yi. Biti abɛ lɨsyɛ, nɨ ɓakɛgʉ kaupo kaɨmbɨla ɓɛ:
«Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu nɨ Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
nɨnɔ a ndɨ, nɨnɔ a mbɨya wanʉ na nɨnɔ akodoku!»
9 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, ɨmbɨlaga kabibiso, kapá ɨbɨba na kamigisilyo ɨbɨba nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Ɓongbingo ɓasɨ wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ ɨmbɨlaga ndɨ mino, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ ɓodidikaga ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Ɓanabibiso nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓodogoku ndɨ, kobiso ɓɛgbɛgbɛ kaɓʉ kambwa wo kiti kakɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
11 «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ɨbɨba, bibiso no ngu,
kyɛ ɨwɛ nɔ wagya makpʉmʉka masɨ,
masɨ igyonosa ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakʉ.»

5

Mikya-Kondɔlɔ aka nɔ okwononi koukwo kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mulukutu ma kɨtaɓʉ yimoti ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ na moɓiso kʉsɔ na kunzi, yɨdʉla ɓingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga maɗiya na ɨka.
2 Namɨna ndɨ gɔnɨ malaika nɨnɔ wongu, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wanɨnɔ okwononi kapwaga ndiko yi nɨyɔ na koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ?»
3 Luki limoti, iki kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ gʉtʉgʉ kusili wa lɨtɔmbʉ aka, kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ

gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɔ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
4 Ɨmɨ aka ndɨ liɓulu ɓɨpɛ, kyɛ mʉmbanzʉ kinisanagʉ ndɨ,
nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
5 Luki limoti, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Wasa kagama. Mʉmɨna kpwingi wa lɨvananza ka Yuda,
wa liɓukuti ka ngama Daudi, opupa ndɨ tutungyo. Ɨyɨ nɔ
akwanana kapwaga ndiko maɗɨya na ɨka yi nɨyɔ, oukwo
kɨtaɓʉ!»
6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga lugo
wo kiti wa ɓʉngama nɨnɔ a ndɨ mukungulo na makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga makwanganya na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ.
Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ a ndɨ kainisono abɛ ɓakakɔ singasʉ.
A ndɨ na mapakala maɗɨya na ɨka no miso maɗɨya na
ɨka gɔnɨ, nɨmɔ a mambɛngɨ maɗɨya na ɨka ko Kunzi nɨmɔ
otikoku ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
7 Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ, isisila ndɨ, ava kɨtaɓʉ nɨyɔ a ndɨ
ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
wakiko ko kiti wa ɓʉngama.
8 Nɨyɔ ava kɨtaɓʉ ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya mi nɨmɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa
ko Mikya-Kɔndɔlɔ wa. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka a ndɨ na dɔmʉ
pa imoti na ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ, ɓotumini ɓɨɗɛɗɛɗɛ na adʉdʉ.
Nɨmɔ masɨ mɔ a malʉmba ka ɓatʉ ɓotu.
9 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɔ wokwononi kava kɨtaɓʉ,
wapwaga ndiko yi.
A ɓɛyɔ, ɨwɛ, ɓʉmwɔtʉ ndɨ. Na pisi ka ɓangʉ kakʉ,
waluulya ndɨ Kunzi ɓambanzʉ ɓakpʉ,
ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa masasʉ masɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na
ɓa ɓogiyo ɓayasɨ.
10 Uitisa ndɨ ɓava-ngama na ɓokumu kyɛ ɓagugubyi Kunzi
kusu,
na ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ ɓangama ka ɔɓɨlɨ.»
11 Kʉwa wa, nɨkwɛ ɓata ndɨ, nʉkana mayʉ ka
ɓamalaika ɓudingi kanɨ ɓakungulini kiti wa ɓʉngama
ɓikululu. Nɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Ɨsaɓʉ kaɓʉ a ndɨ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ na
ɓamilio na ɓamilio.
12 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ
okwononi kava ngu,
lɨngama, yimibo no ɓou,
ɨbɨba, bibiso na mambʉ.»

13 Nʉkana ndɨ gɔnɨ nɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
nɨmɔ a ka lɨtɔmbʉ, kusili wa lɨtɔmbʉ, ko liɓo, masɨ nɨmɔ a
ka ɔɓɨlɨ, nɨ ɓanambɨmbɨmbya ɓɛ:
«Mambʉ, ɨbɨba, bibiso, ngu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
iki ka nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama ikanɨ ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.»
14 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi
nɨmɔ, a ndɨ imu kosikisya ɓɛ: «A Ɓɛyɔ!» Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓoɓunaga ndɨ ɨɓʉ moli, ɓanabibiso.

6

Ɓondiko maɗɨya opukogini

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ anapwa ndiko ya
mambwa luga wa ɓondiko maɗɨya na ɨka. Nʉkana ndɨ luki
limoti luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwan-
ganya nɨ anapamɨkana na lɨyʉ lapʉ abɛ ngbangbata ɓɛ:
«Doku!»
2 Kumbuso yi, namɨna ndɨ falasɨ ɓemoti nɨnɔ wotu. Mʉtʉ
yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ na mʉɗɔtɔmʉ mugwi, ɓapá ndɨ
ɓɛgbɛgbɛ. A kʉwa ndɨ tutungyo aka na a kʉwa ɓata kaɨnda
kopupo tutungyo gɔnɨ.
3 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨɓa, nʉkana ndɨ
luki lɨmbanga ya yɨɓa nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
4 Kumbuso yi, falasɨ nɨnɔ wangbʉ yi opuponoku ndɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi, ɓapá ndɨ dʉkpa nɨyɔ yakpʉ,
ɓapá ngu ɓɛ ɨndɨ katʉmba mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ, ɓambanzʉ
ɓapʉnga kamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ.
5 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨsaa, nʉkana ndɨ
luki lɨmbanga ya yɨsaa nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!» Nɨyɔ
nɨkwɛ, namɨna falasɨ nɨnɔ wopi. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ
yi a ndɨ na kilo yigwi.
6 Nʉkana ndɨ luki limoti abɛ lɨyʉ luga wa makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga makwanganya anaɓɨkya ɓɛ: «Kilo
yimoti ya nganʉ a mʉkalya ma ligubo la lɨsyɛ limoti, kilo
yɨsaa ya saili * a mʉkalya ma ligubo la lɨsyɛ limoti. Luki
limoti, wakoputonɨtɔgʉ molingo ikanɨ vinya.»
7 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨkwanganya,
nʉkana ndɨ lɨyʉ lo luki lɨmbanga la yɨkwanganya nɨ
anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
8 Kʉwa wa, nɨkwɛ ndɨ, namɨna falasɨ nɨnɔ wo bosuɓo.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ lino ɓɛ Kukwakʉ, a ndɨ
kakpakyana pa imoti na Mugi ka ɓabɨlɨ. Ɓʉpá ndɨ ɨɓʉ
ngu ka panga yimoti luga wa ɓapanga ɓayɨkwanganya ɓaya
ɔɓɨlɨ, kaulumwisogo ɓambanzʉ na ɓadʉkpa, pisi ka ayʉndɨ,

---

* **6:6 6:6** ***saili:*** A bumo nɨyɔ inisogo abɛ gbagala. Wanda gɔnɨ Yuani 6:9

pisi ka ɓokoloɓu ɓayapʉpʉ na pisi ka ɓanyama ɓʉɗiya ɓo tutu.
9 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya kuɓukumuti, nɨna
ndɨ kusili wa gbɔgbɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ
ko bulya yɨɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kyɛ ɓapupilya
ndɨ ɓʉdɛmʉ.
10 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɓapamɨkana ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu wotu na walɨngʉnʉ, wa kʉwa kaɓʉndɛ ɨkɨ kakɔ
ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ na kaigiso likosi wa ɓoɗukosaga
ndɨ mino ɓangʉ kusu?»
11 Kʉwa wa, ɓapá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ
kanzʉ wotu. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓimumbisi mbɛyɨ ɓata mino
ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kadwɛ kʉ kwakʉ ɨsaɓʉ ka ɓagya-
ligubo ɓadaɓʉ na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga gɔnɨ
kolumwonogo abɛ ɨɓʉ, ɨtʉlyana mino.
12 Kumbuso yi, namɨna ɓata ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ, apwa
ndiko ya maɗiya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, azigizo wapʉ ayonga
ndɨ ɔɓɨlɨ. Mɔnɨ opiya ndɨ ɓipi abɛ kutuko kwa lɨlɛɓʉ, tɨmba
wasɨ angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
13 Mangʉtʉ ma lɨsyɛ obuukana ndɨ ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ kou yo bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɓutini,
obuukonogo mino no mbumbo yapʉ.
14 Lɨsyɛ olimika ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kʉlʉgbʉ iɗukufaga
mino. Ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓouzu ɓayasɨ atʉkyaga ndɨ ka
ɓapa ɓoyi.
15 Ɓangama ɓa lɨtɔmbʉ, ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, ɓangama ka
ɓasʉda, ɓatʉ ɓa mukumbo, ɓatʉ ɓongu na ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ, ɓosunzu ikanɨ nɨɓɔ ɓʉkʉlɨkanaga, ɓɨsʉmaga ndɨ ka
maɓyɛ na ka ɓangala ɓaya matamʉ ma ɓangʉpa.
16 Kʉwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓangʉpa na matamʉ ɓɛ:
«Tigbigbiloni, takinisonito ko misa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a
wakiko ko kiti wa ɓʉngama na tiki ɓyɨ na ngbʉta ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.
17 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ lidingi la ngbʉta kaɓʉ odunuku, wanɨ nɔ
akwanana kahʉkaga mino?»

7

Ɓatʉ ko Kunzi ɓa na ɓakase ka tʉndʉkʉtɔ

1 Kumbusa wa nɨlɔ, nʉmɨna ndɨ ɓamalaika ɓakwanganya
ɓakamanana ka mondu makwanganya ma ɔɓɨlɨ. Ɓa ndɨ na
ovivi wa mondu makwanganya mugwi ɓɛ kyɛ gʉtʉgʉ ovivi
wa lindu limoti aka kovivonitɔgʉ, iki ka lɨtɔmbʉ, ko liɓo
lidingi ikanɨ ka bʉkʉtɔ.
2 Kʉwa wa, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ, kotukyoku miso
ya ɨngɛngɛ. A ndɨ na kase ko Kunzi yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.

Ʊpamya ndɨ ɓamalaika ɓakwanganya nɨɓɔ ɓʊpá ndɨ ngu yɨpʊta lɨtɔmbʊ no lɨɓo lidingi ɓɛ:
3 «Makoputonitɔgʊ lɨtɔmbʊ gʊtʊgʊ lɨɓo lidingi aka
ikanɨ bʊkʊtɔ kadwɛ kʊ kwakʊ tomosisyo mino kaʊdwaga
ɓosunzu ko Kunzi kusu ɓakase ka tʊndʊkʊtɔ.»
4 Kʊwa wa, ɓɛtʊlya ndɨ ɨsaɓʊ ka ɓambanzʊ nɨɓɔ
ɓʊdwaga ndɨ na ɓakase. Ɓa ndɨ ɓɛlɔfʊ mɨya imoti
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya, ka ɓopigo ɓayasɨ
ka Ɓezaleli.
5 Ko pigo ka Yuda, ɓa ndɨ ɓambanzʊ ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa nɨɓɔ ɓʊdwaga ndɨ na kase,
ko pigo ka Lubeni, ɓambanzʊ ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Gadi, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
6 ko pigo ka Aseli, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Nafutali, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Manasɨ, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
7 ko pigo ka Simioni, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Lawi, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Isakali, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
8 ko pigo ka Zabuloni, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Yɛzɛfʊ, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
na ko pigo ka Benyamini, ɓɛlɔfʊ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa gɔnɨ.

Musilyoni mudingi

9 Kʊwa wa, namɨna ndɨ ambaza mudingi ka ɓambanzʊ.
Mʊmbanzʊ gʊtʊgʊ ɓemoti aka kakwananɨgʊ ndɨ kaʊtanga.
A ndɨ ɓambanzʊ ɓo giyo yasɨ, ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa
ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa masasʊ masɨ. Ɓa ndɨ ɓakamanana
kambwa wo kiti wa ɓʊngama na kambwa ko Mikya-
Kɔndɔlɔ, ɓimokisyogini ɓakanzʊ ɓotutu kanɨ ɓogwini
mangʊ ma masɨsɨ.
10 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Muhukuso akotukyoku ko
Kunzi kusu, nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʊngama, na otukyoku
gɔnɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ!»
11 Kʊwa wa, ɓamalaika ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ no kiti wa
ɓʊngama mukungulo, ɓambɔkʊ-mbɔkʊ na makpʊmʊka
mʊmbanga-mbanga makwanganya, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka
lɨtɔmbʊ, kambwa wo kiti wa ɓʊngama, ɓanabibiso Kunzi.
12 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Bibiso, ɨbɨba, yimibo,
kamigisya Kunzi ɨbɨba, ɓʊkpʊ, ɓou no ngu, a ko Kunzi kusu,
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!»
13 Kʊwa wa, mbɔkʊ-mbɔkʊ ɓemoti luga kaɓʊ emuusa ndɨ
ɓɛ: «Ɓatʊ tino pɨyɛ ɓɔ ɓimokisyogi ɓakanzʊ ɓotutu ɓɔ?
Ɓapʊnya yanɨ?»
14 Nasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, ɨwɛ nɔ
wakaiba!» Ɛɓɨkya kʊwa ndɨ ɓɛ:

«Nɨƀana, a ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀopupogi ka yigyogyiso yidingi.
Ƀusukusoni ƀakanzʉ kaƀʉ,
ƀuƀuƀiso ƀitu na ƀangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
15 Kinili, ƀaƀakamanana kambwa wo kiti wa ƀʉngama ko Kunzi,
ƀikaga kabibiso, biti na lɨsyɛ, ka ndaƀʉ kakɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ƀʉngama, uƀuulyagatʉ ndɛkɛ.
16 Ƀakɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ƀata nza, ikanɨ mʉsasa,
gʉtʉgʉ mɔnɨ aka kusumbigʉ ndɛkɛ ƀata, ikanɨ ƀʉzʉ.
17 A ƀɛyɔ, Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ a lugo wo kiti wa ƀʉngama, uƀuulyagatʉ ndɛkɛ,
ukpokyoniso ka lɨkpakpa lo liƀo la ɔƀɨlɨ walɨngʉnʉ,
Kunzi ʉkpaga ndɛkɛ ƀamomiso-misa kaƀʉ ƀasɨ.»

8

Ƀopwini ndiko ya maɗɨya na ɨka

1 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa kʉwa ndɨ ndiko ya maɗɨya na ɨka, pa adakyana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ƀiwo ka ƀadakika abɛ ƀatɛkɛƀɛ ƀasaa.
2 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ƀamalaika maɗɨya na ɨka ƀakamanana kambwa ko Kunzi, ƀʉpá ndɨ ƀasɨƀa maɗɨya na ɨka.
3 Kʉwa wa, malaika wagɔgɔ odoku ndɨ kaamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa gbɔgbɔ. A ndɨ na sani wa ɔlɔ nɨnɔ ƀabʉsyaga mino adʉdʉ. Ƀapá kʉwa ndɨ adʉdʉ wakpʉ kyɛ apí ka apɛpɛ pa imoti na malʉmba ka ƀatʉ ko Kunzi ƀasɨ kʉgʉ wa gbɔgbɔ wa ɔlɔ nɨnɔ a ndɨ kambwa wo kiti wa ƀʉngama nɔ.
4 Muki ma adʉdʉ yi nɨnɔ, pa imoti na malʉmba ka ƀatʉ ko Kunzi, apʉnga ndɨ katʉkya ka maƀɔkʉ ka malaika, anaɗaka ko Kunzi.
5 Kumbuso yi, malaika ava ndɨ sani wa adʉdʉ yi nɨnɔ, atumisa ndɨ na makamʉ mo ƀuku ƀa gbɔgbɔ ƀɨɗɛ, ambimboku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, a kʉwa ndɨ mʉpamʉ ma ngbangbata, gbʉngbʉ, ngɨnanaga yi sɛ kʉwa azigizo.

Ƀamalaika ƀakofya ƀasɨƀa

6 Kʉwa wa, ƀamalaika maɗɨya na ɨka nɨƀɔ ƀa ndɨ na ƀasɨƀa maɗɨya na ɨka ƀayigwigo, ƀɨƀungusyaga ndɨ ƀapʉnga kofyo.
7 Malaika wa mambwa ofya ndɨ sɨƀa. Kʉwa wa, mbwayɨ ya mambʉnga no ƀuku yɨmatɨkana na ƀangʉ alʉka ndɨ. Mutili mimoti ma lɨtɔmbʉ ka mɨsaa osilaga ndɨ. Mutili mimoti ka mɨsaa ma ƀʉkʉtɔ pa imoti na tɔnɨtɔ osilaga ndɨ gɔnɨ.

8 Kumbuso yi, malaika wa yiɓa ofya ndɨ siɓa. Ɓaɗɨkɨta kʉwa ndɨ ko liɓo lidingi, luki limoti nɨlɔ a ndɨ abɛ ngʉpa yidingi kika kagbʉndɨkana. Mutili mimoti ka mɨsaa mo liɓo li nɨlɔ, ɨita ndɨ ɓangʉ.

9 Lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓanyama nɨɓɔ ɓikaga ko liɓo na lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓabato, ɓapʉtɨkana ndɨ.

10 Kumbuso yi, malaika wa yɨsaa ofya ndɨ siɓa. Lɨngʉtʉ lidingi nɨlɔ a ndɨ kagbʉndɨkana abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, opukoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ogwoku kʉgʉ wa mutili mimoti ma mɨsaa mo moɓo na makpakpa.

11 Lino la lɨngʉtʉ li nɨlɔ nɨ Ɓuzyo. Kʉwa wa, mutili mimoti ma mɨsaa mo moɓo oziwa ndɨ ɓizyo. Ɓatʉ ɓudingi ɓi nɨɓɔ ɓomwa ndɨ, ɓolumwaga ndɨ kyɛ liɓo li nɨlɔ a kʉwa ndɨ ɓizyo.

12 Kʉwa wa, malaika wa yɨkwanganya ofya ndɨ siɓa. Mutili mimoti ma mɨsaa mo ma mɔnɨ apʉtɨkana ndɨ pa yimoti na nɨmɔ ma tɨmba na nɨmɔ ma mangʉtʉ. Kinili, ɓʉngbanganya kɛgʉ ndɨ ɓata ka mutili mimoti ma mɨsaa mo ngbingo wa lɨsyɛ na nɨmɔ mo biti gɔnɨ.

13 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ ɓata, namʉkana kʉwa ndɨ windi ɓemoti nɨnɔ a ndɨ nɨ itundulini kʉgʉ kʉgbɛ, anigomiso na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Heɓe! Heɓe! Kumbu yidingi ka ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ka ɓasɨɓa nɨɓayɔ ɓamalaika ɓasaa ɓayagɔgɔ ɓakaɓʉnda kofyo!»

9

1 Kumbuso yi, malaika wa kuɓukumuti ofya ndɨ siɓa. Nɨna ndɨ lɨngʉtʉ limoti nɨlɔ ogwoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɓapá ndɨ lɨngʉtʉ li nɨlɔ lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ. 2 Lɨngʉtʉ li nɨlɔ, oukwa kʉwa ndɨ lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ. Muki ondindikana ndɨ ɓindengbu-ndengbu, anopupoku ka lɨɓyɛ kʉ abɛ ɓakabʉsya fulu. Muki mi nɨmɔ atikya ndɨ mɔnɨ na lɨsyɛ ɓiwaɗɨ.

3 Ɓanokilingbo ɓapʉnga ndɨ kopupoku ko muki kʉ, ɓomisikono wasɨ ɓingbwi. Ɓʉpá ndɨ ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ka nakwaa-gbanɨ.

4 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓakoputonitɔgʉ mapakʉ, gʉtʉgʉ tɔnɨtɔ aka, ikanɨ bʉkʉtɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na ɓakase ko Kunzi ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.

5 Ɓakʉpágʉ ndɨ ɓanokilingbo ɓi nɨɓɔ mʉtʉʉ kaʉmwɔgɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ka ɓatɨmba kuɓukumuti. Mʉzʉzʉla kaɓʉ ikaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka nakwaa-gbanɨ.

6 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓambanzʉ ɓakɨsatʉ ndɛkɛ kukwakʉ,
luki limoti, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ. Ɓatatanɨlyatʉ ndɛkɛ kukwakʉ,
luki limoti, kukwakʉ ʉpɨkɨta.

7 Ɓanokilingbo ɓi nɨɓɔ, ɓa ndɨ kainisono mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓafalasɨ nɨ ɓuɓungusyogini kaɨnda ka lʉnga. Ɓa ndɨ no luki
limoti abɛ ɓɛgbɛgbɛ ka ɓamʉ kaɓʉ abɛ nɨɓayɔ ɓaya ɔlɔ,
misa kaɓʉ abɛ nɨmɔ ka ɓambanzʉ.
8 Tukatʉ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨtɔ ka ɓoko, manzʉ
abɛ nɨmɔ ko kpwingi.

9 Kubatʉ kaɓʉ a ndɨ kainisono abɛ ɓakimokisyo ɓotu
ɓaya ngwɛyɨ. Ɓɛpapɨ kaɓʉ a ndɨ koɓuko abɛ mayʉ ma
ɓamasuwa ɓa lʉnga ɓɛyɔ oɓukogo mino kanɨ ɓafalasɨ
ɓudingi ɓakauluto kaɨnda ka lʉnga.

10 Kʉndʉ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ka ɓanakwaa-
gbanɨ, no mowo ɓɨbakaka. Ngu yigyogyiso ɓambanzʉ ka
ɓatɨmba kuɓukumuti a ndɨ ka kʉndʉ kaɓʉ.
11 Ngama kaɓʉ nɨ malaika wa lɨɓyɛ lodu la mugi ka
ɓabɨlɨ, nɨnɔ ina ka Libelenia ɓɛ «Abadoni», ka Ligiliki ɓɛ
«Apolioni» isi yi ɓɛ «Mʉpʉpʉta».

12 Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa nɨyɔ,
yigyogyiso yagɔgɔ yɨɓa, opuponokuto ɓata.

13 Malaika wa maɗɨya ofya ndɨ sɨɓa. Nʉkana kʉwa ndɨ
lɨyʉ limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbɔgbɔ
wa ɔlɔ nɨnɔ a ndɨ kambwa ko Kunzi.
14 Lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya ndɨ malaika wa maɗɨya nɨnɔ a
ndɨ na sɨɓa nɔ ɓɛ: «Ʊkʉlaga ɓamalaika ɓakwanganya nɨɓɔ
ɓaɓʉkpɨkɨla ko lɨɓo lidingi Efulati.»
15 Ɓʉkʉlaga kʉwa ndɨ. Ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya kolumusogo ko
ngbingo yi nɨnɔ, ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ka tɨmba yi nɨnɔ na ka
syangasʉ si nɨsɔ mutili mimoti ma mɨsaa ka ɓambanzʉ.
16 Ɓɛtʉlya ndɨ ɨsaɓʉ ka ɓasʉda nɨɓɔ ɓʉɗakɨlya ndɨ
ɓafalasɨ kaɨnda ka lʉnga, ɓa ndɨ ɓamilio ɓamɨya ɓaɓa.
17 Kʉwa wa, nʉmɨna ndɨ ɓafalasɨ ɓi nɨɓɔ ko nziki pa imoti
na ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ yi. Ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓakimokisyogo ɓatʉ ɓaya ngwɛyɨ ka ɓambanzɨ ɓɨngbʉngbʉ
abɛ ɓuku, ɓayagɔgɔ ɓipipi abɛ ɓɛkʉɓa na ɓayagɔgɔ aninisa
abɛ moɗɨɗɨ ma selengunde. Ɓamʉ ka ɓafalasɨ a ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨɓayɔ ka ɓokpwingi. Ɓuku, muki na libu
lazʉ a ndɨ kopupo ka nɔkʉ kaɓʉ ɓivulu-vulu.
18 Mutili mimoti ma mɨsaa ka ɓambanzʉ, ɓolumwanaga
ndɨ ka mʉzʉzʉla mɨsaa mi nɨmɔ, ko ɓuku, ko muki na ka
libu lazʉ nɨlɔ a ndɨ kopupo ka nɔkʉ ka ɓafalasɨ ɓi nɨɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, ngu ka ɓafalasɨ ɓi nɨɓɔ a ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ na
ka kʉndʉ kaɓʉ. Kʉndʉ kaɓʉ nɨyɔ ɓʉgyagyaga ndɨ na iyu
ɓambanzʉ, a ndɨ na ɓamʉ abɛ ɓanzʉka.

20 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓasikana ndɨ ni ɓakokwogigʉ ka mʉzʉzʉla
mi nɨmɔ, ɓakasananagʉ ndɨ na ɓokunzi niɓɔ ɓɨgyɨlya ndɨ
na maɓɔkʉ kaɓʉ. Ɓisisilaga ndɨ kobibiso mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ, ɓasanamʉ ɓaya ɔlɔ, fɨza, ɓangwɛyɨ, matamʉ na
ɓɛngbɨngɨlɨ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ kakwananigʉ ndɨ
kaɨna, ikanɨ kaʉkana, ikanɨ kakpakyana.
21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓakasananagʉ ndɨ na yɨgya kaɓʉ yanyɛ,
yɨmwɔ ɓambanzʉ, ya lʉga, ya ɓɨlya na yo kuɓakʉ.

10

Malaika no mikya kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, namɨna ɓata ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ wongu
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨkʉɓa a ndɨ na ɨyɨ yitikyo ɓiwadɪ̈,
isiɓe akungulini ka mʉ ɓikululu, miso ananzɛ abɛ mɔnɨ,
magʉ abɛ maɗaɗa mo ɓuku.
2 A ndɨ no mikya kɨtaɓʉ mugwi. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ
yihukwikono. Kʉgʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ a ndɨ ko
liɓo lidingi na nɨkwɔ kwa kulekuke kubi.
3 Apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ abɛ kpwingi kiko
kalʉngʉkyana. Nɨyɔ apamɨkana ɓɛyɔ, ɓangbangbata
maɗɪ̈ya na ɨka ɓapamɨkana ndɨ.
4 Nɨyɔ ɓangbangbata maɗɪ̈ya na ɨka ɓapamɨkana ɓɛyɔ,
na kʉwa ndɨ wakɨtʉlya kokpikogo, luki limoti, nʉkana
ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓɛ: «Wakokpikonitɔgʉ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓangbangbata maɗɪ̈ya na ɨka ɓoɓikyi,
ɓuulya ka lɨmbɛngɨ kakʉ aka.»
5 Kʉwa wa, malaika nɨnɔ namɨna ndɨ wakamaga kʉgʉkɔ
kumoti ko liɓo lidingi, kwagɔgɔ kubi, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ
kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
6 Akɔ kʉwa ndɨ silika ko linɔ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ na masɨ nɨmɔ a mino,
lɨtɔmbʉ na masɨ nɨmɔ a mino, liɓo lidingi na masɨ nɨmɔ a
kʉsɔ yi. Malaika yi nɨnɔ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo a
kʉwa mukuɗu!
7 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ malaika wa maɗɪ̈ya
na ɨka ofya ndɛkɛ mino sɨɓa, Kunzi otulyasa ndɛkɛ
ɓodikiɗɪ̈ kakɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkyaga ndɨ mino pisi ka
ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓagugubya ndɨ.»

8 Kumbuso yi, lɨyʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ ɛɓɨkya ɓata ɓɛ: «Wɨnda kava mikya kɨtaɓʉ nɨnɔ
muhukwikono ka maɓɔkʉ ka malaika nɨnɔ a wakamaga
kʉgʉkɔ kumoti ko liɓo lidingi kwagɔgɔ kubi.»

9 Kʉwa wa, nakpʉɗa ndɨ malaika, nakʉnga ndɨ mikya
kɨtaɓʉ yi nɨnɔ. Ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Vanɔ, walya. Ika ɓɨndɛngɛ-
ndɛngɛ abɛ nzuki ka mʉnɔkʉ, luki limoti, ika ɓizyo ka
mʉma kakʉ.»
10 Nava ndɨ mikya kɨtaɓʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ ka malaika,
nalya. A ndɨ ɓɨndɛngɛ-ndɛngɛ ka mʉnɔkʉ abɛ nzuki. Luki
limoti, nɨyɔ nomyo, mʉma apʉnga ndɨ kɛtʉla.

11 Kumbuso yi, ɓɛɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wisisilaga ɓata
kanzɨna na ɓugyalandʉ ka ɓopigo, ka ɓɛvananza, ka
masasʉ dididi na ka ɓangama.»

11

Ɓadɛmʉ ɓaɓa

1 Kʉwa wa, ɓɛpá ndɨ lɨgʉgʉ limoti nɨlɔ lipima nolu ɓʉnda,
ɓɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wamaga, wɨnda kopimo ɓʉnda ɓa Ndaɓʉ
ko Kunzi na gbɔgbɔ, ʉtanga gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓabibisogo
Kunzi kʉsɔ yi.
2 Luki limoti, wakopimonitɔgʉ pa yangba ya Ndaɓʉ ko
Kunzi kyɛ ɓʉsɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ. Ɓaɗɨtaga
ndɛkɛ gʉɗʉ wotu ka ɓatɨmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na
ɓaɓa.
3 Nʉtɨka ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ ɓaɓa, ɓakimokisyogo ɓotu
ɓaya lɨlɛɓʉ. Ɓanzɨna ndɛkɛ na ɓugyalandʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ
yimoti ɓamɨya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya.»
4 Ɓadɛmʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ nɨ bʉkʉtɔ tɨɓa ta mizeituni na
ɓatala ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ɓakamaga kambwa ka Mombukwana
wa lɨtɔmbʉ.
5 Mʉmbanzʉ kakɨsa kaʉdwa, ɓuku opupoku ka noku
kaɓʉ, ulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ
kɨkpʉnda kaʉdwa, okwo inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ.
6 Ɓadɛmʉ ɓi nɨɓɔ ɓa no ngu yɨkpɨngba lɨsyɛ ɓɛ kyɛ
mbwayɨ kolukonitɔgʉ ka masyɛ mi nɨmɔ ɓiko mino ɨɓʉ
kanzɨna na ɓugyalandʉ. Ɓa gɔnɨ no ngu yiikosa lɨɓo kaɨɨta
ɓangʉ. Ɓa ɓata gɔnɨ no ngu yɨpá yigyogyiso dididi ka ɔɓɨlɨ
ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓopo mino.
7 Ngbingo yi nɨnɔ ɓama ndɛkɛ mino kanzɨna na
ɓugyalandʉ ɓɛyɔ, nyama nɨnɔ opupoku ndɛkɛ ka lɨɓyɛ lodu
la mugi ka ɓabɨlɨ, ʉlanana ndɛkɛ na ɨɓʉ, ʉkɨtaga no ngu,
ulumwisogo.
8 Ɓamanda kaɓʉ ika ndɛkɛ ka pa yangba ya gʉɗʉ
mudingi kʉ ɓabangɨlaga ndɨ mino Mombukwono-dosu ka

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. **11:6 11:6** Wanda ka 1 Ɓangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8. **11:7 11:7** Wanda ka Danyɛlɛ 7:3, 7, 21.

mʉsalaba. Ɓakingyosogo gʉɗʉ yi nɨnɔ na Sɔdɔmʉ* ikanɨ Misili.
9 Ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, masasʉ masɨ
na giyo yasɨ, ɓika ndɛkɛ kaanda ɓamanda kaɓʉ no miso aka
ka masyɛ masaa na nusu nɨ ɓakɛgʉ kapa ɓɛ ɓolumbɨ.
10 Ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓasɨ ɓika ndɛkɛ ka magyagya ko bulya
kukwakʉ ka ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ. Ɓalyisa kʉwa ndɛkɛ
dumo, ɓapanana mukumbo ɓɨzazaza kyɛ ɓogyalandʉ ɓi
nɨɓɔ ɓulyisa ndɨ kumbu kʉgbɛ.
11 Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa na nusu mi
nɨmɔ, ɔhʉ nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ usilya ndɨ kotukyoku ko Kunzi,
ingya ka ɓamanda ka ɓogyalandʉ ɓi nɨɓɔ abɨlɨla ndɨ. Kʉwa
wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ.
12 Ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti lapʉ
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɗokoniku!» Ɓaɗaka
kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ko miso ka ɓomuyoniso kaɓʉ,
ɓɛkʉɓa utikya ndɨ.
13 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, azigizo wapʉ oyunga ndɨ
ɔɓɨlɨ. Mutili mimoti ko tili tɛkɛɓɛ ya gʉɗʉ apanzɨkana ndɨ.
Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka (7.000) ɓolumwaga ndɨ na
azigizo yi nɨnɔ. Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓotuma
ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ, ɓabibiso Kunzi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
14 Yigyogyiso ya yɨɓa okitogini, luki limoti, nɨyɔ ya yɨsaa
a ko pisi.

Sɨɓa ya maɗɨya na ɨka

15 Kʉwa wa, malaika wa maɗɨya na ɨka ofya ndɨ sɨɓa.
Mayʉ mapʉ ɨɓukusa ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓɛ:
«Mbɨya wanʉ, ɓʉngama kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ a kʉwa ka maɓɔkʉ
ka Mombukwono-dosu ɨɓʉ na Masiya kakɨ. Ika ndɛkɛ
ngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
16 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24)
nɨɓɔ ɓikaga ka ɓokiti kaɓʉ ɓa ɓʉngama kambwa ko Kunzi,
ɓodidika ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, ɓanabibiso Kunzi,
17 nɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Takaumigisilyo ɨbɨba, ɨwɛ Mombukwono-dosu Kunzi,
Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ yi nɨnɔ wambɨya wanʉ na wa ndɨ,
kyɛ womosa ndɨ ɓʉngama kakʉ pisi ko ngu yidingi kakʉ.
18 Mambɛngɨ ʉkandɨkakanaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓɛvananza
ɓayagɔgɔ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ,
luki limoti, lɨngangɨ kakʉ inisononi.
Ngbingo mʉkɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
itulyonini,

---

* **11:8 11:8** *Sɔdɔmʉ:* A likingyosi la ɓʉnyɛ. Misili a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi, ɓomuyoniso ka ɓomikya Ɓezaleli. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi ɓobibisaga gbɨlɨtɔ **11:11 11:11** Wanda ka Ezekieli 37:5-10.

a ngɓingo kaʉkalya ɓagya-ligubo kakʉ, ɓogyalandʉ kakʉ,
na ɓatʉ kakʉ ɓasɨ na nɨɓɔ ɓʉɓangaga,
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba.
A ngɓingo kaulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉtaga ɔɓɨlɨ!»

19 Kʉwa wa, Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ ikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ oukwikana ndɨ, kpokoyo wa agʉmɛ inisono. Kumbuso yi, a kʉwa ndɨ ngɨnanaga ya ngɓangɓata, gɓʉngɓʉ, pamɨkanaga ya ngɓangɓata, azigizo pa imoti no mɓwayɨ yidingi ya mambʉnga.

12

Muko na gɓɨta

1 Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, muka ɓemoti a ndɨ wakimokisya mɔnɨ, tɨmba a ndɨ kusili wa magʉ kakɨ. Kʉgʉ wa mʉ kakɨ, a ndɨ na ɓɛgɓɛgɓɛ ɓaya mangʉtʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.

2 Muko yi nɨnɔ a ndɨ na mʉma, a ndɨ kakʉgwaga ko bulya mʉzʉzʉla ma liɓukuti.

3 Likingyosi lagɔgɔ opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ndɨ gɓɨta ɓemoti nɨnɔ mudingi ongɓomyini ɓingɓʉ. Gɓɨta yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ. Ɓamʉ ɓayasɨ a ndɨ na ɓɛgɓɛgɓɛ aka.

4 Mʉkʉndʉ kakɨ oluta ndɨ mutili mimoti ma mɨsaa ma mangʉtʉ, oɗukoku ndɨ ɓigɓwuuu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Amaga ndɨ kambwa ka muko yi nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kaɓʉkʉta ɓɛkyɛ alyɨ miki ngɓingo yi nɨnɔ opupoku mino.

5 Kʉwa wa, muko yi nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓɛvananza ɓayasɨ pisi ka mufimbo ma ngwɛyɨ. Luki limoti, ɓaɗokisa ndɨ mikakɨ ɓɨkwa ɓuwobi no Kunzi, ko kiti kakɨ wa ɓʉngama.

6 Muko yi nɨnɔ apɨkɨta kʉwa ndɨ ka ɨsa, ka pa yi nɨyɔ Kunzi a ndɨ nɨ aɓungusilyogini ɓɛkyɛ ɓiki kakwisa kʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamɨya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (1.260).

7 Kʉwa wa, lʉnga atɨnɨka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mikaeli pa imoti na ɓamalaika kakɨ, ɓataya ndɨ lʉnga na ɓagɓɨta. Ɓamalaika ka gɓɨta ɓogulyo kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka lʉnga.

8 Luki limoti, ɓaɓʉma ndɨ gɓɨta. Iki ɨyɨ ikanɨ ɓamalaika kakɨ ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ kaiko kʉgʉ wa lɨsyɛ.

9 Kʉwa wa, ɓaɗikitoku ndɨ gɓɨta kʉnʉ wasɨ. Gɓɨta mudingi yi nɨnɔ nɨ nzʉka wandɛlɨ nɨnɔ ina ɓɛ «Mumuyon-iso» ikanɨ «Abɨlɨ», nɨnɔ ikaga kaʉɓɔɓɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ. Ɓambimba ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓamalaika kakɨ.

11:18 11:18 Wanda ka Mambʉ 2:1, 5; 110:5; 115:12-13.

10 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, muhukuso odunuku.
Mbɨya wanʉ, Kunzi kusu owonisilini ngu na ɓʉngama
kakɨ. Mbɨya wanʉ, ngu ka Masiya kakɨ inisonini. A ɓɛyɔ,
ɓatindikini ka lɨtɔmbʉ, mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉsʉngʉlya
ɓomomosu biti na lɨsyɛ kambwa ko Kunzi.
11 Ɓomomosu ɓandʉngɨlyaga ndɨ pisi ko ngu ya ɓangʉ
ko Mikya-Kɔndɔlɔ na pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ
ɓopupilya ndɨ mino ɓʉdɛmʉ. Ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ
kaɓʉ kadwɛ ka kukwakʉ.
12 Kinili, gwoni magyagya, ɨwɛ lɨsyɛ na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ
mikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ! Luki limoti, kumbu kunu, ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ma ka lɨtɔmbʉ na ko liɓo lidingi kyɛ mumuyoniso
osyini ku kunu, a mutumo na lɨngangɨ ɓɨɗɛ kyɛ akaiba ɓɛ
a no ngbingo mukuɗu.»
13 Nɨyɔ gbɨta iba ɓɛ ɓatindikiniku kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,
apʉnga ndɨ kakpumya muko nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ
yi nɔ.
14 Luki limoti, ɓapa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛpapɨ ɓayɨɓa abɛ
nɨɓayɔ ko windi mudingi ɓɛ kyɛ awɨwɨ, aga ka ɨsa ka pa yi
nɨyɔ ɓaɓungusilyaga ndɨ, ɓyɨ na nzʉka yi nɨnɔ. Na kʉ ɓɛyɔ,
ɓikaga ndɨ kakwiso ka ɓyanga ɓisaa na nusu.
15 Kʉwa wa, nzʉka yi nɨnɔ ozoya ndɨ liɓo akɨka ɓɛyɔ liɓo
lidingi akɨka mino kumbusa ka muko, ɓɛ kyɛ liɓo li nɨlɔ
akikisi.
16 Luki limoti, lɨtɔmbʉ asingya ndɨ muko yi nɨnɔ, lɨtɔmbʉ
oukwa ndɨ mʉnɔkʉ, omya liɓo nɨlɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ
ka gbɨta.
17 Lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ gbɨta na muko yi nɨnɔ. Gbɨta aga
kʉwa ndɨ kataya lʉnga na ɓomiki ɓagɔgɔ nɨɓɔ ka muko yi
nɨnɔ. Isi yi ɓɛ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓuulyogo mʉtʉʉ ko Kunzi,
ɓanopupo ɓʉdɛmʉ ko bulya ka Yeso.
18 Kumbuso yi, gbɨta yi nɨnɔ amaga ndɨ kubi wo liɓo
lidingi.

13

Nyama wa mambwa

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama ɓemoti anopupoku ko liɓo
lidingi. A ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.
Kʉgʉ wa lɨpakala limoti-limoti a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ. Na kʉgʉ
wa ɓamʉ, ɓokpika ndɨ mino mʉtʉmbwa Kunzi.
2 Nyama yi nɨnɔ namɨna ndɨ nɔ, a ndɨ kainiso abɛ sukopi.
Magʉ kakɨ a ndɨ abɛ nɨmɔ ka ɨmbʉɓʉ, mʉnɔkʉ abɛ nɨmɔ
ka kpwingi. Gbɨta yi nɨnɔ apá ndɨ ɓututungyo kakɨ, kiti wa
ɓʉngama kakɨ no ngu yidingi.

3 Mʉ mumoti luga wa ɓamʉ ka nyama yi nɨnɔ, a ndɨ kainiso abɛ kika nɨ ɓagbitini ɓɨnyɛ ɓuwobi kokwo, luki limoti, pwayɨ yi a kʉwa ndɨ nɨ oɓyini. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓombombaya ndɨ kamɨna nyama yi nɨnɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.

4 Ɓatʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ koɓuna moli kambwa ka gbɨta, kyɛ apá ndɨ nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kakɨ. Ɓapʉnga ndɨ gɔnɨ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ nɔ a mʉɗɔngɔnɨ na nyama yi nɨmʉ? Wanɨ nɔ akwanana katayana na ɨyɨ ndʉmbɨ?»

5 Ɓapá ndɨ nyama yi nɨnɔ ngu yɨnzɨna, ɓugindo na nɨyɔ ɨtʉmbwa Kunzi. Ɓasɨlya ndɨ ɓʉngama ka ɓatɨmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa (42).

6 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi, anatʉmbwa lino kakɨ, pa kakɨ ya ɓuliki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ.

7 Ɓahukwilya ndɨ mupumi kabʉmana na ɓatʉ ko Kunzi, anʉbʉma. Ɓapá ndɨ gɔnɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, ɓɛvananza ɓayasɨ, masasʉ masɨ na giyo yasɨ.

8 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓabibisatʉ ndɛkɛ, ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ makikpiko katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ ikanɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ.

9 «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ.

10 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ kaɨnda ka bɔlɔkɔ, ɓamakyatʉ ndɛkɛ ka bɔlɔkɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ ɓɛ okwa ndɛkɛ dʉkpa, ɓamwɔ ndɛkɛ na dʉkpa aka. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ko Kunzi ɓokwononi kaiko na aɗalʉ mʉnda pa imoti na baya.»

Nyama wa yɨɓa

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ nyama wagɔgɔ anopupoku ka lɨtɔmbʉ. A ndɨ na mapakala maɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ko mikya-kɔndɔlɔ, a ndɨ kanzɨna abɛ gbɨta.

12 Agyaga ndɨ mʉtʉʉ masɨ nɨmɔ nyama wa mambwa obisaga ndɨ kambwa kakɨ. Akpamyaga ndɨ lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa kʉsɔ yi ɓɛ ɓoɓuni moli kambwa ka nyama wa mambwa nɨnɔ a ndɨ na ipukulu ya pwayɨ yidingi nɨyɔ ɓagbɨta ndɨ.

13 Nyama yi nɨnɔ wa yɨɓa nɔ, a ndɨ kagya mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Osisogoku ndɨ gʉtʉgʉ ɓuku aka kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, kadwɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ.

14 Ʉɓɔɓɔgɔ ndɨ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ pisi ka mokingyosi nɨmɔ ɓakpamya ndɨ ɓɛ iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓɛ ɓagyɨ sanamʉ ka nyama nɨnɔ

ɓagbɨta ndɨ na mʉpanga, luki limoti, isisilaga ndɨ kaika na ɔɓɨlɨ aka.
15 Kumbuso yi, nyama wa yɨɓa inisana ndɨ no ngu, ahusyo
na ɔhʉ wa ɔɓɨlɨ sanamʉ ka nyama wa mambwa, kyɛ
sanamʉ yi nɨyɔ, akwananɨ kanzɨna na kaulumwisogo ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakikigʉ kabibiso.
16 Nyama wa yɨɓa yi nɨnɔ apá ndɨ mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓasɨ:
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba iki ɓatʉ ɓa mukumbo na
nɨɓɔ ɓa yangya iki ɓatʉ ɓʉkʉlɨkanaga na ɓosunzu, ɓɛ ɓubisi
ɨɗa ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka ɨtʉndʉkʉsɔ.
17 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kakwananɨgʉ ndɨ
koluwo ikanɨ kagaba luki nɨ kɛgʉ na kɛlɛ yi nɨyɔ, isi yi ɓɛ
lino ka nyama yi nɨnɔ ikanɨ ɨsaɓʉ yi nɨyɔ akowonisilo lino
kakɨ.
18 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo. Mʉtʉ yi nɨnɔ
a na yimibo, akwanana kotombisyo ɨsaɓʉ yo lino ka nyama,
kyɛ a ɨsaɓʉ yo lino ka mʉmbanzʉ ɓemoti ɓɛnɛ. Ɨsaɓʉ yi a
mɨya maɗɨya, ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na maɗɨya (666).

14

Lɨmbʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na muhukuso

1 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ
wakamaga ka ngʉpa ya Siona. A ndɨ pa imoti na
ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na
ɓakwanganya (144.000). Ɓa ndɨ no lino kakɨ na nɨlɔ ka
Abakɨ ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.
2 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ, anaʉngwa abɛ ɓodungo ɓayakpʉkpʉ na gɔnɨ abɛ
mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata. Lɨyʉ li nɨlɔ nʉkana ndɨ
lɔ a ndɨ abɛ ɓakiko kaʉngbata ɓadɔmʉ.
3 Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya
na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ (144.000), ɓa ndɨ kaɨmbɨla
lɨmbʉ lambɨya kambwa wo kiti wa ɓʉngama, kambwa
ka makpʉmʉka makwanganya na kambwa ka ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
nɨnɔ akwanana ndɨ kakɨngɨlaga lɨmbʉ li nɨlɔ, kiki asɨ
ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na
ɓakwanganya (144.000) aka nɨɓɔ Mikya-Kɔndɔlɔ ulua ndɨ
na ɓangʉ kakɨ ka ɔɓɨlɨ.
4 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakapʉtagʉ ndɨ nzʉyɨ kaɓʉ kasyɛ na ɓoko,
ɓɨɓuulyatʉ ndɨ. Ɓaɓɨɓyaga Mikya-Kɔndɔlɔ pa yasɨ kʉ iko
mino kaɨnda. Ɓuluwa ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kyɛ ɓiki
ɓatʉ ɓa mambwa, kaʉpá ka apɛpɛ ko Kunzi na ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.
5 Ɓakaɓɨkyagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɔngɔ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka.
Ɓakɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka.

Ɓamalaika ɓasaa

6 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ
kawɨwa kʉgʉ kʉgbɛ. A ndɨ no Mongoni Manza ma ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ nɨmɔ akwanana ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ:
ɓogiyo ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, masasʉ masɨ na ɓɛvananza
ɓayasɨ.
7 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Muɓongoni
Kunzi, mabibiso, kyɛ ngɓingo kakɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka
ɓambanzʉ itulyonini. Ɓunoni moli kambwa ka mʉtʉ yi
nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, liɓo lidingi na makpakpa.»
8 Malaika wa yɨɓa, aɓyeku ndɨ nɨnɔ wa mambwa,
anaɓɨkya ɓɛ: «Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini,
oponzikonini lɨngʉnʉ. Ɨyɨ nɨnɔ umusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ vinya
wa ngbʉta ya ɓɨlya kakɨ.»
9 Malaika wa yɨsaa, uɓyeku ndɨ nɨɓɔ ɓaɓa ɓa mambwa,
anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ koɓuna moli
kambwa ka nyama yi nɨnɔ na kambwa wa sanamʉ kakɨ,
ɓabiso ɨɗa ka ɨtʉndʉkʉsɔ ikanɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ,
10 ɨyɨ gɔnɨ, amwatʉ vinya wa ngbʉta ko Kunzi. Vinya
yi nɨnɔ ɓaɓungusyaga ndɨ nɨ ɓakamotonigʉ no liɓo,
ɓaɓʉngwa ka kɔpɔ kakɨ wa ngbʉta. Mʉtʉ yi nɨnɔ igyogyisa
ndɛkɛ ko ɓuku na libu lazʉ kambwa ka ɓamalaika ɓotu na
kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
11 Muki mo ɓuku ɓa yigyogyiso kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɗaka
kʉgʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yukumo kikigʉ ndɛkɛ biti na lɨsyɛ,
ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa ka nyama na
sanamʉ kakɨ, na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓubisa ndɨ ɨɗa yo lino kakɨ.»
12 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ
kakɨ, ɓabaɨlya Yeso, ɓiki na aɗalʉ mʉnda.
13 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ
anaɓɨkya ɓɛ: «Kpiko lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: ‹Katʉkya mbɨya
wanʉ, ɨgyagya a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakokwo kanɨ ɓa kʉsɔ ka
Mombukwono-dosu!›» Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ,
ɓimumbisatʉ kumbusa wa yigyogyiso, kyɛ yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ
yanza iko pa imoti na ɨɓʉ.»

Kobuulyo masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ

14 Nɨyɔ nɨkwɛ ɓata, nɨna ndɨ ɨkʉɓa yimoti ɓitu. Mʉtʉ
ɓemoti a ndɨ wakiko kʉgʉ yi, aninisa abɛ mika-mʉmbanzʉ.
A ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka mʉ, na dʉkpa yɨpyɛ yɨkɔ
masɔlɔ.
15 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa lɨkʉɓa ɓɛ:
«Va kʉwa dʉkpa kakʉ, wapʉnga kobuulyo masɔlɔ! Ngbingo
mubuulyo itulyonini kyɛ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ a kʉwa mʉngata.»

16 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa ɨkʉɓa,
ava ndɨ dʉkpa kakɨ, obuulya ndɨ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ.
17 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ
kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ gɔnɨ ɨyɨ na dʉkpa yɨpyɛ.
18 Kumbuso yi, malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ
wo ɓuku, opupoku ndɨ ka gbɔgbɔ, apamya ndɨ mʉtʉ yi
nɨnɔ a ndɨ na dʉkpa yɨpyɛ nɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Va dʉkpa kakʉ,
wakɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka ɔɓɨlɨ, kyɛ a kʉwa
yɨngata.»
19 Malaika yi nɨnɔ, ava ndɨ dʉkpa kakɨ ka ɔɓɨlɨ, akɔgɔ
dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka ɔɓɨlɨ, aɗɨkɨta ndɨ ka pa yi
nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi.
20 Pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino dangʉlʉ ya muzabibu yɔ
ikaga ndɨ kunzi wa gʉɗʉ. Ɓangʉ yidingi akɨka ndɨ ka pa yi
nɨyɔ, ka ɓʉnda ɓa ɓakilɔmɛtɛlɛ mɨya yɨsaa (300). Ɓudu ɓi
a ndɨ mɛtɛlɛ yimoti no dongbu.

15

Ɓamalaika maɗɨya na ɨka na yigyogyiso ya muliɓo

1 Kumbuso yi, nɨna ɓata ndɨ likingyosi lagɔgɔ lidingi na
lɨmbanga kʉgbɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ ɓamalaika maɗɨya
na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi.
Yigyogyiso yi nɨyɔ, akowonisilo muliɓo ma ngbʉta ko Kunzi.
2 Nɨna ɓata ndɨ luki abɛ liɓo lidingi aninisono ɓɨngala-
ngala abɛ vɛlʉ, otumini na lɨɗaɗa lo ɓuku. Nʉmɨna ndɨ gɔnɨ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ ɓotutungyo ka nyama, ka sanamʉ
kakɨ na ɨsaɓʉ nɨyɔ akowonisilo lino kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɓa
ndɨ ɓakamaga kʉgʉ wo liɓo lidingi li nɨlɔ la ngala-ngala lɔ,
ɓugwigogini ɓadɔmʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ.
3 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na
nɨlɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
yɨgya kakʉ a yidingi na yɨmbanga!
Ngama ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ,
tamanaga ya mogubo kakʉ a yo ngbingbili na ya lɨngʉnʉ!
4 Mombukwono-dosu, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ
kʉɓangagɨgʉ.
Kɛgʉ gɔnɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kubibisogigʉ,
a ɓɛyɔ, ɨwɛ mʉkaka aka nɔ wa wotu.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ɓodoku ndɛkɛ koɓuna moli
kambwa kakʉ,
yɨgya kakʉ ya ɓungbingbili inisononi ɓɨngbanganya.»
5 Kumbuso yi, nɨna ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ oukwikonini
kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨyɔ a ndɨ na ngbangba ya agʉmɛ ko Kunzi.

6 Ɓamalaika maɗiya na ɨka niɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗiya na ɨka yigwi, ɓopupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ. Ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya pamba ɓitutu, ɓikondini kaɓa ya ɔlɔ ka ɗʉkʉfitɔ kaɓʉ.

7 Luki limoti luga wa makpʉmʉka makwanganya mi nɨmɔ, ʉpá ndɨ ɓamalaika maɗiya na ɨka ɓi niɓɔ ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ maɗiya na ɨka. Ɓakɔpɔ ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ɓutumo ɓiɗɛ na ngbʉta ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

8 Ndaɓʉ ko Kunzi otuma ndɨ muki ɓindengbu-ndengbu na ɨbɨba no ngu ko Kunzi. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ ndɨ kaingyo ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, kadwɛ kʉ kwakʉ yigyogyiso nɨyɔ ɓamalaika maɗiya na ɨka ɓodoku ndɨ na iyu ɨtʉlyana ndɨ mino.

16

Ɓakɔpɔ maɗiya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi anʉɓɨkya ɓamalaika maɗiya na ɨka ɓɛ: «Windoni kauɗuko ɓakɔpɔ maɗiya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi ka ɔɓɨlɨ!»

2 Kʉwa wa, malaika wa mambwa aga ndɨ, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ. Ɓakʉmbʉɗʉ ɨtwaga ndɨ ka nzʉyɨ ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ na ɨɗa ka nyama na ɓanobibiso gɔnɨ sanamʉ ka nyama yi nɨnɔ.

3 Nɨnɔ wa yɨɓa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi. Liɓo li nɨlɔ ɨita ndɨ ɓangʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ya manda. Masɨ nɨmɔ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ko liɓo lidingi kʉ, olumwogo.

4 Nɨnɔ wa yɨsaa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko moɓo na ka makpakpa. Moɓo mi nɨmɔ ɨita ndɨ ɓangʉ gɔnɨ.

5 Kʉwa wa, namʉkana ndɨ malaika nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wo moɓo nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa Wotu, ɨwɛ nɨnɔ watʉ na wa ndɨ, wakɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili.

6 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi niɓa ɓoɗukusaga ndɨ ɓangʉ ka ɓatʉ kakʉ na nɨyɔ ka ɓogyalandʉ kakʉ. Mbɨya wanʉ, wa kʉwa kaumusa ɓangʉ, ɓa kʉwa kobuulyogo masɔlɔ ma ɗɨya kaɓʉ!»

7 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku ka gbɔgbɔ, anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ wakɔgɔ ngbanga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili!»

8 Malaika wa yɨkwanganya aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa mɔnɨ. Ɓakpamya ndɨ mɔnɨ kaʉbʉsya ɓambanzʉ na ɓʉzʉ kakɨ.

9 Ɓambanzʉ ɓosilaga ndɨ na ɓʉzʉ ɓapʉ ɓi niɓɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi nɨnɔ akwanana kapá mʉtʉʉ ka inguo

ya yigyogyiso yi nɨyɔ. Luki limoti, ɓakya ndɨ kaasanana na ɓʉnyɛ kaɓʉ na kabibiso Kunzi.

10 Malaika wa kuɓukumuti, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wo kiti wa ɓʉngama ka nyama, biti ohuma ndɨ ɓʉngama ka nyama yi nɨnɔ. Ɓambanzʉ ɓɨlya ndɨ manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ na mʉzʉzʉla.
11 Ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ko bulya mʉzʉzʉla na ɓapwayɨ kaɓʉ, luki limoti ɓidukulaga ndɨ na yɨgya yanyɛ aka.

12 Malaika wa maɗɨya, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi Efulati. Liɓo li nɨlɔ afa ndɨ ɓigbʉtʉ, kyɛ pisi inisoni ko bulya ka ɓangama nɨɓɔ ɓa ndɨ kodoku misa ya ɨngɛngɛ.
13 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanasangaɓa, nɨ anopupoku ka mʉnɔkʉ ka gbɨta, ka nɨmɔ ka nyama na ka nɨmɔ ka mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ.
14 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, a nɨmɔ ka abɨlɨ, agyaga mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Imu mɔ ɨndaga ka ɓangama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ʉmʉmʉla ko bulya yibumoniso lʉnga ka lɨsyɛ lidingi ko Kunzi nɨnɔ wongu.

15 Mombukwono-dosu aka ɓɛ: «Nodoku ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ka tɔtɔ, anoɓuulyo ɓotu kakɨ ɓɨnza, kyɛ kokpokyononitɔgʉ ndumbu, inisono payaya ko misa ka ɓambanzʉ.»

16 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, ʉmʉmʉla ndɨ ɓangama ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ: «Alumagedoni.»

17 Malaika wa maɗɨya na ɨka, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ka ovivi. Kʉwa wa, lɨyʉ lapʉ iɓukusa ndɨ, kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko kiti wa ɓʉngama, aɓɨkya ɓɛ: «Omolyini ɓʉɓwa!»
18 Ngɨnanaga ya ngbangbata apʉnga ndɨ, gbʉngbʉ, mʉpamʉ ma ngbangbata sɛ kʉwa azigizo wapʉ, nɨnɔ kanigyonosigʉ ndɨ katʉkya wa aka wa ɓambanzʉ ɓiko mino ka ɔɓɨlɨ.
19 Gʉɗʉ mudingi alɨkanaga ndɨ ka ɓapanga ɓayɨsaa, ɓagʉɗʉ ɓo giyo yasɨ ɓoɗukanaga ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi atamana ndɨ gʉɗʉ mudingi Babiloni, amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbʉta kakɨ.

20 Ɓouzu ɓayasɨ olimikaga ndɨ, ɓangʉpa asa kainisono.

21 Kumbuso yi, mbwayɨ yakpʉ na mambʉnga nɨmɔ ɓuti ɓi a ndɨ banda ɓakilo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya (40), ʉlʉkya ndɨ ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayɨ ya mambʉnga. A ɓɛyɔ, yigyogyiso yi nɨyɔ a ndɨ yapʉ kʉgbɛ.

17

Aɗanda mudingi

1 Kɯwa wa, malaika ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗiya
na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗiya na ɨka isisiloku ndɨ,
ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakauwonisilo ɓɛyɔ ɓakɔ ɓanɯ mino
ngbanga ka aɗanda mudingi. Aɗanda yi nɨnɔ nɨ gɯɗɯ
mudingi nɨnɔ ɓapika ndɨ ka mutili mo moɓo makpɯkpɯ.
2 Ɓangama ɓakpɯkpɯ ɓa ɔɓɨlɨ ɓagya ndɨ ɓɯɗanda pa
imoti na ɨɓɯ, ɓatɯ ɓa lɨtɔmbɯ ɓadamwa ndɨ vinya wa
ɓɯɗanda kakɨ.»
3 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, malaika aga ndɨ na ɨmɨ
ka ɨsa. Kɯ ɓɛyɔ, namɨna ndɨ muko ɓemoti wakiko kɯgɯ
wa nyama ɓemoti wangbɯ. Nyama yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamɯ
maɗiya na ɨka, mapakala tɛkɛɓɛ no mino mɯtɯmbwa Kunzi
ka nzɯyɨ kakɨ yasɨ.
4 Muko yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo ɓotu ɓayoɓusukuu
na ɓayangbɯ kɯgbɛ. A ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨ gbɔ,
imokisyogini makpɯmɯka ma ɔlɔ, ma matamɯ ma lɨgabɯ
lapɯ na sanga. A ndɨ na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi nɨnɔ
a ndɨ mutumo na mɯsɯgɯ ma ɓɯɗanda kakɨ ɓɨɗɛ.
5 Ka ɨtɯndɯkɯsɔ kakɨ, ɓokpika ndɨ dikiɗi imoti, isi yi ɓɛ:
«Gɯɗɯ mudingi Babiloni, amakɨ ɓaɗanda na mɯsɯgɯ ma
ɔɓɨlɨ.»
6 Kɯwa wa, namɨna ndɨ muko yi nɨnɔ nɨ odomwini ɓangɯ
ka ɓatɯ ko Kunzi na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓɯmwɔgɔ ndɨ kyɛ ɓa ndɨ
ɓadɛmɯ ka Yeso.
Nɨyɔ namɨna ɓɛyɔ, mɯnɔkɯ ɛdɨka ndɨ ɓɨdɛ.
7 Kɯwa wa, malaika emuusa ndɨ ɓɛ: «Mɯnɔkɯ udikilyi
ɨkɨ? Nɯtɯmbɯlyagatɯ isi yɔ dikiɗi ka muko yi nɨnɔ na nɨyɔ
ka nyama yi nɨnɔ a na ɨyɨ mɯbɨnɨka, nɨnɔ a na ɓamɯ maɗiya
na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.
8 Nyama yi nɨnɔ wamini, atɯ ndɨ, luki limoti kɛgɯ ɓata.
Opupoku kɯwa ndɛkɛ ka mugi ma lɨɓyɛ lodu ka ɓabɨlɨ,
ɓɨnda kɯwa kamosisyo lɨngɯnɯ. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ mino kaɓɯ
kikpikagagɯ ndɨ ka kɨtaɓɯ ya ɔɓɨlɨ walɨngɯnɯ katɯkya ka
mɯpɯnganagɨ ma lɨtɔmbɯ, ɓotumo ndɛkɛ na ombombo
ɓɨɗɛ kamɨna nyama yi nɨnɔ. A ɓɛyɔ, nyama yi nɨnɔ atɯ
ndɨ. Mbɨya wanɯ, kɛgɯ ɓata, luki limoti, ɨpupisatɯ ndɛkɛ
ɓata!
9 Wanɯ, okwononi kɯwa kaiko na yimibo na ɓɯgɛgɛlɛ.
Ɓamɯ maɗiya na ɨka nɨ ɓangɯpa maɗiya na ɨka nɨɓayɔ
muko yi nɨnɔ o mino wakiko. Ɓamɯ ɓi nɨɓa yɔ a gɔnɨ
ɓangama ɓakpɯkpɯ maɗiya na ɨka.
10 Ɓangama kuɓukumuti luga kaɓɯ ɓogwoni. Ɓemoti
akagya ligubo, wagɔgɔ kɛgɯ mudoku. Ngbingo yi nɨnɔ

odoku ndɛkɛ mino, agya ndɛkɛ ligubo ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
11 Nyama yi nɨnɔ a ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ kɛgʉ ɓata, ɨyɨ nɔ a ngama wa ɓʉgɨna. A gɔnɨ ɓemoti ka ɓangama maɗɨya na ɨka, nɨnɔ ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ.
12 Mapakala tɛkɛɓɛ (10) mi nɨmɔ wini ɓi nɨ ɓangama tɛkɛɓɛ. Ɓangama ɓi nɨɓɔ, ɓakanopungigʉ mbɛyɨ ligubo. Luki limoti, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na nyama yi nɨnɔ ka saa yimoti.
13 Ɨɓʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓa na tamanaga yimoti, kapá nyama yi nɨnɔ ngu na ɓʉngama kaɓʉ.
14 Ɓʉlanana ndɛkɛ na Ɓomikya-Kɔndɔlɔ, luki limoti, Mikya-Kɔndɔlɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kyɛ a ɨyɨ Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu, Ngama wakpʉ ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana, nɨɓɔ ʉmakaga, ɨpʉnɨlyaga, ɓopupa ndɛkɛ ɓotutungyo gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»
15 Malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Liɓo li nɨlɔ wini, wa aɗanda o mino wakiko wa, a ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓambaza ɓasɨ, giyo yasɨ, na masasʉ masɨ.
16 Mapakala tɛkɛɓɛ nɨmɔ wini, pa imoti na nyama yi nɨnɔ, ɓamʉyatʉ ndɛkɛ aɗanda yi nɨnɔ. Ɓakʉpyatʉ ndɛkɛ masɨ nɨmɔ a nomu, ɓasa ndumbu ɓɨyatʉlʉ. Ɓalya ndɛkɛ makɔlɔ kakɨ, ɓaɗɨkɨta ɓɛnzɛkɛ-nzɛkɛ nɨɓayɔ asɨkana ɓayasɨ ko ɓuku.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi obisa ndɨ kʉsɔ kaɓʉ tamanaga yimoti, kotulyoso sɨpananɨsɔ kakɨ na kapá nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kaɓʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ mʉnzɨna ko Kunzi ɨtʉlyana ndɛkɛ mino.
18 Muko yi nɨnɔ wamini nɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ʉndaga ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ.»

18

Gʉɗʉ wa Babiloni ogwini

1 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Malaika yi nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgbɛ, ɨbɨba kakɨ oɓuɓisa ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ɓitu.
2 Kʉwa wa, apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Babiloni, gʉɗʉ mudingi ogwini, oputikonini lɨngʉnʉ! Mbɨya wanʉ, a kʉwa mugi ka ɓabɨlɨ na mobi ma mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ. A pa ya kɨgbʉka ka mobi ma ɓombu masɨ na ɓanyama ɓa mʉsʉgʉ na ɓanyɛnyɛ.
3 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓo giyo yasɨ ɓadamʉwa ndɨ vinya wa ɓʉɗanda ɓanyɛ. Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓamatɨkana ndɨ na ɨɓʉ ka ɓʉɗanda. Ɓambula ɓa lɨtɔmbʉ ɓinisana ndɨ na lɨngama lidingi pisi ka mukumbo kakɨ.»

4 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lagɔgɔ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ kamɨ, puponi ka Babiloni kyɛ makomotikononitɔ na ɨyɨ ka ɓʉnyɛ kakɨ, mingya ka yigyogyiso nɨyɔ a ɓanʉ mino ɨyɨ kaingyo.
5 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kakɨ obeɗuloni adwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, Kunzi akatamana aka yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ kakɨ yɔ.
6 Mugyoni ɓɛgɛyɔ ʉgyaga ndɨ mino ɓɛngɛnɨ. Mugyilyoni nganga yɨɓa kakɨtaga nɨyɔ agya ndɨ ɨyɨ. Mutumisilyoni nganga yɨɓa vinya wapʉ ka kɔpɔ nɨnɔ umusaga ndɨ mino ɓɛngɛnɨ.
7 Apaga ndɨ ɨbɨba na mukumbo kʉgbɛ. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu. Aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: ‹Na wakiko ko kiti wa ɓʉngama, nakɛgʉ woko, nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɨmɨ kumbu gʉtʉgʉ iki yi aka.›
8 Kinili, ɓokoloɓu ɓaya kukwakʉ, lɨlɛɓʉ na nza asilya ndɛkɛ lɨsyɛ limoti, ɓuku alumwisogo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu nɔ akɔgɔ ngbanga ka aɗanda yi nɨnɔ.»
9 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓagyaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉɗanda, ɓaningomikoso pa imoti na ɨɓʉ. Ɓagamanatʉ kʉwa ndɛkɛ, ɓɨtangʉla ko bulya kakɨ wa ɓɨna ndɛkɛ mino muki mo ɓuku nɨɓɔ ika ndɛkɛ nɨ abusyini, anoɗungwo ɓindengbu-ndengbu.
10 Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyɨ, kyɛ ɓika ndɛkɛ kaɓanga yi-gyogyiso yidingi kakɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi kʉ kakʉ, Babiloni, gʉɗʉ mudingi na wongu! Yigyogyiso kakʉ osiliku ko ngbinga ɓemoti aka!»
11 Ɓambʉla ɓa ɔɓɨlɨ ɓagamana ndɛkɛ, ɓɨtangʉlaga ɓɛgɛyɔ ko bulya kakɨ, kyɛ kɛgʉ ɓata na mʉmbanzʉ nɨnɔ akoluwo mukumbo kaɓʉ abɛ:
12 ɔlɔ ikanɨ fɨza, matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, sanga, ɓotu nɨɓayɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza, ɓotu ɓayanzanza ɓɨɓusukuu na ɓɨngbʉ kʉgbɛ, ɓotu abɛ matambala, mobi ma maɓaʉ nɨmɔ kinisonogigʉ, mukumbo masɨ nɨmɔ ɓotwa na sɨɓa, nɨmɔ ɓotwa na maɓaʉ ma lɨgabʉ lapʉ ikanɨ ka ngwɛyɨ na ka matamʉ,
13 ɨpaka ya ɨbʉkʉsɔ na mapakʉ magɔgɔ nɨmɔ olum-baga manza, malazi, adʉdʉ, vinya, molingo, fufu, nganʉ, ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ, ɓafalasɨ, ɓamasuwa nɨɓɔ ɓanyama ɓulutogo, ɓosunzu gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ aka.
14 Ɓambʉla ɓi nɨɓɔ, ɓaɓɨkya gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓɛ: «Mukumbo masɨ nɨmɔ wapaga ndɨ kaiko nɔmʉ, upikitini. Mukumbo masɨ ma lɨgabʉ lapʉ na nɨmɔ manzanza, uɓungini, wakɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ limoti aka.»
15 Ɓambʉla ɓi nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na lɨngama lidingi ko bulya gʉɗʉ yi nɨnɔ. Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyɨ kaɓanga kaɨna

yigyogyiso nɨyɔ ika ndɛkɛ nɨ asilyini. Ɓagamanaga ndɛkɛ, ɓɨtangʉla,

16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gʉɗʉ mudingi. Gʉɗʉ nɨnɔ ikaga ndɨ wakimokisyo ɓotu nɨɓayɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza pa imoti na ɓotu ɓayanza ɓɨɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. Ikaga ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨɓwɛmʉ, imokisyogini makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ na sanga!

17 Lɨngama lidingi li nɨlɔ, oputikonini ko ngbinga ɓemoti aka.»

Iki ɓasʉfɛlɛ ɓasɨ ɓa ɓabato na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa kʉsɔ yi, iki ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨgagaɓyaga ka bato na ɓogwi ɓosi ɓamagaga ndɨ ɓyɨ.

18 Nɨyɔ ɓɨna muki mo ɓuku nɨɓɔ abʉsya ndɨ ɓindengbu-ndengbu, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na gʉɗʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ na gʉɗʉ mudingi abɛ nɨmʉ!»

19 Ɓimisya kʉwa ndɨ lɨɓungu ka ɓamʉ, ɓanagama, ɓanɨtangʉla. Ɓa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gʉɗʉ mudingi yi nɨmʉ! Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula na ɓabato, ɓangamɨkana ndɨ na lɨngama kakɨ. Luki limoti, ko ngbinga ɓemoti aka, lɨngama li nɨlɔ oputikonini.»

20 Ɨwɛ lɨsyɛ gwanɔ magyagya kyɛ gʉɗʉ oputikonini! Gwoni magyagya, iɓunu ɓatʉ ko Kunzi, ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ kyɛ Kunzi akuni ngbanga kakɨ ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ikaga ndɨ kamʉgyɨlya.

21 Kumbuso yi, malaika ɓemoti nɨnɔ wongu, ava ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino makpʉmʉka, aɗɨkɨta ndɨ ko liɓo lidingi ɓikudumu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɓaɗɨkɨta ndɛkɛ Babiloni no ɓou ɓɛyɔ, ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ iki yi aka.

22 Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata kʉ kakʉ mayʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉngbataga ɓadɔmʉ na ɓɨmbɨlaga. Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ lɨyʉ la mbaa ikanɨ ɓasɨɓa. Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉgɛgɛlɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana lɨyʉ la lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino mukumbo ɓɛgɛyɔ.

23 Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata tala mʉtʉna kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana ɓɛ ɓambanzʉ ɓovononi. A ɓɛyɔ, ɓambula kakʉ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ. Uɓungusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ pisi ka makɔkɔ ma lʉga kakʉ.»

24 Ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, aɗʉkaga ndɨ ka Babiloni iki nɨyɔ ka ɓogyalandʉ ikanɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi.

19

Ɓakaɨmbɨla lɨmbʉ la ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ gbʉngbʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakiko
kanzɨna, anaɓɨkya ɓɛ: «Aleluya! Muhukuso, ɨbɨba no ngu
a ko Kunzi kusu!
2 Ngbanga kakɨ ikaga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili.
Akuni ngbanga ka aɗanda mudingi, nɨnɔ a ndɨ kapʉta
lɨtɔmbʉ na ɓʉɗanda kakɨ. Kunzi amigisilyini ɓʉnyɛ ka
ɓʉnyɛ ko bulya ɓangʉ ka ɓosunzu kakɨ!»
3 Ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, muki mo ɓuku
nɨɓɔ asilisogi gʉɗʉ yi nɨnɔ, oɗunguwa ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ!»
4 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24)
na makpʉmʉka makwanganya, ɓodidika ndɨ, ɓabibiso
Kunzi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«A ɓɛyɔ! Aleluya!»

Dumo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ

5 Kumbuso yi, lɨyʉ limoti iɓukusa ndɨ kotukyoku ko kiti
wa ɓʉngama kʉ ɓɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, iɓunu ɓagya-
ligubo kakɨ ɓasɨ, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ maɓangaga iki ɓatʉ ɓa
payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba!»
6 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti mʉɗɔngɔnɨ abɛ
gbʉngbʉ ya ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, anaʉngwa abɛ
ɓodungo ɓayakpʉkpʉ na ɓata gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma
ngbangbata, anoɓuko ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ,
Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kʉgbɛ
ovini ɓʉngama.
7 Togwini magyagya, tikoni ka mazɨyɔ, tabibiso kyɛ
ngbingo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ itulyonini. Muko
yi nɨnɔ ɓakavanana na ɨyɨ, iɓungusyogini kʉwa gɔnɨ
ɓɨɓwɛmʉ.
8 Ɓapá ndɨ muko yi nɨnɔ kutuko nɨkwɔ ɓagya ndɨ no wizi
yanza ya gbɨnyɛ-gbɨnyɛ ɓɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ
likingyosi la yɨgyɨgyɨlya ya ɓungbingbili ka ɓatʉ ko Kunzi.)
9 Kʉwa wa, malaika ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga ambɛ:
Magyagya ka nɨɓɔ ɓutikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.»
Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ: «Nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ
ko Kunzi.»
10 Nogwa ndɨ ka magʉ kakɨ kabibiso, luki limoti, ɛɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgʉ ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ, abɛ ɓamamakʉ nɨɓɔ ɓoɓuulyaga
lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso owonisila ndɨ. Kunzi nɔ, wokwononi
kabibiso! A ɓɛyɔ, lɨngʉnʉ li nɨlɔ Yeso owonisila ndɨ, nɨ
lɨmbɛngɨ nɨlɔ ikaga kʉsɔ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi.»

Mʉtʉ yi nɨnɔ a kʉgʉ wa falasɨ wotu

11 Kumbuso yi, nɨna ndɨ lɨsyɛ nɨ oukwikonini, falasɨ
wotu opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a kʉgʉ yi, ina ɓɛ
Mʉtʉ wongbingbili na wa Lɨngʉnʉ. Akɔgɔ ngbanga ka
ɓungbingbili, anabʉmana ka ɓungbingbili.
12 Misɔ kakɨ a ndɨ kanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku. A ndɨ nɨ
imokisyini ɓɛgbɛgbɛ ɓayakpʉ. Ɓokpika ndɨ lino limoti kʉgʉ
kakɨ, nɨlɔ ibaga ndɨ asɨ nɨ ɨyɨ aka.
13 A ndɨ wakimokisyo kutuko nɨkwɔ ɓogboɗya ndɨ na
ɓangʉ. Mʉtʉ yi ina ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.»
14 Ɓasʉda ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya
ɓingbooo. Ɓa ndɨ ɓʉɗakaga ka ɓafalasɨ ɓotutu,
ɓimokisyogini ɓotu ɓayanzanza ɓayo wizi yahʉɗʉ-hʉɗʉ
ɓitutu.
15 Opupa ndɨ tutungyo ka ɓogiyo na dʉkpa yɨpyɛ nɨyɔ
opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ kakɨ. Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na
mufimbo ma ngwɛyɨ, aʉta bumo ya muzabibu ka pa nɨyɔ
ɓaʉtaga mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi, Mombukwono
Ngu-Kʉgbɛ.
16 Kʉgʉ wa kutuko kakɨ na kʉgʉ wa sɨbɛsʉ kakɨ, ɓokpika
ndɨ lino li nɨlɨ: «Ngama ka ɓangama, Mombukwono-dosu
ka ɓa mombukwono-dosu.»

17 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika ɓemoti wakamaga ka
mɔnɨ. A ndɨ kaʉpamyaga ɓombu ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kawɨwa
kʉgʉ wa lɨsyɛ, anʉɓɨkya ɓɛ: «Doniku, mumukononi pa
imoti ka yɨnga mudingi ko Kunzi!
18 Doniku kalya makɔlɔ ka ɓangama, ka ɓangama
ka ɓasʉda, ka ɓatʉ ɓo ngu, ka ɓafalasɨ pa imoti na
nɨmɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa kʉgʉ kaɓʉ, makɔlɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓaɓʉkʉlɨkanaga na nɨmɔ ka ɓosunzu, iki ɓatʉ ɓa payaya
ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba.»

19 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama, sɛ kʉwa ɓangama ɓa
lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓasʉda kaɓʉ, nɨ ɓomumukonini kaata
ndʉmbɨ na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ wa falasɨ pa imoti na
ɓasʉda kakɨ.
20 Ɓagwi ndɨ nyama yi nɨnɔ pa imoti na mugyalandʉ
wa kʉɓɔɓɔkʉ nɨnɔ ikaga ndɨ kagya mokingyosi ko misa
kakɨ. Uɓungusaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɨɗa ka
nyama yi nɨnɔ na nɨɓɔ ɓobibisaga ndɨ sanamʉ kakɨ, pisi ka
mokingyosi mi nɨmɔ. Ɓaɗɨkɨta ndɨ nyama yi nɨnɔ pa imoti
na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ka lɨɗaɗa lo ɓuku ka libu lazʉ
nɨ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi aka.
21 Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ na dʉkpa nɨyɔ
opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ wa falasɨ.
Kʉwa wa, ɓombu ɓasɨ ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ na
makɔlɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.

20

Abɨlɨ a ka bɔlɔkɔ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000)

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ malaika ɓemoti nɨ anosyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ. A ndɨ nɨ ogwini lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka
ɓabɨlɨ na selegeni nɨyɔ yakpʉ.
2 Agwi ndɨ gbɨta, nzʉka wandɛlɨ nɨnɔ ina ɓɛ: «Mumuyon-
iso» ikanɨ «Abɨlɨ», akpɨkɨla ndɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti.
3 Aɗɨkɨta ndɨ ka lɨɓyɛ lodu, ofunga ndɨ na lifungula
ɓɨkpɛ, oɗiko no ndiko, ɓɛkyɛ ɓakoukwonitɔgʉ kyɛ gbɨta yi
nɨnɔ kuɓungusogonitɔgʉ ɓata ɓambanzʉ kadwɛ kʉ kwakʉ
ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana mino. Kumbuso yi,
ɓasisatʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ.
4 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓokiti ɓa ɓʉngama. Ɓʉpá ndɨ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino ɓakikogo ngu yɨkɔ ngbanga. Nɨna
ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya
ɓungbingbili ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ Yeso owonisila ndɨ, na ko
bulya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɓakabibisogigʉ
ndɨ nyama, ikanɨ sanamʉ kakɨ. Ɓakubisagʉ ndɨ ɨɗa kakɨ
ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka maɓɔkʉ. Ɓinisana ɓata ndɨ na ɔɓɨlɨ,
ɓapʉnga kʉwa ndɨ kalya ɓʉngama pa imoti na ɓa Kilisito
ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).
5 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisanagʉ ndɨ ɓata na ɔɓɨlɨ kadwɛ kʉ
kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɨ mino. Nɨyɔ
a pupo ya mambwa ka mbʉkʉ.
6 Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka
mambwa! Ɓa ɓatʉ ko Kunzi. Kukwakʉ kwa yɨɓa kikigʉ
ndɛkɛ no ngu kʉgʉ kaɓʉ, ɓika ndɛkɛ ɓokumu ko Kunzi na
nɨɓɔ ka Kilisito. Ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na ɨyɨ ka
ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).
7 Nɨyɔ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɛkɛ,
ɓapupisa abɨlɨ ka bɔlɔkɔ,
8 aga kaʉɓɔɓɔ ɓɛvananza ka mondu makwanganya masɨ
ma ɔɓɨlɨ, isi ɓɛ Gogi na Magogi. Abɨlɨ ʉmʉmʉla ndɛkɛ ka
mutili kakɨ ɓɛkyɛ ɓaga ka lʉnga, ɓika ɓudingi abɛ mbumi
yo lɨɓo lidingi.
9 Ɓaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓokungula ndɨ mʉkɔɓɔ ka ɓatʉ
ko Kunzi ɓikululu pa imoti na gʉɗʉ kakɨ mʉpaka. Luki
limoti, ɓuku otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ulumusaga ndɨ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
10 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ mumuyoniso nɨnɔ ikaga ndɨ
kaʉɓɔɓɔ ka lɨɓyɛ lo ɓuku na ka libu lazʉ, kʉ gɔ kʉ nyama
na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ndɨ mino. Ɓika ndɛkɛ biti
na lɨsyɛ ka mʉzʉzʉla mapʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Ngbanga wa mulɨɓo

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ kiti wa ɓʉngama ɓemoti mudingi, oɓuɓini ɓitu pa imoti na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ mino wakiko. Ɔɓɨlɨ na lɨsyɛ apɨkɨta ndɨ ɓyɨ, nɨ ɓakominigʉ ɓata.

12 Nʉmɨna ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓakamaga kambwa wo kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ. Ɓakɨtaɓʉ a ndɨ ɓayihukwikono. Kɨtaɓʉ yagɔgɔ a ndɨ yihukwo, kɨtaɓʉ yi a ndɨ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga ndɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino ya kikpiko ka ɓakɨtaɓʉ.

13 Lɨɓo lidingi opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ yi. Kukwakʉ na mugi ka ɓabɨlɨ opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ. Ɓakɔ kʉwa ndɨ ngbanga ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kakɨ.

14 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ kukwakʉ pa imoti na mugi ka ɓabɨlɨ ka lɨɓyɛ lo ɓuku. Lɨɓyɛ lo ɓuku li nɨlɔ nɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.

15 Ɓʉɗɨkɨta ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ, ka lɨɓyɛ lo ɓuku.

21

Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya. A ɓɛyɔ, kʉgʉ wa lɨsyɛ wa mambwa na ɔɓɨlɨ wa mambwa ɓa ndɨ nɨ ɓolimikogini, lɨɓo lidingi kɛgʉ ndɨ ɓata ɓɛgɛyɔ.

2 Namɨna kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma wambɨya, anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ko Kunzi. A ndɨ muɓungusyaga ɓizeɗe abɛ muka wa ibisoku nɨnɔ ikaga kaɓʉnda kaɨnda kosilyono na mbʉnyakɨ.

3 Nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, Ndaɓʉ ko Kunzi a kʉwa luga ka ɓambanzʉ! Ika kʉwa pa imoti na ɨɓʉ na ɨɓʉ ɓika kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi, ika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ, ika kʉwa ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ.

4 Ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ. Kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ ɓata, iki lɨlɛɓʉ, yɨgama, gʉtʉgʉ mʉzʉzʉla aka. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ wandɛlɨ olimikini.»

5 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ, nakoyitisa makpʉmʉka masɨ mambɨya.» Ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kpikaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ a la lɨngʉnʉ na longbingbili.»

6 Omotiloku ɓata ndɨ ɓɛ: «Igyonosini! Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga isi yi ɓɛ mʉpʉnganagɨ na muliɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a

na mʉsasa, namusa ndɛkɛ ka ɨziɨyɔ liɓo niɨlɔ opupaga ka lɨkpakpa la ɔɓɨlɨ.
7 Mʉkalya ka mʉtʉ yi niɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, imu niɨmɔ. Nika ndɛkɛ Kunzi kakɨ, ɨyɨ ika mikamɨ.
8 Luki limoti, ɓatʉ ɓa ombombo, niɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ, niɨɓɔ ɓanyɛ, ɓamwɔmwɔ, ɓatʉ ɓa ɓɨlya, ɓalɨmba, ɓatʉ ɓi niɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓasɨ, pa kaɓʉ niɨ lɨɓyɛ lo ɓuku na libu lazʉ. Kukwakʉ kwa yɨɓa niɨkwɔ.»

Yelusalɛma wambɨya

9 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka niɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka, otumini yigyogyiso maɗɨya na ɨka kʉsɔ yi, isisiloku ndɨ ɓuwobi na ɨmɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakaʉwanya mʉsɨka niɨnɔ ɓakavanana na Mikya-Kɔndɔlɔ.»
10 Lɨmbɛngɨ esilya ndɨ, malaika eɗokisa ndɨ ka lɨbɛbɛlʉ la ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Ɛwanya kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma niɨ anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ko Kunzi,
11 anangɨnga na ɨbɨba ko Kunzi. A ndɨ ɓingele-ngele abɛ lɨtalʉ la lɨgabʉ lapʉ niɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi, niɨlɔ angɨngaga abɛ nɛlaga.
12 A ndɨ ka lʉɓa yɨkʉngʉ. Lʉɓa yi niɨyɔ a ndɨ na pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa niɨmɔ ɓamalaika tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓoɓuulyaga ndɨ. Ɓokpika ndɨ kʉgʉ wo pumi yi niɨyɔ, mino ma mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ma Izaleli.
13 Akpangbala ɓemoti-ɓemoti a ndɨ na mupumi mɨsaa. Akpangbala wa ɨngɛngɛ mupumi mɨsaa, niɨnɔ wa ziɓɔ mupumi mɨsaa, niɨnɔ wa zebu mupumi mɨsaa na niɨnɔ wa dumbe mupumi mɨsaa gɔniɨ.
14 Ɓopika ndɨ lʉɓa wa gʉɗʉ yi niɨyɔ kʉgʉ wa muɓumbe ma matamʉ tɛkɛɓɛ na maɓa. Mina ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɨɓɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ a ndɨ mukpikaga kʉgʉ wa matamʉ mi niɨmɔ.
15 Malaika niɨnɔ ta ndɨ kanzɨna na ɨyɨ, a ndɨ na lɨgʉgʉ ligwi niɨlɔ ɓoɗɨnga ndɨ na ɔlɔ. Lɨgʉgʉ li niɨlɔ ɓapimaga ndɨ nolu gʉɗʉ, pumi yi na kubatʉ ti.
16 Gʉɗʉ yi niɨnɔ a ndɨ na ɓakpangbala ɓakwanganya mʉɗɔngɔniɨ. Ɓʉnda na ɓʉhʉ ɓi a ndɨ asɨ mʉɗɔngɔniɨ aka. Malaika apimogo kʉwa ndɨ na lɨgʉgʉ li niɨlɔ. Ɓʉnda a ndɨ ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓɛlɔfʉ ɓaɓa na ɓamɨya ɓakwanganya (2.400 km), ɓʉhʉ na ɓʉkʉngʉ a ndɨ mʉɗɔngɔniɨ gɔniɨ.

21:7 21:7 Wanda ka 2 Samueli 7:14; Mambʉ 89:27-28. **21:10 21:10** Wanda ka Ezekieli 40:2. **21:15 21:15** Wanda ka Ezekieli 40:3.

17 Malaika opima ndɨ ɓʉkʉngʉ ɓa lʉɓa na kipimo yi nɨyɔ
ɓopimaga ndɨ na iyu makpʉmʉka. Ɓʉkʉngʉ ɓi a ndɨ banda
ɓamɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ madɨya (60).
18 Ɓopika ndɨ lʉɓa yi nɨyɔ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ,
nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi. Gʉɗʉ a ndɨ ɨyɨ mupika na ɔlɔ
nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.
19 Muɓumbe ma lʉɓa ya gʉɗʉ a ndɨ muɓungusyogo na
mobi ma matamʉ ma lɨgabʉ dididi. Matamʉ ma muɓumbe
ma mambwa a ndɨ nɨmɔ ma yasipi, nɨmɔ ma mɨɓa a ndɨ
nɨmɔ ma safilo, nɨmɔ ma mɨsaa a ndɨ nɨmɔ ma kalidoni,
nɨmɔ ma mɨkwanganya a ndɨ nɨmɔ ma zumalidi,
20 nɨmɔ ma kuɓukumuti a ndɨ nɨmɔ ma sadoniki, nɨmɔ ma
madɨya a ndɨ nɨmɔ ma akiki, nɨmɔ ma madɨya na ɨka a ndɨ
nɨmɔ ma kilisoliti, nɨmɔ ma ɓʉgɨna a ndɨ nɨmɔ ma belulo,
nɨmɔ ma kʉɓɔmʉ a ndɨ nɨmɔ ma topazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ a
ndɨ nɨmɔ ma kilisopalazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mimoti a ndɨ
nɨmɔ ma ayikito na nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma
amazito.
21 Ko pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa, mupumi mimoti-mimoti
ikaga ndɨ na libumo la mʉsanga limoti. Ɓagya ndɨ
mupumi mimoti-mimoti na libumo la mʉsanga limoti.
Ɓoɓungusyaga ndɨ pa yangba ya gʉɗʉ na ɔlɔ nɨnɔ wanza,
anangɨnga abɛ nɛlaga.
22 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, nakɨnagʉ ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi
kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi nɨnɔ wo Ngu pa imoti no
Mikya-Kɔndɔlɔ ɓɔ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛyɔ.
23 Gʉɗʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na nza ya mangbamʉ ma mɔnɨ, ikanɨ
nɨyɔ ya tɨmba, kyɛ ɨbɨba ko Kunzi ikaga kanzɛ kʉgʉ yi, tala
kakɨ nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ.
24 Ɓɛvananza ɓakpakyanaga ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya
kakɨ na ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓoɗuka ndɛkɛ lɨngama kaɓʉ kʉ
ɓɛyɔ.
25 Pumi ya gʉɗʉ yi nɨnɔ olipyaga ndɛkɛ ɓikpo, anasyɛ
ɓɛgɛyɔ kyɛ biti kikigʉ ndɛkɛ ɓata kʉ ɓɛgɛyɔ.
26 Ɓoɗuka ndɛkɛ ɨbɨba na lɨngama ka ɓɛvananza ka gʉɗʉ
yi nɨnɔ.
27 Luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka kingyigʉ ndɛkɛ kʉ, gʉtʉgʉ
munzikaɓʉ aka ikanɨ mʉtʉ waɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓingya ndɛkɛ kʉ, a nɨɓɔ aka ɓɔ mino kaɓʉ ikpikaga ka
kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

22

1 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛwanya ndɨ lɨɓo lidingi
nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ, anangɨnga abɛ nɛlaga. Lɨɓo li nɨlɔ a

ndɨ kopupoku ko kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
2 Liɓo li nɨlɔ a ndɨ kakɨka luga wa ndaki wa gʉɗʉ. Ka
mutili masɨ mɨɓa mo liɓo, a ndɨ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ,
nɨsɔ aɓʉkʉtaga ndɨ nganga tɛkɛɓɛ na yɨɓa ka syangasʉ
simoti, isi yi ɓɛ nganga yimoti ka tɨmba. Mapakʉ mi a
ɨbʉkʉsɔ sihukusa ɓambanzʉ.
3 Kikigʉ ndɛkɛ ɓata no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ Kunzi
agbanga.

Kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ ika ndɛkɛ
ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, ɓagya-ligubo kakɨ ɓika ndɛkɛ kabibisa kʉ
ɓɛyɔ.
4 Ɓamɨnatʉ ndɛkɛ ɓɛngba ɓayo miso, lino kakɨ ika ndɛkɛ
likpiko ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.
5 Biti kikigʉ ndɛkɛ ɓata. Ɓakikigʉ ndɛkɛ ɓata na mʉsasa
ma ɓʉngbanganya ɓa tala, ikanɨ mɔnɨ, kyɛ Mombukwono-
dosu Kunzi uziga ndɛkɛ na ɓʉngbanganya kakɨ, ɨɓʉ ɓalya
ɓʉngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yigoku ka Yeso

6 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉnzɨna
mi nɨmɔ a malɨngʉnʉ na mongbingbili. Mombukwono-
dosu Kunzi, nɨnɔ ʉpága ɓogyalandʉ lɨmbɛngɨ kakɨ, atikiku
malaika kakɨ, kauwonisilo ɓagya-ligubo kakɨ lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ okwononi ɓɛ igyonosi ɓɨkwa.»
7 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Hʉkana, na kodoku ɓɨkwa!
Magyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka la
ɓugyalandʉ nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ!»
8 Ɨmɨ Yuani nɔ nʉkana ndɨ, nɨna lɨkpʉmʉka nɨlɨ. Ngbingo
yi nɨnɔ nʉkana ndɨ mino, nɨna, noɓuna ndɨ moli kambwa ka
malaika yi nɨnɔ a ndɨ kewonisilo lɨkpʉmʉka nɨlɔ, kabibiso
yi.
9 Luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgʉ
ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ gɔnɨ, pa
imoti na ɓava-kʉkakʉ ɓogyalandʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuulyogo
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Kunzi nɔ,
wokwononi kabibiso!»
10 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wakosumonitɔgʉ
mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. A ɓɛyɔ,
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana.
11 Mʉtʉ wa yɨgya yanyɛ, isisilogi na yɨgya yanyɛ kakɨ,
mʉtʉ wa mʉsʉgʉ, isisilogi kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ,
mʉtʉ wo ngbingbili, isisilogo kagya ɓungbingbili, mʉtʉ
wotu, isisilogo kaiɓuɓiso.»

12 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Ʊkana, na kodoku ɓɨkwa!
Nakodoku na mʉkalya kapá mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka,
kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
13 Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga, mʉpʉnganagɨ na muliɓo.»
14 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakasʉkʉsa ɓotu kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ
wa, ɓakwanana kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ
na kaingya ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pisi ko pumi yi.
15 Luki limoti, kunzi wa gʉɗʉ, atʉ na ɓatʉ ɓanyɛ, ɓalɨmba,
ɓaɗanda, ɓamwɔ-ɓambanzʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga
gbɨlɨtɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ɓɔngɔ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
16 «Ɨmɨ Yeso, natiki malaika kamɨ kamuwonisilo ɓʉdɛmʉ
ɓa makpʉmʉka mi nɨma masɨ ka makanisa. Nopupa ko pigo
ka ngama Daudi, na lɨngʉtʉ lɨnzɛ la ɓʉsɔɓɨ.»
17 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ɨɓʉ na Muko wo vononi ɓakaɓɨkya
ɓɛ: «Dokʉ!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, aɓɨkyɨ gɔnɨ ɨyɨ
ɓɛ: «Dokʉ!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmʉkana mʉsasa oduku, nɨnɔ akapa liɓo
nɨlɔ apaga ɔɓɨlɨ, oduku kava ka ɨzɨyɔ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

18 Ɨmɨ Yuani, nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ akaʉkana mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga ka
kɨtaɓʉ yi nɨyɨ: Mʉmbanzʉ kamatɨla luki lagɔgɔ kʉgʉ wa
mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi amatɨlya ndɛkɛ yigyogyiso yi nɨyɔ
ikpikaga mino.
19 Mʉmbanzʉ kanyɔ lɨkpʉmʉka limoti ka mʉnzɨna ma
ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Kunzi atʉmba
ndɛkɛ liɗuku kakɨ lo bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ,
kogulyigʉ ndɛkɛ ka gʉɗʉ wotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga
mino ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ.
20 Dɛmʉ wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, akaɓɨkya ɓɛ: «Iyo, na
kodoku ɓɨkwa!»
A ɓɛyɔ! Dokunɔ, Mombukwono-dosu Yeso!
21 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki na iɓunu ɓasɨ.